

JACOBI LE LONG

BIBLIOTHECAE SACRAE

PARS ALTERA

Biblia linguis vulgaribus expressa

Concordias Evangelicas

Concordantias Bibliorum

Variantium Lectionum Collectiones

Elenchum Chronologicum Bibliorum Excusorum

Eorundem Delectum

Indicem denique Alphabeticum Translatorum &c.

complectens

ex nova recensione

C. F. B.

LIPSIÆ

Sumptibus GLEDITSCHII & WEIDMANNI

M. DCC. IX.

SYLLABI
OMNIUM
SACRÆ SCRIPTURÆ EDITIONUM AC VERSIONUM
PARS ALTERA.

COMPLECTENS BIBLIA LINGUIS VULGARIBUS expressa, Concordias Evangelicas, Concordantias Bibliorum, variantium lectionum Collectiones, Elenchum chronologicum Editionum Biblicarum, denique Indicem alphabeticum Translatorum &c.

In Tomo priori recensita sunt à nobis Biblia vetustis ac eruditis, Orientalibus scilicet linguis exarata: Græcas etiam & Latinas Bibliorum translationes, quantâ potuimus diligentiâ collegimus, earúmque catalogum texuimus; in hoc autem secundo eas, quæ vulgaribus idiomatibus sunt donata, referemus. Hanc verò partitionem non ita accuratè servavimus, in prima siquidem hujusce operis parte extant versiones Turcica, Persica, Barbaro-Græca, Malaica & Sinica, quæ inter vulgares numerantur: in secunda verò translationes antiquæ Gothica & Anglo-Saxonica; utraque cum sint numero paucissima, harum in ista divisione nullam duximus habendam esse rationem.

CAPUT V.
BIBLIA GALLICA.
SECTIO PRIMA.
VERSIONES ANTIQUÆ & Manuscripti Codices.

ULLUS inter Gallos ante Valdensium tempora omnes sacros libros in linguam vernaculam converterat, Francica enim Novi Testamenti versio, si unquam extiterit, quam jussu Caroli Magni factam aliqui referunt, ad Teutonicas est amandanda; primi ergo, qui hunc susceperunt laborem, quorum notitia ad nos usque pervenit, illi sanè fuerunt, quos denotavit Innocentius III. Pont. Max. in epist. 141. lib. 2. Epistol. p. 432. editionis Baluzianæ scripta circa annum M.CC. „Universis Christi fidelibus tam in urbe Metensi quàm „ejus Diœcesi constitutis. Significavit nobis Venerabilis Frater (*Bertramus*) Metensis Episcopus per „litteras suas, quòd tam in Diœcesi quàm in urbe „Metensi laicorum & mulierum multitudo non „modica, tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Evangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia Job & plures alios libros sibi fecit in Gallico „sermone transferri.

Bibliorum libri quidam (inprimis Novum Testamentum) in linguam vernaculam, sc. Gallicam translati à Stephano de Ansa (*vel* de Emsa) Sacerdote Lugdunensi, studio & impensis Petri Valdensis, post annum 1170. aut 1180.

Ste-

Stephanus de Borbone seu de Bellavilla Ord. Prædic. qui obiit 1261. *Valdensium ortum describens libro* de 7. donis Spiritûs sancti *part*. 4. *tit*. 7. *cap*. 30. *hæc ait :* „ Valdenses dicti sunt à pri-„ mo hujus hæresis auctore, qui nominatus fuit „ Valdensis. Dicuntur etiam pauperes de Lugdu-„ no, quia ibi cœperunt in professione pauper-„ tatis... Incœpit autem illa secta per hunc modum „ secundum quod ego audivi à pluribus qui priores „ eorum viderunt, & à Sacerdote illo, qui satis ho-„ noratus erat, & dives in civitate Lugdunensi &„ amicus Fratrum nostrorum, qui dictus fuit Ber-„ nardus Ydros; qui cùm esset juvenis & scri-„ ptor, scripsit dicto Valdensi priores libros pro„ pecunia in Romano, quos ipsi habuerunt, trans-„ ferente & dictante ei quodam Grammatico, „ dicto Stephano de Ansa, (*aliis* de Emsa) qui „ posteà beneficiatus in Ecclesia majore Lugdunensi „ (*alius codex*, prænotatus est in Sacerdotem, „ &) de solario domûs, quam ædificabat, cor-„ ruens morte subitâ vitam finivit, quem ego vidi „ sæpe. Quidam dives rebus in dicta urbe di-„ ctus Valdensis audiens Evangelia, cùm non „ esset multùm literatus, curiosus intelligere quid „ dicerent, fecit pactum cum dictis Sacerdotibus „ alteri (*sic*) ut transferret ei in vulgari, alteri „ ut scriberet quæ ille dictaret, quod fecerunt: „ Similiter multos libros Bibliæ & auctoritates „ Sanctorum multas quas sententias appellabant... „ Incœpit autem hæc secta circa annum Incarna-„ tionis Domini M. C. LXX. sub Joanne dicto „ Bolesmanis Archiepiscopo Lugdunensi (*alius codex* M. C. LXXX. sub Joanne dicto Belesma-„ nis.)

nis). „*Hæc referuntur ex codice mſc. Sorbonico à R. P. Jacobo Echard ſect. 4. libri quem inſcripſit:* Sancti Thomæ Summa ſuo auctori vindicata, *pag.* 540.

Ex antiquo mſc. libro hæc referunt Magdeburgenſes hiſtorici centuria XII. *cap.* 8. "Suaſit omni„bus (*Petrus Waldus circa annum 1170.*) ut Biblia „legerent... & ut cuivis eſſet poteſtas cognoſcendi „fundamenta ſalutis noſtræ. *idem* Biblicos libros „in vernaculam Galliæ linguam transfundit ac pot„eſtatem transſcribendi cuilibet præbet.

Ex ſupra relatis Stephani de Borbone verbis conſtare debet, Petrum Valdenſem, utpote non multum literatum, vernaculam non cudiſſe verſionem, ſed tantum curaſſe, ut a Stephano de Anſa conficeretur.

Hæc eadem aſſerit auctor, quem Rainerium quidam putant; (hic claruit initio ſeculi XIV.) libro de Valdenſibus, eorumque doctrina & moribus *inter rerum Bohemicarum ſcriptores à Marq. Frehero editos pag.* 222. *Is cauſas hæreſeos Valdenſium enumerans etiam hanc commemorat*, „quia No„vum Teſtamentum & Vetus vulgariter tranſtule„runt.

Similiter Joannes Trithemius in Monaſterii Hirſaugenſis Chronico ad annum 1160. de eodem Petro Valdo hæc refert: „Fuit quidam civis Lugdunen„ſis... libros ſacræ Scripturæ, maximè Novi Teſta„menti, primus ſibi in linguam Gallicam fecit trans„ferri.

An ſuperſit adhuc hujus translationis codex aliquis, nondum reſcire potui; reperiuntur quidem verſiones Valdenſium linguâ partim Pedemontanâ, par-

partim Provinciali, de quibus infrà capite octavo.

Biblia in Gallicum sermonem conversa, *ad quorum calcem scriptum est:* ex dono Capituli Uticensis anno 1286. sub Papa Martino IV. (*hic error irrepsit, nam summus ille Pontifex* VI. *Kalendas Aprilis anni 1285. obiit.*) *Bibl. Segueriana pag. 90. catalogi libr. msc. editi.*

(*Lecto attentius hoc catalogo, istum codicem sicut & sequentes Latina Biblia complecti mihi visum est, proinde ex hoc loco abradendum.*)

Si mihi fuisset data hujus exemplaris videndi facultas, cujus sit ætatis aut à quo versum fortè divinare potuissem, sed liber ad hanc Bibliothecam aditus nemini conceditur.

Biblia Gallica absque glossis. Codex in fol. ante quadringentos annos exaratus, integer est usque ad caput 12. Epistolæ ad Hebræos, desunt reliqua capita, sicut & Epistolæ VII. Canonicæ, & S. Joannis Apocalypsis. Scriptus est in membranis cum figuris & literis initialibus minio depictis, veteri maxime stylo, qui plurimum differt à versione Guiarti des Moulins. Fuit olim hoc exemplar Blesis in Bibliotheca Ludovici XII. Francorum Regis & nunc est in *Bibl. Regia Parisiis cod. 6701. Nicolao Oresmio tribuitur à quibusdam hujusce codicis Gallica translatio, jure an injuriâ, infrà videbitur.*

Certe dialectus & Scriptura hujus codicis Oresmio vetustior est: & ut saltem de dialecto facilius judicetur, hic afferam caput primum Geneseos ex hoc codice exscriptum, quod sic incipit.

El commencement crea Dieu ciel & terre. La,, terre a decertes estoit vain & voide & tenebres,,

 estoient

„estoient sur la face de abisme, & l' esprit de
„Dieu estoit porté sur les eawes. Et dist Dieu,
„soit fait lumiere, & fait est lumiere, & Dieu
„vist que ele fu bone & devisa lumiere de te-
„nebres, & apella lumiere jour & tenebres nuit,
„& fait est vespre & matin un jour. Donqe dist
„Dieu, soit le firmament fait en my lieu des eawes
„& departe euwes des eawes. Et Dieu fist le fir-
„mament & disseveri les euwes qe estoient sous
„le firmament. Et isi est fait. Et Dieu apella le
„firmament ciel, & fait est vespre & matin le
„second jour. Lors dist Dieu. Soient les eavves
„assembles qe sont sous ciel en un lieu & apier-
„ge secke, & isi est fait. Et Dieu apella secke
„terre, & assembles a decertes des eavves & apella
„meers. Et Dieu vi qel fut bone, & dist, Germe
„terre, herbe verdissaunt & fesaunt semail & fu
„portaunt pomme, fesaunt fruit juste son gen-
„dre, le semail de qui soit en se memes sur terre.
„Et isi est fait. Et terre porta herbe verdissaunt
„& portaunt avaunt semail juste son gendre & le
„fust fesaunt fruit & chacune manere de semail
„eiaunt solom la espece. Et Dieu vi & que ceo
„fu bone, & fait est vespre & matin le tiers jour....
„Et Dieu dist veez ieo ai do ne a vous tote herbe
„portaunt avaunt semail sur terre, & tous fust qe
„unt en soi meme semail de son gendre quil soient
„a vous en viande & à toutes choses eiauns almes
„de terre & aient oisel de ciel & a totes choses qui
„sount vivaunz en terre & en quels est alme vi-
„vaunte quil eient a user, & fait est isi. Et Dieu vist
„tottes choses quil fist & estoient mult bones &c.

Complectitur forsitan hoc exemplar translatio-

nem

nem jussu S. Ludovici concinnatam (scriptura enim hujus ætatis esse videtur) de qua loquitur Joannes de Serres in Inventario generali Historiæ Francicæ in vita Ludovici IX. ad an. 1227. „ *Piissimus ille Rex* S. Scripturæ lectione delectabatur, eamque in„ Gallicum idioma convertere fecit. Vidi apud vi-„ rum nobilem, familiarem meum, exemplar hoc„ insignitum titulo. „ *Idem in hist. Caroli V. ad an.*„ 1380. „ Manuscriptum versionis mandato S. Ludovici concinnatæ codicem inspexi.„

Psalmos hujus codicis cum iis, quos codex Regius 8177. *exhibet, contuli, & in multis reperi concordare, ita ut, qui postremum descripsit, priori, ut pote rudiori & minus compto stylo scripto, usus esse videatur.*

Psalmi sic incipiunt: „ Benert soit le bier que ne forcie el consail des engrées, & ne estuet en„ voie de pecheours, & ne siet en la chaier de pe-„ stilence. Mais sa volenté fust en la volenté de„ nostre Seignor, & il pensera à la lei par jour &„ par nuit.

Licet binos hosce codices primo loco retulerim, nullis ad hoc aliis rationibus adductus sum, nisi temporis ærâ in priori codice notatâ, & antiquâ posterioris dialecto, quæ forsan in aliqua Galliæ provincia potius quam Parisiis fuit olim in usu.

Biblia Gallicè versa à Guiarto des Moulins Canonico S. Petri Ariensis anno D. 1294. absoluta, vulgo nuncupata *la bible historiaux ou les hystoires Escolastres. Complectuntur historicos Veteris & Novi Testamenti libros glossis seu postillis in textu insertis, quas in historiam scholasticam concinnarat Petrus Comestor; additis in Veteri Testamento*

Psalmis, librisque Sapientialibus, & in Novo Epistolis Apostolorum & Apocalypsi.

Extat hujus versionis volumen primum, complectens sacros libros a Genesi usque ad Proverbia Salomonis, elegantissime exaratum (*nomen translatoris designatur in prologo, & est ejus ætatis*) *in Bibl. Regia. cod. 6820.*

Ex plurimis, quos manu trivi, codicibus nullus mihi visus est antiquior illo, qui asservatur in Bibliotheca S. Genovefæ. Codex est membranaceus in folio majori sat eleganter scriptus; continet omnes sacros libros præter Jobum, cujus historia compendiosè duntaxat narratur. Rithmicæ Litaniæ Sanctorum extant ad calcem Psalterii. In illis nomen S. Ludovici non reperitur inter SS. Confessores, licèt in album Sanctorum positus fuerit anno 1297. ex quo judicare est codicem hunc esse vetustissimum, ætatis forsan translatoris. In fine scripturâ recentiori Gallice scripta hæc leguntur: "Anno Domini millesimo „trecentesimo quadragesimo primo post translatio„nem S. Martini... fuit natus Herveus de Leonia, &c.

Ex prologo translatoris qui sic incipit: „ Pour „ce que le diables que chacun jour empesche &c. Ego „Presbyter & Canonicus Ecclesiæ S. Petri Ariæ Epi„scopatus Tervannensis „(*quidam Codices mendosè* Ariæ Archiepiscopatûs Trevirensis, *alii verò* Ariæ Episcopatûs Trecensis. *Codices nonnulli addunt* & Guiartus des Moulins cognominor) „ad laudem „Dei, Virginis Mariæ & omnium Sanctorum, & ad „utilitatem eorum qui hoc opus videbunt, rogatu „cujusdam amici necessariique mei profectum ani„mæ meæ multùm exoptantis, historicos Biblio„rum libros ex Latino (en Roumance, i. e.) in Gal-

Gallicum idioma transtuli quemadmodum e-„ git Magister historiæ Scholasticæ, omissis iis quæ„ non necesse erat convertere, integrum horum li-„ brorum textum præbens. Rogo illos qui has hi-„ storias legerint, ut, si qui sint in narrationis dispo-„ sitione defectus, habeant me excusatum; nam „ per animam meam nihil scripsi aut addidi nisi„ meram veritatem, sicut in Bibliis Latinis & in histo-„ ria Scholastica legitur... Anno M. CC. XCI. men-„ se Junii quo natus sum, completo anno quadrage-„ simo hanc incœpi versionem, perfecique anno sa-„ lutis M. CC. XCIV. mense Februario. Anno salu-„ tis M. CC. XCVII. die festo S. Remigii electus fa-„ ctusque sum S. Petri Ariensis Decanus &c. "

Post indicem librorum Biblicorum hæc adduntur: Eodem modo ordinati sunt in hoc indice libri sacri,„ quo in historia Scholastica, hujus enim Magistri„ vestigia in libris disponendis ubique premo; præ-„ terea libros Job & Proverbiorum, qui in illa desunt,„ hic ob ipsorum utilitatem adjicio. "

Latent in Bibliothecarum angulis (*inquit Dan.*„ *Huetius libr. de Claris Interpr. pag. 38.*) illis tem-„ poribus, sc. *Philippi Pulchri Francorum Regis*,„ concinnatæ Interpretationes aliquot; quædam„ etiam typis editæ sunt; quarum nobilissima ea est,„ quâ sanctæ Scripturæ volumina Gallico sermone„ exposuit Guiartus Molinæus. Caroli Octavi jussu,„ primum, & aliorum subinde curâ prælo commissa„ fuit; qua de re decepti nonnulli Caroli hujus au-„ ctoritate non editam, sed lucubratam finxerunt.„ Id verò quàm falsum sit, vel ex eo manifestum est,„ quod ad Geneseos caput 16. adtexuit Interpres„ conversionem videlicet illam eo anno sese„ fuisse exorsum, quo cæsis Christianis Ptolomaidem„

„& Tripolim Barbari diruerunt: hanc autem cla-„dem, anno à Christi natalibus octogesimo no-„no suprà ducentesimum & millesimum à Mulecho „Sapherape Babylonio Saracenornm Soldano Chri-„stianæ reipublicæ fuisse illatam memoriæ proditum „est: quâ scilicet tempestate rerum in Gallia potie-„batur Philippus Pulcher. Ejusmodi autem hæc est „Interpretatio, ut non minus commentarius, quàm „conversio censeri possit; plurimis siquidem additio-„nibus ex Petri potissimum Comestoris Scholastica „historia depromptis, variisq; mutationibus & infini-„tis detractionibus inquinata & deformata est. Atq; „utinam genuini contextûs distinctionem à Com-„mentariis editi codices & mss. ita adnotatam præ-„ferrent, ut vetustum quoddam Bibliothecæ hujus „exemplar; pauciora quippe in ea, quamvis etiam be-„ne multa requireremus. *Hæc ille.*

Biblia Gallica ex ejusdem versione, dialecto autem Picardicâ. Codex membranaceus in folio, cum Litaniis rithmicis, in quibus etiam nomen S. Ludovici desideratur. Concordiam habet Evangelicam, non vero textum singulorum Evangeliorum. *Bibl. Regia cod.* 6818.

Eadem etiam dialecto Picardicâ, in Litaniis non legitur nomen S. Bernardi, in fol. *Ib. codd.* 6702. 6703.

Libri quidam S. Scripturæ hoc est à libro I. Paralipomenon usque ad Danielem inclusive, ex eadem versione, sed dialecto Wallonum, in folio. *Parisiis, in Musæo Dn. Nolin Advocati.*

Biblia ex eadem versione. Codex in folio multis figuris minio depictis ornatus: fuit olim Joannis Ducis Bituricensis & Alverniæ, fratris Caroli V. Regis Francorum, *ut patet ex ejus subscriptione* JEHAN. *Bibl. Regia cod.* 6823.

Biblia

Biblia ejusdem versionis paululùm immutatæ, Codex in folio complectens duntaxat libros à Genesi usque ad Proverbia Salomonis. Diversæ omninò glossæ à præcedentibus singulis versibus subjiciuntur in libro Geneseos, Josuæ, Judicum & Ruth: in cæteris nullæ extant. *Ibidem cod.* 6704.

Biblia Gallica, 2. vol. fol. Secundum, quod complectitur Libros sacros à Proverbiis Salomonis usque ad Apocalypsin, fuit ejusdem Principis qui tunc erat Dux Burgundiæ, ut initio voluminis notatur *his verbis:* Le second volume de la Bible contenant depuis le commencement des Paraboles Salomon jusqu'à la fin de l'Apocalypse est à Jehan Duc de Bourgogne & d'Auvergne, Comte de Clermont, de Touraine & Chambrier de France, Lieutenant General du Roy & Gouverneur du Languedoc. *Ibidem cod.* 6705.

Eadem 2. vol. in folio, scripta à Gofrido Godion, *Ibidem codd.* 6824-25.

Epistola ad Hebræos & Epistolæ Canonicæ ejusdem versionis, scriptæ anno 1347. Codex in folio, *Ibidem cod.* 6818.

Biblia Gallica ex eadem versione. Codex membranaceus in folio, perpulchro charactere exaratus, & elegantissimis picturis decoratus: fuit olim Caroli V. dicti Sapientis, nunc eum *possidet Nicolaus Josephus Foucault* Comes Consistorianus ex dono Patrum Collegii Flexiensis J. S. *Initio voluminis hæc Latinè leguntur literis aureis exarata:* „Anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo primo istud opus pictum fuit ad preceptum & honorem illustrissimi principis Karoli regis Francie, etatis sue tricesimo quinto & regni sui octavo, & Joannes de Brugis pictor regis predicti fecit hanc, pictu-

picturam propria sua manu.„ *Ad calcem voluminis hi rithmi Gallici reperiuntur.*

A vous Charles roy plain donnour
Qui de sapience la flour
Estes sur tous les roys du monde
Pour le grand bien quen vous habonde
Presente & donne cestui livre
JEHAN VAUDETAR votre servant
Qui est cy figure devant
Conques je ne vi en ma vie
Bible dystoires si garnie
Dune main pourtraites & faites
Pour lesquelles il en a faites
Plusieurs allees & venues
Soir & matin par my les rues
Et mainte pluye sur son chief
A jusquil en soit venu a chief
Si fu au prince sus nomme
Ce livre baille & donne
Par le dit Jehan que je ne mente
Lan mil CCC. XII. & soixante
De bon cuers & vaulsist mil mars
XXVIII. jours du mois de Mars.

Biblia ex eadem versione. Codex membranaceus in folio maximo. *Initio hujus voluminis hæc leguntur manu Nicolai Flamel, litera variis lineamentis decoratâ, scripta:* „Cest une Bible historiale laquelle est à Jehan fils de roi de France & duc „de Berry & d'Auvergne, Conte de Poitou & „d'Estamples &c. *cum subscriptione.*

N. FLAMEL.

Deinde,
„laquelle Bible mondit Seigneur le duc donna au mois

mois de Juing lan mil quatre cens & dix à noble,,
& puissant Seigneur Messire Jehan Harpedenne,,
Seigneur de Belleville & de Montaigu Chambel-,,
lan du Royaulme & de Monf. le Duc de Berry.,,

Cum subscriptione N. FLAMEL.

Ad calcem legitur: Ceste Bible est au duc de Berri.

cum subscriptione JEHAN.

Asservatur nunc Parisiis in Bibliotheca Bullioniana.

Biblia Gallica ex eadem versione, *in fine legitur:* Le x. jour de Septembre l'an 1417. fust ce Livre,,
donné à tres hault & tres puissant Prince Humfrey,,
Duc de Gloecester, Comte de Hainault &c. Hoc est,,
die decimâ Septembris datus est hic liber praecelso,,
& potentissimo Principi Humfraeo Duci Gloecestri-,,
ensi &c. *Ibid. cod. 6702.*,,

Novum Testamentum ejusdem versionis. Codex recens in folio scriptus Papiae pro Ludovico XII. Rege Francorum circa annum 1510. *Ibidem cod. 6830.*

Complures alii hujus versionis visuntur in eadem Bibliotheca codices, quibus appositum est etiam nomen Guiarti des Moulins, ut codd. 6819. 6820. 6824. & in aliis Galliae Bibliothecis: qui omnes quamvis ejusdem sint tralationis, non sunt tamen ejusdem dialecti, sed variam exhibent, prout à Notariis diverso tempore, diversisque in regionibus descripti fuerunt.

Praeterea quidam codices integrum textum unà cum glossis Petri Comestoris continent: quidam easdem glossas vel auctas vel paululum mutatas; alii denique diversas promunt. In nonnullis synopticè referuntur quidam libri Biblici, aut desunt Psalmi; in

in aliis non textus ipse Evangelistarum sed Harmonia Evangelica ex ipsis concinnata reperitur: unde colligere licet, hanc versionem fuisse à plurimis viris aut mutatam, aut recognitam. Sed à quibus & quo tempore, definire quis poterit? hunc sane laborem Joannes de Sy sub Joanne Francorum Rege aggressus est, ut patet ex catalogo librorum Caroli V. ejus filii à Gilet Mallet Regis cubiculario anno 1373. scripto, in quo recensentur quædam Bibliorum volumina a Joanne de Sy Gallice versa vel revisa. Nec ulli dubium esse debet, quin hujusmodi lucubrationes susceperint viri doctissimi mandato ejusdem Caroli V. antequam Radulpho de Praelle Rex juberet, ut ipse novam Bibliorum Gallicam versionem accuraret.

De codice Bibl. Regiæ 6829. *licet præstantissimo nihil hîc habeo dicendum, quippe qui sacræ Scripturæ seriem non contineat, sed insigniora tantùm Bibliorum loca figuris ornata cum perbrevi explicatione Latina & Gallica.*

In Bibliotheca Domûs Regiæ Parisiensis quæ Lupara vocatur (*hæc autem à Bibliotheca Regia distinguitur*) servatur codex membranaceus in quarta forma minore pulchre scriptus, plurimis exquisitis figuris, minio & auro pictis decoratus, multis de causis commendandus, licet versionis Guiarti des Moulins secundum volumen duntaxat complectatur sc. à Proverbiis Salomonis usque ad finem Apocalypseos. *Legitur in fronte charactere maximo & variis lineamentis ornato.* „Le second volume „de la Bible au Roy Charles le Quint de son nom, „à present est à Monf. le Duc de Berry son frere: Secundum volumen Bibliorum Caroli V. Regis, nunc

nunc autem Ducis Bituricensis ipsius fratris, *cum subscriptione* Nicolai Flamel, *qui hunc tamen librum, ut quidam arbitrantur, non exaravit. Post Apocalypsin hæc verba leguntur eâdem manu ac reliqua hujus codicis scripta.* „Ceste Bible est à nous Charles le V. de nostre nom roy de France & est en„ II. volumes, & la fismes faire & parfaire, *cum sub-*„ *scriptione* CHARLES. (*Hic codex dicitur Biblia Caroli V. non quod versionem jusserit, cum ea sit Guiarti des Moulins, sed scriptionem.*)

Ceste Bible est au Duc de Berry, & fut au Roi„ Charles son frere, *cum subscriptione* JEHAN.„ *Hæc subscriptio ejusdem manûs est ac ea quæ videtur in codice Bibl. Regiæ 6823.*

Ceste Bible est à nous Henry III. de ce nom„ Roi de France & de Pologne, *cum subscriptione*„ HENRY.„

Cette Bible est à nous, *cum subscriptione*„ LOUIS XIII.„

Cette Bible est à nous, *cum subscriptione*„ LOUIS XIV.„

Bibliothecæ Regiæ restitutum fuit hoc secundum volumen curâ & studio Caroli II. Cardinalis à Borbonio, ut legitur ad calcem: & denuo compactum sub Henrico IV. Galliarum & Navarræ Rege, cujus insignia ad latus apposita sunt: ex adverso leguntur characteribus aureis hæc verba: „H. IIII. Patris Patriæ, virtutum restitutoris.„

Ad calcem codicis extat imago Beatissimæ Virginis filium suum gestantis, cui Rex flexis genibus suam dirigit deprecationem rythmis Gallicis comprehensam; cujus initiales litteræ depictæ hunc sen-

sensum exprimunt: „ Charles ainsné fils du Roy „de France duc de Normandie & Dalfin du Vi- „ennois.

Subjiciuntur sex versus qui rem indicant, sicut & tempus quo scriptus est hic codex, eâdem manu quâ reliquum volumen exarati.

„De tous ces vers eluminez
„Par ordre les testes prenez
„Si vous sera moult bien décrit.
„Pour qui ceste Bible fut decrit.
„Et fu parfait que je ne mente.
„Lan mil CCC. & LX.

Hunc sanè codicem recenset catalogus librorum Joannis Ducis Bituricensis, deinde Ducis Burgundiæ, Caroli V. fratris, qui quidem refertur à Dn. le Laboureur pag. 77. Joannis historiæ unà cum historia Caroli VI. edita his verbis: „ Une belle „Bible en Francois en 2. volumes prisées quatre- „cens livres tournois. *Eumdem etiam memorat Index gemmarum Regiarum Meloduni scriptus mense Januario anni* 1379. *artic. ult.* „*Item* Un „grant Bible en deux volumes que le Roy Charles „portoit toujours avec lui.„ *De Choisi in adjunctis ad hist. Caroli V. pag.* 16. *Hic quoque referre juvat alios Bibliorum Gallicorum codices qui in Joannis Ducis Bituricensis Bibliotheca servabantur pag.* 79. *ut* „*suprà:* Une tres belle Bible en Francois tres riche- „ment historiée. Une autre Bible en Francois escripte „de lettre francoise tres richement historiée au com- „mencement. *pag.* 81. Un livre de la Bible en un „volume escrit en francois de lettre ronde historiée „en plusieurs lieux tres richement. *p.* 79. Un Pseau-
tier

tier bien ancien historié le Kalendrier & ailleurs, „ en pluisieurs lieux qui fu de S. Thomas de Cantur-„ bie. *p.* 80. Un Psautier escript en Latin & en Fran-„ cois tres richement enluminé ou il y a plusieurs„ histoires au commencement de la main de feu Mai-„ tre André Beauneveu, "

Hanc interpretationem concedit Antonius du Verdier pag. 979. Bibliothecæ Gallicæ *fide cujusdam msc. codicis quem possidebat*, „ Petro cuidam S. Petri Ariæ in Archiepiscopatu Trevirensi (*ut fert codex*), „ Decano, quam quidem versionem Guillelmo Sil-„ vanectensi Archiepiscopo emendandam transmit-„ tit. „ *Idem ferè legitur in quodam exemplari Bibl. Regiæ. Hæc narratio quæ omnia miscet atq; confundit, tantis scatet erroribus, ut nulla prorsus ei sit adhibenda fides; Petrus quidem Comestor qui obiit* 1198. *Decanus Ecclesiæ Parisiensis non Ariensis historiam scholasticam Latinè scripsit & Guillelmo, non Silvanectensi, sed Sennonensi Archiepiscopo emendandam transmisit. Hanc autem an.* 1294. *Gallicè vertit textumque Biblicum integrum adjecit Guiartus des Moulins, qui anno* 1297. *designatus fuit Ariensis Decanus non in Archiepiscopatu Trevirensi in Germania, sed in Episcopatu Tervannensi in Belgio.*

Codicum versionem à Guiarto des Moulins concinnatam complectentium ingens reperitur numerus in plurimis passim Bibliothecis; hos omnes recensere & arduum foret & inutile, cum multoties hæc translatio fuerit typis edita.

Humphredus Vanleius in fine præfationis libri alterius Antiqua literaturæ Septentrionalis Oxoniæ anno 1705. *editi asserit* „ Biblia & Psalteria Gallicè, „ scripta in Bibliothecis Anglicanis esse, quibus an-„

„tiquiora Gallia ipſa non poteſt venditare, ſi de id „genus codicum ætate, qui apud Gallos extant, D. du „Pin, Jo. Mabillonius, & Rich Simon recte judicarunt. „*Iſtos ideò codices ex catalogo LL. mſc. Angliæ excerptos hic referre juvat, absque nota tamen ætatis aut interpretis, de quibus in eo nihil additur.*

Biblia Gallica cum hiſtoriis nonnunquam & gloſſis inſertis. *Bibl. Bodleiana cod. 2772. de codice 2645. dicetur infrà.*

Biblia Gallica cum picturis elegantiſſimis, in folio magno. *Bibl. Caroli Theyeri in Comitatu Gloceſtrienſi cod. 69. num. 6439. catalogi editi.*

Biblia linguâ Gallicâ veteri. Codex membranaceus 2. vol. ſcriptus ante annum 1442. *Bibl. Joan. Mori Epiſcopi Norvicenſis cod. 49-50. num. 9235-36.*

Biblia translata in veterem linguam Gallicam uſque ad Pſalmum 110. mſc. curioſum. *Bibl. Simonis d'Evves in Comitatu Suffolciæ cod. 76. num. 9936.*

Pſalterium interlineare cum verſione Gallica & Saxonica, & gloſſis in margine, & picturis. *Cantabrigiæ in Bibl. Collegii S. Trinitatis cod. 35. num. 253.*

Pſalterium pulcherrimum & antiquiſſimum Latinè cum notis interlinearibus Gallicè ſive Normannicè. *Bibl. Norfolciana cod. 222. num. 3121.* Pſalmi Gallicè. V. *Iidem Scoticè.*

Novum Teſtamentum Gallicè. *Oxoniæ, Bibl. Collegii Animarum cod. 40. numero 1441.*

Evangelia, Actus & Epiſtolæ Apoſtolorum Gallicè, 2. vol. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Weſtmonaſterienſis cod. 87. 88. num. 1177-78.*

L'Evan-

L'Evangel translaté de Latine en franceys in usum Laicorum. *Bibl. Cottoniana pag. 135. catalogi editi.*

Textus & expositio Apocalypsis, Gallicè. *Pr.* Saint Poul le Apostle. *Cantabrigiæ, Bibl. S. Benedicti cod. 121. num. 1398.*

Apocalypsis S. Joannis Gallicè cum figuris visionum & commentario. *Bibl. Georgii Wheleri Canonici Dunelmensis cod. 79. num. 9150.*

Biblia jussu Caroli V. Francorum Regis in Gallicum conversa sermonem à Radulpho de Praelles cum ejus præloquio. Codex in folio minori pulcherrimè descriptus est in membranis vitulinis ab Henrico du Trevou. In fronte exhibetur minio depicta & ad vivum expressa effigies Caroli V. cui suam Interpres nuncupavit versionem. Codex iste complectitur sacræ Scripturæ libros à Genesi usque ad Proverbia Salomonis exclusivè. Folium Geneseos primum ob principem sanè libri literam auro & minio decoratam ab impia manu avulsum est. Fuit quondam istud exemplar Joannis Ducis Bituricensis, Fratris Caroli V. sicut ex subscriptione JEHAN dignoscitur (*quæ eumdem characterem refert ac præcedentes hujus Principis subscriptiones*). Nunc autem est *penes Dn. Rousseau* in Curia Parisiensi Rationum Auditorem, qui ob insignem in re Francorum antiquaria cognitionem Eques fuit aliquot abhinc annis à Ludovico Magno creatus. *Illud ab eo mutuo accepi, & ex eo exscripsi præloquium integrum quod nunquam fuit excusum, Auctorisque nec non methodi, quâ in sua versione usus est, magnam præbet notitiam.*

Prologus. „A vous tres excellent & tres puiſſant „prince Charles le quint roi de france. Je raoul de „praelle votre petit ſerviteur & ſubject. Tout ce que „je puis faire mon tres ſouverain & tres redouté „Seigneur, quand vous me commendaſtes à transla-„ter la bible en francois, je mis en deliberation le-„quel eſtoit plus fort a moy ou du faire ou du laiſſier „refuſer. car je conſideroie la grandeur de l'euvre, „& mon petit engin d'une part, & de l'autre je con-„ſideroie qu'il n'eſtoit rien que je vous peuſſe ne „deuſſe refuſer. Je conſideroie de rechief mon age „& l'adverſe fortune de ma maladie, & les autres „euvres que je avois faites. c'eſt aſſavoir la translaci-„& expoſicion du livre de monſ. ſaint Auguſtin de „la cité de Dieu, le livre qui s'appelle le compen-„dieur moral de la choſe publique. le livre qui s'ap-„pelle la muſe avecques aucunes epiſtres. mais tandis „comme je debatoie ceſte queſtion en moy meſmes, „je me recordai que j'avois leu en un livre que natu-„re humaine eſt comme le fer lequel ſe len le met „en euvre il ſe uſe, & ſe len en uſe point il ſe rouille „& ſe gaſte: & toutes voies ſe degaſte til moins „quant len uſe que quant len laiſſe geſir. & pour „ceſte cauſe je l'entrepris, & aimai miex a moy „uſer en exercitant que moy conſumer en occioſite „comme ſelon ledit du Sage occioſite ſans lettres „ſoit mort. Si ſupplie a voſtre mageſte que vous „voulliez recevoir en gre ce que je en ferai. car quant „a la maniere de translater la ou je verrai quil „cherra abreviacion je la ferai la ſubſtance demou-„rant entiere, & ou je verrai qu'il y ara repeticion „d'une meſme choſe ſi comme en paralipomenon „& en eſdras le ſecont & ailleurs je ferai reſeiſion.

&

& aussi lairai je nommer plusieurs noms de gens de,, villes & citez la ou je verrai que ce ne seroit que,, charge au liseur & qu'il n'en seroit de riens miex,, edifie. & aussi ne scet leu acune fois se ce sont,, leurs propres noms, ou de leurs peres ou aiolz,, ou de leurs villes ou citez, pour ce que ainsi le,, m'avez vous commandé. mon entente est aussi,, de faire aucuns prologues ou je verrai qu'il en,, sera besoing a la declaracion des livres, & aussi,, aucuns integumens es commencemens d'aucuns,, chapitres afin de comprendre plus legierement la,, sentence. & par tout ou il ara une ligne par dessous,, ce sera hors le texte pour le declarier, & pour com-,, prendre plus legierement ce que le texte du cha-,, pitre veult dire. car sans declaracions aucunes le,, texte est moult oscur en pulsieurs lieux espacia-,, ment aux gens lais qui nont point estudie en la,, sainte escripture & ne tienne nul a arrogance ce,, que je lai entrepris car vostre commandement,, m'en excusera en tout & par tout. Apres je sup-,, plie à tous ceulx qui verront ceste euvre, que s'il,, y a aucunes choses qui ne soit a point mise &,, a son droit, qu'ils veulleut supporter mes deffau-,, tes. & ce qu'il y trouveront de bon ils le veullent,, attribuer a nostre Seigneur duquel tout bien,, vient. & en oultre se il y a aucune chose regar,, dant la foy je m'en rapporte a ce que la foy en,, veult, & que nostre mere sainte Eglise en,, tient.,,

Ut faciliùs de hac versione ferre judicium quisque possit, speciminis loco adducitur caput tertium Geneseos, à quo volumen istud incipit.

„Que vous ne mangiez de tous les fruits de Pa-
„radis, auquel la femme repondi que nostre Sei-
„gneur les leur avoit tous abandonnez excepté le
„fruit de l'arbre de vie qui estoit au milieu du Pa-
„radis duquel il leur avoit defendu qu'ils ne men-
„gassent pas, ne ne le touchassent afin qu'ils ne
„mourussent. A laquelle le serpent repondi. Ce
„n'est pas dit il la cause pourquoi il le vous a def-
„fendu; mais pour ce que si tost que vous en man-
„gerez vous aurez les iex ouvers & serez fais com-
„me Diex sachans bien & mal.

„Ceste responsе oye la femme regarda que le
„fruit etoit bel a voir & bon a mangier, si en prist
„& menga, & en donna à son mari lequel en man-
„ga, & tantost leurs iex furent ouvers. & comme
„ils eussent apperceu qu'ils estoient nuz, ils cousu-
„rent des feulles de figuier & en firent aussi com-
„me braies.

„Et comme apres midy il eussent oy nostre S.
„qui alloit .. Paradis terrestre, il se mucierent.
„& nostre S. appella Adam & li dist, ou est dit il
„Adam, lequel li respondi qu'il s'estoit mucie pour
„ce quil estoit nuz. auquel nostre Seigneur dist, qui
„ta dist il enseigne que tu estoies nuz, si ce na este
„que tu as mangie de l'arbre que je t'avois defendu
„que tu ne mangasses.

„Lors Adam se excusa par sa femme, disant que
„elle li avoit fait mangier. & comme il demanda a
„sa femme qui li avoit ce fait faire elle dist que ce
„avoit fait le serpent qui l'avoit deceue. & pour ce
„nostre S. dist au serpens que il seroit maudit entre
„toutes les bestes de terre. Tu iras dit il sur ton piz
„& mengeras terre tous les jours de ta vie. & si
met-

metterai ennemistie entre toy & la femme, & ta „
semence & la siene.„

Et a la femme. il dist ie multiplierai dist il tes„
labeurs & tes conceptions, tu enfenteras en dou-„
leur & feras sous la puissance de lome & il te me-„
stroiera.„

Et apres il dist à lome. pour ce dist il que tu as„
creu ta femme & a menge du fruit que je tavois„
deffendu, la terre sera maudite en ton euvre, &„
en mengeras des fruits tous les jours de ta vie, elle„
engendrera espines & chardons & mengeras les„
chardons herbes, jusqua tant que tu soies retournes„
en la terre dont tu as este cree, car tu est pouldre & en„
pouldre retournera, Et appella Adam sa femme Eve„
pource que elle estoit mere de toute creature vivant„
& qui avoit a vivre.„

Lors leur fist nostre S. cottes de piaux de bestes„
mortes *pour leur montrer quils estoient mortels* &„
les en vesti en disant *par maniere de derision &*„
de moquerie, voici Adam qui est fait comme l'un„
de nous sachant bien & mal. „

Mais afin quil ne preist de larbre de vie & en„
mengast, il fu mis hors de paradis, & mist Dieu„
un ange en la porte de paradis tenant 1 glaive„
enflambe, *& fu translate en Hebron du coste du*„
champ damascene afin quil labourast *seur* la terre„
de laquelle il avoit este forme.„

Psalmus primus. „ Lome est beneure qui nest„
pas ale ou conseil des felons, & qui ne sest mie„
tenu ne arreste en la voie des pecheurs, ni ne sest„
sis en la chaiere de tribulacion, mais est sa volente„
de notre Seigneur & y pensera & par jour &„
par nuit. „

Ex hoc praloquio & capite Geneseos mox allato evidenter patet, primo auctorem libri qui inscribitur Histoire des Traductions Françoises de la Bible pag. 17. *hujus interpretis mentem non esse assecutum, cum scripserit* illum in præfatione sua declarare se singula codicis sacri verba duntaxat commentatum fuisse. *Hæc enim versio accurata est & simplex; pratermisit translator qua eadem esse credidit, nec non quadam nomina gentium, urbium &c. glossulas quasdam paucissimis locis adjunxit, cateraque qua sibi in hoc praloquio proposuerat, diligenti studio prosecutus est.*

Secundo eundem hunc esse cum auctore versionis, qua jussu Caroli V. dicti Sapientis in Gallicum sermonem adornata est, falsoque proinde eam tribui Nicolao Oresmio, quemadmodum asserunt viginti ferè scriptores, quorum plurimi non ante viginti annos prodierunt, Crucimanum secuti. Hic reverâ primus affirmat pag 360. Bibliotheca Gallica Nicolaum Oresmium sacram Scripturam Gallico idiomate donasse, *At unde id acceperit, non indicat, nisi fortè ex perperam intellecto Joannis Tilii Episcopi Meldensis loco, qui in chronico de regibq Francorum an 1380. hac narrat;* „Nicolaus Oresmius homo „doctus, cujus consilia & monitus Carolus rex quin„tus in primis sequebatur, ex Latino, Aristotelis & „Ciceronis, aliorumque authorum libros permultos „traduxit. Rex enim litterarum & litteratorum a„mator erat summus & admirator. Jussit etiam sa„cros Bibliorum libros diligenter & verè transferri „&c. *Loquitur quidem Tilius hic & de Oresmio & de Gallica sacra Scriptura versione, sed hanc ei non attribuit.*

Con-

Constat igitur hujus interpretationis auctorem unum esse Radulphum de Praelle, non verò Nic. Oresmium cujus nomen præ se fert nullus Bibliorum codex msc. nec huic scriptor coætaneus aut illius ævo proximus hanc versionem donavit.

Hæc interpretatio post annum 1375. concinnata est, in suo namq; præloquio translator librum S. Augustini de Civitate Dei à se Gallice conversum memorat, quam quidem conversionem absolvit tantum anno 1375. ut ipse notavit in fine secundi voluminis Autographi, quod Parisiis in Museo suo possidet Dn. de Ganieres Rerum Francicarum medii & posterioris ævi peritissimus.

Biblia Gallica ex eadem versione Radulphi de Praelles. Codex membranaceus in folio pulchre exaratus eosdem complectens libros ac præcedens, (sc. a libro Geneseos usq; ad Proverbia Salomonis) cujus est exemplum paucis vocibus mutatum ; deest in illo primum præloquium Translatoris ad Carolum V. Fuit hic codex, unus è quingentis msc. codicibus, quibus Illustrissimus Mauritius le Tellier Rhemensis Archiepiscopus Regiam Bibliothecam ditavit. *Bibl. Regia cod.* 6818.

Interpretis methodum, quâ textûs sacri narrationem contrahit, ut meliùs cognoscat Lector eruditus, hîc apponetur caput primum Geneseos quod in priori codice desideratur:

Au commencement Dieu crea le Ciel & la Terre,,, laquelle par avant estoit voide & vainne, & estoient,,, tenebres sur la face abisme. Ou premier jour il fist,,, lumiere & pource qu'il la vist bonne il la devisa,,, de tenebres, & appella la lumiere jour & les tenebres nuit. Ou second jour il fist le firmament ou,,

„de au milieu des eaves pour deviser celles qui „estoient dessus le firmament,de celles qui estoient „dessous le firmament, il appella ciel. Ou tiers jour „il assembla toutes les yaves qui estoient dessoubs „le firmament en ung lieu, & lors apparu la terre „seche, ce qui estoit sec il appella terre, Et l'assemblèe „des eaues il appella mers, & lors la terre apporta „herbes verdoiantes & faisant semences, & arbres „portans fruis chascun selon sa nature. Ou quart „jour il fist deux grans luminaires, c'est assavoir le „Soleil lequel il appella le grant luminaire pour ser-„vir au jour, & la Lune laquelle il appella le petit „luminaire pour servir à la nuit, & les Estoilles, les-„quelles il mist ou firmament du ciel pour luire sur „terre & pour deviser la lumiere des tenebres. Ou „cinquieme jour Dieu fist les poissons & les oyseaulx „&les beney. Ou sixieme jour Dieu fist toutes ma-„nieres de bestes alans sur terre & qui se traisnent. „Et darrenierement il forma l'omme a son ymage „& a sa semblance, lequel il beney,& li donna Seig-„neurie sur toutes bestes & sur tous oyseaulx & „poissons & sur toutes choses quil avoit créé. Lors „vist Dieu toutes choses qu'il avoit faites, lesquelles „estoieent merveilleusement bonnes. Chap. II.

Caroli V. Francorum Regis studium & amorem in sacras litteras descripsit Christina de Pizan in libro cujus titulus: Des fais & bonnes meurs du sage roy Charles V. fait & compile par Christine de Pizan damoiselle, accompli le desrenier jour de Novembre lan de grace M. CCCCIV. *id est* „ De gestis „& optimis moribus Caroli V. liber collectus & „compositus à Christina de Pizan, absolutus vero „die ultima Novembris anno 1404. *Extat msc.*

in

in fol.in Bibl. Regia cod.9668. In capite 12. tertiæ partis quod inscribitur: „ Cy dit comment le roy Charles aimoit livres & des belles translations qu'il fist „ faire; *sive*, hîc narratur quo studio Carolus libros „ diligebat, & quorum librorum optimas in Gallicum idioma versiones beneficiis suis procuraverit. „ *Hæc ait:* Mais non obstant que bien entendi le Latin, & qu'il ne fust besoing qu'on lui exposast, de „ si grant providence fu pour le grant amour qu'il „ avoit à ses successeurs qu'au temps à venir les volt „ pourveoir d'enseignemens & sciences introduisibles à toutes vertus, dont pour celle cause fist par „ solemnels maistres souffisans en toutes les sciences „ & arts translater de Latin en François tous les plus „ notables livres. Si come la bible en III. manieres, c'est „ a sçavoir le texte, & puis le texte & les glosses ensemble, & puis d'une autre maniere allegorisée. „ *Hoc est* Licèt autem Latinam linguam calleret, Latinosque libros legens interprete non egeret, ita tamen „ providus fuit, ut ob maximum quo accendebatur in successores amorem, præcipuos Latinæ „ linguæ libros à viris in omni scientiarum atque artium genere peritis, in sermonem Gallicum transferendos curaverit, in primis Biblia, & hæc triplici modo, textum nudum, textum cum glossis, eundemque tandem allegoriarum involucris obductum. „

Binos tantum suprà descriptos Bibliorum Caroli V. jussu translatorum codices videre mihi contigit, licèt Carolus du Moulin tract. de origine & progressu Monarchiæ Francorum num. 133. *asserat*, Biblia sacra Gallico idiomate tum Lutetiæ Parisiorum, tum in Gallia, Belgica, Normannia & aliis re-

gui

„gni partibus evulgata fuisse jussu Caroli V. ut „quisque nativâ suâ linguâ sacris litteris frueretur... „Veteres illæ interpretationes etiamnum extant cum „inscriptione de mandato regis Caroli V.

Franciscus Hotman in Franco-Gallia hæc ait: Ca„rolus V. sacra Biblia in linguam Gallicam conver„tenda curavit, quam translationem multis etiam „nunc locis in Gallia nostra videre licet cum hac in„scriptione: de mandato & jussu Regis Caroli V. „eamque memini me in Regia Bibliotheca Fontan„blæi vidisse.

Biblia Gallica manu exarata jussu Caroli V. Regis Francorum in membranis anno 1371. in fol. *Extabat hic codex in Bibliotheca Dn. Bluet in Curia Parisiensi Advocati, ut refert ejus catalogus pag. 2. Parisiis anno 1667. editus. Ubi nunc lateat? ignoro.*

Meminisse videtur hujus versionis Genebrardus ad an. 1535. Chronologiæ suæ lib. 4. „Multo ante „*Olivetani* translationem extabant *Biblia Gallica* a „Caroli V. dicti Sapientis temporibus, cujus primum „exemplar ostenditur in Bibliotheca Regia nempe „ab an. 1374. *Errat ibi non semel Genebardus; hæc enim versio post annum 1375. tantummodo concinnata est, ut supra probavi; nullus quoque in hac Bibliotheca reperitur codex qui illam exhibeat, nisi recens advectus ex dono Illustr. Dn. Mauritii le Tellier Rhemensis Archiepiscopi.*

Antonius du Verdier pag. 137. Bibl. Gallicæ asserit penes se esse exemplar hujus versionis dialecto Picardicâ, his verbis: „Quant a la translacion de la „sainte Bible en la langue Françoise, Charles V. dit „le Sage la feit translater en langage vulgaire de „son tems. J'en ay une escripte en parchemin qui „est en langage picard. Hu-

Hujus versionis (*quam Oresmii esse credidit Andreas Rivetus, qui hac refert cap. 13. Isagoges ad Script. S.*) exemplaria multa msc. in Gallia reperiuntur; quorum duo memini me vidisse elegantissima, auro, minio & lasurio sive cœruleo colore, curiosissimè illustrata in Bibliothecis Talliburgi & Insulæ Buchardi, ditionis Illustr. Ducis Tremolliani.

Biblia Gallica: Hæc illa videtur (*juxtà catalogum Bibl. Bodleianæ*) translatio quæ jussu Caroli V. Galliarum Regis edita est. *Bibl. Bodleiana, cod. 2645.*

Sammarthani tomo 3. Galliæ Christianæ p. 663. opera Antonii du Four Massiliensis Episcopi qui obiit 1509. recensentes, hæc aiunt: Ant. du Four jussu Annæ (*Ducis Britanniæ*) Francorum Reginæ Gallico sermone Biblia transtulit. *Hos sequuntur Fontana, de Altamura Dominicani & Antonius Russy in hist. Urbis Massiliensis part. 2. pag. 3. Nihil tamen habet de hac versione Antonius du Verdier; & de la Croix du Maine in Bibl. Gallica. Claud. Robert in Gallia Christiana & Jo. Guesnay in hist. Massiliensi secundam Gallicæ Bibliorum versionis editionem ab Antonio Verad factam & absque anno, fortè regnante Ludovico XII. publicatam, Antonio du Four videntur tribuere, sed frustra; etenim versionem Guiarti des Moulins complectitur hæc editio.*

Pentateuchus Mosis in Gallicum idioma conversus à Richardo Simon. *Codex msf. penes Federicum Leonard Bibliopolam Parisiensem.*

Libri Geneseos versio Gallica ex Latino confecta à Joanne le Grand, qui Carolo VII. Francorum Regi erat à secretis confessionibus, quique floruit

ruit 1422. V. *præfatio codicis mſ. 2. vol. in folio in ſacram Scripturam 1462. ſcripti, qui aſſervatur Pariſiis in Bibliotheca Navarata.*

Liber Geneſeos Gallicè redditus à Paulo Pezron. *Extat mſ. codex apud Joannem Boudot Bibliopolam Pariſienſem. Memoriæ Trevoltianæ anni 1707. Julii pag. 1280.*

Liber Geneſeos, Pſalmi Davidis & Novum Teſtamentum, cuncta hæc Gallice verſa ex Græco à Joanne Paſſavant, *penes quem aſſervantur Salmurii.*

Præmittendi forent ſequentes hi libr. Regum & Pſalmorum codices, ſi temporis non verò librorum ſacrorum ordinem ſervaremus, ſunt enim præcedentibus antiquiores.

Libri quatuor Regum, quibusdam explicationibus identidem in ipſo textu inſertis illuſtrati, lingua veteri Gallica. Codex in folio membranaceus, elegantiſſime ſcriptus ante quingentos annos ſententia virorum dignoſcendis codicibus mſc. maxime peritorum, proinde vel exeunte ſeculo XI. vel ineunte XII. fuit olim Conventûs Sororum S. Claræ Urbaniſſarum, dicti de Longo-campo prope Lutetiam, nunc autem aſſervatur Pariſiis *in Bibliotheca Minoritarum.*

Antiqua hujuſce translationis Francica dialectus in plurimis convenit cum ea quâ Marbodus qui claruit 1080. *ſuam de Lapidibus pretioſis verſionem conſcripſit, eam vetuſtate aliquantùm ſuperat, proindèque undecimò ad minimum ſeculo confecta eſt.*

„*Ex primo capite libri Regum:* A ceſt lieu ſervir „furent dui pruueire a titele, oſni e phinees fiz furent

helý

hely ki dunc (*vocalis* u *ficut* uo *pronuntiari debet*),,
ert evefche e maiftre principals. Et a un jur avint,,
que elchana fift facrefife e felunc la lei a fei retint,,
.partie, partie dunad a fa cumpaignie e a Anne fa,,
muiller que il tendrement amad, une partie denad,,
ki forment ert deshaitte, kar Deu ne li volt encore,,
duner le fruit defired de fun ventre. Et fenenna ico,,
li turna a repruce, e acuftumeement len atariout,,
e amerement rampodnout. Et la benuree anna nen,,
out retur, mais un duleir plurer & viande depor-,,
ter. Siz mariz helchana le areifuna, fi li dift. Pur,,
quei plures, pur quei ne manjues & pur quei eft tis,,
quers en triftur? dun nas tu mamur: dun nas tu,,
mun quers. Ki plus te valt que fi ouffes dis enfanz?,,
Anna puis que ele out mangied & beud levad; & al,,
fucurs Deu requerre tut fun quer turnad. Vint fen,,
al tabernacle, truuad levefche hely al entree, ki affis,,
iert quil as alanz e as venanz parole de falu mu-,,
ftraft. La Dame fift a Deu fuut prefent & [illegible]bla-,,
tiun, fon quer meme chaldes lermes, acuragee ure-,,
ifun, & en cefte baillie. Sire merciable, Sire Deus,,
puiffanz des hors banis & des champiuns cumba-,,
tanz, fi fuft tun plaifir qui veiffes ma miferie & ma,,
affliction, & tei membraft de mei la tue ancele que,,
par ta pitied euffe fiz, durreie le tei a tun fervife, &,,
rafur ne li munterad le chief, mais tuz dis a tei iert,,
a decid. *Auctoritas*. Ufages ert en cele lei fe alcuns,,
par vud a Deu fe facraft, tant cum cel vud li dur-,,
reit: rafur le chief ne li muntereit. La Dame en fa,,
preere demurad, fes levres mout. li quers parlad,,
tant que li evefches le fguardad, & pur ivre lenter-,,
cad e fi li dift. Va bone femme a tun oftel dormir,,
fi te defeniveras par le dormir. Repundit Anna, ne,,
mu-

„me tient ſi, nai beu ne vin ne el par unt lum ſe „poiſſe enivrer. Ne me tenez pur fille belial, kar „ſobre ſui & en anguiſſe e en plur, a Deu ai reveled „mun duel. Relial: co eſt ſenz iu. e cil ſunt fiz beli- „al qui turjurs tirent vers le mal, oſtent le ju de la „lei Deu & de vice en altre cancelant, lur criatur „atariant. Dunc reſpundi li eveſche hely. Va bone „femme as veies Deu, Deu ki de tut bien faire ad po- „eſte, furniſſe en grace ta volenté. La Dame haitée „ſen parti. La chere puis ne li chai. Od ſun Seignur „le matin Deu aurat, puis a ſa maiſun returnad. Deus „out ſa ancele en remembrance: toſt conceut, & out „enfant, graces rendit al enfanter, & Samuel le fiſt „numer.

In eodem codice libris Regum ſubjiciuntur libri duo Machabæorum. veteri quoque Gallicâ linguâ, quorum ſtilus & codicis character priori paulo recentior eſt, ſeculi tamen duodecimi *Sic incipit liber prim*[illegible]

„Il avint puiſque Alixandre fiz de Philip- „pe de Macedoine qui primers regna en Grece; „iſſant de la terre de Cethim out oſcis Daire lo „rei de Perſe & de Medie, ſi fiſt ploſors batailles, „& priſt les garniſons de toz & oſciſt les rois „de la terre, & ala jusque en la ſin de la terre & „gaigna toz les treſors des genz e la terre fu en pais „devant lui. Et aſembla grant force & grant oſt „trop, & ſis cuers fu eſſaucez & enorgoilliz & priſt „totes les terres & les ſeignories & tuit les rendirent „treud. Et apres co li chay en maladie & ſaperceut „que il ſe morort, & apela ſes nobles barons qui „eſtoient od lui norri de lenfance. Et ſi lors de- „parti ſon reaume, dementiers que il vivoit & regna Ali-

Alixandre XII. ans & mori soi & ses Chevaliers,, ourent son regne chascon en son leu & tuit se,, firent coronier apres sa mort & lor fil en apres,, eaus. Et permaintz auz & li mal furent acreu,, en la terre,& issi de lors racines de pecche. Antio-,, chus li gentil fiz del roi Antiochus qui fu a Rome en,, ostages & regna en lan de 137. del regne des,, Gries. Len ses jors si issirent mauvais homes &,, consaillerent a maintz disanz : alonz & establissons,, acordement od les genz qui sont prez de noz.,,

Psalmi pluribus linguis, sed eâ præsertim, quæ Normannis erat vulgaris seculo XI. V. *Psalmi Polyglotti msc. cod.* D.

Psalmi veteri linguâ Gallicâ. *Psalmus primus sic incipit*: ,, Li hons est beneures qui non ala el,, conseill des felons,& non esta en la voie des pe-,, cheors, & non cist en la chaere de pestilence.,, Codex in 8. absque præfatione,scriptus,ut videtur, seculo XI. *Bibl. Regia cod. 8177.*

Psalmorum versio seu potius paraphrasis Gallica à Petro de Patis circa annum 1200. nuncupata Simoni le Rat, Equiti Hospitalis S. Johannis Hierosolymitani. *Pr.* ,, Beneure est cel home qui ne nala pas en le conseil des felons, & ne se aresta,, pas en la voie des pecheors, come fist Adam quand il mangea la poume. ,,Codex in 4. scriptus quodam,nomine *Linardin. Bibl. Regia cod. 7837.* ''

Psalmi Lat. & Gallicè ex veteri versione. *Pr.* Bakun chi ne alat el cunsel des feluns, & en la,, veie des pecheurs ne stout,& en la chaere de pe-,, stilence ne sist. ,, Codex scriptus ante finem seculi XII. *Warthon in auctario de scripturis & sacris*

vernaculis pag. 390. Bibl. Cottoniana pag. 54. catalogi editi.

Psalmi Latinè cum versione interlineari Gallica, sive Normannica. *Pr.* „Beneurez huem qui ne allat „el conseil des feluns e en la veie des pecheurs ne „stout, & en la chaere de pestilence ne sist.„ Codex in 4to. scriptus ante finem seculi XII. *Warthon ibid. pag. 466. Bibl. Norfolciana cod. 222. num. 121. catalogi editi.*

Psalmi Gallicè cum textu Latino & versione Saxonica. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Trinitatis cod. 35. num. 253.*

Psalmi Gallice conversi à Joanne de Blois, *Pr.* „Benoist est lome qui nala pas ou conseil des felons „& qui ne esta pas en la voye des pescheurs &c. in folio. *Bibl. Colbertina cod. 3090.*

Quinque libri Sapientiales, Isaias, Jeremias usque ad caput 18. cum expositione ipsorum in Gallicam linguam per Magistrum Joannem de Cy, Joannis Francorum Regis jussu conversi. Item 62. codices sacræ Scripturæ cujus versionem cœpit Joannes de Cy jussu ejusdem regis. „Un volume couvert de „deux ais blans contenus aucuns des livres de la „bible en francois, cest assavoir les cinq livres Sal„lemon, Ysaie, & de Jeheremie jusque au dixhuitie„me chapitre de l' exposition sur yaux, faite par „Maitre Jehan de Sy, du commandement du Roy „Jehan, dont Dieu est l'ame. L' autre volume ainsi „couvert auquel sont contenus les 5. livres de „Moyse, Josue, & premier chap. du livre de Juges. „Le Confesseur les fist bailler a Mgr. d'Anjou regent „le Royaulme. *Ibid.* LXII. Cahiers de la bible que „commença Maistre Jehan de Sy & laquelle faisoit trans-

translater le Roy Jehan, dont Dieu est l'ame.„ *Hae refert catalogus librorum Caroli V. Regis Joannis filii, scriptus anno 1373. à quodam Regis Cubicu-lario, qui vocatur* Gilet Malet son varlet de Chambre, *& extat in folio in Bibl. Colbertina.*

Novum Testamentum veteri linguâ Gallicâ. Codex membranaceus quem secum attulit in exilio suo Joannes Dalæus & *Bibliotheca Civica Tigurinæ* dono dedit, in qua etiamnum asservatur. *Ottius in epistola ad me scripta.*

Novum Testamentum Gallicum ex versione Guiarti des Moulins. Codex membranaceus in folio xv. seculi, ad cujus calcem legitur: „Explicit L'Apoca-„ lypse & specialement le Nouveau Testament lequel„ a fait copier & mettre en ceste forme la tres noble,„ & excellente Dame Madelene princesse de Vienne,„ fille & seur de roys de France. „id est, filia Caroli VII. & soror Ludovici XI. quæ primum Ladislao Hungariæ Regi fuit anno 1457. in matrimonium promissa &c. Extat hoc exemplar *Parisiis in Bibliotheca Illustr. Dn. Nic. Josephi Foucault Comitis Consistoriani.*

Novum Testamentum Gallicè translatum à Joanne de Rely circa annum 1483. sub Carolo VIII. *Anton. du Verdier pag.* 137. *Bibliotheca Gallica.* Auctor præfationis Bibliorum Genevæ anno 1588. editorum hanc versionem jubente Carolo VIII. factam fuisse contendit. *Duplex hac assertio valde dubia est; constat tantùm ex præfatione Epistolarum S. Pauli Gallicè conversarum à Jac. Fabro, & anno* 1523. *typis excusarum Joannem de Rely, Biblia olim à Guiarto des Moulins translata, jussu Caroli VIII. circa annum* 1487. *edenda curasse.*

Novum Teſtamentum Gallicè verſum à Michaele Mauduit,[1] *penès quem extat mſc.*

Epiſtolæ & Evangelia ad uſum Eccleſiæ Pariſienſis in Gallicum idioma traducta à Joanne de Vignay, *aliis* du Bignay, rogatu Reginæ *Joannæ* Ducis Burgundiæ, dein Philippi Valeſii Regis Galliarum uxoris, anno 1306. *Pariſiis, Bibl. S. Victoris cod.* 1142. *& Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati. De hoc codice, vide ea quæ referuntur à Rich. Simon in Novis obſervat. in Textum & Verſ. Novi Teſt. part. 2. cap. 2.*

Aliud exemplar Evangeliorum ex eadem verſione recognitâ & ſtylo puriori & recentiori ſcriptâ *hoc titulo Gallico:* „Les Evangiles des Dominees de tout „l'an & des Saints de toute l'année. Codex fol. *Extat Pariſiis in Muſæo Dn. Nolin.*

Apocalypſis S. Joannis Gallicè cum figuris & explicationibus. 4. *Pariſiis. Bibl. Collegii S. J.*

Hujus forſan codicis meminit catalogus Bibliothecæ Caroli V. Regis, qui ſervatur in Bibl. Colbertina.

Apocalypſis S. Joannis Gallicè ex verſione Renati Taron cum ejus commentariis. *De la Croix du Maine pag.* 438. *Bibliotheca Gallica.*

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA GALLICA

à Catholicis edita.

Biblia in Gallicam linguam tranſlata à Guilielmo le Menand juxta verſionem Latinam Petri Comeſtoris Lugduni centum fermè abhinc annis excuſa (*proindeque circa annum 1484.*) *juxtà Crucimanum pag 151. Bibliotheca ſuæ anno 1584. edita.*

De hac forsan editione loquitur Johannes Lambertus in responsione ad 26. articulum Episcoporum Angliæ, quam anno 1532. vulgavit, in qua asserit, quinquaginta quatuor ad minimum annos (*hoc,, est circa annum Domini 1478.*) Biblia in sua lin-,, gua habuisse Gallos *excusa* cum Regis Francorum,, atque Imperatoris privilegio; quæ quidem Ludo-,, vici XI. Regis rogatu translata fuerunt, quantum,, ex privilegio memini, quod in frontispicio cerne-,, batur. *Hæc refert Jacobus Usserius pag. 173. Historiæ dogmaticæ de sacris & scripturis vernaculis.*

Hanc cum non viderim, affirmare non possum, an nova sit reverâ translatio, an ipsa Guiarti des Moulins conversio, ut fat verisimile videtur, à Guillelmo le Menand quoad stylum emendata & edita, an tandem historiæ duntaxat scholasticæ Petri Comestoris Gallicâ interpretatio.

Quemdam reperi codicem in quartâ, ut vocant, formâ minori circa annum 1478. charactere Gothico excusum, & denuò Parisiis, anno & typographo non indicato, in 4to. majore, eâdem quoque litterâ, qui inscribitur : La bible en francois, *quique narrationes Bibliorum à scholastica Petri Comestoris historia paululum diversas & illis auctiores continet: hic codex auctorem forsitan habet Guillelmum le Menand, tum inter sacri codicis translatores haud numerandum.*

Cum plurimas inter se Bibliorum Gallicorum editiones summâ diligentiâ & labore non impigro contulerim, non tantum inter illas discriminis inesse comperi, quantum vulgò eruditi viri arbitrantur. Ex quo inventa est ars Typographica, septem vel

octo vicibus Gallica Bibliorum translatio à variis hominibus & diverso tempore aliquam mutationem passa est. Joannes de Rely versionem Guiarti des Moulins quoad stylum quidem ab ipso recognitam, at pluribus in locis sat negligenter, circa annum 1487. edidit Parisiis. Jacobus Faber Stapulensis novam reverâ condidit interpretationem, præcedente accuratiorem, sed quæ nonnullas illius phrases admittit. Hæc integra versio, mutatis in Psalterio & Novo Testamento quibusdam vocibus Antuerpiæ an. 1530. primum prodiit, quæ quidem fuit postremarum veluti basis & fundamentum. Olivetanus suam, juvante Calvino, anno 1535. Neocomi edidit, Antuerpiensem anni 1534. ut plurimum sequitur; variantes ejus lectiones in margine positas ipse in textum recipit. Joannes Calvinus Olivetani versionem seu potius stylum quandoque mutavit præsertim in Novo Testamento annis 1545. 1551. 1560. excuso. Prima Lovaniensis editio à Nicolao de Leuse recognita anno 1550. pauca habet sibi propria, Antuerpiensem plerumq; sectatur, aliquando Neocomensem. Renatus Benoist anno 1566. Genevensem quibusdam in locis castigatam publicavit; in reliquis, ut ipse fassus est, eam ad verbum exscribit. Secunda DD. Lovaniensium editio anni 1578. primam, stylo quidem puriori exaratam promit, nonnullos tamen admittit Olivetani idiotismos, quos prior respuerat. Genevensis postrema editio anni 1588. ipsamet est Olivetani traductio quoad stylum emendata & ad Hebræum Græcumque textum à Cornelio Bertramo & sociis exacta. Editiones denique tam Petri de Besse quam Petri Frizon postremam Lovaniensem in omnibus exhibent.

BIBLIA

BIBLIA GLOSSIS ILLUSTRATA.

Biblia Gallica *vulgò* Bible Hystoriale *vel* Histo- *Anriée, charactere Gothico, ex versione Guiarti nus des Moulins cum ejus glossis ex scholastica Petri Co- edimestoris historia excerptis, & cum prologo Joannis tionis. de Rely, cujus operâ hac editio jussu Caroli VIII.* 1487. *Francorum Regis adornata est & recognita.* 2. vol. in folio. Parisiis, Antonii Verard, *anno non indicato, circa annum 1487. Hæc editio, quæ rarissima est, extat in membranis exarata in Biblioth. Regia.*

Prologus utpote brevissimus, Latinè ex Gallico sermone redditus, hic integer exscribitur: „ Cum tuis obtemperare mandatis ferventissimo, perpetuo-„ que studio ardeam, supreme Princeps Carole VIII. „ Francorum rex Christianissime, ad laudem SS. „ Trinitatis, tuamque, clarissime Rex, jussu tuo, „ hæc Biblia historiata *seu glossis illustrata* confeci, „ duobus distincta voluminibus, in quibus continen-„ tur historiæ scholasticæ, quæ olim (*anno scilicet,* „ *1294.*) ex Latino in idioma Gallicum à peritissimo, „ Doctore (*Guiarto des Moulins*) fuerunt trans-„ latæ. „

Sequitur altera præfatio quæ in omnibus ferè msc. codicibus legitur, & quæ incipit his verbis: Pour ce que li Deables què chacun jour empesche &c.

Ex præfatione Jacobi Fabri Stapulensis, quam præmisit Gallicæ Epistolarum Pauli versioni anno 1523. typis mandatæ: „ Hoc desiderio triginta sex abhinc annis incitatus est Carolus VIII. cujus, „ jussu Joanne de Rely Doctore Theologo, eique „ à confessionibus, deinde in Episcopali dignitate, „

„constituto (*factus est Episcopus Andegavensis an-*
„*no 1491.*) conversa sunt in linguam vulgarem *seu*
„*Gallicam* sacra Biblia, & tunc (*circa annum 1487.*
„impressa sunt, & deinde multis vicibus &c.

„Regnante Carolo VIII, Joannes de Rely Cano-
„nicus Ecclesiæ Parisiensis sacros Bibliorum codices
„in Gallicum sermonem meliori quidem stylo, adhuc
„tamen rudi convertit. „ (*Quod non de nova versio-
ne, sed de translatione Guiarti des Moulins ab ipso
Joanne de Rely correcta intelligendum est.*) *Anto-
nius du Verdier pag.* 137. *Bibliotheca Gallicæ.*

Biblia Gallica ex ejusdem versione, in 4. Pari-
siis, Michaëlis le Noir, *absque anno.*

Eadem cum nova præfatione *in sequentibus quo-
que editionibus adjecta, quæ sic habet*: Poures pe-
cheurs aveuglez de bien faire &c, 2. vol. in folio. Pa-
risiis, Antonii Verard, *absque anno. Hæc editio, quæ
reperitur Parisiis in Bibl. Capucinorum in vico Au-
relianensi, à priori distinguitur, ut ex utriusque ex-
emplaris comparatione judicare est.*

Ex præfatione nova. „ In hisce Bibliis Gallicè
„reddendis nihil prorsus cum veritate quæ in Lati-
„nis exemplaribus est, pugnans addidimus; nihil et-
„iam omisimus, nisi ea quæ transferri minimè debent.
„Et facta est hæc interpretatio non pro Clericis, sed
„pro laicis & idiotis Regularibus ac Heremitis qui li-
„teras non didicerunt. . Prima horum editio rogatu
„Caroli VIII. Regis Christianissimi adornata est; de-
„inde correcta fuit & edita, cui adjectum est Psalteri-
„um sicut initio hujus libri notatur, quo integra tan-
„dem Biblia prodirent.

*Psalterium etiam extat in prima editione postea
adjunctum.*

Biblia

Biblia eadem. 2. vol, in fol. Lugduni, *absque anno & typographo*.

Eadem, in fol. Parisiis, Antonii Verard 1517. 1517.

Eadem, in fol. Lugduni, Jacobi Sacon 1518. 1518.

Eadem, 2. vol. fol. Parisiis, Fr. Regnault 1520. 1520.

Eadem, in folio. Lugduni, Petri Bailli 1521. 1521.

Eadem, 2. vol. fol. Parisiis, Jo. Petit 1524. 1529. 1529.

Eadem, in folio. Lugduni, Petri Bailli 1531. 1531.

Ead. 2. vol. fol. Parisiis, Ant. Bonnemere 1538. 1538.

Eadem, in fol. Ibid. Couteau, Girault 1541. 1541.

Eadem. 2. vol. in 8. Parisiis, Regnault 1543. 1543.

Eadem *adhuc charactere Gothico*, 2. vol. in fol. 1546. Parisiis, Thielmanni Kerver 1546.

Eadem *charactere Romano*, 2. vol. fol. Parisiis, sub insigni triplicis coronæ 1544-46.

BIBLIA JAC. FABRI STAPUL.

Biblia Veteris Testamenti Gallicè versa juxta Latinam S. Hieronymi translationem *à Jacobo Fabro Stapulensi, ut conjicere licet ex variis seu locorum seu temporum circumstantiis, absque privilegio & summariis capitum ac librorum : at* cum approbatione Nicolai Coppin. *Primus Tomus sic inscribitur :* Le premier volume de l'anchien Testament, contenant les chinc premiers livres de Moyse translatez en François selon la pure & entiere version de S. Hierosme, 4. vol. in 8. Antuerpiæ, typis & impensis Martini Lempereur 1528. die 28. Septembris. *Primum duntaxat & ultimum volumen extant in Bibliotheca Bignoniana. In hac editione Psalterium jam Parisiis typis Simonis Colinæi anno 1525. editum desideratur, sicut & Novum Testamentum iisdem typis ab an. 1523. excusum.*

Approbatio, *quæ ad calcem Prophetarum extat.*

„Nicolaus Coppin Magister & Doctor S. Theo-„logiæ, Collegiatæ Ecclesiæ S. Petri in urbe Lo-„vaniensi Decanus, & fidei Catholicæ Inquisitor, o-„mnib9 Christianis salutem. Visa à nobis humili sup-„plicatione viri probi Martini Lempereur urbis Ant-„uerpiensis Typographi, propter quinq; libros Moysi „Gallicè versos, quos ipse suis impensis impressisse di-„cit. Qui quidem licèt à nobis visi & examinati, „nec non à pluribus aliis discretis & venerabilibus „viris præsertim à Fratre Bonaventura Conventûs „Minoritarum Antuerpiensium Guardiano & à non-„nullis aliis Fratribus ejusdem Conventûs; eos ta-„men absque licentia nostra vendere dictus Martinus „noluit &c. Lovanii, die vigesimâ secundâ Julii „1528.

Meam de hujus interpretationis auctore conjecturam viris eruditis palàm facere liceat. Jacobus Faber à patrio vico dictus Stapulensis, Theologiæ Parisiensis Doctor, vir literis divinis & humanis apprime instructus, plurimas vulgavit diversis temporibus in sacram Scripturam lucubrationes, scilicet Psalterium quintuplex Parisiis an. 1509. & 1513. *Commentaria in omnes Epistolas Pauli cum textu Latino Vulgatæ editionis, cui suam adjecit versionem, ibidem an.* 1512. & 1515. *Item Commentaria in quatuor Evangelia Meldis typis Simonis Colinæi* 1522. *edidit; in hanc quippe urbem tum evocatus fuerat unà cum Arnoldo & Gerardo Roussel Facultatis Theologicæ Parisiensis Doctoribus à Guillelmo Briçonnet hujus urbis Episcopo, cujus ipse Faber domesticus & commensalis habebatur. Hoc ipso anno* 1522. *suam*

suam Novi Testamenti Gallicam versionem, forsitan utriusque Roussel Picardorum ope concinnavit, vulgavitque die 30. Octobris 1523. quatuor Evangelia, quorum duntaxat meminit Erasmus (epist. 44. libr. 30.) & reliquos Novi Testamenti libros, sicut in Evangeliorum præfatione promiserat, die 6. Novembr. ejusdem anni. Integrum deinde Novum Testamentum iterum ac tertio variis formis, iisdemque Simonis Colinai typis fuit commissum adjecto ad calcem indice Evangeliorum & Epistolarum totius anni ad usum Ecclesiæ Romanæ, Parisiensis & Meldensis, annis 1524. & 1525. quo ultimo anno, die 17. Februarii publicatum est Psalterium ab ipso Fabro, uti videtur, Gallice translatum (collata enim hujus & Novi Testamenti loca parallela eodem modo reddita esse comperiuntur) in quo argumenta cujusque Psalmi in fine voluminis simul congesta sunt; quæ si autorem habeant Fabrum Stapulensem, nulli dubium esse potest, quin ipse novis opinionibus fuerit admodum propensus.

In solemni causa die 11. Augusti in Curia Parisiensi disceptata de sacris concionibus in urbe Meldensi ad populum habitis à FF. Cordigeris (ut refert Budæus tom. 6. hist. univers. Parisiensis pag. 173. & 176.) contra ipsum Episcopum & quosdam Doctores Theologos, Patronus Minoritarum nomine Bochard id Episcopo tanquam ab ipso in concione prolatum exprobravit, „ licitum *nempe* esse atque utile populo, „ Biblia & Psalterium in linguam Gallicam conver-„ sa penes se habere, quin etiam Præsulem ei, qui ne-„ gotia sua gerebat, jussisse, ut pauperibus hujus-„ modi libros postulantibus, suis expensis, largi-„ retur. „

Decre-

Decretum quoque Curiæ Parisiensis die 28. Augusti ann. 1525. datum, inter libros prohibitos, „Canticum, Psalterium, Apocalypsim, Evangelia, Epistolas Pauli, aliosque Veteris & Novi Testamenti „libros recens è Latino in Gallicum idioma translatos *commemorat.*

„Diebus istis *ante Kalendas Maias anni 1526.* „(*inquit Natalis Beda pag. 119. Annotat in Commentarium Jacobi Fabri in Matth.*) oblatus est „Parisiensium Theologorum Collegio liber unus, „qui vulgo dicitur liber Exhortationum super Epistolas & Evangelia pro usu Meldensi (qui complectitur videlicet Epistolas & Evangelia quæ Dominicis & nonnullis diebus festis in Ecclesia leguntur) in Gallicam versus linguam, adjectâ cuicumque Epistolæ & Evangelio exhortatoria oratione „ad populum... Libri autem illius authores (ut dicitur) fuerunt Jacobus Faber & discipuli ejus.

Ex his sanè colligitur anno nempe 1525. typis excusa fuisse S. Biblia Gallica ex conversione Fabri Stapulensis. Si autem hæc de quibusdam, non de omnibus utriusque Testamenti libris accipienda sint: dicendum erit, Fabrum memorato decreto perterritum, & à Theologis Parisiensibus, quibus novem propositiones ex ipsius commentariis in 4. Evangelia excerptæ denuntiatæ fuerunt, exagitatum, atque è corpore Sorbonæ resectum, deserta Galliâ migrasse Argentinam, (ibi agebat juxta Erasmum Epist. 26.18. mense Martio 1526.) sed ante diem sextam Junii in Curiam à Francisco I. revocatum, tunc suam absolvisse Gallicam totius sacri codicis interpretationem. Verum quibusdam Erasmi propositionibus inprimis circa vernaculas S. Scripturæ versiones

siones à Facultate Theologica die 17. Decembris solemni censurâ injustis, hic Parisiis Blesas profecturus suam versionem misit Antuerpiam, ubi typis Martini Lempereur 28. Septembris 1528. vulgata est. Blesis per aliquot tempus remansit, deinde Neracum ad Margaretam Navarræ Reginam an. 1528. se recepit, & ibi usque ad annum 1537. quo diem suum obiit, commoratus est.

Eadem Gallicè ex eadem versione cum privilegio Cæsareo anni 1530. Desunt Psalterium, Novum Testamentum, capitumque summaria, 4. vol. 8. Antuerpiæ, Martini Lempereur 1529-32.

Tomum II. & III. hujus versionis tantummodo vidi.

Ex privilegio Caroli V. Imperat. dato 4. die Julii 1530.,, Admissa est à nobis humilis supplicatio Martini Lempereur, quâ referebatur, ipsum suâ industriâ magnisque sumptibus Biblia in in Gallicam linguam nuper transferenda curasse: & quamvis ab,, Inquisitore Fidei, aliisque Theologis, quibus communicata est, approbata fuerit &c.,,

Eadem integra, *adjectis capitum & librorum summariis, sub hoc titulo:* La sainte Bible translatée selon la pure version de S. Hierosme conferée & entierement revisée selon les plus anciens & plus corrects exemplaires, in folio, Antuerpiæ, typis Martini Lempereur 1530. die 10. Decembris cum gratiâ & privilegio Imperiali.

Biblia Gallica ex eadem versione, iterum revisâ & collatâ cum vetustis exemplaribus, additis in margine quibusdam notis plerumque literalibus, (*sed quæ nonnullis in locis Lutheranismum redolent*) & variantibus lectionibus, tam ex Hebræo quàm ex Græco codi-

codice, & prologo ad lectorem, in fol. Antuerpiæ, Martini Lempereur 1534. die 6. Aprilis.

„*Ex prologo:* „ Cùm quidam Lectores hac in secunda editione nihil amplius quam in priori præstitum fuisse possent arbitrari, paucis ostendere verbis volumus, quâ ratione, quâve diligentiâ fuerit „hoc opus absolutum. Primò vulgarem hanc & usitatam translationem cum antiquis & emendatissimis exemplaribus tanto studio iterum contulimus, „ut nulla sit res alicujus momenti, quæ non fuerit „denuò pensitata; & quod nobis in prima editione „propositum erat, in hac omnino perfecimus... Quoniam autem ex hujus interpretationis Vulgatæ cum „lingua Hebræa, Græca & Chaldæa collatione quædam loca deprehendimus satis obscura, aliaque ab „aliis diversa, ideò parallela illa loca iisdem marginibus apposuimus &c.

„Notandum est (*inquit Richardus Simon. cap. 29. Hist. Crit. Version. Nov. Testam. pag. 327.*) quòd „in hac editione duplicis sint generis notæ marginales: aliæ verba quædam ipsius contextûs explicant, aliæ varias complectuntur lectiones in Novo „Testamento ex Græco, in veteri ex Hebræo desumptas; paucissimæ quidem sunt ac brevissimæ, „sed ut plurimùm literales & criticæ. *Et pagina sequenti:* Cæterùm non accurata linguæ Græcæ & „Hebraicæ cognitio ab his Interpretibus exigenda est; „cùm neque Hebræum, neque Græcum textum, sed „utriusque Latinas versiones ante sua tempora vulgatas legisse duntaxat videantur. Ut ut sit, certum „est, hanc translationem primùm Antuerpiæ editam „& à quibusdam Lovaniensibus Theologis revisam,

pri-

primam esse ex omnibus antea publicatis Gallicis,,
versionibus aliquâ curâ concinnatam.,,

Idem cap. 24. Novar. Observat. in Text. & Vers. Novi Testam. pag. 346. hæc addit : ,, Qui notas in,, Novo Testamento adjecerunt huic editioni; has,, plerumque variis textûs Græci lectionibus ex anno-,, tatis Desid. Erasmi collectis illustrarunt.,,

Hæc & sequens editio fuit prohibita tum propter textûs mutationes, titulus enim fert iterum revisa, & collata &c. *concessum autem fuerat privilegium, modo hæc translatio secundum exemplar ab Inquisitore fidei lectum & approbatum excuderetur: tum ob notas marginales, quæ Lutheri doctrinam in plurimis locis redolent. Præterea summam totius S. Scripturæ non ex editione Stephanica an. 1532. sed ex suapte editione Latina anni 1534. Martinus Lempereur in Gallicum sermonem vertere curaverat, cui jam addiderat hæc verba:* Ne ultra timeamus gehennam, qui timor pellitur fide, fiducia, certitudine. *Eam sane ob causam revocatum est privilegium, sicut legitur in novo anni 1546. quo Theologis Lovaniensibus nova Bibliorum Gallica versio imprimi conceditur. Utraque etiam editio sc. an. 1534. & 1541. inter libros prohibitos fuit recensita in Indice jussu Ducis Albani Leodii anno 1560. vulgato, bis verbis:* ,, Biblia Gallica Antverpiensia per Mar-,,tinum Cæsarem. Ibidem, per Antonium de la Haye.

Biblia Gallica ex eadem versione, cum iisdem notis, in folio. Antuerpiæ, per Antonium de la Haye 1541. 1541.

BI-

BIBLIA LOVANIENSIA.

1550. Biblia ex Latino in Gallicum sermonem recens translata, secundum Vulgatam editionem Latinam quæ nuper Lovanii prodiit, & à viris peritis jussu Caroli V. Imperatoris ad hoc deputatis revisa, correcta & approbata, *cum præfatione Nicolai de Leuse, qui juvante Francisco de Larben ea plurimum recognovit. Hæc est prima DD. Lovaniensium editio*, in fol. Lovanii, Bartholomæi de Grave & sociorum 1550.

„Lectori Fideli Nicolaus de Leuse Theol. Li-„centiatus salutem. Postquam jussu S. Cæsareæ „Majestatis commissa quibusdam Venerabilibus „sacræ Facultatis Theologicæ Doctoribus data fu-„it, ut Latina Biblia ad codices antiquos, Hebrai-„cos, Chaldaicos, Græcos & Latinos emendaren-„tur, quò pristinam assequerentur dignitatem... Tunc „statutum est, ut verbatim primò Belgicè, deinde „Gallicè verterentur, nullo addito vel detracto ver-„bo, quantum pro variorum discrimine idiomatum „liceret. In quo labore plurimum adjuti sumus ope „doctissimi Fratris Francisci *de Larben* Cœlestino-„rum Hevereorum prope Lovanium Prioris... qui „cum verba quædam melius reddidisset, capitum ar-„gumenta omnia in idioma Gallicum transtulit. „Quam ob rem eo faciliorsive in vertendo sive in „corrigendo nobis fuit hic labor, quo selectis, ex illis, „phrasibus loquendive modis congruentibus, voca-„bula plana & usitata adhibuimus.„

Ex

Ex privilegio Caroli V. quod pro tribus annis 9. Novembris anno 1546. concessum est, prorogatum autem pro tribus aliis annis die 11. Aprilis anno 1548. eo quod intra hoc temporis spatium excudi non poterant. "Admissa à nobis fuit humilis sup-„ plicatio Bartholomæi Gravii, Typographi Univer-„ sitatis nostræ Lovaniensis, qua rogat, ut impri-„ mere possit Latine, Gallicè, & Teutonicè (*seu*„ *Belgicè*) sacra Biblia, integra vel eorum partes,„ approbata & correcta à Doctoribus Lovaniensi-„ bus per Nos ad hoc deputatis... juxta quam po-„ testatem Mgr. Petrus Curtius ejusdem Universitatis,„ Doctor Theologus hæc Biblia Gallica approba-„ vit, & subscriptione suâ confirmavit &c.„

† Id operis, *inquit Rich. Simonius, ubi de Bibliis*„ *DD. Lovaniens. Gall. agit, Disqv. Crit. c. 24.* non,„ alias ob rationes aggressi sunt Theologi, quàm ut,„ homines plebejos & ineruditos à Bibl Genevens.„ quæ tunc pluris fiebant, lectione averterent.„

Hanc editionem non novam complecti versionem, sed eamdem quam typis suis vulgaverat Antuerpiæ Martinus Lempereur à Nicolao de Leuse quibusdam in locis recognitam, jam suprà observavimus. Id sane ignorabat Franciscus Veron, qui in præfatione Novi Testamenti Gallici eam vocavit "prio-„ rem Olivetani versionem primum Neocomi, de-„ inde Genevæ excusam, atque à Doctoribus Lova-„ niensibus anno 1545. (*aut potius anno 1550.*) re-„ purgatam.„

"Non me latet (*inquit Richardus Simon p.326.*„ *Hist. Crit. Vers. N T. cap. 29.*) Franciscum Ve-„ ron permultosque alios Scriptores Theologis Lo-„ vaniensibus exprobrasse non aliam quam Gene-„

vensium versionem, repurgatam quidem, anno,, 1557. (*vel potius 1550.*) emisisse; & quæ vulgo,, Lovaniensis nuncupatur, ipsammet esse Geneven-,, sem ab ipsis emendatam. Et vero qui utriusque e-,, xemplar studuerit inter se conferre, eandem esse,, ,,translationem aut unam ex altera concinnatam ,,certè deprehenderit... Non ægrè crediderim, Lo- ,,vanienses Theologos Genevensem frequenter ex- ,,scripsisse; at non advertit Franciscus Veron ex edi- ,,tione Antuerpiensi anno 1530. (*vel 1534.*) à Lo- ,,vaniensibus Theologis recognita confectam fuisse ,,primam anni 1555. Genevensem translationem.,,

1578. Biblia Gallica à DD. Lovaniensibus iterum revisa & emendata, cum Privilegio Regis Philippi II. & Epistola Jacobi Baii, in fol. Antuerpiæ, Christoph. Plantini 1578.

Privilegium Regis concessum est an. 1572. & fuit productum ad annum 1576.

Ex Epistola Latina Jacobi Baii. "Porro cum ,,nulla occurreret editio Gallica, quæ Vulgatam ,,Latinam per omnia repræsentaret, operæ preti- ,,um *Antistites* duxerunt Theologos aliquot Lo- ,,vanienses deligere, quibus curæ esset, ut versio ,,aliqua Gallica Vulgatæ Latinæ fideliter respon- ,,deret, qua tanquam sano textu absque ullo peri- ,,culo liceret uti, quod labore maximo præstitum ,,&c. Lovanii 1572.

,,Approbatio *quæ ad calcem codicis legitur:* ,,Hæc sacrorum Bibliorum Gallica translatio labo- ,,rè Theologorum aliquot Lovaniensium est emen- ,,data & correcta, ipsique Vulgatæ Latinæ fideliter ,,respondet; ideoque summâ utilitate excudetur & ,,distrahetur 1572. Joannes Molanus &c.

,, Cum

„Cum asserit Joannes Molanus in censura sua, versionem hanc Vulgatæ Latinæ fideliter responde„re, id tantum dixit, ut illam ab aliis quæ ex He„bræo Græcoque contextu fuerant translatæ, discriminaret ... nihil aliud in mente habu-„ erunt Lovanienses Theologi, nisi Vulgatam,„ Latinam vulgari linguâ exprimere; quod ta-„ men accuratè perficere non valuerunt; si quidem,„ non novam sed vetustam Olivetani translationem,„ prout à Calvino revisam (*seu potius Editionem,„ Antuerpiensem anni 1530.*) duntaxat recognovere.„ *Rich. Simon cap. 30. Hist. Crit. Version. N. T. pag. 341.*

Biblia Gallica ex eadem versione, 2. vol. in 8. Rothomagi, Th. Mallard 1580. 1580.

Eadem, in folio; Lugduni 1581. 1581.

Eadem, in 8. Rothomagi, J. Crevel 1582. In 4. Lugduni, Pillehotte 1582. In 4. Parisiis 1582. 1582.

Eadem, in folio, Lugduni, Pillehotte, Beraud, Michel 1585. 1585.

Biblia Gallica Lovan. cum notis & fig. in fol. Parisiis, Nivelle, Sonnius, Buon 1586. 1586.

Eadem, in folio. Parisiis, du Puis 1587. 1588. 1587.

Eadem forsan ac præcedens editio. 88.

Eadem, in folio. Antuerpiæ 1590. 1590.

Eadem 2. vol. 8. Parisiis, Richer & de Montreuil 1598. in 4. Lugduni, Juilleron 1599. 1598. 1599.

Eadem, in fol. Paris. Sonnius 1602. Lugd. Pillehotte 1603. Ibid. Juilleron, Ancelin, Morillon 1604. 1604

Eadem, in 4. Rothomagi, du Petipas 1605. Lugduni, Theobaldi Ancelin 1605. 1605.

Biblia Latinè & Gallicè ex versione DD. Lova- 1608

 nienſi-

nienſium à Petro Beſſe edita & Henrico IV. Franciæ & Navarræ Regi dicata. fol. Pariſiis, Thierry, du Foſſé. Chevalier 1608.

Ex Epiſtola dedicatoria circa finem: " Latinus „ipſe eſt contextus qui legitur in Bibliis Paſtoris & „Doctoris Eccleſiæ Oecumenicæ, nunc JEſu Chri„ſti Vicarii Generalis & Capitis omnium fidelium. (*Paulus V. hoc anno erat ſummus Pontifex:*) „Gallicus autem ille eſt qui ex docta atque Ca„tholica Lovanienſi Academia quondam prodiit, „nunc quidem denuo recognitus à ſummis & præ„ſtantiſſimis magnæ, celeberrimæque Facultatis „Theologicæ Pariſienſis Doctoribus &c. 10. Ju„lii 1608.

Ex hujusmodi ſtylo timido ac inflato non facilè Lector conjectabit Latinam Bibliorum editionem à Paulo V. procuratam fuiſſe; nulla enim alia hîc habetur quam editio Clementina. Cæterum hæc verſio à Lovanienſi fermè nulla in re diſcrepat.

1609. Biblia Gallica Lovanienſia, 4. Lugd. Ancelin 1608. fol. Ibidem 1609. 8. Rothomagi 1611.
1611.

1612. Eadem, in 4. Rothomagi, du Petitval 1612.

1614. Eadem, fol. Lugduni, Morillon, Juilleron 1614.

1615. Biblia Lat. & Gall. Lovan. *juxta edit. anni* 1608. fol. Pariſiis, Thierry, du Foſſé, Chevalier 1615.

1620. Biblia Gall. Lovan. 4. Lugduni, Rovaule 1620.

1621. Eadem, ſtudio Petri Frizon edita cum ſummariis capitulorum in Novo Teſtamento ex Annalibus Eccleſ. Cardinalis Baronii exceptis. Item media ſecernendis Catholicis Bibliorum verſionibus ab Genevenſibus idonea &c. in fol. Pariſiis, Joannis Richer & Petri Chevalier 1621.

Ex

Ex monitu ad Lectorem: „In edendis hisce Bi-„ bliis versione usi sumus Doctorum Catholicorum,„ qui diuturnam in hoc labore operam collocarunt,„ atque omni studio contendimus, ut emendarentur,„ quædam errata, quæ in plurimis Gallicis transla-„ tionibus remanserant, præsertim in Genevensi,„ ideo nonnullæ fuerunt censurâ notatæ.„

Biblia Gallica Lovaniensia in 8. Rothomagi, 1624. In folio. Parisiis 1628. 1624. 1628.

Biblia Latina & Gallica Lovaniensia, in fol. Pa- 1631.
risiis, Jacobi Rebuffé 1631.

Biblia Gallica Lovaniensia, 8. Rothomagi, 1634.
Geufroy 1634.

Eadem, in folio, Parisiis, Henault 1639. 4. 1639.
Ibidem 1640. 1640

Eadem, in folio, Parisiis, Joan. Roger 1641. 4. 1641.
Lugduni, Bailly 1646. 1646

Eadem, 8. Rothomagi, du Petitval 1647. 1647

Eadem Lat. & Gall. fol. Ibid. Geofroy 1648. 1648

Eadem Gallice, fol. Rothomagi, Malassis 1654. 1654

Eadem in fol, Lugduni, Riviere 1662. 1662

Eadem, fol Parisiis, Piget, Coignard 1667. 1667

Eadem, 4. Rothomagi 1617. Ibid. Le Tour-
neur 1681. 1681.

Eadem, in folio. Parisiis 1683. 5. vol. in 12. 1683.
Ibidem, Vaugon 1690. 1691. *Eadem prorsus editio.* 1690

Eadem, in 4. Rothomagi, Joan. Bapt. Be- 1707
sogne 1707.

BIBLIA RENATI BENOIST.

Biblia in Gallicum transfusa sermonem à Rena- 1566.
to Benoist cum notis marginalibus in loca quæ-

dam difficiliora, *vel potius versio Genevensis quibusdam in locis ab ipso purgata*, in folio. Parisiis, Seb. Nivelle, Gabr. Buon, Nic. Chesneau 1566.

1568. Eadem Gallice & Latine cum notis, 2. vol. in 4. Ibidem, iisdem typis 1568.

„Anno Domini 1567. die 15. Julii sacra Theolo„giæ Facultas *Parisiensis* censurâ notavit versionem „Bibliorum à M. Renato Benedicto editam, suam„que censuram solemniter confirmavit 3. Septem„bris anni 1569. quam approbavit & laudavit Gre„gorius XIII. summus Pontifex diplomate scripto „3. die Octobris 1575. & ad Facultatem transmis„so. „ *Hac referuntur ad calcem collectionis auctorum versiones vulgatas damnantium, quam consulere possunt qui ea de re majorem desiderant habere notitiam.*

„Non ob factam in Gallicum idioma versionem „exagitatus est Renatus Benoist, sed ob emissam in „publicum Genevensium translationem, quam non „accurate recognitam ut arbitrabatur, at erroribus „innumeris scatentem edidit.„ *Ita Cardin. du Perron in responsione ad Jacobum Magnæ Britanniæ Regem lib. 6. cap. 8.*

„*Biblia hæc* etiam inter Genevensia collocabi„mus, (*inquit Rich. Simon cap. 26. Disquis. Crit.* „*de variis Bibl. edit. pag. 210.*) cum & ipse Bene„dictus à fratribus suis Theologis Parisiensibus gra„vissime reprehensus ob istam Bibliorum editionem, „libere coram Deo & hominibus confessus fuerit, „suam Bibliorum editionem totam se debere viris „Genevensibus, paucioribus solum immutatis dicti„onibus, quas non ad Hebræos codices, quia nihil „Hebraïce sciebat, sed ex suopte ingenio reforma„verat„

Sacro-

Sacrorum librorum versio Gallica, quæ à Docto-,, ribus Lovaniensibus, quæ à *Renato* Benoist, quæ à,, *Petro* de Besse, quæ tandem à Petro Frizon variis,, temporibus emissa est in lucem, prorsus ea est ipsa,, prior Genevensium editio an. 1535. publicata (*quæ*,, *sententia jam ante à Rich. Simon emendata est.*),, Hanc, ut Cardinalis du Perron verbis utar, cum ac-,, curate à se correctam putarent, gravissimis reverâ,, quibusdam sublatis erroribus, plurimis tamen ad-,, huc inquinatam mandarunt typis. Lovanienses,, graviora quidem emendarunt sphalmata, & nihil,, amplius. *Renatus* Benoist notas quasdam adjecit,, margini, textum vero intactum reliquit. *Petrus*,, de Besse nihil etiam in eo mutavit, licet asserat,, editam à se translationem, fidelissimam esse, inte-,, gram ac puram. Speciosa quoque videtur *Petri*,, Frizon editio; in monitione ad Lectorem ait, o-,, mnem se movisse lapidem, ut Gallicas versiones,, & inprimis Genevenses ab omni labe purgaret...,, hanc tamen integram non accuratius quam alii,, recognovit, quasdam tantum voculas mutavit aut,, correxit. ,, *Ita Franciscus Verron in primo pralo-quio Novi Testamenti quod anno 1647. Gallice edi-dit.*

BIBLIA JACOBI CORBIN.

Biblia Gallice versa juxta Vulgatam editionem Latinam per Jacobum Corbin, jussu Ludovici XIII. recognita & emendata, cum approbatione Doctorum Pictaviensium, 8. vol. in 16. Parisiis, Langlois, Henault, Guignard 1643. 1661. *una eademque est editio.* 1643.

Franciscus Veron ibidem ut supra dicit "hanc „versionem nimium litteralem esse, phrasimque „Latinam plus æquo consectari.„ *Addit Rich. Simon ibidem ut supra cap. 31.* "hanc esse stylo rudi „& barbaro conscriptam.„.

BIBLIA CARD. RICHELII.

1642. Biblia Gallica consilio & hortatu Armandi Cardinalis de Richelieu à quatuor Facultatis Theologicæ Parisiensis Doctoribus adornanda, sed morte doctissimi Cardinalis obveniente non perfecta; suscepta vero, ut in gremium Ecclesiæ Catholicæ facilius adducerentur Galli, qui seculo XVI. ab ea discesserant. *Horum nomina recenset Antonius Arnauld* difficult. 18. Martino Steyaert proposita, *scilicet* Emeri, J. Daultruy Th. Professor, Isaacus Habert Vabrensis postea Episcopus, & ultimi nomen non indicavit. *De hac quoque versione scribit aliquid Richardus Simon cap. 44. Hist. Crit. Versionum N. Test. pag. 538. & cap. 24. part. 2. Novarum Observ. in N. T. pag. 529. & 532.*

BIBLIA MICH. DE MAROLLES.

1671. Biblia Gallica ex versione Michaëlis de Marolles cum notis *Isaaci la Peyrere*, in folio. *Hæc circa annum 1671. cum privilegio Regis imprimebantur Parisiis jamque ad caput 23. Levitici pervenerant, cum jussu Petri Seguier Franciæ Cancellarii suppressa fuit hæc editio. Rem ita narrat Michaël de Marolles in commonitione Gallica quam præmisit Apocalypsi rythmis Gallicis ab ipso reddita*

pag.

pag. 29. Verum quidem eſt,auctorem hujus verſio-„ nis metricæ (*ſc. libri Apocalypſeos*) integram toti-„ us ſacri codicis translationem ſolutâ oratione jam„ antea concinnaſſe. Hæc typis mandabatur in folio,„ apud Sebaſtianum Huré & Federicum Leonard;„ adjectæ erant notæ literales ſatis prolixæ, ma-„ gnoque ſtudio elaboratæ.HæcDoctorum approba-„ tione munita eſt,conceſſum quoque fuerat à Mat-„ thæo Molé tunc ſigillorum Regiorum cuſtode (*qui*„ *obiit 1656.*) privilegium. Ipſa autem dignitate ite-„ rum decoratus Petrus Seguier proprio motu, vel„ quorumdam Theologorum,qui hujuſmodi verſi-„ ones averſabantur, conſilio,quamvis ſive in notis ſi-„ ve in textu ad Latinam editionem accommodato,„ nihil animadverſione dignum reperiret, attamen„ ne iſta editio quæ jam ad mediam libri Levitici par-„ tem pervenerat, ultra progrederetur, authoritate„ ſua prohibuit. „ *Hæc ille. Eadem ferme refert pag. 425. enumerationis auctorum qui ſuis ipſum operibus bearunt.*

At cauſam ſuppreſſionis nullibi indicat; hæc eſt. Verſioni Marollianæ notas adjecerat Iſaac la Peyrere Præadamitarum ſyſtematis auctor, ſicut non ex his tantum locis,quæ opinioni ſuæ favere putabat, poteſt judicari, verum etiam ex relatione Vincentii Baron ex Ord. Prædicat. apud quem codicem notarum ſuarum depoſuerat. Id reſcivi à viro probatæ fidei, qui iſtud acceperat ab ipſo Patre Baron. Anno 1671. delata fuit hæc verſio cum notis ad Franciſcum de Harlay Pariſienſem Archiepiſcopum; illam Guillelmo Martin, qui ex Miniſtro Calviniano ad Eccleſiæ Catholicæ fidem amplectendam multis abhinc annis acceſſerat, tradidit examinandam. Cum

Præsul ab ipso cognovisset, pessimam esse, erroribusque scatentem pene infinitis, eam ab oculis hominum & manibus removendam esse censuit. Ita mihi nunciavit familiaris quidam meus & Guillelmi Martin popularis & amicus, quem sæpius id quondam narrantem audivit. Extant fragmenta Parisiis edita in Bibl. Regia, & in Bibl. Dominicanorum in vico S. Honorati.

Novæ versionis Bibliorum Gallicæ specimina tria à Mich. de Marolles in lucem edita, Gallice. 4. Parisiis 1678.

BIBLIA ISAACI DE SACI.

1696. Biblia Latinè ex editione Vulgata & Gallicè, *interprete Isaaco le Maitre de Sacy* cum explicatione sensûs literalis & spiritualis, *partim ab ipso, partim à Petro Thomas Dn. du Fossé & aliis* excerpta ex SS. Patribus & auctoribus Ecclesiasticis (*eduntur cum hujusmodi notis Epistolæ Pauli,*) 25. vol. in 8. Parisiis, Guill. Desprez 1672-96. Lugduni 1696. 32. vol. in 12. juxta edit. Parisiensem, Amstelodami 1696.

1700 Biblia Gallica ex ipsamet versione identidem recognita cum brevibus notis, (*quæ præsertim ex Vatabli vulgò dictis annotationibus excerptæ sunt,*) & concordia Evangelica 3. vol. in 4. Bruxellæ & Leodii, Foppens 1700.

Eadem cum brevissimis notis, 7. vol. in 12. Antuerpiæ, (*vel potiùs Lugduni*) Casparis Moreti 1700.

1701. Eadem sine notis, 2. vol. 4. Parisiis, Guill. Desprez 1701. Eadem cum notulis, 8. vol. in 12. Bruxellæ 1701.

Ea-

Eadem cum fusioribus notis & concordia Evangelica, præmissa introductione *Bernardi Lamy* in sacram Scripturam, addito textu Latino Vulgatæ, 4. vol. in fol. Leodii, Broncard & Luxemburgi, Chevalier 1701.

Eadem Lat. & Gallicè cum iisdem. 2da. editio, *charactere majori & nitidiori*, 3. vol. in fol. Ibidem 1702. 1702.

Eadem quibusdam in locis emendata Lat. & Gall. 16. vol. in 12. Parisiis, Guill. Desprez 1696-1702.

Eadem Gallicè absque notis, 8. vol. in 16. Montibus, Gasparis Migeot (*vel potiùs Amstelodami, de Lorme,*) 1703. 1703

Eadem, in folio. Leodii, Broncard 1704. (*vel potiùs Rothomagi* 1705.) 1704

Eadem, 8. vol. in 16. Parisiis, Guill. Desprez 1707. *Eadem est ac præcedens editio anni 1703. cujus primum folium duntaxat immutatum denuo excusum est.* 1707

Eadem quibusdam in locis recognita cum textu Latino Vulgatæ editionis & commentario literali Gallicâ linguâ, Auctore Augustino Calmet, multis volum. in 4. Jam liber Geneseos editus. Parisiis, Petri Emery 1707. *Cæteri libri Pentateuchi sub prælo sunt.*

Liber Geneseos Lat. & Gallicè ex versione Jacobi des Coustures cum observationibus in loca difficiliora circa sensum literalem, 4. vol. in 12. Parisiis 1687.

Historia utriusque Tobiæ; historia Judith & præclarè facta Suzannæ &c. Gallicè in 4. Antuerpiæ Plantin 1568. *Hæc sunt interpolata, quæ*

runt

rum tamen præcipua pars ex sacris literis excerpta est.

Historia viduæ Judith, egregiè facta Suzannæ cum judicio Danielis, & historia Reginæ Esther Galliće, in 4. Ibidem, iisdem typis 1570. *Esto idem de hac editione ac de priori judicium.*

Job, Salomonis Proverbia, Ecclesiastes & Canticum Canticorum ex Hebræo versa in Gallicum sermonem à Philippo Codurc, cum ejus observationibus, in 8. Parisiis 1647. 2da editio, in 8. Ibid. Savreux 1657.

Psalterium Davidis Gallicè, *charactere Gothico, (ex versione Guiarti des Moulins)* cum glossis Nicolai de Lyra Gallicè redditis ab eo qui hanc editionem curavit cum ejus epistola ad Carolum VIII. Galliæ Regem, 2. vol. in 4. Parisiis, typis Petri le Rouge (*absque anno, circa A. D. 1487.*)

Ex Epistola Gallica nuncupatoria. "Eam ob rem „voluntati tuæ & mandatis humiliter obtemperans, „juxta debiles ingenii mei vires, Psalterii ex Latino „in Gallicum idioma tibi exponendi laborem grato „animo suscepi, prætereáque addidi glossas &c.

Psalterium Latinum linguâ maternâ (*i. e. Gallicâ*) expositum *juxta versionem Guiarti des Moulins parumper recognitam*, in 8. Parisiis, Antonii Verard *absque anno.*

Psalterium Gallicum *ex versione Jacobi Fabri Stapulensis, (conferenti enim hujus Psalterii loca cum iis quæ in Novo Testamento citantur, eodem modo conversa apparent)* adjecta sunt Psalmorum argumenta ad calcem, *in quibus suum Interpres novitatis studium prodit*, 8. (Parisiis) typis Simonis de Colines 1525. die 17. Februarii.

Idem

Idem cum iisdem argumentis unicuique Psalmo præfixis. Ad calcem subjectum est caput 44. Esaiæ Prophetæ eodem interprete, in 12. *absque nomine loci & Typographi 1530.*

Psalt. Lat.& Gall. ex versione Gabrielis du Puisherbault, in 8. Parisiis, Joan. de Roigny 1555.1563 in 16. Ib. Cl. Gaultier 1575. in 8. Ibid. Michaëlis de Roigny 1583.

Psalt. Gallicè ex versione Theologorum Lovaniens. in 16. Antuerpiæ, Plantin 1564.

Idem & libri V. Sapientiales ex eadem versione, in 16. Parisiis, Heuqueville 1584.

Psalt. Gallicè Interprete Reginaldo de Beaune, in 8. Parisiis, Beys 1587.

Idem Lat. & Gall. ex ejusdem versione, in 16. Ib. Mettayer 1595. In 8. Parisiis, Robinot 1612.

Ex præfatione postremæ hujus editionis. " En quintâ vel sextâ vice hæc translatio typis subjicitur...,, denuò est excusa tam ad usum populi cui vulgaris,, est lingua Gallica quàm ut Helveticæ genti fieret,, satis &c.,,

Idem, in 8. Parisiis, Davidis de Clerc 1613.

Idem ex eadem versione, in 16. Parisiis, Durand 1638. In 18. Ibid. Henrici le Gras 1646.

Psalterium Gallicè ex Hebræo conversum à Rodolpho le Maitre, in 12. Parisiis, Sebastiani Cramoisy 1629.

Psalt. cum Canticis Gallicè ex versione Michaëlis de Marolles, adjectis præfationibus, argumentis, & brevibus notis, in 8. Parisiis, Sebastiani Huré. 1644.

Idem Latine & Gallice ex eadem versione, in 12. Parisii, Friderici Leonard 1666.

Psalt.

Psalt. Lat. & Gallicè ex versione Joannis Adam, in 12. Parisiis 1651.

Psalmi Gallicè *interprete Antonio & Isaaco le Maître* cum notulis Gallicis ex S. Augustino, 12. Parisiis, Roulland 1664. Iidem Lat. & Gall. ex Vulgata, 12. Ibidem, le Petit 1665. Iidem Lat. ex Vulgata, & Gallicè ex Hebræo, in 12. Ibid. iisdem typis 1665. Iidem Lat. ex Vulgata & Gallicè tam ex eadem Vulgata quàm ex Hebræo, in 12. Ibid. 1671. 3. editio. in 8. Ibid. 1679. Iidem Lat. & Gall. ex Vulgata cum notulis ex S. Augustino, 12. Ibidem 1674.

Iidem Gallice juxta textum Hebræum ex eadem versione, in 8. Trevoltii, jussu Serenissimæ Principis Dombensis 1689.

Psalmi Gallice jussu Gilbert de Choiseul Episcopi Tornacensis, 16. Parisiis 1686.

Psalmi Gallice ex versione Francisci Macé, additâ paraphrasi ex Latina Lud. Ferrand Gallice versa, 8. Parisiis, Pralard 1686. 12. Ibid. 1706.

Psalmi Gallice ex versione Nicolai Cocquelin, in 8. & in 12. Parisiis, Leonard. 1686.

Hæc versio paraphrasim sapit, ut author ipse fatetur in præfatione.

Iidem, in 12. in Belgio juxta edit. Parisiensem 1686.

Psalmi Gallice ex versione Francisci Timoleontis de Choisi, cum vita Davidis, in 4. Parisiis, Cramoisy 1687.

Psalmi Gallicè juxta Hebræum versi per Ludovicum Ellies Du Pin, 12. Parisiis, Pralard 1691.

Psalmi *Lat. ex Vulgata, & Gallicè ex versione Isaaci*

Isaaci le Maitre cum piis observationibus Juliani Loriot, 3. vol. in 12. Parisiis, Osmont 1700.

Psalmi Lat. ex vulgata & Gallice ex versione Henr. Vignier, cum piis cogitationibus in unumquemque versum, 12. Parisiis, Jo. de Nully 1703.

Psalmi Lat. & Gallicè ex versione Jacobi de Melicque cum ejus notis litteralibus & grammaticis, in 8. Parisiis, Guerin 1705.

Psalmi Gallicè *sub hoc titulo:* Mens Davidis seu nova versio Psalmorum *ex Latina Vulgata* quæ è regione adjecta est, cum annotationibus moralibus, Interptete Eustachio le Noble, in 8. Parisiis, Guerin 1706.

Psalmi Gallicè *hac inscriptione notati:* Sensus proprius & litteralis Psalmorum Davidis interpretatione continuâ breviter expositus, (*à Philippo Lallemant*) *Gallicè*, 12. Parisiis, Nic. le Clerc 1708.

Proverbia Salomonis, liber Sapientiæ, Ecclesiastæ, Cantici Canticorum & Ecclesiastici Gallicè ex versione Petri Gorse cum ejus notis synopticis, Gallicè, 4. vol. in 12. Parisiis 1654-55.

Quinque libri Sapientiales Lat. & Gall. ex versione Francisci de Bellegarde *sub hoc titulo:* Livres moraux de l'Ancien Testament où sont renfermez les maximes de la sagesse divine avec les devoirs de la vie civile, in 8. Parisiis 1701.

Proverbia Salomonis Gall. *ex versione Isaaci le Maitre* cum iis quibus Vulgata discrepat à textu Hebræo, in 12. Bruxellis 1672.

Canticum Canticorum Lat. & Gallicè juxta textum Hebræum ex versione Rodolphi le Maistre, in 12. Parisiis, Cramoisy 1628.

Idem

Idem Gallicè tantùm, in 12. Ibidem 1629.

IdemLat.&Galllcè ex versione GenovefæGuion 8. Lugduni, Antonii Briasson 1687. Idem V. *Collectio variorum tractatuum Theol. mystic. 12.* Coloniæ 1699.

Idem Gallice ex versione Francisci Aurat cum ejus notis, in 8. Lugduni 1689.

Idem Gallicè *ex versione Armandi de Gerard* cum duplici paraphrasi &c. in 8. Parisiis 1690.

LiberEcclesiastici sive Sapientia filiiSirach, Gallice, in 8. Antuerpiæ, Plantin. 1564. 1572.

Liber primus & secundus Maccabæorum, Gallice, Parisiis 1589.

N. TEST. GALL. GUIARTI DES MOULINS.

NOvum Testamentum Gallicè *ex versione Guiarti des Moulins* recognitum & emendatum, studio Juliani Macho & Petri Farget, in folio. Lugduni, Bartholomæi Buyer *absque anno.*

At annus 1477. conjici potest ex charactere rudi & impolito, eodem prorsus, quo liber ejusdem authoris inscriptus. La legende des nouveaux Saints reveuë & corrigée par Frere Julien de l'Ordre de S. Augustin, imprimé par Bartolomieu Buyer, à Lion l'an 1477. *Eâdem quoque formâ excusum est.*

NOVUM TESTAM. FABRI STAPULENSIS.

NOvum Testamentum Gallicè ex Latino, *interprete Jacobo Fabro Stapulensi* cum epistola paræ-

paraenetica, 2. vol. in 8. Parisiis, apud Simonem de Colines tom. 1. 1523. 31. Octobris. tom. 2. 1523. 6. Novembris.

Ex Epistola " Vulgari idiomate ex Latino quod,, passim legitur; gratiâ Christi ordinata sunt vobis,, Evangelia, nullâ re vel additâ vel sublatâ... de-,, inde ejusdem beneplacito reliquis Novi Testamen-,, ti libris fruentur ii &c.,,

Ex Epistola Actis Apost. praemissa. "Quo deside-rio triginta sex abhinc annis aut circiter accensus,, Carolus Rex hujus nominis Octavus, cujus rogatu,, integra conversa sunt Biblia in linguam vulga-,, rem... ad cujus sanctum & utile studium operam,, suam contulit petitus Theologiae Doctor, qui ei e-,, rat à sacris confessionibus, cognomento Joan. de,, Rely, vir in Episcopali *postea* constitutus dignitate,, (*designatus Andegavensis Episcopus anno 1491.*)...,, Tum (*id est circa annum 1487.*) Biblia Gallica, &c.,, denuo multoties impressa fuerunt.,,

Jacobus Faber Stapulensis integrum Novi Testamenti textum Gallico idiomate donavit, licèt Erasmus in Epistola ad Bilibaldum Pirckhaimerum Basileae anno 1526. scripta, lib. Epist. 30. Epistola 44. edit. Londinensis quatuor duntaxat Evangeliorum meminerit, his verbis: " Jacobus Faber qui,, metu profugerat non ob aliud, quod quam verterat,, Evangelia Gallicè; reversus est in aulam. ,, *Postquam quatuor Evangelia transtulisset, reliquos etiam Novi Testamenti libros; sicut in Evangeliorum praefatione spoponderat juxta versionem suam edidit.*

" Novum Testamentum in Gallicum sermo-,,

„nem quâdam curâ ac studio concinnatum primus „convertit Faber Stapulensis, priores enim ver„siones miserandum in modum erant confectæ. *Ita Richardus Simon qui hanc primus post Erasmum memorat cap. 2. Nov. Observ. in N. Testam. pag. 150.*

Actus Apostolorum, Epistolæ S. Pauli, Epistolæ septem Canonicæ & Apocalypsis cum Epistola exhortatoria, ex eadem versione, in 8. Parisiis Simonis Colinæi 1524. die 10. Januarii.

Quatuor Evangelia Gallicè ex eadem versione, in 8. Ibidem, iisdem typis 1524. die 12. Aprilis.

Eadem *charactere minori*, 8. *absque nomine loci & typographi* 1524. die 7. Octobris.

An illæ tres postremæ editiones totum complectantur Novum Testamentum, non possum affirmare, has namque partes duntaxat inveni. Hanc sanè translationem censurâ notarunt Theologi Parisienses, ut legitur in indice librorum prohibitorum anno 1551. edito, titulo librorum Gallicorum ab incertis authoribus: "Les saintes Evangiles de JEsus-„Christ, & au commencement une Epistre exhor„tatoire qui sent la doctrine de Luther. Les sain„tes Evangiles de JEsus-Christ au commencement „y a Epistre Lutherienne.

Novum Testamentum Gallicè ex eadem versione recognita, & summo studio ab omnibus mendis perpurgata, cum iisdem Epistolis exhortatoriis, 2. vol. in 8. Parisiis, Simonis du Boys, tomus 1. die 14. Octobris 1525. tomus 2. die 6. & 12. Octobris 1525.

Non

Non eadem est ac praecedens aut subsequens editio, ut ex earum collatione comperi.

Idem Gallicè ex eadem versione cum figuris in libro Apocalypseos, 2. vol. in 8. Basileæ 1525.

Si facta fuisset in hac civitate ista editio, Erasmum, qui tunc temporis ibi degebat, non fugisset.

Idem *charactere minori*, peculiari formâ, octavâ quam vocant oblongâ, cum alia epistola exhortatoria, *absque anno & nomine loci & typographi.*

Idem cum alia præfatione, in 12. *absque nomine loci & typographi 1529.*

In decreto supremi Senatûs Parisiensis 28. die Augusti an. 1525. notantur quidam tam Veteris quam Novi Testamenti libri, scilicet, Psalterium, Canticum Canticorum, (*hujus exemplar nusquam inveni,*) Evangelia, Epistolæ Pauli & Apocalypsis, *recens ex Latino in Gallicum sermonem translati & excusi.* (Ex his Psalterium & Novum Testamentum ex versione Jacobi Fabri jam recensita sunt.) *Decretum illud refertur ad calcem collectionis Auctorum versiones vulgares damnantium.*

Hanc versionem Novi Testamenti, sicut & Psalterii, à Fabro Stapulensi concinnatam, quoad stylum quibusdam in locis recognitam in sua editione Antuerpiensi complexus est Martinus Lempereur, & postea Petrus Robertus Olivetanus in editione Neocomensi.

Novum Testamentum Gallicum ex eadem versione parumper recognita. V. *Biblia Gallica Antuerpiensia 1530. 1534. 1541.*

Idem, in 8. Antuerpiæ, typis Martini Lempereur 1531. 12. Ibidem, iisdem typis 1532. Idem Lat. & Gall. 12. Lugduni 1533.

Idem, in 12. Antuerpiæ, apud Viduam Martini Lempereur 1538. Ibidem, Guillelmi de Monte 1540. 1543. in 16. Ibidem, Petri de Middelburgo 1543. Ibidem, per Henricum Petri in Talpa 1543. Ibidem per Joannem Richard. *Quatuor hæc postrema exemplaria ejusdem sunt forsan editionis.*

Idem, in 8. Ibidem, Matthæi Crom 1548. in 8. Ibidem, Joan. Gymnici 1554. 16. Ibidem Jac. Liesvelt 1554. 8. Ibid. 1557. 12. Ibid. 1563. 8. Ibidem, Joan. Gymnici 1567.

N. TESTAMENTUM RENATI BENOIST.

NOvum Testamentum Gallicum ex versione Renati Benoist. V. *ejus Biblia Gallica 1566.* 1568.

Idem, 2. vol. in 12. Parisiis, Mich. Gaillard. 1566.

Idem, 2. vol in 16. Parisiis, Nicolai Chesneau 1569.

Idem, in 16. Antuerpiæ, Nicolai Soolmans 1577.

Idem cum notis, recognitum à Joan. Hentenio, 16. Rothomagi, Rob. Mallard 1579-80.

Idem, 12. Ibid. Lallemant, Mallard 1585.

Idem, in 8. Rothomagi 1612.

Novum Testamentum Latinè & Gallicè ex Græco; 2. vol. 16. Lugduni, Joan. Frellon 1567.

N. TESTAMENTUM DD. LOVANIENSIUM.

NOvum Testamentum Gallicum ex versione Lovaniensi cum figuris, 16. Rothomagi. Ludov. Loudet 1572. Antuerpiæ, Plantin 1573. Lugduni, Barthol. Honorati 1578. Parisiis, Joan. de Bourdeaux 1581. Rothomagi, Calles 1603. Ibidem, Joan. Osmont 1606. Lugduni, 1607. Rothomagi, Crevel 1609. Lugduni, Martini Corbin 1610. Rothomagi, Morrout 1612. Ibid. Nicolai Hamillon 1619. In 8. Ibidem, Cousturier 1624.

Idem cum duplici præfatione Francisci de Harlay Archiepiscopi Rothomagensis, 2. vol. in 8. Parisiis 1631.

Idem, in 12. Parisiis, Seb. Huré. 1632. 2. vol. in 16. Rothomagi, Vautier, Malassis 1641.

Idem ex recognitione Francisci Veron, in 16. Parisiis, Boulanger 1646. Idem ita recognitum & emendatum ut reipsâ nova sit traductio juxta Vulgatam Latinam facta & collata diligenter cum textu Græco, adjectis brevibus, continuis & litteralibus notis atque Clero Gallicano convocato nuncupatum, auctore Francisco Veron, in 4. Parisiis, Theod. Pepingué 1647.

Ex priori præloquio. "Hæc versio eadem esse,, ac prima Genevensis, vel ipsamet emendata dici,, posthac nullatenus potest, cum sit à me ex Vulgata,, Latina quam accuratissime confecta, collataque,, cum textu Græco. In ea, qualis emittitur, ador-,, nanda subjunctis observationibus *qua hic nuncu-*,,

„*pantur* Lumina Evangelica, novem menses inte-
„gros ad minimum insumpsi... Id unum præprimis
„curavi, ut sacra volumina in linguam popularem
„diligenti studio conversa, tam cum textu Græco
„quam cum veteri Latina Vulgata collata in lucem
„prodirent... Hanc versionem nativâ scriptam ora-
„tione & ab omnibus sordibus Genevensium per-
„purgatam publici facio juris.

„ Quanquam hæc translatio (*ait Rich. Simon*
„*cap. 31. Hist. Crit. Versionum N. T. pag. 355.*) nec
„sit barbara, nec nimium literalis, mediamque vi-
„am, quæ sacrarum paginarum Interpreti maximè
„congruit, quodammodo teneat, non semper tamen
„puro sermone procedit. Multis in locis literæ con-
„sentaneam magis, licet non rudem & barbaram,
„conficere *hic Interpres* poterat.

Idem Lat. & Gall. ex versione Lovaniensi, in 8. Parisiis, Huré 1647. In 16. Trecis, Oudot 1650. In 16. Lugduni, J. Gregoire 1651. Idem ex recognitione Fr. Veron, in 16. Parisiis 1657. Idem recognitum ab Antonio Girodon, in 12. Parisiis 1660. & 1689. Idem, in 24. Parisiis, Maucroix 1663. 1666. In 24. Ibidem 1678.

Idem in 4. & in 8. Burdigalæ 1687.

N. TESTAMENTUM MICH. DE MAROLLES.

NOvum Testamentum Gallicè translatum *juxta Latinam Desid. Erasmi versionem* à Michaële de Marolles cum ejus Epistola, Cleri Gallicani Præ-

Præsulibus nuncupata,& cum præfatione doctissima, in 8. Parisiis, Cramoisy 1649.

Idem cum eadem epistola, adjunctâ alterâ ad Carolum de la Milletiere, in 12. Parisiis, Huré 1653.

Ex altera Epistola. " Jam ab aliquo tempore,, concinnatam à me Novi Testamenti versionem ex,, Latina Erasmi quæ Græco textui videbatur magis,, consentanea, publicavi... In ea relegenda tuam,, lubens operam insumpsisti, manuque tuâ notasti,, quæ juxta mentem tuam erant emendanda. Cor-,, rectiones tuas ferè omnes admisi. ,,

Idem Latinè ex Vulgata Latina, & Gallicè ex præcedenti versione cum utraque epistola & præfatione, 3. editio, in 8. Parisiis, Huré 1655. Idem Gallicè, in 12. Parisiis, iisdem typis 1660.

Ex præfatione. "Sensum Græci contextûs sectatus sum: à litera non abii: nihil addidi nisi quas-,, dam voces charactere cursivo impressas. In sacris,, præsertim libris ne quid immutetur cavendum,, est. ,,

Hanc regulam observare (*inquit Rich. Simon,, in hist. crit. version. N. Test. cap. 31.*) haud faci-,, lè poterat is cui Græca lingua penitus erat ignota.,, Plurima insuper in ejus versione reperiuntur vitia,, quæ hìc frustra indicarentur: sat est in universum,, asserere Michaëlem de Marolles dotibus, quæ opti-,, mo sacrarum litterarum interpreti sunt necessariæ,,, fuisse omnino destitutum.,,

Alia quoque facta est hujus translationis editio, juxta hæc verba Michaëlis de Marolles pag. 30. Brevîs Commonitionis præmissæ Apocalypsi Gallicis rythmis ab ipso expressæ, " Elegantissimas adhibui,,

„locutiones, quantum in me fuit, licet non sectatus „illas fuerim in versione Gallica Nov. Testam. jam „quinquies ab anno 1651. editâ. *Hæc scribebat an.* „*1677.*

N. TESTAMENTUM DION. AMELOTTE.

NOvum Testamentum ex antiqua editione Latina jussu Sixti V. recognita, & auctoritate Clementis VIII. edita, in Gallicum idioma (*jussu quorumdam Ecclesiæ Gallicanæ Præsulum*) conversum à Dionysio Amelotte cum notis in loca difficiliora &c. *adjectis etiam notationibus Latinis in Evangelium S. Matthæi*, Harduino de Perefixe Parisiensi Antistiti dicatum. 3. vol. in 8. Parisiis, Francisci Muguet. Evangelia & Actus Apostolorum 1666. Epistolæ D. Pauli 1667. Epistolæ Canonicæ & Apocalypsis 1670.

Ex Epistola nuncupatoria, postquam asseruit binam tantum esse ordinatione divinâ factam S. Scripturæ translationem *Græcam scilicet Septuaginta Interpretum & Latinam à S. Hieronymo adornatam, subdit:* "Non ideò hæc à me dicta velim, „ut versionem meam plurimorum interpreta„tionibus quodammodo anteponam, sed „ut innotescat me, licet gratiæ & scientiæ donis „aliis inferiorem, illis tamen feliciorem exi„stimare, ex quo ad hoc opus suscipiendum ab Illu„strissimo Prædecessore tuo Petro de Marca inductus „sum, jubente quoque Ludovico de Bassompiere „Episcopo Santonensi (*Dion. Amelotte ex Santo*„*nibus erat oriundus*) à te tandem, Illustrissime

Præ-

Præsul, in hoc incœpto labore confirmatus, eâ de-,, vinctus sum gratiâ, quæ mihi sanè pretiosior est o-,, mnimodâ doctrinâ, eloquentiâve eorum qui suo-,, pte ingenio hujusmodi labori se dederunt &c.,,

Sic incipit Præfatio. ,,Non eodem animo con-,, cinnata est hæc traductio, quo illæ, quæ Wittem-,, bergæ & Genevæ prodierunt seculo superiori. Hæ,, more humano factæ fuerunt, ista mandato Præ-,, sulum, ut ex eorum testimoniis, Regisque privile-,, gio patet, suscepta, ordinatione divinâ atque mis-,, sione subnixa est... Hanc ex antiquâ Latinâ edi-,, tione curâ maximâ confeci... Licet ex Latinæ ver-,, sionis juxta vetustissimum Græcum exemplar,, conditæ integritate, Græci contextûs vulgaris,, alteratio sit manifesta, eam tamen adhibui diligen-,, tiam, quâ major hactenus non fuit, ut ostenderem,, Latinum cum antiquo textu Græco plane consen-,, tire. Antiquissimos ideo, ante mille annos & ul-,, tra manu exaratos codices, qui in totius orbis Chri-,, stiani bibliothecis asservantur, & quorum aliqui,, mille ducentorum & trecentorum ætatem supe-,, rant, summo studio perquisivi. Ex his omnibus,, excerpta habui, nimirum ex viginti Gallicanis, ex,, omnibus tum Vaticanæ, tum aliarum Italiæ Biblio-,, thecarum, ex Hispanicis sexdecim, præter eos qui-,, bus usus est in præstantissima editione sua Cardinalis,, Ximenius, ex multis Anglicanis & regionum Se-,, ptentrionalium, ex plurimis in ipsamet Græcia re-,, pertis; demum ex eis, quos SS. Patrum lucubratio-,, nes complectuntur, quorum omnium index post,, præfationem notarum in Matthæum in fine hujus,, operis positus est &c.

„Jure ac merito (*inquit Rich. Simon cap. 32. hist.* „*crit. Verſ. N. Teſt.*) de Dionyſio Amelotte Con-„gregationis Oratorii Presbytero dicendum eſt, pri-„mum eum eſſe inter ſcriptores Catholicos, qui ac-„curatam Novi Teſtamenti verſionem confecerit. „Gallicum idioma probe callebat; Latinæ linguæ & „Græcæ ſat peritus, ut à gravibus vitiis ſibi præcave-„ret. Sacræ præterea Scripturæ, antequam illam „converteret, ſtudio peculiari vacaverat. Verum... „in exquirendis myſticis ſenſibus magis quam ad lit-„teram explanandam animum ſuum intenderat. E-„am ob rem accuratam omnibus numeris illam non „potuit concinnare. Critices, linguarumque Ori-„entalium peritiam ad id opus ducebat neceſſariam; „at ſerius illarum cognitione imbutus, antiquas ex-„uere præconceptiones non valuit... Huic verſioni „condendæ multum temporis inſumpſit. „*Loquens de codicibꝰ mſc. quibus ſe uſum eſſe narraverat Dion. Amelotte, hæc ait:* "Præter binos aut tres, quos pau-„cis in locis conſuluit, quiq; quadringentorum ſunt „duntaxat vel 500. annorum, nullas variantes le-„ctiones, niſi quæ prius editæ jam fuerant, profert in „medium. Quid per omnes Vaticanæ Bibliothecæ „codices intelligat, ignoro! hoc enim nomine unus „aut alter laudatur, in quo reperiatur varietas lectio-„num, quas autem ex illis adducit, jam prodierant... „Septemdecim Hiſpanica exemplaria ex Ludov. „Lacerdæ Adverſariis duntaxat habuit vel ex Biblio-„rum Londinenſium tomo ſexto, in quo etiam in-„venit lectiones quas ſub nomine Cardinalis Xi-„menii affert.

Idem *absque notis*, 2. vol. 12. Ibid. 1668. 1673.

Idem

Idem recognitum cum nova admonitione ad lectores, 2. vol. in 12. Ibidem, Muguet 1677.

Ex admonitione. "Lectores usus docebit, hanc,, editionem esse accuratissimam; viri namque sacra-,, rum litterarum periti, & linguæ Gallicæ studio de-,, diti suam nobiscum sententiam communicarunt,, in locis difficilibus, atque eorum consilio pluri-,, mæ mutatæ fuerunt locutiones ac puriores redditæ.,, Varia vocabula quæ tanquam idiomati Gallico,, non satis congrua, jam ante respueram, nunc ut,, pote consecrata usurpavi & restitui.,,

Idem, in 24. Ibidem iisdem typis 1678.

Idem, in 12. Parisiis, Muguet 1681. 1686.

Idem cum notis, additâ novâ Typographi Epistolâ ad Franciscum de Harlay Archiepiscopum Parisiensem, 2. vol. in 4. Ibidem, Muguet 1688.

Idem *absque notis*, in 24. Ibidem 1686. 1692. in 12. Ibid. 1696. in 24. Ibid. 1702.

Idem, in 12. Parisiis Michaëlis David 1703.

Idem, annuente Ludov. Antonio Cardinali de Noailles editum, in 12. Ibidem, ejusdem typis 1703.

Idem *stylo aliquoties mutato*, in 12. Ibidem 1707.

N. TESTAMENTUM GALL. MONTENSE.

NOvum Testamentum ex Vulgata editione Latina Gallicè versum, adjectis discrepantiis Græci textûs à Latino, *cum permissione Ordinarii, scilicet Gasparis Nemii Cameracensis Archiepiscopi die 12. Octo-*

12. Octobris anni 1665. & privilegio Regis Hispaniarum, 2. vol. in 12. Montibus, apud Gasparem Migeot (*typis Elzevirianis*) 1667. In 12. Lugduni, Juilleron 1667.

Ex secunda præfationis parte, quæ varias circa hanc interpretationem observationes complectitur :
1. Nonnullæ voces plurimis in locis charactere,, cursivo in ipso contextu insertæ sunt, reliquo textu,, literis Romanis impresso. Hæ sensum reddunt ma-,, gis perspicuum, translationemque linguæ nostræ,, genio conformiorem... 3. Cum dicit Interpres id,, intendisse, ut textûs verba fideliter exprimantur,,, verbum verbo reddendo astringere se noluit...4.,, A litera non abscedit qui dictionem unam pluri-,, bus univocis exponit... 5. Hac alterâ viâ ut sensum,, literæ magis congruentem promat Interpres, cona-,, tus est voce perspicuâ contextum enuntiare. Cum,, autem hac voce litera non omnino possit exponi,,, tum sensus ille qui literam pressè sequitur, ut eo,, lector non privaretur, margini appositus est....6.,, Hic autem tantummodo indicatur, cum quidpiam,, inest alicujus momenti &c... 7. Juxta hanc metho-,, dum dilucidissimus sensus in textu legitur, nimium,, verò literalis ad marginem amandatur. 8. Margi-,, nem quoque occupant aliæ quædam notæ, quæ di-,, versam ejusdem vocis interpretationem præbent,,, ut eam lectores seligant, quæ eis magis placuerit:,, vel alium sensum pandunt. Hac maximâ difficul-,, tate laborat is qui sacræ Scripturæ interpretationi,, vacat: multos nimirum, variosque illa promit sen-,, sus: atque ideo cum eo donatur idiomate, veluti,, Gallico, quod sensum ancipitem & incertum pror-,, sus

ſus reſpuit, ad unum non poteſt textus determinari,„ quin alter ſtatim eliminetur, cujus quidem capax,„ eſt & Græcus & Latinus... Secundum linguæ Gal„ licæ genium, loca quædam, ut ita dicam, ſuſpenſa,„ varioque ſenſui in utroque textu obnoxia, ad unum,„ tamen ex illis definita ſunt... qui tunc expreſſè in-„ dicatur; referuntur vero in margine alii à SS. Pa-„ tribus explicati. Quod igitur in textu verſionis Gal-„ licæ non promitur, illud nota marginalis præcipuis,„ in locis indicat.„

10. Nec minor fuit difficultas in deligendo„ textu quem exprimeret hæc translatio, an Græcum,„ an Latinum? Conſultius judicarunt Interpretes me-„ diam incedere viam quæ utrùmque ſimul in hac„ editione quodammodo conjungeret. Eam ob cau-„ ſam, verſionem Latinam ſectatur noſter contex-„ tus...& cum illa differt à Græco, hujus ſenſus„ pauciſſimis exceptis locis, margini adſcribitur &c.„

Quamvis in privilegio Regis & in permiſſione Ordinarii Novum hoc Teſtamentum per unum Doctorem Sorbonicum in Gallicum idioma fideliter tranſlatum *aſſeratur, conſtat tamen verſionem hanc à multis factam eſſe atque reviſam. Quatuor quippe Evangelia olim ab Antonio le Maitre tranſlata fuerant, ut patet ex horum codice mſc. ipſius manu exarato cum variis ad marginem notis ab Antonio Arnauld & Iſaaco le Maitre adſcriptis, qui quidem codex Nicolao Toinard ab uno ex Elzeviriis quondam traditus eſt. Hanc Evangeliorum interpretationem per tres quatuorve annos maximo cum labore ac ſtudio recognoverunt, cæteroſque tranſ-*

transtulerunt Novi Testamenti libros, in primis Antonius Arnauld qui solus in permissione designatur, & Lud. Isaac le Maitre de Saci, qui præfationem composuit, juvantibus Petro Nicole & Claudio de Sainte Marthe.

Hi adscitis plurimis Theologis Parisiensibus illam iterato examine reviderunt; cum quatuor illorum, nempe de Mincé, Grenet, Thoma Fortin & alterius, à quo id rescivi, approbationibus esset munita, hujus exemplar elegantissimâ manu descriptum Petro Seguier tum Franciæ Cancellario oblatum est, ut cum diplomate Regio excuderetur. Is autem consultis ea de re Claudio Morell & Martino Grandin Doctoribus Sorbonicis, instigante quoque Dionysio Amelotte, versionem illam imprimendi omnem penitus facultatem denegavit. Anno 1665. obtenta à Gaspare Nemio Archiepiscopo Cameracensi, nomine Gasp. Migeot Bibliopolæ Montensis hujus proinde Diœcesis, imprimendi permissione, & an. 1666. Isaaci Pontani librorum Censoris approbatione, quibus diploma Regis Hispaniarum accessit, Josephus Sebastianus de Cambout Abbas de Pontchateau Amstelodamum petiit, secum detulit exemplar his munitum instrumentis, illudque nomine ejusdem Migeot, typis Elzevirianis edendum curavit. Ex his quæ jam allata sunt, plurima confirmantur multaque alia adjiciuntur tomo primo Narrationis eorum quæ ad pacem Ecclesiæ sancitam sub Clemente IX. spectant pag. 226. & seqq. Idem auctor anonymus pag. 231. observat Evangelium secundum Matthæum ex eadem versione, ut ex utriusque collatione liquet, una cum homiliis S. Joannis Chrysostomi à

Pau-

Paulo Antonio de Marsilly, vel potius à Lud. Isaaco le Maitre de Saci Gallicè redditis anno 1665. fuisse jam in lucem emissum.

Vulgò Montensis dicitur hæc traductio quia Montium Hannoniæ nomen pleræque editiones in fronte gerunt; nulla tamen ibi prælo subacta est. Pluribus arridet quod in ea, præsertim in Epistolis D. Pauli, omnia plana sint atque perspicua, verum his de causis duplici vitio laborat: paraphrasin aliquando sapit, & frequenter ancipitem ac dubium sensum nimis determinat. Si saltem littera, quæ in omnibus ferè notis legitur, iis in locis in quibus nihil est obscuritatis sensusq; clarus est & obvius, esset in textu conservata, mutatis quoque nonnullis textibus, hæc sanè translatio, licet fortè non tam elegans, simplicior foret atque accuratior.

Prohibita fuit illa Romæ à Clemente IX. die 20. Aprilis 1668. & ab Innocentio XI. die 19. Septembr. 1679. Parisiis 18. Novembris 1667. & 20. Aprilis 1668. Ebroici 27. Novembris 1667. Ebroduni mense Decembri 1668. Remis 4. Januarii 1668. Ambiani 20. Octobr. 1673. Telonis 19. Febr. 1678. Sagii 27. Sept. 1678. & decreto Regio 22. Nov. 1667.

† Novi Testamenti versio Gallica, quæ vulgo di-„ citur Jansenistarum, *ab auctoribus, sc. Isaaco le*„ *Maitre de Sacy, Fossio & Arnaldo; Jansenistis*, vel,„ Montensis, *à loco impressionis*, sæpissime re-„ cusa est, & scriptis gravissime impugnata, *à* „ *Malleto inprimis & Maimburgio, conf. acta*„ *Erud. Lips. an. 1686. pag. 201.* nec trepide de-„ fensitata.„ *Joann. Alb. Fabricius B. Gr. lib. 4. cap. 5.*

Novum

Novum Testamentum Gallicum ex eadem versione, *charactere minimo & nitidissimo, duplici columnâ distinctum, absque notulis.* Editio secunda *ab uno Claudio de Sainte Marthe* castigata, in 12. Montibus, *vel potius prope Parisios 1667.*

Nulla ferè facta est deinceps editio, in qua non sit quidpiam immutatum.

IdemGall cum notulis, 3. editio, 2. vol. in 12. Montibus. Gasparis Migeot 1667.

Idem Gall. in 12. Lugduni, Prost 1667.

Quinque priores editiones sunt ejusdem anni.

Idem, 4. editio, 2. vol. 12. Montibus 1668.

Idem, 5. editio, 2. vol. in 24. Ibidem 1668

Idem, 6. editio, 6. Montibus (*Rothomagi*) 1668.

Idem, 2. vol. in 16. Montibus 1668.

Idem, in 12. Lugduni 1669.

Idem cum brevibus notis ex S. Joanne Chrysostomo excerptis, *sub hoc titulo editum:* Abregé de S. Jean Chrysostome sur le N. T. 2. vol. in 8. Parisiis, Petri le Petit 1670.

Plurima hujus editionis exemplaria jussu Petri Seguier Galliæ Cancellarii occupata fuerunt.

Idem cum textu Græco & Latina Vulgata versione: *Præmittitur præfatio nova quâ quid sit in hac editione recognita præstitum, declaratur,* in 8. Montibus, Migeot, (*vel potius Rothomagi, Eustathii Viret 1673.*

Ex nova præfatione. " Postularunt multi, ut ,,cum versione Gallica, tam contextus Latinus quam ,,Græcus simul in uno volumine excuderetur, quò ,,Novum Testamentum his expressum linguis, quibus

bus placuerit, legere possent. Hoc quippe modo,,, quod obscuritatis in Græco & in Latino contextu,, videretur inesse, id planè & perspicuè redditum in,, Gallica versione legeretur. Tum facilè lector seli-,, get sensum qui non tam in Græco & Latino quam,, in Gallico sermone determinatus est; ex Græco con-,, textu intelliget, cur Vulgatæ editionis sensus hoc,, potius quàm illo modo fuerit accipiendus: simili-,, ter Latinâ versione inspectâ cognoscet, qua de causâ,, Græcum non semper secutus fuerit Gallicus In-,, terpres. Præterea hæc editio id habet utilitatis ac,, commodi, quod omnibus præcedentibus sit accu-,, ratior, versionemque plurimis in locis accuratio-,, rem complectatur.,,

Idem Gallicè, 2. vol. in 24. Montibus 1674.

Idem, in 8. Bruxellæ, Fricx 1675.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Lugd. Posuel 1675.

Idem Lat. & Gall. cum explicationibus ex S. Augustino collectis, *sub hoc titulo:* Explication de S. Augustin & des autres Peres Latins sur le Nouveau Test. 2. vol. in 8. Parisiis, Lamberti Roulland 1675.

Idem Gall. 2. vol. in 24. Gratianopoli, Provensal 1675.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1676.

Idem Gall. cum annotat. ex S. Joanne Crysostomo, 2. vol. in 8. Montibus 1676.

Idem Gall. 2. vol. in 16. Montibus (*Lugduni*) 1679.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1681.

Idem Gallicè juxta XVI. editionem, 2. vol. in 12. Lugduni, Jacobi Carier 1681.

Idem, secunda editio cum explicationibus ex S. Augustino, 2. vol. 4. Parisiis, Roulland 1682.

Idem Lat. & Gall. XXV. editio, eaque plurimum ab Ant. Arnauld, ut vulgo creditur, recognita, 2. vol. 12. Montibus 1684.

Idem, tertia editio cum explicationibus ex S. Augustino, 4. vol. 8. Parisiis, Roulland 1689.

Idem Lat. & Gall. 2. vol. 12. Montibus 1697.

Idem Gallicè cum figuris, 2. vol. in 12. Ibidem 1697.

Idem plurimum emendatum, 12. Montibus *absque anno*, i. e. Lugduni circa annum 1699.

Idem cum fusioribus notis (*harum quædam sunt ad verbum ex Nov. Test. Gallico Davidis Martin exscriptæ, Bernard.*) 4. vol. in 12. Bruxellæ, Foppens 1700.

Ex his omnibus hujus versionis editionibus variæ septemdecim Parisiis in Bibliotheca Seminarii Sansulpiciani asservantur.

N. TESTAMENTUM ANTONII GODEAU.

NOvum Testamentum Latine ex Vulgata, & Gallicè ex interpretatione Antonii Godeau, seu versio explicata Novi Testamenti, insertis quandoque in textu nonnullis voculis, 2. vol. in 8. Parisiis, Francisc Muguet 1668.

Ex præfatione. " Nec versionem, nec paraphrasim, sed opus ex utraque conflatum aggredior... Tum

Tum pura est versio atque omni mixtione vacua,„ cum in ea nihil occurrit explicandum. In locis,„ autem obscuris, & quæ, ut facilius intelligantur,„ reliquis cohærere debent, quasdam voces dua-„ bus lineis inclusas, cursivoque impressas cha-„ ractere in ipso textu repono, quæ quidem servatâ,„ semper ejus serie difficultatem explanant... Hæ,„ omnes veluti concatenationes tum ex SS. Patribus,„ tum è probatissimis recentioribus Interpretibus ex-„ cerptæ sunt... Vulgatæ Latinæ editioni, quæ po-„ sita est è regione, ut plurimum adhæsi... Jam ab„ annis decem hunc suscepi laborem &c.„

Idem Gallicè denuo recognitum, 2. editio, in 12. Parisiis, Francisci Muguet 1672.

NOV. TESTAMENTUM PASCH. QUESNEL.

QUatuor Evangelia Gallicè ex versione Montensi (*omissis quibus Vulgata à Græco differt*) cum moralibus in quemlibet versum observationibus, *sub hoc titulo*. Compendium moralis Evangelicæ, sive Considerationes Christianæ super textum &c. jussu Felicis de Vialart Episcopi Catalaunensis, auctore Paschasio Quesnel, in 12. Parisiis, Pralard 1672. 3 editio. auctior. 12. Ibidem 1679.

Reliqui libri Novi Testamenti ex eadem versione, iisdem observationibus illustrati, ab eodem 2. vol. in 12. Ibidem, Andreæ Pralard, 1687.

Novum Testamentum Gall. cum hujusmodi observationibus, 4. vol. 8. Ibidem, Pralard 1692.

Idem cum textu Latino, 4. vol. in 8. Ibidem 1693. 1696.

Idem cum iisdem obſervationibus juſſu Pariſienſis Archiepiſcopi ab auctore caſtigatis, 4. vol. in 8. Ibid. Pralard 1699. 4. vol. in 12. Leodii, J. B. Broncart 1702, 4. vol. in 8. *charactere majori*, & 4. vol. 12. *minoribus literis*, Pariſiis, Andreæ Pralard 1705.

N. TESTAMENTUM RICHARDI SIMON.

NOvum Teſtamentum ex Vulgata Latina editione Gallicè redditum à Richardo Simon cum litteralibus & criticis obſervationibus in loca difficiliora, 4. vol. in 8. Trevoltii, Stephani Ganeau 1702. Idem juxta exemplar Trevoltianum, 4. vol. 8. (*Rothomagi*) 1703.

Ex præfatione. "Ad hujus interpretationis commendationem dici poteſt, quod, cum ex eorum, qui „id operis ſuſceperant, labore & induſtriâ multum „profecerim, hanc prioribus ſtuduerim accuratiorem „reddere. Illam tamen ad eum perfectionis gra„dum, quæ hiſce lucubrationibus competit, nondum „perveniſſe ingenuè fateor... Origenem imitan„dum mihi propoſui, cum huic editioni variantes ex „originali textu verſionibusque Orientalibus de„ſumptas lectiones adjeci... Verſionem Latinam „juſſu Sixti V. & Clementis VIII. editam interpre„tandam aggreſſus ſum. Inutile foret inquirere, an „Editioni Latinæ quibusdam in locis præferendus „ſit contextus Græcus... non ideo à Gallica transla-

latione Hebræum, Græcumque textum removen-„ dum esse censeo; imo in margine ponendas esse„ utriusque varietates & discrepantias consultius mi-„ hi videtur, quam ex illis integrum sacrum codi-„ cem interpretari... Quod à Vulgata Latina nun-„ quam recedam, eam idcirco Græco contextui non„ antepono. Verum cum id intenderim ut Gallico„ idiomate Novum Testamentum emitterem in pu-„ blicum, illam oportuit exprimere editio-„ nem, quâ tot abhinc seculis semper usa est Latina„ Ecclesia.„

Hanc versionem reprobavit Eminentissimus Cardinalis de Noailles, quod in ea quædam essent reprehensione digna, decretoque suo anni 1702. prohibuit, ne in sua Parisiensi Diœcesi vulgaretur. Id quoque egit duplici suâ Pastorali instructione anni 1702. & 1703. Jacobus Benignus Bossuet Meldensis Episcopus.

† *Defensitavit se autor in remonstratione adversus Cardinalem, & lib. 3. Epist. select. p. 260.*

„Ea translatio (*juxta Auctores Act. Erudit.*„ *Lips. anni 1704. pag. 80.*) non perfunctoriè con-„ scripta est, sed singulari cum cura ad correctissi-„ mum *editionis* Vulgatæ exemplar confecta est;„ interdum quoque ubi fas erat, ab ea discedit, &„ Græcos fontes assequitur, nonnunquam uberius aut„ saltem cautius ea reddit, quæ in ista vix intelligi pot-„ erant, sæpius tamen mendas ejusdem studio reti-„ net. Præfixæ à Simone cuivis libello Biblico præfa-„ tiones non sanè proletariæ sunt, sed reconditâ do-„ ctrina refertæ... Præ cæteris verò perlegi merentur„ observationes quas singulis paginis auctor subjecit,„

„in quibus multa cum industria codices vetustissimos mss. & veteres translationes confert, additis „etiam Patrum lectionibus variis, ut adeò parvorum „Bibliorum criticorum Novi Testamenti loco hic „liber esse possit. *Ita illi.*

N. TESTAMENT. DOMINICI BOUHOURS.

NOvum Testamentum juxta Vulgatam editionem Latinam in Gallicum idioma conversum *à Dominico Bouhours, juvantibus Michaele Tellier, & Petro Besnier.* Quatuor Evangelia *prodierunt,* in 12. Parisiis, apud Ludovicum Josse 1697. Eadem *quibusdam in locis recognita charactere paulò majori,* in 12. Ibidem 1698. Actus & Epistolæ Apostolorum atque Apocalypsis, in 12. Ibidem 1703.

Hæc versio, dum prælum sudaret, jussu Illustr. Archiepiscopi Parisiensis à revisoribus ab eo designatis fuit plurimum recognita.

Ex præfatione. " Versionem Gallicam Vulgatæ „editioni Latinæ prorsus consentaneam & maximè „literalem, illam quidem dictione puriori Gallicâ, quantum patitur sacræ Scripturæ interpretatio, „conficere conati sumus,., Cæterum Latino textui „summa cum religione adhærentes, ad illum tamen „illustrandum etiam Græcum adhibuimus, inprimis „cum inter utrumque magna consensio videatur... „Hac alterâ dote prædita, id est, litteralis esse debet „traductio sacrarum litterarum.. Hîc ea dicitur secundum proprium & nativum verborum sensum

facta

facta interpretatio, quæ textui nihil addit, nullam,, illius significationem, eam præcipuè quam tra-,, dunt Orthodoxi homines, absque necessitate ex-,, cludit; quæ tandem non easdem duntaxat sen-,, tentias profert, sed seriem verborum observat,, easdem exhibet imagines... His edocti præceptis,, fas esse non putavimus, id, quod unâ dictione ex-,, poni potest, pluribus explicare, & ea, quæ ad textûs,, perspicuitatem &connexionem deficere videbantur,, alio etiam impressa charactere intertexere.:. Non,, minori quoque studio vitium huic oppositum de-,, clinavimus, cum nempe contextus vario & multi-,, plici sensu, alterutro legitimo & ab Interpretibus,, Catholicis recepto potest exprimi, unum præ aliis,, omnibus sequi ac definire; idque sine necessitate,, hoc est, in iis locis in quibus idioma Gallicum æ-,, què ac textus locutiones varii sensus capaces sup-,, peditat. &c.,,

Novum Testamentum integrum, 2. vol. in 16. Ibid. Josse 1704. 3. editio 2. vol. 12. Ibid. 1708.

N. TESTAMENTUM GAL. CAROLI HURE'.

NOvum Testamentum Gallicum *ex versione Montensi plurimis in locis revisa & castigata,* studio & labore Caroli Huré, qui notas moribus congruentes, & litterales *ad omnium captum, ut, fert præmissa admonitio, accommodatas subjecit.* 4. vol. in 12. Parisiis, Roulland & Nully 1703.

Idem absque notis, in 12. Ibidem 1703.

Idem charactere minori, in 24, Ibidem 1703. in 12. & in 24. Ibidem 1706.

Hæc translatio Montensem ut plurimum sequitur, nisi cùm illa à Vulgata Latina discedit; quandoque etiam Dominici Bouhours versionem in quatuor Evangeliis exprimit.

Novum Testamentum Gallicè versum & recognitum, *ex traductionibus Dion. Amelotte, Montensi & Domin. Bouhours à viro doctissimo, linguaque Gallica peritissimo*, 2. vol. in 12, Leodii, Fr. Bronckarts (*vel potiùs Aureliis*) 1706.

Idem ab eodem denuò recognitum (*vilique pretio redimendum, unde Novum Testamentum Pauperum nuncupatum*) 2. vol. in 12. Ibid. 1707.

Novi Testamenti Gallica versio à Claudio Fleuri adornata, stylo simplici & accurato. *Hæc paucis abhinc annis, jussu & mandato Ludovici Antonii Cardinalis de Noailles Archiepiscopi Parisiensis, à viris doctis ad hoc deputatis summo studio expenditur. Brevi variis formis in lucem est proditura.*

Epistolæ S. Pauli Gallicè, *ex versione Guiarti des Moulins* cum glossis cujusdam Theologi *Ordinis S. Augustini*, in fol. Parisiis, Ant. Verard 1507. In 4. Ibid. Mich. le Noir 1521. In 8. Ibid. Caroli Langelié 1544.

Epistolæ D. Pauli ad Romanos & ad Hebræos Gallicè, interprete Joanne Gagnæo, in 8. & 12. Parisiis, Roffet 1540.

Epistola ad Romanos Gallicè ex Græco translata à Francisco de Harlay, in 8. Parisiis, Boucher 1641.

Epi-

Epiſtola prima ad Timotheum, in qua docetur forma diſciplinæ Epiſcopalis, Eccleſiaſticæ & Chriſtianæ, in 8. *absque anno & nomine loci & typographi.*

Apocalypſis S. Joannis Gallice reddita à Joanne Deſmareſt de S. Sorlin cum ejus Gallica explicatione. V. *ejus tractatus Gallicus cui titulus, Animi Deliciæ*, fol. Pariſiis 1658.

Eadem in Gallicum converſa ſermonem à Jacobo Benigno Boſſuet cum ejus explanatione, 8. Pariſiis, Sebaſtiani Mabre-Cramoiſy 1689.

SECTIO TERTIA.

BIBLIA GALLICO SERMONE

à Calvinianis expreſſa.

G*Enevenſis Bibliorum Gallicorum interpretatio primùm anno 1535. à Roberto Petro Olivetano, juvante Joanne Calvino fuit condita; deinde quoad ſtylum ab eodem Calvino, anno 1545. primâ vice limata; anno 1551. ab eodem denuò recognita, mutato quoque Pſalterio priſcæ verſionis, cujus loco adhibita eſt Ludovici Budé ex Hebræo nova translatio, ſicut & librorum, quos vocant, apocryphorum condita à Theodoro Beza traductio; anno 1560. Novum ſaltem Teſtamentum à Calvino, opem præbente Beza, poſtremò expolitum eſt; ſacri denique codicis integri verſio à Cornelio Bonaventura Bertramo, quorundam DD. Genevenſium au-*

xilio, ad textum Hebraicum & Græcum exacta fuit atque recognita. Hæc omnia ex præfationibus harum editionum clarè eliciuntur.

Annus Editionis, 1535 Biblia Veteris Testamenti ex Hebræo, & Novi ex Græco *unico duntaxat anni spatio* translata, *interprete Petro Roberto Olivetano, juvante Joanne Calvino, sumptibus Valdensium*, in folio, Neocomi, typis Petri de Wingle 1535. *vel Gallicè:*

La Bible qui est toute la saincte Escripture en laquelle sont contenus le vieil & le nouveau Testament translaté en françoys, le vieil de l'ébrieu, & le nouveau du grec. *Ad calcem:* Achevé d'imprimer en la ville & Comté de Neufchastel par Pierre de Wingle, dict Pirot Picard l'an M. D. XXXV, le 4. jour de Juin.

Hæc est prima Calvinistarum seu Genevensium Bibliorum editio. Præmittitur Latina Joannis Calvini epistola scripta Cæsaribus, Regibus, Principibus &c. deinde altera Gallica Petri Roberti Olivetani Fratribus suis in Christo nuncupata, denique sequitur ejus apologia, quam excipit Joannis Eutychii Deperii Amanuensis hujus Interpretis, de Gallica hac versione carmen Latinum, *cujus litteræ singuli versus initiales hunc sensum conficiunt:* Petrus Robertus Olivetanus: *posteà* ad Candidum lectorem:

Quisquis es, o Lector, primores carminis hujus
Tu ne sperne notas; qui tibi vertit, is est.

Initio Novi Testamenti præmittitur præloquium Joannis Calvini, quod sic habet: A tous les amateurs de J. C. & de son Eglise. Dieu le createur tres-parfait & tres-excellent ouvrier de toutes choses &c. *invenitur in plurimis Genevensium editionibus in fron-*

fronte operis. Adjicitur ad calcem Index alphabeticus præcipuarum materiarum à Matthæo Gravelin concinnatus.

Ex Apologia. „Cum animadverteretis Exem-„ plaria veteris & novi Teſtamenti linguâ populari,„ exarata,quæ cum noſtris aſſervabantur codicibus,„ à tanto tempore calamo ſcriptis, ut jam illorum æ-„ tas penitus ignoraretur, niſi pauciſſimis poſſe prod-„ eſſe hominibus ... omnes alios fratres monuiſtis..„ commodum fore ac neceſſarium,ut Biblia Gallica,„ juxta linguam Ebræam & Græcam recognoſceren-„ tur atque repurgarentur... Id operis ſuſcipiendum,„ tam ardenti ſtudio à me expetiviſtis, ut quaſi coa-„ ctus illud aggreſſus fuerim... Ideo ad vos nunc ve-„ nio laboris à me per annum integrum exantlati ra-„ tionem redditurus. &c.„

"Valdenſes (*inquit Theodorus Beza in iconibus*,„ *ſignaturâ CCI. folio verſo*) primam illam Galli-„ cam ex Hebræis Bibliorum interpretationem, au-„ ctore quidem Petro Roberto Hebrææ linguæ peritis-„ ſimo, (*ſi Bezæ fides ſit adhibenda*) adjutore vero,„ Joanne Calvino abſolutam, ſuis ſumptibus Neo-„ comi anno D. 1535. excudendam curarunt, ut,„ quod hodie Biblia Gallicè leguntur (quanquam,„ paullatim poſtea exactiore curâ cum Hebræis colla-„ ta.) Valdenſium eccleſiis acceptum merito fera-„ tur.„

"Hæc translatio cum per ſequentes annos ite-„ ratis editionibus ſæpius eſſet interpolata, tandem,„ paſtores Genevenſes eam penitus refinxerunt &,„ cum textu authentico ac optimis quibusque ver-„ ſionibus conferendo, novam quoddammodo ver-„ ſio-

„ſionem procuderunt (*anno ſcilicet 1588.*) inſigni-
„bus quoque ſcholiis paſſim illuſtratam; quâ exinde
„(*Calviniana*) omnes perGalliamEccleſiæ utuntur.„
Hæc ſcribebat Arnoldus Bootius anno 1644. in Indice Authorum qui in animadverſionibus ſuis ſacris citantur.

Paulus Colomeſius in Epiſtola anno 1677. ad Joannem Claude de verſione Bibl. Gall. Genevenſ. ſcripta, quæ reperitur ad calcem ſuarum Obſervationum ſacrarum, *ſic loquitur:* "Nulli dubium eſt,
„quod Bibliorum noſtrorum utraque pars parum
„accuratè tum converſa fuerit, tum identidem re-
„cognita. Vetus autem Teſtamentum, auſim di-
„cere, novo multo pejus translatum eſt. Id factum,
„meâ quidem ſententiâ, quod noſtri Græcam LXX.
„Interpretum verſionem flocci fecerint.

"Quæ fuerit (*ut refert Rich. Simon cap. 26.*
„*Diſq. crit. de variis Bibl. edit.*) interpretationis ſuæ
„methodus, fuſioribus verbis aſſerit Olivetanus in
„præfatione, quam operi ſuo præmiſit: nec ea ſanè
„contemnenda erat, ſi tanto oneri ſuſtinendo par
„fuiſſet. Sed nec Hebraicè nec Gallicè doctum
„fuiſſe Interpretem illum, multa oſtendunt. De lin-
„gua Gallica nulla eſt dubitandi ratio, cùm Ro-
„berti verſionem poſteà recognoverit Jo. Calvinus,
„& hanc à ſe recognoſci aſſerat, quòd illius au-
„thor barbarè loqueretur. Neque ſimiliter lin-
„guam Hebræam calluiſſe, ipſe manifeſtè oſtendit
„in tam laudata præfatione, ubi nonnulla habet,
„quæ vix à linguæ Hebrææ tyronibus ignorari pot-
„erant... Profitetur ab ipſo exordio ſe *in nullius*
„*juraſſe verba magiſtri*, ſed omni antecæptâ opi-
nio-

nione vacuum ad codices Hebræos respexisse; loca,, verò Scripturæ, quæ sibi videbantur paulò obscu-,, riora, asterisco sive stellulâ notasse, aliorum inter-,, pretatione ad marginem rejectâ.,,

Hæc versio collata cum ea, quam anno 1530. & 1534. Antuerpiæ typis suis vulgavit Martinus Lempereur, penè eadem esse deprehenditur, exceptis quibusdam locutionibus & iis locis in quibus Vulgata Latina, quam editio Antuerpiensis expresserat, à textu tum Hebræo Veteris, tum Græco Novi Testamenti discrepat; tunc Olivetanus Pagninum in V. T. & Erasmum in Novo, vel potiùs variantes utriusque lectiones in editione Antuerpiensi anni 1534. margini plerumque adjectas secutus est. Et quidem unius anni spatio novam de integro condere versionem hic Interpres non potuit.

Biblia Gall. ex ejusd. versione parumper recognita *cum præfatione quæ sic incipit:* Le sainct Apostre nous admoneste &c. *Præmittitur Novo Testamento præfatio Joannis Calvini:* Dieu le Createur tres parfait &c. in 4. (*Genevæ*) J. G. (*id est Joannes Gerard*) sub insigni Gladii 1540. 1540

Eadem, in 4. Lugduni, Antonii Constantini 1541. 1541.

Eadem in 4. Ibidem, Sulpitii Sabon 1545. 1545.

Prima hac est Calvini recognitio saltem quoad stylum, ut ex præfatione Bibliorum Gallicorum anno 1551. à Jo. Crispino excusorum colligitur.

Eadem, in 4. Genevæ, Joan. de Tournes 1545.

Aliæ editiones Joannis de Tournes 1551. 1553. 1554. 1557. 1559. 1561. "Hæ omnes à Catholicis ver-,, sionibus minus aliis discrepant, paucissimis in illis,, im-

„immutatis: librorum dispositio ad Vulgatam edi-„tionem Latinam est accommodata: neque etiam „aliis munitæ sunt præfationibus quàm Hierony-„mianis, ut hac arte facilius simpliciores decipe-„rentur.„ *Rich. Simon p. 209. Disquis. crit. de variis Bibl. edition. cap. 26.*

"Non alia est à Genevensi translatio quam an-„no 1557. (*prima hujus editio prodiit A. 1551.*) Lug-„duni Joannes de Tournes publicavit. Quæ enim „in illa mutantur, perpauca sunt, eòque solùm „tendunt, ne, esse videatur, qualis tamen reapse est, „Genevensis scholæ partus hæc interpretatio. Quo „fine etiam ut in Vulgata Latina, libri sacri in edi-„tione ista distribuuntur, nec alias ibi quàm Hiero-„nymianas præfationes legimus.„ *Kortholtus cap. 20. num. 8. tract. de variis Scripturæ edition. pag. 315.*

1546. Biblia Gallica ex ejusdem versione, *cum citatione horum verborum Esaiæ*, Ecoutez cieux &c. *in prima pagina & cum denotatione librorum, quos Protestantes vocant apocryphos, & præfatione:* Les Philosophes anciens &c. in 4. Lugduni, Godefridi & Marcellini Beringen 1546.

Eadem, in folio (*Genevæ*) Joan. Gerard. 1546.

1548. Biblia Gallica ex eadem versione recens recognita & emendata ex Hebræo, Græco & Latino, *cum loco Esaiæ:* Ecoutez cieux &c. *in prima pagina*, cum denotatione librorum apocryphorum, *Indice præcipuarum materiarum Genevensi* & figuris, 2. vol. in folio. Lugduni, typis Joannis Pidier & Nicol. Bacquenois pro Guillelmo Rouille & Theobaldo Payen 1548.

Loca

Loca in hoc indice designata sub his titulis: Eucharistie, Evesques, Foy, Idoles, Ministres, Oblations, Penitence, Purgatoire, Sacrifice, Viande, Vœux &c *nihil aliud indicant quàm ea quæ pro sententia sua tuenda solent adducere Calviniani. Notandum etiam in omnibus ferè exemplaribus hunc indicem reperiri in medio volumine, hoc est ante Novum Testamentum, illudque de industria factum videtur, ne hujusmodi editiones, in quibus hic index extat, suspecta haberentur.*

Biblia Gall. Genev. 2. vol. 8. Lugd. Angelini 1550. Benoist. 1550. Basileæ 1550. *Eadem forsan editio.*

Biblia Gallica Genevensia *sine præfatione sed cum* 1551. *indice materiarum Genevensi & divisione librorum ad Vulgatam Latinam accommodata. In indice librorum deutero-canonici à proto-canonicis distinguuntur,* in folio, Lugduni, Balthazaris Arnoüillet 1550.

Eadem, in fol. Ibid. Philiberti Rollet, Joannis de Tournes 1551.

Biblia Gallica Genevensia *cum loco Isaiæ:* Ecoutez cieux &c. *in fronte, indice Genevensi & præfatione Joannis Calvini sequentibus editionibus ferè semper præfixâ, quæ sic habet:* Si je voulois icy user de longue preface &c. in 4. (*Genevæ*) typis Joannis Crispini 1551.

Ex hac præfatione. " Tertium quod paucis ab-" solvi potest, de translatione sacrorum librorum," & quidem in Gallicum idioma. Ex his qui in ea re," elaborarunt, Petrus Robertus nunc fato functus...." studium ita impendit suum, ut dignus sit qui laudi-" bus

„bus extollatur. . . attamen non mirum eſt quod in
„opere tam difficili & tam diuturno multa ei vitia
„exciderint(*quæ ſequuntur, in editione anni 1558. &*
„*ſequentibus mutata ſunt*) ut hic quæ in ea verſione
„deficiebant, corrigerentur, ſex abhinc annis aut cir-
„citer (*anno ſcilicet 1545*) tum ſtyli aſperitas diligen-
„ter limata fuerat & polita, tum nativus verborum
„ſenſus magno ſtudio reſtitutus. . . qui hoc opus jam
„fuerat aggreſſus (*Joannes nempe Calvinus*) idem
„curâ majori ad hoc animum intendit, ut & purior
„vulgarique locutione atque ad omnium captum ac-
„commodatior eſſet ſermo, & integer redderetur tex-
„tus qui perperam intellectus, vel corruptus, vel ob-
„ſcuriùs translatus fuerat. Hoc onus áliqua in parte
„allevarunt alii, v. gr. Pſalterium Ludovicus Budé,
„& libros apocryphos convertit Theod. Beza qui pro
„ſua linguæ Græcæ peritia ſic abſolvit &c. Ita in Pro-
„phetis, qui vocantur minores, ille quod alter in his
„caſtigaverat, eâ libertate adhibuit, ut quod magis ei
„placuit, ſervaverit. Verùm quantuslibet in ea emen-
„datione impenſus fuerit labor, tantum abeſt ut
„hanc verſionem tanquam omnibus numeris & par-
„tibus expletam atque perfectam in medium profe-
„rat, quin imò nondum ipſi, qui hunc laborem in
„primis ſuſcepit, in omnibus placuerit &c.

Joannes Calvinus "non pauca in verſione Oli-
„vetani eruditè correxit, voceſque rancidulas, quia
„linguæ Gallicæ peritiſſimus erat, feliciter caſtiga-
„vit. Ad res tamen potius quam ad verba reſpe-
„xiſſe videtur, ac ſæpiſſimè ut commodiorem ſen-
„ſum faciat, Paraphraſten agit ac Interpretem. Ali-
„quando etiam ubi neceſſe non fuit, diſceſſit ab
Oli-

Olivetani versione, methodum tamen illius se-„ quutus... Plures etiam notas marginales, sumptas„ ex vetustis Interpretibus, quas sapienter adjecerat„ suis exemplaribus, absque ulla prorsus ratione„ Calvinus sustulit.„ *Richard. Simon ibidem ut supra pag. 208.*

Primùm huic editioni Psalterium ex Hebræo versum à Ludovico Budé & libri deutero-canonici ex Græco à Theod. Beza translati adjuncti sunt, quod in sequentibus usque ad annum 1588. observatum est.

Biblia Gallica Genevensia, 4. vol. in 8. Gene- 1552.
væ, Philiberti Hamelin 1552. 2. vol. in 8. Genevæ, Joan. Crespin 1552. *Eadem forsan editio.*

Biblia Gallica Genevensia, in folio. (*Genevæ*) 1553.
typis Rob. Stephani 1553. In 4. Ibid. Joannis Gerard. 1553. In 8. sub insigni Palmæ 1553. 3. vol. in 12. (*Genevæ*) Adami, & Johannis Riveriz 1553.

Eadem cum præfat. S. Hieronymi, 5. vol. in 16. Lugduni, Joannis de Tournes 1553.

Eadem, in fol. Genevæ, Franc. Perrin 1554. 1554.

Eadem, in 4. Ibidem; Joannis Crespin 1554.

Biblia Gallica Genev. cum præfat. S. Hieronymi, in folio. Lugduni, Johannis de Tournes 1554. In 8. Genevæ 1554.

Biblia Gallica Genev. in 4. (*Genevæ*) typis Jo- 1555.
annis Crespin pro Nicolao Barbier 1555.

Biblia veteris Testamenti ex Hebræo, & novi ex Græco Gallicè versa, Sebastiano Castalione *vulgò* Chateillon interprete, cum ejus annotationibus, Henrico II. Francorum Regi dicata, in folio. Basileæ, Joannes Hervagii 1555.

Scævola Sammarthanus postquam dixit Castalionem in sua Bibliorum Latina versione "Sacro-„sanctam rerum divinarum majestatem aliquot in „locis, præ nimio latinitatis & facundiæ studio vio-„lasse, *subdit*: Violavit certe multo impudentius, „ne dicam ineptius, dum eandem Gallicè operam „præstare cupiens vir in Hebræorum, Græcorum, „Latinorum assidua lectione volutatus, patriiq; inte-„rim sermonis pene oblitus, arreptis e trivio & in-„fima plebe voculis ac loquendi formulis, riden-„dum se omnibus in re tam seria præbuit, atque „contemnendum.„ *Hæc ille lib. 2. Elog. pag. 127.*

"Omnium non ludibrio solùm & cachinnis, „sed contentioni etiam sese propinavit Seb. Casta-„lio, quum grave & serium convertendæ Scriptu-„ræ molitus opus, sermonis intemperiem, quam „in Latina interpretatione comparanda ineptissime „exercuerat, in Gallica etiam insolentiùs explicavit. *Dan Huëtius l. de Clar. Interpr. p. 184.*

"Non est cur in eam anxiè inquiramus (*inquit Rich. Simon in Disq. crit. de var. Bibl. edit. p. 211.*) „cùm fere ad verbum ex Latina petita fuerit, ean-„demque prorsus scribendi rationem sequutus fuerit Castalio. „ *In hist. crit. V. T. lib. 2. cap. 25. hæc dixerat:* "Hæc versio iisdem vitiis, quibus Latina, „scatet; affectatæ elegantiæ ubique reum se facit; „nova & insolentia vocabula usurpat, etiam fingit „&c.

Idem in hist. crit. Vers. N.T. cap. 29. p. 338. hæc addit: "Pauca mihi sunt dicenda de Gallica Seb. „Castalionis versione; hic enim qui linguam He-„bræam, Græcam & Latinam apprimè callebat, Galli-

Gallicam verò minimè didicerat, ita ut, inventis,„ novis quibusdam vocabulis, risum omnium in se,„ converterit. Id quoque ei Theodorus Beza meritò„ exprobrat.„

Biblia Gallica Genevensia, in 4. Genevæ, Phili- 1556. berti Hamelin 1556. In 4. Ibid. Joan. Crespin 1556. In 4. Lugduni, apud Heredes Joannis Michel 1556. *Hæ editiones & præcedentes ann. 1554. & 1555. sunt forsan eædem.* Eadem, in 8. *loco non designato 1556.*

Eadem, 5. vol. in 16. *sub insigni:* Vulpes foveas 1557. habent 1557.

Eadem cum præfationibus S. Hieronymi & figuris, in fol. Lugduni, Joan de Tournes 1557.

Biblia Latina Pagnini, & Gallica Genevensia, in 1558. folio. Lugduni, Mich. du Boys 1558.

Biblia Gallica Genev. in fol. Genevæ, Matthæi de la Roche 1558. In 8. Lugduni, Sebast. Honorati 1558. In 4. Genevæ, Michaëlis du Bois 1558.

Ex præfatione hujus editionis quæ incipit: Si je voulois user icy de longue preface &c. *post hæc verba superius à me allata in editione anni 1551.* Quod in opere tam difficili & tam diuturno multa„ ei vitia exciderint, *quæ sequuntur, paululùm immutata sunt; legitur enim hic:* Primùm igitur,„ cùm stylus hujus versionis rudis esset & à vulgari„ loquendi modo plurimum alienus, præsto fuit,„ nonnemo (*Joannes Calvinus*) qui non limando,„ solùm, sed & omnium captui accommodando,„ eum reddidit suaviorem. Secundo quòd sensum,„ spectat... loca perperam intellecta, corrupta vel,„ obscure reddita integritati suæ restituere summâ,„

„cutâ ſtuduit. Quod fecerit, nec ne,& quinam ex „hoc labore fructus emanarit, lectoris eſto judici-„um. Ut dicam quod res eſt, jam declarat ipſe at-„que proteſtatur opus ſuum in omnibus ſe non ap-„probare... Quidquid ſit, abſque arrogantia puto, „audeoque ſpondere præcedentes translationes in „multis me caſtigaſſe; quin imo, major eſt ſanè „hæc emendatio, quam hìc à me dicitur.

1559. Eadem cum figuris, in folio & in 8. (*Genevæ*) Nicolai Barbier & Thomæ Courteau 1559.

Eadem cum præfationibus S. Hieronymi, in fol. Lugduni, Joannis de Tournes 1559. *editio quæ prodiit anno 1554. 1557. & 1559. forſan eadem eſt; horum annorum exemplaria licèt viderim, inter ſe tamen comparare non ſemper mihi donatum eſt.*

1560 Biblia Latina *Pagniniana*,& Gallica Genevenſia, in fol. Lugduni, Seb. Honorati 1560.

Biblia Gallica Genevenſia *cum notis marginalibus & præfatione Jo. Calvini Vet. Teſt. præfixa.* Si je voulois icy uſer de longue preface &c. Novum Teſtamentum ex Græco recognitum & emendatum conſilio Miniſtrorum Genevenſium *adjectâ, eorum nomine, Bezæ præfatione, quæ ita orditur:* Combien que M. Jean Calvin &c. in folio. (*Genevæ*) typis Rob. Stephani 1560.

Jam ab anno præcedenti vivere deſierat celeberrimus ille Typographus, proindéq; facta eſt hæc editio 1559. Hujus præfatio abſoluta eſt 10. Octobris 1559.

Præfatio Novi Teſtamenti ſic habet: "Tametſi „Joannes Calvinus... magnum hactenus in convertendis ſacris paginis in Gallicam linguam ſtudium

poſue-

posuerit, & præsertim in Novi Testamenti versione,,, quam multoties, & quâ potuit diligentiâ castigavit,,, licèt multis occupationibus aliunde esset distentus,,, & cum Græco textu contulit; compertum tamen,,, habuit, non posse hujusmodi opus nisi pedetentim,,, perfici, nec esse quemquam cui minus placeret versio,,, præcedens quàm ei qui eam susceperat; expostula-,, vimus enixè à duobus è nostris, qui visi sunt ad hoc,, opus magis idonei, Joannes scilicet Calvinus, &,, Theodorus Beza, ut dum veteris Testamenti versio,, ad finem perduceretur, novi translationem reco-,, gnoscerent &c.

Eadem, in 4. Ibid. Francisci Jacquy & Antonii Davaudeau 1560. In fol. & in 8. Ibid. Antonii Rebul 1560. In fol. Lugduni, typis Joannis Ogerolles pro Antonio Cotier 1560.

1561. Biblia Gallica Genevensia cum præfat. S. Hieronymi, in 4. Lugduni, Joan. de Tournes 1561.

1562. Biblia Gallica Genev. cum fusioribus notis in universa Biblia, & epistola Nicolai des Gaillars in N. Test. in folio. Genevæ, typis Antonii Rebul 1562. In fol. Ibid. Francisci Jacquy 1562. In fol. Ibid. Jacobi Bourgeois, Nicolai Barbier, & Thomæ Courteau 1562. 4. vol. in 8. Ibidem 1562. In fol. Lugduni, Ludovici Cloquemain 1562. 2. vol. in 8. Ibidem, Sebast. Honorati 1562.

Ex Epist. Nic. des Gallars. "Illud mecum repu-,, tans annis præteritis, annotationes in omnes Ve-,, teris Testamenti libros cum studio collegi ex com-,, mentariis aliisque lucubrationibus eorum &c...,, ita ut nihil hîc de meo promam nisi curam in hisce,, notis exscribendis &c.,,

1563. Biblia Gallica Genev. cum iisdem annotationibus ab Augusto Marlorat auctis & infrà textum positis, in folio. Genevæ, Francisci Perrin & Jac. Bourgeois 1563. In. 4. Ibid. Nic. Barbier & Th. Courteau 1563. 4. Ibid. Jo. Bonnefoy 1563. In fol. Cadomi, Petri Philippe 1563. In fol. Lugduni, Bartholomæi Molin, Antonii Gryphe 1563. In 4. Ibidem, Sebast. Honorati 1563.

1564. Eadem, in folio. Genevæ, Joan. Crespin 1564. In 4. Ibidem, Francisci Perrin 1564.

1565. Eadem cum iisdem notis, in fol. (*Genevæ*) typis Henrici Stephani, Stephani Anastase (*idem est*) 1565.

"Auctæ variæ illæ editiones notis fuerunt, quas „paucas initio, & versioni tantùm illustrandæ inser„vientes allegaverant Olivetanus & Calvinus, plures „inde, qui sequentibus editionibus præfuere, ex scri„ptis Calvini adjecere, ea libertate, ut nulla editio al„teri similis hac parte existeret, optimo tamen ha„bito notarum delectu, si fides Richardo Simonio, in „editione Henrici Stephani anni 1565. „ *Acta Erudit. Lipsiens. pag. 241. Junii* 1707.

Eadem. Ibidem, Petri Bernard & Claudii du Mont 1565. In fol. Lugduni, Seb. Honorati 1565.

1566. Eadem, in 8. Genevæ, Juliani de Monchel 1566 In 8. Ibid. Zachariæ Duran 1566. *Duplex diversáque editio.* In 8. Aureliis, Ludovici Rabier 1566.

Eadem cum annotationibus, in folio. Genevæ, Bonnefoy 1566.

Eadem, 2. vol. in folio. Lugduni, Sebastiani Honorati 1566.

Ea-

Eadem, charactere minutissimo, in 8. (*Genevæ*) typis Francisci Estienne 1567. 1567.

Eadem versio castigatior plurimis in locis emendata ad textum Hebræum & Græcum, *absque ulla præfatione. Præfixa sunt capitum summaria, & index sacrorum librorum, in quo qui apocryphi dicuntur à Calvinianis, seorsim recensentur,* in 8. Parisiis, Petri Haultin 1567. *Extat horum exemplar Parisiis apud RR. PP. Theatinos.*

Biblia Latina Pagniniana & Gallica Genevensia, in folio. Genevæ, Jacobi Bourgeois pro Stephano Anastase 1568. 1568.

Biblia Gallica Genev. 8. Oliva Stephani 1569. In 8. typis Petri Bernard. 1569. *Eadem forsan editio.* 1569.

Eadem, 6. vol. 16. Genevæ, Seb. Honorati 1570. In 8. typis Joannis de Laon, Joan. Moisset 1570. 1570.

Biblia Genev. 3. vol. in 12. Lugduni 1570.

Biblia Latina Pagniniana & Gallica Genevensia, in fol. Lugduni, Sebast. Honorati 1571. 1575. 1571.

Biblia Gall. Genev. cum præfationibus S. Hieronymi, fol. Lugduni, Joan. de Tournes 1574. 1574.

Biblia Gallica Genevensia, in folio. Lugduni, Bartholomæi Honorati 1578. 1578.

Eadem cum notis, in fol. Genevæ, Jacobi Stoer, Joannis Lertourt 1580. In 8. Genevæ 1584. 1580-84.

Biblia Gallica Genevensia à Pastoribus & Professoribus Ecclesiæ Genevensis, *scilicet Theodoro Beza, Antonio Faye, Joanne Jaquemoto, Simone* 1588

G 4 *Gou-*

Goulartio, & præsertim Corn. Bonaventura Bertramo examinata & ad textum Hebræum Græcumque castigata cum figuris, summariis capitum, notis marginalibus fusioribus & duplici præfatione nova: *Aux vrais amateurs de la verité, &c.* & antiqua Calvini: *Dieu le Createur, &c.* in folio, in 4. & in 8. (*Genevæ*) apud Societatem 1588.

1591. Eadem sine notis 12. Genevæ Ratier 1588. 1591.

Ex nova præfatione: "Plurimi Ecclesiæ Gallicanæ Ministri cùm à nostris postulavissent, ut quanta possent diligentià, in transferendis Bibliis operam navarent, hunc suscepimus laborem... antiquam sacræ Scripturæ versionem cum variis editionibus Hebraicis Græcis & Latinis contulimus. imo & cum omnibus Latinis interpretationibus quas licuit reperire, quæque multo nobis adjumento fuere &c, ita tamen ut nulli earum nos astrinxerimus... Hebraismos in quibus inest aliqua vis & energia, de verbo ad verbum reddidimus, siquidem lingua Gallica exprimi tam opportunè nequibant, & ab ejus genio ita erant sejuncti, ut obscuritatis aliquid in sermone remansisset; alios faciliores præstitimus... eodem semper modo idem verbum sive Hebraicum seu Græcum, quantum diligentiæ nostræ licuit, sumus interpretati... Variantes alicujus momenti lectiones, necnon loca paralella margini adscripsimus &c.,,

Corn. Bonav. Bertramus in præfatione Frankentallensium lucubrationum rem ita narrat. "Genevensium Ministrorum & Professorum Collegio suadente, sciscitante & jubente, primùm cum Doctore Theodoro Beza versionem seu translationem

Galli-

Gallicam Bibliorum recognoſcere cœpi; deinde re-„ cognitionem illam rurſum, decernente eodem Col-„ legio, unà cum tribus aliis ejuſdem Collegii mini-„ ſtris recenſui; recenſionèque illâ peractâ, ad ea quæ,„ in illa noſtra recognitione & recenſione latiorem„ explicationem requirerent, ego ſolus, ſemotis arbi-„ tris, animum appuli. In his primùm iconum ſeu fi-„ gurarum expoſitiones tum compendiariæ, tum fu-„ ſiores. Acceſſerunt deinde locorum difficillimorum„ explicationes &c.„

Rich. Simon in Diſq. criticis de variis Bibl. edit. p. 209. hæc ait: „Cornelius Bertramus linguæ Hebra-„ icæ apud Genevenſes Profeſſor, Beza, Fayus, Rota-„ nus, Jaquemotus, Goulartius & alii nonnulli Cal-„ vini editionem iterùm recognoverunt an. 1588 &, ut„ erant Interpretes illi, in primis Bertramus, Gram-„ maticæ Hebr. periti, priſcam Genevenſium verſio-„ nem fecerunt minùs à Judæorum libris alienam, ſe-„ quuti in hoc negot. Münſterii & Tremellii præ cæte-„ ris interpretationes. In multis quidem ab illis cenſo-„ ribus caſtigati ſunt feliciter, & ut par erat, Robertus„ Olivetanus & Joannes Calvinus; ſed ex nimia corri-„ gendi libidine locis compluribus manum medicam„ ubi nihil prorſus neceſſitatis erat, adhibuerunt„ &c.„

"Porro Cornelius Bertramus denuo reformandam hanc verſionem putavit, ſocias manus ei commo-„ dantibus Theod. Beza, Rotano, Jaquemoto, &„ Goulartio, quem tamen plusquàm par eſt Judæo-„ rum Grammaticorum præjudiciis deditum eſſe fuit„ obſervatum, cujus inde temporibus nihil magno-„ perè in verſione Genevenſi immutatum fuit, niſi„

„quod voces exoletæ identidem eliminarentur. *Acta Erudit. Lipsiens. pag. 242. Junii 1707.*

1592. Biblia Gallica Genevensia cum notis, in fol. Francofurti, Andreæ Wechel 1592.

1599. Biblia Gallica Genevensia usque ad librum Ruth. V. *Biblia Polyglotta 1599.*

1600 Biblia Gall. Genev. in fol. (*Genevæ*) typis Joan.
1605. Lertourt 1600. In 8. Ibid. Matthæi Berjon 1605.

1606. Eadem, in folio. Rupellæ apud Hæredes Hieronymi Haultin 1606. In fol. Amstelodami, Nicolas 1606.

1608. Eadem cum triplici præfatione, bina ex editione anni 1588. tertia antiqua: *Si je voulois icy user &c.* in 4. Genevæ, Samuëlis Crespin & Jacobi Choüet 1608.

1610. Eadem cum duplici præfatione, in fol. Genevæ, Petri & Jacobi Choüet, Isaiæ le Preulx, Jo. Vignon 1610. In folio. Lugduni, Sebastiani Honorati 1610.

1613. Eadem, in folio. Genevæ 1613.

1614. Eadem cum not. 4. Salmurii, Th. Portau 1614.

16 6. Eadem, 8. Ex officina Hieron. Haultin 1616.

1619. Eadem, in folio. Salmurii 1619.

1622. Eadem cum notis, in folio. Genevæ, Jacobi Stoer 1622. 3. vol. in 4. Ibid. Jac. Choüet 1622.

1633. Eadem sine notis *minutissimo charactere*, in 12. Sedani, Joannis Jannon 1633.

1635. Eadem, in 8. Amstelod. 1635. In 4. Genevæ,
1638. Choüet 1637. In fol. Ibid. iisdem typis 1638.

1642. Eadem, in 4. Genevæ, Choüet 1642.

1644 Biblia Gallica ex Hebræo & Græco, interprete

Joanne

Joanne Diodati cum ejus annotationibus, in fol. Petri Choüet 1644.

"Hæc verſio non minus hodie in Calvinia-„ norum manibus verſatur quàm ipſa Genevenſis.„ Nec ſanè levioribus adducti ſunt rationibus, ut„ de iſta translatione ita ſentirent, quandoquidem „ omnia in eâ plana ſunt & facilia, auctorque ejus,„ Paraphraſten potius quàm Interpretem agit .. Vo-„ ces quaſdam adjicere, aut illas in alias mutare, ma-„ joris perſpicuitatis cauſâ, ei non eſt religio: minùs,„ interdum de ſenſu proprio ſollicitus, modo ab omni-„ bus etiam plebeis hominibus intelligatur. Nec,„ tam viri Critici in ſua tranſlatione munus obire vi-„ detur quàm Theologi & Concionatoris &c. „ *Rich. Simon pag.* 210. *Diſq. crit. de variis Bibl. edit. cap.* 16.

Biblia Galliea Genevenſia, in 4. Genevæ, Petri Choüet 1645. 1645

Eadem *charactere minutiſſimo, editio juxta Samuelem Mareſium correctiſſima*, 3. vol. in 12. Carentonii, Petri des Hayes 1652. 1652

Eadem cum notis, in folio. Genevæ, Petri & Samuelis Chouet & Jacobi Stoer 1657. 1657

Eadem, in 4. Ibidem, iisdem typis 1665. 1665

Eadem, in 4. Ibidem, Joannis Antonii & Samuelis de Tournes 1665. In 12. Leidæ 1665.

Biblia Genevenſia *juxta edit. anni* 1652. cum notis ex variis Genevenſium Doctorum in primis Joannis Diodati libris, & Bibliorum editionibus, etiam Belgicorum anni 1637. excerptis â Samuele Mareſio & Henrico ejus filio, cum tabulis Geographicis, Chro- 1669

Chronologia, Indicibus &c. 2. vol. in folio. Amstelodami, Danielis Elzevir 1669.

Hæc editio typorum formâ spectabilis plurimis scatet mendis typographicis.

Ex admonitione ad Lectorem. "Quod ad textum pertinet, adhibuimus versionem Petri Roberti „Olivetani anno 1535. editam, recognitam posteà, „& multories â Pastoribus & Professoribus Genevensibus castigatam, eamque secuti sumus editionem quæ Parisiis annno 1652. vulgata est typis „Petri des Hayes, quippe quæ correctissima sit, in „qua loca nonnulla non sine utilitate ac prudentia „tunc mutata sunt; nunc etiam quædam, pauca tamen, addita... 2. Huic textui omnes notas ex Bibliis Belgicis anno 1637. adjunximus... Præterea „suas quoque Samuel & Henr. Maresius, & nonnullas Petri de Launay quas in illius exemplari ab „ipsomet exaratas invenere, hac in editione collocarunt &c.

„Samuëlis Maresii luculenta (*inquiunt Auctores Actorum Erudit. Lipsiens. mense Junio anni „1707. pag. 242.*) imò splendida editio ab Elzeviriis „adornata, in versione ipsa nihil mutavit; notas tamen amplissimas ex Jo. Diodati aliorúmque Versionibus Genevensibus & recentioribus Theologis „excerptas, non literales tantùm & criticas, sed majorem partem Theologicas ex hibet, in quibus ἀκρίβειαν passim desiderabant doctiores. *Et p. 243.* Cæterùm quandoq; Codicum diversitatem observare „non veretur. Neque enim omissam in haut paucis „adulteræ historiam Joan. 8. dissimulat, neque testimonium trium testium in cœlis, 1. Joan. 5, 8. in illustran-

ſtrandà tamen novis obſervationibus vi & pro-„ prietate phraſium ſacrarum rarior eſt,& nonniſi ubi,„ ſumma urgere neceſſitas videretur, & fere invitus,à„ verſione priore diſcedere audet, licèt haut paulo„ plus luminis exiguâ mutatione quandoque ſenſibus„ ſacris affundi potuiſſet.„

Biblia Gallica Genevenſia, in 8. Amſtelodami, Schipper 1670. 1670

Eadem, 2. vol. 4. Carentonii Antonii Cellier 1675. 1675

Eadem, in 12. Leidæ 1675.

Eadem, fol. Genevæ, Joan. Ant. Choüet 1678. 1678

Eadem, 12. Amſtel. apud Vid. Schipper 1678.

Eadem, 4. Genevæ 1685. 4. Amſtelod. 1687. 1687

Eadem, in 4. Genevæ 1691. 1691

Eadem, in folio. Ibid. 1693. 1693

Eadem, in 12. Amſtelodami 1699. 1699

Eadem, in folio. Amſtelodami 1700. 1702. 1700-2

Biblia in Gallicum ſermonem converſa per Carolum le Cene, *Bernard pag. 356. Novorum Reip. Litterariæ, menſe Septembri 1707.* 1707

Biblia Gallica Genevenſia, quoad ſtylum recognita, præfationibus, notiſque Theologicis & Criticis illuſtrata à Davide Martin, 2. vol. in fol. Amſtelodami, Deſbordes, Mortier, Brune 1707.

David Martin novam auctoritate Synodi Eccleſiarum Walonicarum in Belgio adornavit Bibliorum Genevenſium editionem. " Ille, quantùm ad verſio-„ nem, non tantùm ut terſa magis ea exiſteret, paſſim,„ effecit; verùm etiam ubi phraſis Ebræa, Græcáve ali-„ um ſenſum ſuaderet, eum exhibuit. Notæ haut pau-„ lo magis Mareſianis ſunt caſtigatæ, ut ipſæ tamen,„

etiam

„etiam non ſemper inter iſtos limites ſe contineant, „ut, phraſi Scripturæ ſufficienter explicatâ, ſenſum „judicio lectoris, ſine præjudicio eruendum, relin„quant; quin potiùs Theologicis dogmatibus, non„nunquam ex præjudiciis Eccleſiarum illarum ſtabi„liendis, paſſim impendantur. „ *Acta Erudit. Lipſ. pag.242. Junii an. 1707.*

Biblia Gallicâ ex verſione Joannis le Clerc brevi edenda Amſtelodami; *ut ab amico reſcivi.*

Pentateuchus Moſis Gallicè ex verſione Genevenſi cum annotationibus Samuelis Mareſii, in folio. Groningæ 1663. *Idem in præfat. Bibliorum cum ejusdem notis anno 1669. editorum.*

Liber Job, Pſalmi, Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Canticorum Gallicè ex verſione Joannis Diodati, in 4. Genevæ 1638.

Pſalterium Gallicè cum notis marginalibus Antonii Beliſem, in 16. *absque loco & typographo.1537.*

Pſalterium ex verſione Genevenſi cum notis, in 8. Genevæ. 1543.

Pſalterium Gallicè ex Hebræo translatum à Ludovico Budé, in 8. Genevæ, Joannis Creſpin 1551.

Idem Lat. Pagnini & Gall. Ludovici Budé, in 12. (*Genevæ*) typis Roberti Stephani 1552. In 18. typis Simonis du Boſc & Guill. Geroult 1554. In 16. Lugduni, Guill. Rouille 1558 in 16. (*Genevæ*) Joan. Criſpini 1558. In 16. Pariſiis, Andreæ Wecheli 1565.

Pſalt. Gallice ex ejusdem verſione cum annotationibus & gloſſis, in 16. Genevæ, Joan. Creſpin 1558.

Pſalt. Gallicè ex eadem verſione, in 12. Lugduni de Tournes 1560. In 12. Genevæ Rivery 1576.

Pſalt.

Pſalt. Gallicè & Belgicè, in 12. Amſtelodami 1594.

Pſalmi ex verſione Genevenſi recognita cum argumentis & paraphraſi Theod. Bezæ, in 8. Genevæ, Berjon 1597.

Pſalmi Gallicè, Joannis Diodati, in 12. Salmurii 1658.

Quinque Libri Sapientiales Latinè ex Pagnino & Gallicè ex verſione Genevenſi, in 12. (*Genevæ*) typis Roberti Eſtienne 1552. In 16. Lugduni Guillelmi Rouille 1558.

Iidem Gallicè, in 32. Genevæ, Joannis Durant 1577.

Canticum Canticorum Gallicè, interprete Stephano Dolet. *Ant. du Verdier & de la Croix du Maine in Bibliothecis Gallicis & Appendix ad cat. librorum prohibitorum juſſu Ducis Albani, Leodii editum An. 1569.*

Idem ex verſione Caroli de Nielle, in 8. Genevæ 1594.

Threni Jeremiæ Gallicè cum paraphraſi Danielis Toſſani, in 8. Spiræ, Dalbin 1584.

Novum Teſtamentum Gallicum, *ex verſione Jacobi Fabri Stapulenſis parumper recognitâ, ad uſum eorum qui Valles Pedemontanas occupant*, denuo recuſum juxta editionem Antuerpienſem *Martini Lempereur anni 1530.* in folio. Neocomi, typis Petri de Wingle 1534. *Editio rariſſima quæ extat in Bibliotheca Sorbonica.*

† *Hujus quoque editionis exemplum Eccleſiæ Valdenſis monumentis mſſ. aliquot voluminibus comprehenſis adjectum, Cantabrigiæ in Bibliotheca publica*

publica me evolvisse recordor. In fine codicis sacri hæc verba impressa erant:

Les Vaudois peuple evangelique
Ont mis ce thresor en publique.

Idem ex Græco recognitum à Petro Roberto Olivetano, juvante Joanne Calvino cum hujus præfatione. V. *Biblia Gallica Olivetani*, fol. Ibidem, iisdem typis. 1535.

Novum Testamentum *ex Fabri versione à Petro Roberto Olivetano recognita cum præfatione Joannis Calvini:* Dieu le createur tres parfait &c. in 12. *absque anno & nomine loci & typographi.*

Hæc editio nullam, sequens autem aliquam passa est mutationem.

Idem cum altera præfatione, in 12. sub insigni Gladii 1539.

Novum Testamentum Gallicè versum à Stephano Dolet *ante annum 1545. quo Interpres igne crematus est, editum. Id refert catalogus librorum Gallicorum examinatorum & notatorum censurâ à Facultatis Theologicæ Parisiensis Doctoribus, excusus Parisiis anno 1551.*

Novum Testamentum Genevense *ex recognitione Jo. Calvini*, in 16. Lugduni, de Tournes, Rouille 1545. In 16. Genevæ, Joannis Gerard 1551, in 16. Ibid. Bost & Gueroult 1553. in 8. Ibidem Conradi Badii *1554.*

Idem Latinè ex versione Erasmi, & Gallice ex Genevensi, 2. vol. in 12. (*Genevæ*) typis Roberti Estienne. 1552.

Idem Lat. & Gall. ex iisdem versionibus, *charactere minimo* cum summariis ex comment. Jo. Calvini desumptis. Adjecta est ad calcem collectio quorumdam verborum & locutionum difficilium Novi Testamenti, in 8. Basileæ, Conradi Badii 1555.

Idem, 2. vol. in 12. sub insigni Palmæ coronatæ 1555. In 16. Lugduni, G. Roüille 1557. In 8. Ibid. Joannis Gros & Petri Michel 1557. 2. vol. in 8. Blesis, Juliani Langelier 1559. In 16. Parisiis, Andreæ Wecheli 1565. In 8. Argentorati 1567. In 16. Lugduni, Antonii de Harsi 1602. In 4. (*Genevæ*) sub insigni Seminantis 1607.

Novum Testamentum Gallicè denuò recognitum & emendatum *à Joanne Calvino & Theod. Beza* ex consilio Ministrorum Genevensium, *cum præfatione ejusdem Bezæ primùm edita*: Combien que M. Jean Calvin. V. *Bibliorum Genevensium editio ejusdem anni 1560*. in 12. Oliva Roberti Stephani 1560.

Idem cum annotationibus Nicolai des Gallars, in 12. (*Genevæ*) typis Antonii Rebul 1561. In folio, typis Conradi Badii 1561. In folio, Genevæ, Francisci Perrin 1562. In 8. Ibidem 1562.

Idem, in 4. Lugduni, Jo. de Tournes 1563. In 4. Genevæ, Joan. Bonnefoy 1563. *Joan. de Tournes & Joan. Bonnefoy idem forsan typographus*. In 8. Ibid. Joan. Crespin 1563. In 16. Ibid. Angelini Benoist 1563. In 12. Cadomi, Petri Philippe 1563. In 16. Lugduni, Sebastiani Honorati 1563.

Idem cum iisdem annotationibus ab Augustino Marlorat auctis, in 8. *absque loco* 1564 In 16 Lugduni, Gabrielis Cotier 1564. In 12. Genevæ 1565. In

16. Lugd. Gabr. Cotier 1565. In 16. Genevæ, Bened. Rigaud 1566. In 16. Parisiis, Petri Haultin 1567. In 18. Genevæ, Pinereul 1568. Idem 24. typis Francisci Estienne 1568. 8. Genevæ 1570. 16. typis Ant. Gryphe 1571. 12. Genevæ, le Melays 1577.

Novum Test. Genevense ex postrema recognitione, in 12. Rupellæ, Hieronymi Haultin 1590. Idem cum annotat. Marlorati, in 8. Ibid. iisdem typis 1592. In 8. Niorti, Thomæ Portau 1594. In 4. Genevæ 1596. In 12. Rupellæ, Hieron. Haultin 1601. In 24. Genevæ, Matthæi Berjon 1601. In 24. Rupellæ, Petri Morin 1603., in 8. Salmurii, Thomæ Portau 1605. In 16. Rupellæ, apud Hæredes Hieron. Haultin 1606. In 16. Genevæ, Matthæi Berjon 1608. In 24. Ibidem. Gabr. Cartier 1608. In 12. Rupellæ 1608. In 8. Rupellæ, apud Hæredes Hieron. Haultin 1609. In 4. Genevæ, Gabr. Cartier 1610. In 12. Ibid. Jacobi Stoer 1610. Gallicè & Belgicè, in 12. Leidæ 1611. Gallicè, in 8. Genevæ 1612. In 24. Salmurii, Thomæ Portau 1614. In 16. Genevæ, Stephani Gamonet 1614. In 16. Salmurii, Petri Pié de Dieu 1615. In 24. Genevæ, Stephani Gamonet 1621. In 8. Salmurii 1621. Idem Gallicè & Belgicè, in 12. Amstelodami, 1621. Idem Gallicè, in 24. Sedani, Jo. Jannon 1622. In 8. Genevæ 1622. In 24. Rupellæ, Petri Pié de Dieu 1623. In 24. Genevæ, Jacobi Choüet 1626. In 24. Amstelod. Henr. Laurentii 1627. Gr. Lat. & Gallicè. In 8. Genevæ, Joan. de Tournes 1628. Gall. In 8. Ibid. 1631. In 8. Amstelod. 1631. In 8. Roterodami 1631. In 18. Carentonii 1643. In 12.

Seda-

Sedani, Petri Jannon 1643. In 8. Quevillii prope Rothomagum, Jacobi Cailloüé 1645. In 24. Leidæ 1646. In 12. Carentonii, Petri des Hayes 1647. Gallicè & Belgicè 8. Roterod. de Waesbergue 1647. Gall. 8. Quevillii 1652. In 24. Genevæ, Jo. de Laon, Sam. Choüet 1653. 8. Ibid. 1653. In 12. Carentonii, Petri des Hayes & Ant. Cellier 1655. In 8. Genevæ 1657. In 4. Ibid. 1658. In 12. Carentonii, Steph. Lucas 1662. In 4. Genev. Sam. Choüet 1666. In 12. Niorti, Buro 1666. In 16. Carentonii, Steph. Lucas 1668. In 12. Ibid. Antonii Cellier 1669. In 8. Leidæ 1669.

Novum Testamentum Gallicè *tam ex versione Montensi quam ex interpretatione Dion. Amelotte conflatum à Joanne Daillé Filio, & Valentino Conrart, charactere minutissimo*, in 12. Parisiis, Ludovici Vendosme 1671.

Vix prodierant quædam exemplaria, cùm universa hæc editio suppressa fuit. Hæc à Dn. Pelhestre qui hujus editionis codicem à Typographo acceperat, didici.

N. Test. Gallicè ex versione Genevensi, in 12. Carentonii, Antonii Cellier 1672. 4. Ibid. 1674. In 8o. Amstelod. apud Viduam Schipper 1677. Gallicè & Germanicè, 8. Francofurti 1677. Gallicè, in 8. Genevæ, Choüet 1680. Gallicè, Anglicè & Belgicè, in 8. Amstelod. Jacobi de Deyster 1684. Gallicè, in 12. Amstelodami, Guill. Blaeu 1684. 1690. In 8. Genevæ 1691.

Novum Testamentum concinnis perspicuisque notis in Gallicam versionem, quâ vulgò Ecclesiæ, *quas vocant*, Reformatæ utuntur, illustratum, præ-

fationibusque ornatum à DavideMartin, in 4. Trajecti ad Rhenum, Francisci Halma 1696.

Novum Testamentum Gallicè ex Græco conversum à Joanne Clerico cum ejus notis, quibus textus elucidatur, & versionis ratio redditur. 2. vol. in 4. Amstelodami, Ludovici de Lorme 1703.

Ex præfatione. "Novum Testamentum ex Græ-„co in Gallicum idioma convertere arduum est & „difficile, ita ut, habitâ styli ratione, cum aliqua vo-„luptate legi possit Gallica interpretatio, idque duabus potissimum de causis: una ex lingua, in qua sa-„cer codex exaratus est, altera ex stylo Apostolis pe-„culiari procedit. Novum Testamentum eâ scri-„ptum est linguâ, quæ à Gallico sermone multùm est „aliena; dialectus Græca Hebraismis scatens, & sty-„lus locutione ellipticâ & imperfectâ ut plurimùm „abundans, hæc duo, inquam, ita difficilem reddunt „illius translationem, ut Interpres, non nimium sibi „indulgens, in nullo alio libro vertendo tantam pa-„tiatur difficultatem... Altera hujus difficultatis „causa hæc est: stylus scilicet Apostolis proprius & „peculiaris &c... has difficultates quantum in me „fuit, superare tentavi... semper ob oculos habui bi-„nas istas regulas: *prima*, Textus originalis, cùm „lingua nostra expressus probè intelligitur, de ver-„bo ad verbum semper est reddendus; *secunda*, ea „loca in quibus ab originali textu necessariò disce-„dendum est, eodem modo quo in V. & in N. Te-„stamento solent exprimi, Gallicè sunt exponenda... „Hæc ubique observavi, præsertim cum, quo sen-„su locutiones illæ in idiomate sacro perpetuo fue-„rint intellectæ, certus esse potui. Quando ambi-

gua

gua mihi visa sunt sive verba ipsa, sive illorum stru-„
ctura, ita ut sensum determinare proprium nequi-„
verim... sensus ille prout in textu originali jacet,„
ambiguus remansit & suspensus... Necesse non„
est hìc addere quòd eo textu Græco usus fuerim,„
qui in optimis tum Belgicis, tum Anglicanis edi-„
tionibus legitur... Cæterùm à vitio quod in non-„
nullis postremis sacræ Scripturæ versionibus me-„
rito redarguitur, præcavere conatus sum, paraphrà-„
sten agere non interpretem, in primis cùm in textu„
originali aliqualis inest obscuritas... Ante omnia„
phrases non ad verbum redditas charactere cursivo„
exarandas curavi, ut quid textus dicat, lector intel-„
ligat, & cognóscat, quam ob causam his in locis à li-„
tera deflectere coactus sit interpres. In reliquis no-„
tis continentur explicationes tum verborum, tum„
locutionum literales, mores & usus, historiæ„
ad quas respicere videntur sacri Scriptores, & ratio„
locorum Veteris Testamenti in Novum adducto-„
rum &c.„

Quibus libuerit hac de versione suum ferre judicium, videant in primis, num semper intra fines sibi propositos novus hic interpres steterit?

" Hæc versio prohibita est & proscripta tam in„
Belgio Fœderato, decreto Ordinum Generalium, &„
plurimarum Synodorum, quam in ditione Regis„
Borussiæ mandato Consistorii Regii Berolinensis,„
tanquam opus ad stabiliendos Sabellii, Sociniqué„
errores de industria scriptum.„ *Petrus Bayle in colloquiis Gallicis adversus Joan. Clericum anno 1707. editis.*

Novum Testamentum Genevense in 8. Londini 1705.

Epistolæ Apostolorum Gallicè, ex versione Joan. Diodati cum ejus notis, in 12. Amstelodami, Petri le Grand 1667.

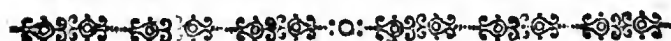
Epistolæ & Evangelia totius anni Gallicè versa à Stephano Dolet, in 8. typis ejusdem 1541.

CAPUT

CAPUT VI.
BIBLIA ITALICA.

SECTIO PRIMA.
BIBLIA ITALICA
à Catholicis edita.
CODICES MANUSCRIPTI.

BIBLIA in sermonem Italicum exarata à Jacobo de Voragine, qui floruit anno 1270. *Hæc primus ei tribuit Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sanctæ, ubi ait:* "Utriusque Testamenti,, divina volumina *Jacobus de Voragine* primus o-,, mnium in Italicam linguam summâ fide ac diligen-,, tiâ transfudit.,, *De hac versione potius ex ipsis operum dotibus quam ex cujusquam codicis inspectione Antonius Possevinus hoc in apparatu sacro, titulo* Biblia, *fert judicium:* "Nec vero uni Sixto Se-,, nensi ita fides habenda, ut credamus Jacobi de Vo-,, ragine versionem nullâ egere animadversione,,, quippe cui nec linguæ politioris Italicæ, neque hi-,, storiarum, quas idem affert de viris sanctis, notitia,, fuerit &c.,,

† "Jacobus de Voragine Archiepiscopus Genuensis seculo XIII. Biblia in Italicam linguam transtulit, nemine virorum institutum improbante." *V. Acta Erud. Lips. 1689. p. 178. ubi hac ex Anonymi libro, qui inscribitur: Defense des Versions de l'Ecriture sainte &c. Coloniæ 1688. impresso, referuntur.*

† *Præter hunc auctorem Anonymum, Rich. Simon, Rivetus, Usserius, Caveus, aliique qui recensentur à Cherubino a S. Joseph Biblioth. Crit. S. Tom. IV. pag. 135. hujus versionis meminere, sed hos omnes Sixti Senensis fide, non ex libri inspectione eam commemorare, ipsa eorum verba luculenter produnt.*

Ipsum Jacobi de Voragine silentium cum ad annum 1292. Historiæ Genuensis (quam quidem anno 1295. absolvit) sua fusius opera recenset, quendam de hac versione scrupulum movet; cæteris reverâ tribus annis quibus supervixit (obiit enim an. 1298.) illam potuit adornare. Verum si in hoc opere postremos vitæ suæ dies insumpsit, cur de ea quoque siluerit sanctus Antonius, cum loquitur de viris illustribus Ord. S. Dominici, & in primis de Voragine 3. part. Chronici tit. 23. cap. 11. sect. 2. neque etiam Jo. Trithemius libro de Script. Eccles. neque Castillus in Hist. Ord. Prædic. part. 2. lib. 1. c. 31. hujus versionis meminere. Præterea in Bibliothecis tum Romanis & Florentinis, tum Mediolanensibus & Mutinens. nullus reperitur codex Bibliorum manuscriptus, qui Jacobi de Voragine nomen in fronte gerat, sicut ad me scripsit doctiss. Antonius Muratori, qui ea de re Illustrissimum Antonium Magliabecchi consuluit.

Biblia

Biblia Italica, 2. vol. fol. *Biblia Regia codd.* 6996-97.

Biblia Italica in XIII. libros divisa. Septem tantum libros priores Veteris Testamenti hic codex complectitur, nitidissimus alioquin & membranaceus, scriptus anno 1474. in folio. Historia autem Biblica potius est (nec tamen Petri Comestoris) quam fida traductio, nam libros interdum integros omittit. *Bibl. Upsaliensis ex dono Joan. Gabr. Sparvvenfeldii pag. 63. catalogi ab ipso editi.*

Pentateuchus & liber Josuæ, fol. *Biblia Regia cod. 7701.*

Liber Esdræ, Nehemiæ & reliqui usque ad Ezechielem. Codex in folio eleganter scriptus anno 1466. à Nicolao de Neritono Ordinis Prædicatorum *Ibid. cod. 6898.*

Liber Danielis, XII. Prophetarum Minorum, Liber I. & II. Macchabæorum & totum Novum Testamentum. Codex in folio ab eodem Nicolao scriptus anno 1431. *Ibidem cod. 6899.*

Psalmi cum Canticis. Item Liber IV. Evangeliorum. Codex scriptus anno 1395. *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii pluteo 27. codd. 3.*

Psalmi ex Hebræo in Italicum sermonem translati à Petro Arrighetto. *De Altamura.*

Libri Sapientiales. V. *infrà N. Testamentum.*

Nov. Testamentum. V. *suprà Liber Danielis.*

Idem & Libri Sapientiales. Codex in 4. *Dublini, Biblioth. Collegii SS. Trinitatis cod. 609. num. 749.*

Quatuor Evangelia. V. *suprà Psalmi.*

Acta Apostolorum, *Florentiæ, Bibl. S. Laurentii plut. 27. cod. 6.*

Epistolæ Apostolorum & Apocalypsis. V. *Eadem Polyglotta msc. cod. G.*

BIBLIA ITALICA

à Catholicis typis excusa.

BIBLIA NICOLAI DE MALERMI.

Biblia Italica *sub hoc titulo :* Bibbia volgare historiata &c. Interprete Nicolao de Malermi cum ejus Epistola Italica ad Laurentium Theol. Venetum & hujus responsione Latina, 2. vol. in folio. *In fine secundi legitur :* Ad laudem Dei & Virginis Mariæ impressum est hoc volumen Venetiis (*typis Vindelini de Spira*) anno salutiferæ Incarnationis filii Dei M. CCCC. LXXI. Kalendis Augusti.

Ex epist. Nicolai de Malermi cap. 5." Ad confirmandam hanc veritatem, licèt parvo & mediocri „polleamus ingenio, integra tamen Biblia secundùm „proprietatem literæ de verbo ad verbum transtulimus... Nullâ re mutatâ vel omissâ vel additâ, nisi „quæ literæ & germano sensui prorsus esset consentanea. *Ex cap.* 6. Verum est, jam conversas esse in „Italicam linguam quasdam S. Scripturæ partes, quæ „in manus nostras devenerunt; has si legisses, ut feci, „multis erroribus vitiisque deprehendisses ita refertas, ut majus temporis spatium, nec non graviorem „laborem in illis emendandis quàm in nova condenda versione insumendum esse concederes. *Ex cap.* 7.

Post-

Posthabitis aliis negotiis octo menses huic lucubra-„ tioni operam dedi &c.

† *In Subscriptione auctor se vocat* Nicolaum Malherbium, Venetum Monachum S. Benedicti Ordinis Camaldulensium.

† *De hac versione ita censet Rich. Simon Hist. Crit. N. T. p. 487.* " Non debuit à Veneto homine„ translatio puro & eleganti sermone, Italico expres-„ sa idiomate expectari, eo maxime tempore, quo„ paucis admodum Italis linguæ suæ studium inhæ-„ serat. Unde duriori stylo scripta hæc est, ac indili-„ gens translatio. „

Biblia Italica (*quorum Veteris Testamenti versio â præcedenti plurimùm differt, sed in Novo eadem est parumper recognita*) cum prologo S. Hieronymi Italicè ex versione Nic. de Malermi, 2 vol. in fol. *Ad calcem ultimi notatur tantùm* M. CCCC. LXXI. Kalendis Octobris, *absque loco impressionis & nomine typographi. Editio à præcedenti omninò diversa.*

Biblia Italica, fol. Pinarolii, Joan. de Rubæis 1475. *Horum solus meminit Joannes la Caille pag. 22. Historiæ Artis Typographicæ.*

Biblia Italica Nicolai de Malermi cum ejus epistola ad Laurentium, hujus responsione & summariis Marini Veneti, 2 vol. in folio. *In fine prioris legitur:* Completa sunt Biblia rubricata per me Marinum Venetum Ord. Prædicat. *Et in fine posterioris:* Perfecta sunt hæc Biblia, summo studio correcta, & Venetiis magnâ vigilantiâ Mag. Antonii Bononiensis excusa, Sixto IV. Pont. Max. regnante Andrea Vendramino inclyto Venetiarum Principe 1477.

Eadem

Eadem cum præfatione Hieronymini Squarzafici (*qui Malermum in his concinnandis plurimùm juvit*), in folio, Venetiis per Gabrielem de Piero Trevisanum, Sixto IV. Pont. Max. regnante Andrea Vendramino inclyto Duce Venetiarum 1477.

Diversa prorsus editio, hæc minoris formæ quàm altera.

Ex præfatione Squarzafici. "Venerabilis Domi-„nus Nicolaus de Malermi sacra Biblia ex Latino „Italice reddidit, eos imitatus qui vulgares anteà „conversiones, si sunt hoc nomine, & non potius „confusiones nuncupandæ, confecerunt. Quantum „ad hanc, an fida sit & juxta Vulgatam Latinam „emendata, testificari id valeo, si quidem meam in „illa condenda operam præbuerim. Quam deinde, „rogante Mag. Gabriele de Piero iterum sic reco-„gnovi, ut liberè in publicum prodire possit; histori-„am Aristeæ huic subjunxi &c. Venetiis 23. Decem-„bris 1477.

Biblia Italica, in folio. *Absque loco, anno, & Typographi nomine.*

Biblia Italica ex eadem versione, in fol. Venetiis, Octaviani Scoti, Sixto IV. Pont. Max. & Joanne Mocenigo Venetiarum Duce 1481.

Eadem, in fol. *Ad calcem legitur:* Excusum fuit hoc volumen magnâ diligentiâ, Venetiis per Andream Paltasichis de Cattharo 1484.

Eadem, in folio. *In fine hæc sunt:* Finita sunt hæc Biblia vulgaria historiis illustrata, excusa Venetiis per Joannem Rosso Vercellensem, precibus Lucæ Antonii Juntæ, anno Redemptionis nostræ M. CCCC. LXXXXIIII. mensis Junii, Alexandro VI. Pont. Max.

Max. regnante, Augustino Barbadigo inclyto Venetiarum Principe.

Eadem, fol. Venetiis, Barth. de Zanni 1502.

Eadem, in folio. Ibid. iisdem typis, rogatu Lucæ Antonii Juntæ 1507.

Eadem, in folio. Ibidem, Lazardi de Soardi & Bernardi Benalii 1517.

Eadem, in folio. Ibidem, typis Elizabethæ de Rusconi 1525.

Eadem, in folio. Ibidem, Guillelmi de Fontanetto & Marchii Sessæ 1532.

Eadem in fol. Venetiis, Bern. Bendoni 1535. Ibid. 1541. 1546 1553. 1558. In 4. Ibid. Andreæ Muschii 1566.

Eadem denuo cum Latina versione Vulgata collata, cum licentiâ sacræ Congregationis Inquisitionis iterum edita & ab omnibus mendis summâ diligentâ purgata, fol. Venetiis, Hieronymi Scoti 1567.

BIBLIA ANTONII BRUCCIOLI.

Biblia Italica ex Hebraica & Græca veritate per Antonium Bruccioluin, *prima editio sub hoc titulo:* La Biblia che contiene sacri libri del vechio Testamento tradotto nuovamente da la Hebraica verita in lingua Toscana per Antonio Bruccioli, con divini libri del nuovo Testamento tradotti da Greco in lingua Toscana per medesimo, con privilegio de lo inclito Senato Veneto & letera al Francesco I. Rege Christianissimo, in fol. Venetiis, Lucæ Antonii Juntæ 1532. mense Majo.

In

In Indice librorum prohibitorum jussu Concilii Tridentini confecto inter Authores primæ classis notatur Antonius Brucciolus,& in Indice Expurgatorio ab Antonio de Sottomajor anno 1640. *recognito additur:* "Antonius Brucciolus Italus, qui Italicè utrumque Testamentum vertit, & alia in Scripturam commentaria Italicè edidit apud Lucam Antonium Giunti 1532. 1534. 1546. & 1547.

" Hic Interpres cum Hebraicum idioma mediocriter calleret, Latinam Sanctis Pagnini versionem exscripsit, & in errorem quandoque lapsus est, quod verborum hujus translationis, satis quidem obscuræ, sensum non fuerit semper assecutus; stylum Pagnini rudem & barbarum imitatus est. *Rich. Simon Hist. crit. V. T. lib. 2. cap. 22.*

Idem ante memorat hujus versionis editionem anno 1530. *evulgatam, eo quod in calce editionis anni* 1541. *forsitan hæc verba legerit:* " Scito, Christ. lector, primam hujus operis editionem factam fuisse anno 1530." *Primo intelligenda sunt hæc verba non de totius sacri codicis, at de unius Novi Testamenti editione, quæ quidem anno* 1530. *prodiit. Secundo, in editione anni* 1532. *quæ prima censenda est, nuspiam legitur hoc sacrum volumen integrum fuisse antea impressum, & in ea libri qui Græci sunt tantum, quique in Canone Hebræo non extant, ad Veteris Testamenti calcem seorsim sunt positi; in aliis vero sequentibus editionibus ordo librorum juxta Vulgatam Latinam servatus est. Tertio Brucciolus in præfatione Psalterii anno* 1531. *editi, Novi duntaxat Testamenti mentionem facit & in prœloquio Novi Testamenti anno* 1530. *excusi Vetus Testamen-*

mentum non memorat, ut mihi per literas significavit Illustr. Curator Biblioth. Berolinensis in qua hac editio asservatur. Quarto In Indice librorum expurgatorio Madritensi, omissa hujus versionis editione an. 1530. recensetur primo loco ea qua anno 1532, vulgata est. Denique nec in Bibliothecis quas obii, nec in catalogis quos evolvi, hac Bibliorum integrorum scilicet anni 1530. editio ocurrere potuit, nec ab ullo quoque alio scriptore laudatur.

Eadem, in 4. Venetiis, Barth. Zanetti 1538. 1539. *Duplex editio.*

Eadem cum commentariis ejusdem, & epistola ad Renatam Galliæ, Ferrariæ Ducissam. 3. vol. fol. Ibidem, Bartholomæi Zanetti 1540.

† "Hæc inter cæteras Bruccioli translationis edi-,, tiones utilissima videtur, quia in ea reperiuntur no-,, tulæ non omnino contemnendæ, cum epistola ad,, Renatam Franciæ, Ducis Ferrariæ tunc Conjugem,, in qua pluribus autor contendit, damnandas non,, esse S.S. versiones lingua vernacula editas, easdemq;,, miris modis extollit.,, *Rich. Simon Disq. Crit. cap. 29. pag. 195.*

Eadem *sine Commentario* cum duplici epistola dedicatoria, una ad Franciscum I. Galliæ Regem, altera ad Hippolitum Estensem Card. Ferrariensem, fol. Venetiis, Francisci Bruccioli 1541.

Ad calcem hujus editionis legitur Italicè. "Scito, Christiane Lector, primam hujus operis editionem,, factam fuisse anno 1530. (*id de Novo Testamento,, duntaxat accipiendum*) Accidit autem tam quo-,, rumdam criticorum malitia quam imprudentia ty-,, pographorum, illam postea plurimis mendis ita,,

esse

„esse refertam atque inquinatam, ut nullam aliam „pro mea versione deinceps agnòscam, quam quæ „fuerit Franc.Bruccioli typis excusa. Lege & certo „scias editionem hanc tanta cura fuisse emendatam „ut vel in Hebræo vel inGræco sphalmata remansisse „dici amplius non possit.

Eadem cum comment. 3. vol. in fol. Ibidem, iisdem typis 1544. 4. vol. fol. Ibidem 1546. 1548. *Eadem forsan editio.*

Eadem *sine commentario*, 3. vol. 4. Venetiis 1545. Ibidem, Hieronymi Scoti 1547. Ibidem 1552. 1579.

BIBLIA SANCTIS MARMOCHINI.

Biblia Italica ex Hebraica & Græca veritate, interprete Sancte Marmochino cum notis quibusdam textum explicantibus. Adjectus est liber tertius Macchabæorum nondum in Italicum sermonem editus, cum epistola dicata Georgio d' Armaignac Rutenensi & Vabrensi Episcopo, in fol. Venetiis, apud hæredes Lucæ Antonii Juntæ 1538.

Ex Epistola dedicatoria. " Cum mecum perpenderem, cui ex nobilissimis Præsulibus nuncupandi essent universæ Scripturæ libri, tum Veteris Testamenti jam ex Hebraico idiomate, tum Novi, nunc ex Græco, in Italicum à me conversi sermonem, tibi, Illustrissime Præsul, offerendos existimavi, &c. „

Ex editionis Antonii Bruccioli cum ista collatione patet Marmochinum non novam ex Hebræo & Græco adornasse versionem, quidquid in epistola sua

sua in contrarium dicat, sed ipsam duntaxat Brucciolianam multis quidem in locis castigasse atque ad Vulgatam Latinam editionem accommodavisse.

Eadem denuo recognita, in folio. Ibidem, iisdem typis 1546.

Biblia Italica ex ejusdem recognitione, *tacito Marmochini nomine.* In hac editione liber Job & Psalmi versibus Etruscis ab alio auctore expressi tantummodò exhibentur, in folio. Venetiis, apud Hæredes Lucæ Antonii Juntæ 1547.

Editor Lectori salutem. Etsi doctis quibusdam,,, & sapientibus viris, sacrorum Bibliorum codices ex,, Hebraico Græcoque in communem & popularem,, sermonem transferri, pro sua ipsorum dignitate ac,, reverentia minimè decorum ac laudabile videatur,,, cum tamen iidem nostrâ ætate in Italia à duobus,, auctoribus, Laico uno (*Antonio Bruccioli*) Religio-,, so altero (*Sante Marmochino, qui in hac editione,, nullibi se nominat*) ad indoctioris vulgi utilitatem,, in Etruscum idioma versi fuerint; non immeritò,, quidam opus istud ad majorem omnium utilitatem,, præstabile prorsus ac dignum laude judicarunt. Ve-,, rum quidem est hujusce versionis auctores, licèt o-,, peram aliquam ac diligentiam pro sui ingenii facul-,, tate in ea conficienda adhibuerint; cum tamen, per-,, inde ut nonnulli mihi retulerunt, non tantam eru-,, ditionem atque peritiam, quantam pro tanto opere,, par esset, haberent, in quibusdam locis peccasse; quæ,, quidem corrigenda prius & castiganda esse putant,,, quam memorati Bibliorum codices typis iterum,, excudantur. Mihi vero iidem homines doctrinâ,, atque eruditione præstantes, Novi Testamenti ver-,, sionem

„sionem, ab utroque auctore conditam summope-
„re commendarunt, tum quod magis sedulam in ea
„operam ac studium impenderint, tum quod faci-
„lius Græcanica lingua in nostratem sermonem
„converti possit. At eosdem in Veteri Testamen-
„to, & quoad textûs utilitatem, & quoad verba per-
„peram intellecta, quæ studiosos lectores non pa-
„rum offendunt, bene multa peccasse affirmant;
„quod revera minime mirandum est, cum Hebrai-
„cus sermo, quo Vetus Testamentum fuit con-
„scriptum, mirum quantum ab nostro dissideat, &
„cum difficulter vix ad verbum reddi possit. Qua de
„re necesse est frequentius sententiam ipsam, quam
„verborum ordinem reddere ad veterum illorum
„*normam*, qui eosdem libros Latine verterunt.
„Eapropter cum Italica Biblia in lucem iterum edere
„statuissem, corrigenda eadem & castiganda curavi
„ab amico quodam in divinis litteris exercitatissi-
„mo, sine ullo novæ versionis adornandæ consi-
„lio. &c.

Biblia del Bernavia, 2. vol. in folio. 1571. *Locus impressionis non designatur. Cujus & qualis sit hæc versio quæ recensetur in catalogo librorum Leonori d'Estampes Archiepiscopi Rhemensis, comperire nondum potui; prima est forsitan Bibliorum Italicorum versio anno 1471. vulgata.*

BIBLIA SIXTO V. ADSCRIPTA.

Biblia universa à viris doctis in linguam Hetru-
„scam auspiciis Sixti V. Pontificis Maxi-
„mi conversa, typisque exscripta, anno. 1589.
(*vel*

(*vel potius 1590, ut scribit Gregorius Leti*): sed,„ mox intercedentibus Cardinalibus, & urgente illud„ ad horum institutum Philippo II. Hispaniarum Re-„ ge, omnia exemplaria fuere suppressa & summo„ studio occultata.„ *Hæc ita refert Joan. Frid. Mayerus dissert. 2. Triga dissertat. Theolog. cap. 3. §. 9. pag. 86. tum ex fide libri Italici à Wagenseilio in præf. ad Tela ignea Satanæ pag. 25. laudati, tum ex authoritate Gregorii Leti in vita Sixti V. Hetrusco idiomate edita part. 3. lib. 4. pag. 399. editionis A. 1688. cujus hæc sunt verba:* "Jam Sixtus V. anno„ proximè elapso (*scilicet 1588.*) Biblia Vulgata„ (*Latina*) excudi fecerat, de quibus nonnulli mul-„ tum conquesti sunt: attamen non tam acriter„ quam hoc anno (1589.) quo eadem Biblia in lin-„ guam Italicam conversa prælo subjici, amploque„ decreto publicari mandavit. Quæ quidem è ty-„ pographia ab ipso exstructa anno 1590. prodie-„ runt. Hinc orti fuere rumores plurimi; verum„ Cardinalium nonnullorum ac Ducis Olivares„ tunc Regis Catholici in Curia Romana Legati, qui„ ea de re tanquam scandalosa, atque hæreticorum„ opinionibus consentanea coram Pontifice sermo-„ nem habebant, eorum, inquam, religionem ridens„ ait: *L' habbiamo fatto per voi che non intendete il Latino*, h. e. vestri gratia, qui Latinè nescitis, hæc„ imprimenda curavi„ *Deinde hic auctor Bibliothecas indicat, Mediceam nempe & Laurentianam, Ambrosianam & Genevensem, in quibus hujus versionis exempla reperiri asseverat.*

Quis ignorat, quo studio summus hic Pontifex plurimas Bibliorum editiones procuraverit, Græcam

ſcilicet Veteris Teſtamenti anno 1587. ejuſdem Latinam ex Græco 1588. Vulgatam denique editionem Latinam anno 1590. Italicæ autem verſionis, ipſius juſſu editæ, quis unquam meminit, niſi hic infice-tus auctor, qui, ut aliquid lepide diceret, inſidum, hic ut alibi, ſe præbet narratorem, & ut fucum magis faciat lectori, has ſupra memoratas Bibliothecas nominat, in quarum tribus prioribus ſola repe-ritur Vulgata Latina editio a Sixto V. publicata, ut ex earum catalogis didici; an ſit in Bibliotheca Genevenſi? nobis indicent quibus commiſſa eſt ejus præfectura: ſed ipſe ſua ſe prodit reſponſione, quam Sereniſſimæ Delphinæ dedit cum in Galliis ageret; interrogatus ab ea, an vera eſſent omnia quæ in vita Sixti V. narraverat, reſpondit: "Tutte quelle belle „coſe che io haueuo ſcritto in tal vita, e che haueua „letto (*Sereniſſima Delphina*) con grand piacere, „erano vere? *& alla qual domanda riſpoſi,* quel che „ben trovato, ben che falſo, piace piu, che una rela-„tione mal compoſta, ben che vera: *hoc eſt:* rem „ingenioſe excogitatam, licet veritati repugnantem, „magis lectoribus placere quam veritatem ipſam ſuis „deſtitutam ornamentis. *Hæc ipſe refert tom 1. Epiſt. Ep. 135. pag. 485.*

Sed non ille ſolus commentitias haſce fabulas e cerebro ſuo in lucem emiſit; recentior etiam anonymus ſatyram ſub forma Dialogi Italico idiomate adverſus Curiam Romanam compoſuit, inſcripſitque: Il Vaticano Languente. *Hic. pag. 430. Paſquinum ita loquentem inducit.* " PAS. Sixtus V. qui ma-„lum cognoſcebat... neceſſarium cogitavit afferre „remedium, tranſlationem ideo Bibliorum in lin-

guam

guam vernaculam quam fecerat, prælo subjecit.. „
Marforius respondet: MARF. Optima sane summi hujus Pontificis intentio ita male fuit accepta, ut „ plurimi eum velut hæreticum traducerent; Quin „ adeo cum hæc Biblia vernacula vidisset quidam Cardinalis, alta voce exclamavit; *Aut peritura est Ecclesia DEI, aut iste Papa morietur.* Cum autem „ non multo post illius mors obvenisset, non sine suspicione veneni, rumorem illico malevoli sparserunt, hoc esse e cœlo miraculum. „ *Hæc ille.*

Si rem nudam, nullisque ornatam dicteriis hic auctor retulisset, illius linguæ Latinæ imperitia nullo modo redargueretur, nempe editionem Vulgatam scilicet Latinam quam edidit Sixtus V. anno 1590. translationem esse vernaculam, h. e. Italicam existimavit. Verum hanc ideo narrationem licet ementitam instituit, ut suis dicacibus verbis in Romanam Curiam facilius insurgeret. Mirum sane repertos esse viros, magno cæteroquin judicio pollentes, qui hunc scriptorem ea de causa impune laudarent? Hæc igitur narratio, ut patet ex præcedentibus, nulla responsione indiget.

† " Quòd ejusmodi translationem Italicam, „ post necessariam inquisitionem ac diligentissimum „ examen publice permiserit Pont. Sixtus V. quasi incredibile aut absurdum haberi nolumus: ea tamen, „ quæ suspecti ea occasione narrant autores, prorsus „ risu digna, ac ab omni veri specie aliena, absque judicio conficta asserere non dubitamus. „ *P. Cherub. a S. Joseph. Biblioth. Crit. S. T. IV. p. 137.*

Liber Geneseos Italice redditus a Petro Aretino, in 8. Venetiis 1538. 1541. *varia editio.*

Liber Job Italice, ex versione Antonii Bruccioli cum ejus comment. in 8. Ibidem 1534.

Psalmi Italice ex Latino, interprete Silvio Phileto cum textus declarationibus, in 4. Ibidem 1524.

Iidem ex versione Bruccioli, 8. Venetiis, Mareslini 1531. Iidem cum ejus commentario, 4. Ibidem, Aurelii Pincii 1534. Iidem & Ecclesiastes cum ejusdem commentario, 4. Ibid. 1537.

Iidem Latinè & Italicè ex versione Pelegrini Heri, in 4. Venetiis 1573.

Iidem ex Hebræo translati, jussu Catharinæ de Medicis Francorum Reginæ, 12. Parisiis, Joan. Charron 1571. In 32. Ibidem, Petri l'Huillier 1571. In 8. *absque nomine loci & typographi 1583.* In 16. Parisiis, Joannis Mettayer 1588.

Iidem cum declarationibus Francisci Panigarolæ, 8. Venetiis 1586.

Iidem ex Latino, 8. Parisiis, Laquehay 1616.

Psalmi LXXV. ex versione Francisci Perotti, in 8. *loco impressionis non indicato 1581.*

Psalmi septem Pœnitentiales ex versione Petri Aretini, 8. Venetiis 1539.

Iidem ex versione A. Augustini, 12. Antuerpiæ 1595.

Proverbia Salomon. ex versione Bruccioli cum brevissimis annotationibus, 8. Venetiis 1533.

Ecclesiastes ex ejusdem versione cum commentario, in 4. Venetiis 1537.

Esaias ex versione Bruccioli cum commentario, 4. Venetiis 1537.

Novum

Novum Testamentum Italicè ex Græco, Interprete Antonio Bruccioli, 8. Venetiis 1530. Antuerpiæ, Graphæi 1538. 16. Ibid. Bendoni 1541.

Idem dicatum Leonoræ de *Toleto*, in 16. Venetiis, Fr. Bruccioli 1544.

Idem, Cardinali Ferrariensi nuncupatum, in 8. Ibid. 1548.

Idem, in 16. Lugduni, Guillelmi Rouillii 1550. In 12. Venetiis 1553.

Novum Testamentum Italicum ex versione Zachariæ Florentini in 8. Venetiis 1542. Florentiæ 1566.

Idem Latinè ex versione Erasmi, & Italicé, 2. vol. in 16. Venetiis 1545. 1551.

† Epistolæ & Evangelia anniversaria, Italicè an. 1483. sedente Sixto IV. Pont. Max. anno ejus 13. *Cherub. à S. Joseph. Bibl. Crit. S. p. 137.*

† Epistolarum & Evangeliorum lectiones anniversariæ, Italice, ex versione Remigii Florentini, &c. in 4. Venetiis, 1627.

Apocalypsis Joannis cum commentario Gilberti Italicè, in folio. Mediolani 1520.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA ITALICA.

à Calvinianis edita.

Biblia Italica ex versione Ant. Bruccioli plurimis in locis castigata ad versionem Latinam Pagnini, adjectis passim scholiis, *sub hoc titulo edita*: La Biblia, che si chiama il vecchio Testamento, nouvamente in lingua volgare secondo la verità del testo Hebreo,

con molte &utili annotatione. Quanto al nuovo Teſtamento e ſtato reveduto e recorretto ſecondo la verità del teſto Greco e di molte &utili annotatione illuſtrato, con una ſimplice dichiaratione ſopral' Apocaliſſe, 4. (*Geneve*) apud Franciſcum Duronem 1562.

Ex praefatione. "Inter poſtremos qui ſacras paginas Italicè verterunt, recenſetur Antonius Bruccioli; is cum juxta Hebræum contextum illas linguâ noſtrâ vellet fideliter & accuratè de verbo ad verbum exprimere, translationem ſuam, iiſdem, quibus textus abundat, Hebraiſmis refertam edidit, nullo prorſus vel addito vel detracto verbo, unde variis in locis obſcuritas non minima enata eſt... Ideo per tres annos denuò laboravimus, .. ut planior & clarior evaderet, intertextis quibuſdam vocibus alio charactere exaratis, quæ quidem adjunctæ ſunt à viris eruditis, & linguæ Hebraicæ peritis, v. gr. Vatablo, Sante Pagnino, cujus verſionem Latinam utpote optimâ fide redditam, & à viris in literis Hebraicis exercitatis approbatam in hac noſtra reviſione ſectati ſumus; quam tamen cum aliis interpretationibus, ſive Latinis ſive Vulgaribus, in locis præſertim difficilibus contulimus, &c.

Hæc ſanè verſio multò purior eſt ac elegantior quàm præcedens ab Antonio Bruccioli in lucem prolata: Novum Teſtamentum non eſt ex mera ejus translatione exſcriptum, ſed potiùs ex editione Fabii Tudeſchi anni 1560. adjectis iiſdem ac paulò auctioribus notis.

Biblia

Biblia Italica usque ad I. Regum. V. *Biblia Polygotta 1599.*

Biblia Italica ex Hebræo & Græco facta, Interprete Joanne Diodato, adjunctis in margine scholiis, in 4. Genevæ, sub insigni Seminantis 1607. 2. editio, fol. Ibid. Petri Chouet 1641.

† *Jo. Clericus in opusc. quod inscripsit Sentimens de quelques Theologiens &c. pag. 321. unicam tantum Jo. Diodati Italicæ versionis, (uti & Gallicæ unicam) editionem prodiisse contendit, simulque auctorem, suis impensis illam procurantem, eo ipso ad summam inopiam redactum fuisse addit.*

" *Hic Interpres* in totius contextus Biblici versione, quæ primum Italico, deinde Gallico sermone, edita est, *eandem methodum sequitur.* Omnia in ea plana sunt & facilia, auctorque ejus Paraphrasten, potius quam Interpretem agit, & nihil non ad sectæ suæ placita pertrahit, præsertim in notis. V. *quæ dicta sunt de ejus Gallica versione.* Non pauca quidem in eis laude digna sunt, & interpretandis locis Scripturæ obscurioribus haud inutilia. Iis autem, qui Joannis Diodati versionem legere voluerint, auctor fuerim, ut Italicam, quæ haud ineleganter scripta est, Gallicæ præferant, legantque præsertim librorum capitumque summaria, quæ universam Scripturam velut in compendium redactam exhibent, " *Rich. Simon cap. 26. Disquis. crit. de variis Bibl. edition. pag. 210.*

Psalmi LX. Italice, in 12. Genevæ 1585.

Ecclesiastes Salomonis, Sapientia ejusdem, Ecclesiasticus Siracidis, Italice, in 8. *absque loco* 1604.

Novum Testamentum ex Græco recens translatum à Maximo Theophilo & dicatum Francisco de Medicis Etruriæ Duci, in 16. Lugduni. 1551. Ibid. Joan. de Tournes 1556.

"Transtulit & Novum Testamentum Maximus Theophilus post Brucciolum, idque ut puritatem linguæ Italicæ magis observaret." *Gisb. Voëtius lib. 2. cap. 4. pag. 511. Biblioth. studii Theologici.*

Novum Testamentum Gallicum *ex versione Genevensi*, & Italicum ex interpretatione Bruccioli, *aliquantùm quoad stylum revisa*, 2. vol. 8. *absque loco 1555.*

Nov. Testamentum Latinum *ex versione Erasmi* & Italicum *ex præcedenti*, 16. Lugduni, Rovillii 1558.

† "Non juxta Vulgatam, sed juxta Græcum, ut ex ipsa inscriptione patet, facta est hæc translatio. Extat in fine index Epist. & Evangeliorum ... sed quod nobis non parum arridet, pulcherrima capitum summaria autor addidit .... Varias interdum ad marginem apponit lectiones aut expositiones ... hoc monemus, pulchram ac perspicuam nobis videri hanc versionem. *Cherub. à S. Joseph. Biblioth. Cr. S. tom. 4. pag. 138.*

Novum Testamentum Italicum *ex præcedenti versione iterum castigata*, cum annotationibus *Nicolai des Gallars Italice redditis*, in 8. Ex officina Fabii Tudeschi 1560.

Ex

Ex præfatione. " Multorum precibus statuimus,, Novum Testamentum cum Græco textu summâ,, curâ collatum, eique, quantum potuimus, confor-,, me, dare in lucem; in multis etiam locis difficilio-,, ribus explanationem subjungere... Primo quo-,, ad textum, eâ usi sumus diligentiâ, ut reddendo,, de verbo ad verbum, proprioribus & significantio-,, ribus adhibitis locutionibus Italicis, esset cum textu,, Græco, quantum fieri posset, consentaneum, ver-,, borumque proprietas & orationis numerus omni-,, bus placeret, ac auribus & usui publico magis,, quam in præcedentibus editionibus accommoda-,, retur... Id autem sumus assecuti auxilio docti &,, summi Theologi (*st. Theodori Bezæ*) qui benefi-,, cio Græci exemplaris cum 25. aliis antiquis texti-,, bus (*ab Henrico Stephano*) collati hanc editionem,, plurimum illustravit.,, *Ex his patet hanc editionem juxta versionem Gallicam Genevensem ejusdem anni fuisse emendatam studio Theodori Bezæ, qui in præfatione Versionis suæ Latinæ anno 1565. editæ testatur, se usum esse eodem codice Græco.*

Idem, in 12. Lugduni, Seb. Honorati 1565. In 4. *loco innominato* 1569. In 8. (*Genevæ*) typis Joan. Bapt. Pineroli 1576.

Idem cum notis, in 8. Genevæ, apud Heredes Eustathii Vignon 1596.

Idem. V. *Novum Testamentum Polyglotton.*

Idem ex versione Joannis Diodati, in 12. Genevæ 1608.

Idem, in 8. Amstelodami & Harlemii 1665.

SECTIO

SECTIO TERTIA.

BIBLIA ITALICA.

à Judæis translata.

PRoverbia Salomonis litteris Hebraicis una cum textu Biblico Hebr. 4. Venetiis *absque anno. Catalogus librorum Buxtorffii filii.*

Ecclesiastes Salomonis in Italicam linguam à R. Davide de Pomis conversus & Italicis declarationibus elucidatus, cum textu Hebræo punctis ornato, Joanni Grimani Patriarchæ Aquileiensi dicatus *sub hoc titulo:* Discorso intorno l' humana miseria, & sopra al modo di fugirla con molti belli essempi & auvertimenti à maggior intelligenza dell' Ecclesiaste di Salomone, da R. Davide de Pomis tradotto e dichiarato, in 8. Venetiis, Jordani Ziletti 1578.

David de Pomis in præfatione Dictionarii Italico-Hebraici, quod inscripsit Germen David, *hæc ait:* " Expositiones scripsi in librum Job „& in Danielem eodem stylo, quo expositiones „in Ecclesiasten jam à multis annis excusas com„posueram. „ *Ubi unum, non duplex opus, ut vult Bartoloccius, in Ecclesiasten memorat; adjunxit forsan libris Jobi & Danielis Italicam suam versionem.*

Cum

Cùm nulla reperiatur S. Scripturarum in Itali-„ cam linguam à Judæis Italis confecta translatio;„ non mirum quòd tam in meis historiis Biblicis(*in-*„ *quit Rich. Simon initio Epist. XXV. ex selectis tom.*„ *1.*).quâm in criticis disquisitionibus *de variis Bibli-*„ *orum editionibus* illas prætermiserim. Hujusmodi„ versiones ab Inquisitoribus Fidei Judæis omninò„ prohibentur. (*Binas suprà allatas versiones non noverat hic Auctor, aut loquitur de integri codicis sacri in Italicum idioma conversione*)... „R. Leo„ Mutinensis, vir sapiens (*pergit idem ibidem*) de Ita-„ lica Veteris Testamenti traductione, quæ & Judæis„ & Christianis profuisset, in publicum emittenda„ cogitaverat, sed frustrato ab Inquisitoribus consi-„ lio, novum Dictionarium Hebraico-Italicum ipsius„ vice, anno Christi 1612. Venetiis edidit. *De hac*„ *versione Leonem audiamus in præfatione hujus libri ita loquentem:* Judæi Hispani qui in Oriente„ degunt, Græci, Germani & alii multi suam habent„ uniuscújusque linguâ impressam Bibliorum versio-„ nem; soli Itali hoc subsidio carent.... Ideo necessa-„ rium duxi novam interpretationem in lucem e-„ mittere &c,„ *Cùm in lexico suo difficillima quævis Veteris Testamenti loca, purissima linguâ Hetrusca fuerit juxta ordinem librorum Biblicorum interpretatus, hoc modo obtinere conatus est, quod integrâ versione non potuit; ideòque hoc opus velut specimen aliquod versionis Italicæ habendum est.*

Ex suprà allatis manifestè constat, mentem Richardi Simon non rectè assecutos fuisse scriptores Acto-

Actorum Lipsiensium mense Martio anni 1701. pag. 122. qui scribunt hunc "versionis Italicæ librorum „Veteris Testamenti à Leone Mutinensi confectæ, „sed ab Inquisitionis tribunali suppressæ, mentio-„nem facere.

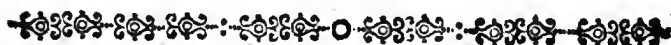
† *Verba, quæ ex Actis Erud. Dn. le Long protulit, simulque notavit, a Simonis mente parum differre videntur. Neque enim versionem Ital. â Leon. Mutinensi editam, sed tantum confectam, ejus autem edendæ consilium ab Inquisitoribus suppressum fuisse notant.*

CAPUT

CAPUT VII.
BIBLIA HISPANICA.

SECTIO PRIMA.
BIBLIA HISPANICA
à Catholicis edita.

CODICES MANUSCRIPTI.

N*Ihil antiquius de Hispanicis Bibliorum versionibus reperi quàm ea quæ adducit Carolus du Fresne du Cange tom. 3. Glossarii Latini ad verbum* Romancium. " Jacobus I. Rex Aragon.," (*qui obiit anno 1276.*) in Constitutionibus Cata-," loniæ msſ. *Statuimus ne aliquis libros Veteris," vel Novi Testamenti in Romancio habeat; & si ali-," quis habeat...tradat eos loci Episcopo comburen-," dos, quod nisi fecerit, sive Clericus fuerit, sive Lai-," cus, tanquam suspectus de hæresi... habeatur. Ab," Albigensibus hæ translationes erant profectò con-," cinnatæ. Joan. Mariana refert libro 14. de rebus Hispanicis cap. 7. ad calcem* " Alfonsum Castellæ Regem (*circa annum 1280.*) sacros Bibliorum libros

in

in maternam linguam vertendos curasse: "*Et Gesnerus libro ult. Partit. Theolog. tit. 2. sect. 6. sic loquitur:* "Audio Biblia Castilianâ lingua jussu Regis „Legionensis & Castellæ Joannis II. olim reddita adhuc extare.„ *Idem ibidem pag 26.* "Proverbia Salomonis per Alphonsum V. (*sapientem cognominatum*) Arragoniæ Regem Hispanice reddita *recenset. De his autem versionibus nihil reperitur in vetere Bibliotheca Hispana Nicolai Antonii Hispani.*

Vetus Testamentum Hispanice usque ad Isaiam 2. vol. *Bibl. Bodleiana codd. 2476-77.*

Liber Job Hispanice redditus a Ludovico Legionensi, quique adhuc ineditus mirè doctis placet, *ut Nicolai Antonii verbis utar in Bibl. Hisp. tom. 2. p. 38.*

Psalmi septem Pœnitentiales ex versione Petri Rocha. *Idem ibidem sub hoc nomine.*

Canticum Canticorum in Hispanicum sermonem conversum à Ludovico Legionensi cum brevibus commentariis. "*Ob quam versionem* in suspicionem læsæ fidei criminosè vocatus fuit (*ut ipse* „*conqueritur in præfat. notarum ad Psalmum 26.* remotusq; ab hominum non solum sermone & congressu, sed etiam aspectu, per quinque ferè annos in carcere atque in tenebris jacuit.„ *Rem narrat fusiùs in monito ad lectorem commentario huic præfixo jam ab ipso latinitate donato.*

Evangelia Hispanice. *Bibl. Reginæ Sueciæ cod. 1415. nunc in Vaticana.*

Manuel Faria & Souza in Epitome Historiarum de rebus Lusitanis quam edidit anno 1677. part. 4. cap. ultimo refert jussu Joannis I. Lusitaniæ Regis Evan-

Evangelia & Epistolas lingua vulgari exaratas fuisse circa initium seculi XV. *Hujus rei testimonium nullum profert.*

BIBLIA HISPANICA
typis vulgata.

Biblia è Latino Vulgato *a quodam anonymo ver-*,, *sa* in Valentinum, hoc est, Regni Valentiæ ver-,, naculum sermonem: cujus operæ interfuisse dici-,, tur S. Vincentius Ferrerius, si fidem habemus Cy-,, priano de Valera in præfatione ad interpretationem,, Hispanam quam ipse fecit ex Hebræo (*aut potius*,, *excudi denuo curavit*) quæque Amstelodami pro-,, diit an. 1602, ubi ait hanc Valentinam versionem,, ante centum & amplius annos in folio regali typis,, commissam fuisse &c.,, *Ita Nicolaus Antonius in Vet. Biblioth. Hispana part. 2. pag. 260. Hanc se vidisse testatur ibidem Cypr. de Valera, cujus hæc sunt verba:* "Los libros impressos en Espannol que,, yo he visto, son los siguientes. La Biblia in lin-,, gua Valenciana con licencia de los Inquisidores,, à cuya translaçion assistio S. Vincente Ferrer: que,, ha mas de ciento y tantos annos que se imprimiò,, in folio de papel real &c.,,

" Fuit centum & triginta ab hinc annis, plùs,, minus (*inquit Fridericus Furius, Valentinus* in,, Bononia, sive tractatu de sacris libris &c. *anno 1555*.,, *edito*) versa sacra Scriptura (*hoc est circa annum*,, *1425.*) in Valentinam linguam: & quadraginta,, aut circiter abhinc annis (*i. e. circa an. 1515.*) ite-,, rum iisdem literis elegantius multo impressa . : . ha-,,

„bebant fere reliquæ Hiſpaniæ nationes etiam Biblia „in ſuam quæque linguam verſa.„ *Id erat ei probandum in hoc tractatu, quod ut confirmet, has ultimas verſiones factas olim nullo nixus teſtimonio aſſeveranter ſcribit lib. 2. pag. 111.*

Lectiones libri Job cum Pſalmis qui cantari ſolent in officio pro defunctis, in linguam Caſtellanam converſæ a Ferdinando Jarava, in 8. Antuerpiæ 1540.

Pſalterium linguâ Caſtellanâ cum Litaniis Sanctorum, in 4. *Vetuſtiſſima editio charactere Gothico, forſan Toleti typis exarata. Extat in Bibl. Colbertina.*

Pſalmi è Latino in Caſtellanum idioma translati cum paraphraſi Snoi Goudani, in 8. Antuerpiæ, Joannis Steelſii 1555.

Pſalmi, in 8. *absque loco* 1606.

Pſalmi VII. Pœnitentiales, Canticum Graduum & Lamentationes Hieremiæ in Caſtellanam linguam traductæ & editæ à Ferdinando Jarava, in 8. Antuerpiæ 1543.

Pſalmi ſeptem pœnitentiales, in 24. Pariſiis 1608.

Pſalmi officii parvi B. Virginis Mariæ, officii Defunctorum. 7. Pſalmi Pœnitentiales & Paſſio D. N. J. C. Luſitanicè in 16. Pariſiis, Hieronymi de Marnef. 1563.

Proverbia Salomonis in linguam Caſtellanam converſa per Alphonſum Remon cum duplici commentario ſeu paraphraſi, 8. Madriti 1625.

Epiſtolæ & Evangelia totius anni ex verſione Ambroſii de Monteſino a. 1512. edita. Eadem, in 8. Antuerpiæ 1544.

Eadem

Eadem, opus recognitum, styloque puriori donatum à Romano Vallezilla. Barcinone 1601. In 8. Madriti 1603. In folio. Barcinone 1608. Madriti 1615.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA HISPANICA

à Calvinianis edita.

BIblia Hispanica *ex Latina ut plurimum Sanctis Pagnini versione, Cassiodoro de Reyna interprete, ut patet ex his literis C. R. quæ sunt ad calcem epistolæ nuncupatoriæ,* cum notis marginalibus, & summariis capitum, *præmissa admonitione, in qua translationis hujus ratio redditur. In fine reperiuntur breves annotationes in loca difficiliora V. & N. Testamenti: opus duodecim annorum.* In 4. (*Basileæ,*) ad insigne ursi apum alvearia devastantis 1569.

Ex admonitione. " Quandoquidem purum Dei verbum, quantum in nobis est, edere cogitamus . . . ad fontem Hebræum quam proximè accessimus. . . Latinam Santis Pagnini versionem, à viris linguæ Hebraicæ peritis habitam omnium, quæ huc usque prodierunt, accuratissimam, plerumque secuti sumus. Verum in locis, in quibus aliquid inest difficultatis, nulli versioni tantam concessimus auctoritatem, ut ei perpetuo adhæserimus, imo hanc vel illam tum adhibuimus: ad textum ipsum Hebraicum quandoque confugimus: variis deinde collatis inter se verborum significationibus, eâ usi sumus,

„libertate quâ omiſſis aliis eam, quæ ſententiâ noſtrâ „textui magis congruebat, ſuſceperimus... Ut au- „tem omnibus fieret ſatis, reliquas interpretationes „margini adſcripſimus, quo lectores, quibus no- „ſtra non placeret, eam quæ illis optima videretur, „poſſent amplecti. In iisdem difficultatibus vete- „rem Hiſpanicam verſionem Ferrariæ impreſſam „conſuluimus.„ *Et circa finem ſe annos duodecim integros in concinnandâ hac interpretatione con-ſumpſiſſe aſſeverat.*

" Hiſpanus hic Interpres virum multo judicio „pollentem ſe prodit;ſi quidem quæ in textu reperit, „eadem quâ potuit diligentiâ ſive in interpretatione „ſive in notis reddere ſtuduit. At qualemcumque „duodecim annorum ſpatio in hoc labore operam „poſuerit, non tamen eſt ſemper accuratus, quippe „qui non textus ipſos conſulens, verſionum ope uta- „tur, notasque in primis ſequatur, quæ ſive in verſio- „ne Tigurina Latina, ſive in Gallica Genevenſi le- „guntur. Quoad variantes lectiones, conſultiùs egiſ- „ſet, ſi eas non in textu, ſed ad marginem collocaſſet *Rich. Simon Hiſt. Crit. Verſ. N. T. cap. 41. pag. 500.*

Eadem, ſecunda editio *viginti annorum ſpatio multùm recognita* ſtudio Cypriani de Valera juxta textum Hebræum & Græcum variasque alias tranſ-lationes, cum adhortatione ejuſdem & Caſſiodori de Reyna monitu, in folio. Amſtelodami, Laurentii Ja-cobi 1602.

Ex adhortatione. " Dicendum nunc mihi eſt, „cur ſecundam hanc editionem ſuſceperim. Caſſio- „dorus de Reyna... verſioni ſacrarum literarum cœ-

pit

pit se dedere. Hanc condidit, & versionis suæ exem-,, plaria duo millia & sexcenta excudenda curavit.. ., ut autem hæc translatio in regionibus nostris non,, deficeret, plus unâ vice in illa legenda laboravi.., hanc novis illustravi notis; aliquam quoque textus,, passus est mutationem. Hæc autem multo judicio,, facta est, non meo tantùm sed & aliorum virorum,, doctorum, quibuscum ea de re sermones habui; cum,, variis itidem diversarum linguarum translationi-,, bus hanc etiam contuli. .. multam & diuturnam,, operam, omni prorsus aliorum destitutus auxilio,,, insumpsi, quo prodiret in lucem... Quinquaginta,, annos natus illam incœpi, & hoc anno in quo typis,, mandata est, annum ago septuagesimum, ita ut in,, illa concinnanda viginti annos contriverim... edi-,, ta verò fuit piorum quorumdam sumptibus &c.,,

"Hæc editio non tam nova translatio est quàm,, Renianæ, alicubi ex Genevensi præsertim Gallica,, mutatæ & emendatæ, repetitio.,, *Kortholtus de variis Scripturæ edit. cap. 24.*

Biblia Hispanica ex eadem versione, 4. Francofurti, Danielis Aubry 1622. *Non nova est editio sed ipsissima anni 1569. ut patet ex anno, ad calcem designato.*

Psalterium linguâ Castellanâ, in 8. Lugduni, Sebast. Gryphii 1550.

Idem ex Hebræo translatum, Interprete Joanne Perez & nuncupatum Mariæ Austriacæ, Reginæ Hungariæ, Bohemiæ &c. In 8. Venetiis, Petri Daniel 1557.

Novum Testamentum ex Græco in linguam Castellanam conversum, interprete Francisco Enzinas

(*aliàs* Driandro), *Carolo V.* Imperatori dicatum, in 8. Antuerpiæ, Stephani Miermanni 1543.

„ Hæc translatio ex Græca lingua satis accuratè „adornata est. In ea Interpres admittit plurima voca„bula quæ multo & diuturno usu sunt in Ecclesia „Latina quodammodo consecrata, *v. gr. Scriba, Evangelium, Pœnitentia, Testamentum* & alia. Latinam Erasmi versionem ut plurimum sequitur. „ *Rich. Simon part. 2. Nov. Observat. in N. T. c. 2. sub finem.*

Idem ex Græco recèns & summâ fide translatum cum notis quibusdam. 8. Venetiis, Joan. Philadelphi *i. e. Peres 1556.*

Idem *ex versione Cassiodori de Reyna, studio Cypriani de Valera, ut ipse in præfatione Bibliorum scribit*, 12. Apud Richardum del Campo 1596.

Idem ex eadem versione. V. *Novum Testamentum Polyglotton 1599.*

Idem *recognitum à Cypriano de Valera*, in 8. Amstelodami 1625.

† Idem Lusitanicè, jussu Societatis Belgicæ & commerciorum Indiæ Or. editum, ex recensione Barth. Heynen & Jo. de Vooght, in 4. Amstelodami 1681.

SECTIO TERTIA.

BIBLIA HISPANICA

à Judæis translata.

Hispanicam Bibliorum versionem tanquam a R. David Kimchi confectam laudat *Joan. Henr. Hottingerus in dissert.* de Translat. Bibl. in linguas vernaculas, *pag. 244. vel potius Gisberti Voetii verba exscribit, qui libro 2.* Bibliothecæ studii Theologici *pag. 511. hæc asserit:* "Est & veteris

„teris Teſtamenti translatio Hiſpanica R. Davidis Kimchi. „ *Hæc autem nullo adducto teſtimonio ſcribunt.*

Hæc eſt forſan illa interpretatio, cujus Pentateuchus primum Conſtantinopoli excuſus eſt.

Biblia Hiſpanica Veteris Teſtamenti ex Hebræo, *interpretibus quibusdam Judæis Hiſpanis, cum Hieronymi de Vargas, & Eduardi Pinel epiſtola nuncupata Herculi Eſtenſi Ferrariæ Duci, & ejus privilegio: omnia charactere Gothico exarata ſtudio Abrahami Usque Judæi Luſitani. En titulus Hiſpanica lingua expreſſus:* Biblia en lengua Eſpannola traduzida palabra por palabra de la verdad Hebrayca por muy excellentes Letrados, viſta & examinada por el officio de la Inquiſicion, in folio. Ferrariæ, ſumptibus Yom Tob Atias anno mundi 5313. *Cariſti* 1553.

Variant, ſaltem in fine codicis, hujus verſionis exemplaria, quædam enim ſunt Judæorum, quædam Chriſtianorum uſibus accommodata. In prioribus hæc leguntur ad calcem: A gloria y loor de nueſtro Sennor ſe acabo la preſente Biblia en lengua Eſpannola traduzida de la verdadera origen Hebrayca por muy excelentes letrados: con yndustria y diligencia de Abraham Usque Portugues; eſtampata en Ferrara â coſta y deſpeſa de Yom Tob Atias hijo de Levi Atias Eſpannol: en 14. de Adar de 5313. *In poſterioribus vero:* Con induſtria y diligencia de Duarte Pinel Portugues: eſtampata en Ferrara a coſta y deſpeſa de Geronymo de Vargas Eſpannol en 1. de Marzo de 1553.

Ex præfatione. "Cum in omnibus Europæ par-„ tibus, etiamque in aliis (*extra Europam*) Lingua„ Hiſpanica in uſu ſit nec non in magno pretio, opor-„

„tuit ut Biblia nostra quæ erant in linguam Castella-„nam convertenda, quanto fieri posset studio He-„braicæ veritati congruerent. Ideo versionem San-„tis Pagnini & thesaurum linguæ sanctæ ipsius ope „collectum, quantum in nobis fuit, secuti sumus; „nostra enim translatio ad verbum concinnata fuit, „textumque Hebræum accurate exprimit, & his de „causis Romanæ Curiæ placuit plurimum ... Hæc „sane versio quibusdam barbara & peregrina videbi-„tur, aliter tamen fieri non potuit, cum adornanda „fuerit de verbo ad verbum, nulla voce transposita „nec una pluribus reddita ... stylum quo usi sunt „prisci Judæi Hispani necesse fuit imitari &c.

Collato hujus editionis Pentateucho cum eo qui Constantinopoli literis Hebraicis excusus est, unum eumdemque, paucissimis duntaxat mutatis vocibus, esse cognovi. Et ut fiat omnibus palam, hic juvat tam ex editione Ferrariensi literis Romanis, quam ex Constantinopolitana literis cursivis integrum caput 20. libri Geneseos exscribere.

CAPUT XX. LIBRI GENESEOS.

Ex editione Ferrariensi.	Ex editione Constantinopolitana.
Y movioſſe de ahi Abraham a tierra *del Meridiom*; y estuvo entre Cades y entre Sur y *pigrino* en Guerar. Y dixo Abraham por Sarah su muger mi hermana ella: y embio Abimelech rey	*Y moviose de ahi Abraham a tierra* de el Darom; *y estuvo entre Cades y entre Sur y* moro *en Guerar. Y dixo Abraham por Sarah su muger mi hermana ella: y enbio Abimelech rey de Gue-*

Ex Constantinopolitana.

Guerar y tomo a Sarah. Y vino el dio a Abimelech en suenno de la noghe: y dixo a el heq tu murien sobre *a muger que tomaste: y ella* amaridada *de marido. Y Abimeleb* non se allego *a ella: y dixo* Jeia *si gentio tambien justo mataras. De çierto el dixo a mi mi hermana ella: y ella tambien dixo mi bermano el: con plenismedad de mi coraçon, y con limpieza de mis palmas hize esto. Y dixo a el el dio e nel suenno tambien yo se que con plenismedad de tu coraçon hiziste esto: y vede tambien yo a ti de pecar a mi: por tanto non te dexe por tocar a ella. Y agora torna muger de el varon que profeta el: y hara oraçion por ti y* bevîras: *y si* non to *tornas sabe que morir moriras tu y todo lo que a ti. Y madrugo Abimelech por la mannana y llamo a to-*

Ex edit. Ferrariensi.

de Guerar y tomo a Sarah. Y vino el dio a Abimelech en suenno de la noche: y dixo a el *he tu muerto por* la muger que tomaste: y ella *maridada* de marido. Y Abimelech *no llego* a ella: y dixo. A. si gentio tambien justo mataras. De çierto el dixo a mi mi hermana ella: y ella tambien dixo mi hermano el: con plenismedad de mi coraçon, y con limpieza de mis palmas hize esto. Y dixo a el el dio e nel suenno tambien yo se que con plenismedad de tu coraçon heziste esto: y vede tambien yo a ti de peçar a mi: por tanto non te dexe por tocar a ella. Y agora torna muger del varon que profeta el: y hara oracion por ti y *bive*: y si no *la* tornas sabe que morir moriras tu y todo lo que a ti. Y madrugo Abimelech por la mannana y llamo a to-

Ex edit. Ferrarienſi

dos ſus ſiervos: y hablo a todas las palabras eſtas en ſus orejas y temieron los varones *mucho*. Y llamo Abimelech a Abraham y dixo a el que *feziſte* à nos? y que peque a ty que truxiſte ſobre my y ſobre mi reynno pecado grande: *obras* que no ſon de hazer heziſte *comigo*. Y diyo Abimelech a Abraham que viſte que heziſte a la coſa eſta. Y dixo Abraham: que dixe de çierto no temor de dio nel lugar eſte y matarmean por cauſa de mi muger. Y tambien de çierto mi hermana hija de mi padre ella: *mas* no hija de mi madre y fue a mi por muger. Y fue como traſerraron ami el dio * de caſa de mi padre: y dixe a ella eſta tu merced que haras comigo: a todo el lugar que vernemos ay: di por mi mi hermano el. Y tomo

Ex Conſtantinopolitana.

dos ſus ſiervos: y hablo a todas las palabras eſtas en ſus orejas y temieron los varones mugo. *Y llamo Abimelech à Abraham y dixo a el que* hiziſte *a nos? y que peque a ti que truxiſte ſobre mi y ſobre mi reynno pecado grande:* hegas *que non ſon de hazer* hiziſte con migo. *Y dixo Abimelech a Abraham que viſte que hiziſte a la coſa la eſta. Y dixo Abraham: que dixe de çierto non temor de el dio enel lugar el eſte y matarmean por cauſa de mi muger. Y tambien de çierto mi hermana hija de mi padre ella,* di çierto non *hija de mi madre y fue a mi por muger. Y fue como traſeraron a mi el dio de caſa de mi padre: y dixe a olla eſta tu merced que haras conmigo: a todo el lugar que vernemos ay: di por mi mi hermano el. Y tomo*

Abime-

Ex Conſtantinpolitana.	*Ex edit. Ferrarienſi.*
Abimelech ovejas y vacas y ſiervos y ſiervas: y dio a Abraham y torno a el a Sarah ſu muger. Y dixo Abimelech heq *mi tierra de lante ti en lo que* plubiere *en tu ojos eſta. Y a Sarah dixo* Heq *di mil peſos de plata a tu hermano:* heq *el a ti cobertura de ojos a todos los que contigo y con todos;* y feras razonada. Y *hizo oracion Abraham al dio: y melezino el dio a Abimelech y a ſu muger y a ſus ſiervas y parieron. Que de tener de tuuo* Jeïa *por tota vulva à caſa de Abimelech por cauſa de Sarah muger de Abraham.*	Abimelech ovejas y vacas y ſiervos y ſiervas: y dio a Abraham y torno a el a Sarah ſu muger. Y dixo Abimelech he mi tierra delante ti en lo que *pluguiere* en tus ojos eſta. Y a Sarah dixo he di mil peſos de plata a tu hermano: *he* el a ti cobertura de ojos a todos los que contigo y con todos: y *caſtigate** Y hizo oracion Abraham al dio: y melezino el dio a Abimelech y a ſu muger y a ſus ſiervas y parieron. Que de tener de tuuo. *A.* por toda vulva a caſa de Abimelech por cauſa de Sara muger de Abraham.

Unde inferre licet, Ferrarienſes Judæos non eſſe Auctores hujus verſionis, ſed tantum Editores. Ideo vero Pagniniana translationis in præfatione ſua meminêre, ut omnem à ſe invidiam amoverent. Erat hæc haud dubie in uſu in Synagogis Hiſpaniæ, antequam Judæi à Ferdinando & Iſabella Regibus anno D. 1492. ex illis regionibus expellerentur. Inde in Afri-

Africam, Constantinopolim, Thessalonicam, & in quasdam Italiæ civitates confugerunt. (a.) *Judæi Constantinopolitani qui Pentateuchum hunc Hispanum secum deportaverant, aut eorum filii, illum cum versione Barbaro-Græca, textu Hebræo & Targum Onkelosi primum anno 1546. prælo subjecerunt; sex deinde annis post, integrum Bibliorum Hispanicorum volumen Ferrarienses Judæi litterâ Latino-Gothicâ in lucem emiserunt. Si delectarer conjecturis, hanc versionem eam esse assererem, quam Gisbertus Voetius memorat loco supra citato & cujus auctorem agnoscit R. Davidem Kimchi. Ut ut sit, vetus sanè censenda est translatio, quemadmodum asserit Nic. Antonius vir in his rebus peritissimus part 2. veteris Bibliothecæ Hispanicæ pag. 260.* „Hanc interpretationem hîc posuimus inter opera „anonymorum, qui ante annum 1500 vixere; sty-„lus enim sapit majorem adhuc antiquitatem; eaque „utilissima est iis, quibus hujusmodi versionibus uti „licet, ad exquirendos litterales Bibliorum sensus, & „conferendum cum antiqua illa præsentem Hi-„spaniæ nostræ linguam atque ejus vocabula.

(a) *Joannes Mariana lib. 26. Historiæ de rebus Hispanicis cap. 1. hæc refert.* " In Hispania Fer-„dinandus & Isabella Reges bello Mauritanico „exempti, quàm primùm de pellendis universâ di-„tione Judæis, inter se consultabant. Eo consilio „Granatæ, ubi morabantur, mense Martio salutis „anno M CCCC XCII. per edictum voce præco-„nis denuntiarunt, Judæi omnes nisi mutarent, uti „ex omni ditione discederent... Sic innumera „Judæorum multitudo mari ex Hispania solventes, tum

tum Africam, Italiam,& Orientis ſolis oras tenue-„ runt; ubi in hunc diem patriam Hiſpanorum,„ linguam mordicus retinent.„

Ex his ſupra allatis patet non omnino vera eſſe, quæ poſt alios de hac verſione refert Julius Bartoloccius tom. 3. Bibliotheca Rabbinica pag. 785. his verbis: " Jom Tou Athias una cum Abraham Usque,„ ſiue Oski, Vetus Teſtamentum ex Hebraica in Hi-„ ſpanam linguam vel traduxerunt, vel traduci cura-„ verunt. Excuſum fuit Ferrariæ expenſis Hiero-„ nymi de Vargas Hiſpani anno 5313. Chriſti 1553. in„ folio. Ibidem dicitur, quod fuerit traductum a„ quibusdam eruditis viris induſtria & diligentia *Du-„ arte Pinel Portughes.* „ *Hæc haud dubie, ſaltem Pentateucho non congruunt, ſiquidem ex editione Conſtantinopolitana pene ad verbum totus exſcriptus eſt.*

" Hæc verſio (*inquit Richardus Simon cap. 14. Diſqviſit. crit. de variis Bibl. edition.*) contextus,„ Hebræi verba ita preſſe ſequitur, ut ab eo tantillum,„ diſcedere interpreti religio fuerit, qui ob hanc cau-„ ſam voces interdum obſoletas & in Synagogis Hi-„ ſpaniæ natas adhibet, quæ huic translationi multum,„ obſcuritatis afferunt. Si iis, quæ in præfatione o-„ peris illius extant, fides habeatur, verſio illa partem,„ maximam ex Pagnini tranſlatione ſumpta eſt: ſed,„ in condenda verſione illa Judæi Kimchii poti9, Aben,„ Eſtæ & aliorum Magiſtrorum, quos conſuluerat,„ Pagninus, æſtimatores fuere quam ipſius Pagnini,„ cui adhæſiſſe palam teſtantur ut omnem a ſe invidi-„ am prorſus amoverent. Veriſimile eſt Abraha-„ mum Usque Judæum e Luſitania in adornanda hac,„ trans

,,tranſlatione Hiſpana ſibi prævios habuiſſe do-
,,ctores Hiſpanos, qui ante illius tempora Biblia
,,in Synagogis Hebraice & Hiſpanice prælegerant;
,,adeo ut pleraſque illorum voces uſurpaverit. Il-
,,lud autem in hac editione Ferrarienſi animadverſio-
,,ne dignum videtur, quod Interpres argumenti, quod
,,tractabat, difficultate perterritus, nihilque in re tam
,,ardua definire auſus, ſtellulas ſeu aſteriſcos locis
,,Scripturæ quam pluribus appoſuerit, quorum ad-
,,modum incerta ſibi videbatur expoſitio... Judæi
,,tamen qui ſecundam verſionis iſtius editionem ac-
,,curarunt anno 1630. pleroſque hujuſmodi aſteri-
,,ſcos a nova illa editione ſuſtulere, cum augeri potius
,,debuerit illorum numerus quam minui. Quid ve-
,,ro commodi ex illa tranſlatione, quam vix Judæi in-
,,telligunt, referre poſſunt Chriſtiani, non liquet; &
,,ut olim Aquilæ contentioſi interpretis condemna-
,,ta eſt κακοζηλία, ita nemo ſanus laudaverit Ferrari-
,,enſem iſtam verſionem, quæ nimis affectata eſt,
,,dumque grammaticam unam reſpicit Interpres, vix
,,ſenſum exprimit. *Hæc ille.*

Biblia Hiſpanica ex eadem verſione, *charactere Romano*, accurante Manaſſeh ben Iſrael, in folio. Amſtelodami, in domo Gillis Jooſt. *Ad calcem legitur:* Ad honorem & gloriam DEI reformata fuit *hæc verſio* a decimo quinto Sabbathi 5390. (*i.e. anno Domini 1630.*

Hæc editio, juxta præfationem ſequentis editionis mendis plurimis & vitiis referta eſt. Utraque non meram verſionem Ferrariæ vulgatam exprimit, ſed pluribus in locis caſtigatam, ideoque ad priorem ſemper recurrendum eſſe ſcribit Richardus Simon litteris ad me datis.

Ea-

Eadem *charactere Romano* denuo emendata *à Sapiente R. Samuele de Cazeres*, cum nova præfatione, 8. Amstelodami, in domo Josephi Athias, & ejus jussu edita, anno M. 5421. (*Christi 1661.*

Tertia editio præcedente correctior est. Postquam scripsit hujus præfationis auctor, hanc editionem adornatam fuisse juxta priorem Ferrariensem, plurimaque sphalmata, quæ in secunda editione reperiuntur, non ipsis interpretibus, sed secundæ editionis impressoribus esse tribuenda, subdit hanc tertiam a sapiente R. Samuele de Cazeres viro in literis sacris exercitato, quique suum exemplar ter quaterve legerat, & ad textum Hebræum emendaverat, esse concinnatam.

Biblia Hispanica ex versione Manasseh ben Israel, *de qua hæc dicit in præfatione Pentateuchi, qui unus excusus est:* "Ut paucis absolvam, in lucem emittenda sunt duo parva volumina: uno continentur,, Pentateuchus & Prophetæ priores, altero Prophetæ,, posteriores & libri Agiographi, ex quibus *Humas*,, *id est* Pentateuchum cum suis *Aphtarot h. e.* sectio-,, nibus Prophetarum charactere eleganti & chartâ,, nitidâ tibi damus.,,

Pentateuchi versio Hispanica ex Hebræo *à Judæis Hispanis condita & literis Hebraicis cum punctis edita.* V. *Pentateuchus Polyglottus 1546.*

De hac editione sic habet Richardus Simon cap. 14. Disquisit. critic. de variis Bibl. editionibus. Hæc translatio haud dubiè auctores habet Judæos Hi-,, spanos qui nunc degunt Constantinopoli, Thessalo-,, nicæ, Adrianopoli aliisque locis vicinis, quò recess-,, serunt, postquam Hispaniâ expulsi sunt, (*aut il-,,*

lorum

„*lorum forsan majores Hispanos*). In hac autem „versione sermonem Hispanicum agnoscere difficile est, adeo frequentes occurrunt in illa Hebraismi.

Pentateuchus & *Aphtarot* ex versione & cum paraphrasi Hispanica Manasseh ben Israel, in 8. Amstelodami anno Mundi 1415. (*Christi 1645*.)

Pentateuchus Hispanicè ex versione R. Joseph Franci Serrani, in 4. Amstelodami, Mosis Dias 5455. (1695.)

Psalmi Hispanicè, in 12. Ferrariæ 313. (1553.)

Psalmi Hispanicè ad usum Judæorum, in 12. Amstelodami 5388. (1628.

CAPUT

CAPUT VIII.
BIBLIA LINGUA ROMANENSI.

Hoc vocari possunt nomine dialectus Pedemontana, Provincialis, Catalana & Rhætica, quæ licèt ex aliis vicinarum Regionum linguis plurimas habeant locutiones, suam tamen originem videntur ducere ex lingua Romana sequioris ævi, seu pòtius ex idiomate veteri Italico, Gallico & Hispano, quod vulgò Langue Romance *appellatur, juxta hæc verba Caroli du Fresne du Cange in Glossario Latino ad verbum* Romancium: " *Romancium* etiam appellant Hispa-,,ni vulgare suum idioma, quod ut & Gallicum ac I-,,talicum à Romano seu Latino sumat originem. *Quibus adjici potest lingua Rhætica seu Grisonum, quæ* Roumansch *vulgo nuncupatur, & Valacha quæ reverà est Barbaro-Romana.*

BIBLIA VALDENSIUM linguâ partim Pedemontanâ partim Provinciali.

BIBLIA Valdensium antiqua, *de quibus hæc ait Joannes Leger pag. 25. Historiæ Ecclesiarum Valdensium Gallicè scriptæ;* "Quod ad Biblia linguâ veteri Valdensium scripta, quæ in hac histo-,, ria commemorabo, penès me est horum exemplar,,, quod

„quod in montibus regionis, Vallis Clusonis dictæ,
„reperi. *Et pag.* 165. Quamvis jam à multis seculis
„præter Novum Testamentum Valdenses quosdam
„etiam Veteris Testamenti libros v. gr. Genesin,
„Psalmos, Proverbia & Jobum transtulerint, cæteri
„tamen ab illis desiderabantur. Ideò quidam Biblio-
„rum libri horum linguâ conversi mss. non integra
„Biblia etiamnum reperiuntur.„

Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, decem priora capita Sapientiæ, & quindecim priora Ecclesiastici. V. *infrà Novum Testam.*

Proverbia Salomonis. *Bibl. Cantabrigiensis Publica. Cod. D. Joannes Leger ibidem pag. 22. num. 2.*

N. Testamentum linguâ Pedemontano-Vallensi per Barbetum quemdam seu ministrum Vallensem translatum Codex in 12. scriptus post annum MC. *Bibl. Civica Tigurina, Ottius.*

Novum Testamentum linguâ Valdensi. Codex membranaceus, vetus & optime scriptus apud Joannem Paulum Perrin, *ut ipse testatur pag. 57. Hist. Valdensium, & Jo. Leger ibid. p. 24.*

Novum Testamentum ad usum Valdensium, sc. quatuor Evangelia, septem Epistolæ Canonicæ, quatuordecim Epistolæ sancti Pauli & Actus Apostolorum. *Deinde* Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, priora decem capita libri Sapientiæ, & quindecim priora Ecclesiastici. Codex spissus in 4. integer, in quo nihil deest, in membranis à quadringentis annis circiter exaratus, at versio antiquior, *sicut ad me scripsit Dn. Thomassin Mazaugue Senator quondam Aquensis, penès quem extat hoc exemplar*; quod usui Valdensibus fuisse, multis pro-

bari

bari poteſt argumentis, præſertim ex Oratione Dominicâ, quæ eadem eſt duobus verbis duntaxat mutatis ac in codice Joannis Leger pag. 40. Hiſt. Valdenſium. Hoc exemplar etiam deſcribit epiſtola Dn. Remerville de S. Quentin ſcripta anno 1704. & edita in collectione quæ vulgò dicitur *Pieces Fugitives d'histoire & de litterature, 2. parte anni 1704. p. 270.*

Evangelium S. Matthæi, primum caput S. Lucæ, Evangelium S. Joannis, Actus Apoſtolorum, Epiſtola S. Pauli prima ad Corinthios, Epiſtola ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, prima ad Theſſalonicenſes, ſecunda ad Timotheum, Epiſtola ad Titum, caput 2. Epiſtolæ ad Hebræos, utraque S. Petri. Codex membranaceus, lingua Valdenſi, antiquo charactere exaratus. *Biblioth. Cantabrigienſis publica cod. F.* Hic codex ſicut præcedens Proverbio-„ rum Salomonis cum aliis quibusdam Valdenſium„ libris datus eſt Dno Morland, Commiſſario extra-„ ordinario Oliverii Cromwel, tum Magnæ Britan-„ niæ Protectoris, ab Antonio & Joanne Leger Val-„ denſium miniſtris, quos depoſuit Dnus Morland in„ Biblioth. Cantabrigienſi anno Domini 1658. *Hac*„ *Joannes Legerus ibidem pag. 21.*

BIBIA CATALANA
ſeu veteri linguâ Provinciali.

Biblia Catalana, Codex membranaceus optimè exaratus, 3. vol. in folio. *Bibl. Regia codd. 9831-9833.*

Biblia Catalana ſcripta anno Chriſti 1407. Codex iſte incipit à cap. 3. Geneſeos, & deſinit poſt Pſalmos, in fol. *Biblia Colbertina cod. 181.*

Biblia Catalana historiis illustrata, in 4. *Ibidem cod. 3821.*

Psalmi linguâ Catalanâ, in 8. *Bibl. Regia codd. 8178. 8179. Bibl. Reginæ Sueciæ cod. 1438. in Bibl. Vaticana.*

Biblia linguâ Catalonicâ olim procusa, mox omnia concremata sunt. *Conradus Gesnerus in partition. Theolog. tit. 2. pag 15. de his fit etiam mentio in præfatione Bibliorum Ferrariensium.*

BIBLIA LINGUA RHÆTICA
seu Grisonum.

Biblia in linguam Engadinorum translata, Interpretibus Jacobo Antonio Vulpio, & Jacobo Dorta à Vulpera, in folio. *Schuol* vici Engadinæ inferioris 1657. 1679.

Psalmi & Hymni sacri Rhæticè cum notis musicis per Chiampel, 8. Basileæ 1606.

Sapientia Siracidæ sive Ecclesiasticus ex versione Lucii Papæ, in 12. Tiguri 1628.

Novum Testamentum tam ex Latino quàm ex aliis idiomatibus in linguam *Arumansch* sive Rhæticam conversum per Jacobum Biffrun Agnedinensem, cum præfatione Philippi Gallicii, Epistola Erasmi hâc linguâ donata, & altera præfatione Jacobi Biffrun, in 8. *absque nomine loci & typographi 1560.*

Idem denuò editum cum præfationibus præcedentibus & nova Lucii Papæ anni 1605, & annotationibus brevissimis, in 8. Peſclavi (*in Fœdere Domûs Dei*) per Delfinos Landolfs 1607.

Nov.

Nov, Testamentum Rhætice ex versione Joannis Gritti, in 8. Basileæ 1640.

Idem linguâ Grisonum ex versione Lucii Gabrielis, in 8. Ibidem 1648.

BIBLIA LINGUA VALACHA seu Barbaro-Romanâ.

Valachi hodierni quicumque lingua Valacha,, loquuntur, se ipsos non dicunt Vlahos aut Va-,, lachos, sed *Rumenos*, & a Romanis ortos glorian-,, tur, Romanaque lingua loqui profitentur; quod,, sicut sermo ipsorum comprobat, ita mores quoque,, eorumdem Italis quam Slavis similiores convin-,, cunt, ut relati authores referunt, & qui cum iisdem,, versati sunt testantur. ,, *Jo. Lucius circa finem libri 6. cap.5.de Regno Damaltiæ & Croatiæ, qui ibidem recenset verba quædam lingua Valacha quæ ex Romana multum corrupta suam habent originem.*

Novum Testamentum Valachum typis editum, *asservatur in Bibliotheca Bodleiana inter codices mss. cod.5255.*

CAPUT IX.
BIBLIA TEUTONICA
ſeu Germanica.

Ex linguis omnibus, quæ ſuam a Teutonico ſermone habent originem, quædam ſunt variæ tantum dialecti, quædam vero paululum inter ſe diverſæ, licet ab eodem idiomate deducantur. Priores, quatuor ſunt dialecti in ipſa Germania vernaculæ, in quas ſacri codices transfuſi ſunt, ſcilicet dialectus Miſnica ſeu ſuperioris Saxoniæ, omnium puriſſima; dialectus Saxonica ſive inferioris Saxoniæ; dialectus Helvetica, ſeu ſuperioris Germaniæ: & dialectus Belgica ſive inferioris Germaniæ. Poſteriores tres ſunt linguæ extra Germaniæ limites in uſu, quales Danica, Suecica & Anglica. Juxta hunc fere ordinem Biblia illis linguis expreſſa in hoc & ſequenti capite diſpoſuimus: primùm in priori præmittitur Evangeliorum verſio Gothica, utpote quæ veteris linguæ Germanicæ antiquiſſimum omnium, quotquot extant, ſtupendum & incomparabile monumentum eſt, *quemadmodum ſcribit Joannes Saubertus p. 43. prolegom. in varias S. Matthæi lectiones. Secundo recenſentur Germanicæ verſiones a Catholicis editæ; tertio Miſnicæ verſiones ſeu ab ipſo Luthero ſeu ab ejus aſſeclis in lucem emiſſæ; quarto eædem Lutheri à Calvinianis excuſæ; quinto verſiones Saxonicæ; ſexto Helveticæ tranſlationes, aliæque a Calvinianis concinnatæ; ſeptimo Germanicæ Socinianorum converſiones; octavo, interpretatio*

tationes Judæorum Teutonicæ; nono versiones Belgicæ à Catholicis editae; decimo Belgicae à Calvinianis in lucem datæ. In posteriori capite referuntur 1. Versiones Danicæ, 2. Suecicæ, 3. ultimo denique loco Anglicæ, quarum idioma à Teutonico præ aliis longius abscedit, quibus ultimis præponuntur translationes Anglo- Saxonicæ, quippe quæ Anglicanis conjunctæ vulgo reperiuntur in Bibliothecis Angliæ.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA GOTHICA.

BIBLIA Gothica, interprete Ulphila, *juxta hæc verba Socratis lib 4. Hist. Eccles. cap. 33.* " Ulphilas in Mœsia Gothorum Episcopus sacris Scri-,, pturis in Gothorum sermonem conversis effecit, ut,, barbari divina eloquia perdiscerent.,, *Huic con-,, sentit Sozomenus lib. 3 hist. Eccles. cap. 37. & Phi-,, lostorgius lib. 2. c. 5. pag. 12. qui scribit illum* uni-,, versa Biblia transtulisse præter libros Regum, qui,, res bellicas tractant,,, *Ex his quatuor duntaxat Evangelia viri quidam eruditi ad nos pervenisse arbitrantur.*

De Gothorum versione ita loquitur Walfridus Strabo cap. 7. de rebus Ecclesiasticis : " Gothi & Gethæ eo tempore quo ad fidem Christi, licet non,, recto itinere, perducti sunt, in Græcorum provin-,, ciis commorantes, nostrum, i. e. Theotiscum ser-,, monem habuerunt. Et, ut historiæ testantur, post-,, modum studiosi illius gentis divinos libros in suæ,, locutionis proprietatem transtulerunt, quorum ad-,, huc monumenta apud nonnullos habentur.,,

† *Jos. Scaliger lib.3. Canon. Isag. p. 138.* „Gothi „etiamnum in iisdem regionibus (*circa Mæotidem „paludem*) degunt, & utrumque Testamentum iis- „dem litteris, quas excogitavit Ulphila, conscriptum, „& eadem lingua, qua tempore Ovidii utebantur, „translatum legunt.

Quatuor Evangelia ex Græco, *circa annum Christi 360.* in Gothicum idioma ab Ulphila, *ut communis fert opinio*, conversa. Codex *membranaceus*, argenteus, antiquissimus, sed vetustate multis in locis exesus, madore vitiatus, frustatim quondam discerptus ac solutarum dissipatarumque philyrarum imperitâ compaginatione indigestus, mutilus, fœdus. *Ita Franciscus Junius in præfatione editionis ejusdem codicis.* " Hic codex argenteus „dicitur, (*inquit Kortholtus pag. 367. de variis „Script. edition.*) quod literis argenteis, *præter ini- „tiales quæ sunt aureæ*, descriptus sit. Cum ad Wer- „dini sive Werdinensis in regione Bergensi quatuor „ferè à Colonia milliaribus distantis Monasterii Bi- „bliothecam olim argenteus hic codex pertineret, „auctore illustriss. Comite M. de la Gardie in Sveciam „translatus est, *cumque inde in Belgium venisset*, ab „eodem quingentis imperialibus redemptus, dona- „tusque est Academiæ Upsaliensi, ubi etiamnum „custoditur, *in Bibliotheca Antiquitatum.*

† *Pleniora sunt quæ de hoc codice tam ex Loccenii Antiqu. Sveco-Goth. & Ol. Rudbeckii Atlanticis, quam ex ipsius codicis accurata inspectione refert Ge. Frid. Heupelius in erudita dissertatione de Ulphila, Vitembergæ edita an. 1693. Hinc igitur hactenus dictis sequentia addere placet:* "Bibliothecæ Aca-

Academicæ Upſalienſi a Magno Gabr. de la Gar-„
die cum compluribus mſſ. ineditis *hic codex* dona-„
tus eſt, poſtquam illum in Sveciam primo inter alia„
ſpolia Pragenſia delatum, deinde ſingulari fato, re-„
gnante Chriſtina, in Belgium abductum, 600. im-„
perialibus redemiſſet & ligatura ſolide argentea af-„
fabreque cælata compingi curaſſet.... Stupenda„
codicis eſt antiquitas, quem Rudbeckius ante an-„
nos MCCC. deſcriptum eſſe arbitratur. In a-„
pographo donationis Comitis de la Gardie,„
extat, eruditos omnes, qui hujus codicis fe-„
cerunt mentionem, Ulphilæ tempore ſcriptum cre-„
didiſſe. Arn. Mercator ante mille plus minus an-„
nos perſcriptum eſſe ait. Si non ipſius autoris æ-„
tate, tamen ante 8. vel 7. ſecula ſcriptus, ut exiſti-„
matur, inquit Loccenius. *Denique* Petrus Salanus„
pro ipſo Autoris codice hoc MStum venditare non„
dubitat *in Diſſ. de veris & antiquis gentis Gothi-*„
cæ ſedibus Upſ. 1691. edita... Graviſſimis hiatibus„
laborat; deſiderantur enim integra capita... Totus„
in membrana violacei coloris continua ſerie literis„
argenteis pulchre ſcriptus, unde codex argenteus„
appellatur. Tantum initia ſententiarum illuſtrium„
aut narrationum diverſarum, quæ margini adſcri-„
ptis elementis alphabeticis à principio ad finem cu-„
jusq; Evangeliſtæ numerantur, aureis litteris expri-„
muntur. Intra textum quatuor arcuata frontiſpicia„
in ſingulis paginis conſpiciuntur, & ſui Evange-„
liſtæ nomine unumquodque notatum, numeriſque„
marginalibus impletum, qui Evangeliſtarum har-„
moniam monſtrant. Sectiones Ulphilanæ perſæpe
reſpondent Canonibus Euſebianis.„

Eorundem apographum Junianum, seu à Francisco Junio F. F. nitidissimè descriptum ex præcedenti codice, in 4. *Bibliotheca Bodleiana cod. 5167.*

" Qualiter autem habitum fuerit monumentum „istud venerandum, antequam in manus incideret „Gardianas, apposite docet narratiuncula quæ extat „apud Janum Gruterum, Inscriptionum antiqua-„rum pag. 146. videlicet Arnoldus Mercator ait „*extare in Bibliotheca Abbatiæ Werdinensis codi-„cem antiquissimum, ante mille plus minus annos in „pergameno aureis & argenteis literis perscri-„ptum, continentem quatuor Evangeliorum opus, „sed quod dolendum est, lacerum, dirutum, & nullo „ordine, ignorantiâ compactoris, colligatum.„ Hæc refert Thomas Mareschallus p. 389. Observationum in hanc versionem Gothicam. Jam paginâ præcedente dixerat:* "Mihi certè stupenda argentei co-„dicis vetustas argumentum est non contemnen-„dum, hanc versionem non aliam esse, quam Epi-„scopi Gothorum illam antiquissimam.

„ Vetustissimam esse hanc versionem probatur „magnâ illius consensione cum antiquis codicibus e-„ditionis Latinæ, quæ ante S. Hieronymi tempora in „Ecclesiis Occidentalibus erat in usu. Hujus rei plu-„rima in notis suis testimonia Mareschallus producit. *Rich. Simon p. 222. hist. crit. Version. N. T. cap. 19.*

Quatuor D. N. J. C. Evangeliorum versiones perantiquæ duæ, Gothica scilicet *charactere Gothico* & Anglo-Saxonica, quarum illam ex celeberrimo codice argenteo *Upsaliensi* nunc primum deprompsit Franciscus Junius, *Francisci filius*. Hanc autem ex codicibus msc. collatis emendatiùs recudi cura-

vit

vit Thomas Mareschallus, cujus etiam observationes in utramq; versionem subnectuntur. Accessit Glossarium Gothicum Francisci Junii, in 4. Dordrechti, typis Junianis 1665. Amstelodami, apud Janssonio-Waesbergios 1684. *Non duplex sed una est eademque editio.*

De hac versione ita loquitur Daniel Papebrochius in Actis Sanctorum 30. die Maji p. 283. "Est Evangeliorum traductio Gothica per Gothorum Episcopum Vlfilam tempore Valentis composita, & forsitan ab ipso Imperatore scribi curata, ac dono missa Fritigerni Regi foederato suo, suaque operâ converso, dicam, an perverso. (*Unde id acceperit, non dicit*) Imperialem certe majestatem præfert purpureus membranarum color & splendor argenteus literarum, elegantia prorsus exquisita descriptarum; quas in scribendo prærogativas credibile est Orientis Imperatores usurpasse, sicut Sinarum Imperatores usurpant minio imprimere libros, quod cæteri faciunt atramento, & in operculis eorundem uti colore flavo. Codicem illum, nescio quo casu (*supra indicatum est*) illatum in Sveciam, primam veterum Gothorum patriam, Regia nunc servat Bibliotheca, sed plus quam dimidiâ parte mutilum."

Quatuor eadem Evangelia *juxta codicem Upsaliensem iterum edita charactere Romano* cum aliis versionibus, præfatione prolixa de linguarum origine & glossario, cura Georgii Stiernhielmi. V. *Evangelia Polyglotta 1671.*

† Utraque editio Stiernhielmii perinde ac Junii, multis scatet mendis, quarum plurimæ literarum similitudini & obscuritati debentur. Optandum esset

„ſet, ut CL. Rudbeckius, vel alius vir doctus in Svecia, linguæ Gothicæ peritus, edita cum codice argenteo diligenter conferret, & menda, quæ irrepſerunt, palam faceret, ſimulq; continuam interpretationem Latinam textus Gothici, verba verbis exprimentem, publicæ luci daret? *Heupelius in Diſſertatione antea laudata.*

" Huc uſque deventum eſt ut Evangelia Gothica, ex Græco traducta, excuſa ſint, ſed abſque continua expoſitione Latina." *Th. Mareſchallus ibidem ut ſuprà.*

"In hac verſione (*ut ſcribit Jo. Millius p.151. prolegom. in N. Teſt. Gr.*) ſecutus eſt Interpres exemplar Græcum præſtantiſſimum, & quidem exactè admodum ac κατὰ πόδα. Et licet in plurimis conſentiat cum codice Cantabrigienſi, unde ſuſpicio erat, ex interpolatis iis fuiſſe, quæ in Occidente deſcripta fuerant; ex penitiori tamen inſpectione patebat, diverſi omnino generis fuiſſe hoc exemplar, & quidem optimæ notæ.

† "Licet hæc verſio in quibusdam à textu Græco abeat... fuit tamen alias Ulphila longe obſervantiſſimus textus Græci, operamque dedit, ut fontem Græcum integrè & κατὰ πόδα transfunderet in Gothicum idioma. *Heupelius loc. cit.*

Conſtituit clariſſimus Erricus Benzelius, Upſalienſis Bibliothecæ præfectus (ut mihi per literas ſignificavit) "ſi per alias curas fas erit, venerandi hujus vetuſtatis monumenti verſionem Latinam dare, quò ad plures commodum illius redundet..." *Paginam hujus codicis typis Gothicis recens fuſis expreſſit, mihique pro humanitate ſua dono miſit.*

Spe-

„ Specimen Codicis Ulphilani placuisse lætor,„ (*inquit idem doctissimus Benzelius in epist. 7. Idus*,„ *Augusti 1708. ad me missa*); utinam esset Bibliopola,„ qui sumtus facere vellet versionis Latinæ vetustissi-„ mi interpretis hujus; annus est, ex quo illam para-„ tam habeo; & ausim dicere, si unam interpretatio-„ nem Syriacam vel paraphrasin potius (*addendum*,„ *erat*, *& Latinam veterem*) exceperis, veterum nul-„ lam tantum lucis allaturam sacro Evangeliorum,„ codici, quantum Gothica hæcce, præsertim ob anti-„ quissimas lectiones textus Græci, quem *κατὰ*,„ *πόδα* exprimit, genii suæ linguæ prorsus oblita.„ Francisco Junio multum debemus, sed infinitis locis,„ veram codicis lectionem assecutus non est, sive ocu-„ lorum imbecillitate, sive tædio victus; quin & non-„ nunquam sciens, aliter expressit, ac in codice msc.„ reppererat. " *Hæc fusius sunt à me relata, ut hæc anti-quissima versio in Latinum conversa sermonem, præ-li beneficio cunctis tandem innotescat.*

Novum Testamentum linguâ Gothicâ. Codex ve-tustissimus, aureis argenteisque characteribus in pa-pyro exaratus. *Extare in Bibliotheca Hermanni Co-mitis de Newenar scribit Usserius pag. 213. hist. dog-mat. de sacris & script. vernac. Cujus sit versionis, non indicat. Idem asserit Phil. Marnixius apud Sibr. Lu-bertum de principiis Christianorum dogmatum lib. 3. cap. 3. Cujusmodi Testamentum ad suas etiam ma-nus pervenisse Matalius Metellus Sequanus apud Suffridum Petrum præf. decadis 16. de Script. Frisiæ testatus est.* " Sed hi codices ubi lateant, frustra à „ nobis fuere desiderati, *ait Saubertus p. 44. prole-*„ *gom. in varias S. Matthæi lectiones.*

Can-

Canticum B. Mariæ, Simeonis & Zachariæ, & initium Genesis, & Canticum Salomonis Gothicè, *extant in libro Bonav. Vulcanii*, de literis & lingua Getharum, 8. Leidæ 1597.

SECTIO SECUNDA.
BIBLIA GERMANICA.
à Catholicis edita.
ANTIQUI CODICES MSC.

FRancica seu Germanica Novi Testamenti versio facta jussu Caroli Magni. *Vitus Amerbachius præfatione dedicatoria ad Carolum V. Imperatorem & Ferdinandum Cæsarem in Constitutiones Caroli Magni, ait:* " Curavit Novum Testamentum in „Francicam linguam converti; quæ, ut monumenta „demonstrant, nostra est, *Germanica scilicet. Hæc ille. Similia habet Claudius Espencæus tract.* "quòd „Principem literæ deceant ad Confessarium Regium „*fol.* 98. Carolus Magnus, *inquit,* Novum Testa„mentum in linguam Francicam & Germanicam „converti curavit. " *Penès illos auctores sit hujus versionis fides.*

"De Carolo ipso (*inquit Hottingerus Biblio„thecarii quadrip. lib. 1. cap. 3.*) authores fide di„gni referunt, ejus sive curâ sive operâ Novum Testa„stamentum in linguam Germanicam fuisse trans„latum. . . . *Ubi vellem nominasset vir doctissimus „illos, à quibus, quod Caroli Magni sive curâ sive „operâ Nov. Test. in linguam Germanicam trans„latum sit, referri dicit. Equidem de Caroli circa „Vulgatam Latinam recognoscendam solicitudi-*

ne

ne ita ex Capitularibus & msc. codice Baro-,, *nius ad ann. 778. §. 22.* Carolo Magno de-,, bemus ingens opus (*& reliqua quæ cap. 4. sect. 2.*,, *retulimus.*) Similiter quod *quatuor Evangelistas*,, idem *cum Græcis & Syris optimè correxerit*, apud,, Andr. du Chesne Scriptorum Hist. Francorum tom.,, 2. num. 7. pag. 277. Theganus testis est. Sed de,, curata ipsius auspiciis versione Bibliorum Germa-,, nicorum nihil ibi habetur.,, *Ita Kortholtus p. 318. tract. de variis Scripturæ edition. cap. 25.*

† Non difficile fuerit autores, quos Hottinge-,, rus secutus sit, nominare, præsertim cum eosdem,, laudaverit Usserius in historia dogm. de Script.,, vernacul. p. 111. *Franciscum Junium patrem, Vit.*,, *Amerbach. & Cl. Espencæum*, qui tametsi recentes,, sunt, merito tamen fide digni ab Hottingero dici po-,, tuerunt. Verisimile autem est, illos, vel saltem,, primum ex istis in antiquissimum versionis Theoti-,, scæ codicem incidisse, quem argumentis non infi-,, ciandis Caroli M. ætati tribuit, autoris enim veteris,, testimonium, qui illud diserte scripserit, ipse adhuc,, requiro. Sane versione Theotisca Monotessari seu,, Harmoniæ Evangel. Tatiani nihil antiquius extat,,, adeoq; ad Caroli M. tempora illam retulere, qui eam,, cum versione & notis edidere Fr. Junius Filius, & Bo,, nav Vulcanius, quamvis Cl. Tenzelius illam Ludo-,, vici Pii temporibus potius vindicandam esse conten,, dat, &c. *Jo. Frid. Mayer, in Diss. de antiquiss. Germanica S. Scr. versione § 7. p. 150. Idem paulo ante §. 6. hæc habet:* "Si maxime nullus è scriptoribus memo-,, riæ prodidisset, Caroli M. temporibus sacros libros,, in Germanicum sermonem translatos fuisse, hoc ta-,, men

„men colligi posset ex mirifico Imper. studio in Scri-„pturam,& curâ Christianæ religionis propagandæ, „&c. *& deinde* § 8. Quamvis igitur sub Carolo M. „aliquos sacros, N. præsertim F. libros & forte Psal-„mos Germanice versos esse minime ambigo, „non tamen refragabor, si quis sub Ludovico „Pio demum integrum sacrum Codicem, & si paulo „liberius, Theotisce redditum affirmaverit.

Saxonica sacrorum codicum translatio jussu Ludovici I. Imperatoris. "Ludovicus I. dictus Pius, „Imperator, Scripturam sacram in Saxonicam linguam converti curavit.„ *Christ: Pezelius in Mellifluo historico part.3. ad an. 818. Hæc autem versio non fuit soluta sed ligata oratione scripta, ut patet ex his verbis a Matthia Flacio Illyrico, lib 9. p. 1035. Catalogi test.verit.autoritate veteris cujusdam scriptoris, ap. Andr. du Chesne tom. 2. allatis.* "Præ-„cepit *Ludovicus* cuidam viro de Gente Saxonum, „ut Vetus & Novum Testamentum in Germanicam „linguam poetice transferre studeret &c.

† *Hujus metaphraseos rythmicæ nihil hodie superest; uti nec versionis, quæ Caroli M. auspiciis facta est.*

„Rabanus Maurus, Haimo & Strabus manu ad-„mota socia versionem sacræ Scripturæ Teutoni-„cam composuisse dicuntur; idque opus tam cito „per temporum injuriam periisse dolet Flacius in „præfatione Otfridi Evangelio præmissa. Fides „tamen historica huic deest operi, quæ si ex idoneis „scriptoribus subderetur, sane fateor dolendum cun-„ctis adhuc posteris foret:„ *Ita Joh. Reiskius in Epist de Version. German. ante Lutherum ad*

Jo.

Jo. Frid. Mayerum pag. 135. tract. de version. Bibl. German. Lutheri.

Biblia Teutonica antiquissima. *Bibl. Vaticana, de Montfaucon p. 278. Diarii Italici.*

Biblia Teutonica à Genesi usque ad Ezechielem inclusivè, elegantissimè in membrana descripta tribus voluminibus, in folio majori, figurarum inauratarum ipsi contextui insertarum multitudine, tamque eleganti, magnifico ac pretioso ornatu marginali decorata, ut absque singulari admiratione spectari nequeant. Inchoatum est hoc opus auspicio & sumptibus Wenceslai Imperatoris circa an. D. 1405. *Bibl. Vindobonensis, Lambecius, lib. 2. pag. 749. & seqq.*

† *Sic incipit liber Geneseos:* "In anegenge,, schepfte Got Himel und Erde: die Erde war aber,, unnucz und lere, und vinsternüsse warn auf der,, gestald der abegrund, und Gotes Geist ward ge-,, furt auf den Wassern.

Biblia Germanica trecentos ante annos manuscripta in membrana, figuris, auro & variegatis coloribus mirè exornata. *Bibl. Gothana, Struvius cap. 4. Introd. ad Hist. rei literariæ § 9.*

Biblia Germanica à Genesi usque ad Prophetiam Amos, adjectis aliquot glossis ex historia scholastica, glossa ordinaria, & speculo historiali Vincentii Bellovacensis. Codex chartaceus in folio majori scriptus, ceu prima facies voluminis duabus vicibus testatur, anno 1458. variisque ornatus figuris. *Bibl. Joannis Friderici Mayeri Eccles. Pomeran. Superintendentis Generalis. V. ejus dissert. de hoc codice edita p. 168. Hist. Vers. Germ. Lutheri.*

† *Incipit:* "In dem ersten Anfankch beschuef „Gott Hymlreich und Erdreich. Dy Erd lag „lär plos und unfruchtpar, mit trüeber vinster was „sy bedakcht von Grund auf.

Biblia Germanica, 2. vol. in folio, in membranis cum elegantissimis figuris, & ornatu marginali inaurato. In principio utriusque voluminis extant insignia gentilitia Matthiæ Eberler, cujus auspiciis & sumptibus hæc Biblia anno Christi 1464. scripta sunt. Ad calcem primi voluminis occurrit subscriptio Joannis Lichtensternii, Monachiensis, quâ testatur absolutam à se esse priorem hanc sacrorum Bibliorum partem Basileæ anno 1464. circa festum purificationis beatissimæ Dei genetricis. Sic & in fine alterius voluminis ejusdem extat subscriptio, qua testatur absolutam a se esse posteriorem partem, Basileæ an. 1664. in vigilia Sancti Jacobi Apostoli. *Bibl. Vindobonensis, Lambecius lib. 2. p. 756.*

† *Versio hæc incipit hoc modo:* „In dem angenge „schuf Got himel und erden; aber das erdreich was „ytal und lere, und vinsternuss was ob dem antluze „des abgrundes, und Gottes Geist ward gefuret uber „die wasser. Und Gott sprach: Werde liechte, „und das liechte ward.

Biblia Germanica scripta anno 1472. *Tiguri, Bibl. Civica.* Tomus II. posteriorem partem continens scriptus eodem anno. *Bibl. Conr. Wirzii Diaconi Ecclesiæ ad Templum Tigurinum, Ottius.*

Biblia Germanica juxta Vulgatam Latinam, interprete Melchiore Brunio ante annum 1590.

Postquam Meshovius in vita Ulembergii fusius disseruit de nova condenda Bibliorum in linguam Ger-

Germanicam interpretatione, quæ quidem postea referuntur, hæc subdit: " De Melchioris Brunii, D.,, Martini Parochi, viri de Ecclesia & Rep. Coloni-,, ensi optimè meriti translatione mſ. possitne ver-,, Sori subsidium ferre, pluribus disputatum fuit. Ista,, sub manu Ulembergii, diligenti examine præ-,, vio, hanc censuram tulit: 1. *D. Brunii versio*,, *commodior & tersior Eccianâ.* 2. *Ad Latinum*,, *Ecclesiæ textum ad amussim facta.* 3. *Auctor eam*,, *non limavit, prima fœtura est.* 4. *Nimium subinde*,, *Latinizat. Eccius ferè semper latinizat... Defuerunt*,, *D. Brunio præsidia* 1. textûs emendati per Sixtum,, V. Pontificem, unde varia lectio perplexum eum,, subinde fecit; retinuit nonnunquam quod Sixtus,, V. *resecuit.* 2. *Defecit collatio cum viris Scripturæ*,, *amantibus.* Non est unius viri negotium illud. 3.,, Defuerunt Interpretes accurati qui nunc in mani-,, bus versantur. Ergo novo ad illum directo diplo-,, mate, ut quod animo pridem cœperit, pergat porrò,, paternè cohortatur. "*Ita Ulenbergius ad Comitem Hohenzolleranum, sicut scribit vitæ suæ auctor Meshovius.*

† Vetus Testamentum versibus Germanicis redditum à Rudolpho ab Hohen Ems a. 1250. jussu Conradi Regis, quodque mſc. in membrana plus simplici vice occurrit *in Bibl. Gvelferbytbana* (V. *Mayer. de Vers. Germ. Luth. p.* 158.) paraphrasibus poëticis annumerandum est,

Psalmi Germanicè ex versione Notkeri Labeonis. *Bibl S Galli.*

" Notkerus Labeo Abbas S. Galli transtulit in,, linguam Alemannicam Psalmos Davidis & librum,,

„Job; quorum illi apud nos *nempe in Cœnobio S. Gal-* „*li extant*, alter periit „*Ita Goldastus in fine tomi 2. Rerum Alemannicarum pag. 156 & Joachimus Vadianus lib. 2. Antiquit. Germaniæ pag. 34. tomi 3. Rerum Aleman. Goldasti hæc refert:* “ Extat apud „nos Sangalli Psalterium à Notkero Monacho, „quem ob linguæ tarditatem Balbulum cognomi- „narunt, in nostram linguam translatum Arnolpho „imperante (*circa annum D. 890.*) tantâ verborum „difficultate,ut nonnisi ab attento & immorante le- „ctore accipi & intelligi queat: tam dura olim & an- „helans vetus illa Francorum & Alemannorum lin- „gua fuit. *Ita Vadianus.*

Idem Psalterium scriptum manu Ekkerardi junioris, mandato Imperatricis Cunegundis conjugis Henrici II. Imperatoris ad ejus usum, (*circa annum 1004.*) quod opus nunc in manu nostrâ est, *ait idem Goldastus ibid. tom. 1. pag. 2. de auctoribus ab eo laudatis.*

“ Otfridus Vizemburgensis monachus in Psal- „terium tria magna volumina in Francico sermone „contexuit, ut Trithemius memorat in catalogo il- „lustrium Germaniæ scriptorum. Hujus Psalterii spe- „cimen publico dedit Petrus Lambecius ex authen- „tico exemplari, nempe Psalmi primi paraphrasim „Theotiscam in comment. suorum de bibliotheca „Cæsarea lib. 2. cap. 5. sed paraphrasim hanc & ver- „sionem Psalmorum Teutonicam *Notkero Labeoni* „Abbati S. Galli, qui ante septingentos annos floru- „it, adjudicat Joannes Schilterus „(*qui hoc Psalterium in lucem dare annis superioribus laborabat.*) *Hæc Georgius Hickesius initio Grammaticæ Francico-*

Teu-

Teutonicæ tom. 1. Thesauri Archæologi linguarum Septemtrionalium.

Psalterium Germanicè redditum anno D. 1356. *Lipsiæ, Bibl. Paulina, Fellerus p. 68.*

† Psalterium Latino-Germanicum cum Canticis V. & N.T. itemque cum Symbolo Athanasiano, Latine & Germanice. Codex membranaceus in 4. pulcre satis scriptus. *Ibidem p. 79.*

† *Incipit.* " Beatus vir qui non abiit in con-,, silio impiorum & in via peccatorum non stetit,, & in cathedra pestilentie non sedit. Der ist eyn se-,, lig man der nicht hynevar in deme rate der ubelin,, und in deme wege der sundere nicht instimt und,, in deme stule der bosheit nicht insaz. Sed in lege,, domini voluntas ejus, & in lege eius meditabitur die,, ac nocte. Sundir in der. e. gotis ist sin wille. und,, in siner e. denkit tages unde nachtes. Et erit &c.,, *Sic enim in hoc Codice, posito versu Latino, semper idem sequitur Germanice. In fine extant rythmi nonnulli pro genio illorum temporum, sed quibus nec æra nec nomen scriptoris denotatur.*

† Psalterium Latinum, cum versione Germanica interlineari. " Vidi, *inquit Lipsius Cent. 3. ad Belgas Ep. 44. ad H. Scottium JCtum*, Psalterium,, vetus apud Arnoldum Wachtendonkium Sæc. IX.,, scriptum, Latinum quidem, sed inter lineas ad sin-,, gula verba Germanica interpretatione supra scripta.,, Delectavit, legi & studiose elegi, quæ abire ab ho-,, dierna lingua videbantur. ,, *Subiicit Lipsius glossarum verborum Teutonicorum in illa lingua observatorum.*

† Idem. " Hujus generis Psalterium antiquissimum vidisse se affirmat etiam B. Rhenanus l. 2 rer. Germ. *ap. Jo. Hutthigium Argentorati, Meyerus Hist. vers. Germ. Lutheri. p. 158.*

Psalterium Germanicum cum Canticis V. & N. Testamenti, Symbolo Athanasii &c. Codex in 4. membranaceus & antiquus; fuit olim Ulrici Comitis ab Helffenstein & Baronis de Gundelfingen, ut ipse ultimo ejus folio testatur propriæ manus inscriptione. *Bibl. Vindobonensis, Lambecius lib. 2. pag. 763.*

† *Inc.* " Seelig ist der Mann der nicht abgieng in,, den Rate der Ungütigen, und in dem Wege der,, Sünder nicht stund, &c.

Psalterium Germanicum & Cantica V. & N. T. &c. Codex chartaceus, in folio, cum Musica Ecclesiastica, singulis Psalmis præfixa, *ad calcem legitur hæc subscriptio:* Explicit per manus Erasmi Werdener de Delitsch, in Misnia sito, feriâ sextâ ante festum Ascensionis Domini 1477. auspicio & sumptibus Imperatoris Friderici V, ut patet ex symbolo ipsius A. E. I O. U. quo prima pagina insignita est. *Bibl. eadem, idem lib. 2. p. 763.*

† *Inc.* " Selig ist der Man der nicht gegangen ,, ist nach der pösen Rat, noch gestanden in der Sün-,, der Weg, und auf dem Sezzel todleicher Sucht ist ,, nicht gesezzen &c.

Psalterium Germanicum. *Bibl. Norfolciana in Anglia cod. 297. num. 3196.*

Liber Evangeliorum ab Otfrido in Theodiscam linguam versus non inter versiones recensetur, hic namque codex non versionem Evangeliorum in Germani-

manicam linguam, sed paraphrasim poeticam complectitur.

Quatuor Evangelia Teutonicè. V. *Eadem Polyglotta msc. cod.* E.

Eadem ex versione Matthiæ von Beheim anno D. 1343. *Lipsiæ, Bibl. Paulina, Fellerus p.* 79.

† *Codex hic membranaceus est in 4. in quo ipsis IV. Evangeliis varia præmittuntur, ac primo quidem* Descriptio Formæ Christi. 2. Præf. de libri hujus dignitate. 3. Hieronymi Prologus in IV. Evangelistas. 4. Ejusdem Canones Evangeliorum. 5. Indices Lectionum Evangelicarum anniversariarum. *Evangel. Matthæi sic incipit:* " Daz buch der geburt Jesu Christi sun davidis &c. *Evangel. Lucæ:*

Wan sich lichen vile habin sich geubit zu ord-,, nen die sprechunge der dinge di in uns irfult sint.,, Alse si uns selber gegeben haben di iz von dem,, beginne sahin. und diener waren des sermonis.,, Geschin ist ouch mir nachvolgende von dem be-,, ginne alle dinc nlez etlichen itz ordenunge dir zu,, scribene allir veste theophyle, uf das du bekennis,, di warheit der worte von den du unterweiset bist.,, Ez was in den tagen Herodis des Kuniges ein pri-,, ster in Judea mit namen Zacharias von abyas ze-,, che. und ir name was Elyzabeth. und si waren,, beyde gerecht vor Gote unde wandelnde in allen,, geboten und gerechtikeit des herren sunder clage.,, Vnd si hatten keinen sun. Darum daz Elyzabeth,, unvruchtbar was. und si waren beide vortgegan-,, gen in iren tagen.,,

IV. Evangelia excipit Passio ex IV. Evangelistis harmonicè composita. *Subscriptio in fine hæc est:*

 Dise

„Diſe dutunge des latines in das dutſche iſt ge-„macht. Matthiæ von Beheim dem cluſenere zu „Halle. nach unſirs herrn geburt tuſent jar und „dri hundert, und in dem dri und virzigſten jare. &c.

† Evangeliorum Lectiones anniverſariæ, Germanice. Codex membranaceus in 4. eleganter exaratus manu Stephani Pfölnchoveri, anno 1327. ut patet ex ſubſcriptione, quæ legitur in calce codicis poſt rythmos aliquot, more librariorum Germanicorum uſitato, anili ſuperſtitione refertos, quæque ſic ſe habet. "Ez hat geſchriben das puch Stephani der „Pfölnchover. Finivit anno Dni M.CCC.XXVII. „in vigilia S. Laurentii." *Lipſiæ Bibl. Senatoria.*

Ut eo melius intelligatur, quid de hac verſione ſtatuendum ſit, integram lectionem primam cum libri initio deſcriptam exhibere placet:

" Hie hebent ſich an dey evangilia alley dey „man liſt überal in dem jar. und zw en paſſion. „Daz erſt evangelium an dem weinnocht abent „daz ſchreibt Sant Mattheus eu. Qum eſſet deſpon-„ſata mater Jeſu Maria Joſeph & cetera. Do unſer „frawe ſant Maria wart gemehelt Joſep e daz ſi ze „ſamme chommen, do wart ſi ſchwanger in ir „leib und was daz von dem heiligen geiſt. wan „Joſep ir man gut und rechter was. Do wolt er „ſei taugenleichen lazzen ungemailt. Und do er „alzo gedacht, do erſchein im der Engel in dem „slaffe und ſprach zu im Joſeph Davides chint „furcht dir nicht zo nemmen Mariam zu einer „chonen. wan daz in ir iſt, daz iſt von dem „heiligen geiſt. Si ſol gebern einen Sun, der
ſchol

ſchol heizzen Jeſus. Und ſol behalten ſin leut,„ von irn ſunden.

Epiſtolæ ſacræ anniverſariæ & alia V. & N. Teſt. ſelecta fragmenta antiquâ linguâ Germanicâ, magna ex parte rythmica. Codex membranaceus in 4. ſcriptus anno D. 1210. *Bibl. Vindobonenſis, Lambecius lib. 2 p. 772.*

† *Incipit:* "Hye hebt ſich der Epiſtler an,„ Der Suontag von unſers Herren Zuchunfft, Pau-„ lus ſprach zu den Romern:

Nun wiſſet Pruder, es iſt tzeit
Swer nu in dem slaffew leit
Das er nu ſchol auffſtan
Und ſchol den slaff gar verlan, &c.

Codex hic ſingularis eſt & rarus, quem Imp. Maximilianus I. valde adamavit. In fine ejus legitur hoc diſtichon rhythmicum:

Wer das puch gern liſt,
Der wird witzig und ain guter Chriſt. *Id. Ib.*

Apocalypſis S. Joannis Latinè & Germanicè chartacea in folio, una cum vita ipſius & multis figuris ligno inciſis, propter vetuſtatem ſuam ſpectatu digniſſimis *Ibidem, idem lib. 2. p. 772.*

BIBLIA TYPIS EXCUSA.

PLurimæ laudantur antiquæ Bibliorum Germa-„ manicorum editiones, quæ quidem omnes an-„ num nonniſi calamo ſignatum habent, v. gr. Mi-„ chael de Marolles memorat editionem anni 1433.„ forte pro 1483. In codice bibliothecæ Tiguri-„ norum Civicæ legitur annus 1437. forſan pro an-„ no 1487. In bibliotheca Guelferbytana annus de-„

 ſigna-

„ſignatur 1447. pro 1487. Hottingerus in biblio-„thecario pag. 150. refert editionem anni 1448. „ſed lapſus eſt memoriæ. Alſtedius Chronol. libr. „10. pag. 116. meminit editionis 1455. pro 1485. „Joan Jac. Huldricus in exemplari ſuo exaraverat „1457. Auguſtæ Vindelicorum, rectius 1487. Le-„gitur annus 1461 in codice Bibliothecæ Alu-„mnorum Tiguri. Conringius, teſte Mayero, ci-„tat editionem Auguſtanam præcedentem annum „1466. Tenzelius condendit, ut refert idem Mayerus, „primam editionem nonniſi anno 1467. prodiiſſe, ex „exemplari Lipſiaco. Hæ omnes editiones quoad „annum ſunt valde dubiæ fidei, in primis cum æra „temporis ſit duntaxat manu exarata.„ *Hæc ferè ad me ſcripſit doctiſſimus Jo. Bapt. Ottius linguæ Hebraicæ apud Tigurinos Profeſſor.* †*conf. Jo. Fr. Mayerus Hiſt. Vers. Germ Luth. p. 183. 188.*

Anni Editionis. Biblia Germanica, armis Domûs Auſtriacæ gentilitiis in fronte ornata, & typis excuſa in folio. *Non indicatur annus & locus impreſſionis nec typographus Extant in Bibl. Vindobonenſi Lambecius L. III. Com. p. 315.*

1467 † Biblia Germanica, in folio majori, *prima, ut putatur, editio. Hujus duo exempla extant Lipſiæ, in Bibliotheca Senatoria. Alterum integra continet Biblia, alterum vero à Proverbiis Salomonis incipiens reliquos libros ſacros omnes exhibet. In hac editione rubricæ librorum & capitum ut & litteræ majores initiales, quemadmodum initio typographiæ fieri ſolebat, calamo adſcriptæ ſunt. In priori exemplo neque locus neque tempus impreſſionis notatur; in poſterioris autem fine annus 1467. eadem manu,*

manu, qua rubricæ voluminis supple tæ sunt, signatus est. Et hic sine dubio est ille liber quem Tenzelius Lipsiensis exemplaris nomine laudat & cujus auctoritate primam editionem Bibliorum Germanicorum an. 1467. lucem adspexisse, probare conatur. Versionis ipsius specimina quædam nunc exhibebo. Sic igitur post prologum Hieronymi, liber Geneseos incipit:

An dem anegang geschieff got den himel und„ die erde wann die erde was eytel und lere: und„ vinster waren auff dem antlüze des abgrundes„ und der geist gotz ward getragen auff die wasser.„ Und got der sprach. liecht werde gemacht. und„ das licht ward gemacht. und got der sache das„ liecht, das es ward gut. und er teilt das liecht von„ der vinster. und das liecht hies er den tag, und die„ vinster die nacht, und es ward gemacht abent und„ der morgen ein tag, &c.„

Psalmus I. "Selig ist der man der nichten„ gieng in dem rat der unmilten: und nichten stünd„ in dem weg der sünder, und nichten sas auf dem„ stul der verwüstung. Wann sein wille ist in der ee„ dez herrn: und in seiner ee betrachte er tags und„ nachtes. Und er wirt als das holtze, das do ist ge-„ phlanzt bey dem ablauf der wasser: das sein wu-„ cher gibt in sein zeyt. Und sein laub zerfleust nit:„ und alle ding die er tut die werdent gelucksam. O„ ir unmilten nit also tut also: wann alz daz ge„ stüpp daz der wind verwürfft von dem antlütz der„ erd. Dorumb die unmilten die erstend nit in dem„ vrteyle: noch die sünder in dem rat der gerechten.„ Wann der herr erkant den weg der gerechten„ und der steyg der unmilten verdirbt.„

Psal.

Pſalmus II. Worumb grisgrammten die heyden: und die volck betrachten in uppig. &c.

1477 Eadem, in folio. Norimbergæ 1477. *Aliæ editiones Norimbergicæ ante Lutherum 1483.1490.1518.*

Eadem, in folio. Auguſtæ Vindelicorum, curâ & operâ Antonii Sorgii 1477. *Ad calcem hujus editionis leguntur Germanicè quæ ſequuntur.* Præ omnibus aliis anteà impreſſis BibliisGermanicis. *Unde colligi poteſt jam ab aliis anteà fuiſſe Biblia Germanica typis exſcripta.*

Aliæ editiones Auguſtanæ ante Lutheri verſionem publicatæ 1480 1483. 1487.1490.1494.1510.1518.1524.

1480 Eadem, 2.vol.fol. Norimbergæ, Sorgii 1480. Au-
1483 guſtæ Vindelicorum 1483.

Eadem cum fig. ligno inciſis, in folio. Norimbergæ Ant. Koburgeri 1483. *In fine hæc leguntur:* Hoc illuſtriſſimum opus totius ſacræ Scripturæ, dictum Biblia, præ omnibus anteà impreſſis Germanicis, purius, clarius & veriùs juxta communem dialectum Germanicam, cum ſumma cura & magna diligentia ſecundum Latinum textum examinatum & diſtinctè punctatum, cum inſcriptionibus plerorumq; capitum & Pſalmorum, eorum argumentis & occaſione, & cum pulchris figuris hiſtoriarum, hic finit. Impreſſum per Anthonium Koburger in laudabili urbe Norimbergæ, poſt Nativitatem Chriſti milleſimo quadringenteſimo octogeſimo tertio. Pro quo abſoluto ſit laus, gloria & honor excelſæ & ſanctæ Trinitati in una eſſentia, Patri, Filio & Spiritui ſancto, qui vivit & regnat Deus in æternum. Amen.

† *De hac, cæteriſque verſionibus Germanicis ante Lutherum editis, notat A. Pfeiferus Crit. S. c.13. p.339.*

p. 339. eas pro ratione istius sæculi exprimere Vul-„ gatam & à grata linguæ vernaculæ elegantia nimi-„ um quantum discedere." *Et pag. 342. hanc cum versione Lutheri in locis aliquot confert, ut easdem ceu lucem & tenebras differre ostendat. De vitiis hujus ipsius interpretationis plura refert Jo. F. Mayerus in Hist. Vers. Germ. Luth. p. 184. & Th. Ittigius in præf. Bibl. Germ. 1708.*

Eadem, 2. vol. in folio. Argentorati 1485. Augu- 1485
stæ 1487. 2. vol. 4. ibidem 1490. Norimbergæ 1490. 1490
Augustæ 1494.

Biblia Saxonica *seu Germanica* cum postillis Nicolai de Lira, Coloniæ, *absque anno.*

De hac editione sic loquitur Kortholtus cap 25. n. 34. tract. de variis Script. edition. p. 346. "Hanc translationem Coloniæ editam esse, præfatio indi-„ cat; tempus autem impressionis ibi non designatur „ nec aliunde etiam, quòd titulo carent quæ nobis qui-„ dem innotuerunt tria hujus editionis exemplaria,„ certo haberi potest. Exhibet vero is ipse codex tex-„ tum Biblicum hinc inde glossatum, & ita quidem ut,„ glossæ ex Nicolao de Lira petitæ, non, ut fieri solet,„ seorsum Scripturæ verbis, vel in margine, vel circa,„ finem adjectæ, sed continuâ serie illis permixtæ sint,„ uncisque duntaxat & asteriscis ab iisdem distinctæ.„

Idem pag. seq. post laudata quædam verba Germanica subdit: "Ex quibus & hoc apparet non tam no-„ vam versionem exhibere Coloniensia hæc Biblia „ quam versionis cujusdam Germanicæ jam antea,„ publicatæ textum recognitum, & emendatum ;„ quam quidem vetustissimam fuisse oportet. Codi-„ cem enim, de quo hic agimus, Coloniensem Lube-„ censi

„censi (*dialecto inferioris Saxoniæ exarato*) anti-„quiorem esse, hinc conjicio, quod glossarum Lirani „ita in præfatione meminit Editor, ut facile appareat „primum fuisse ipsum, qui Germanice quidem hoc „modo textum Biblicum illustrare fategerit.„ *Hæc ille.*

1507 Biblia Germanica, Augustæ 1507.

1518. † Eadem, 2 vol in fol. Augustæ Vindelicorum, „ex officina Silvani Ottmar anno 1518. *Sic incipit:* „In dem Anfang hat Gott beschaffen Himmel unde „Erden, aber die Erd was eitel und lär, und die fin-„sternüss ware auf dem antlüz des Abgrundes, „und der Geist Gottes schwebet, oder ward getragen auff den Wassern, &c. V. *Jo Frid. Mayerus Hist. Vers. Germ. Luth. p. 192* Eadem, Augustæ 1524.

1524. † Eadem. "Codicibus Biblicis Germanicis ante Lutherum editis annumeranda etiam vetus translatio Germanica, cujus meminit Mich. Beringerus in Defens. Vers. Germ. Lutheri, & ex qua specimen affert, comma videlicet 1. Psalmi 1. hoc modo redditum:

" Selig ist der Mann, der nicht den Weg ist gegangen der Unmilden; und den Weg der Sünder „nicht ist gestanden, und in dem meister-sessel der „Schelme nicht ist gesessen. „V. *Kortholtus de variis Scr. edit. cap. 25. pag. 324. & Mayerus loc. cit. pag. 94.*

BIBLIA JOANNIS DIETEMBERGERI.

Biblia ex Latina Vulgata in linguam Germanicam translata à Joanne Dietembergero, dicata Alber-

Alberto *II. Joannis Electoris Brandeburgi filio*, Electori & Archiepiscopo Moguntino, in folio. Moguntiæ 1534.

Novi Testamenti versio Dietembergiana ab Emseriana vix quidquam differt, *inquit Kortholtus, tract. de variis S. Script. edition. cap. 25. § 21.* Universa Biblia transtulit Dietembergius, sed quam horridè & minus comptè, clamat inspectio. Translatio etiam illa non est facta ex fontibus, sed per omnia accommodata ad versionem Vulgatam Latinam. *Walterus in officina Biblica, reposit. priori, Theca 4. §. 505.*

Novum Testamentum ex Emseri translatione ferè retinuit *Joan. Fr. Mayer cap. 7. §. 8. Hist. Vers. Lutheri.*

In versione sua nihil aliud fecisse videtur Dietembergius linguarum Ebraicæ & Græcæ, ut ipse testatur, imperitus, quam ut Lutheri versionem idiotismis Bavaricis deturparet, & ad Vulgatæ ductum *accommodaret*, in novo fœdere per omnia fere exprimens Emserum „*Jo. Frid. Mayerus cap. 3. §. 3. Differt. 2. Trigæ differt. Theolog. 4. Francof 1707.* † *Conf. Idem Hist. Vers. Germ. Luth. c. 7. p. 84.*

Hic Vulgatæ Latinæ ductum ubique & ipse secutus, interdum etiam Wormatiensibus Bibliis usus est... Prodiit illius editio prima anno 1534. cui Epistola ad Laodicenses inserta est.„ *Zeltner cap. 1. de novis Bibl. Version. German. &c. p. 5.*

Eadem, in fol. Coloniæ 1550. 1556. Moguntiæ 1562. Coloniæ 1564. 1572. 1575. 1584 1587. 1594. 1600. In 4. Moguntiæ 1603. In folio. Coloniæ 1604. In fol. Ibidem Arnoldi Quentel 1607. In 8. Ibid.

In 8.Ib.1609.In fol.Ib.1610.In 8.Moguntiæ 1617.In fol. Ibid. 1618. In 8.Coloniæ,Balthaz.Lippenii 1619, In fol. Ibidem 1621.1626.

BIBLIA JOANNIS ECKII.

Biblia seu Vetus Testamentum Germanice ex Latina Vulgata, Interprete Joan. Eckio, *vulgo* Ecken. (*Veteris duntaxat Testamenti versionem memorat Gretserus sub finem capitis I. tract. de novis translat. Biblicis*) & Novum Testamentum *ex versione Joannis Emseri*, in fol. *absque nomine loci & typographi 1537.*

Ex Epistola dedicata Reverendiss. Patri & Illustriss. Principi D. Matthæo S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali Episcopo Albanensi, Archiepiscopo Salisburgensi. " Verum in Novo Testamento quod summa cura ac diligentia perfecit honestus vir Licentiatus B. Emserus, nolui eum fraudare laude ac præmio laboris sui, ut editores Novi ejus Testamenti, qui nullam ipsius nominis fecere mentionem; quod equidem iniquum duco. Quare in ejus translatione acquievi. Tamen ubi ille verba adhibuit nobis Germanis minus usitata, vel ubicumque aliquam ex Erasmi translatione laciniam assuit, à sancta nostra Christiana Ecclesia non traditam, ego locum confixum & abrasum mutavi. Opponi mihi posset: si ita intactum esse volui Ecclesiæ Christianæ textum, cur in Bibliis Nurembergensibus, & Augustanis non idem præstiti quoad Vetus Testament. quod in Emserianis quoad Novum. Qua super re istud moneo, hanc mihi etiam mentem fuisse posimodùm, sicque magno me labore libentissimè liberassem; sed,

com-

comperi, Interpretem non secutum esse regulas D.„ Hieronymi de optimo genere interpretandi.„

Eadem, in folio. Ingolstadii, apud Weissenhovios 1550.

Eadem ab authore recognita, & edita studio Erasmi Wolphii Canonici Augustani, in folio. Ibidem 1558.

Eadem ad Vulgatam Editionis Sixtinæ recensita per Tobiam Hentschelium Ord. Min. in fol. Ingolstadii, Eliæ Miller 1602. Coloniæ, Bernardi Wolter 1611. Ingolstadii 1630.

BIBLIA CASPARIS ULENBERGII.

Biblia ad Sixtinam editionem Vulgatæ Latinæ versionis Germanice translata a Caspare Ulenbergio, auspiciis Ferdinandi *Ducis Bavariæ* Electoris & Archiepiscopi Coloniensis, in folio. Coloniæ, Kreps 1630.

" A 1614. de Bibliorum versione primo actum,„ est, quam religiosissimus Elector & Archiepiscopus,„ Coloniensis deinceps per Itelium Fridericum Comi-„ tem Hohenzolleranum Metropolitanum præposi-„ tum, dein S. R. E. Cardinalem, Osnabrugensem in,„ Westphalia Episcopum constanter urgebat. In,„ cunctis Sereniss. Archipræsuli Ulembergius obse-„ cundans injuncto muneri manum celerem apposu-„ it. Mox periculum sui facturus, quot brevi capita,„ transferre per otium posset, cum sacra Biblia uni-„ versim mille trecenta & sexaginta numerent, a tertia,„ & vigesima mensis Octobris die anni 1614. usque,„ ad decimam quartam Februarii intra dies centum,„

„& quindecim capita bis centum unum & nonaginta „absolvit. Quo porro spectarit semper, & qua sinceritate in nova translatione adornanda usus fuerit, „testatur ipse. 1. *Religiose*, ait, *adhæresco ad textum „ab Ecclesia probatum Sixtinæ editionis. 2. Propositum habeo nullam vocem omittere, quæ in eo textu „sit. 3. Nec quicquam addere. 4. Salva tamen „ea libertate, qua D Hieronymus & probati Interpretes utuntur, ut non semper verbum verbo, sed „phrasis phrasi reddatur. 5. Subinde etiam quæ „presse, concise, & obscurius dicta sunt, pleniore sermone evolvo. 6. Ubique religiose observo, ut is „sensus commodis & usitatis vocibus plene exprimatur, quem SS. Patres ab Ecclesia didicerant, Ecclesia a Spiritu S. hausit.*

“ Elector veritus, ne Ulembergii vires e gravi „morbo vix restituti sufficerent, consultandum censuit; num Dietembergii versionem ad Latinam, „quam S. Concilium Tridentinum approbavit, revocare, quam novam facere facilius foret? Respondit Ulembergius datis ad Comitem Hohenzolleranum literis A. 1614. 8. Dec. qui se Electori principi traditurum illas promisit. *Emendare*, „inquit, *Dietembergii versionem Bibliorum Germanicam, ut cum Latina Sixtina editione conveniat, „impossibile est. Facilius novam adornare ut, Lovanienses fecerunt in Gallico & Belgico idiomate. „Qui si fieri debeat cum fructu, necessarium erit, ut „unus quidem vertendi laborem suscipiat, ut sit æqualis dictio; sed huic adjungendi erunt, qui ea, „quæ verterit, diligenter examinent, expendant omnia, & interpretem, sicubi forsan hæsitaverit vel* impe-

impegerit, sincere moneant. Eos putarim duos,, designandos a Facultate Theologica, quos ipsa Fa-,, cultas in hac Universitate idoneos ad eam rem ju-,, dicarit. Quibus duos censuerim adjungendos e,, Societate, Patrem Rectorem Collegii Societatis, &,, quem ille duxerit assumendum. Ad hos recurrat,,, qui laborem vertendi suscipit, quoties id necessitas,, postulabit. Et quidquid vertit, his vel conjun-,, ctim vel separatim examinandum exhibeat, ut post-,, ea sub Universitatis attestatione Biblia prodeant.,, Quod ipsum definitio Romanæ Congregationis A.,, 1608. 17. Maji in gratiam Germanicæ nationis fa-,, cta requirit his verbis : Sacra Biblia &c.,, *Ita Arnoldus Meshovius pag. 41. vitæ Casparis Ulembergii 8. Coloniæ 1638. editæ.*

Eadem à Theologis Moguntinis recensita & *ab idiomate Westphalico perpurgata*, auctoritate Joannis Philippi *à Schonborn* Archiepiscopi & Electoris Moguntini edita cum figuris, in folio. Moguntiæ 1662. 2. editio, in 4. Ibidem 1666.

Theologi Moguntini id in Casp. Ulembergio,, desiderant, quod idiotismi superioris Germaniæ,, (westphalus nimirum erat) non satis gnarus fuerit:,, eòque ipso se permotos aiunt, ut commodiorem,, magisque Teutonicam Scripturæ traductionem,, molirentur, licet Ulembergianam, quoad fieri po-,, tuerit, in opere illo suo retinuerint. Pollicentur pro-,, inde interpretationem, quæ nativo minimèque co-,, acto idiomate Germanico Vulgatæ Latinæ textum,, fideliter exprimat." *Kortholtus cap. 25. num. 23. pag. 335. de variis Scripturæ edition.*

"Cum Moguntini *Theologi* A.1662.novam Joan. „Philippi Archiepiscopi auctoritate molirentur na- „tivo sermone gentis Germanicæ dulciùs expressam „interpretationem, hanc (*scilicet Gasp. Ulembergii*) „præcipuè à Westphalico idiomate perpurgandam si- „bi sumpserunt; cætera vero, quoad fieri potuit, reti- „nuerunt; sicut ex utriusque traductionis collatione „facilè innotescet." *Zeltnerus c. 1. p. 6. de novis Bibl. Vers. German.*

Biblia German. Ulembergii, in fol. Coloniæ 1670. 2. vol. 8. Ibid. Dehmen 1684. In fol. Ibid. 1691. In 4. & in 8. Ibid. 1692. In folio. Bambergæ 1701. In 8. Ibid. 1702. In 8. Coloniæ 1704. In 4. Ibidem 1705.

Psalterium Lat. & Germ. in 4. Basileæ 1503.

Psalt. Germ. cum postillis de Lira, in 4. Spiræ 1504.

Psalterium Germanicum, in 4. Metis 1513.

† Psalterium Germanicum, editum à Jo. Böschenstainio, a. 1523. *Hujus versionis loca quædam speciminis loco adducit, & cum versione Lutheri confert A. Pfeiferus Crit. S. c. 13. p. 343. & seqq.*

Psalterium Germanico idiomate ex Vulgato Latino redditum & expositum à Joanne Pediano, Coloniæ 1532.

Psalterium cum Canticis V. & N. Testamenti, expositionibus Dion. Cartusiani illustratum, à Cartusianis Coloniensibus Germanicè redditum, Coloniæ 1535. *Utramque versionem hanc laudat Jo. Frid. Mayerus cap. 3. § 3. & 4. pag. 81. 82. dissert. de Ecclesia Papæa &c. in triga dissertat. Theolog. 4. Gryphisvvaldiæ 1707.*

Psalt.

Psalt. Germ. Ulembergii, 8. Coloniæ 1701

Jesus Sirach sive Ecclesiasticus, Germanicè, in 12. Coloniæ, Gravenbruch 1601.

Ecclesiasticus, Ecclesiastes & Proverbia Salomonis, Germ. in 12. Ibidem, Quentel 1612.

Novum Testamentum ex Vulgata editione Latina in Germanicum sermonem versum ab Hieronymo Emsero, cum suis glossis adversus Lutheri glossas, & præfatione sive diplomate Georgii Saxoniæ Ducis, *jussu & suasione Joannis Scheunizii Episcopi Mersburgensis*, in folio. Dresdæ 1527.

Ex operis Epilogo. "Fatetur Emserus, se veterem, „ & novam translationem Germanicam contulisse, „ & ex textibus in Ecclesia probatis emendasse: Lati-„ nam pro norma secutum esse, sed ubi Græca differ-„ rent, id in margine notasse: Lutheri falsas glossas, „ refutasse, eisque suas apposuisse secundum sensum „ Ecclesiæ, &c. „

" Cum Nov. Testamentum à Luthero in Ger-„ manicam linguam versum, ac multis in locis de-„ pravatum, & per falsas annotationes ad confir-„ mandas hæreses ejus adornatum, multisque milli-„ bus exemplarium per chalcographos adauctum, „ & evulgatum, ubique circumferretur venale: & in-„ clytus & maximè Catholicus Princeps, Dux Saxo-„ niæ Georgius constantissimè illud non solum reji-„ ceret privatim, sed & publicis edictis interdiceret, „ subditis suis, per omnem suam in Turingia, Misnia-„ que & Saxonia ditionem ... Hinc factum est, ut illi, „ fidelis ac devotus Capellanus, Hieronymus Emse-„ rus, qui jam pridem ediderat annotationes in Luthe-„ ri Testamentum Novum, ac de multis eum palam, „

„convicerat, Novum Testamentum, ex recepta & „approbata per totam Ecclesiam translatione Latina, „verterit in Teutonicum quam fidelissimè jussu & „petitione prædicti Principis, qui & præfatione sua „opus illud maximè commendabile bonis ac piis o„mnibus reddidit.„ *Jo. Cochleus ad an. 1527. comment. de actis & scriptis Lutheri p. 161.*

† *Notandum est, hunc Cochlæi librum totum ex mendaciis esse compositum. Kortholtus versionis hujus historiam ita refert:* " Biblia Germanica „Lutheri cum prodiissent, magnoque applausu ab „omnibus exciperentur, intensissimus ille Lutheri „hostis, Georgius Saxoniæ Dux, publico mandato „conversi ab eodem Nov. Test. lectione & emtione „civibus suis interdixit,... Tum etiam novam „per Hieron. Emserum Nov. Test. translationem „ex Latina Vulgata procuravit, eamque prolixa „præfatione ornatam, suis legendam commendavit. „Prodiit primum an. 1527. Dresdæ in folio, ejusque „editionis raptim distractis exemplaribus, nova mox „adornari, cœpit in 8. verum nescio à quo mutata „passim & interpolata &c.„ *c. 25. de variis S.S. editionibus c. 17. 18. 19. conf. Seckendorf. Hist. Luth. I, 22.*

De ista versione hæc habet Lutherus tom. 3. operum edit. Altemburgicæ pag. 70. " Ille (*Emserus*) „Germanicam versionem meam suavem & bonam „esse fatetur, quam cum emendare non posset, defa„mare tamen conabatur, ac Test. Novi versionem, „ut erat de verbo ad verbum à me composita, no„mine, præfatione & glossis meis omissis, contra no„mine, præfatione & glossis suis additis hac ratione

tan-

tanquam suam vendebat.„ *An hæc ita se habeant, viderint ii, quibus utriusque exemplar inter se conferendi facultas est.*

“ *Hieronymus Emserus* novam versionem N.„ Test. maximâ tamen parte ex Lutheri versione ex-„ scriptam A.1527. compilavit, & Dresdæ in fol.„ eodem anno (quo & obiisse Emserum 8. Nov.„ Epitaphium ejus fidem facit) imprimi curavit, di-„ plomate Georgii Ducis *Saxoniæ* in Lutherum &„ ejus asseclas contumeliosissimo munitam. Cujus„ exempla cum raptim distraherentur, mox illam ex-„ cepit Lipsiensis alia editio in 8. repetita, sed multis„ locis mutata, & nescio quo authore interpolata, ac„ syllabo seu catalogo errorum Lutheri in altera illa editione A. 1527. commissorum aucta, causamque„ inter alias dissensus à Luthero præcipuam castitatis„ & pudoris ab eo neglectum stolide prætendens.„ *Zeltnerus cap. 1. pag. 4. de novis Bibl. Vers. German. &c.*

† Idem, cum summariis & glossis, *quibusdam in locis mutatum. Præmissus est Syllabus locorum, quæ Lutherus in secunda versionis suæ editione a. 1527. mutavit, titulo:* VVidereinanderstrebung Luthers Testamenten; *cum Privilegiis Georgii Ducis & Epitaphio Emseri. Accedunt Emseri* Annotationes in N.T. Lutheri *tertia vice excusæ.* In 12. Lipsiæ, Val. Schumanni 1528.

† *Ex Epilogo:* “ En tibi, Lector, opus, quod„ Emserus, ingravescente ætate, corporis viribus val-„ de debilitatus summa fide atque diligentia elabora-„ vit, quodque iam recognitum, correctum, expurga-„ tum & utilibus aliquot ac necessariis additionibus„

 auctum

„auctum exhibetur... vôcabula quædam interdum „mutata invenies. Nam ubi voces protervæ atque „ſcandaloſæ, (quasLutherus ſæpe multumque in ver„ſione ſua adhibuit,Emſerus autem ex incuria quan„doque reliquit) ſeſe obtulerunt,in virginum & caſta„rum mentium gratiam pro illis verba magis vere„cunda ſubſtituta ſunt.

† " Sic e. g. pro eo quod Lutherus locum Mat„thæi I. 23. vertit: Eine Jungfrau wird ſchwanger „ſeyn; in editione Emſeriana eſt: Eine Junckfraw „wird im leyb haben; pudica ſcilicet emendatione. *Kortholt. de variis ſcript. editionibus p. 147 fol. 331.*

"Hæc editio prioribus elegantior,cui ſyllabus ad„ditur locorum quæ Lutherus in ſecunda ſuæ „verſionis editione A. 1527. mutaverat, ſubſtitutis „commodioribus vocabulis.„ *Seckendorf. hiſt. Lutheran. lib. 1. ſect. 52. §. 127. Hic idem ſyllabus integer refertur à Joh. Frid. Mayero p. 32. cap. 3. Hiſt. Verſ. Germ. Lutheri.*

† Idem,cura Jo.Dietembergeri in 8.Colon. 1529. V. *Zeltnerus de novis Bibliorum Vers. Germ. p. 5.*

Idem, in folio. Tubingæ, Petri Quentel 1532. In 8. Friburgi 1534.

Novum Teſtamentum Latino-Germanicum, in 4. Antuerpiæ 1539.

Nov. Teſt. Germanicum *ex verſione ab Emſeriana diverſa*, in 8. Coloniæ, Van der Meulen 1553.

Nov. Teſt. German. Emſeri, fol. *absque loco* 1572. In 8. Coloniæ 1583. 8. Ib. Arnoldi Quentel 1603. in 12. Ib. Rutgeri 1605. in 8. 1606. 1610. 1614. 1623. 1631. Pariſiis 1630.

Evan-

Evangelium Joan. Germanice versum â Nicolao Crumbach. Lipſ. 1522. *Jo. Fr. Mayer in ead. differt. p. 81. ut ſupra in Pſalterio.*

† Epiſtolæ & Evangelia annua, Germanicè, illuſtrata à Georgio Holzajo S. J. an. 1641. *Jo. Alb. Fabricius B. Gr. l. 4. cap. 5.*

Apocalypſis Joannis hiſtoria, Germ. typis antiquis expreſſa cum commentario Germanico. *Extat in Bibl. Bodleiana cod. 988.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA GERMANICA

à Martino Luthero vel ab ejus aſſeclis edita.

Biblia Veteris Teſtamenti ex Hebræo, & Novi ex Græco in ſermonem Germanicum *dialecto Miſnicâ* à Martino Luthero converſa, *undecim annorum ſpatio, ſcilicet ab anno 1522. ad an. 1532. edita.* Pentateuchus in lucem emiſſus A. 1523. Libri Hiſtorici V. T. A. 1524. Eodem anno occupatus fuit in transferendo Job. Pſalmos pœnitentiales ex Latina Reuchlini verſione primum Germanice redditos edidit A. 1517. Integrum Pſalterium ſervatis ſtrictius Hebraiſmis, a. 1524. Eundem Pſalmorum librum ſed liberiore & Germaniſmi obſervantiore verſione ex poſuit A. 1531. Proverbia, Eccleſiaſtes & Canticum Canticor. in lucem prodiiſſe videntur A. 1527. † vel potius 1524. *ut docet Jo. Melch. Krafft in Emendandis in Hiſt. Vers. Lutheri à Mayero edita, p 10.*) Eſaias A. 1529. Reliqui Prophetæ An. 1531. 1532. Apocryphi (*ut eos vocat Lutherus*) libri circa A. 1530. Nov. Teſt. A. 1522. *Ita Jo. Fr. Mayerus p. 15. Hiſt. Verſ. Germ.*

Annus Editionis. 1532.

Luth. Hæ omnes editiones servantur in Bibl. Guelferbytana, exceptis apocryphis seu verius deutero canonicis libris, qui quidem sunt in Bibl. Schaphusiana.

Ex indice librorum Mart. Lutheri A. 1528. edito, qui legitur ad calcem comment. Jo. Cochlæi de actis & scriptis Lutheri pag. 343. "Libri in Teutonicum „translati per Mart. Lutherum, Novum Testamen„tum primo editum: Quinque libri Moysis: Historiæ „Josuæ, Judicum, Regum, Chronica, Esra: Job, Psal„terium, Solomo.

„In translatione Psalmorum Lutherus adjutus est „operâ Philippi Melanchtonis, Casp. Crucigeri, Jo„annis Forsteri, & Matthiæ Aurogalli. *Georgius Princeps Anhaltinus in brevi commonitione de translatione Psalmi 16. subjecta ejus concionibus in illum: Psalmum pag. 361. operum suorum.*

"In Germanicis Bibliis duo primi tantum Maccha„bæorum libri ex Græca in Teutonicam linguam „conversi sunt à Philippo Melanchthone, quem ver„sionis Germanicæ authorem oratio propria, & mul„to simplicior & facilior quam in cæteris Bibliorum „libris demonstrat. „ *David Chytræus in Onomastico sacro pag. 896.*

1535. Biblia Germanica ex versione Lutheri, antea per partes edita, absoluta demum & in unum compacta corpus, secundis curis recensita, cum privilegio Joannis Friderici Electoris Saxonici, in folio. Wittebergæ, Joannis Lufft. 1534-35. *Hæc editio edi cœpta est 1534. & absoluta 1535.*

„Anno 1534. Lutherus universa Biblia in unum „corpus collecta, & passim aliquantum emendata, ac „præcipue quod ad dictionem attinet, magis sub-

ſubinde perſpicue reddita edidit Wittemberg. in fo-„ lio... cum privilegio Joann. Friderici Electoris At-„ que hæc fuit prima editio atque recognitio integro-„ rum Bibliorum Germanicorum Lutheri, cui Pſalmi,„ non ex priore editione anni 1524. verum ex altera,„ A 1531. inſerti ſunt. *Joan. Frid. Mayerus pag. 14.„ hiſt. Vers. Germ. Lutheri cap. 2. §. 15.*

Joannes Melchior Krafft pag. 12. Emend. & corrig. in hiſt. Verſion. German. Lutheri hæc ait: Cap. 11. ſect. 15. *libri Jo. Fr. Mayeri* agitur de Bibliis Lu-„ theri in unum corpus primâ vice collectis, idque an-„ no 1534. factum eſſe aſſeritur; licet in eo plurimi„ aſſentiant, attamen dantur viri itidem celeberrimi,„ docentes Biblia A. 1535. primum conjunctim eſſe„ edita & ad finem perducta.„

† *Auguſtus Poſſelt, Eccleſiaſt. Zittavienſis, qui Codicum Biblicorum Verſionis Germ. Lutheri, quos ipſe magno numero poſſidet, notitiam edidit, in fine hanc etiam controverſiam de anno, quo Biblia Lutheri integra primum prodiere, attingit, idque an. 1534. ut Mayerus aſſerit, factum eſſe, ipſius editionis, cujo duo ipſi ſuppetunt exempla, quæq; ſepties in titulis pariter atque in fine hunc annum expreſſum refert, teſtimonio confirmat.*

Tandem an. 1535. (*inquit Kortholtus pag. 326.„ cap. 24. tract. de variis Scripturæ edition.*) omnes,„ & ſinguli junctim, inque unum corpus coacti libri„ Biblici idiomate Germanico Wittebergæ vulgati„ ſunt; ſed ita, ut reviderentur ante, ac, ubi opus eſſet,„ emendarentur. Pſalterii autem in locum prioris, ut„ pote Hebraiſmum plus juſto paſſim ſapientis, plane„ nova ſubſtitueretur translatio.„

Sunt

„Sunt quædam loca, in quibus postremæ emen„dationes prioribus editionibus non anteferendæ vi„dentur viris doctissimis... qui nec forte immerito „priorem Lutheri interpretationem interdum fontes „propius accedere, meliusque exprimere existimant „quam δευτέρας illius φροντίδας. *Jo. Frid. Maye„rus, ibid. p. 29. 30. Et pag. 88.* Quidam in hac ver„sione reprehenderunt vitioque verterunt Luthero, „quod boni interpretis limites ita, si illis credas, trans„gressus fuerit, & loco simplicis versionis, non raro „metaphrasin & commentarium ediderit.„ *Hæc Jo. Fr. Mayerus.*

"Est Lutheri hæc versio omnib9 cæteris, quotquot „extant, anteferenda, sive fidem & diligentiam, sive „perspicuitatem etiam spectemus, quæ tanta est, ut „multorum commentariorum vicem supplere que„at. " *Wagenseilius in synopsi historica universali part. 3. vol. 4.*

De hac versione non tam benigne judicat Philippus Marnix de sainte Aldegonde. scribit enim in sua ad Jo. Drusium epistola : " nullam versionem ab „Ecclesia (*Calviniana*) admissam tam longe ab „authentico textu differre quam versio Germanica „Lutheri.

" In interpretatione V.&N.Testamenti *a Luthe„ro facta (inquit Melanchthon in præfatione tomi „2. operum Lutheri)* tanta est perspicuitas, ut vice „commentarii esse possit Germanica lectio. „ *Allatis his verbis Rich. Simon addit cap. 43. Hist. crit. Vers. N. T.* " At non raro evenit, ut, qui majori stu„det perspicuitati, textumque magis intelligibilem red-

reddere affectat, suas opiniones atque interpreta-„ tiones potius quam S. Spiritus sensum proponat.„

" Ratione rerum & verborum, concedimus Lu-„ therum multis in locis non tam metaphrasten agere,„ quam paraphrasten.„ *Balth. Raithius thesi X. vindiciarum Vers. German. Lutheri.*

" Jacobus VVellerus (*alter Lutheranus*) præ-„ fat. in editionem versionis Biblicæ illam quæ Lu-„ neburgi A. 1663. prodiit, affirmavit Lutherum,„ sæpe - numero sensum potius quam verba Origi-„ narii textus reddidisse, quod tamen est paraphrasten,„ agere, non fidum interpretem.„ *Herm. Conrigius pag. 74. Epistolæ gratulatoriæ ad Augustum* Ducem Brunswicensem. *Idem ibidem refert Joannem Draconitidem* "voluisse aliam dare versionem Ger-„ manicam, & Ebræo textui magis convenientem.„

† De iis, qui Lutheri versionem laudibus extulerunt pariter atque notarunt, tum etiam de iis, qui eandem ab indigna aliorum censura vindicarunt, prolixe disserit *Jo. Frid. Mayerus in Hist. Vers. Luth, cap. 7 - 10.*

† Biblia Lutheri cum figuris, Argentorati, wolfg. Köphl. 1530. " Hæc editio nequaquam omnes li-„ bros sacros, ut titulus falso refert, ex Lutheri ver-„ sione, sed magnam partem Prophetarum & libros,„ Apocryphos, a Luthero illo tempore nondum edi-„ tos, ex alterius, forte Hetzeri, translatione exhibet.„ *Posseltus l. supra cit. & T. Ittig. præf. Bibl. Germ. 1708.*

Biblia Lutheri cum annotationibus & figuris, in folio. Augustæ Vindelicorum 1535. 1535.

† Eadem Argentorati, VVenc. Rihelii, 1535.

Biblia

1536 Biblia Germanica Lutheri, in fol. VVittebergæ, Joannis Lufft. 1536. 1538. 1539.

1539 † Biblia Germanica V. T. de Anno 1539. cum Lutheri emendationibus, propria ejus manu singulis paginis adscriptis, atque N. T. de anno 1540. asservantur *in Biblioth. Jenensi. Struvius introd. ad notit. rei lit. § 31.*

Aliæ editiones Joannis Lufft ante mortem Lutheri a Christoph. Sandio visæ & recensitæ pag. 378. appendicis interpretat. paradox. N. T. An. 1535. 1538. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. *Hic addit* Lutherum quotannis versionem suam cum Melanchthone, Forstero, Crucigero & Aurogallo emendasse.

1541 Eadem, jussu Henrici Saxoniæ Ducis, *juxta edit.* A. 1534. in folio, Lipsiæ, Nicolai VVolrabii 1541.

† *Hæc editio initio quidem, ipso Luthero ita volente, fere suppressa fuit, quod Wolrabius, Georgio superstite, multos libros contumeliosos in Lutherum typis suis evulgasset, referente Seckendorfio Hist. Luther. l. 3. f. 20. §. 77. pag. 255. In Biblioth. Jenensi extant* Biblia Germanica de anno 1541. quibus in,, captivitate sua usus est Joannes Fridericus Saxoniæ,, Elector, a Luca Cranachio elegantissime picta, at-,, que in membranis impressa.,, *Struvius Hist. Bibl. Jenens. § 9. & Introd. ad not. rei lit. §. 31.*

1542 Eadem, secundo recognita, editaque cum privilegio Joannis Friderici Electoris Saxoniæ & hortatione Lutheri *in Bibliis hodie præmitti solita,* in folio. VVittebergæ, Joan. Lufft 1541-42.

" Illa secunda versionis Germanicæ recognitio Anno 1542. absoluta, edi cæpta an. 1541. *Mayer, pag. 26.*

Ex

Ex Mathesii concione 13. de vita Lutheri a Jo. Frid. Mayer. Latinè reddita & edita p.25. Hist. Vers. Germ. Lutheri: " Cum totum Bibliorum corpus," Germanice redditum prodiisset A. 1534. & diem a," die edoceri, intelligentiamque Scripturarum per," tentationes incrementum capere intelligeret Lu-," therus, universos sacros libros a capite ad calcem," iterum accurate perlustrandos assumpsit, magnoque," ardore, incredibili industria, & precibus ferventissi-," mis integros denuo recensuit... singulare veluti," synedrium in hanc rem convocavit doctissimorum," ea ætate virorum, qui singulis hebdomadis aliquot," ante cœnam horis apud se convenirent, Joannem," nempe Bugenhagium, Justum Jonam, Doctorem," Crucigerum, Mag. Philippum *Melanchthonem*," Matthæum Aurogallum, quibus etiam Georgius," Rorarius, qui specimina typographi corrigebat, ad-," fuit, aliis insuper & peregrinis subinde doctoribus," virisque eruditis ad tantam rem juvandam advo-," lantibus, uti Doctore Bernardo Zieglero, & Forste-," nio.

" Postquam itaque Lutherus versionem iam a," se editam solus secum expendisset, etiam a Judæis," linguarumque peritis doctus significationes verbo-," rum, & seniores ex civibus suis Germanis de Ger-," mani sermonis proprietate adhibens in consilium...," ipse Doctor Martinus in consistorium illud atque," doctorum hominum concilium concessit allata ve-," teri Latina, & nova sua Germanica translatione," cum quibus Hebræum semper conjunxit textum.," Melanchthon Græcam versionem attulit, Cruciger," una cum textu Hebræo interpretationem Chaldæ-,"

am;

am; reliqui Professores Rabbinis secum adductis,, comparuerunt. *Joannes Bugenhagius* Pomera-,, nus Latino quodam codice utebatur, qui erat ei val-,, de familiaris... Anno denique 1542. hoc opus ad,, finem est atque ad umbilicum perductum.,,

" Narrat Paulus Crellius (*inquit Jo. Frid.*,, *Mayerus ib. p. 27.*) Lutherum anno 1539. cœpisse,, primam suam recognitionem denuo cum aliis vi-,, ris doctis recensere, & per totum opus passim nota-,, biliter correxisse suâ manu, exceptis paucis quibus-,, dam partibus scriptorum Propheticorum, quas per,, valetudinem emendare ipse non potuerit; emen-,, datas verò ab aliis approbarit atque sub nomine,, suo in lucem exire passus fuerit.,,

1543 Eadem, fol. Wittebergæ, Joan. Lufft 1543.

1544 Eadem, in folio. Argentorati, VVolfii Kophelii 1542-44.

1545 Eadem, tertio & ultimo recognita a Luthero cum glossis marginalibus & figuris, *optima editio*, in fol. VVittebergæ. Joan. Lufft 1544-45.

† " Glossæ marginales, quarum pars vivo Lu-,, thero in ultimis editionibus, pars paulo post eius,, obitum curante Georgio Rorario versioni Luthe-,, ri est apposita, majori jure ad Lutherum referun-,, tur, quia si non omnes, certe pleræque ex ejus ore,, exceptæ, & ab ipso inspectæ approbatæque sunt,, saltim ad caput usque 4. II. ad Corinthios Epistolæ,, in editione A. 1545. (*vel potius 1546. ut emendat*,, *Jo. Melch. Krafft. l. c. p. 28.*) Ac reliquas quo-,, que tametsi dubitantibus aliis, & fraudem suspi-,, cantibus, universas ex Lutheri sententia Bibliis ad-,, scripta esse, sanctè idem Rorarius est testatus, *Maye-*,, *rus Hist. Vers Luth. p. 47.*,,

Lu-

"Lutherus præfat. in Biblia post annos viginti,, à prima editione (*sc. anno* 1545.) agnoscit, non,, se modo sed & Santem Pagninum & Munsterum,, crebro aberrasse in sua ex Hebræo translatione,,, quod Rabbinorum glossis nimium crediderint.,, *Lindanus de opt. gen. Interpr. pag. 56.*

Aliæ editiones Wittembergicæ Joan. Lufftii post mortem Lutheri publicatæ, à Christ. Sandio visæ & recensitæ ibidem ut suprà 1546. 1548. 1549. 1551. 1553. 1556. 1558. 1559. 1560. 1561. 1563. 1565. 1566. 1570. 1571. 1574. 1575.

Eadem aliquantum mutata à Georgio Rorario, 2. vol. 4. VVittebergæ & Jenæ 1546. 1546

" Quædam loca post Lutheri obitum à Georgio,, Rörero, ordinario operis hujus Biblici correctore,,, præscitu tamen & consilio Doctorum VVittenber-,, gensium, textui Biblico fuerunt inserta. Qua de,, re ipsius; quoque Röreri verba legi possunt in,, Consiliis Theologicis VVitteberg. part. I. pag. II.,, & seq.,, *Ita Kortholtus cap. 25. §. 16. de variis Scripturæ editionibus pag. 329.*

Eadem, fol. Hamburgi 1546. VVittebergæ 1551. Embdæ 1554. VVittebergæ 1556. Francof. 1560. 1551 1560

Eadem, in 4. & in 8. VVittebergæ 1563. Jenæ 1564. Francofurti 1565. 1563 1565

Biblia Latina ex Vulgata editione à Paulo Ebero interpolata, & Germanica ex versione Lutheri, jussu & expensis Augusti Electoris Saxonici adornata, cum præfatione ejusdem Eberi ad Alexandrum Saxoniæ Ducem, 10. vol. in 4. VVittebergæ, Joannis Swertelii 1565.

"*In hac editione, ut scribit Jo. Frid. Mayerus ibid.*
„*pag. 73. Paulus Eberus* Germanicæ Lutheri inter-
„pretationi ad latus posuit Latinam, Vulgatam il-
„lam, sed ubicumque à Luthero diversa esse videba-
„tur, ex Luthero correctam & interpolatam, etsi hu-
„jus instituti sui ipsum authorem subiit pœnitudo, ut
„apparet ex his ejus verbis, quæ in præfatione legun-
„tur: *Fateri oportet, me sæpius nimiâ festinatione*
„*typographi & propriis occupationibus impeditum à*
„*verborum difficilium propriis significationibus in-*
„*quirendis & super locos obscuros consulendis aliis*
„*Doctoribus, adeo ut me nunc pudeat ac pœniteat*
„*hujus institutæ correctionis, & mutatæ versionis; &*
„*optarim, supplexque rogarim, ut Clementissimus*
„*Elector ac Dominus noster serio prohiberet, ne hæc*
„*à nobis emendata versio posthac unquam aut ullibi*
„*excudatur; cum neque sit amplius vetus illa, quæ in*
„*scholis & templis usurpata fuit hactenus in lectio-*
„*nibus sacris, neque nova, integra & perfecta dici*
„*mereatur, cui in locis obscurioribus tuto fidere le-*
„*ctor possit.*„

Eadem, 2. editio à Paulo Crellio recusa, castigata, & à multis mendis purgata, 4. Wittebergæ, typis Jo. Cratonis 1574. † *V. Jo. Melch. Krafft in Emend. in Mayeri Hist. Vers. Luth. p. 37. seqq.*

1567 Biblia Germanica Lutheri, fol. Francof. 1567, in
1568 4. Heidelbergæ 1568. 4. vol. 8. Francofurti 1569.
1569 fol. Ibid. 1570. Witteb. 1572. 2. vol. in 4. Francof.
1572 1572. fol. Ibidem 1574. Hanoviæ 1575. 4. vol. in 8.
1575-76 Francof. 1575, fol. Witteb. 1576. Francof. 1581. 8.
1582 Ibid. 1582. ex recensione Petri Patientis, fol. Francof.
1583 1583. fol. Norimb. 1583. 2. vol. 4. VVittebergæ 1584.

1584. fol. Francof. 1585. cum summariis Viti Die- 1584-85
terici. 4. witteb. 1589. Francof. 1590. 1589-90

Eadem juxta exemplar A. 1545. cum præfatione 1591
Theologorum VVurtembergensium, scholiis & annotationibus, pulcherrimisq; figuris à Tobia Stimero ære incisis, fol. Tubingæ, Georg. Gruppenbach. 1591.

Eadem, fol. VVitteb. 1591. cum summariis Petri 1592
Patientis, fol. Francof. 1592. 4. Lipsiæ, witteb. & 1594-95
Jenæ 1594. 8. Sigenæ 1595. fol. witteb. 1596. V. *Bi-* 1596
blia Polygl. 1596. cum summariis Petri Patientis. fol. 1598
Francof. 1598. cum summariis Viti Dieterici, 2. 1599
vol. fol. witteb. & Francof. 1599. in 4. Norimbergæ 1600
1600. In fol. 4. & 8. Argentorati 1603. in fol. VVit- 1603
teb. 1603. In 8. Francof. 1604. cum summariis 1604
Viti Dieterici, 2. vol. fol. VVitteb. 1604. cum sum- 1605
mariis Petri Patientis fol. Francofurti 1605. † cum 1606
figuris, fol. Francofurti 1606.

† Eadem cum summariis Leon. Hutteri, in 4. & 8. VVitteb. 1606. Hutterus in hac editione locum, „ classicum 1. Jo. V, 7. Bibliis Lutheri Germ. primus ad-„ didit, cum in nullâ à Luthero curata editione reperi-„ atur, neq; in ulla, quam VVittebergenses superiore, „ sæculo emiserunt, ne quidem in Lat. Germ. Eberi. „ *Jo. Frid. Mayerus Hist. Vers. Germ. Luth. p. 51. Ad quæ verba notat Jo. Melch. Krafft, dictum hoc in editionibus Witteberg. de annis 1596-97. 99. 1604. 1605. jam additum legi, p. 29.*

Eadem cum summariis Viti Dieterici, fol. Ibid. &
Norimb. 1607. In 4. Jenæ, Lipsiæ & VVitteb. 1608. 1607
fol. VVitteb. 1608. 1608

Eadem cum expositionibus Lucæ Osiandri à Da- 1610
vide Foerstero ex Latino Germanice versis, 7. vol.

O 2 fol.

fol. Stutgardiæ 1600-1610. 2. vol. fol. Luneburgi
1650. 1664.

1611 Biblia Germ. Lutheri, fol. Argent. 1611. In 4. Gos-
1614 lariæ, Fabirani 1612. fol. Francof. 1614. 8. VVitteb.
1617 1615. fol. Argent. 1615. 8. Roftochii 1617. 4. Lu-
1618 neburgi, VVitteb. Goslar. 1618. 8. Hanoviæ 1618.
1619 † Eadem cum fcholiis Dan. Crameri, *qui tertium
quoque Macchabæorum, tertiumque & quartum Ef-
dræ librum Germanice tranftulit, Bibliisque Lutheri
adnexuit*, in 4. 3. vol. Argentorati 1619.

1620 Eadem juxta exemplar A. 1541. cum fummariis
Dan. Crameri, fol. Argentorati 1620.

Eadem cum fummariis Viti Dieterici, in fol. Gos-
lariæ, Stern 1620.

† Eadem 4. vol. in 12. Lubecæ Sam. Jauch
1620.

1621 Eadem, in fol. & 8. VVitteb. 1621. 1622. in 8.
1622 Francof. & Norimb. 1624. in fol. & 12. Luneburgi
1624 1624. † in 4. VVittebergæ, Zach. Schüreri
1624.

Eadem cum fummariis Tobiæ Steinmern, in folio
Argentorati, Zenetzeri 1624.

Eadem cum fummariis Danielis Crameri, fol. & 4.
1625 Ibidem, iifdem typis 1625.

Eadem, 5. vol. 12. Dantifci, Huenefeld 1624-25.
1626 fol. VVitteb. 1626. 4. vol. 8. Argentor. 1626. 8.
1629 Luneburgi 1629. cum figuris Meriani, fol. Argent.
1633 1630. 8. Luneburgi, Sternen 1633, fol. Ibid. 1635.
1635 cum fummariis Jo. Sauberti *patris*, 2. vol. 4. Leidæ
1637 1636. in 8. Norimb. 1637. in 24. Dantifci 1638. 4.
1640 Luneburgi 1640. † in fol. Ibid. 1641. cum fig.

Biblia

Biblia Germanica Lutheri per varios Theologos, *Joan. Gerhardum, Joan. Himmelium, Salom. Glassium, Jo. Mich. Dilherum, & alios plurimos*, brevibus notis illustrata, cum præfatione Salom. Glassii, auspiciis Ducis Ernesti Vinariensis lineæ, Saxo-Gothani, *unde Ernestina & Vinariensia dicta*, (*quæ á Lutheranis valde commendantur.*) in fol. Norimbergæ. Endteri 1641. *Aliæ editiones Norimbergæ* 1643. 1649. 1652. 1662. 1670 1691. 1692. 1697. † 1708.

„ Biblia hæc ab auspice *Ernestina:* ab oppido & sede Principum qui auspicem Ernestum attinge-„ bant, *Vinariensia:* à loco ubi typis exscripta sunt,„ *Norimbergensia* vocantur. *Elias Mart. Eyringius cap. 16. vitæ Ernesti Pii Saxoniæ Ducis. Idem ibidem.* Multo labore collegi sententias, quinam Theolo-„ gorum hunc vel illum librum sacri codicis illustra-„ verint, sed non omnes consentiunt designationes. . „ Biblia hæc jussu Dni. Ernesti Ducis Saxoniæ simpli-„ plicissimo modo ad captum vulgi, & quidem versi-„ onis Lutheri potius quam fontium respectu habito,„ explicari debuere. „

† " Biblia hæc Ernestina adversus Erbermanni,„ sugillationes defendit, commentatorumque fidem,„ & industriam asseruit Jo. Musæus *in præf. ad tr.*„ *de Conversione, & in Vindiciis Bibl. Lutheri.* Falli-„ tur vero R. Simon, cum *t. 2. Hist. Crit. V. T. &c.*„ ait, reliquis versionis Lutheri editionibus præferri,„ Vinariensem, (*Nat. Alb. Versé in Lat. hujus li-*„ *bri versione male substituit Wismariensem*) propter-„ ea quod plurimas contineat translationis Lutheri,„ emendationes absque ulla antiquæ illius mutatio-„ ne, videturque adeo Tossani forte editionem cum,„

 Vina-

Vinarienſibus Bibliis confudiſſe.„ *Jo. Frid. Mayerus in Hiſt. Verſ. Lutheri pag. 61.*

† *Th. Daſſovius in Diſſertatione de SacriCodicis interpretibus Vinarienſibus §. 1.* "Magni æſtima-„tur jure meritoque labor, quem Vinarienſcs im-„penderunt ſacro codici interpretes; ex veteri ta-„men hiſtoria Hebræa multa erui poſſunt, quæ viris „doctiſſimis, ejusmodi diſcendi adminiculis carenti-„bus, vel non obſervata, vel minus videntur fuiſſe„ cognita. „ *Id quod variiis allatis exemplis in ſequentibus demonſtrat.*

1644 BibliaGerm.Luth.cum ſummariisJo.Sauberti *pa-*
1646 *tris*, 8. Leidæ 1644. in fol, wittebergæ 1644. 8. Lu-
1648 neburgi 1646. in 24. Argentorati 1648. 8. Amſte-
1651 lodami 1649. Norimb. 1651. Luneburgi 1653.
1653 1659. Bremæ 1653.

1654 Eadem *ſine ſcholiis*, in 16. Luneburgi, Sternen 1654. " Hæc editio opuſculum eſt admiratione „dignum,quod unico tomulo omnes ſacros codices „comprehendat. *Joan. B. Ottius.*

1659 Eadem cum ſummariis Dan. Crameri, 2. vol. fol. Luneburgi, Sternen 1659.

Eadem, in 4. Luneburgi 1660.

1660 Biblia Germanica Lutheri a Theologis VVittembergenſibus emendata, cum præfatione, *in qua labori ſuo teſtimonium perhibent*, in 4. VVittebergæ 1660. V. *Mayerus Hiſt. Vers. Luth. p. 49.*

"Hoc ſane inficiari non poſſumus, vix mendoſio-„rem a *Sterniis* prodiiſſe codicem, quam qui witte-„bergæ fuit editus in 4. majori, cui tamen cura ad-„fuit Theologi juramento adſtricti.„ *Mart. Geierus apud Jo. Frid. Mayerum p. 59. Hiſt. Vers. Germ.*

Ea-

Eadem eorumdem studio emendatiora, juxta exemplar A. 1546. cum nova præfatione, 8. Wittebergæ 1661. 1661

" Editores (*inquit Mayerus ibid. pag. 48.*) in,, præfatione testantur in editionibus, quæ pro emen-,, datissimis habentur, se supra mille sphalmata obser-,, vasse. ,,

Eadem 2. vol. 18. Luneburgi, Sternen 1661.

Biblia Germ. Lutheri ex accurata recensione 1663 Jacobi VVelleri, & cum ejus præfatione, auspiciis Joannis Georgii Electoris Saxoniæ, in folio. Ibidem, iisdem typis 1663. *Alia editio*, in folio. Ibidem 1679.

Biblia Germ. Lutheri cum summariis Leon. Hut- 1664 teri, in 4. VVittebergæ 1664. †in fol. Ibidem 1665.

Biblia Germ. Lutheri, jussu & impensis Serenissimæ Principis Viduæ Mariæ Elizabethæ, ex recensione & cum explicationibus Adami Olearii, in 4. Slefwici 1664. 5. vol. in folio. Lipsiæ 1678.

Biblia Germ. Lutheri ex recensione MartiniGei- 1670 eri & Jo. Adami Scherzeri edita, jussu & impensis Joannis Georgii II. Electoris Saxoniæ, *editio emendatissima, grandioribus exscripta typis, figurisque elegantissime are incisis: vocantur Biblia Dresdensia*, 4. vol. in 4. Luneburgi, ex officina Sterniorum 1670.

Biblia Germ. Lutheri cum summariis Viti Die- 1671 terici, fol. *absque loco & typographo 1671.*

Eadem, cum figuris, in fol. Luneburgi 1672. 1672 in fol. Francofurti 1672. in 4. Ibidem 1677.

† Eadem cum expositione Jo. Olearii 5. vol. in fol.
1678 Lipsiæ 1678.
1679 Eadem Altenburgi 1679. Rudolstadii 1680.
1680 Eadem e fontibus, contextu, dictisque parallelis
1682 secundum ductum Lutheri, ipsiusque ut plurimum verbis declarata per Abrah. Calovium, monitis & benignitate Joan. Georgii II. Electoris Saxoniæ, 3. vol. fol. VVittebergæ 1682.

† *Autor hic* tam capita, quam libros accurate in sua membra distinxit, verbis singulis, si opus fuit, aut integris periodis interpretationem apte subjecit; eamque e linguis sacris, contextu & parallelismis pure hausit; ipsiusque Lutheri ore, ubi adhuc in scriptis ejus potuit audiri, fideliter expressit; adeo ut de litterali sensu ubique, deque usu non raro constare queat. *V. Acta Erud. Lips. a. 1682. p. 181.*

Biblia Germ. Lutheri, 8. Luneburgi 1682. in 4. Jenæ 1683. in 8. Norimbergæ. 1683.

Eadem ex recensione Pretthenii cum variis lectionibus. (Præfixa sunt vocabula obsoleta, & olim tantum Lutheri ævo, vel etiam nunc solis Saxonicis usitata ac frequentata, *Zeltner in fine tract. de novis Vers. Germ.*) in fol. Schleusingæ 1684.
1694. Eadem paucis quibusdam mutatis, fol. Lipsiæ 1694.

Ex præfatione: "Hoc egimus, quantum licuit, di-
„ligentissime, ut correcta, pura, accurataque Biblia
„Germanica ederemus, unde varia exemplaria ver-
„naculo idiomate, eaque purissima & optima quæque
„antiqua & recentissima studio indefesso contulimus,
„& ubi variæ, neque satis inter se conspirantes lectio-
„nes, verbaq; diversa quoad sensum occurrerent, ea

ad

„ad Hebræos fontes in veteri, & ad Græcos in novo „discussimus.

Eadem cum glossis Leonardi Hutteri, in fol. & in 4. Francofurti 1686. 1686

Eadem ex recensione Jacobi Dorntrell, in fol. Luneburgi 1686.

Eadem in fol. Ulm. 1688. 1688

Eadem, cum summariis Jo. Sauberti in 8. Norimbergæ 1690.

Biblia Germanica cum præfatione Jacobi Welleri, in folio, Luneburgi, Joannis Stern 1690. 1690

Eadem ex recensione & cum præfatione Joannis Dieckmanni, editio correctissima, 8. Stadæ 1690. 1699. editio 3. cum nova præfatione, fol. Ibidem 1702. † *Nova editio nunc rursus prodit 1709.*

“In hac editione Dieckmannus multos omnino „typographorum inveteratos errores sustulit, passim„que ad meliora exemplaria veterem restituit lectio„nem... ut nihil nisi ex editionibus antea receptis & „probatis, nihil nisi ex ipso Luthero, nihil denique nisi „manifesto erroneum & falsum correxerit & immu„taverit.„ *Jo. Frid. Mayer pag. 49.*

Biblia Germanica Lutheri in 8. & 24. Luneburgi 1692. 1692

Eadem, cum summariis Jo. Sauberti, fol. Norimbergæ, 1693. 1693

Eadem, cum præfatione Phil. Jac. Speneri *de lectione Script. S. rite instituenda*, fol. Lipsiæ 1694. in 4. Schleusingæ 1695. 1694 1695

Eadem, juxta exemplar anni 1545. in folio Francofurti & Lipsiæ 1696. 1696

1697 Eadem, in 8. Wittebergæ 1696. cum summariis Leon. Hutteri, 8. Ibidem 1697.

Eadem, cum præfatione Wegneri, fol. Francofurti 1697. Luneburgi 1705.

1699 Eadem, in 8. Lipsiæ 1699. cum summariis Leon.
1700 Hutteri, in 4. Wittebergæ 1700. & Francofurti 1700. in 8. Norimbergæ 1700.

1701 Eadem, cum figuris Meriani, fol. Lipsiæ 1701. cum præfatione Seligmanni, fol. Francof. 1701.

1702 Eadem, in 12, Halæ Saxonum 1702. in 8. Witteberg. 1702. cum præf. Consistorii VVurtembur-
1704 gici, 8. Stutgardiæ 1704.

† In hac editione versio Lutheri passim mutata est ac interpolata, quæque præmissæ sunt præfationes, Donatismi, Enthusiasmi & Chiliasmi vestigia præbent. *Ittigius in præf. ad Bibl. Germ. 1708.*

Eadem, cum figuris ex antiquitate depromptis, scholiisque & explicationibus Nicolai Hasii, in 8. Lipsiæ, Jo. Ludov. Gleditsch 1704. in folio, Ibidem 1707.

1706. † Eadem, cum summariis Hutteri, in 8. VVittebergæ, B. C. VVustii 1706.

1707 Eadem, in 8. Norimbergæ 1706. in fol. Lipsiæ, hæred. Fridr. Lanckisch 1707. in 8. Luneburgi, Joh. Stern 1707.

1708 † Eadem, ex accurata recensione Christ. Reineccii, cum doctissima præfatione Thomæ Ittigii *de variis Bibliorum Germ. editionibus*, in 4. Lipsiæ, hæred. Frid. Lanckisch 1708.

† Eadem, cum præfatione Aug. Herm. Franckii, in 8. Halæ, typis & impensis Orphanotrophii 1708.

Eadem,

Eadem, cum præfatione Seb. Schmidii, in 4. Argentoratati 1708.

Eadem, cum præfatione Joh. Frid. Mayeri, in 8. Stetini 1708.

Eadem, studio Joachimi Morgenvveg edita, cum figuris, in folio, Hamburgi, Hollii 1708.

† Eadem, cum præfatione Georg. Frid. Mein- 1709
harti, in 8. Sondershusæ 1709.

† Eadem cum textibus utriusque Testamenti originalibus, cura Christiani Reineccii & sumptibus hæredum Frid. Lanckisch, Lipsiæ edenda. V. *Biblia Hebraica.*

Biblia Germanica ex Hebræo, interprete Joanne Draeonitide, *quæ quidem versio in qualibet Pentaplorum suorum quina linea debebat reponi, ut refert Melch. Adam in ipsius vita pag. 406. Hanc non Lutheri, sed novam ab ipso conditam esse probant illa Herm. Conringii verba in Epist. Gratulatoria ad Augustum Brunsvicensem p. 74.* "Fuit & vivo pari-„ ter & mortuo Luthero peraddictus Joannes Draco-„ nites, & tamen ille voluit in Pentaplis suis plane„ aliam dare versionem Germanicam, & Ebræo tex-„ tui magis convenientem: specimina Wittebergæ &„ Lipsiæ edita sunt in medio.„

Biblia Germanica ex Hebræo, interprete Joan. Sauberto *filio*, auspiciis Augusti Brunswicensis & Luneburgensis Ducis. *Hanc versionem Saubertus molitus est A. 1665. de quo molimine ad Augustum Ducem Epistolam Gratulatoriam scripsit Conringius.*

De hujus versione & labore loquitur his verbis Zeltnerus pag. 16. cap. 1. num 13. de novis Bibl. Vers.

Ger-

German. &c. " Prioribus annumeramus, quæ an-„no circiter 1665. in Academia Julia de instituto hoc „acta sunt, ubi Philologus tum ac postea Theologus „nostras quidam (*sc. Joannes Saubertus Junior*) „tanto alias negotio non impar, sive ex imperio sive „sua sponte id negotii in se recepit, sed eo successu, ut „lucubrationes illæ gravissimis de causis quanquam „affectæ & prælo paratæ Principis jussu tandem Bi-„bliothecæ clarissimæ scriniis commissæ & absconditæ „sint. De reliquo observationes si quæ fuerant melio-„res alio habitu inter posthuma Viri B. opera, qui-„bus multo tutius frui potest Ecclesia, hodie com-„parent.

" Jussit Augustus Dux Brunsuicensis, qui Gvel-„ferbytanam Bibliothecam primus collegit, ut nova „cuderetur a Joanne Sauberto juniore Germanica „sacrorum codicum translatio, cui labori suam ipse „operam impendit; hæc autem non ultra Pentateu-„chum impressa est obveniente Augusti Ducis mor-„te, nec unquam fuit publicata.„ *Hæc Clariss. Leib-nitius in Epistola ad me missa 24. Septembris 1708.*

† *Ipse Saubertus in Dedicatione Palæstra suæ Theologico-Philologicæ ad Sereniss. Brunsuicensium Duces, Divi Augusti filios, de hoc instituto sequentia refert*: " Commentarium in ' Leonis de templo „Hierosolymitano libros cum jussu Divi Augu-„sti conscribere aggressus essem; intercidit mihi in-„ter hæc studia, quo inopinatius nil potuisset quic-„quam. Scilicet novam ex sacris fontibus Biblio-„rum vernacula lingua translationem emittere jube-„bar, frustra molestum deprecans laborem, atque „causæ momenta, eiq; impares ingenii mei vires po-nens

nens ob oculos. Et profecto quæ in manu adhuc,, sunt, augustæ litteræ poterunt facere testatum, qui-,, bus adductis rationibus me a gravi isto ac invidiæ,, pleno instituto excusaverim. Quæ omnia Tua,, etiam Serenitas, *Rudolphe Auguste*, habet in nume-,, rato, planissimoque assensu poterit confirmare, cum,, postParentis discessum Tua Serenitas ad imperii suc-,, cederet clavum; & ego litteris iteratis repetitisque,, sonticis argumentis, ut ab imperfecto opere absol-,, verer, instarem, solita clementia Tua tandem ex-,, auditus, etsi principio aliquandiu videbaris ambige-,, re & fluctuare.... Minime *autem* gentium transla-,, tione ista Divus Augustus intendit, vel elevare aut,, ex Ecclesiis prorsus eliminare D. Lutheri ver-,, sionem, quam omnium, quæ exstant, esse ac-,, curatissimam ac incomparabilem, tantoque ma-,, jori religione, tanquam divinitus nobis con-,, cessum κειμήλιον, asservandam, ac illibate tenen,, dam, sensi semper, ac sentio etiamnunc,....Iniquis-,, simꝰ mortalium fuerit, Augustæ pietati hoc qui im-,, pingat. Me vero aut socerum qui suspectos ageret,, suppeditati de ista instruenda versione consilii, ne is,, imperitè nimis ac petulcè, contra fas & æquum tale,, alterutri aut utrique nostrum improperaret. Ridi-,, culum imo, meo adscribere instinctui, quod maturo,, & cum clarissimis Theologis communicato consi-,, lio animo versaverat, magnisque sumtibus & incre-,, dibili industria molitus erat Serenissimus Princeps,, antequam ego vitali hac aura cœpissem frui. *Quippe jam anno 1639. nova Bibliorum versio Germani-,, ca, a Gustavo Seleno jussu Principis adornata, ty-,, pis vulganda erat, cujus postquam titulum & præfa-*

tionem

„*tionem Saubertus commemoraſſet, tandem addit*
„*Divum Auguſtum* ſæpenumero calido teſtatum
„fuiſſe affectu, lætiori ſe fata ſubiturum animo, com-
„potem prius voti ipſum ſi reddat jam tot retro annis
„optati a ſe ac inſtructi operis perfectio.

† *Sunt penes me* XXV. priora Geneſeos capita *hujus verſionis mſſta, quæ* Divus Auguſtus *ſpeciminis loco avo materno,* Martino Geiero *tranſmiſit, ut, iiſdem ad ſeveriorem amuſſim exactis, ſuam de hoc inſtituto ſententiam ſibi indicaret, una cum* Geieri & Conringii *hac de re epiſtolis mutuis, aliiſque nonnullis quæ ad hiſtoriam illius verſionis pertinent. Unde adeo quædam hactenus dictis addere liceat. Ac primo quidem de ipſa translatione notandum eſt, illam ſæpe quidem a verbis atque ſententia Lutheri recedere, ſæpius autem Lutherum preſſe ſequi, ut adeo non nova hæc, ſed verſio Lutheri mutata paſſim atque interpolata eſſe videatur. In iis autem locis, quæ à Lutheri verſione diſcrepant, interpretem Rabbinorum expoſitionibus plus nimium favere, literamque textus Hebraici contra indolem linguæ Germanicæ ſuperſtitioſe exprimere, Theologus quidam Vitembergenſis, cujus cenſuræ ſpecimen ſupra memoratum tranſmiſſum fuit, notavit. Singulis capitibus nova ſummaria præfixa ſunt, loca parallela in margine addita, & loco gloſſarum Lutheri marginalium in fine cujuſque capitis nova ſcholia ſubjiciuntur, quæ quidem Theologi modo memorati judicio partim ſunt inutilia, partim Judaizantia &c. Hæc ut eo melius intelligantur, integrum caput cum annotat. hic ſubjiciam, ſperans lectori id ipſum haud fore ingratum. En igitur Caput IV. Geneſeos, præ ceteris obſervatione dignum:* Das

Das IV. Capitel.

Von Adams Kindern und Nachkommen: insonderheit von Cain, dessen Bruder-mord, und darauff ergangenen Urtheil.

1.

VNd der Mensch erkante Hevam sein VVeib, und sie ward schwanger, und gebar den (a) Cain, und sprach: Ich habe bekommen einen Mann (b) durch den *HERRN*.

2. Und sie fuhr fort, und gebar (c) Habel seinen Bruder: und Habel ward ein Schæfer, Cain aber ward ein Ackermann.

3. Es begab sich aber (d) nach etlichen Tagen, dass Cain dem *HERRN* Opffer brachte, von den Früchten des Feldes.

4. Und Habel bracht auch von Erstlingen seiner Heerde, und von ihren fetten. Und der *HERR* sahe an Habel und sein Opffer.

5. Aber

(a) Ebr. *Kajin*, ein Ervvorbener und zuvvege gebrachter.

(b) Oder: Mit dem *Herrn*. Als vvolte sie sagen: Ich habe mit Gottes Hulff ein artiges Sohnigen erlanget. Oder ich habe durch Gottes Seegen nunmehr meinen Erstgebornen bekommen. Etliche meinen, sie ziele auf den versprochenen Weibes-Samen, und vvolle so viel andeuten: Durch Gottes Gnade habe ich nun den verheissenen Mann, meinen Trœster und Nothhelffer, den Messiam. Dass das Ebr. Wœrtlein *as*, hier nicht sey ein *Articulus accusativi casus*, sondern heisse, durch, mit, oder von, ist andersvvo bevviesen vvorden.

(c) Ebr: *Hafal* Eitelkeit, oder Nichtigkeit.

(d) Ebr. Von End der Tagen.

5. Aber Cain und sein Opffer sahe er nicht an, da ergrimmete Cain sehr, und sein (e) Angesicht verfiehl.

6. Da sprach der *HERR* zu Cain: VVarum ergrimmestu? und warum verfællt dein Angesicht?

7. Ists nicht so? (f) du mœgest gleich was gutes

(e) Wie es nach der Grundsprach lautet. das ist: Er ergrimmete so sehr, dass sich auch die farbe in dem Angesicht verlohr &c. oder dass seine gewœhnliche Gestalt sich verænderte, vvegen der zornigen und scheuslichen Minen.

(f) Dieser Text ist schvver, und vvird unterschiedlicher Weise ausgeleget. In dem Lateinischen lautet er von Wort zu Wort also: *Si benefeceris ferendo, & si non benefeceris: ad ostium peccati cubans*, da dann erstlich zu mercken, vvan das Wœrtlein *si* in dem Ebræischen in einem Text zvveimalen gelesen vvird, dass es manchmal musse erklaeret vverden: *sive, sive, tam, quam.* Zum andern: Wann das Ebr. Wort *benefacere* mit einem andern *verbo infiniti temporis* construirt vvird, so vvird jenes *adverbialiter* gegeben, dieses aber *infinito tempore.* Zum Exempel *1. Sam. XVI, 17. Virum benefacientem pulsando, h. e. pulsantem bene. Jer. I, 13. Benefecisti videndo h. e. vidisti bene. Prov. XXX, 29. benefacientia eundo h. e. euntia bene. Prov. XV, 2. Benefaciet sciendo, h. e. sciet bene.* Zum dritten, so vvird das Ebraische Wort *ferre, elevare*, offters gebraucht von den Geschencken, Zehenden, Opffern und Gaben. *Ezech. XLV, 11. Deut. XII, 26. Psal. XCVI, 8. &c.* So ist nun diese Dolmetschung nach Art der Ebr. Sprache einfältig, hell und klar, und hat diese meinung: Wann du so ein rachgieriges, vergalltes und boshafftiges Gemüth hast, so ist dein Gottesdienst, es verhälte sich derselbe in ubrigen vvie er vvolle, umsonst, und durchaus vergebens, und du bist ein Knecht und Unterthan der Sunden, den ich nicht ansehen noch erhœren mag.

tes opffern oder nicht, so liegestu an der Thür der
Sünde? (g) wiewohl jenes seine Begierde zu dir
stehet, so willstu doch über ihn herrschen.

8. Da redete Cain mit seinem Bruder Habel. Und Sap.
es begab sich, da sie auff dem Felde waren, er- X, 3.
hub sich Cain wieder seinen Bruder Habel, und Matth
tœdtet ihn. XXIII, 36 Joh. III, 12.

9. Da sprach der *HERR* zu Cain: VVo ist Ha- Judæ
bel dein Bruder? Er aber sprach: ich weiss nicht, V. 11.
soll ich meines Bruders Hütter seyn? Ebr. XII, 24.

10. Und er sprach: VVas hastu gethan? Es ist
eine Stimme deines Bruders (h) Bluts, welches
schreyet zu mir aus der Erden.

11. Und nun verflucht seiest du (i) von der
Erden, die ihr Maul hat auffgethan, um deines Bru-
ders Blut von deinen Hænden zu empfangen.

12. VVann du die Erde bearbeiten wirst, soll sie
dir hinfort ihr Vermœgen nicht mehr geben, unstet
und flüchtig soltu seyn auff Erden.

(g.) Das ist: Wievvohl Habel dir mit ehrerbietigen Gemüth gutvvillich sich untervvirfft, so vvillstu doch gevvalthætiger Weise ihn unter die füsse treten.

(h) Im Ebr. stehet der *Pluralis*, *Sanguinum*, daraus etliche schliessen vvollen, dass Habel viel Blut müsse von sich gegeben haben, als er getœdtet vvorden. Wievvohl die Art des Todtes oben v. 8. nicht ausgedruckt vvird. Es pfleget aber die heilige Schrifft in erzehlung der Todtschlæge gemeiniglich in plurali das Wort Blut zu setzen.

(i) Das ist: Die Erde selbst soll dich verfluchen, und dich meinen fluch empfinden lassen, vvie solches v. 12. vveiter ausgeführet vvird.

13. Cain aber sprach zu dem *HERRN:* (k) Meine Sünde ist grösser, denn dass sie mir vergeben werden möge.

14. Siehe, du treibest mich heute aus diesem Lande, und muss mich vor deinen Angesicht verbergen, und muss unstet und flüchtig seyn auff Erden: So wird geschehen, dass mich todtschlage, wer mich findet.

15. Aber der *HERR* sprach zu ihm: Wer nun Cain todtschlägt, das soll siebenfältig gerochen werden. Und der HERR machte ein Zeichen an Cain, dass ihn niemand erschlüge, wer ihn fünde.

16. Also gieng Cain von dem Angesichte des *HERRN* und wohnete im Lande (m) Nod, vor Eden gegen dem Morgen.

17. Und

(k) Etliche Rabbinen verstehen es, als wann Cain diese Wort nur fragsweise zu Gott geredt hatte. Nach dem Ebr. kœnten sie auch gegeben werden: Meine straffe ist grösser, denn dass ich sie ertragen kan.

(l) Was das für ein zeichen gewesen sey, welches Gott an Cain gemacht, hat der heilige Geist nicht kund gethan. Und ist also unnœthig darnach zu fragen. Wiewohl etliche fürgegeben, es sey stetiges Zittern der Hände und des Kopffes gewesen. Von denen Rabbinen schreiben etliche, Gott habe ihm einen Hund zugesellet, der ihn für Gewalt behütete. Andere sagen, Gott habe ihme aus der Stirne wachsen lassen ein horn, als einen Ochsen. Andere halten dafür, Gott habe ihm an die Stirn geschrieben einen Buchstaben aus seinem heiligen Nahmen JEHOVA. Nach dem Ebr. lautete es auch also: Der *HERR* sezte dem Cain ein Zeichen, das ihn keiner, der ihn fünde, erschlagen würde.

(m) Ebr. *Nodh*, eine herumbschweiffung, flucht, bewegung.

17. Und Cain erkante sein VVeib, die ward schwanger, und gebar den (n) Hanoch. Und er bauete eine Stadt, die nennete er nach seines Sohns Nahmen Hanoch.

18. Hanoch aber zeugete (o) Irad, Irad zeugete (p) Mahujael, Mahujael zeugete (q) Methusael, Methusael zeugete (r) Lamech.

19. Lamech aber nam sich zwey VVeiber, eine hieß (s) Ada, die andere (t) Zilla.

20. Und Ada gebar (u) Jabal: derselbige war ein (x) Vater derer die in Hütten wohneten, (y) und Vieh zogen.

21. Und sein Bruder hies Jubal, (z) der war ein Vater (aa) aller Geiger und Harffenisten.

(n) *Chanoch*, ein Eingeweiheter, zugeeigneter. Es waren auch andere dieses Namens *Gen. V, 18. XXV, 4. XL, VI, 9.*

(o) Ebr: *Iradh*, die Bedeutung dieses Namens ist ungewiss.

(p) Ebr. *Mechuiael* oder *Mechüjael*, einer der die Krafft vvegnimbt.

(q) *Metuschael*, der den Tod, oder der Menschen suchet.

(r) *Lamach*, der Ursprung des Namens ist fast unbekant.

(s) *Adha*, eine, die sich schmücket oder zieret. So war auch geheisen Esaus Frau. *Gen. XXXVI, 2.*

(t) *Zilla*, eine die klinget oder klappert. Item ein Schatten, oder eine Eingetauchte,

(u) *Jafel*, der bringet.

(x) Das ist ein Urheber, Anfänger, Erfinder.

(y) Ebr. und des Viehes oder der Viehe-Zucht.

(z) *Jufal* der wiederbracht ist.

(aa) Nach dem Ebr. eines iedwedern, der da begreiffe die Cithern und Harffen. Wiewohl man nicht wissen kan, was für Musicalische Instrumenten diese bey den alten Ebræern gewesen. Etliche verdeutschen es; Orgeln; andere; Geigen, Lauten, Leiern &c.

22. Die Zilla aber gebar auch, nemlich den (bb) Tubalkain, den Lehrmeister aller Erz u. Eisenschmiede: und die Schwester des Tubalkain war (cc) Naema.

23. Vnd Lamech sprach zu seinen VVeibern: (dd) Ada und Zilla, höret meine Rede, ihr VVeiber Lamech, mercket doch was ich sage, (ee) Ich habe einen Mann erschlagen mir zur VVunden, und einen Jüngling mir zur Beulen.

24. Cain soll siebenmahl gerochen werden, aber Lamech sieben und siebenzig mahl.

25. Adam aber erkante nochmalen sein VVeib, und

(bb) *Tufal Kajin*, du wirst wieder gebracht werden, ó Kain.

(cc) *Naama*, die schœne, liebliche, annehmliche. So hiess auch die Mutter des Kœniges Rehabeam, 1. *Reg. XIV, 21*. wie ingleichen eine stadt, *Jos. XV, 41*.

(dd) Es scheinet, diese Namen der zweien Weiber Lamech seien der Anfang der Rede Lamech, weil kurz vorher gehet der *Accentus Resia*.

(ee) Etliche erklæren diesen Text, als vvenn Lamech vvarhafftig iemand umbgebracht hætte: Und zvvar vvie die Rabbinen vvollen, den Cain. Und vvære also die Meinung diese: Ihr meine Weiber, vvas bekümmert ihr euch viel darum, dass ich einen ertödtet, und vvas gehets euch an. Last mich für den schaden sorgen, die darauf erfolgende Straffe gieng ja mich und nicht euch an. Troz aber dem, der sich an mich machen vvolte, Cain soll nur sieben mahl gerochen vverden. Ich aber habe in meinem Geschlecht so viel Nachkommen und Leute, darzu hat mein Sohn Tubalkain samt seinen Gesellen eine so grosse Anzahl von Schvverdtern, Spiessen, Harnisch und Schilden im Vorrath, dass der jenige viel übler zukurz kommen solte, der mich angreiffen vvolte. Andere verdolmetschen es ein vvenig anders: Ich solte vvohl einen Mann erschlagen vvegen meiner Wunden und

und sie gebar einen Sohn, den hies sie (ff) Seth, denn Gott hat mir (sprach sie) einen andern Saamen gesezt für Habel, den Cain erwürget hat.

26. Und dem Seth wurde auch ein Sohn gebohren, welchen er hiess (gg) Enos Dazumahl fieng man an (hh) anzuruffen des *HERRN* Nahmen.

Theologus Wittembergensis in Censura, cujus supra mentionem feci, in hoc capite sequentia inprimis notat, & quidem verba ultima commatis 1: Ich habe bekommen einen Mann durch den Herren; *contrariari dicit textui Hebraico, ideoque Lutherum ipsum hunc locum ita emendasse:* Ich habe den Mann den Herren. *Porro commate 5. ubi legitur:* Und sein Angesicht verfiel; *ostendit Lutherum multo clarius dixisse:* Und sein geberd verstellet sich. *Commate 7. textum plane corrumpi, & glossam distortam addi, itemque scholion commati 15. subjunctum ridiculum esse affirmat. Denique comm. 21. pro*

P 3 *voca-*

einen Jüngling vvegen meiner Beulen &c. Der Verstand ist dieser: Schlüge mir einer eine Wunden oder nur eine Beule, wær er gleich jung und starck, er solte mit dem Leben nicht darvon kommen. Ich vvolte mich vveit besser ræchen, als Cain soll gerochen vverden. Ich habe eine vveitleufftige Familia, darzu ist mein Sohn ein Meister aller Waffen-Schmiede &c. und vvaren also diese reden Lamechs recht tyrannische, trozige und hoffærtige Worte.

(ff) Ebr. *Sches*, ein besizender oder gesezter, vveil von ihme die Welt ist besezet vvorden.

(gg) Ebr. *Aenosch*, ein Mensch, der mit Gefahr, Trübsal und Schmerzen umgeben ist.

(hh) Oder: sich zu nennen nach des *HERREN* Name, vvelche beide Meinungen der Grund-Text auch zulæsset.

vocabulo: Pfeifer, *quod est apud Lutherum, male substitui:* Harffenisten. *Cæterum idem ille Theologus (nempe Abr. Calovius,) non modo hanc Sauberti versionem ibi notat, verum etiam in genere novam Biblior. Versionem Germanicam haud vulgandam esse multis argumentis asserit, qualia fere leguntur apud Gust. Ge. Zeltnerum in Dissert. de novis Bibliorum Versionibus Germanicis non temere vulgandis. Et hæc ipsa quoque sententia fuit Martini Geieri, unde tam in litteris ad Hermannum Conringium proprio nomine scriptis, quam in illis, quas jussu atque nomine Jo. Georgii II. Saxoniæ Electoris ad Augustum Principem a. 1665. & 1666. exaravit, gravissimis rationibus adductis novæ versionis Brunswicensis consilium avertere conatus est. At vero Princeps licet Geieri judicio multum tribueret, ingenuumq; ejus animi candorem valde probaret, ab instituto tamen opere nullis rationibus dimoveri se passus est, ejusdemque adeo iussu & auspiciis nova versio typis a. 1665. excudi coepit. Verum anno sequenti 1666. cum ad Caput usq; XVII. libri I. Samuelis deventum esset, interveniente Augusti morte, labor iste penitus abruptus est, atque exemplaria quotquot impressa fuerant omnia in Bibliotheca abscondita sunt. Memini ejusmodi exemplar me vidisse Helmstadii apud Reverendum Abbatem, Jo. Fabricium, qui illud dono Antonii Vlrici obtinuerat. Titulus hic erat:* Erster Theil der Bibel, welche auf befehl Herzogs Augusti nach der Ebræischen Grundsprache übersezt worden. h. e. Pars prima Bibliorum jussu Ducis Augusti ex Hebraica lingua originali translatorum.

Nova

Nova Bibliorum Germanicorum versio adornata. "Sparsus non ita pridem (*pergit Zeltnerus l, c.*)" rumor est, simile quidpiam circa Scripturæ sacræ" versionem novam molitum esse nonneminem Lu-" thero acutius, suâ sententiâ, cernentem, suosque la-" bores illustris cujusdam civitatis ministerio censu-" ræ tradidisse; sed cum incerta adhuc fama illud" ferat, neque liquido satis pateat atq; constet, utrum" nova hæc editio diversa sit ab ea, cujus Joan. Frid." Mayerus, *libr. German. contra Pietistas* quæst. 6." in fine nuper meminit tamquam Jacobi Bohmii ex-" plicationibus instructæ, & cum imprimi jam cœpta" esset, Magistratûs atque Ministerii Hamburg." auctoritate oppressæ, rem in ancipiti relinquimus." *Hæc ille.*

Pentateuchus Germanicè ex versione Lutheri fol. VVitteberg. 1523. & 1526. 8. Ib. 1524. Erfurti 1544.

† Libri Historici à Josua usque ad Esther, ex eadem versione, *cum figuris.* Augustæ Vind. Silv. Ottmar 1524.

Libri Historici & Poëtici, ex eadem versione, fol. VVitteb. 1524. Pöëtici, 8. Erfurti 1525.

Liber Job, interprete Godofredo Oleario, 4. Lipsiæ 1665.

† Psalmus CXVIII. Germanice, interprete Mart. Luthero. V. *Ejus tractatus de Confessione &c.* in 4. VVitteb. 1521.

Psalmi septem Pœnitentiales ex Vulgata Latina, interprete Mart. Luthero, *qui novam Reuchlini ex Hebræo versionem adhibuit*, A. 1517. V. *Tom. I. Oper. Germ. Lutheri p. 23. & sequent.*

Psalmi omnes Germanicè juxta Hebraicam ve-

ritatem ex versione Lutheri, 8. VVitteb. 1524. Norimbergæ, in folio majori, *magno charactere*, Jo. Petreii, 1525.

"Hæc prima Psalmorum versio à Luthero con„cinnata multis in locis ad fontes Hebræos accedit „propius, & à Germanico idiomate distat longius. *Luther. in præfatione secunda Psalmorum editionis.*

† "Prima Psalterii versio de a. 1524. & à Jo. „Dicmanno in Bibliis Germ. Stadensibus in fol. & „in 8. excusis, (*ubi sc. lectiones ejusdem à posteriori versione, quæ Bibliorum operi inserta fuit, diversæ singulis versibus alio charactere subjiciuntur,*) & à Jo. Gottfr. Zeidlero in Hallensi Tomo scriptorum Lutheri exhibetur, quæ tamen editiones inter se distant. *Jo. Melch. Kraffti in Exam. Hist. Vers. Germ. Lutheri p. 21. & 22.*

† *Novam quoque primæ hujus Psalterii versionis à multis ob raritatem desideratæ editionē moliti sunt FRANZIUS, ut patet ex præf. ejus ad librum de Interpr. Scr. p. 53.* Jo. Frid. Mayerus, *qui in Hist. Vers. Luth. p. 11.* primæ illius versionis exemplum è Bibliotheca Rud. Augusti Luneburg. Ducis sibi concessum, suaque opera brevi recudendum esse refert; & Jac. Frid. Reimmannus, qui ante editionem à Dicmanno & Zeidlero nuper curatam idem se propositum tenuisse fatetur *in Introd. ad hist. litt. pag. 35. ubi simul codicem suum, qui editionem Norimbergensem continet, describit.*

Iidem, editio altera (Germanico idiomati accommodatior, & ab Hebræis longius distans, *ut scribit in sua præf. Lutherus,*) in 8. Lipsiæ 1531. 1533. 1537. 4. Lipsiæ 1574. 1587. 12. Halæ Saxonum 1603.

1603. cum summariis & explicationibus Dan. Crameri, 4. Lipsiæ 1618.

Psalmi Lat. & Germ. ex versione Lutheri, fol. Lipsiæ 1566

Iidem ex Hebræo versi ab Adamo Reisnero. 8. Francof. 1568. 1608. Vesaliæ, Duysburgi 1685.

Iidem ex Hebræo, interprete Martino Opitio, 12. Luneburgi. Sternen 1641.

Iidem ex versione Georgii Schmalking, in 8. Lipsiæ, Ernesti Vogelini, *absque anno.*

† Liber Jobi, ex Hebraico textu originali in Germ. sermonem de novo translatus, cum paraphrasi notisque brevioribus, auctore Renato Andrea Kortüm Eccles. Aschersleb. 4. Lips. apud Th. Fritsch 1708.

Proverbia ex versione Lutheri cum explicatione Melanchthonis, 4. Francofurti 1525.

Proverbia, Ecclesiastes & Canticum Cant. ex ejus versione anno 1527. edita, *Mayerus p. 15.*

† Ecclesiastes Germanice ex versione Christophori Seebachii, 8. Halæ 1705.

Hæc versio notatur a Th. Ittigio in præf. Bibl. Germ. a. 1708. conf. Zeltnerus de nov. Bibl. Vers. Germ. p. 18.

Canticum Canticorum German. ex versione Christoph. Weilhameri, 4. Norimbergæ 1636.

Idem ex versione Ernesti Mulleri, 8. Francofurti 1656. Giessæ 1658.

Prophetæ omnes Germ. ex versione Lutheri, fol. Witteb. Lufft 1532. 8. Ib. 1537. fol. Francofurti 1562.

Isaias & Zacharias Germ. ex ejus versione, 4. Wittebergæ 1528. 1529.

† Prophetiæ Isaiæ, ex Hebraico textu origina-

li in Germanicam linguam de novo translatæ, cum paraphrasi, notulis, tabula geographica, & appendice, quo nomina peregrina hominum, regionum, &c. quæ in hoc Propheta occurrunt, explicantur. Autore Renato Andrea Kortüm, 4. Lipsiæ, apud Thomam Fritsch, 1709.

† *Ex præfatione:* " Hæc libri præstantia me „movit, ut eundem ad textum originalem accuratius „investigare, & more, quem in libro Hiobi jam ob„servavi, paraphrasi quadam simul enarrare fuerim „aggressus.... Neque vero laborem inutilem vel quo „alii jam defuncti fuerint, me suscepisse spero. Li„brum sacrum hic ad veritatis fundamentum exqui„ro. Metaphrasi paraphrasin adjungo, ut quantum il„læ inter se conveniant, statim dijudicari queat; in il„la litteram textus Hebraici simpliciter sequor, in hac „omnibus circumstantiis probe invicem collatis rem „expono, simulque stylo utor tam conciso tamque „perspicuo, ut etiam infans difficillima dicta intelli„gere possit. Ac in eo quidem institutum meum pla„ne diversum est a more illorum, qui commentarios „atque homilias vel breviores expositiones in S. Scri„pturam scripserunt. &c. „ *Hic autor, ut fertur, plures ejusmodi novas librorum sacrorum versiones Germanicas in posterum luci publicæ dabit.*

Daniel ex eadem versione, 4. Ibid. 1530.

Jonas & Habacuc, in 4. Ibid. 1526.

Libri Apocryphi Germ. ex eadem versione, 8. Augustæ Vindelicorum 1529. 1530.

† Sapientia Salomonis ex eadem versione, in 4. Witteb. 1529.

Libri Sapientiæ & Ecclesiastici, Germ. ex versione, uti

uti nonnullis videtur, Godofr. Arnoldi, 8. Halæ 1705. & 1706.

Liber Jesu Sirach sive Ecclesiasticus, Germ. 8. *absque loco* 1570. In 24. Argentorati 1607.

Idem, Proverbia Salomonis, liber Sapientiæ & liber Tobiæ, German. in 18. Lubecæ 1603.

Novum Testamentum ex Græco in Germanicum idioma conversum a Mart. Luthero, *juvante Philippo Melanchthone* (opus trium mensium & dierum aliquot, *ut facile est colligere ex his quæ a Joh. Frid. Mayero p. 5. 6. 7. referuntur.*) in folio. VVittebergæ 1522.

" Non solum (*inquit Lutherus in Epist. ad Spalatinum circa 5. Aprilis 1522.*) Joannis Evan-,, gelium, sed totum Testamentum Novum in Path-,, mo mea verteram: verum omnia nunc elimare,, cœpimus Philippus *Melanchthon* & ego. ,,

" Novum Testamentum *ex versione German.*,, *Lutheri* primo prodiit mense Septembri A. 1522.,, circa diem Matthæi. Cumque VVittebergæ prima,, editio in lucem exisset, certatim variis in locis recusa,,, atque intra paucorum annorum spatium Augustæ,,, Grimæ, Argentorati, & iterum wittebergæ ejusdem,, anni 1522. mense Decembri impressa prodiit, *May-*,, *erus ibid. pag. 7.*

" Quis satis enarrare queat (*ait Jo. Cochlæus pag. 54. comment. de actis & scriptis Lutheri*) quantus,, dissidiorum, turbationumque & ruinarum fomes,, & occasio fuerit Novi Testamenti translatio (*à Lu-*,, *thero facta*)? in qua vir jurgiorum, data operâ,,, contra veterem & probatam Ecclesiæ lectionem,, multa immutavit, multa decerpsit, multa addidit &,, in

„in alium ſenſum detorſit, multas adjecit in margini-
„bus paſſim gloſſas erroneas, atque cavilloſas, & in
„præfationibus nihil malignitatis omiſit, ut in partes
„ſuas traheret lectorem. Inventi ſunt igitur ex Ger-
„manis, qui ex ea translatione admiſſos ab eo paſſim
„errores & mutationes collegerunt alii ſupra mille,
„alii pauciores. Inter quos ſane Hierony-
„mus Emſer præcipuam laudem promeruit.„
Idem ibid pag. 60. "Optimis quibuſque videbatur
„Lutherus nimis malitioſe graſſari in ſacras literas
„Novi Teſtamenti, è quorum canone, audaci cen-
„ſurâ, rejiciebat Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam
„Jacobi, Epiſtolam Judæ & Apocalypſim Joannis...
„Et datâ operâ, ipſe (*Lutherus*) pleraque loca Scri-
„pturæ aliter vertebat, in aliumque ſenſum trahebat,
„quam habebat Eccleſia, præſertim vero in his locis
„quæ notiſſima cunctis vulgo erant: (*plurima hic al-*
„*legantur.*) *& pag. 61.* Hæc exempli gratiâ comme-
„morata ſint: Ex quibus facile cognoſcitur, Luthe-
„rum peſſimâ intentione Novum Teſtamentun eo
„tempore in linguam vertiſſe Germanicam, ſcilicet
„ut convinceret aut ſaltem perſuaderet populo, Ec-
„cleſiam in textu ſacro ſæpè erraſſe, & Germanos
„hactenus uſque ad prædicationem ſuam nunquam
„anteà verum & germanum audiiſſe Evangelium.
„Ipſe tamen poſt aliquot annos priorem ſuam *Novi*
„*Teſtamenti* editionem in pleriſque locis notavit;
„adeo ſane ut ex ſolo Matthæi Evangelio adnotave-
„rint quidam locos 33. in quibus aliter habet ſecunda
„editio ejus quam prima, quæ poſteriorem quinque
„annis præceſſerat. Nec his verſionibus contentus,
„Latinam quoque editionem, â propria ſua Teutoni-
ca

ça in multis diverſam adjecit anno poſt primam edi-„
tionem ſeptimo, (*A. 1529.*) ſcilicet ut non ſolum„
Germanos, verum etiam Latinos quoslibet in ſacra„
Evangelii lectione perturbaret. *Hactenus Joan.*„
Cochlæus,

"Inter omnia jejuniſſimum eſt (*inquit Vitus Lud.*„
a Seckendorf l. 1. comment. de Lutheraniſmo ſect. 52.
§. *127. ad a. 1522*) quod hic tantopere commenda-„
tur, in quo *Cochlæus* errores in versione Novi„
Teſt. à Luthero commiſſos demonſtrandos ſibi„
ſumit. Nam totius propemodum reprehenſionis„
fundamentum, diſcrepantiæ Lutheranæ verſio-„
nis à Vulgata Latina, aut variæ quorumdam exem-„
plarium lectioni innititur; cum tamen Lutherus„
aperte profeſſus ſit, ſe Græcum textum Latino præ-„
tuliſſe, quod & alii interpretes fecerunt, in primis„
Eraſmus. *Idem pag. ſeq.* Verum eſt ex diverſis Bi-„
bliorum exemplaribus diverſitati verſionis ali-„
quammultis locis cauſam extitiſſe, & Lutherum in„
editionibus poſterioribus, cum codices plures & cor-„
rectiores nactus eſſet, ipſum non pauca, de quibus„
in notis ſuis litigat Emſerus, mutaſſe, omiſſa ſupple-„
viſſe, aut quæ per errorem irrepſerant, ſuſtuliſſe.„ *Ita hic Lutheranus.*

Novum Teſtamentum Germanicum ex verſione Lutheri. fol Auguſtæ, Silvani Ottmari 1523. die undecima Junii, witteb. 1523. fol. & 8 ibid. 1524. fol. Auguſtæ & Norimb. 1524. Argent. 1525. fol. Witteb. 1526. Argent. 1527. In 4. witteb. 1528. fol. Argentor. Wolfg. Kopphi 1530. Francof. 1534. 8. Auguſtæ 1535. 4. Lipſiæ 1540. 8. witteb. 1540. 4. Ibid. 1542. 8. Norimb. 1555. 16. Argentorati 1561.

Novum

Novum Testamentum Latinè ex versione Erasmi, & Germanicè ex versione Lutheri, in 8. Francof. 1561. 4. Ibidem 1563. wittebergæ 1565. Francofurti 1570.

Idem Germ. Lutheri, 4. Francof. 1563. 12. Ibid. 1570. 16. Antuerp. 1570. 8. Francof. 1580. 1581. 12. Ibid. 1582. 8. Argent. 1588. Francof. 1589. witteb. 1593. Norimb. 1598. V. *idem Polygl.* 1599. 4. wittebergæ, 1605. 12. Hanoviæ 1605. 4. Ambergæ 1606. 4. wittebergæ 1609. in 8. & in 24. Hanoviæ 1611. 8. wittebergæ 1612. Gall. & Germ. 8. Hanoviæ 1612. German. 12. Francof. 1614. 4. Rostochii 1617. 8. Argentor. 1617. Norimb. & Argent. 1618. 12. Francofurti 1619. in 4. Goslariæ 1619. in 24. Francofurti 1631. 8. Norimbergæ 1647. Francofurti 1649. Hanoviæ 1664. Wittebergæ 1680. 1682. Luneburgi 1683. in 12. Ibid. 1690. in 24. Ibid. 1691. in 12. Lipsiæ 1691. Græce & German. ex recensione Jo. Leusden, 12. Luneburgi 1693. German. in 8. Lipsiæ 1694. 1696. in 12. Slewici 1698. Lipsiæ 1699. 8. Stutgard. 1699. 1704. Gr. & Germ. ex recensione Jo. Henrici Maii cum præfatione VVinkleri, 8. Gies. Hassorum 1705. German. 8. Bremæ 1707.

Novum Testamentum German. ex versione Jo. Adami Loniceri, 8. Francofurti 1590.

N. Testamenti nova & cum textu orginali magis consonans translatio à Gaspare Ernesto Triller concinnata, 8 Amstelodami 1703.

† *De novis Trlleri atq; Reizii N.T. translationibus Germanicis ubi dicendi initium facit G. G. Zeltnerus in Diss. de novis Bibl. Vers. Germ. &c. §. 14 p. 17.* Vtraque, *inquit*, affectatum à Lutheri versione recedendi

dendi studium & verbis apertis & re ipsa quoque,in„ illis præsertim locis, ubi nihil quicquam causæ e-„ rat ullius mutationis, præ se fert atque prodit. Al-„ tera interpretatio, quæ C. E. Trilleri nomen in„ fronte exhibet, auctorem Scholæ Ilfeld. in finibus„ Hercyniis Rectorem agnoscit,.. *qui* jam paullo an-„ tehac dubiis quibusdam circa versionem Lutheri„ motis, quid machinaretur, significavit, quæ dubia„ *Indagationum in loca quædam N. T.* nomine„ Amstelod. 1699. & 1702. minuta chartæ formâ„ impressa prostant, & examini à nonnullis accurato„ jam dum sunt subjecta... *Versionis Trillerianæ edi-„ tio* Amstelodamum mentitur,typis, ut cuilibet pa-„ tet,Germanicis clam excusa. *Vtriusque jam Trilleri nimirum atque Reizii rationes,quibus in præfationibus,versionibus suis præfixis, institutum suum munire laborarunt, Zeltnerus sub examen revocat atque refellit.*

† *Gottfridus Olearius in Observat. ad Matth. c. IV, 14. 15. §. 9. data occasione indolem hujus versionis ita delineat:* " In genere animadvertendum„ totum istud quod Trillerus sequitur vertendi institu-„ tum, nullum penitus usum habere. Nempe ipsas„ litteras & apices fere Græci textus, ut quondam A-„ quilas Hebraici, Germanicis verbis exprimere co-„ natus fuit. Cui vero quæso versio hujusmodi pro-„ fuerit? non plebi certe Cristianæ, quæ versioni„ hujusmodi intelligendæ plane est impar..... Multo„ minus eruditis ista profuerit versio,quibus si vera vis„ atque emphasis vocum a Trillero demum est discen-„ da, male profecto cum illis agitur.... §. 10. Impu-„ ritas vero illa linguæ, quæ est ex affectata ista lite-„

ram

„ram ipſam Græci textus exhibendi diligentia, primo „non poteſt non turbare patientiſſimum etiam lecto-„rem, ut vel pereat ipſius ad res attentio, vel attentum „etiam ſenſus fugiat ... *Docet inde §.11-18. & exemplis confirmat interpretem Hebraicarum N. T. phraſium nullam prorſus habere rationem; vocum etiam quarundam uſum haud plane accurateq; eſſe; inprimis in particulis aberrare; ſuperſtitioſe etymologias ſectari, numerum, formas temporum, participia, infinitivos &c. moroſe plerumq; reddere noſtra quoque lingua, ubi minime ejus indoles id fert; in articulis præter rem ſæpe emphaſin quærere; & quæ ſunt ejus generis vitia alia, quibus ubiq; ſcatet hæc verſio.*

† *Sed & Thomas Ittigius in præf. Bibl. Germ. an. 1708. Trilleri verſionem ex alia ratione reprehendit, eandemq; erroneam auctoris ſententiam circa doctrinam de Satisfactione Chriſti & Juſtificatione per ſolam fidem in locis, quæ huc pertinent, ſatis ſuperq; prodere docet.*

† Novum Teſtamentum, Germanicè, ex verſione Mart. Lutheri, cum ſummariis, locis parallelis, & locorum difficiliorum expoſitionibus, e Gloſſis Lutheri aliorumque Doctorum annotationibus deſumtis, addita quoque ſingulorum capitum praxi, ad optimorum exemplorum fidem correctum atque emendatum à Jo. Reinh. Hedingero. 8. Bremæ, Phil. Gottfr. Saurmanni, 1703. 2. editio 1707. *Præmiſſa eſt præfatio, in qua hujus editionis inſtitutum prolixius enarratur.*

† *Ex præfatione:* Textus Germanicus ad textum originalem, antiquiſſimum verſionis Lutheri exemplar, optimasque editiones recenſitus eſt, defectus con-

connexionum, particularum &c. imo integrarum linearum, phrasium & dictionum suppleti; interpunctionesque ad mentem Scripturæ reformatæ sunt: *Glossas Hedingeri notat Th. Ittigius in pref. Bibl. Germ. a. 1708.*

Quatuor Evangelia Germ. Lutheri. 8. Augustæ Vindelicorum, Sigismundi Grim 1522.

Quatuor Evangelia, Acta Apostolorum, Epistolæ Pauli ad Romanos & ad Hebræos Germanice, *characteribus Rabbinicis*, ex versione Eliæ Schadæi, 8. Argentorati 1592.

Epistolæ Apostolorum, Germ. Lutheri, 8. wittebergæ 1537.

Epistola ad Romanos, Germ. Lutheri. Grimæ 1523.

Apocalypsis Joannis cum introductione, Germ. in 4. Boeslaviæ 1612.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA GERMANICA LUTHERI

à Calvinianis aut cum illorum notis vulgata.

Biblia Germanica Lutheri cum icone Administratoris Joannis Casimiri Palatini Electoratûs, in fol. Neostadii, Matthæi Hardewischi 1579. *Annus Editionis.*

Quatuor hujusmodii (*i. e. à Calvinianis procurata*) Bibliorum Lutheri editiones memorabiliores notæ sunt, in quibus tamen nonnisi tres lucem publi- 1579

„publicam aſpexerunt: quarta, dum ſudarent in „excudenda eadem typothetæ, oppreſſa. Inter pu„blicatas antiquiſſimas, Neoſtadienſium in Palati„natu inferiori typis impreſſa claret, quippe quæ an. „1588. à Davide Pareo Heidelbergenſi Profeſſore, „operam inprimis navante & conferente ſuam, no„vis præfationibus, ſummariis, & notis marginali„bus aucta prodiit, poſtquam & ſine hiſce argumen„tis anno 1579. excuſa ibidem jam ante prælo exie„rat. Poſterioris editionis eo major à noſtris habi„ta fuit ratio, quo majus Eccleſiæ noſtræ (*ſc. Luthe*„*ranæ*) ex ea metuendum fuit periculum; unde et„iam à Jacobo Andreæ ſub cenſuram vocata, idem„que Theologus non multo poſt Jo. Georg. Sieg„wartum Hyperaſpiſtem nactus eſt.„ *Ita Guſtavus Georg Zeltner pag. 9. cap. 1. de novis Bibliorum verſionibus Germanicis &c.*

1588 Eadem, accurante Davide Pareo, cum novis præfationibus, ſummariis & notis marginalibus, in 4. Neoſtadii ad Hartam, Matth. Harniſch 1587-88.

1589 Biblia Germanica Lutheri à Crypto-Calvinianis Saxonicis, *ſcilicet Ludovico Joan. Salmuth concionatore aulico Chriſtiani I. Electoris Saxonici, Urbano Pierio, Davide Steinbachio & Gaſpare Rudello, induſtriâ Nicolai Crellii Cancellarii edi cœpta anno 1589. & non ultra Pentateuchum producta.*

“ Dicuntur ſub finem ſeculi ſuperioris in Saxo„nia Crypto-Calviniani ejuſmodi editionem Biblio„rum Lutheri Calviniano infectam fermento ſub „prælo habuiſſe, ſed quam, tametſi fermè ad dimidi„am partem jam perducta eſſet, ſupprimi intercipi-

que

que contigit. Vide prolixius hujus versionis fata,„ recensentem Christ. Schlegelium in vita Theophili,„ Glaseri Superintendentis Dresdensis pag. 49. & seq.,„ *Jo. Frid. Mayerus pag. 63. hist. versionis German. Lutheri.*

Zeltnerus ibidem ut supra pag. 10. 11. 12. de hac versione ita scribit: " Ludovici Joannis Salmuth in,„ eo constitit labor, ut præter tabulas quasdam nove,„ concinnatas, Lutheri præfationes in vetus Testa-,„ mentum omitteret, earumque loco dicta Patrum,„ collocaret de Mose & præstantia librorum Mosai-,„ corum agentia, adjectis insuper argumentis ex Tre-,„ mellio petitis, & glossis ex authoribus XII. deprom-,„ ptis, in quibus Calviniana, ut vocant, dogmata va-,„ riis modis incrustata fuere. Procurata fuit hæc editi-,„ tio industriâ singulari Nicolai Crellii Cancellarii, &,„ recognita ab Urbano Pierio, Davide Steinbachio,„ & Caspare Rudelio. Mortuo Christiano I. Electo-,„ re, omnia exempla luci publicæ subtracta sunt. Ita,„ quæ imprimi cœpta sunt Biblia Crypto-Calviniana,„ anno 1589. & ultra Pentateuchum non longe, ut,„ videtur, producta anno 1591. otium typographis,„ iterum fecerunt.„

Biblia Germanica Lutheri cum summariis Davidis Parei, 4. Neostadii ad Hartam 1591. 1591

Eadem cum figuris, fol. Neostadii, & Francofurti 1594. *Exemplaria quæ annos 1594. 1607. 16.3. præferunt, ejusdem sunt editionis, sc. anni 1594.* 1594

Eadem à Theologis Herbornensibus recognita juxta editionem Francofurtanam, in 8. Herbornæ 1595. *Editio annorum 1595. 1601. 1608. eadem est.* 1595

"Altera id genus ἐκδόσις (*ut scribit Zeltnerus* „*ibidem pag. 9.*) apud Herbornenses Nassovicos in „lucem emissa Biblia quoque Lutheri exhibet, sed „ex impressione non Wittembergensi, verum „Francofurtana desumta. Isti omissis præfationi-„bus Lutheri, & marginalibus ejusdem glossis, no-„va pariter argumenta & indicem doctrinarum ad „palatum suum facientem adjecerunt, multisque „aliis pro incrustanda doctrina sua facientibus Fa-„cultati Theologicæ VVitteb. ansam dederunt, ut „& ab hac Bibliorum impressione Ecclesias Evan-„gelicas præmonendas esse peculiari scripto (a. *1598.* „*edito*) censeret.

1596 Eadem, in fol. Neostadii 1596. In 8. Herbornæ 1601.

1601 Eadem cum locis communibus per Gregorium Schonfeldium, in folio. Cassellis. 1601.

1607-08 Eadem cum summariis Davidis Parei, in fol. Heidelbergæ 1607. In 8. Herbornæ 1608.

1613 Eadem, in fol. Hanoviæ & Neostadii 1613. *Ad calcem hujus editionis notatur annus 1594.*

1616 Eadem, in 8. Herbornæ 1616.

1617 Eadem cum annotationibus Pauli Tossani, in folio. Heidelbergæ 1617.

"Tertium in eadem Ecclesia (*sc. Calviniana*) & „prioribus non dissimile Bibliorum opus Heidelber-„genses typographorum officinas exercuit primum, „postea vero & Francofurtensium curis semel iterum-„que ac nuperrime (*anno 1693.*) demum recusum & „Falckeisianorum Bibliorum nomine sæpius celebra-„tur glossis, ut vocant, aliisque additamentis instru-„ctum non inutilibus ac ineruditis, sed passim ad dogma-

dogmata Reformatorum attemperatis. Aucto-„ rem agnoscunt ea omnia Paulum Tossanum Danie-„ lis filium Heidelbergæ Professorem, a quo in consi-„ nio annorum 1617. & 1618. hæc prima vice prælo,„ subjecta sunt, exinde vero multorum applausum me-„ ruere; ita tamen, ut neque a nostris errores intacti,„ sint prætermissi, inter quos præter aliorum observa-„ tiones hinc inde sparsas, Winckelman. Giess. Theo „ logi. (*Diss. Giess. t. 8.*) studium eminet.„ *Zeltnerus p. 10. ibid. ut supra. conf. Thom. Ittigius præf. Bibl. Germ. a. 1708.*

Biblia Germanica Lutheri. in 8. Herbornæ 1621. In 4. Ibid. 1622. In 4. Leidæ 1631. In 8. Herbornæ 1635 In fol. Basileæ 1644. In 8. Amstelodami 1649. in 12. Ibid. 1649.

Eadem cum glossis Pauli Tossani, additis notis ex Belgicis Bibliis anni 1637. & Joannis Diodati, aliisque, in fol. Basileæ 1665. 1667. 1678. Francofurti 1668. 1693. Marpurgi 1679. 1694.

Eadem *sine glossis*, in 12. Amstelodami 1673. 1686. In 8. Genevæ & Francofurti 1679. Bremæ 1681. fol. Basileæ 1682.

Eadem ex optimis editionibus recognita cum summariis & locis parallelis, 4. Francofurti, Knochii 1707.

Pentateuchus Germanice ex versione Lutheri, in 8. Basileæ 1523.

Psalmi Germanice ex prima versione Lutheri, in 8. Ibid. 1524. Iidem ex secunda versione, in 12. Ibid. 1674.

Novum Testamentum ex ejusdem versione, in fol. & in 4. Basileæ 1523. Idem *charactere Latino*, in 8.

Q 3 Ibidem

Ibidem 1523. In fol. Ibid. 1524. Idem ex recensione Parei, in 12. Neostadii 1606. In 24. Amstelodami 1632. Idem dialecto Helvetica. Basileæ 1634. In 24. Amstelodami 1659 In 8 Haganoæ 1664. In 12. Amstelodami 1669 1686. 1696.

SECTIO QVINTA.
BIBLIA SAXONICA
seu dialecto inferioris Saxoniæ expressa.

Cum omnia Bibliorum Saxonicorum exemplaria, quæ hic recensentur, videre non contigerit, quædam etiam non fuerint ad manum, nobis vitio non vertetur, si Bibliis dialecto inferioris Saxoniæ exaratis quædam idiomate Misnico conscripta per errorem adjunxerimus.

Biblia dialecto inferioris Saxoniæ cum Nicolai de Lyra aliorumque glossis, in fol. *In quorum fine sic legitur:* Omni cœlesti militiæ dicimus gratias, cujus cum auxilio & intercessione hoc sanctum opus in aliquem usum sanctæ Ecclesiæ Catholicæ cum magna cura & diligentia emendatum & fundamentaliter revisum, & his æneis literis impressum & feliciter absolutum per Stephanum Arndes in Imperiali urbe Lubeca, anno nostri Domini M. CCCC. XCIII, ipsa die sanctæ Viduæ Elizabeth, quæ erat dies 19. mensis Novembris.

† *Glossæ in hac editione textui ipsi continua serie permixtæ sunt, nec nisi lineolis quibusdam & asteriscis ab eo distinctæ. Caput Geneseos III. sic incipit:* Den de Schlanghe was sneydigher wen alle de Derte der Erden de Ghod der Herre macket hadde. &c. *E glossis celebris præ ceteris illa, qua verba Gen. 3, 16.*

Under

Under der macht des Mannes werstu wesende, unn he schall aver dy herschoppen; *hoc modo exponuntur:* dy vakene to pyneghende un to slaende. *Plura de hoc codice refert Jo. Fr. Mayerus Hist. vers. Germ. Luth. p. 190. 191.*

† Biblia Saxonica, cum glossis ex Nic. de Lyra petitis, Coloniæ absque anno. *Hæc editio, quam Lubecensi antiquiorem esse ex certis indiciis conjicit Kortholtus, supra p. 189. Bibliis idiomate Misnico conscriptis per errorem adjecta est, hincque adeo hoc veluti suo loco denuo a nobis recensetur.*

Eadem, 2. vol. in fol. Halberstadii 1522.

"Est & Lubecensis Bibliorum editio plebeja Sa-„ xonicâ dialecto, itidem cum suis glossis, ex qua, flo-„ rente jam Luthero, Halberstadiensis alia est expres-„ sa. „ *Hæc Coringius loquens de Bibliotheca Guelferbytana in epistola gratulatoria ad Principem Augustum pag. 59. 60.*

Sequentes Bibliorum Saxonic. editiones sunt ad versionem Germanicam Lutheri conformata.

Biblia in idioma inferioris Saxoniæ juxta versionem Lutheri translata à Joanne Bugenhagio, cum ejus summariis, 4. vol. in 8. Argentorati 1524-30.

Eadem, in 8. Wittebergæ 1532.

Eadem, in fol. Lubecæ, Ludovici Dietz 1533. Argentorati, Vindelii Rihelii 1535. Magdeburgi, Mich. Lotheri 1536. Wittebergæ 1541. 2. vol. fol. Magdeburgi, Seelisch 1545. Ibidem 1554. Wittebergæ 1558 1561. 1565. Francofurti 1566. 2. vol 4. Rostochii, Jacobi Lucii 1580. in fol. Witteb. 1595.

Eadem recognita, emendata & elegantiori stylo reddita à Davide Woldero, fol. Hamburgi 1596.

"Anno 1596 David Wolderus metaphrasin il-
„lam Saxonicam emendatam & passim non modo
„ad Lutheri sensum propius accedentem, sed etiam
„elegantiorem, civibusque suis intelligibiliorem vul-
„gavit Hamburgi.„ *Jo. Frid. Mayerus p. 65. hist. versionis German. Lutheri.*

Eadem, in fol. VVittebergæ, Laur. Sauberlisch 1597.

Eadem usque ad librum I. Regum. V. *Biblia Polyglotta Eliæ Huteri 1599.*

Eadem, in 4. Wittebergæ 1599. fol. Goslariæ, Vogt 1613. 8. Hamburgi 1619. 1620.

Biblia in Pomeranicum idioma (*quod est quædam dialectus inferioris Saxoniæ*) translata ex versione Germanica Lutheri juxta exemplar anno 1545. vulgatum, & edita jussu Bugslavi XIII. Pomeraniæ & Stetini Ducis, cum figuris, in 4. Bardi in Pomerania, typis Joan. VVittenii 1588

"A. 1588. Bugslavus Pomeraniæ Dux Biblia ad
„exemplar versionis Lutheri an. 1545. vulgatum in
„Pomeranicum idioma transfundi, elegantissimeque
„cum figuris eximiis chartâ nitidâ typis exscribi jussit
„formâ, quam quartam vulgò appellant. Effigies
„Principis præfixa Hexastichon adscriptum habet.„
Jo. Frid. Mayerus cap. 6. §. 2. pag. 65. hist. version. Bibl. Lutheri.

Pentateuchus Saxonicè, in folio. VVittebergæ, Mich. Lother 1528.

Psalterium Saxonicum, 4. Lubecæ 1493.

Psalterium Saxonicè ex versione Lutheri, 4. VVittebergæ 1525.

Liber

Liber Sapientiæ Saxon. 8. VVittebergæ 1537.

Ultima pars Vet. Test. Saxonicè, in 4. Magdeburgi 1533.

Libri apocryphi, Saxonicè, in 8. Magdeburgi 1535.

Novum Testamentum Saxonicè ex versione Jo. Bugenhagii, VVittebergæ 1523. Magdeburgi 1539. 2. vol. 4. Ibid. 1562. 1563. 1569.

In 8. Hamburgi 1595. in 12. Ibid. 1597.

Idem, V. *Nov. Test. Polyglotton Hutteri 1599.*

Idem, 8. Hamburgi 1605. in 16. Ibid. 1617.

Idem ex recognitione Davidis VVolderi, in 8. Ibid. 1626.

SECTIO SEXTA.

BIBLIA DIALECTO HELVETICA

& alia Germanica à Calvinianis translata.

ANnotationes hujus sectionis ut plurimum excerptæ sunt ex dissertatione msc. Joannis Bapt. Ottii sacrarum litterarum Professoris Tigurini, quam manu suâ exaratam mecum perofficiose communicavit.

Biblia in linguam superioris Germaniæ seu Helveticam conversa juxta Hebraicam & Græcam fidem, *partim ex versione Lutheri, partim ex Ministrorum Tigurinorum, & præcipue Leonis Judæ translatione, variis temporibus, scilicet* prior Veteris Testamenti pars quæ sic inscribitur: Vetus Testamentum Germani- *Annus Editionis.* 1529

manicè juxta originalem Hebraicam veritatem fidelissimè versum; secunda tertiave anno 1525. quarta, *quæ Prophetas complectitur, cui titulus:* Omnes Prophetæ ex Hebraica lingua bonâ fide, summâque diligentiâ per Ministros Tigurinos in Germanicum translati; & apocrypha (*sic Protestantes vocant libros deutero-canonicos*) *quorum titulus ita Latinè sonat:* Hi sunt libri qui à veteribus inter canonicos non recensentur, neque Hebraice reperiuntur, recens iterum per Leonem Judæ in Germanicum translati, additâ brevi præfatiunculâ anno 1529. Novum vero Testamentum *jam excusum fuerat anno 1524.* Hæc omnia cum variis præfationibus & glossulis, 3. vol. in folio. Tiguri, Froschoueri 1525-29.

Ex vita Leonis Judæ manuscripta stylo veteri Germanico, cujus auctor filius ejus esse putatur; hanc habet Joan. Jacobus Hottingerus Henr. filius; pag. 27. hæc verba extant hic Latine reddita. "Biblia in Germaniæ superioris linguam nitide con-„vertit *Leo Judæ*, idque summo labore atque indu-„striâ, persuasitque Froschouerum ut in hujus finem „majoris formæ characteres fundi curaret... prout „jam prius paraphrases (videlicet Erasmi quas Jude „(*sic*) noster in Germanicum converterat) prodie-„rant. Edita sunt postea Biblia minore formâ.„

" De auctore versionis hoc nunc lubet addere, „(*inquit Joh. Bapt. Ottius in dissert. sua*) Leonem „Judæ non fuisse solum sed tum à Theologis aliis, „tum à Judæo adjutum, nam ita de eo Gesnerus in „Biblioth. sua edita an. 1545. *Antea quoque* Leo „Judæ *tota Biblia Germanicè reddiderat & ad He-„braicam veritatem cum Judæo quodam contulerat,*

rat, quæ itidem hic edita sunt. Bonam scilicet,,
partem de novo verterunt *Ministri Tigurini*, alios,,
autem libros ita ut Lutheri versionem ad manus,,
haberent mutarentque, quæ vel minus cum dialecto,,
Helvetica congruerent, vel a textu originali ali-,,
quid recedere viderentur... Alios autem ex Theo-,,
logis Tigurinis in hoc ipso opere non fuisse otiosos,,
docet interior titulus editionis 1525-29. quartæ,,
scilicet partis, quæ eos solos translatores agnoscit,,
ubi hæc verba habentur: *Per Theologos Tigurinos,,
in Germanicum translati* ... Præterea ipse Zwin-,,
glius in tractatu Germanico cui titulus: *Pastor* ad a.,,
1524. scribit: *Quamvis mihi proposuerim ad tem-,,
pus nihil scribere, sed dimidium hunc annum totum,,
in conferendo Hebræo, Græco & Latino textu con-,,
sumere &c.* De eodem Zwinglio Bullingerus te-,,
statur illum adjuvante Leone Judæ & Felice Man-,,
zio (qui postea ad Anabaptistas deflexit) magnam
sacræ Scripturæ partem ex textu originali, collatis 70.
Interpretibus & Hieronymi versione, traduxisse,,

Ex præfatione Ministrorum Tigurinorum quæ ante Prophetas extat. " Cum aliquot jam annis li-,,
bros Veteris Testamenti summa fide studioque con-,,
ferentes linguas publice perlegissemus, multæ devo-,,
tæ animæ nos instanter orarunt, ut versionem no-,,
stram in Prophetas præ aliis desideratam ederemus,,
in lucem, quod utut grave nobis videretur, annui-,,
mus tamen &c.,,

Aliæ editiones, 2. absque anno. 1530. 1531. 1534.
1536. 1538. 1540. 1542. 1545. 1548. 1551. 1552. 1555.
1556. 1560. 1565. 1571. 1580. 1589. 1596. 1597.
1598. 1618. 1636.

Biblia

Biblia Germanica ex eadem versione *literis minutioribus & Latinis*, 6. vol. in 12. Tiguri, *absque anno.*

1530 Eadem absque glossulis *charactere Latino*, *cum præfatione quæ continet informationem de numero editionum*, in 8. Tiguri, Froschoueri 1530.

Ex præfatione. " Quia anteà universa Biblia „Germanica primùm formâ majore in folio, deinde „minutissimis litteris & formis impressimus, ubi præ-„fationes cum glossulis quibusdam extant, illa au-„tem ligaturis pluribus opus habent; Christianæ „quædam & piæ animæ nos exorarunt, ut Biblia „universa uno volumine & ligaturâ in lucem dare-„mus; iis gratificaturi, curavimus codicem rursus „legi & castigari, nudo textu absque præfationibus „& glossis hac forma excuso &c.

" Observatum est, *ait Ottius*, inter hanc editio-„nem & præcedentes nullum pene esse discrimen.

" *Tigurini Theologi Germanicam Bibliorum* ver-„sionem, quæ inde Tigurina dicitur, adornarunt; „quanquam, uti in Latina interpretatione, ita Leonis „Judæ in illis Germanicis præcipuam quoque indu-„striam omnes prope fateantur positam fuisse. E-„dita autem isthæc translatio Lutheri quoque versio-„nem, quantum ad eas partes attinet, quæ tum qui-„dem in lucem prodierant, plerumque secuta inde „ab an.1525. usque 1530. tribus vicibus & diversis „quoque formis; sequenti vero annorum serie ite-„rum iterumque recusa, & subinde emendatior „typis subjecta est, ut sextam A. 1538. jam nisse e-„vulgatam affirmet Hottingerus in Biblioth. qua-„drip. l. 1. cap. 3. J vero Melch. Kraffius p. 22. E-mend.

mend. & Corrig. in hist. Vers. German. Luth. à,, Mayero edita §. 9. septimum illam fuisse existimet,, (*quæ quidem sententia ex sequentibus editionibus,, confirmatur:*) Omnium autem castissima & qua,, verba, quave sensum pluribus in locis castigata,, substitutis insuper aliis augmentis prælo, illa exiit,, Tiguri no A. 1552.,, *Zeltnerus pag. 7. de novis Bibl. Version. German. &c.*

Eadem cum nova præfatione & figuris, *charactere majori, cum hoc titulo:* Tota Biblia ex originalis Hebraicæ & Græcæ veritatis, imitatione fidelissimè Germanizata, fol. Tiguri, Christoph. Froschoueri 1531. 1531

Ex brevi admonitione ad lectorem. "Quid no-,, cet, à Ministris VVittembergensibus Vetus & No-,, vum Testamentum ex Hebræo & Græco nuper,, translatum fuisse, quam versionem & nos in Pen-,, tateucho Josue, libris Judicum, Regum & Chroni-,, corum hîc adhibemus; præterquam quod cum a-,, pud nos denuo excuderentur, quædam vocabula,, ad superioris nostræ Germanicæ linguæ diale-,, ctum rogatu quorundam inflecteremus, & qui-,, busdam in locis sensum clarius promeremus....,, Quod vicissim in Prophetis, Jobo, Psalmis, Pro-,, verbiis, Ecclesiaste, Hymnis singulari & propria,, versione hoc in loco utimur, nihil inde timendum,, est periculi?,,

Addit deinde (inquit Ottius) *in hac translatione punctorum atque commentariorum Rabbinicorum nullam habitam fuisse rationem, versionem LXX. ut pote ante tempora Christi prodeuntem magni æstimari; præponderare autem semper contextum Hebraum.* In

" In hujus operis gratiam typos fundi curavimus „novos, formæ majoris,qui senioribus etiam conve- „niant, figuris ornavimus, ut lectorem delectent, ar- „gumenta capitum brevissima præfiximus,in margi- „ne concordantias addidimus, quæ singula in præ- „cedentibus non ita comparent,„

Lubet & hoc notare (inquit Ottius) *quod fortè non omnibus notum est, editionem Tigurinam A.1531. & Froschouerianas in genere Anabaptistas modernos etiam atque etiam maximoperè deperire, tum quod stylo veteri delectentur, tum quod loca quædam in ea habeantur quæ ipsi sinistrè ad suas opiniones trahunt. Itaque rejectâ versione novâ A. 1667. & aliis, ubique locorum Froschouerianos codices magno pretio emunt, & N. Test. Froschouerianum anni 1531. anno 1687. Basileæ recudi clam curaverunt.*

1534 Biblia Germanica ex eadem versione,in 4. Tiguri, Froschoueri 1534.

" Quum ergo quinque editiones Bibliorum Tigu- „rinorum (*inquit in differt. sua Clariss. Ottius*) lu- „cem aspexerunt, antequam ad nos perveniret inte- „ger iste Lutheri labor, manifestum est Biblia illa „nostrorum non esse proprie versionem Lutheri: ex „jugi collatione autem sequentia problemata eduxi. „I. Quinque illas Tigurinas editiones & à Lutheri ver- „sione differre & inter se ipsas aliquo gradu. II. Inte- „gros libros à Theologis nostris esse conversos, nullo „omnino in iis præeunte Lutheri adjumento. III. Tra- „duxisse eos etiam reliquos V. & N. Testamenti li- „bros, sed Lutheri versione veluti face ipsis eximiè „prælucente. IV. Neque tamen ullo modo plagii cri- „men incurrisse. V. Dialecti Helveticæ rationem ab

iis

iis præcipuè fuisse habitam. VI. Mansisse tamen in„ illis editionibus quandoque vocabula, phrasesque,„ minus in patria usitatas. VII Denique hanc Bibli-„ orum Tigurinorum Germanicorum operam Theo-„ logis quidem nostris in genere, sed cum primis Le-„ oni Judæ ut ἐργοδιώκτῃ deberi æquè ac Biblia La-„ tina.„ *Hæc septem problemata tota sua dissertatione Ottius demonstrat, jam sunt ex præmissis sat clarè exposita.*

Biblia Germanica sive Tota Biblia, hoc est omnes libri V. & N. T. ad originalium linguarum præscriptum fidelissimè in Germanicum versi. Accessit nunc pulcher & plenus index in tota Biblia cum quibusdam concordantiis, argumentis, numeris & fig. fol. Tiguri, Froschoueri 1536. 1536

Eadem denuo recognita, in 4. & in 8. Ibidem, Froschoueri 1538. In fol. Ibidem 1539-40. 1538 1540

Eadem nitide & eleganter impressa, in 4. Ibidem, officina Froschoueriana 1542. 1542

Eadem *charactere magno* cum prologo Bullinge- multis figuris ornata, in fol. Ibid. 1545. 1545

Hanc editionem Gesnerus citat in pandectis de theologia tit. 2. pag. 14. his verbis: "Biblia Tigu-„ excusa 1545. & prius etiam aliquoties, in magno,„ folio, per Ministros Ecclesiæ Tigurinæ ad Hebrai-„ cam veritatem Germanico sermone reddita ac im-„ pressa elegantissime, magnis characteribus, cum fi-„ guris sive picturis passim adjectis, & concordantiis,„ per margines, & novis capitum argumentis. Ac-„ cessit ab initio Prologus Heinrychi Bullingeri de„ omnibus S. Scripturæ libris, eorumque præstantia,„ dignitate & argumentis &c.„

Eadem

Eadem *charta Basilica*, in 4. Ibidem 1545.

1548-50 Eadem, nova cura, in 4. Ibid. 1548. 1550.

1552 Eedem cum nova præfatione, in 4. Tiguri Froschoueri 1552.

Ex præfatione. "Non tantum quæ in præcedentibus Bibliis contenta sunt, hic extant, sed & resarta, quæ in illis deficiebant. Itaque nunc Germanicum Hebraico exactius respondet . . . nec offendatur lector, si hanc multis in locis in melius immutatam deprehenderit, quæ immutatio non temerario instituto, sed consulto facta est . . . hoc omni adhibita diligentia fideque præstitimus."

† "Editionum Tigurinarum castigatissima &, quâ verba quâve sensum pluribus in locis castigata, substitutis insuper aliis augmentis, prelo exiit a. 1552. *G. G. Zeltnerus de novis Bibl. vers. p. 7.*

1552 Eadem, in folio. Basilææ 1552 absque versibus.

1554 Tiguri, apud Andream Gesnerum 1554. 1555.

1556 Eadem figuris ornata, in folio. Tiguri, Froscho-

1561 ueri 1556. 1565. 1571. 2. vol. in 4. Ibidem, iisdem typis 1561. *absque anno. Hæc editio respondet editioni A. 1548.*

1580 Biblia Germanica Tigurina cum novis præfationibus & multis figuris, in folio. Tiguri, Froschoueri filii 1580.

1589 Eadem cum chronologia, summario Scripturæ, versibus distinctis & aliquot fig. 2. vol. in 4. Ibidem 1589.

" Quidquid mutationis hic apparet, maximam partem ex Parei laboribus sumptum, ut docet Præfatio," *Ottius.*

Biblia

Biblia Germanica Tigurina cum verſibus & figuris, in folio & in 4. Tiguri, Joannis VVolphii 1596. 1596

Præfatio fere arguit, novam translationem eſſe, quædam certe mutata ſunt, Ottius.

Eadem denuo recenſita cum figuris. Acceſſit omnium capitum ordinata diſpoſitio cum ſummariis, neceſſariis concordantiis, chronicis, tabulis Geographicis, novis figuris, plenis indicibus, in folio. Tiguri, Joannis VVolfii 1597. 1598. 1598

" Notarunt non indocti ex noſtris (*ait Ottius*),, circa hæc tempora interdum aliquid in Bibliis, cum,, primis quod ad ſtylum attinet, immutatum fuiſſe, at,, non ſemper in melius, quod & in quibusdam reliquis,, 1598. 1618. perinde accidit.,,

Biblia Germanica ex Hebræo reddita, interprete Joanne Piſcatore, cum ejus notis, 3. vol. in 4. Herbornæ 1602-3. 1602-3

" Joannes Piſcator Theologus Herbornenſis,, circa ſeculi hujus initium, aliam dedit Germanicam translationem, qua (*inquit Kortholtus tract.,, de variis Script. edit. cap. 25. §. 25. p. 336.*) Latina,, Tremellio-Juniana interpretatio ſic fert per omnia,, exprimitur, ut ſtylus ipſius Germanicis auribus in-,, gratior accidat. Videri poſſunt de his & aliis, quæ,, in editione illa deſiderantur, Paulus Röderus &,, Petrus Piſcator Theologus Jenenſis, in ſcriptis,, peculiariter de hoc argumento editis; Menzerus *Tom. 3 Gieſſ. Diſp. XV, 6. 7.* Himmelius *Harmon. Calvino-Papiſt. P. 1, p. 18.*

" Magis ſiniſtrum, *quam Tigurinorum*, de Luthe-verſione judicium fuit Joannis Piſcatoris, qui lon-,,

"gè accuratiorem ſe dare,&fontes longe exactius ex-
"primere profeſſus eſt, etſi ille merum fere lectoribus
"ſuis exhibeat Junium&Tremellium,neque Germa-
"niſmum ita ſoleat obſervare, ut aures puræ dictioni
"aſſuetas non paſſim graviter offendat.," *Joan.Frid. Mayerus cap. 8.§. 11. Hiſt. Verſ. Lutheri.*

"Poſt Tigurinorum conatus celebrior eſt Joan-
"nis Piſcatoris Interpretatio Germ. quam a. 1604.ex
"fontibus,uti perhibet,derivatam excudi curavit,La-
"tiniſmos,ut eruditi queruntur, adeo largiter immi-
"ſcens ac retinens,ut totam exJunio-Tremelliana in-
"ter Latinas præſtantiore illam potius confectam eſ-
ſe ſuſpicentur." *Zeltner pag.7. de novis Bibl.verſion. Germanicis &c.*

Aliæ editiones verſionis Piſcatoris 1604-6. 1608. 1610. 1612. 1614.1617. 1624.1652.1666.1684.

1608 Eadem, ſecunda editio, 3. vol. in 4. Herbornæ
1612 1604-6.1608.1610. 1612. 2. vol. in 4. Herbornæ
1617 1617.
1618 Biblia Germanica Tigurina juxta editionem A. 1597. in folio. Tiguri, ex Wolfiana Typogr. 1618.
1624 Biblia Germanica Piſcatoris, 3.vol. in 4.Herbornæ 1623-24.
1638 Biblia Germanica Tigurina denuo reviſa ex decreto ampliſſimi Magiſtratûs, figuris ornata, (*mutationes anni 1597. pene ſervatæ, ſtylus ad dialectumGermanicam ſuperiorem quadantenus accommodatus, Ottius.*)in folio.Tiguri,ex typographia Bodmeriana 1638.

Biblia Germanica ex textu originali, interprete Ludovico Lucio, *qui obiit 1642. 6.* vol. in 4. *Extant in Bibl. Scaphuſiana, Ottius.*

Bi-

Biblia Germanica ex Hebræo, interprete Philippo Hassiæ Landgravio. *De hac versione ita scribit Hallervordius in Biblioth. curiosa.* "Philippus Hassiæ,, Landgravius obiit Butzbacii An. 1643. Sacræ,, Scripturæ libri ex Hebræo Germanice ab eo trans-,, lati, hodieque in Bibliotheca Butzbaciana reperiun-,, tur, teste Zellero tom. 6. Epist. 66.,,

Biblia Germanica Piscatoris, in 4. Herbornæ 1652. 1652
In 4. Ibidem 1666. 1666

Biblia Germanica, *Tigurina nova dicta.* (Vet. 1665-67
Testam. ex Hebræo, interpretibus Joan. Henrico Hottingero, Joanne Mullero, Henrico Zellero, Caspare VVasero, Joanne Rodolpho Hoffmeistero, Guillel. Freigio, & Guill. Simlero, cum notis exegeticis Hottingeri, Mulleri, & Hoffmeisteri. Novum Test. & libri (*quos Protestantes vocant apocryphos*) interpretibus Caspare VVasero, Casp. Suizero, Casp. VVolphio, Joan. Henr. Ottio, Joan. Lavatero, Guillielmo Freigio, Petro Fuslino, cum notis exegeticis VVolphii, Lavateri, & Ottii &c. revisore Casparo Suizero.) *Hæc omnia* jussu amplissimi Magistratûs edita, *ut docet præfatio*, (Initium operis anno 1662. factum est, & anno 1666. in auxilium additi sunt Joan. Henr. Heideggerus & Jacobus Mullerus) in folio & 2. vol. in 4. Tiguri 1665-67.

Aliæ editiones 1683. 1691. 1707.

Ex dissertatione historica Joannis Bapt. Ottii. ,,Constituti translatores, leges fixæ, locus, tempus,,, alia præscripta: Initium anno 1662. factum. In,, ipso cursu observatum est, Prophetas cum primis,, maximo labore opus habere, & sæpe, ut originali,,

„textui versio conveniat,ab omnibus aliis discedendum. Ordo hîc observatus: Domi quisque seu „Vulgatam seu quantamcumque aliam versionem „exoticam consulebat. In conventibus Hottingerus pro collegio V. Test. (duo enim Collegia, unum pro Veteri, pro Novo Testamento alterum „constituebantur,) coram se textum Originalem „Hebraicum habebat,ut & Joannes Mullerus: Zellerus versionem Latinam Tigurinam: Waserus „Biblia Italica Jo. Diodati & Parei Germanica cum „Lutheri vers. Hoffmeisterus Biblia Græca LXX „Interpretum & Latina Junii & Tremellii: Freigius „Belgica & Piscatoris. Coram his inspector Guill. „Simlerus perlegit exemplar in orthographiam & „stylum redactum; notas exegeticas Hottingerus, „Mullerus, Hoffmeisterus adornarunt. Pro Collegio Novi Testamenti & librorum apocryphorum „constituti, VVaserus, qui etiam omnibus V. & N. „Test. capitibus summaria addidit, is ut & Suizerus „contextum Græcum ad manus habebant: VVolphius Tigurinam Latinam versionem: Ottius versionem Bezæ cum Vulgata: Lavaterus Belgicam „& Gualtheri: Freigius Polani Germanicam: Fuslinus Piscatorem contulit; Notæ exegeticæ à „VVolphio, Lavatero & Ottio adscriptæ. Marginalia per Felicem VVyssium, Joannem Huldricum & Conr. Burchardum conficiebantur. Index Casp. Brunnero. Casp. Zieglero & Hoffmeistero conficiendus tradebatur. Concordantias „Veteris Testamenti cum Hulderico Schædlerus, Novi Orellius cum Fuslino assignarunt: observatione atque examine toti Collegio reservato. „Tandem eo perventum est,ut accedente authoritate

&

& mandato amplissimi nostri Magistratus, hæc ver-„ sio in universa ditione ipsorum introduceretur at-„ que usurparetur. Anno 1666. in auxilium additi„ sunt Joan. Henr. Heideggerus, & Joan. Jacobus„ Mullerus.„

Ex vita Joannis Henr. Hottingeri à Joan. Henr. Heideggero scripta, signatura E. 2. "Sed & Biblio-„ rum Germanicorum secundis quodammodo curis„ juxta authenticum codicum exemplar, sicubi à„ fontibus versio usitata longe abierit, limandorum„ negotium circa idem tempus Ministris datum est.„ Distributis operis ille (*Hottingerus*) præfuit ei col-„ legio, quo ipsa revisio tentata est, nactus Collegas„ viros clarissimos, Jo. Gaspar. VVaserum, Jo. Henr.„ Zellerum, Guill. Simlerum, Jo. Rodolphum Hoff-„ meisterum, Jo. Henricum Ottonem *seu Ottium*,„ Guill. Freigium, Jo. Jac. Schædlerum; cujus Col-„ legii extremum etiam me (*Heideggerum*) factum„ Steeinfurto reducem, partem esse placuit. Duravit„ quinq; continuos annos & quod excurrit. *Hæc ille*.„

Biblia Germanica juxta versionem Belgicam anni 1637. cum annotationibus Joannis Diodati, & approbatione Doctorum Facultatis Theologicæ Heidelbergensis, fol. Francofurti ad M. 1668. 1668

Hæc laudatur versio à Rich. Simon tanquam nova, licet sit ea ipsissima Lutheri annotationibus ex edit. Belgica anni 1637. excerptis illustrata.

Biblia Germanica nova Tigurina, in 8. Tiguri, typis Schauffelbergs 1683. 1683

Biblia Germanica Piscatoris cum ejus explicationibus, in folio. Bernæ & Francofurti 1684. 3. vol. 8. Norimb. Jo. Hoffman 1684. 8. Duisburgi 1684. 1684

1690 Biblia Germanica, in 4. Casellis 1690.

1691 Biblia Germanica *nova Tigurina*, i. e. Tota S. Scriptura, in qua continentur omnes libri V. & N. T. ex linguis originalibus fideliter & feliciter Germanicè redditi, denuò magna cum cura recogniti, una cum aptis præfationibus, compendiosis capitum divisionibus, necessariis concordantiis atque utili indice, in folio. Tiguri, Davidis Gesneri 1691.

"Hæc est ipsa translatio anni 1667. quam revi-„derunt aliqui Originalium linguarum periti; aliquid „in quibusdam locis mutationis passa est hæc editio. *Ottius.*

1707 Eadem *minutissimi characteris & elegantis typi*, in 12. Tiguri, apud Hæredes Davidis Gesneri 1707.

"Helvetii in Cantone Bernensi Bibliis ex versione „Joannis Piscatoris utuntur: Tiguri versione singu-„lari: Basileæ & Scaphusii Lutheri translatione.„ *Hæc ad me scripsit Clarifs. Ottius.*

Pentateuchus & quinque parva volumina Germanicè ex Hebræo literis Hebraicis, interprete Michaele Adamo, curâ Pauli Fagii editus (*Jac. Frisius pag. 604. Bibl. Gesnerianæ*) in 4. Constantiæ Helvetiorum 314. (1544.

"Michaël Adam, Judæus conversus, Biblia vertit „in linguam German. & in usum Judæorum chara-„cteribus Hebraicis expressit.„ *Sixtus Senensis lib. 4. Bibl. sanctæ.*

Pentateuchus Germ. ex versione Rodolphi Gualtheri, cum singulorum librorum & capitum argumentis, dispositionibus & explicationibus. *Joan. Frisius in Bibliotheca sua pag. 734.*

Vete-

Veteris Testamenti suo jam tempore cum notis,„ aliam dare constituerat versionem Rodolph. Gual-„ therus, cujus specimen editum habemus in Gene-„ sim: Anecdoton in Jesaiam. Tersa est & elegans ista„ versio. „ *Jo. Henr. Hottingerus in Bibliothecario cap. 3. pag. 155.*

Psalmi Germanice cum annotat. Joan. Bugenhagii Pomerani, translati à Martino Bucero, in fol. Norimbergæ 1524.

Iidem *omisso nomine Buceri.* Norimbergæ 1564.

Psalmi Germanice ex versione Rod. Gualtheri, in 8. Tiguri 1593. 1628. 1658.

Novum Testamentum Germ. ex versione Leonis Judæ & aliorum Ministrorum Tigurinorum, in folio. Tiguri, Froschoueri 1525. In 4. Ibidem 1535.

Novum Testamentum Germ. cum Erasmi Roterodami paraphrasibus per Leonem Judæ translatis, in fol. Tiguri 1542.

Aliæ editiones 1557. 1581. 1592. 1593. 1614.

Novum Testamentum Latino-Germanicum ex Græco, *literis Latinis*, in 8. Basileæ, Brylingeri 1556.

N. Test. Germ. solide versum, 8. Tiguri 1557.

N. Testamentum German. 8. Embdæ 1567.

N. Test. Germ. Tigurinum cum summariis & concordantiis, 4. Tiguri, Froschoueri 1581.

Idem, 8. ibid. 1592. 4. Ibid. Wolphii 1593.

Novum Testamentum Gallice & Germanice, in 12. Genevæ, Stoer 1594.

Novum Testamentum German. in 12. Basileæ 1598. In 12. Montispelgardiæ 1599.

Novi Testamenti Germ. versio nova Amandi Polani a Polansdorf, in 8. Basileæ 1603.

† " Amandus Polanus a Polansdorf, Oppavia-„Silesius & Theologiæ D. Basileensis translationem „N. T. Germanicam circa initium sec. 17. edidit „perraro hodie obviam; in qua studiose phrases „Græci textus retinuit; Chronologia, & controver-„siarum inter Piscatorem atque hunc aliosque The-„ologos ventilatarum historia, Polanum versionem „hanc publicando adversarium suum fuisse æmula-„tum, suspicandi causam præbent. „ *G. G. Zeltnerus de novis Bibl. vers. Germ. p. 8.*

N. Testamentum Tigurinum, in 8. Tiguri 1614.

N. Test. Germ. versio Joannis Jacobi Breitingeri exacte ad Græcum contextum elaborata, cum ejus præfatione, in 4. Tiguri, Bodmeri 1629. In 12. Ibid. 1642. In 8. Ibidem 1656.

N. Test. Germ. 8. Basileæ 1630. Heidelb. 1655. 4. Amstel. 1660. Basileæ 1661. 8. Amstel. 1680.

N. Test. Germ. ex Tigurina nova versione, 12. Tiguri, Simleri 1670. 1674. 1676. 1688. 1690. 1699. Idem *charactere magno*, in 8. Tiguri, typis Bodmerianis 1705.

N. Test. German. ex versione Tigurina juxta editionem Froschouerianam anni 1531. ab Anabaptistis recusum, Basileæ 1684.

" Anabaptistæ clancularii ditionis Bernensis „hanc versionem Basileæ recudi curaverunt, quod „quererentur, Biblia Bernensia ex versione Piscatoris „hoc anno 1684. impressa, esse sublestæ fidei & falsi-„ficata &c. *Ottius in sua dissertatione.*

N. T.

N. T. Gall. & Germanice, 8. Francof. 1697.

Novum Testament. Germanice ex versione Jo. Henrici Reizii, cum notulis 8. Offenbaci 1703. † 2. *editio* emendata, Erlangi 1706. Nova eiusdem editio in opere Biblico quinque versionum Germanicarum, quod Hamburgi typis Herm. Heinr. Hollii jam excuditur, propediem comparebit.

Ut ex specimine impresso patet, quinque diversas N. T. translationes Germanicas per totidem columnas dispositas, 1. Catholicam, 2. Lutheranam, 3. Calvinianam, 4. Novam, & 5 Belgicam *hoc opus complectitur, quod adeo Origenis exemplo adornatum propria sua appellatione Pentapla vocaveris. Ex his vero, quæ Novæ titulo insignitur, versio ipsa est Reiziana, ut ex ejus cum specimine isto collatione manifestum est. Ceterum & Vetus Testamentum, Novo absoluto, simili prorsus ratione typis suis Hollius evulgabit.*

† *De Reizii versione quid statuendum sit, ex iis, quæ supra de translatione Trilleriana G. G. Zeltneri verbis dicta sunt, jam satis constat. Hic ea, quæ de ipso autore Zeltnerus loco supra citato refert, commemoranda restant:* " Hæc vero, *inquit*, autorem agnoscit Jo. Heinr. Reizium, Bremensem, " Reformatæ Ecclesiæ alumnum, quive post studia in " Belgio & Heidelbergæ culta Ecclesiæ aliquamdiu " Ministrum in Comitatu Saynensi Berlemburgico " egit.... Post officium publicum desertum Dippelio familiariter usus est, atque ingentem ab Ecclesiæ " Protestantium doctrina dissensus suspicionem dudum movit libello de Justitia DEI; (in 8. 1701. edito)... Ejus opella Offenbaci ad Mœnum (a. "

 1703.)

1703.) typis expressa, & nuperrime (1706) Erlangi,,,
recusa est. ,,

† *Stylum sordidum, & ex affectata ipsam Græci textus literam exhibendi diligentia parum intelligibilem, in hac quoque versione notat simulque ipsis Lutheri verbis reprehendit Thomas Ittigius in præf. Bibl. Germ. 1708.*

SECTIO SEPTIMA.

BIBLIA GERMANICA

ab Anabaptistis & Socinianis edita.

Biblia Germanica ex versione Ludovici Hetzeri, juvante Joanne Denkio populari suo, fol. Wormatiæ Vangionum 1529.

" Quod ad Anabaptistas quidem attinet, eorum ,,non tantum studiis accepta ferenda est Prophetarum V. T. translatio Germanica, nominatim a Ludovico Hetzero gente Bavaro elucubrata & anno ,,1527. Wormatiæ Vangionum 8. (item A. 1528. ,,August. Vindel fol.) typis impressa, sed etiam integra Biblia quæ vulgo VVormatiensia ab impressionis loco audiunt, A. 1529. ibid. in publicam lucem sunt emissa, ad quæ procuranda eundem Hetzerum cum Joanne itidem Denkio populari suo.. ,,plurimum operæ attulisse & consilii non paucis ,,creditur.,, *Zeltnerus cap. 1. num. 10. pag. 13. de novis Bibl. Vers. Germ. &c.*

" De reliquo, utrum Hetzerus & Joan. Denkius, ,,non ineruditi Anabaptistæ, Bibliorum VVormatiensium auctores editoresque utique fuerint, uti ,,quidem Val. E. Löscherus tanquam sibi exploratum

rum affirmat, necne, penes Criticos & Chronolo-,, gos esto judicium, quorum his fortasse scrupulum,, movebunt historiarum monumenta, quibus Het-,, zerus jam die IV. Februarii ejusdem anni (1529.),, Constantiæ propter adulteria frequentia & Anaba-,, ptismum decollatus, seu,ut Seckendorfius habet,, combustus perhibetur; Denckius vero, ut ex ejus,, Epistola, quæ inter Zwinglianas & Oecolampa-,, dianas extat,refert Hornbeckius summa Controv.,, lib. 5. pag. 341. in viam reductus anno præcedenti,, 1528. pie mortuus traditur; quæ conciliari vix pos-,, sunt, nisi ab his opus istud Bibliorum impressorum,, inchoatum, à sociis vero pluribus ad colophonem,, denique non multo post utriusque fata perductum,, fuisse suspiceris; utrumq; enim nec probabilitate in,, se caret, nec ab istius ævi Anabaptistarum colluvie,, satis numerosa ac mutuo auxilio abhorret.,, *Idem ibidem pag. 51. cap. 3. num. 3.*

† *Editionem Bibl. Germ. Wormatiensem nec autores habuisse Hetzerum atque Denckium,ut multi viri docti existimarunt,nec Catholicam esse hæc versionem ad Vulgatam expressam & ante Lutherum conditam exhibeat, ut W. E. Tenzelius Dial. menstr. 1692. contendit, nec denique ipsius Lutheri esse foetum, ut Felgenhauerus impudenter calumniatus est, præclaris argumentis docet Summe Rev. Ittig. in præf. Bibl.Germ. a. 1708 Felgenhaueri calumniam quoque solide destruxit Jo. Diecmannus in præf. Bibl.Germ. Stad. 1702.*

" Hæc versio difficiles & salebrosos Helvetiorum ,,idiotismos clarissime repræsentat. Ex styli forma & phra-

„phraſeologia hic ubiq; obvia colligitur, ex Helvetic. „ſeu Tigurinis, quorum altera tunc temporis prodie„rat editio, hæc Wormatienſia Biblia eſſe deſumpta, „idque ulterius apocryphorum convenientia & con„ditio præcipue commonſtrat. Si quæ vero mutatio„nes occurunt, quales non paucæ reperiuntur, ab e„ditione Tigurina ſaltim anno 1530. recuſa diſcre„pantes, has à novis editoribus corrigendo Helveti„orum idiotiſmo operam impendentibus eſſe profe„ctas conjicitur. " *Hæc Dieemannus (in præf. Bibl. Germ. Stadens. 1702.) apud Zeltnerum ibidem pag. 49. 50.*

Prophetæ majores & minores ex Hebræo Germanice translati à Ludovico Hetzero (*Anabaptiſta & à Sandio in Bibliotheca Antitrinitariorum recenſito*) operâ Joannis Denken adjuto, in 8. Wormatiæ, Petri Schofferi 1527. fol. Auguſtæ Vindelicorum 1528.

† *Ex editione Auguſtana ſupra nominatus Poſſeltus, qui eam ipſe poſſidet, hunc Eſaiæ locum profert:* Ich habe Sün erzogen und auffbracht, ſie aber ſeynd zu Schelmen an mir worden.

" Propheras vernaculâ donatos (*inquit Lutherus* „*in Epiſt. ad Wencesl. Linckium tom. 2. Epiſt. p.* „*332.*) Wormatiæ non contemno, niſi quod Germa„niſmus obſcurior eſt; fortè pro natura illius regio„nis fecerunt diligentiam. „ † *V. Zeltnerus ibidem p. 13. Et Miniſtri Tigurini in præfat. ſua ad Prophetas:* " Quamvis priùs jam prodierat Prophetarum „verſio, fideles tamen eam ut pote ab Anabaptiſtis „exaratam abominati ſunt, utut multis in locis tex„tum fideliter expreſſum obſervaverimus. „ *Octius.*

No-

Novum Testamentum German. ex Græco, interprete Joanne Crellio, adjuvante Joachimo Stegmanno seniore, in 8. Racoviæ 1630.

"Versioni Nov. Testam. Germanicæ ipse Steg-„ mannus una cum Joanne Crellio insudavit.„ *Sandius pag 133. Bibl. Antitrinitariorum.*

† Lutheri versione rejecta, placitis suis aptiorem„ N. T. interpretationem concinnarunt Sociniani, in-„ primis Jo. Crellius & Joach. Stegman. & post vul„ gatum jam diu ante Catechismum Racoviensem,„ publici juris fecerunt eandem a. 1630. in 8. Raco-„ viæ typis impressam. Præfatio eidem addita est, cujus„ vulgo Ge. Enjedinus perhibetur fuisse auctor, (de„ quo tamen jure dubitat Christoph. Sandius Bibl.„ Antitrin. pag. 84.) quæque totum istius versionis„ studium scopumque luculenter prodit &c.„ *Zeltnerus ibidem p. 15. conf. Kortholtus de variis Scripturæ editionibus c. XXV. p. 337. & Ittigius in præf. Bibl. Germ. a. 1708. qui & luculentum textus Græci, cui præ cæteris interpretibus inhæsisse Sociniani isti videri voluere, pessime ab iisdem depravati profert.*

Novum Testamentum Germanice ex Græco translatum à Jeremia Felbingero, (*qui è novo Test. Græco curâ Stephani Curcellæi edito suas & concordantias & varias lectiones deprompsit,*) in 8. Amstelodami 1660.

Felbingerus novam inter Batavos versionem N.„ T. *privato ausu* aggressus est Embdæ conscriptam,„ & an. 1660. in 8. Amstelodami typis exscriptam. At,„ enim infelicior mihi videtur fuisse aliis plerisq; quod,„ in eo opere suscepto non modo præjudicatis itidem,„ sen-

„ſententiis ex vicina patriæ ſuæ Polonia hauſtis ple-„nam attulit mentem,ſed etiam Stephani Curcellæi „lectiones varias, quas ille undique corraſit, quaſ-„dam etiam ex ingenio ſuo excogitaſſe ſuſpectus,& „cenſurâ dudum notatus fuit, præ oculis, quod nec „ipſe diffitetur interpres, habuit ad inſtitutum ſuum „aptiores viſas. . . Ex iiſdem corruptelarum fontibus „non unum errorem in ipſam verſionem intulit, „quod ex variis locis Rom. præſertim c.9,5. & Lucæ „23,43. ſolis interpunctionibus loco motis miſere-„que detortis intelligere poſſumus. &c. „ *Zeltner ibid. pag. 15. cap. 1. num. 12.* † *conf. Kortholtus ibid. p. 338. & ſeq. & Ittigius l. c.*

SECTIO OCTAVA.

BIBLIA GERMANICA

a Judæis verſa & litteris Hebraicis excuſa.

ADſunt (ex dono Joannis Reuchlini *in Bibliothe-„ca Phorcenſi, ut ſcribit Jo. Henr. Maius in il-„lius vita pag. 537. 538*) duo tomi Biblici, in quibus „ſecundum ſeriem librorum Biblicorum difficiliora „vocabula Germanicè redduntur, ſed Hebraicis lite-„ris ſcribitur verſio. Prior codex plenior eſt quam „poſterior, quippe qui ab Exodo incipit, & in quo „quamplurima ſubinde deſunt. Ad hanc quoque claſ-„ſem pertinet volumen ſatis vaſtum in 4. continens „aliquot librorum Biblicorum verſionem Germani-„cam Hebraicis characteribus ſcriptam, truncatum „verò eſt initio Proverbiorum.

Biblia Germanica ex versione Josephi Athiæ cum diplomate Ordinum Hollandiæ (*quorum insignia etiam majori ductu præfixa operi imago prafert*), in folio. Amstelodami 1670.

" Nostro tempore, geminam, quantum mihi,, quidem constat, integri V. T. Germanicam versio-,, nem Judæi publicarunt: utramque scabro, inepto,,, barbaroque stylo: utramque ad Judaicam perfidiam,, passim accommodatam.,, *Kortholtus de variis Script. edition. cap. 25. num. 31. pag. 342.*

Cum Hebraicè Græceque locuti sint sancti Dei,, homines, ridiculum foret verba verbis reddere,,, quod ex magna superstitione in Bibliis suis Germa-,, nicis fecere Judæi.,, *Joan. Fechtius disput. de præcipuis Oratoris Ecclesiastici virtutibus, Aphorismo 12. pag. 29.*

Biblia Germanica ex versione R. Hhaiim filii Nathan, in 4. Pragæ 434 (1674.

Biblia Germanice ex versione Jekutiel filii Isaac, cum diplomate Joannis III. Sobieski Poloniæ Regis, in 4. Amstelodami ex officina Pibasch Levitæ, impensis Guillelmi Blaeu, Exscabini Amstelodamensis, & Laurentii Baakii J. V. L. edita 437. (1677.

Biblia Germanica ex versione Jozel filii Alcesnadar, in fol. Amstelodami, Josephi Athiæ 439. (1679.

Biblia Germanica dicata Frederico VVilhelmo Electori Brandenburgico, in fol. Ibidem, apud Immanuelem Athiam 447. (1687.

Pentateuchus & quinque Meghilloth German. cum comment. Rasi, in fol. Cremonæ 1542. In fol. Basileæ 1603. Augustæ, *annum non reperi.* in 4. Constantiæ Helvet. 1544. *V. supra p. 266.*

Iidem

Iidem Germanicè *fine commentario*, in fol. Venetiis, Bragadini 1619.

Quatuor priora capita Genefeos German. juxta ufitatam Judæorum interpretationem per Paulum Fagium, in 4. Conftantiæ 1543.

Liber Exodi Germanicè, litteris Hebræo-Germanicis, in 4. Pragæ 313. (1553.

Verfio Germanica Paraphrafis Chaldaicæ quinque Meghilloth, interprete R. Jacob. F. Bounam cognomento R. Jacob. Cappelman, una cum explicatione Hebraica difficiliorum vocum Chaldaicarum, 4. Friburgi Brifgoiæ, apud Frobenium, *abfque anno*.

Liber Samuelis German. cum punctis per Nathan. F. Eliezer Michol, in 4. Cracoviæ 1593. Bafileæ 372. (1612.

Volumen Efther Germanice, in 8. Cracoviæ 1590.

Duplex Targum in volumen Efther Germanice, in 4. Amftelodami 409. (1649.

Pfalmi Germanice, V. *Iidem Hebraice* 1562.

Iidem Germanice, in 4. Pragæ *abfque anno*.

Proverbia Salomonis Germanice cum commentario R. Mardochai F. Jacob, in 4. Cracoviæ 1582.

Ecclefiafticus Germanice ex verfione R. Salomonis F. Jacob. Kets, in 4. Amftelodami 420 (1660.

† Novum Teftamentum e Lutheri verfione in Judæorum gratiam litteris Hebraicis editum a Chriftiano Mollero, Paft. Eccl. Sandovienfis, 4. Francofurti ad Viadrum 1700. *Jo. Alb. Fabricius Bibl. Gr. lib. 4. cap. 5.*

Novum Teftamentum Judæo-Germanicum a Radulpho Bernardo verfum, fed cum nulli apud

nos

nos (*inquit Ottius in Epist. quam ad me scripsit*),, ejusmodi characteres reperiantur, nec emptorem,, facile inveniret hæc versio, ipse suum scriptum Berolinum tulit anno 1706. num forte illic repertu-,, rus sit, qui illud luci det. ,,

† IV. Evangelia, Acta Apost. Epistolæ Pauli ad Romanos & ad Hebræos Germanice, *characteribus Rabbinicis, ex versione Elia Schadai, 8. Argentorati 1592.* V. *supra pag. 291.*

SECTIO NONA.

BIBLIA BELGICA

à Catholicis vulgata.

AUditum est à Germano quodam fide digno,, olim Belgam, cui nomen erat Jacobus Merland, integram Bibliam Belgicè vertisse.,, *Jac. Usserius ex fragmento Bibl. Wigorniensis circa annum 1410. scripto pag. 165. hist. dogmat. de sacris & script. Vernac.*

Pentateuchus, Josue, Judices, Libri IV. Regum, Tobias, Daniel, Judith, Esdras, Esther, Maccabæi, Belgice msc. in folio, *Bibl. Colbertina cod. 2854.*

Quatuor Evangelia scripta anno 1472. *Bibl. Bodleiana cod. 5281.*

Epistolæ Pauli, Acta Apostolorum & Apocalypsis, *Ibidem codd. 5258. 8641.*

Apocalypsis Joannis lingua Brabantica. *Bibl. Basileensis pag. 38. catalogi a Spizelio editi in Arcanis Bibliothecarum retectis.* *Anni Editionis*

Biblia Belgica, 2. vol. in fol. Coloniæ 1475. 2. 1475
vol. in fol. Delphis, Jakopss 1477. In 4. Ibid. 1477. 1477
In fol. Goudæ 1479. 1479

† *Jac. Tollius in Ep. Itiner. III. p. 68.* "Bibliorum editionem antiquissimam, *figuris* illustratam, apud Batavos in Goudana Bibliotheca meis manibus me tractasse legisseque memini, in quibus enormes adeo fabulæ veris narrationibus intermistæ sunt, ut mereri videatur, quæ diligentius ceteris custodiatur. *Fuit autem hæc, ut Henninius in Annot. ad h. l. p. 84. putat, editio Goudæ facta an. 1479 cujus titulus portentoso ausu promittit Biblia auctiora & correcta, quaque cum figuris prodiit.*

1518 Eadem Antuerpiæ, de Grave 1518. Lovanii 1518.
1525 *Eadem est editio.* 4. vol. in 12. Antuerpiæ 1525. In fol. Ibidem. Jacobi à Liesvelt 1526. In fol. ibid. Vor-
1529 sterman 1528-29 1532. 1534. Ibidem, Jacobi à
1535 Liesvelt 1535.
1540 Eadem Lat. & Belgicè, in fol. Antuerpiæ 1540.
1541 Eadem Belgicè, in folio. Ibidem per Henricum
1542 Peeter 1541. In folio. Ibidem, Jacobi à Liesvelt
1544-45 1542.

Biblia Belgica, in folio, Antuerpiæ, Vorsterman 1544. 1545.

Biblia Belgica recognita à Nicolao van VVingh
1548 ex aliis quibusdam versionibus cum ejus præfatione, *in qua fatetur, se ope duorum Theologorum Lovaniensium fuisse adjutum*, in folio. Lovanii, Barthol. van Grave 1548. Coloniæ, van Blakue 1548.

Hæc versio correcta, examinata & approbata fuit à quibusdam peritis Theologicæ Facultatis Lovaniensis per Carolum V. Imperatorem deputatis, ut fert privilegium. "Bartholomæus Gravius (*inquit Nicolaus van Wingh in præfatione*) me roga-

rogavit consilio deputatorum, ut Biblia Belgica,,
juxta Latinam editionem Lovanii nuper emenda-,,
tam corrigerem.,,

*Nicolaus de Wingh (inquit Valerius Andreas,,
in Biblioth. Belgica)* eâdem linguâ *sc. Belgicâ* de-,,
dit Biblia sacra, fidelis & probatus eorum inter-,,
pres, Lovanii apud Gravium fol. 1548.,,

Eadem, in fol. Antuerpiæ Gravii, 1553. 1560. 1553-60.
In fol. Ibid. Christoph. Plantin 1565. in fol. Ibid. 1565
Philippi Nutii 1566. In fol. 1568. 1568

Eadem juxta editionem Latinam Clementinam
emendata. Antuerpiæ, Joannis Moreti 1599. In fol. 1599
Coloniæ, Merentof 1604. In fol. Antuerpiæ 1604
1626. 1626

Eadem, studio quorumdam Theolog. Lova- 1657
niens. recognita & figuris illustrata, in fol. Antuer- 1677
piæ, Petri Paets 1657. in 8. 1688.

Psalmi Belgicè in 8. Delphis 1487.

Psalmi Belgicè, in 8. Zvvolæ 1491.

Psalt. Belgicè per Guillelmum van Haecht, 8.
Antuerpiæ 1579.

Novum Testamentum Belgicè ex versione Corn.
Hendrickz, in 8. Delphis 1524.

Novum Testamentum Belgicè. Antuerpiæ, per
Joannem Cornelii 1528 apud Christophorum van
Ruremonde 1528. Ibidem, per Adrianum van Ber-
gen 1533. Ibid. per Martinum Cæsarem 1531. 1535.
Ibidem, per Matthæum Crom 1538. 1541. Ibidem, per
Stephanum Mirdmans. Ibidem, per Antonium Brech
1541. Ibidem, per Godefridum van der Haghen *abs-
que anno impressionis*. Ibidem, per Joannem Batman
1542. Ibidem, per Jacobum Liesvelt 1542. 1543.
 1544.

1544. Ibidem per Joannem Loo 1545. Leidæ, per Petrum Janssen. Ibidem, per Petrum Claes 1354. Idem, *absque nomine loci & impressoris 1541. Hæ omnes editiones memorantur in appendice ad catalogum librorum prohibitorum an. 1569. Leodii jussu Ducis Albani editum.*

Novum Testamentum Belgicè, in 12. Antuerpiæ 1531. In 8. Ibidem 1538. 1553. 1563. 1566. In 16. Ibidem. Tavernier 1570. In 8. Antuerpiæ, Plantini 1571, 1577. In 8. Ibid. 1604. Ibid. Keerberg 1610.

Novum Testamentum Belgicum ex versione Henrici Laemputte, in fol. Antuerpiæ 1646.

Novum Testamentum Belgicum juxta versionem Gallicam Montensem, 12. Embricæ 1698.

SECTIO DECIMA.

BIBLIA BELGICA

à Calvinianis edita.

Annus Editionis 1527. Biblia Belgica juxta versionem Germanicam Lutheri, (*nullâ additâ præfatione, nec interpretis nomine uspiam comparente*) in 8. Amstelod. 1527.

Hanc editionem vidisse se asserit Bootius, in indice auct. citat in animadv. sacris at non integram; nondum enim prodierat integra Lutheri versio.

1556. Biblia Belgica, in 4. Embdæ, per Stephanum Mierman & Joan. Gaillard 1556.

" Calvinianæ Ecclesiæ ut plurimum usæ fue-
„rant usque ad annum 1556. versione impressa apud

Jaco-

Jacobum a Liesvelt. „ *Leusden dissert. X. Philologi,„ Hebræo mixti pag. 72.*

" In hac editione a libro Genesis usque ad Jo-„ bum impressores secuti sunt editionem Jac. a Lies-„ velt correctam secundum editionem Helveticam ;„ & a Jobo usque ad finem secuti fuerunt in totum„ versionem Tiguri impressam anno 1548. & 1549.„ *Idem ibidem.*

Biblia Belgica ex versione Germanica Lutheri. 1560 Typis Nicolai Bieskens 1560. *recusa a. 1563.* " Hac,„ sola versione utuntur Anabaptistæ,„ *Jo. Henr. Alting Theol. historica p. 164.*

De hac versione ita loquitur Gisbertus Voetius lib. 1. Bibliothecæ studii Theologici cap. 14. pag. 121. "Ex nostratibus Abraham Costerus peculiari libello,„ censuram exercuit in translationem Belgicam Ana-„ baptisticam, quæ tamen usui tantum ipsorum est,„ quippe ex Germanica Lutheri maximam partem,„ expressa. „

Jo. Frid. Mayerus cap. 6. pag. 65. & 66. hist. versionis Lutheri hæc ait : " BelgæProtestantes tam-„ etsi non Lutheri sed Calvini dogmata sequerentur,„ Scripturam tamen diu non aliam, nisi ex Lutheri,„ versione derivatam, licet quandoque interpolatam,„ in idiomate suo habuerunt. Quis vero auctor vel,„ quinam auctores illius Belgicæ versionis fuerint,„ Sixtinus Amama ipse ignorare se fatetur. Editi-„ ones recenset Joannes Leusdenius pag. 72. *Philologi Ebræo-mixti,* Fallitur autem Hottingerus, cum,„ *pag. 244. fasciculi dissert. Theologico-Philolog.*„ Versionem Belgicam Nicolai Bieskens a translatio-„ ne ex Luthero fusa distinguendam esse putat. Nam,„

„quæ circa annum 1560. a Nicolao illo impressa fuit, „illa ipsa est, quæ, ut ait Leusdenius, plane formata „fuit secundum versionem Germanicam Lutheri. „Ante Bieskium Jacobus Liesveltius Belgica quoque „Biblia excuderat, in quibus a Luthero interdum re- „ceditur... Anno 1581. Lugduni Batavorum Belgi- „ca versio V. Test. secundum translationem emen- „datam a Joanne Vitenhoue prodiit munita privile- „gio Ordinum Hollandiæ in folio, quæ ἔκδοσις re- „petita an. 1591. & fortasse sæpius, adjunctas habens „notas ex Genevensibus Bibliis, & commentariis „Marlorati. Anabaptistæ autem rejectis Vitenho- „vii correctionibus, Bieskianum prætulere No- „vum Testamentum Lutheri versioni pressius insi- „stens.

" Antiqua nostra versio Belgica (*inquit Leus- „denius ibidem*) non fuit translata ex ipsis fontibus, „sed ex versione Germanica Lutheri, quæ quum tu- „multuario tempore fuerit composita, multis sca- „tuit vitiis, quæ pleraque in nostram antiquam ver- „sionem, additis adhuc multis aliis ex oscitantia „auctoris versionis Belgicæ natis, irrepserunt. *Ad- „dit idem*, authorem hunc plane esse ignotum, & „Sixtinus Amama ait, se ex multis senioribus pastori- „bus illud expiscatum fuisse, qui tamen omnes il- „lud nescire aiebant.„

Ex epist. Phil. Marnixii Aldegondii ad Drusium, in vita Drusii relatâ. " De Bibliorum versione quæ „est sententia, etsi video te gravibus commotum ra- „tionibus, non possum tamen assentiri. Ego enim „nostram hanc, quæ vulgo manibus teritur, versio- „nem ejusmodi esse existimo, quæ plane novas lucu-

bra-

brationes, novumque penitus opus requirat. Inter,, omnes autem omnium versiones ego ingenue fate-,, bor, mihi visam esse nullam tanto abesse ab Hebr.,, veritate intervallo atque sit Lutheri versio, e qua,, manavit nostra, ex vitiosa Germanica facta vitiosior,, Belgico-Teutonica,, *Ita ille.*

Eadem, 4 apud Leonardi filios 1563. 1563

Biblia Belgica, Vetus Testamentum ex versione 1565
Germanica Lutheri, Novum secundum translationem factam à Joanne Vitenhoue, *juvantibus Joanne à Lasco, Martino Micron, Petro & Gualthero Delbeno. Leusden ibidem*, in folio. Embdæ, apud Gillis van der Erven 1565.

"Deinceps, *inquit Leusdenus ibidem*, sacra Scri-,, ptura Belgicè est impressa juxta hanc duplicem ver-,, sionem,,,

Eadem, in 4. Dordraci 1571. In folio, Delphis 1579. 1571
In 4. 1579. In fol. Dordraci 1580. 1580

Eadem munita privilegio Ordinum Hollandiæ 1581
cum notis ex Genevensibus Bibliis & commentariis
Augustini Marlorati, in folio. Leidæ 1581. In 8. Del-
phis 1581. In folio. Ibidem 1583. In 4. Amsteloda 1583
mi 1583. In folio. Ibidem 1590. In 4. Leidæ 1590. 1590
In folio. Hagæ Comitis 1585. 1595

Biblia Belgica cum annotationibus Genevensi- 1596
bus, ex versione Petri Hackii, in 4. Leidæ, Paets 1596.

Biblia Belgica, in folio: Dordraci 1596. 1598. In 1598
8. & in 12. Leidæ 1599. 1599

Biblia Belgica per Petrum Plancium, in folio. Am- 1603
stelodami, Joan. Cloppenburgii 1603. In fol. Leidæ 1604
1604.

1606 Biblia Belgica, in folio. Dordraci 1606.

1609 Biblia Belgica, in folio. Leidæ 1609. In 8. Dordra-
1610 ci 1609. In 8. Leidæ 1610. In 4. Amstelodami 1610.
1611 In folio. Amstelodami 1611. In 8. Leidæ 1611. In fo-
1612 lio, Dordraci & Hagæ Comitis 1612. In 4. Delphis
1613 1612. Dordraci 1613. In 8. Leidæ 1614.

1614 Biblia Belgica cum annotationibus Tremellii, Junii, Bezæ & Piscatoris per Abrahamum Doreslaer collectis, in folio, Amstelodami & Arnhemii 1614.

1615 Biblia Belgica, in 12. Leidæ 1615. In folio. Am-
1617 stelodami 1617. In 8. Dordraci 1617. In 12. Amste-
1621-23 lodami 1621. In folio. Leidæ 1623. In folio, Harle-
1624-25. mii, & Amstelodami 1624. 1625.

1627 Biblia Belgica juxta editionem Germanicam Lutheri Magdeburgicam A. 1554. in folio, Harlemii 1627.

1628 Biblia Belgica, in 8. Amstelodami 1628. In 12.
1629 Leidæ 1629. Eadem ex recensione Sixtini Amama,
1632 in folio. Roterodami 1632. In folio, Amstelodami
1633 1632. In 8. Leidæ 1633. In folio, in 4. Amstelodami, Franckelii 1633. cum annotationibus, 2. vol. in folio.
1636 Leidæ 1636.

1637 Biblia sacra jussu D.D. Generalium Ordinum fœderati Belgii juxta decretum Synodi Dordracenæ ann. 1618, & 1619. ex idiomate originali in linguam Belgicam fidelissimè translata, cum novis adjunctis declarationibus in margine positis & locis parallelis, in folio. Leidæ apud Paulum Aertium de Ravestein & socios 1636. (*Annus hic annotatur in fine Veteris Testamenti*) & Hagæ Comitis apud Jacobum de Wouw. *Privilegium Ordinum Hollandiæ concessum fuit anno 1637. quo tantum publicata fuit hæc editio.* *Histo-*

Historia hujus versionis maxime ex Synodo Dordracena petenda est, In sessione 6. "De nova & accu-„ratiore translatione Bibliorum ex linguis Orginali-„bus in Belgicam instituenda cœpit agere *Synodus*.„ Philippus Marnixius, Arnoldus Cornelii, & Wer-„nerus Helmichius diversis temporibus ab Ecclesiis„ Belgicis ad novam ex ipsis fontibus versionem ad-„ornandam deputati fuerant; *sed* eo opere vixdum„ inchoato, jamdudum è vivis excesserant. *Ex sessione*„ 8. Fuit judicatum versionem sacrorum Bibliorum„ accuratiorem ex ipsis fontibus in linguam Belgicam„ plane *esse* necessariam... Consultius etiam suffragi-„is Synodi judicatum fuit, novam versionem de in-„tegro instituere, quam veterem Belgicam recensere,„ aut interpolare; ita tamen, ut ad evitandam offen-„sionem ex nimia mutatione, ex veteri versione o-„mnia illa retineantur, quæcumque salvâ veritate &„ sermonis Belgici puritate ac proprietate servari pos-„sint; in libris præsertim historicis Veteris Testa-„menti, omnibusque Novi, in quorum versione pau-„ciora reperiuntur animadversione digna. Visum„ præterea fuit, novam hanc versionem ex ipsis fon-„tibus seu orginalibus sacræ Scripturæ linguis, He-„bræa & Græca,, instituendam esse; adhibitis tamen,„ in subsidium & collatis optimis versionibus, com-„mentariis & scholiis, doctorum denique virorum in„ difficilioribus locis judicio. Placuit postremo, has„ sequentes leges interpretibus designandis esse præ-„scribendas:

I. Ut Originali textui semper religiose inhære-„ant, atque ipsas originalium linguarum phrases„ quantum orationis perspicuitas, & sermonis Belgici„

„*proprietas permittunt, solicitè retineant. Si vero*
„*durior alicubi occurrat Hebraismus aut Hellenismus,*
„*quam ut in textu possit servari, eum passim in mar-*
„*gine diligenter annotent.*

II. „*Ut ad supplendum hiantis textûs sensum,*
„*quam paucissima adjungant verba, eàque in textu*
„*alio charactere exprimant, & uncinulis includant,*
„*ut à verbis contextûs dignosci possint.*

III. „*Ut singulis libris & capitibus succincta & ac-*
„*curata argumenta præfigant; passimque in margi-*
„*ne locos S. Scripturæ parallelos annotent.*

IV. „*Ut adjungant brevia quædam scholia, qui-*
„*bus versionis ratio in obscurioribus locis reddatur:*
„*observationes autem doctrinarum addere, nec ne-*
„*cessarium, nec consultum fuit judicatum.*

In sessione 9. actum est de libris quos Protestantes vocant apocryphos. Ex sessione 10. "Perficiendo „huic novæ versionis operi, sex Theologorum Bel- „gicorum opera... adhiberi placuit, quorum terni „versionem Veteris, terni autem Nov. Testamenti & „Apocryphorum adornent. *In sessione* 13. ad in- „terpretationem Veteris Testamenti designati sunt „Joannes Bogermannus, Guill. Baudartius & Ger- „son Bucerus, ad quos proxime accesserunt Anto- „nius Thysius, Jac. Rolandus, Hermannus Fauke- „lius. Ad Novi Testamenti & librorum Apocry- „phorum versionem potioribus suffragiis delegati „sunt Jacobus Rolandus, Hermannus Faukelius, & „Petrus Cornelii, quibus proxime accesserunt Festus „Hommius, Antonius Walæus, Jodocus Hoingius. „Sed mortuo Hermanno Faukelio & Petro Cor-

nelii

nelii successerunt Festus Hommius & Antonius,, Wallæus, *juxta Leusdenium* p. 80.,,

" Decretum de nova versione adornanda fa-,, ctum est, consentientibus omnibus suffragiis, in Sy-,, nodo Dordracena sessione 8. anno 1618. 20. No-,, vemb. die Martis post meridiem. Attamen In-,, terpretes Veteris T. propter nonnullas rationes,, demum decennio post, scilicet anno 1628. se Lei-,, dam contulerunt, atque initium interpretationis,, fecerunt ... anno sequenti scilicet 1629. sequuti fu-,, erunt Interpretes Novi Testamenti & librorum A-,, pocryphorum. Hi omnes Interpretes opus inter-,, pretationis tam Veteris quam Novi Testamenti ab-,, solverunt anno 1632. Ergo spatio quatuor fere an-,, norum tam præstantissimum opus ab umbilicum,, fuit perductum... Opere absoluto Interpretes vo-,, carunt designatos revisores qui illud simul Leidæ,, examinarunt... Revisores Veteris Testamenti pri-,, die Kal. Julii anni 1633. Leidam appulerunt, eo-,, demque die una cum Interpretibus convenerunt in,, ædibus D. Bogermanni Præsidis, tandemque revi-,, sionem Veteris Testamenti mense Septembri anno,, Christi 1634. absolverunt. Tunc vocati sunt In-,, terpretes & Revisores Novi Testamenti, & toti o-,, peri finem imposuerunt mense Octobri anno 1635.,, Tandem nova hæc versio Belgica auctoritate Il-,, lustr. & Præpot. DD. Ordinum Generalium, quo-,, rum a ictoritate & sumptibus erat composita, anno,, 1637. primum in lucem prodiit.,, *Joan. Leusden dissertat.* XI. *Philol. Hebræo-mixti pag.* 78. 79.

Hæc

"Hæc versio *juxta Matthæum Polum in præfat.* „*Synopsis Criticorum* Hebræo textui non mediocri- „ter respondet, sensum autem plerisque in locis per- „spicue, fideliter & solide exhibet.

† Julius Sterringa *Animadversiones Philologico-* „ *Sacras in Pentateuchum Leovardiæ anno 1695* edi-„ tas specimen esse voluit emendationum, quas nova„ Belgica sacrorum oraculorum versio, quam cum„ nulla non recentiorum de palma contendere posse„ novimus, adhuc admittere videbatur. „ *Act. Erud.*„ *Lipf. a 1696 p. 12.*

1637 Biblia Belgica novæ versionis, in 8. Amstelodami 1637. In 12. Leidæ 1637. in folio Leidæ 1639.
1639
1640 In 8. Amstelodami 1639. In 8. Leidæ 1640. In
1641 folio. Ibidem 1641. In folio. Amstelodami &
1642 Leidæ 1642. 1643. cum notis Joannis Cloppen-
1643 burgii. in 4. Amstelodami 1644. In folio. Leidæ
1644-45 & Dordraci 1645. Leidæ, Goudæ 1647. in folio.
1646 Goudæ, Petri Rammazeyn 1647. In folio. Hagæ-
1647-49 Comitis 1649.

Biblia Belgica cum notis van Bieskens, in folio. Amstelodami 1646. 1661. 1662.

Biblia Belgica novæ versionis, in folio. Amstelo-
1654 dami 1654. In fol. & in 8. Ibid. 1656. In fol. Ibid.
1656 1659. *charactere Latino*, in folio. Leidæ & Amste-
1659 lodami 1663. In 12. Amstelodami, Ravestein 1664.
1663 In folio. Hagæ-Comitis 1673. In 4. Amste-
1673 lodami 1677. In 8. Dordraci 1677. In 8. Amste-
1677 lodami 1677. In 12. Groningæ 1678. In 4. Amste-
1678 lodami 1684.

1684 Veteris Testamenti maxima pars Belgice ex Hebræo, interprete Benedicto de Spinosa, *ut refert Joannes*

annes Colerus in ejus vita scripta Belgice ab ipso & Gallicè versa à Th. Johnson pag. 131. 132. Pentateuchum jam diu perfecerat; at omnia paucis ante mortem diebus igne cremavit.,,

Psalmi Belgicè ex versione Joannis Oudaen. Amstelodami 1684.

Novum Testamentum Belgicè ex editione Nicolai Bieskens, in 12. Leidæ 1579.

Idem ex versione Joan. Vitenhoue, 8. Delphis 1589. Middelburgi 1591. In fol. V. *Idem Polyglotton* 1599. In 8. Leidæ 1602. Belgicè & Gallicè, in 12. Leidæ 1602. cum annotation. Marlorati, 8. Hagæ-Comitis 1603. In 8. Leidæ 1604. In 8. Middelburgi 1607. In 4. Alcmariæ 1608. In 12. Leidæ 1608. in 4. Amstelod. 1611. in 8. Dordraci 1611. Gall. & Belgicè. 12. Leidæ 1611. cum notis Faukelii, 8. Leidæ 1611. In 24. Amstelod. Michaelis Colin 1614. 8. Middelburgi 1617. In 24. Amstelod. 1622. In 16. Hoorniæ 1623. In 12. Amstelod. 1627. Leidæ 1629. cum annot. Faukelii, in 8. Amstelod. 1631. In 16. Amstel. 1631. In 8. Ib. 1632. In 4. Harlemii 1633. cum notis Marlorati, 4. Leovardiæ 1634. 8. Hagæ Comitis 1634. 24. Amstel. 1635.

Idem ex nova versione, 8. Leidæ 1637. In 12. Ibid. 1640. In 8. Amstelod. 1640. cum annotat. 8. Leidæ 1641. In 24. Leidæ 1642. In 8. Amstel. & Middelburgi 1642. In 8. Goudæ & Roterod. 1644. In 12. Leidæ 1646. Gall. & Belgicè, 8. Roterod. 1647. In 12. Ultrajecti 1648. In 24. Roderod. 1650. Amstelod. 1654. Gall. & Belg. 8. Amstelod. 1660. Idem Belg. 12. Ibid. 1661. cum argumentis, 8. Ibid.

8. Ibid. 1662. *charactere Latino*, in 4. Amstelod. 1662. In 16. Ibid. 1665. In 12. Sylvæ-Ducis 1669. In 8. Amstelod. 1677. In 4. Ibid. 1680. In 12. Amstelod. 1695. 1697.

Novum Testamentum Belgicè ex Græco, interprete Christiano Hartsoeker cum brevibus notis, 12. Amstelodami 1680.

Evangelium Matthæi & Epistola S. Pauli ad Romanos, Belgicè ex versione Adami Borcel, *V. Idem Græcè* 1693.

CAPUT

CAPUT X.

BIBLIA ALIIS EXARATA Linguis, ſcilicet Danicâ, Suecicá & Anglicâ, quæ ſuam ex idiomate Teutonico ducunt originem.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA DANICA.

BIBLIA Danica ad ductum verſionis Lutheri Germanicæ prioris, interpretibus Petro Palladio, Olao Chryſoſtomo, Joanne Synningio, & Joanne Machabæo, hortante Joan. Bugenhagio Pomerano, *Jo. Wandalini epiſt. apud Jo. Frid. Mayerum de Verſ. Lutheri pag. 69.* cum indice marginali, locis quibusdam parallelis & iconibus, ex mandato Chriſtiani III. Daniæ Regis, in folio, Hafniæ, Ludovici Dieſt 1550. 1550

Biblia Danica, ſecunda editio recenſita à Theologis Hafnienſibus, cum proœmiis Lutheri ejusque notis marginalibus & Viti Theodori ſummariis Danice verſis, juſſu Friderici II. Regis, in folio. Hafniæ 1589. 1589

In hac editione accuranda ex mandato Regis qui,, obiit anno 1588, per ſesqui-annum deſudarunt,, Theo-

„Theologi Universitatis Hafniensis tunc temporis „Paulus Matthiæ Seelandiæ Episcopus, Andreas „Laurentii & Joannes Slangendorffius præter He„brææ & Græcæ linguæ Professores. .. In textu ipso „nihil ferè mutatum præter Archaismos Danicos „prioris editionis. „ *Joaan. Wandalinus ibid. pag. 69.*

1607 Biblia Danica translata ex Hebræo & Græco à Joanne Pauli Resenio, nonnullis notis marginalibus locisque parallelis instructa, mandato Christiani IV. Regis & privilegio promulgata, in 8. majore, Hafniæ 1605-7.

" Sub hujus seculi initium alia denuo Biblia „*Danica* vulgavit Jo. Paulus Resenius, Seelandiæ „Episcopus, quæ ut proximè ad fontes accedunt, ita „cultum & nitorem dictionis parum curant atque „Hebraismorum retinendorum studio valdè red„dita sunt obscura, sic ut sermo, quo utuntur, Da„nicis auribus ferè peregrinus sit. Huic proinde „malo ut medela afferretur, anno 1633. jussu „Christiani IV. stylo Danico omnium purissimo, „& quantum translationis ratio permittit, elegan„tissimo, Biblia prodieruut; cætera penè eadem „quæ Frederici II. &c.„ *Kortholtus cap. 28. tract. de variis Script. edition. num. 6 & 7. pag. 358.*

" Ea pars, quæ Novum Testamentum continet „Anno 1605. cum Censura Facultatis Theologi„cæ prodierat. *Cujus Interpretis* quam in ea ver„sione ex ipsis fontibus efformanda infatigabilis la„bor fuit, ipsum edocet exemplar msc. æternæ me„moriæ in palatio Bibliothecæ Academicæ asserva„tum; edocet quoque ipsa inspectio, quæ vix la-
tum

tum unguem à fontibus discessisse invenitur,,, vernaculæ tamen nitore & consuetudine loquendi,, politiore non posthabitâ ,, *Jo. Wandalinus ibid. pag. 70.*

Biblia Danica ex versione Germanica Lutheri, jussu Christiani IV. Regis publicata, 2. vol. in fol. Hafniæ, Martzan 1633. 1633

"Hæc non aliter excepta est quam ut nova editio,, prioris; ita vix ulla mutatio facta est *nisi ubi hanc,, sensus literalis requirebat, ad doctrinæ Christianæ,, propagationem;* sunt verba præfationis huic edi-,, tioni præmissæ. Atque hæc tum cura demandata,, fuit Theologis p. t. Hafniensibus, Joanni Resenio,, seniori, Caspâro Brochmando, Nicolao Petræo &,, JoanniBrochmando.Mater fuit hæc editio aliarum,, minorum in 8. quas ex eo tempore venum expo-,, suere Typographi. *Job. Wandalinus ibid. p. 70.*

Biblia Danica secundis curis Joannis Pauli Rese- nii, ex recensione Joannis Swaningii, typis & formâ elegantiori, in folio. 4. vol. in 4. 6. vol. in 8. Hafniæ 1647. 1647

Cum nec *præcedens* editio Joanni Swaningio,, satisfaceret, aliud is opus Biblicum adornavit,, quod ad textum attinet, Reseniano per omnia,, fere respondens, nonnullis duntaxat locis aliquan-,, tum mutatis, nitoremque pariter & elegantiam ser,,- monis Danici respuens, æque item ; propter He-,, braismorum studium, obscuritate laborans. In,, hoc autem discrimen est,quod Swaningiana editio,, loca in margine paralella, notasque additas habet,, doctissimas. Vitiis interim textus ipse passim labo-,, rat. ,, *Kortholtus ib. ut supra p. 358.*

"Certum est hanc editionem secundis Joan. ,,Resenii curis deberi, licet demum biennio post e- ,,jus obitum typis descriptam; hinc eadem Tex- ,,tûs versio, nisi quod in hac posteriore Grammati- ,,cæ Danicæ cura major fuerit: eædem in margine ,,annotationes, sed auctiores; parallelographia in ,,hac quoque diligentior & elenchi singulorum ca- ,,pitum ordinatissimi utilissimique, qui priori editioni ,,defuerant. Jo. Swaningii vero hîc partes nullæ, nisi ,,quæ recensioni operis ex chartis Resenianis, ipsique ,,licentiæ typographicæ castigandæ impendeban- ,,tur, quasque in se Facultatis Theol. rogatu susce- ,,perat. Interea quæ de vitiis hujus editionis (so- ,,li forte typographo imputandis) memorat Kort- ,,holtus, vera esse non diffiteor.,, *Hæc Wandalinus ibid. pag. 71.*

1670 Biblia Danica, in 8. Hafniæ, Henrici Gøde 1670.
1690 2. vol in 8. Ibid. Bocterchoffer 1690.

"Certa sunt, quæ Kortholtus *p. 359.* tradit de nova ,,emendatioris versionis cura, Friderico III. glor. mem. ,,jubente à Theologis suscepta, sed interrupta; quam ,,cum Augustissimus hodie imperans Monarcha ,,Christianus V. denuò ante hos 16. annos (*sc. anno* ,,*1680.*) nobis injunxisset, intra primos tamen conatus, ,,suscepta opera substitit. Quæ causæ fuerint, mihi ,,quidem notum optimè, sed non evulgandum. Id ,,tamen non dissimulandum, quòd si opus processis- ,,set, ad versionem *Lutheri* tanquam prototypum ex ,,Regio rescripto institutum fuisset.,, *Ita Wandalinus ibid. pag. 71.*

"In Dania nova & accurata Bibliorum versio Da- ,,nica impensis Regiis paratur, & quidem Veteris

Testa-

Testamenti a Steenbuckio Hebr. & Orient. lingu.,, Professore; Novi vero Test. a Paulo Vindingio,, Græcæ linguæ Professore in Academia Hafniensi.,, *Supplementum Diarii Gallici Eruditorum mensis Septembris 1708. p. 427.*

Pentateuchus Danicè ex versione Joannis Tausani, in 8. Magdeburgi 1537.

Liber Judicum ex versione Petri Tidemanni, in 8. *absque loco 1532.*

Duo capita libri Job ex versione Ivari Stubæi, Hafniæ 1609.

Psalmi ex versione Francisci Vormundi Carmelitæ, in 8. Rostochii in Monasterio Michaëlitano 1528.

Iidem Danicè juxtà versionem Germanicam Lutheri. Malmogiæ in Scania 1528. *Aslacus in hist. reformationis in Dania.*

Iidem ex versione Christiani Petri, in 8. Antuerpiæ 1528. 1531.

Iidem Germanicè & Danicè, in 8. 1599.

Cantica Biblica ex versione Erici Andreæ Bredalini, in 8. 1665.

Jesus Sriach & Sapientia Salomonis ex versione Joannis Tausani, in 8. Magdeburgi 1541.

Novum Testamentum Danicè versum ex Vulgata Latina, interprete Joanne Michaëlis, jussu Christiani II. Regis, in 8. Lipsiæ, apud Melchiorem Lotthe-rum 1524. 8. Antuerpiæ 1529.

"Prima nostra versio quam civitate Danicâ do-,, navit Joannes Michaëlis & edendam curavit Lipsiæ,, anno 1524. sic habet &c.,, *Thomas Bangius in Calo Orientis pag. 207.* "Sed & Novum Testamentum,,

„quod Canonicus Lundensis Christianus Petri Antuerpianis typis exscribendum curavit 1531. &c. *Idem ibid.* Prior versio *juxta Kortholtum in tract. de variis Script. edition. cap. 28. pag. 357.* incompta, secunda cultior, tertia Wittebergæ an. 1558. accuratior.„

Novum Testamentum Danicè ex versione Christiani Petri, jussu Christiani II. Daniæ Regis, jam regno expulsi, in 8. Antuerpiæ 1531.

Idem Danice, Joannis Michaëlis, Wittebergæ 1551.

Novum Testamentum Danicè, in 8. Wittebergæ 1558.

Idem ex versione Jonæ Turonis *qui vixit anno 1584 Bartholinus de scriptis Danorum p. 225.*

Novum Testamentum Dànicè, V. *Idem Polyglotton 1599.*

Idem jussu Christiani IV. Regis Daniæ, 12. Hafniæ 1601. In 4. Ibid. 1604.

Idem ex versione Jo. Pauli Resenii cum censura Facultatis Theologicæ Hafniensis, 2. vol. in 12. Hafniæ 1605. In 12. Ibid. Melchioris Markant 1644.

SECTIO SECUNDA.
BIBLIA SVECICA.

Nota hujus sectionis ut plurimum exscripta sunt ex Bibliorum Suecanorum anno 1703. editorum præfatione, quam conscripsit vir Illustrissimus ac Doctissimus Erricus Benzelius Upsaliensis Archiepiscopus, ut referunt Acta Erudit. Lipsiensia an. 1704. p. 342.

Sue-

Suecica Bibliorum versio jussu sanctæ Brigittæ concinnata. " S. Brigitta Suecica sacra Biblia, quæ,, Gothico idiomate sibi scribenda curaverat, lege-,, bat. ,, *Hæc auctor ipsius vitæ anonymus, qui refertur apud Surium tom. 4. Julii 23. quique lectorem summi judicii postulat, ut monet Adrianus Baillet in notis criticis ad diem 8. Octobris.* S. Brigitta, Prin-,, ceps Nericiæ, seculo XIV. injunxit Confessori suo,, Matthiæ Canonico Lincopiensi, ut integra Biblia,, transferret in linguam vernaculam. ,, *Illud asserit Clariss. auctor præfationis novissimæ Bibl. Suecicorum anno 1703. editorum, utinam authores antiquos hujus rei testes produxisset!*

Biblia Suecica ex versione Germanica Lutheri anni 1534. interpretibus Olao & Laurentio Petri Fratribus Nericiis. Novum Testamentum ex versione Laurentii Andreæ, jussu Gustavi I. Suecorum Regis, in folio. Holmiæ, Georgii Kicholf 1541. 1541

" Biblia sacra (*ut scribit Joannes Baazius, Suecus, in Inventario Ecclesiæ Sueco-Gothorum lib. 2. cap. 3.*) in Suecicum idioma translata voluit Rex,, *Gustavus Erici* inter patriotas esse distribuenda.,, Translationem horum incepit Laurentius Andreæ,, facto initio a Novo Testamento.,, *Et capite 23.* "Translationem Bibliorum in maternam linguam,, procuravit Laurentius Petri Archiepisc. Upsaliensis,, perficiendam.,, *Et postea.* "Huic Archiepiscopo,, fratri suo in hoc genere fidelem operam contulit O-,, laus Petri Pastor Holmensis. ,,

Eadem, in fol. Upsaliæ 1576. 1576

" In Concilio Upsaliensi A. 1593. & alias semel,, iterumque nova editio desiderata est, quæ proxime,,

„accederet ad posteriorem Lutheri; verum nihil „effectum est, donec initio seculi superioris, regnan„te Carolo IX. Jonæ Petri Stregnensi Episcopo ali„isque viris doctis injunctum est, ut collatis ambabus „editionibus *sc. anni* 1534. & 1545. eas quæ majoris „momenti ipsis viderentur, discrepantias annotarent, „qui labores postmodum nuncupati sunt *Observa„tiones Stregnenses.*

"Anno 1602. in Comitiis Stockholmiæ celebra„tis decretum est, ut easdem mutationes in novam, „quæ tunc parabatur, editionem reciperentur, sed „variis de causis dilata est ad an. 1615.„ *Acta Lips. anni 1704. pag. 343. ubi Præfatio Benzelii recensetur.*

1618 Biblia Suecica juxta Germanicam Lutheri editionem anni 1535. jussu & sumptibus Gustavi Adolphi Regis edita, *unde Biblia Gustavi Adolphi nuncupantur*, ex recognitione Joannis Rudbeckii & Joannis Lenæi, Jona & Joanne Buræis curatoribus & correctoribus, cum brevibus notis, summariis capitum, versuum distinctione, locis parallelis & figuris, in folio Holmiæ, per Olavum Olavi 1617-18.

" Electus Rex Sueciæ Gustavus Adolphus de„nuo recudenda esse Biblia Suecica ordinavit, dato „quibusdam Theologis stipendio, qui summaria „capitum & notas adderent. Voluerunt autem hi „retinere antiquam versionem Bibliorum, ex Lutheri „versione Germanica plerumque desumptam, addito „copioso indice... Totum Vetus Testamentum vi„dit Rex publicatum ante suam coronationem anno „1617. postea prodiit Novum Testamentum.„ *Baazius ibid. libr. 6. cap. 13.*

Quam-

" Quamvis nonnullorum consilia essent (*inquiunt Acta Erudit. Lipsiensia p. 343.*) ut novæ re-,,
visionis curam plures diœceses inter se partirentur,,,
tamen veritus rex Gustavus Adolphus, ne qua dif-,,
ferentia hinc oriretur, duobus viris doctissimis, Jo-,,
anni Rudbeckio & Joanni Lenæo totius rei cura,,
demandata est... Ipsa *hæc* editio insignem in mo-,,
dum ab erroribus typographicis emendata est, &,,
aucta integrorum versuum additione, qui prius o-,,
missi fuerant, summariis capitum... Hanc editio-,,
nem Gustav-Adolphinam, tanquam exemplar, a-,,
liæ postmodum sequutæ sunt, annis & formis, ut,,
loquuntur, diversis.,, *Ibidem p. 344.*

Eadem, in 4. Lubecæ, Samuelis Jauchen, 1622. 1622

" *Hæc editio* innumeris scatet erroribus typo-,,
graphicis & transpositionibus, quamobrem etiam,,
Gustavus Adolphus diplomate suo Regio eamdem,,
prohibuit.,, *Ibidem p. 344.*

Eadem, omissis summariis & notis, *cum privilegio Christinæ Reginæ, in 8.* Leidæ, apud Jacobum 1634
Marci 1634. "Iterumque anno 1635. & 1636. imo,, 1637
alia ibidem A. 1637. ut nonnulli volunt, sed cujus,,
omnia exemplaria in naufragio perierint. Jusserat,,
paulo ante gloriosam mortem suam forma hac por-,,
tatili sacrum codicem typis prodire Gustavus Adol-,,
phus, quo & domi civibus & in castris præcipue mi-,,
litibus usui foret. Interim dolendum, quod hæ,,
ipsæ editiones multis scateant erroribus typoth...-,,
rum. ,, *Ibidem p, 344.*

Eadem cum figuris, jussu Christinæ Reginæ, *unde vocantur Biblia Christinæ Reginæ*, in folio. Holmiæ, Henrici Keyser senioris 1646.

1650 Eadem, curante Joanne Matthia Stregnensi Episcopo, in 4. Stregnesiæ, Zachariæ Brockerii 1650.

" Quæ editio etsi præ reliquis hisce minoribus „palmam obtineat, interdum tamen operariorum o-„scitantia integros versus omisit. „ *Ibid. p, 344.*

1655 Eadem juxta editionem anni 1618. cum præfatione Consistorii Holmiensis, in folio. Holmiæ, typis Ignatii Meurer 1655.

" Nonnulla hujus *editionis* exemplaria annum „præferunt 1666. sed male: ad calcem enim tam „Veteris quam Novi Testamenti verus annus agno-„scitur. *Ibidem p. 344.*

1657 Eadem, in 4. Holmiæ, Henrici Keyser senioris 1657.

" Hæc editio reliquis suo jure præferenda, ab er-„roribus tamen non immunis. „ *Ibid. p. 345.*

1672 Eadem sub Rege Carolo XI. in 4. Stockolmiæ, Henrici Keyser junioris 1672.

1684 Eadem, *editio perquam emendata*, in 8. Ibidem, Nicolai Wankiiff 1674. & 1684. *Hæc ultima cum priori non comparanda. Ibidem pag. 345.*

1688 Eadem, in 8. Holmiæ, Nicolai Wankiiff 1688.

Eadem, in 8. Amstelodami, Henrici Keyser junioris 1688. *Hæc editio prioribus omnibus longe pejor. Ibid.*

" Omnes harum editionum tituli pollicentur, re-„tineri textum editionis a. 1618. multas nihilominus „admissas esse variationes, diligentiori collatione & „examine evinci potest. *Ib. p. 345.*

1703 Biblia Suecica jussu Regis Caroli XII. cum editionibus prioribus collata, summariis & marginalibus revi-

revisis, concordantiis & annotationibus auctis, aliisque quæ Præfatio *Erici Benzelii Archiepiscopi Upsaliensis* prolixius docet, additis, cum figuris æri nitidissime incisis, in folio. Holmiæ, ex typogr. Henrici Keyseri 1703.

Ex præfatione. "Textûs semel recepti variationes,, perexiguæ admissæ sunt; ubi vero quædam in prio-,, ribus occurrerent, illæ retentæ sunt, quæ cum textu,, originario & versione Lutheri Germanica conveni-,, rent: versus nonnulli, qui in prioribus omissi fuerant,,, nunc additi: voces, si quæ præter textus originarios,, irrepserant, exclusæ. Capitum summaria & divisio-,, nes ita sunt adornatæ, ut textus cohærentiam magis,, illustrent. Loca parallela magno numero addita,, sunt, & huic editioni adplicata. Capita & versus se-,, cundum textus originarios divisa. Annotationes,, breviores ad singula capita, ex editione Gustavo-,, Adolphiana huc revocatæ, sed passim auctæ, imo, u-,, bi res id requirebat, mutatæ sunt, &c ,,

Biblia Suecica ex nova versione nondum edita Joannis Gezelii Patris & filii, qui hanc junctâ operâ elaborarunt, notisque illustrarunt.,, *Schefferus de Script. Suecicis pag. 399.*

" Joannes Gezelius senior, Episcopus Finlandiæ Aboensis, vir diligentissimus, commentarium scri-,, psit in sacra Biblia, linguâ vernaculâ, vulgatam edi-,, tionem eorumdem nostram cum ipsis fontibus E-,, bræa & Græca committens, & quoties emendatio-,, ne egere ei visa est, in commentario illo admonens;,, sed morte præventus anno 1690. affectum opus filio,, ὁμωνύμῳ & in sede successori perficiendum reli-,, quit. Is vero omni curâ ac solicitudine absolvit,,

„communibus Cleri Suecici cenſuris nunc approba-„tum. Specimen ſolum huc uſque prodiit, ſub finem „hujus anni vel ſequenti ineunte typis committetur. „Itaque non integra nova verſio eſt, ſed vulgatæ e-„mendatio ſcholiis ſive commentario inſerenda. „ *Hæc exſcripta ſunt ex Epiſtola Clariſſimi Benzelii 7. Idus Auguſti 1708. ad me miſſa.*

Liber Job, Pſalterium, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Eſaias, liber Sapientiæ & Eccleſiaſticus, Suecicè ex ſecunda recognitione Laurentii Petri, libri ad poſteriorem Lutheri editionem conformati, ſeparatim & formâ minori editi. *Acta Lipſienſia pag. 343.*

Pſalmi Suecicè ex verſione Jacobi Ulphonis, in 4. *abſque loco 1510. Schefferus ibidem ut ſuprà: non eſt Suecicum Pſalterium ſed Latinum, Benzelius in præfatione Bibl.*

Pſalmi Suecicè cum agendis Eccleſiaſticis, 4. Holmiæ 1554.

Iidem, Petri Michaëlis, 8. Roſtochii 1574.

Iidem Petri Jo. Gothi cum gloſſa, 8. Ibid. 1597.

Iidem, Laurentii Petri, 8. Upſaliæ 1604.

Pſalmi VII. Pœnitentiales ex verſione Ægidii Aurelii, 8. Holmiæ 1610.

Novum Teſtamentum Suecice translatum juxta Germanicam Lutheri verſionem, à Laurentio Andrea a. 1523. inceptum & juſſu Guſtavi I. Regis editum, in folio. Holmiæ 1526. *Hæc verſio aliis poſtmodum formis repetita eſt.* Acta Lipſienſia pag. 342.

" Joanni Magno Archiepiſcopo Upſalienſi à Gu-„ſtavo I. in mandatis datum eſt, ut totius S. Scriptu-„ræ translationem in linguam vernaculam procura-

ret;

ret; verum is, ex quo rem totam commendasset di-„ versis Canonicorum collegiis, Novi Testamenti„ libros inter ipsa partitus, maluit &c. *Ibidem p.*„ *342.*

Hanc rem ipse Joannes Magnus ita memorat in Hist. Eccl. Upsaliensis lib. 6. pag. 134. ad an. 1534. Joannes Magnus effecit ut magnæ pietatis & eruditi-„ onis vir Petrus Benedictus Canonicus Lincopensis,„ quo in re divina usus est Sacerdote, totum Novi Te-„ stamenti codicem, qui ab hæreticis in linguam pa-„ triam translatus & plusquam in mille locis corrup-„ tus erat, docte & fideliter restituerit, petitâ ex sanctis„ Doctoribus omnium scriptorum suorum probatio-„ ne fidelissimâ & constanti; fuisset volumen illud„ magno usui.... si Archiepiscopo per suas tenuissi-„ mas fortunas illud edere & promulgare licuisset.„ *Hæc ille.*

Novum Testamentum Suecicum ex versione A-mundi Laurentii, in 4. Holmiæ 1550. 1605. 1621. 4. Leidæ 1633.

Quatuor Evangelia Sueco-Gothica (*Suecica versio vulgaris est*) edita studio Georgii Stiernhielmii. V. *Eadem Polyglotta 1671.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA ANGLO-SAXONICA.

CODICES MANUSCRIPTI.

ANglo-Saxonica Psalterii versio ab Aldelmo Episcopo Shireburnensi, *qui claruit anno Chr. 709. Baleus cent. 1. Script. Britann. c. 83. ait* " eum transtulisse Psalterium in linguam Anglo-Saxo-„ nicam,

nicam,„ *hæc, inquam, ait absque ullo veterum testimonio.*

Anglo-Saxonica plurium S. Scripturæ librorum versio concinnata ab Eadfrido *qui florebat anno 718.* „Eadfridus sive Egbertus Episcopus Lindisfarnensis „(*juxta Baleum ibid. cent. 2. cap. 4.*) ex Latino „sermone in Anglo-Saxonicam linguam vertit plures „Bibliorum libros, ut habet Guillelmus Butler in „suo libello contra translationem vulgarem. „ *Idem de hoc ac de præcedenti esto judicium.*

Anglo-Saxonica Bibliorum versio a Venerabili Beda confecta, *claruit anno 734. Joannes Foxus præfat. in Evangelia Anglo-Saxonica anno 1571. edita asserit eum* " universa Biblia in linguam Saxonicam convertisse. „ *Idem asserit Joan. Cajus lib. 1. de antiq. Academiæ Cantabrig. pag. 150. & Baleus cent. 2. cap. 1. At magis fides est habenda Cuthberto Bedæ discipulo, qui omnia eius opera recensens, nullam nisi Evangelii secundum Joannem translationem memorat in epistola quam de ipsius obitu exaravit, quæque legitur seculo 3. Actor. Ordinis S Benedicti part 1. p. 537.*

Anglo-Saxonica plurimorum sacræ Scripturæ librorum versio ab Alfredo qui regnabat an. 890. conscripta. *De Afredo rege qui & Ælfredus & Alvredus dicitur, hoc tradidit Polydorus Virgilius, Angl. hist. lib 5. ad an. 893.* " Alvredus Psalmos„ David ex Latino in patrium sermonem vertit, quo„ a cunctis facile intelligerentur... At Psalmos„ morte intercedente non omnes omnino interpreta-„ tus est. „ *Eadem dicit Guill. Malmesburiensis, lib. 2. de gestis Regum Angl. cap. 2.* "Psalterium transferre

ferre aggressus *Alfredus*, vix primâ parte explicatâ,, vivendi finem fecit.,, *Asserus Episcopus Shireburnensis, qui claruit anno 890. libro de Alfredi rebus gestis p. 16. edit. Francofurtanæ hæc ait:* "Eodem quoque anno *sc.* 887. sæpè memoratus Alfred Anglo-Saxonum Rex divino instinctu legere,, & interpretari *Psalterium* (*de quo hîc agitur*) simul uno eodemque die inchoavit, *&* *p. 17.* Hic,, aut aliter quamvis dissimili modo in Regia potestate sacræ rudimenta Scripturæ divinitus institutus,, præsumpsit incipere in venerabili Martini solemnitate.,, *Quid ex his tribus locis elici potest, nisi piissimum hunc regem studio sacræ Scripturæ deditum Psalterium transferre aggressum fuisse, nec perfecisse, nec alium librum morte ejus obveniente transtulisse.*

Legitur tamen in historia Eliensi lib. 1. sub finem prout citatur in præfatione præfixa Assero de rebus Alfredi: "Alvredus acerrimi ingenii Princeps per Grimbaldum & Joannem doctissimos Monachos,, tantum instructus est, ut in brevi librorum omnium,, notitiam habuerit, totumque Novum & Vetus Testamentum in eulogiam Angliæ gentis transmutaverit.,, *Quæ quibus auctor fontibus hauserit, nihil ab eo nobis indicatum. Et sanè Guillelmo Malmesburiensi & Assero potius est habenda fides quam scriptori anonymo, qui cujus fidei & auctoritatis fuerit, vel quo tempore vixerit, mihi ignotum est.*

Ethelredus Abbas Rievallensis de Alfredi labore hæc tantum habet. "In diebus pacis non otio,, tor-

„torpuit... sed legere & scribere & sacros apices in „linguam Anglicam vertere laborabat.

Tandem Bostonus Buriensis in suo scriptorum catalogo quem laudat Usserius hist. dogmat. de sacris & script. vernac. p. 124. de Ælfredo hæc quidem refert. " Totum ferè Testamentum in linguam„ Anglicam transtulit.„ *Sed id affirmat Bostonus, qui scribebat anno 1410. absque ullo antiquitatis testimonio.*

De hac totius sacri codicis translatione ita divinando loquitur Henricus Spelmannus, lib. 3. vitæ Ælfredi Magni p. 167. " Neque vero Malsburi„ensis ita multum adversatur historiæ Eliensi: cum „ex ipso verborum ordine colligatur, Regem ab ulti„ma, adeoque præcipua sacræ paginæ parte, exor„sum, Novum Testamentum priori loco vertisse. „Deinde hoc absoluto, Vetus Testamentum aggres„sum, quod per negotia licuit; processisse vero, do„nec in ipso cursu per Psalmos satisfacto morte præ„reptus defecerit. *Hæc ille.*

Anglo-Saxonica sacri codicis versio sub Æthelstano *qui imperavit anno 930.*

" Æthelstanus Anglorum Rex Scripturam divi„nam, teste Malmesburio, verti fecit in Anglo-Saxo„nicum idioma ex purissimis Hebræorum fontibus „per quosdam Hebræos ad Christianismum, ut crede„re par est, in suo regno conversos. „*Balleus cent. 2. script. Britann. cap. 27.* sed in Malmesburio de gestis Regum Angliæ non invenitur, *inquit Usserius pag. 125. hist. dogmat.* fortè est in libro de Pontificibus. *Testis sanè locuples qui ducentos post annos hæc scripsit, obiit enim Malmesburius anno Christi 1142.*

Pen-

Pentateuchus, liber Josue, pars libri Regum, Esther, Judith, libri Maccabæorum, Saxonicè ab Ælfrico Abbate, V. *Compendium V. & N. Testamenti ab ipso scriptum, & à Guill. Lisle editum, 4.* Londini 1638.

Pentateuchus, liber Josue & Regum, ex eadem versione, cum ejus præfatione ad Æthelwardum Aldermannum. *Bibl. Bodleiana cod. 942.*

Juxta hunc codicem, suam adornavit editionem Edmundus Thwaites.

" Minimè accurata versio censenda est: neq; ipsimet Interpretes ejusmodi versionem in animo ha-,, buisse, sed utiliora atque insigniora dantaxat loca,, selegisse videntur.,, *Warthon pag. 387. Append.,, ad histor. dogmat. de sacris & script. vernaculis.*

Pentateuchus Moysis, liber Josue & Judicum Anglo-Saxonicè. Codex vetus, erat olim in Bibliotheca Abbatiæ Glastoniensis an. 1248. extat nunc *in Bibl. Collegii Trinitatis Cantabrigiæ. Vanley in catalogo libr. Anglo-Saxonum.*

Liber Geneseos cæteræque historiæ sacræ de gestis Mosis & Josuæ excerptæ, partim ex libris Mosaicis & libro Josuæ, partim ex Josepho, Anglo-Saxonicè cum brevibus scholiis & annotationibus, interprete Ælfrico Abbate Malmesburiensi, *juxta Thomam Smith in hist. Bibliothecæ Cottonianæ pag. 36. in qua extat hic codex p. 39.* Falsò tribui Cædmoni, *ait ibidem Th. Smith.* Præfatio libri Geneseos repetitur Saxonicè & Latine in auctuario Th. Warthon de sacris & script. vernaculis pag. 380.

Liber Geneseos hoc est à 37. capite ad finem Saxonice, fragmentum continens historiam Josephi Patri-

archæ

archæ ex Ælfrici verſione. *Eadem Bibl. Cottoniana p. 71.*

Libri Geneſeos capita 24. priora, quibus præmittitur Epiſtola nuncupatoria Ælfrici translatoris ad Æthelwardum. Codex membranaceus in 4. longe poſt conquiſitionem Angliæ ſcriptus literis Normanno-Saxonicis. *Cantabrigiæ, Bibl. publica cod. 2438. Vanley ibidem ut ſupra.*

Quædam capita Geneſeos, Saxonice, *Biblioth. Collegii S. Benedicti. Cantabrigiæ cod. 374. num. 1641.*

Pſalterium Anglo-Saxonicum. *Bibl. Bodleiana cod. 852.*

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum verſione interlineari Saxonica, ſequuntur Cantica Veteris & Novi Teſtamenti. Codex membranaceus, paulo ante victoriam Normannorum, ut videtur, exaratus. *Vanley. Bibl. publica Cantabrigienſis cod. 256. num. 2436.*

Pſalterium S. Hieronymi Gallicum cum verſione interlineari Saxonica & orationibus Latinis ſingulis Pſalmis præmiſſis. Codex membranaceus in folio minori paulo ante conquiſitam Angliam egregie ſcriptus, *Vanley. Bibliotheca Cottoniana pag. 25.*

Pſalterium Latino-Saxonicum. *Bibl. Eccleſiæ Sariſburienſis cod. 141. n. 1067.*

Idem cum calendario. *Ibidem cod. 142. num. 1068.*

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum verſione interlineari Saxonica, una cum Canticis Veteris & Novi Teſtamenti, liber elegantiſſime literis capitalibus in Anglia annis abhinc circiter mille, ut videtur, ſcri-

ſcriptus & illuminatus. Codex membranaceus in 4. *Vanley ibid. ut ſupra p. 162. Bibl. Cottoniana p. 104.*

Pſalterium S. Hieronymi Gallicum cum interlineari verſione Saxonica. In margine uſque ad Pſalmum 51. apponitur declaratio contentorum in iiſdem Saxonice. Præmittuntur Calendarium & quædam Computiſtica. Ad finem adduntur Cantica Veteris & Novi Teſtamenti &c. omnia cum verſione Saxonica interlineari. Codex in 4. anno, ut videtur, 1031. manu ſcriptus. *Vanley ibid. pag. 222. Bibl. Cottoniana pag. 101.*

Idem aſteriſcis & obelis, punctiſque muſicis ſubjectis notatum una cum interlineari verſione Saxonica. Codex membranaceus, Eadgari Regis Anglo-Saxonum temporibus, aut paulo ante, ut videtur, exaratus. *Vanley pag. 268. Biblioth. Lambethana prope Londinum.*

Idem cum verſione interlineari Saxonica. Codex membranaceus in folio minori, regnante, ut videtur, Edwardo Anglorum Rege & Confeſſore eleganter exaratus. *Vanley p. 291. Bibl. Norfolciana. Idem.*

Pſalterium S. Hieronymi Romanum cum interlineari verſione Saxonica & notis marginalibus Latinis eadem manu exaratis. Hic Codex olim peculium fuit Thomæ Cranmeri Cantuarienſis Archiepiſcopi. *Vanley p. 182. Bibl. Cantabrig. publica cod. 256. num. 2436.*

Idem cum verſione interlineari Saxonica minutiſſimis quidem litteris at optime formatis exaratum. Codex membranaceus in 4. circa tempora Æthel-

ſtani Regis, ut videtur, egregiè ſcriptus principibus dictis litteris, iisdemque diverſicoloribus ornatus. Hunc codicem Iſaaco Voſſio acceptum retulit Franciſcus Junius, à quo poſtea appellatus eſt *codex Voſſianus*, de quo ſic diſſerit Thom. Mareſchallus in obſervat. in verſion. Anglo-Saxonicam Novi Teſtamenti p. 488. "Pſalmorum librum plures „habuiſſe Interpretes Saxonicos conſtabit vel intu- „enti variantes quatuor codicum mſc. lectiones „quas exhibet margo interlineati Pſalterii à Joan. „Spelmanno in lucem emiſſi A. 1640. quibus addi „poteſt & alius optimæ notæ mſc. penes Clar. Ju- „nium, Pſalmos itidem complectens Latino-Saxo- „nicos tam eleganter verſos, tam nitide exaratos; „ſed hic quoque ab aliis omnibus diſcrepat, & tam „in hoc quam in iis, quibus uſus eſt Joan. Spelman- „nus, altum eſt ſilentium de verſionum auctoribus.„ *Hæc ille.* Deeſt in initio folium 1. in fine quoque mutilum, deſinit enim in medio Pſalmi 142. *Vanley p. 76. Bibl. Bodleiana cod. 5139.*

Tripartitum S. Hieronymi Pſalterium, Eduini cum verſione tam Normanno-Saxonica quam Normanno-Gallica interlineari & gloſſis Latinis, *Vanley. Bibl. Collegii S. Trinitatis, Cantabrigæ cod. 35. n. 253.*

Pſalterium & Cantica varia ex Scripturis, cum Saxonica verborum interpretatione interlineari. *Extat in Anglia in ædibus Jacobæis cod. 24. num. 7746. catalogi editi.*

Parabolæ (i. e. Proverbia) Salomonis Latine charactere Saxonico admodum antiquo cum expoſitione interlineari Saxonica quorumdam vocabulorum. *Bibl. Cottoniana p. 111. catalogi editi.*

Qua-

Quatuor Evangelia Latine ex translatione S. Hieronymi cum versione interlineari Saxonica. In fine narrationes breviculæ de tempore, quando & quorum opere completum fuit hoc opus, Saxonice, post Latine: *Eadfrid, Octhilvald, Billfrith, Aldred hoc Evangelium Deo & Guthberto construxerunt & ornaverunt.* Liber præclarissimus elegantissimis characteribus & curiosissimis picturis & delineationibus ornatus, scriptus ab Eadfrido Episcopo Lindisfarniensi, qui floruit circa annum Christi 680. juxta Seldeni calculum in præfat. ad x. scriptores Hist. Anglicæ. *De hoc codice fusius egit Th. Smith in historia Bibliothecæ Cottonianæ pag. 33. & 34. Bibl. Cottoniana pag. 57.*

Codex Evangeliorum Saxonice. Exemplar nitidum & antiquum, sed capite i. e. ad com. 6. cap. 27. Evangelii secundum Matthæum mutilum, omnia autem reliqua, integrum, *Vanley. Bibl. Cottoniana pag. 71.*

IV. Evangelia Latine secundum editionem S. Hieronymi cum interlineari versione Dano-Saxonica. Codex membranaceus in 4. grandiori in pixide inclusus, & scriptus litteris majoribus Saxonicis. In postrema pagina librarius eadem manu, quâ textum Latinum exaravit, sic de se scribit: *Mac regol depinxit hoc Evangelium. Quicunque legerit & intellexerit istam narrationem, oret pro Mac regisel scriptore.* Ex quibus intelligere est, quod ille Mac regol scriptor librorum textum integrum codicis scripserit, & deinde illum imaginibus Evangelistarum, diversicoloribusque litteris uncialibus decoratum, tantum non inluminaverit. Versionem

Dano-Saxonicam compilarunt duo homines devoti, Færmannus Presbyter & Owvenus, qui exeunte ut videtur, seculo nono aut ineunte decimo floruerunt. Hic codex vetustior videtur codice Cottoniano qui scriptus fuit circa annum D. 749 dicitur *Rushvvorthianus*, quia fuit Joannis Rushworthii J. C. *Vanley*. Bibl. *Bodleiana cod. 3946.*

IV. Evangelia idiomate & charactere Anglo-Saxonico, seu potius Normanno-Saxonico. Codex membranaceus qui dicitur *Hattonianus*, in 4. circa tempora Henrici II. Angliæ Regis scriptus. *Hunc codicem msc. Thomas Mareschallus pag. 490. Observat.* "in Version. Anglo-Saxonicam IV. E-„vangel. cum *Cantabrigiensi* ut plurimum conspi-„rare adfirmat, & ab *Oxoniensis & Benedictini* codd. „sæpissime variare dialecto, manuque plane recenti-„ori ac stylo novitatem spirante conscriptum. „*Vanley pag. 76. Bibl. Bodleiana cod. 4090.*

Eadem Saxonice versa. Codex membranaceus in folio ante conquestum Angliæ scriptus. *Ad hunc codicem instituta fuit prima editio Evangeliorum Anglo-Saxonicorum cum versione Anglica per Joannem Foxum sub auspiciis Matth. Parkeri, Vanley. Bibl. Bodleiana cod. 2382.*

Eadem Saxonice, *de quibus sic dicit Th. Mareschallus ibid.* " Hunc codicem & Oxoniensem ra-„rius reperiri ab invicem dissentientes, superiorem-„que eo vetustatem spirare existimo. „ Codex msc. in folio minori ante conquisitionem Angliæ ex vetustiori codice, ut videtur, descriptus, *Vanley p. 116. Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Benedicti Cantabrigiensis cod. 275. num. 1542.*

Eadem Saxonice. Codex membranaceus in folio minori circa tempus conquiſitionis Angliæ ſcriptus, *de quo ſic habet Th. Mareſchallus ibidem ut ſupra.* " Cantabrigienſis & Hattonianus ut pluri-,, mum inter ſe conſpirant, ſed ab aliis duobus (Oxon.,, & Benedict.) ſæpiſſime variant dialecto: Horum,, autem inferius, ut opinor, ſeculum redolentium,, Cantabrigienſem habui politiſſimum. ,, *In fronte codicis habentur quæ ſequuntur inſcriptiones:* Hunc textum Evangeliorum dedit Leofricus Epiſc. Eccleſiæ S. Petri Apoſtoli in Exonia ad utilitatem ſucceſſorum ſuorum &c. *Vanley Bibl. Cantabrigienſis publica cod. 255. num. 2435.*

Eadem Saxonice, vel potius Normanno-Saxonice. Codex membranaceus in 4. minori vel potius in 8. circa tempora, ut videtur, Henrici II. Anglorum Regis exaratus. Fuit olim Abbatiæ S. Auguſtini Cantuarienſis, deinde devenit ad manus Thomæ Cranmeri Cantuarienſis Archiepiſcopi; illo ſicut præcedenti, uſi ſunt Fr. Iunius & Th. Mareſchallus. *Vanley pag. 181. Bibl. S. Jacobi Weſtmonaſterienſis.*

LIBRI SAXONICI

typis editi.

HEptateuchus, ſcilicet Geneſis, Exodus, Leviticus, Liber Numerorum, Deuteronomium, Joſue, liber Judicum & Job, Anglo-Saxonice, interprete Ælfrico. Hiſtoriæ Judith fragmentum *paraphraſtico-poeticum* Dano-Saxonice. Omnia edita ſtudio Edmundi Thwaites, in 4. Oxoniæ e theatro Sheldoniano typis Junianis 1699.

" Lectori. Libellus iste tibi in manus dat inse-
„quentes tractatus.1.Heptateuchum seu libros quin-
„que Mosis, & libros Josue & Judicum quos sub se-
„culi X. finem in linguam suam patriam seu Anglo-
„Saxonicam transfudit Ælfricus Monachus. Hu-
„jus unicum habemus msc. exemplar vetustissimum
„in Bibliotheca nostra publica, ad cujus fidem hæc
„expressimus. 2. Librum Job, ejusdem Ælfrici versio-
„nis partem aliam, ad apographum, quod Guil. Lisle
„ex Cottonianæ Bibliothecæ msc. codice descripsit,
„excusum. 3. Evangelium Nicodemi ad exemplar
„D. Junii &c. 4. Agmen claudit historiæ Judith frag-
„mentum scriptum quo tempore Dani apud nos
„grassarentur,„ *Ita Edm. Thwaites.*

Fragmenta Biblica ex Veteri & Novo Testamento, Saxonice a Guillelmo Lisle edita, in 4. Londini 1638.

Psalterium Davidis Latino - Saxonicum vetus, a Joanne Spelmanno editum e vetustissimo exemplari & cum tribus aliis non multo minus vetustis collatum, in 4. Londini R. Radger 1640.

Ex admonitione ad Lectorem. " Psalterium Sa-„
xonicum ad verbum quodlibet Latinum interlinea-„
re juxta vetus exemplar *Oxoniense* tibi exhibemus.„
Nec nostrum tibi solum commune facimus, sed„
quas etiam ab ejusmodi exemplaribus (è Biblio-„
thecis Academiæ Cantabrigiens. Collegii S. Be-„
nedicti, & Thomæ Comitis Arundelliæ) versas an-„
notavimus versiones Saxonicas, nos in tui commo-„
dum hic unà publicamus... monendus es, Lector,„
non hic reperiri integrum aut genuinum sermonis„
Saxonici contextum, sed ad singula verba Latina,„
ver-

verbales tantummodo versiones, in quibus a linguæ,,
proprietate necessario sæpè disceditur.,,

Joannes Spelmannus edidit Psalmos Saxonicè:,,
sed ii nihil aliud sunt quam interlinearis Vulgatæ,,
Latinæ, verbumque verbo correspondens inter-,,
pretatio, quem interpretandi morem glossam vo-,,
carunt.,, *Ita auctores annotationum in vitam Ælfredi Magni Anglorum Regis ab ipso Spelmanno conscriptam pag. 167.*

Evangelia quatuor Saxonicè & Anglicè à Matthæo Parkero edita cum præfatione Joan. Foxi, dicata Elizabethæ Reginæ, in 4. Londini, typis Joannis Daye 1571.

" Saxonica seu Anglo-Saxonica IV. Evangeliorum translatio (*inquit Joan. Saubertus in proleg.,,
ad variantes lectiones S. Matthæi pag. 45.*) pri-,,
mum prodiit Londini curâ Jo. Foxi, seu potius Mat-,,
thæi Parkeri Archiepisc. Cantuariensis: deinde an-,,
no 1665. recusa Dordrechti typis Junianis, collata,,
cum quatuor msc. Oxoniensi, Benedictino, Canta-,,
brigiensi & Hattoniano, nec non cum glossis Saxo-,,
nicis quas Junius Cottonianas & Rushworthianas,,
nuncupat. Incertum vero cujus sit authoris; non,,
unius manu fuisse elaboratam, quin vel unum S.,,
Matthæi Evangelium duos videri habuisse interpre-,,
tes conjicit doctiss. Mareschallus, observat. in versi-,,
on. Anglo-Saxonicam pag. 490.,,

"Quatuor Evangelia eadem lingua (*Saxonicâ*),,
atque iisdem literarum formis excudi curavimus,,
(*inquit Matthæus Parker in præfatione sua ad Asseri Menuensis historiam de vita Ælfredi Regis, editam Londini 1574.*) & quò facilius ejus cognitio-,,

„nem intelligentiamque comprehenderes, Anglica „cum Saxonicis in margine conjunximus.

Evangelia quatuor Anglo-Saxonica, charactere Anglo-Saxonico, cum antiqua versione Gothica, & observationibus Thomæ Mareschalli, edita studio Francisci Junii, in 4. Dordrechti 1665. in 4. Amstelodami 1684. *Eadem est editio*.

" Evangelicum codicem Anglo-Saxonicum „Londini olim excusum anno 1571. nunc recudi cu„ravit Thomas Mareschallus, Sunt & alii duo peran„tiqui codices Evangelici glossis interlinearibus illu„strati, Cottonianus & Rushworthianus.. de tribus „hisce codicibus multa lectu dignissima habent eru„ditæ ejusdem Mareschalli observationes in Evange„lia Anglo-Saxonica,„ *Franciscus Junius F.F. in præfatione Glossarii Gothici*.

" Adjecit *Thomas Mareschallus* (*inquit Joan„nes Millius pag. 151. prolegom. in Novum Testamen„tum Græcum*) observationes in hanc versionem, ac „speciatim in loca quædam, quæ ab hodierna Vulga„ta discrepantia, cum Cantabrigiensi Bezæ consen„tiunt; nempè composita erat hæc translatio ad „exemplar veteris Italicæ, qualia passim in Occiden„te ferebantur, ante castigationem Hieronymi.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA ANGLICA.

Antiqui Codices MSC.

Facta ante Wiclefum creditur Anglica totius„ „Scripturæ versio, quam Clar. Usserius *Thomæ* Jame-

Jamesii auctoritate ductus ad annum 1290. refert.„ Idem præfationem docti inprimis viri in Vetus Te-„ stamentum Anglicè ante annum 1300. conscri-„ ptum ex Joan. Caio sæpius citavit. Præfationem vi-„ di msc. in Bibl. publica Academiæ Cantabrigiensis,„ nulli authori inscriptam. Prodiit autem typis excusa,„ sub Wiclefi nomine Londini 1550. 12... Author,„ passim dicit, se totam Scripturam Anglice transtulis-„ se: adeo ut pronum sit credere Typographos Lon-„ dinenses in apponendo Wiclefi nomine hallucina-„ tos esse... Capite ultimo versionis suæ rationem red-„ dit & Apologiam texit. Summa argumenti huc re-„ dit: Cum Christus Evangelium suum in omni mun-„ do prædicandum esse edixerit; & Scripturæ popu-„ lorum esse à Psalmista dicantur; & ob instructionem„ populi primitus conscriptæ sint: *Ob has aliasque ra-„ tiones pro salute omnium in hoc regno electorum,„ simplex homo Bibliam ex Latino in Anglicum sermo-„ nem transtulit.* Quam ob rem se junctâ cum pluri-„ mis amicis operâ varios codices congessisse dicit; le-„ ctiones optimas selegisse, & in versione secutum esse„ Patrum expositiones, & eruditorum (præsertim Ly-„ rani) glossas adhibuisse, & in vertendo non tam ver-„ ba quam sensum spectasse....„

Inprimis itaque id constat eidem authori deberi„ istam præfationem ac versionem integram S. Scri-„ pturæ Anglicam quæ in Bibliothecis nostratib9 Wi-„ clefo inscripta passim extat. Quæcumque enim de„ translatione sua præfatur ille, huic versioni ad a-„ mussim conveniunt. *Hæc Henr. Wharton, qui ratio-nes quasdam refert in Auctario hist. dogmat. de scripturis & sacris vernaculis pag. 424. 425.*

Deinde pergit p. 426. "Versionem istam Codices „omnes quos vidi (& sane quamplurimos vidi) Wi-„clefo unâ voce tribuunt... Quæ autem apud nos „vulgò extant Biblia msc. Anglica, Wiclefo minime „deberi censeo. Neque ut aliter censeam, unanimes „codicum msc. inscriptiones movent. Cunctæ enim „recenter sunt additæ, ab incautis puto lectoribus, qui „anonymâ versione repertâ, cum inter Interpretes „antiquos Anglicanos Wiclefi nomen sit celeberri-„mum, illud apposuerunt. Ex adverso autem præstò „sunt rationes fortissimæ. Primò enim eundem fuisse „versionis istius ac præfationis supradictæ authorem, „neque tamen Præfationem Wiclefo deberi supra „ostensum est. Dein alia prorsus versione utitur Wi-„clefus in commentario suo vernaculo in Psalmos. „Postremo ab indubia Wiclefi translatione ista est „diversissima. Me quidem integram Wiclefi versio-„nem nunquam vidisse fateor. Vidi tamen partem „ejus non contemnendam in Bibl. Norfolciana, „cod. msc. 254. in 4. sc. Quatuor Evangeliorum „harmoniam, septem Epistolas Canonicas, & le-„ctiones Dominicales &c... Codicem istum VVi-„clefo deberi probat præmissa præfatio. Quæ „in istoc autem codice habentur versiones, à vulga-„tis codicibus msc. sunt planè diversissimæ; quan-„tum tamen ex sedula dialecti collatione conjectari „poteram, eâdem prorsus ætate confectæ. Si quis „indicium petat, cujus ope utriusque Authorem „agnoscat; scio VViclefo solemne esse in inter-„pretatione sua sacræ Scripturæ voces difficilio-„res additis Synonymis dilucidioribus explicare...

Rejecto

Rejecto itaque VViclefo, restat ut alium Au-„ thorem quæramus. Duo solummodo, quod„ sciam, media ætate fuerunt Interpretes *integræ* S.„ Scripturæ Anglicani; VViclefus & Joannes Tre-„ visa; de quo plura ad annum 1387. Huic itaque„ dictam versionem libenter adscriberem. Optimè„ certe illius ætas versioni convenit. Quum in præ-„ fatione enim Richardi Armachani summa adver-„ sus Armenos citetur; illam post medium seculum„ XIV. scribi necesse est. Obstat equidem quod...„ in ipsamet versione nonnulla reperiantur, quæ se-„ culum Trevisâ anterius prima fronte demonstrare„ possent.„ *Huc usque Henricus Warthon.*

Biblia Anglice versa per Joannem Trevisa ad petitionem Domini sui Thomæ de Barkeley, cum præfatione, *cujus initium:* Ego Joannes Trevisa Sacerdos &c. "Hic autor qui Polychronicon continua-„ vit usque ad annum 1397. in fine hujus libri„ tempus, quo scripsit, his verbis proponit: *Versio*„ *ista finita est die Jovis* (lege potius die Martis) *die*„ *18. Aprilis anno Domini 1357. anno autem 35. ata-*„ *tis Patroni mei Domini de Barkeley qui me versio-*„ *nem istam adornare fecit, atque anno 31. regni*„ *Regis Eduardi post conquestum Angliæ 3.*„ *Hæc Jacobus Usserius in histor. dogmat. de sacris & script. vernac. p. 157. De eo sic loquitur Antonius à Wood lib. 2. Antiq. Oxon. pag. 95.* "Vir multâ eruditio-„ ne atque eloquentiâ clarus, ex primis unus erat, qui„ patrium sermonem polire, atque ab eo barba-„ riem auferre tentabat. Biblia sacra in linguam„ vernaculam injussus transfudit, quod quidem„ opus

„opus ut periculi illa tempestate plenum, sic temerarium potius quam utile fuit.„

BIBLIA ANGLICA

quæ Wiclefi nomen gerunt.

Biblia sacra Anglice ex versione Joannis Wickliff cum annotationibus marginalibus. Liber mutilus ab initio, incipit enim ab ultima parte capitis noni libri Geneseos. Liber satis bene & accurate scriptus. *Bibl. Cottoniana p. 44.*

Biblia Anglica ex versione Joannis Wiclefi. *Bibl. Bodleiana cod. 2124.* Oxonii. *Bibl. Collegii Exoniensis cod 23. num. 947.* In fol. membran. Oxonii *Bibl. Collegii Corporis Christi cod. 4. num.* 1471. 2. vol. in folio. *Bibl. Ecclesiæ Cathedralis Westmonasteriensis codd. 177-8. num. 1267-8. 2.* vol. in fol. exemplar omnium pulcherrimum. *Warthon pag. 436. Bibl. Norfolciana cod. 103. num.* 3002. In folio grandi, codex membranaceus pulcher. *Bibl. Joannis Mori Episc. Norwicensis cod. 155. num. 9341.* Anglica totius S. Scripturæ versio ex Hieronymi Latina versione a Joan. Wiclefo concinnata anno 1383. prout notatur in fronte codicis hujus longe pulcherrimi. Cantabrigiæ, *Bibl. Collegii Emmanuelis cod. 2. num. 2. Bibliotheca Lambethana, Warthon in auctuario pag.* 435. Vetus Testamentum ex ejusdem versione, Oxonii, *Bibl. Collegii S. Joannis Baptistæ cod. 94. num. 1832.* Londini, *Bibl. Collegii Sionensis cod. 18. num. 4082.* Vetus Testamentum usque ad Proverbia Salomonis. *Bibl. Bodleiana cod. 2467.*

Biblia

Biblia Anglica absque nomine Interpretis, 2. vol. in 8. *Ibidem codd. 3698. 99.* Eadem cum Calendario. Cantabrigiæ, *Bibl. Collegii S. Benedicti cod. 156. num. 1433. Biblioth. Ecclesiæ Herefordiensis cod. 206. num. 1798.* Eadem translata 1408. in folio. *Bibl. Bodleiana cod. 3882.* Vetus Testamentum usque ad Jeremiam. *Ibidem cod. 3093.*

Vetus Testamentum usque ad Proverbia Salomonis Anglice. *Bibl. Collegii novi Oxon. cod. 66. num. 1030.*

Vetus Testamentum usque ad librum Job Anglicè ex versione Wiclefi. *Bibl. Caroli Theyeri in Comitatu Glocestriensi cod. 27. num. 6397. Dublini in Collegio SS. Trinitatis cod. 102. num. 242.*

Pentateuchus, Josue, liber Judicum & Ruth, Anglicè. *Bibl. Samuelis Pepysii Angli cod. 33. n. 6752.*

Pentateuchus, Josue, liber Judicum &c. Anglicè ex versione Anglo-Saxonica Ælfrici, interprete Guillelmo Lisle. *Bibliotheca Bodleiana cod. 956.*

Pentateuchus Anglicè. *Bibl. Collegii S. Trinitatis, Cantabrig. cod. 27. num. 205.*

Tobias, Ruth, Judith, Esther & 5. libri Sapientiales. *Bibl. Bodleiana cod. 2084.*

Pars Veteris Testamenti Anglicè à lib. 2. Paralipom. usque ad N. T. *Bibl. Joannis Mori Episc. Norwicensis cod. 162. num. 9384.*

Pars Veteris Testamenti à libro I. Esdræ usque ad N. Test. Oxonii, *Bibl. Collegii Corporis Christi cod. 20. num. 1487.*

Pars Veteris Testamenti Anglicè à libro I. Esdræ usque ad Prophetas. *Bibl. Bodleiana cod. 1599.*

Psalmi

Pſalmi Davidis cum comment. antiquo, Anglice. *Bibl. Bodleiana cod. 1195.* Iidem cum comment. Joann. VViclefi. *Ibid. cod. 2438. 3085. 3089.* ſine comment. *Ibid. cod. 2326.*

Pſalterium Anglicè. *Bibl. Collegii novi Oxonienſis cod. 320. num. 1284.*

Pſalmi Latine & Anglice cum paraphraſi Anglica, in fol. *Bibl. Collegii Sidney-Suſſex, Cantabrigiæ cod. K. V. 3. num. 752.*

Pſalmi Anglicè cum eorum expoſitione. *Biblioth. Collegii S. Benedicti Cantabrig. cod. 305. num. 1572.*

Pſalterium Latinè & Anglicè cum gloſſa Anglicana. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Wigorrienſis cod. 158. num. 833.*

Pſalterium Anglice ex verſione Joan. VViclefi. *Bibl. Norfolciana cod. 155. num. 3054. Bibl. Lambethana, Warthon p. 426. Auctuarii.*

Pſalmi Anglicè ex verſione Richardi Rolle alias Hampoli, de qua mentionem facit interpres Anglicus ſpeculi B. Virginis, qui claruit 1407. In prologo ſic ſcribit: "Paucos admodum Pſalmos dedi: „ideo quod vobis præſto ſint ex Richardi Hampoli „verſione aut ex Bibliis Anglicanis.„ *Hæc refert Henr. VVarthon p. 428. Auctuarii de ſcript. & ſacris vernaculis.*

Pſalterium Davidis & Apocalypſis S. Joannis Anglicè ex verſione Thomæ de Hyde. *Bibl. Hiberberniæ cod. 500.*

Pars Veteris Teſtamenti à Proverbiis Salomonis uſque ad finem N. T. Anglicè. *Dublini in Collegio SS. Trinitatis cod. 96. num. 236.*

Novum

Novum Teſtamentum Anglice *Bibl.* *Bodleiana cod. 1346. 2084. 2315. 2998. 3052. 3439. 4050.*

Novum Teſtamentum Anglice ex verſione Jo. VViclefi. *Bibl.* *Bodleiana cod. 3552. 3891. 5141. 7169.*

Novum Teſtamentum Anglicè. *Bibl. Collegii novi Oxonienſis cod. 67. n. 1031.* *Bibl. Collegii S. Trinitatis Cantabr. cod. 34. num. 624. Bibl. Collegii Caio-Gonvillenſis Cantabr. cod. A 2. num. 1066. ibid. Bibl. Collegii S. Benedicti cod. 162. num. 1439. Bibl. Eccleſiæ S. Petri apud Eboracum cod. 11. num. 11. cod. 51. num. 51. Bibl. Eccleſiæ Weſtmonaſterienſis cod. 85. num. 1175. 1176. Londini, Bibl. Collegii Sionenſis cod. 20. num. 4084. Bibl. Collegii B. Mariæ propè Wintoniam cod. 2. num. 1339. Bibl. Caroli Theyeri in comitatu Gloceſtrienſi codd. 103. 171. num. 6473. 6541. Bibl. Joannis Mori Epiſc. Norvvicenſis cod. 121. num. 9307. Bibl. Symonds d'Evves Baronetti Angli cod. 104. num. 9964.*

Novum Teſtamentum Anglicè ex verſione Wiclefi. Codex optime ſcriptus in membranis an. 1381. *Bibl. Eccleſiæ Cathedralis Wigornienſis cod. 82. num. 926.* 2. vol. in 16. *Bibl. Samuëlis Pepyſii Angli cod. 31. num. 6750.* Idem in 4. Codex pergam. originalis Wilhelmi Weſton Prioris S. Joannis Hieroſolymitani in Anglia. *Ibidem cod. 32. num. 6751.* Idem bellâ manu ſcriptum me judice (*inquit Humpredus Vanley auctor catalogi hujus Bibliothecæ*) tempore Richardi II. aut circiter, in 8. *Bibl. Joan. Ayres Londinenſis cod. 5. num. 7136* Ejuſdem bina Exemplaria extant in *Bibl. Lambethana, Warthon pag. 426. Auctuarii &c.*

IV.

IV. Evangelia Anglice. *Bibl. Bodleiana cod. 659. 676. 3437. Bibl. Norfolciana cod. 245. num. 3144.*

Omnes Epiſtolæ Apoſtolorum nec non comment. in Apocalypſin per Jo. Wiclefum. *Bibl. Bodleiana cod. 661.*

Epiſtolæ S. Pauli Anglice. *Ibid. 3[illegible]. 6[illegible]4.*

Epiſtolæ Apoſtolorum & Acta & Apocalypſis, Anglice. *Bibl. Symonds d'Evves Baronetti cod. 118. num. 9978.*

" Jacobus Uſſerius nos plura de Reginaldo Peacok Epiſcopo Ceſtrienſi ſcituros, ad Stoum, Chronici de rebus Angliæ vernaculi authorem remittit. Et „refert quidem Stous pag. 402. Peacocum in vertendis Anglice S. Scripturæ libris multis annis inſudaſſe. Mihi tamen res parum comperta, imo error manifeſtus videtur. Neque enim Peacocus, cui in omnibus ſuis ſcriptis, ſingulos quos ediderat, quosq; „edendos meditabatur, libros recenſere ſolemne eſt, „ejuſmodi verſionem ullibi memoravit. „ *Henr. Warthon p. 444. Auctuarii de ſcript. & ſacris Vernaculis.*

Biblia Anglica ex verſione Joannis Pervie *vel* Purvie. *In Hibernia,* Bibl. *Collegii S. Trinitatis cod. 97. num. 237.*

Biblia Anglica ex verſione Ambroſii Uſſerii. 3. vol. *Ibid. codd. 99-101. num. 239-41.*

Pſalterium ex Latino Felicis Pratenſis, interprete Georgio Joye, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Iſaias & Jeremias, *Balem cent. 9. cap. 60. Script. Britan. ait* "eum multos Bibliorum libros in patrium „ſermonem tranſtuliſſe.„

Pſal-

Pſalterium Scoticum & Gallicum, *Cantabrigiæ, Bibl.Collegii S. Benedicti cod.* 1477.

BIBLIA ANGLICA
à Catholicis translata & excuſa.

BIblia Veteris Teſtamenti ex Latina lingua Anglice verſa per Collegium Duacenſe cum annotationibus (inprimis Th. Worthingtoni. *Alegambe p.* 439. & 483. *Bibl. S*[illegible]*t. S. J.*) 2. vol. 4. Duaci, Laurentii Kellam 1609-10. 2. vol. in 4. (*Pariſiis*) typis Joannis Couſturier 1635.

Pſalmorum nova verſio Latina ex Vulgata, in 12. (*Pariſiis*) 1700.

Novum Teſtamentum ex Latino authentico cum annotationibus, à Collegio Rhemenſi translatum, in 4. Rhemis, Foigni 1582.

" Anglice verſa ſunt Biblia à Guillel. Alano Anglo, qui poſtea Cardinalis fuit, à Gregorio Martino,,, & à Richardo Briſtoo Anglis Theologis, quæ & Rhe-,, mis ſunt edita.,, (*Novum Teſtamentum duntaxat Rhemis prodiit*) *Ant. Poſſevinus in Apparatu ſacro, titulo* Biblia.

Idem, Antuerpiæ, Danielis Veruliet 1600.

Idem ex duplici verſione, altera Collegii Rhemenſis, altera Eccleſiæ Anglicanæ cum notis Guillelmi Fulke, in folio. Londini 1602.

Idem ex verſione Collegii Rhemenſis, editio quarta, in 4. (*Pariſiis*) typis Joannis Couſturier 1633.

Idem ex veteri lingua Anglica, in 8. Londini, Knaplock 1706.

SECTIO QUINTA.

BIBLIA ANGLICA

ab Anglicanis edita.

Annus Editionis 1535. Biblia in Anglicum sermonem conversa, per Milesium Coverdale, *seu potius Biblia Tyndaliano-Coverdaliana*, (nam Guill. Tyndall transtulit duntaxat Vetus Testamentum a libro Geneseos usque ad Nehemiam, & Novum Testamentum, *Th. Fuller lib 5. hist. Eccl. Angl. p. 224.*) adjectis libris apocryphis, *ut eos vocant Angli*, ex versione Joannis Rogers. *Joan. Durellius p. 305. Vindiciarum Eccl. Anglic.* Reliqui libri nempe Esther, libri Poetici & Prophetæ sunt ex versione Milesii Coverdale cum ejus præfatione ad Regem Henricum VIII. in fol. Londini 1535.

"Wilhelmus Tyndal, auxiliantibus Joy & Constantino, Novum primo Testamentum transtulerat, & Hamburgi vel Antuerpiæ imprimi curaverat. Sed Wolseius cum Episcopis ejus prohibitionem in regno procuravit.... Anno 1530. Tyndal interpretationem suam & correctam quidem denuo imprimi fecit, nec non fratri suo & Thomæ Patmoro mercatoribus misit Londinum; sed a Tonstalo Episc. Londinensi accusati, in ignem Novum illud Testamentum conjicere coacti sunt. Anno 1531. Episcopi questi sunt, interpretationem illam erroneam esse &c. Ideo eandem Rex prohibens, jussit ut conquisitis viris doctissimis adornaretur alia. Sed hic nihil præstiterunt Episcopi. Tyndallus in Belgio exustus Bibliorum versionem ulteriorem reli-

quit Jo. Roger, qui de novo conferens cum Hebræo,,,
textu, Græcam, Latinam, Germanicam versiones,,,
perfecit Anglicanam, atque sub ficto Thomæ Mat-,,
thæi nomine delitescens, sumptibus Graftoni mer-,,
catoris imprimi curavit 1500. exemplaria, quæ,,
publicé venum exposita non solùm cum gaudio,,,
excepta sunt, verum etiam Regis mandato in qua-,,
cumque parochia haberi legique debuerunt &c.,,
Aliam posthac editionem in forma majori curatu-,,
rus Grafton, impetravit a Rege Galliæ, mediante,,
Crumvello, ut Parisiis id fieri liceret ob minores,,
ibi faciendos sumptus; sed Matthæus Ory Ge-,,
neralis Inquisitor prohibuit opus, & quod jam ab-,,
solutum erat, exemplaria omnia vel igne combu-,,
sta sunt, vel pro schedis sparsim divendita. Cover-,,
dale vero corrector operis, cum typographo au-,,
fugiens, typos reliquit in Parisiorum urbe, quos,,
tamen paulò post cum prelo ipso & operariis ad-,,
duxerunt in Angliam, majoraque hæc procura-,,
runt Biblia.,, *Acta Erudit. Lipsiensia anni 1694. p. 319. ex vita Thomæ Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis Anglicè scripta a Joanne Strype.*

" Hanc provinciam (*scilicet sacros codices in,, Anglicum sermonem convertendi*) primus omnium,,
apud nos (*inquit Joan. Durellius cap. 27. Vindic.,, Eccl. Angl. p. 305.*) eâ tempestate suscepit Guill.,,
Tyndalius... quanquam Novum Testamentum,,
absolvit, in vetere non ultra Pentateuchum pro-,,
gressus est, prout videre est in vita ipsius operibus,,
præfixa.. Huic in cœpto opere adjutor fuerat Mi-,,
les Coverdale, qui illud recensuit ac tandem absol-,,
vit, publicique juris fecit circa annum 1536..,,

„sunt qui eam (*Psalmorum sc. versionem*) tribuunt „cuidam Thomæ Matthæo, aut ei, quisquis fuit, „(nam nomen supposititium esse volunt nonnulli) „qui circa idem tempus, anno scilicet 1537. Matthæi „nomine sacrorum Bibliorum versionem Anglicam „à Tyndalliano-Coverdaliana vix quicquam discre- „pantem edidit.„ *Ita Durellius*.

"Anno 1535. multi libri impressi & per vulgus „dispersi sunt, de his primo censuit Synodus *Can-* „*tuariensis sub Thoma Cranmero*, decrevitque Regi- „am Majestatem à tota Synodo interpellandam, ut „sacra Biblia in Anglicum sermonem verti atque „transferri mandaret... clarissimæ Reginæ *Annæ* „*Bulleniæ* gratiâ & intercessione à Rege tandem „impetratum est, ut Biblia sacra Anglicana im- „primerentur, & per singula templa in loco, quo „legendi populo potestas fiat, locarentur. Quæ „tamen Regis *Henrici VIII.* concessio anno 1536. „nondum effectum sortita est, quia hæc clariss. Re- „gina capite paulo post mulctata est. „ *Liber de antiquitate Ecclesiæ Brittannicæ* §. *68. editus Londini 1572. p. 329. editionis Hanovianæ*.

"Guillelmus Tyndallus anno 1527. in Germa- „niam profugus *Pentateuchum Mosaicum & Novi* „*Testamenti libros* Anglice reddere aggressus est... „Coverdalium συνεργὸν nactus, totum scripto- „rum θεοπνεύστων systema Anglicâ civitate donat. „Prodiit tandem versio illa sub ficto *Thomæ Matthæi* „nomine, Apocrypha adjiciente Joanne Rogerio. „Novam deinde editionem, Henrici VIII. indultu, „Cromwelli auspiciis, Graftonus & VVhitchur- „chius Parisiis adornarunt. Verum cum ad um-

bili-

bilicum penè perducta esset, Regio jussu universa,, exempla combusta sunt, exceptis tamen non paucis,, quæ executioni illi præfectus pileoni cuidam ven-,, didit, quæque Londinum missa, typis illic iterum,, exscripta sunt.,, *Hæc ex Actis Erudit. Lipsiensium tom. 1. Supplem. p. 184. ex Matthæi Poli Annotationibus Anglicis in sacra Biblia an. 1688.*

Biblia Anglica ex versione Thomæ Matthæi, (*i.e. Joannis Rogers, Frisius.*) *Hæc versio vix à præcedenti discrepat, Durellius ibid. p. 306.*) fol. Londini 1537. 1537

Biblia Anglica Francisci I. indultu edi cœpta Parisiis, & in Anglia absoluta, in folio. Londini, Grafton, & Whitchurchii 1538. 1538

Præter ea quæ jam de hac editione dicta sunt, hîc addam testimonium Jo. Sleidani. " Excudebantur hoc tempore (*sc. anno 1538.*) Lutetiæ Biblia sermo-,, ne Anglico, ut per Britanniam distribuerentur in,, templa, jussu Regis: sed ubi rescitum est, interdi-,, ctum fuit, nec erat in nullo discrimine typographo.,, *Joan. Sleidanus lib.* XII. *Comment. de statu Relig. & Reip. Eadem fere sed prolixius enarrat Gilb. Burnet lib. 3. Hist. Reformat. Anglicanæ ad an. 1538.*

Biblia Anglica recognita per Richardum Taverner, folio. Londini, Biddel 1539. 1539

" Versio illa palam in Ecclesiis legebatur, factâ ,, eam in rem ab Henrico Rege potestate, ,, *Antonius à Wood. lib. 2. Antiq. Oxoniens. pag. 264.*

Biblia Anglica auctoritate Regis Henrici VIII edita, ipsiusque jussu recognita à Cuthberto Tunstallo, & Nicolao Heatho Episcopis, cum præfatione Thomæ Cranmeri, in folio. Londini, R. Grafton 1541. 1541

"Cum neque Coverdalii neque Matthæi, neque „alia cujuscumque (nam aliæ etiam fuerunt) *Bibliorum* versio ullâ auctoritate publicâ niteretur, cumque in iis omnibus nonnulla displicerent, anno „1540. Regiâ authoritate decretum est, ut recenseretur, & denuo recuderetur S. Bibliorum versio, in „usum non privatum modo, sed quodammodo publicum... Prodiit igitur anno 1541. nova S. Bibliorum editio Anglica accurantibus Cuthberto Tunstallo Dunelmensi & Nicolao Heatho Roffensi „Episcopis, viris doctissimis, quibus ea provincia à „Rege (*Henrico VIII.*) demandata fuerat, prout „fert prima pagina... Paulo post tempore, anno „scilicet 1542. Ordinum decreto Regiâ authoritate „sancito, cum Rex... à Scripturis sacris, si vulgò „legerentur, non parum metueret, earum versiones, „non modo eae quæ à Coverdalio aliisque qui Protestantium reformationi favere putabantur, sed ex „æquo (ne exceptâ quidem Episc. Dunelmensis ac „Roffensis editione) prohibitæ sunt: nec cuiquam exinde ad usque Eduardi Regis sexti regnum, nisi „ex speciali Regis Ordinariique indultu Scripturam „sacram vulgari idiomate legere impune licuit. Cum „autem Henrico mortuo Eduardus filius successisset, „illud decretum statim rescissum est: novaque Tunstalli Heathique versionis procurata à Cranmero „editio est, cui etiam egregiam præfationem præfixit. *Ita Jo. Durellius cap. 27. Vindiciarum Ecclesiæ Anglic. pag. 306.*

1549. Biblia Anglica cum præfatione Guill. Tyndall & notis, in folio. *Absque nomine loci & typographi 1549.*

Bibla

Biblia Anglica ex recognitione Tunstalli & Heathi cum præfatione Thomæ Cranmeri & epist. nuncupata Eduardo VI. in folio, Londini 1549.

Biblia Anglica per Milesium Coverdale, Eduardo VI. Regi dicata, in 4. typis Andreæ Hester 1550. 1550

Eadem, sub nomine Thomæ Matthæi, in fol. Tiguri 1550.

Biblia Anglica pure & fideliter translata, magnâ industriâ & diligentiâ recognita, ex translatione Thomæ Matthæi, una cum prologis & annotationibus. Præfatio Wilh. Tyndall initio Novi Testamenti adjecta est, in folio. Londini, typis Nicolai Hyl pro Abrahamo Vele, cum gratia & privilegio Regis ad imprimendum solum 1551. 1551

Biblia Anglicana per Milesium Coverdale, 4. Londini, Richardi Grafton 1553. In folio, Ibid. E. Whitchnoch 1553. 1553

Biblia Anglica, 8. Londini 1561. 1561

Biblia Anglica ex Hebræo & Græco translata & collata cum plurimis variarum linguarum translationibus. Adjectæ sunt annotationes marginales & Epistola Elizabethæ Anglorum Reginæ nuncupata anno 1561. In fol. & 4. Genevæ, *N. Testamentum 1561. & Vetus 1562.* 1562

"Mox inde sacrorum Bibliorum translationem, „ *Genevensem* postmodo dictam, auspicati sunt Mi- „ lesius Coverdale, Christophorus Goodman, Anto- „ nius Gilby, Thomas Sampson, Guill. Cole, & Guil- „ lelmus Whittinghamus cum aliis quibusdam: cæ- „ terum fatis concedente Mariâ Reginâ, cum maxima „ operis pars absoluta nondum esset, patriæ desiderio, „

X 4 addu-

„adducti exules plerique, tam Francofurti quam Ge-„nevæ degentes in Angliam prope diem remearunt, „pergentibus interea Whittinghamo & sociorum „uno vel altero, qui Genevæ sesquiennio, postquam „summa rerum ad Elizabetham devenisset, commo-„rati, id absolvere animis obstinabant„, *Cujus au-ctoris hæc sint verba, in memoriam revocare non potui.*

“ Hæc versio fuit adornata Genevæ (unde & „nomen accepit) ab Anglis ibi tempore Reginæ „Mariæ exulantibus, e quorum numero tres præ-„cipui ac doctissimi Miles Coverdale, William „Whittingham & AntoniusGilby, totum biennium „insumpserant huic operi, ac sacræ Scripturæ in lin-„guam patriam transfundendæ gnaviter admodum „invigilaverunt, & versionem suam ad umbilicum „perductam typis vulgarunt anno 1560. suppressis „nominibus: quæ versio deinceps sæpius in Anglia recusa est. „ *Arn. Bootius in indice authorum lau-datorum in animadvers. ad textum Vet. Testa-menti.*

“ Ab Anglis *Genevæ* exulibus (*ut scribit Joannes „Durellius sub finem cap. 9. Vindic. Eccles. Anglic. „pag.* 72.) editæ sunt notæ in sacra Biblia Anglico „idiomate, in quibus cum multa occurrant admo-„dum fanatica & Ecclesiæ Anglicanæ injuriosa, inde „factum est, ut tam male audiant apud nos notæ „Genevenses & Biblia Genevensia, sic enim vulgo „dicuntur non ab Ecclesia, sed a civitate Genevensi „in qua edita sunt, non a Genevensibus Reformatis, „sed ab Anglis Puritanis tum Genevæ commoranti-„bus. „

Edi-

Editiones aliæ versionis Genev. 1568.1570.1572. 1598.1606 1610. *bis*,1627.1642.1657.1677.1689.

Eadem, in folio. Londini 1568 2. vol. in fol. 1568
Genevæ 1570. in fol. & 4. Londini 1572. 1572

Biblia Anglica à Matthæo Parkero & ab aliis 1573
contexta jussu Reginæ Elizabethæ, *dicitur vulgo versio Episcoporum*, in fol. Londini 1573. In 4. Ibid. 1576. Ibid. 1577. In fol. & 8. Ibid. 1578. In 8. Londini 1582. In fol. Ibid. 1585. In 8. Londini 1586. 1578 1586
1592. In 4. Ibid. 1595. 1592-95

" Hæc editio, (*inquit Bootius ibidem*) dicta," vulgo *Biblia Episcopalia*, initio regni Elizabethæ," condita fuerat ab Archiepiscopo Cantuariensi Parkero, qui aliquot præterea alios viros doctos atque," Hebraice peritos sibi adjutores adsciverat. "

De hac versione sic loquitur Kempius pag. 2. Bibliothecæ Theologicæ Anglorum. " Episcopalis," versio, sub imperio Reginæ Elizabethæ ab Archi-," præsule Cantuariensi Parkero, ac aliis contexta," nec tamen satis exacta: quia enim textu Hebræo," posthabito, Græco nimium insistebat, diversis er-," roribus contaminabatur."

"Elizabethâ rerum potitâ, *ejus* jussu adornata," est à Parkero Archiepiscopo Cantuariensi aliisque," eruditis Episcopis nova sacri codicis versio, quæ," quandiu illa regnavit, publice usurpata est, quæque," Episcoporum ab authoribus versio dicta fuit. " *Jo. Durellius cap. 27. Vindic. Eccl. Anglic. p 307.*

Biblia Anglica, fol. Londini, Barker. 1597. 1597

Biblia Anglica Genevensia, in folio. Londini 1598
1598.

1599 Biblia Anglica cum notis marginalibus, in 4. Londini 1599. In folio, 4. & 8. Ibidem 1601. In folio, 8. & 12. Ibid. 1602. In 4. Londini 1603. In fol. & 4. Ibid. 1607. In 4. Ibid. 1609. In fol. Ibidem 1610.
1601
1602
1603

1606 Biblia Anglica Genevensia, 4. Londini 1606. cum notis Junii, 8. Ibid. 1608. fol. Londini & Amstelodami 1610.
1608
1610

Biblia Anglica collata cum textu Hebræo & Græco & duplici versione Latina cum notis & argumentis Bezæ & Junii, in folio. Edimburgi 1610.

1611 Biblia Anglica, in folio. Londini 1611. cum notis, 4. Ibidem 1612.
1612

Biblia ex Hebræo & Græco in Anglicum conversa sermonem jussu & auspiciis Jacobi I. Magnæ Britanniæ Regis *unde versio Regia nuncupata*, in fol. & 12. Londini 1612. *Hæc editio absoluta est anno 1612. juxta Joannem Durellium.*

"Interpretati sunt *Pentateuchum & cæteros libros usque ad I. Chronicorum exclusivè*, Andrews „Episcopus VVintoniensis, Owerall Episco„pus Norwicensis, Sarravia, Clarke, Lais„field, Leigh, Burgley, King, Thompson, Bedwel: „*Binos libros Chronicorum, Job, Psalmos, Prover„bia, Canticum Canticorum & Ecclesiastem*, Live„leius, Richardson, Chaderton, Dillingham, An„drews, Harrison, Spalding & Bink: *Prophetas „majores & minores*, Harding, Raynold, Holland, „Kilbye, Smith, Brett, Faireclowe: *Libros (quos „Anglicani vocant) apocryphos*, Duport, Brainth„wait, Radclyffe, VVard Eman, Downes, Boyse,

VVard:

VVard: *Quatuor Evangelia, Actus Apostolorum,* ,, *& Apocalypsin*, Ravius Episcopus Londinensis ,, Abbot Archiepiscopus Cantuariensis, Eedes, ,, Thompson, Savill, Perin, Ravens, Harmar, (*loco* ,, *Eedes & Ravens duos alios sc. Aglionbie & Hutten,* ,, *nominat Ant. à Wood libr. 2. Antiq. Oxon. p. 311.*),, *Epistolas Pauli & Canonicas*, Barlowe Episcopus ,, Lincolniensis, Hutchenson, Spencer, Fenton, Rab- ,, bet, Sanderson, Dakins. ,, *Hæc omnia refert Th. Fuller lib. 10. Histor. Eccles. Anglicanæ p. 46.*

"Hanc versionem adornare cœperunt ab anno 1604. numero XLVII. viri ad hoc deputati &,, variis classibus distributi, & absolverunt saltem qui ,, superstites fuerunt anno 1611. typisque manda- ,, runt 1612. à versione Episcoporum quâ fieri potuit ,, non recesserunt. ,, *Horum verborum scriptoris memoriam perdidi.*

"Modus quem Theologi Angli in versione Bi- ,, bliorum sunt secuti. ,,

"Theologi magnæ Britanniæ officiũ sui esse ju- ,, dicarunt, quandoquidem facta esset honorifica ac- ,, curatissimæ translationis Anglicanæ mentio, à Se- ,, renissimo Rege Jacobo magna cum cura, magnisq; ,, sumptibus nuper editæ, notum facere huic Syno- ,, do, quo consilio quâque ratione hoc negotium à ,, Serenissima ejus Majestate præstitum fuerit.

"Primo, in opere distribuendo hanc rationem ,, observari voluit: totum corpus Bibliorum in sex ,, partes fuit distributum: cuilibet parti transferendæ ,, destinati sunt septem vel octo viri primarii, lingua- ,, rum peritissimi. Duæ partes assignatæ fuerunt ,, Theologis quibusdam Londinensibus: quatuor ,, vero

„vero partes reliquæ divisæ fuerunt æqualiter inter u-
„triusq; Academiæ Theologos. Post peractum à singu
„lis pensum ex hisce omnibus duodecim selecti viri
„in unum locum convocati, integrum opus recogno
„verunt ac recensuerunt. Postremo, Reverendissimus
„Episcopus VVintoniensis, Bilsonus, una cum Do-
„ctore Smitho, nunc Episcopo Dunelmensi, viro
„eximio, & ab initio in toto hoc opere versatissimo,
„omnibus mature pensitatis & examinatis, extre-
„mam manum huic versioni imposuerunt.

"Leges Interpretibus præscriptæ fuerunt hujus-
„modi. I. Cautum est, ut simpliciter nova versio non
„adornaretur, sed vetus & ab Ecclesia diu recepta ab
„omnibus nævis & vitiis purgaretur, idque hunc in
„finem, ne recederetur ab antiqua translatione, nisi
„originalis textus veritas vel emphasis postularet. II.
„Ut nullæ annotationes margini apponerentur: sed
„tantum loca parallela notarentur. III. Ut ubi vox
„Hebræa vel Græca geminum idoneum sensum ad-
„mittit: alter in ipso contextu; alter in margine ex-
„primeretur. Quod itidem factum, ubi varia lectio
„in exemplaribus probatis reperta est. IV. Hebra-
„ismi & Græcismi difficiliores in margine repositi
„sunt. V. In translatione Tobiæ & Judithæ, quando-
„quidem magna discrepantia inter Græcum contex-
„tum & veterem Vulgatam Latinam editionem re-
„periatur, Græcum potius contextum secuti sunt. VI.
„Ut quæ ad sensum supplendum ubivis necessario fu-
„erunt contextui interserenda, alio, scilicet minuscu-
„lo, charactere distinguerentur. VII. Ut nova ar-
„gumenta singulis libris, & novæ periochæ singulis
„capitibus præfigerentur. Denique absolutissima
Gene-

Genealogia & descriptio Terræ sanctæ huic operi,, conjungeretur, ,, *Hæc exscripta sunt ex sessione* VII.,, *Synodi Dordracenæ*.

" Hanc *Episcoporum* editionem (*inquit Bootius ibidem ut supra*) ob id, quia non semper Hebraicam veritatem stricte sequitur, nonnullisque in,, locis dedita opera ad Græcam versionem se attemperat, loco movendam quum censuisset Rex Jacobus, neque tamen Genevensem admittere vellet. . .,, novam de integro versionem fieri curavit ope diversorum virorum doctorum, quorum cuique suum pensum attributum erat. Hæc translatio,, (*pergit idem auctor Puritanus*) Regia a nobis dicta, quia jussu Regis Jacobi facta, licet in templa sit,, recepta, & in populi manibus versetur, Genevensem,, tamen abolere prorsus non potuit, quippe qua adhuc plurimi passim utantur: quum editio Episcopalis omnino exoleverit, atque obliterata sit, adeo,, ut rarissime, & fere nonnisi in instructiore aliqua,, Bibliotheca conspiciatur. ,,

" In celebri nostra versione Anglicana (*inquit*,, *Humphredus Hody lib. 2. de Bibliorum text. Origin. cap. 10. pag. 201.*) auspiciis Regis Jacobi I. facta, in qua plurimi per totum Regnum delecti viri,, doctissimi sudarunt, tale quid observatum fuit.,, Primo inter se regulas quasdam observandas in versione formarunt; deinde tota Biblia in partes diviserunt, tot pro unaquaque parte designatis, qui etiam inter se pensum suum subdiviserunt, donec tandem totum opus omnium calculis approbatum, omnium nomine in lucem prodiit. ,,

† Inter-

† " Inter omnes Europeas translationes emi-„ net Anglicana, Jacobi Regis auſpiciis, collatis mul-„ torum virorum doctorum ſtudiis, elaborata. *Wal-„ ton Appar. Bibl. prolegom. 5. ſub f.*

† *Polus præf. in Synopſin Critic. teſtatur* in hac„ verſione Regia plurima occurrere magnæ eruditio-„ nis, peritiæque in linguis originariis, acuminis & ju-„ dicii plus quam vulgaris, ſpecimina. „

† " Utuntur hodie translatione iſta in cultu„ publico Angli Epiſcopales, præter Pſalterium, quod„ ex veteri ſub Eduardo VI. condita verſione legunt.„ *Kortholtus de variis ſcript. edit. c. 27. p. 355.*

1613-15 Biblia Regia, 8. Londini 1613. In 4. Ibidem
1616-17 1615. In fol. & 4. Ibid. 1616. In fol. 1617. In 8.
1618-19 Londini 1618. In fol. Cantabr. 1619. In 8. Ibid. 1624.
1624-26 In 4. Ibid. 1625. fol. Ibid. 1626. In 8. Ibid. 1628.
1628-29 In fol. & 8. Ibid. 1629. In 4. & 8. Londini 1630. In
1630-33 8. Ibid. 1631. In fol. Ibid. 1633. 1634. In 4. Cantabr.
1634-35 1635. In fol. Londini 1636. In 8. Ibid. 1637.
1636-37 Biblia Genevenſia, 12. Edimburgi 1637.

Biblia Regia, 4. Cantabr. & Londini 1637. In fol. & 4. Cantabrigiæ 1638. In 8. 12. & 24. Londini
1638-39 1638. In folio. Ibidem 1639.

Biblia cum notis Henrici Ainſworth, in folio. Londini 1639.

1640 Biblia Regia, in folio. Amſtelodami 1640. In 4. & 8. Londini 1640. In folio, 4. 8. & 12. Londini
1641-42 1641. In 12. & 24. Lond. 1642.

Biblia Genevenſia, 8. Edimburgi 1642.

1643-45 Biblia Regia, 8. Londini 1643. 1645. In 4. & 12.
1648-49 Lond. 1648. In 16. Cantabr. 1648. In 4. Londini
1651-52 1649. In 8. Ibid. 1651. In 12. Ibid. 1652. charactere minu-

minutissimo *Biblia Cromvvelli vulgo dicta*, 24. Ibid.
1653. In 12. Ibidem 1654. 1653-54.

Biblia Genevensia Olivario Cromvvello nuncu- 1657
pata cum notis ex Bibliis Belgicis à Theodoro Haken
in Anglicum idioma transfusis anni 1637. In folio
Londini, Henrici Hils 1657.

Biblia Regia, 16. Londini 1658. Eadem Carolo 1658
II. Magnæ Britanniæ Regi dicata cum picturis histo-
ricis edita per Joannem Ogilby. *Præclarissima editio.*
In fol. Cantabrigiæ 1660. In 8. Londini 1660. In 4. 1660
Ibid. 1661. In 8. Cantabr. 1661. In 12. Lond. 1662. 1661
In 8. Amstelod. 1662. In 4. Londini 1663. In fol. 12. 1662
24. Londini 1668. In 4. Cantabrigiæ 1668. In 8. & 1663
12 Londini 1669. In folio. Ib. 1672. In 4. Cantabri- 1668
giæ 1673. In 12. Londini Rob. Barker 1673. In fol. 1669-72.
Cantabr. 1674. In 4. Oxonii è theatro Scheldoniano 1673
1675. In 8. Lond. 1676. In 4. Ibid. 1677. 1674

Biblia Genevensia, in 12. Edimburgi 1677. 1675-76

Biblia Regia multis locis parallelis locupletata per 1677
Anton. Scatergood. Cantabrigiæ 1678. In fol. Oxo- 1678
nii 1680. cum chronologia Usserii, in fol. 4. & 8. 1680
Oxonii 1682. In 8. Lond. 1683. In 4. Cantabr. 1682-83
1683. In fol. Oxonii 1684. In 12. Londini 1684. In 1634
12. Ibid. 1687. 1687

Eadem cum annotationibus Matthæi Poli, 2. vol.
in folio. Londini 1688. 1688

Biblia Genevensia cum notis, 4. *absque nomine lo-*
ci 1689. 1689

Biblia Regia. Accessit novum auctarium parallelo- 1699
rum locorum à Thoma Tenison Archiepisc. Cantua-
riensi & Guill. Lloyd Episc. VVigorniensi collecto-

rum,

rum, 4. Londini 1699. *Hæc editio inde aliquoties tam in 4. quam in folio majori recusa.*

Biblia cum figuris & locis parallelis, in fol. Londini, Richardi Jugge *absque anno.*

" Athias Judæus Typographus Amstelodamensis ,,Biblia Anglica impressit sumptibus ingentibus, non ,,enim per singulas schedas, ut solent typographi, li- ,,teras æneas in loculamenta restituit, sed omnes ty- ,,porum formas, ut aiunt, integras servavit, ut jam ,,non amplius poni typi debeant, sed solum impri- ,,mi.,, *Hæc se accepisse à Typographo Tigurino ad me scripsit Cl. Ottius: quo anno vel quâ formâ hæc edita fuerint, non indicavit.*

Idem addidit in sequente epistola." Biblia Angli- ,,ca Amstelodami ab Athia Judæo impressa esse audi- ,,vi, quo anno, & quâ formâ, certe ignoro. Typogra- ,,phus noster David Gesnerus, qui paucis ab hinc ,,mensibus diem suum obiit, id mihi retulit, retulit ,,autem ut oculatus illius rei testis, qui formas vidit ,,in multis armariis seu cistis servatas.,,

Specimen novæ Bibliorum versionis Anglicæ, auctore Ministro Ecclesiæ Anglicanæ, 8. Londini 1703.

Pentateuchus & Novum Testamentum Anglice ex versione Guillelmi Tyndall, Hamburgi 1527. *Hollandus in Heroologia Anglicana.*

Pentateuchus, liber Psalmorum & Canticum Canticorum Anglice ex Hebræo, interprete Henrico Ainsworth, cum ejus annotationibus, in fol. Londini, M. Parson 1634.

Liber Job Anglice ex versione Hugonis Broughton. Londini 1610.

Psalmi

Psalmi Anglice ex magnis Bibliis excerpti, 8. Londini, Richardi Jugge 1574.

Psalmi cum paraphrasi Theod. Bezæ Anglice versi per Antonium Gilbie, 12. Londini 1581.

Psalmi solutâ & ligatâ oratione per Henricum Ainsworth, 4. Londini 1612.

Psalmi Anglice, 8. Edimburgi 1614. Iidem per J. King, 8. Londini 1651. Hebraicè & Anglice, studio Joannis Leusden, in 12. Amstelodami 1688.

Psalmi cum argumentis & præfatione quæ regulas generales ad sacr. librorum interpretationem continet, per Theologum Ecclesiæ Anglicanæ, 8. Londini, Taylor 1701.

Danielis versiones Anglice ex Hebræo & Chaldæo, interprete Hugone Broughtono, 4. Londini 1596. 1607.

Nov. Testamentum ex Germanica versione Lutheri in Anglicum sermonem à duobus Anglis traductum, & editum Coloniæ usque ad litteram K. impensis mercatorum Anglicorum. *Jodocus Cochlaus in Actis Martini Lutheri ad an. 1526. pag. 132. cujus hac sunt verba:* "Duo Angli Apostatæ, qui aliquandiu fuerant VVittenbergæ. . . cunctos Angliæ populos, volente nolente Rege, brevi per Novum Lutheri Testamentum, quod in Anglicanam traduxerant, linguam, Lutheranos fore sperabant. Venerant jam Coloniam Agrippinam ut Testamentum sic traductum, per Typographos in multa millia multiplicatum, occulte sub aliis mercibus deveherent inde in Angliam. *Et pag. 134. addit:* Vocatis (*ab ipso Cochlao*) in hospitium suum quibusdam typographis, posteaquam mero incaluissent, unus eorum in

„secretiore colloquio revelavit illi arcanum, quo ad „Lutheri partes trahenda esset Anglia. Nempe versari sub prelo tria millia exemplarium Novi Testamenti Lutherani, in Anglicam linguam translati, „ac processum esse jam usque ad literam alphabeti K. „in ordine Quaternionum. Impensas abunde suppeti à Mercatoribus Anglicanis, qui opus excusum „clam invecturi per totam Angliam latenter dispergere vellent, antequam Rex aut Cardinalis rescire „aut prohibere possit.

“Cochlæus intra se metu & admiratione variè affectus... abiit clam ad Hermannum Rinck Patricium Coloniensem, ac Militem auratum... eique „rem omnem, ut acceperat vini beneficio, indicavit. „Ille ut certius omnia constarent, alium misit exploratum in eam domum, ubi opus excudebatur juxta „indicium Cochlæi. Cumque ab illo accepisset, rem „ita se habere, & ingentem papyri copiam ibi existere: adiit Senatum, atque effecit ut Typographis interdiceretur, ne ultra progrederentur in eo opere. „Duo Apostatæ Angli, arreptis secum Quaternionibus impressis aufugerunt, navigio per Rhenum ascendentes VVormatiam... ut ibi per alium Typographum perficerent opus cœptum... Ferunt „Cuthebertum Tunstallum, Episcopum tunc Londinensem, cum adeptus fuisset unum ex illis exemplaribus, in maxima concione ad populum Londini publice affirmasse, supra duo millia depravationum atque perversitatum se in uno opere illo deprehendisse. „ *Hæc ille*.

Novum Testamentum ex Græco, interprete Guillelmo Tyndall cum notis. Antuerpiæ 1526.

Tho-

Thomas Fullerus lib. 5. histor. Ecclesiæ Anglicanæ pag. 244.

Idem, Hamburgi 1527. V. *supra Pentateuchus.*

Aliam primæ hujus editionis annum indicat Joannes Foxus auctor coævus pag. 138. Commentar. Rerum in Ecclesia gestarum *his verbis:* "Quum,, primum Tyndallus anno 1530. Novum Testamen-,, tum in vernaculam linguam appararet, ex quo ma-,, gna copia repente eorum librorum fieri cœpit:,, Episcopus Londinensis Cutbertus Tunstallus, non,, vulgariter ea de re sollicitus, consilium captat cum,, mercatorum quodam Augustino Pakingtono de,, abolendis his Novi Testamenti libris. Ille quum,, Tyndallo clam faveret, Episcopo hoc dabat consi-,, lii: nempe si exponeretur tanta pecuniarum sum-,, ma, quanta sat esset coemendis omnibus,, ejus impressionis exemplaribus, facile futu-,, rum, ut hujusmodi libri ad unum omnes tolle-,, rentur. Nec mora, arrepto mox consilio, pecuni-,, am exposuit Episcopus. Mercator acceptam Tyn-,, dallo mox exulanti ad assem protinus universam,, tradidit. Ex quo factum est, ut Tyndallo suppe-,, teret non solum quod sibi cæterisque ad victum,, sufficeret, sed quo majori etiam diligentiâ & libro-,, rum copiâ secundam posset editionem adornare,,

" Hanc provinciam (*sc. sacras literas in sermonem vernaculum vertendi*) primus omnium a-,, pud nos ea tempestate suscepit, eaque feliciter ex,, parte saltem defunctus est anno 1530. Guillelmus,, Tyndalius... Dixi ex parte, nam quanquam No-,, vum Testamentum absolvit, in vetere non ultra,,

„Pentateuchum progressus est, prout videre est in „Tyndalii vita ipsis operibus præfixa. „ *Joan. Durellus c. 27. Vindiciarum Ecclesiæ Anglicanæ p. 305.*

Idem Anglice & Latine ex editione Vulgata, 4. Londini 1538.

Idem Anglice & Latine ex versione Erasmi. 4. Londini 1538.

Idem Anglice denuo versum jussu Parlamenti Anglicani anno 1540. V. *Biblia Anglica 1541.*

“ Nomina eorum qui Novum Testamentum „Anglice verterunt. *Matthæum* vertit Thomas Cran„mer Archiepiscopus Cantuariensis, *Marcum* Joan„nes Longland Episcopus Lincolniensis, *Lucam* Ste„phanus Gardiner Episcopus Wintoniensis, *Joan„nem* Thomas Goodrick Episcopus Eliensis, *Acta „Apostolorum* Nicolaus Heat Episcopus Roffensis, „*Epistolam ad Romanos* Richardus Sampson Episco„pus Cestriensis, 1. *&* 2. *ad Corinthios* Joannes Ca„pon Episcopus Sarisburiensis, *Epistolas ad Gala„tas, Ephesios, Philippenses & Colossenses* Guillel„mus Barlow, Episcopus sancti Davidis, 1. *&* 2. *ad „Thessalonicenses* Joannes Ball Episcopus Vigorni„ensis, *Epistolas ad Titum, Timotheum & Philemo„nem* Robertus Parsew Episcopus S. Asaphi, 1. *& „*2. *S. Petri* Robertus Holgate Episcopus Landaven„sis, *Epistolam ad Hebræos* Joannes Skip Episcopus „Herefordiensis, *Epistolas 1. sancti Jacobi, tres S. „Joannis &* 1. *S. Judæ* Thomas Tyrlby Episcopus „Westmonasteriensis, *Apocalypsin* Joannes Wake„man Episcopus Glocestriensis & Joannes Chumbers „Episcopus Petroburgensis. *Thom. Fuller ibidem ut supra lib. 5. pag. 237.*

Idem

Idem Anglice, in 8. Londini 1550. In 4. Londini 1569. In 24. *absque loco* 1569. In 8. & in 16. Londini 1574. In fol. Edimburgi 1576. In 12. Londini 1578. 1598. Idem, V. *Idem Polyglotton* 1599.

Novum Testamentum Anglice redditum ex Latina Vulgata ab Anglis Seminarii Remensis, cum argumentis & annotationibus; cui è regione adjecta est versio *Anglica* ex Græco ad usum Ecclesiarum Britannicarum cum responsionibus ad argumenta & ad annotationes &c. per Wilhelmum Fulke, in folio., Londini, Roberti Barker 1601.

Idem Angl. in 24. Dort, Isaaci Cannin 1601. In 12. Londini 1603. Idem ex versione Latina Theod. Bezæ, in 8. Dordraci 1603. cum notis in 8. Londini 1607, In 12. Londini 1611. cum notis VVilhelmi Fulke, fol. Londini 1617.

Novi Testamenti versio Anglica ad originalem textum, & confutatio argumentorum, glossarum & annotationum versionis alterius editæ per Sacerdotes Seminarii Remensis; itemque novæ additiones, ac defensio prioris translationis adversus Gregorium Martinum, 4. editio, fol. Londini 1633.

N. Testamentum Angl. 12. Lond. 1618. In 24. Londini, Joan. Bill 1626. In 24. Londini 1631.

Idem Lat. & Angl. per C. Hoole, in 12. Londini 1659.

Idem Angl. in 8. Londini 1671. 1677. In 8. V. *idem Polyglotton* 1684.

CAPUT XI.

BIBLIA SLAVICA, sive quæ ab idiomate Slavo habent originem.

SECTIO PRIMA.

DALMATICA Bibliorum versio à S. Hieronymo Dalmatâ confecta quibusdam videtur.

"Bohemi veteres, quorum opinionem Dubra-
„vius (*lib. I. hist. Bohemicæ*) & Weleslavinus (*in*
„*Calendario histor. 30. Sept.*) sequuntur, omnino
„sibi persuaserant, sacras litteras à S. Hieronymo
„Dalmata in Slavicam linguam fuisse translatas;
„Idem sensit Carolus IV. Imperator & Bohemiæ
„Rex qui cœnobium, quod in honorem linguæ Sla-
„vicæ Pragæ regali prorsus magnificentiâ conde-
„bat, Sancto Hieronymo, velut è Slavis orto &
„Slavice loquenti, dedicavit. Dubravius insuper
„eam interpretationem Hieronymianam extare,
„eâque Dalmatas cæterosque Illyrios suo tempore
„in sacris usos esse prodidit. Contra Cromerus
„(*lib. I. de rebus Polon. cap. 15.*) Bucholtzerus (*in*
„*indice histor.*) & Christannus (*in vita S. Ludmillæ*)
„SS. Cyrillum & Methodium Biblia sacra Slavice
„interpretatos scripserunt. Quid ipse potissimum
sequar,

sequar, nescio: in Christanni tamen & Cromeri,, sententiam inclino,præsertim cum non satis con-,, stet, an S. Hieronymi temporibus (anno post Christum natum 400.) Slavi Illyricum eaque loca te-,, nuerint.,, *Ita Bobuslaus Balbinus in epitome rerum Bohemicarum edita an. 1677. lib. 1. cap. X. in notis ad Christannum pag. 77. 78. Jam pag. 69. idem author retulerat ex Cromero lib. 1. cap. 4. de rebus Polonicis,* "Slavos non esse veteres Dalmatas,, neque Illyrios, sed Justiniani tempore aut paulo,, prius occupâsse paulatim Dalmatiam & Illyri-,, cum.,,

Hic referre juvat Dubravii verba, & ea quæ adversus illum scripsit Cromerus. "Ex hac gente *Slavorum* D. Hieronymus prognatus, suis popularibus,, Vetus Novumque Testamentum sermone verna-,, culo interpretatus est, Gratiano & Theodosio impe-,, rium administrantibus; illaque interpretatione in,, hanc usque diem Illyrici tum in hymnis divinis tum,, in sacrificiis utuntur.,, *Joan. Dubravius lib. 1. hist. Bohemicæ pag. 4. Martinus vero Cromerus lib. 1. de rebus Polon. cap. 15. postquam contendit Illyricum & Dalmatiam Slavos infestasse quidem, at non occupasse tempore S. Hieronymi, addit:* "Quam-,, vis contrarium asseveret Dubravius, idque le-,, vi argumento, nempe quod sacra utriusque-,, Testamenti Scriptura à D. Hieronymo Dal-,, mata traducta in linguam Dalmaticam, quam,, eandem ipse vult esse Slavicam, extet etiam,, nunc apud Dalmatas. In quo quem auctorem,, secutus sit, præter vulgi opinionem, non invenio.,, Quid autem si translationem illam Cyrillo & Me-,,

„thodio, primis (ni fallor) Slavicæ nationis Apofto-„lis, non modo D. Hieronymo, fed etiam Mauritio „Imperatore longe pofterioribus adfcribamus.„*Hæc ille.*

Aliam hujus rei folutionem & quidem optimam affert Nicolaus Serrarius cap. 20. quæft. 2. Proleg. Biblicorum, explicans verba D. Hieronymi ex quibus nata effe videtur hæc adverfariorum opinio, fic fcribit:"Erafmus, Sixtus Senenfis & recentiorum alii D. „Hieronymo quandoque tribuunt verfionem Biblio-„rum Dalmaticam; Neque tamen S. Hieronymus, „qui fuas verfiones non indiligenter notavit, ejus un-„quam meminit, neque Veterum ullus. Nam quod „ex Epiftola ad Sophronium argutatur Francifcus „Junius lib. 2. cap. 16. eum *fuæ linguæ hominibus* „translationem dediffe; id verum eft de linguæ Lati-„næ, non Dalmaticæ hominibus; quia non de Dal-„matica, fed Latina Pfalterii emendatione agebat, ut „patet ex ejus epift. ad Paulam & Euftochium,„ & *ex ejus præfatione in Jofue.*

Slavica totius facræ Scripturæ verfio à S. Cyrillo circa annum 880. concinnata. *Præter ea quæ fupra de hac verfione allata funt, duos antiquiffimos auctores illam memorantes, fcilicet Chriftannum Boleflai II. Ducis Bohemiæ fratrem & S. Benedicti monachum qui floruit 993. & Diocleatem Presbyterum qui ante annum 1200. fuam fcripfit hiftoriam, Regnum Slavorum dictam, adduco.*

Chriftannus de Skala in vita fanctæ Ludmillæ apud Bohuslaum Balbinum in Epitome rerum Bohemicarum p. 42. hæc ait: "Quirillus quidam natione „Græcus tam Latinis quam ipfis Græcorum apicibus inftru-

instructus...etiam apices & characteres novos com-„ perit, & Vetus Novumque Testamentum pluraque„ alia de Græco seu Latino sermone Slavonicam in„ linguam transtulit.„

Diocleas Presbyter in historia, Regnum Slavorum dicta, apud Joan. Lucium de regno Dalmatiæ p.288. Constantinus vir sanctissimus ordinavit Presbyte-„ ros, & literam linguâ Sclavonicâ componens, com-„ mutavit Evangelium Christi atque Psalterium, &„ omnes divinos libros Veteris & Novi Testamenti„ de Græca lingua in Sclavonicam linguam...Tunc„ vir Dei Constantinus cui nomen postea Kyrillus à„ Papa Stephano impositum est &c.„

Biblia Slavonica. Codex in pergameno scriptus, extabat *in Bibl. Nicolai Heinsii pag. 1. catalogi.*

Biblia Slavica. Codex msc. in folio. *In Lotharingia, Bibl. S. Michaëlis ad Mosam Ord. S. Benedicti.*

Vetus Testamentum linguâ Slavonicâ charactere Cyrilliano. *Bibl. Segueriana pag 35. catalogi.*

Psalmi & Hymni eâdem linguâ, 4. *Bibl. Narcissi Archiep. Dubliniensis cod. 271. num. 1944.*

Iidem, codex non spernendæ vetustatis. *Bononiæ, Bibl. Canon. Regular. S. Salvatoris, de Montfaucon pag. 407. Diarii Italici.*

IV. Evangelia cum annotat. charactere antiquissimo & elegantissimo. *Bibl. Seguerianа p. 34.*

Eadem cum notis & canonibus Eusebianis. *Bibl. Colbertina cod. 6453.*

Eadem, in 4. *Bibl. Vindobonensis cod. 98. de Nessel.*

Acta & Epistolæ Apostolorum. *Bibl. Lambethana,*

Warthon pag.372. Auctarii de sacris & scripturis vernaculis.

Acta Apostolorum & Epistolæ Pauli, in 4. *Bibl. Vindobonensis cod. 101. de Nessel.*

LIBRI EDITI.

PLurimi S. Bibliorum libri Sclavonice, interprete Joan. Glogoviensi, *qui obiit* 1507. editi Cracoviæ impensis Joannis Halleri, *juxta hæc verba Starovolscii in Elogiis illustrium Poloniæ virorum pag. 102.* " Multos quoque in Moschovia sacræ ,,Scripturæ libros in Sclavonicam ab illo (*Joanne* ,,*scilicet Glogoviensi*) linguam translatos vidimus, ,,impressos vero Cracoviæ sumptibus Joannis Haller civis Pragensis.,,

Psalterium linguâ Slavicâ, charactere Illyrico sive Serviano. V. *Breviarium Slavicum*, 8. Venetiis apud filios Joan. Francisci Turresani, mense Martio 1561.

Idem, in 4. Romæ, è typographia sacræ Congregationis de propaganda fide 1621. In 8. Ibidem 1629.

Idem jussu Innocentii decimi editum & *reformatum juxta Breviarium Latinum a Raphaele Levacovich*, 8. Romæ, iisdem typis 1648.

Ex decreto Innocentii X. huic postremæ editioni præfixo : " Cum Illyricarum gentium libros sacros jam inde a D. Hieronymi temporibus, ut pervetusta ad nos detulit traditio, (*ex prius allatis omnino falsa*) vel certè à Pontificatu fel. rec. Joannis Papæ VIII. Prædecessoris nostri, ut ex ejus-

dem

dem data super ea re epistola constat, ritu quidem„ Romano, sed idiomate Sclavonico, & charactere„ S. Hieronymi vulgò nuncupato conscriptos op-„ portunâ recognitione indigere compertum sit,„ Nos rec.memor.Urbani Papæ VIII. etiam Præde-„ cessoris nostri, qui Missale Illyricum emendatum,„ juxta nuperrimas illius Reformationes chara cte-„ re Hieronymiano ac linguâ Sclavonicâ typis„ vulgari mandavit, vestigiis inhærentes... Vene-„ rabili Fratri Raphaeli Archiepiscopo Acridæ, seu„ primæ Justinianæ mandavimus,ut Breviarium Illy-„ ricum ante annos centum impressum recognosce-„ ret & ad formam Breviarii Romani Latini refor-„ mati in prædictam linguam Sclavonicam redigeret;„ quod cum idem Raphael Archiepiscopus dili-„ genter præstiterit, dictumque Novum Breviarium„ Illyricum à peritis viris comprobatum fuerit; Nos„ idcirco &c.

Ex attestatione eidem præfixa. " Ego Metho-„ dius Terlecki, Episcopus Chelmensis & Belcensis,„ anno 1643.pro gravissimis negotiis totius Russiæ...„ cum apud Sedem Apostolicam summo studio la-„ borarem:Emin.&Rever.DD.Cardinales S.Congr.„ de propag. fide instantiam apud me fecerunt,ut vo-„ cato R. P. Raphaele *Levacovich*,Croato,Ord.Min.„ de Observantia, ad impressionem Breviarii Illyrici„ deputato, Psalterium in eodem Breviario impri-„ mendum, cum memorato R. P. Raphaële ad Vul-„ gatam translationem, quantum phrasis Illyricæ lin-„ guæ pateretur, de verbo ad verbum accommoda-„ rem. Itaque... accersire curavi illico præfatum„ R. P. Raphaëlem, afferréque plura vetustorum Il-„ lyri-

„lyricæ linguæ Breviariorum manuscripta & im-
„pressa exemplaria, atque autographum, quod
„idem R.P. Raphael ad Vulgatæ editionis sensum
„paraverat, adhibitis etiam antiquissimis, quibus ab
„ipso suo exordio Ruthena & cuncta Sclavonica usa
„est & utitur Ecclesia, codicibus: post divinum im-
„ploratum auxilium, diligentissime insimul contu-
„limus ipsius R. P. Raphaelis autographum supra-
„dictum cum antiquis Breviarii Illyrici Psalteriis,
„Latinâ Vulgatâ semper præ oculis existente, atque
„an conformis esset, examinavimus. Ita factum
„est, ut sollicita adhibitâ curâ, tale redditum sit Psal-
„terium, quale à supradicta sacra Congregatione
„expeteretur, hoc est, ad amussim Vulgatæ trans-
„lationi concordans. Nam explosis nonnullis
„vulgaris sermonis Dalmatici vocabulis, quæ scri-
„ptorum licentia, in vetusta Illyrica Breviaria in-
„trusa fuerant, quæque R.P.Raphael sui translatio-
„ni inseruerat, pura, quæ in incorruptis apud me
„habebantur, Sclavonica eorum loco reposuimus;
„punctationemque & periodos atque initia versuum
„singulorum, quæ longe aliter in Illyricis leguntur,
„ubique juxta Vulgatam accomodavimus, ita ut
„divina opitulante gratia Psalterium ipsum, per
„nos revisum atque ut dictum est à peregrinis Dal-
„maticis vocibus purgatum, concordet in præsens in
„omnibus & per omnia cum desiderato Psalterio &c.

Epistolæ & Evangelia per annum lingua Illyrica sive Serviana. V. *Misal Hruacbi sive liturgia eâdem linguâ*, 4. edita. *Extat in Bibliotheca Bodleiana.*

Ea-

Eadem Slavicè, V. *Missale Romanum linguâ Sclavonicâ, charactere Illyrico jussu Urbani VIII. editum*, 4. Romæ, typis Sacræ Congregationis de propaganda fide 1631.

Epistolæ & Evangelia per annum linguâ Illyricâ, ex versione Bartholomæi Cassii, 4. Romæ 1640.

SECTIO SECUNDA.

BIBLIA BOHEMICA.

Biblia Bohemica. Codex in folio antiquus & pulchre scriptus. *Scaphusiæ in Bibl. publica. Arbitratur Jo. Bapt. Ottius, sicut ad me scripsit, hæc Biblia msc. illa ipsa esse, quæ infra referuntur ab Exule quodam illuc esse transvecta.*

Biblia Bohemica, *Bibl. Reginæ Sueciæ cod. 2. in Vaticana.*

† Novum Testamentum idiomate Bohemico,, jam suo tempore extitisse, indicium facit Jo. Hussus,, in Replica contra Jo. Stokes, tom. 1. operum f. 108,, *Kortholt p. 373.*

Novum Testamentum Bohemicum. *Bibl. Bodleiana cod. 1083.*

IV. Evangelia Bohemica. V. *Eadem Polyglotta msc. cod. E.*

Biblia Bohemica à Thaboritis translata & edita, Venetiis, Petri Lichtenstein A. D. 1506.

" Thaboritæ Scripturam sacram in linguam Bohemicam transtulerant, quæ diligenter & crebro,, transcribebatur, & passim in ædibus legebatur, do-,, nec tandem decennio, antequam Lutherus contra,, Indulgentias disputare inciperet, in urbe Veneta ty-,,

pis

„pis edita eſt,ut clauſula finalis teſtatur,quæ itaſe ha-
„bet: *Perfectum eſt illud opus Biblicum Venetiis in*
„*Italia anno Domini 1506. Sabbato poſt Barbara,*
„*(ſupple diem feſtum) excuſum in officina Petri Lich-*
„*tenſtein Colonienſis: aſſuerunt operarum Inſpecto-*
„*res, mendorumque Correctores Joannes Henrici*
„*Zatecia & Thomas cognomento patrio Molek ex*
„*Regina Hradecia ad Albim urbibus (ſic) viri pii*
„*juxta atque eruditi.* Ejus operis exemplum re-
„peri in urbe Tauſſ apud Molitorem, qui fuit frater,
„(religioſus,)& inde hæc deſcripſi; quantum autem
„potui intelligere, & ab aliis mihi eſt explicatum, in-
„terpres nimis adhæſit verſioni Vulgatæ. „ *Zacha-*
rias Theobaldus in bello Huſſitico Germanice ſcri-
pto & Norimbergæ anno 1623. editio, parte 2. ad an-
num 1444. hæc habet de verſione prima Bohemica
pag. 138. 239.

Biblia Bohemica, in fol. Pragæ 1549.

Eadem, in folio. 1557.

Biblia Bohemica cum privilegio Cæſareæ Maje-
ſtatis 1561. Eadem, in fol. Pragæ 1577.

Biblia Bohemica e fontibus Hebraicis & Græcis, interpretibus Alberto Nicolai, Luca Helicæo, Joanne Ænea, Georgio Wettero, Eſaia Cæpolla, Joanne Ephraimo, Paulo Jeſſenio, Joanne Capitone, *Calvinianis*, ſumptibus Baronis Joannis Zerotini, 6. vol. in 4. In Caſtello Kralitz in Moravia 1579-93.

" Prodierat interim anno 1572. Antuerpiæ præ-
„clarum *opus Biblicum* quadrilingue *Benedicti Ariæ*
„*Montani*, & mox Latina nova Bibliorum verſio
„*Franciſci Junii & Immanuelis Tremellii* Heidel-
„bergæ. Quo excitati Fratres (*Bohemi*) ad no-

vam

vam quoque adornandam suâ linguâ versionem,„ fontibus conformem (quia omnes eatenus Latinæ,„ tantum versionis versio erant) animum applica-„ verunt, emissis eo fine ad Academias (Witten-„ bergensem & Basileensem) Theologiæ aliquot,„ candidatis, qui linguis sanctis a fundamento edi-„ scendis darent operam. Quibus accessit Judæus,„ natus *Lucas Helitz Posnaniensis* & doctus & pius,„ vir, Evangelii quoque apud nos minister factus. Hi,„ ergo ut sacro huic operi vacare possent quiete, assi-„ gnatus illis fuit in meditullio Moraviæ cohabitandi,„ locus, Castellum *Kralitz*, erectaque ibidem offici-„ na Typographica sub patrocinio Magnifici D. Jo-„ annis *Baronis de Zerotin* in arce proxima *Namest*,„ residentis, omnesque hos magnificentia sua libe-„ raliter sustentantis. Prosperavitque DEUS adeo,„ ut Prophetas & Apostolos ore nostro germanissi-„ me loquentes habeamus, si ulli Europæorum.„ Fuerunt autem in opere hoc (pura versione ador-„ nando, commentariis illustrando, typisque sex to-„ mis exscribendo) toti quatuordecim anni insumpti.„ Prima siquidem pars, Pentateuchus prodiit anno„ 1579." *Ita Joannes Amos Comenius pag. 55. libri cui titulus:* De bono unitatis & ordinis &c. Ecclesiæ Bohemicæ ad Anglicanam parænesis, in 8. Genevæ 1661.

Anno 1579. Fratres (*Bohemi*) ad sacra Biblia,„ è fontibus Hebraicis & Græcis Bohemice vertenda,„ & annotationibus illustranda animum curamque,„ intenderunt. Delecti aliquot qui partitis inter se o-„ peris rei diu exoptatæ incumberent: sumptus libe-„ raliter suppeditante Joanne Zerotinio Barone a Na-„ metz,

„metz. Quos inter primas tenuerunt partes, Hebrai-„cæ linguæ periti, Mag. Albertus Nicolans Silesius, „& Lucas Helicæus Posnaniensis, patre Judæo bapti-„zato natus; Joanne Ænea seniore, Esaia Cæpolla, „Georgio Stregicio sive Wettero consenioribus: Jo-„anne Ephraimo, Paulo Jessenio, Joanne Capitone, „Ministris litteratis eos juvantibus. Prima pars sive „Pentateuchus 29. Maii absolutus, eodemque anno „(1579.) im quarto editus est.. Secunda pars anno „1580. in lucem prodiit. Tertia, anno 1582. Quarta, „anno 1587. Quinta, anno 1588. Sexta, Novum Te-„stamentum cum annotationibus, prioris editionis, „operâ potissimum Joannis Niemchanii senioris 1593. „posterioris editionis, correctius & locupletioribus „annotatis illustrius, studio Zachariæ Astonis senio-„ris anno 1601.„ *Regenvolscius lib. I. Historiæ Ecclesiarum Slavonicarum cap.* XI. *pag. 64.*

Biblia Bohemica ejusdem versionis, in 8. *absque loco 1595.*

Eadem, in 4. 1596. In folio. Pragæ 1613.

Novum Testamentum Bohemicè, in 8. *absque loco 1564.* In 4. 1568. Idem, V. *Idem Polyglotton 1599.*

Idem cum annotationibus locupletioribus, studio Zachariæ Astonis, in 4. *absque loco 1601.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA POLONICA

à Catholicis edita.

IN linguam Polonicam sacrum codicem prima transferre curavit Regina Hedwigis, Ludovici *(Hun-*

(*Hungariæ & Poloniæ Regis*) filia, uxor Jagello-„ nis, Duci Lithuaniæ, qui Christianismum ample-„ xus est præcipitante seculo XIV. (anno 1390.)„ Poloniæque potitus imperio, Vladislaus IV. dictus,„ est. Testis è msc. Joannes Lasicius de Gentis Fran-„ cicæ gestis libro I. cujus exemplar, inquit, elegan-„ ter manuscriptum vidi.„ *Hæc Christ. Kortholtus tract. de variis Script. edit cap. 30. §. 1. p. 367.*

" Ultimæ quoque Regis Jagellonis uxoris So-„ phiæ exemplar Biblicum in membrana descriptum,„ extat, ad cujus calcem hæc sunt adscripta: *Absoluta sunt hæc Biblia in Castro novæ urbis Corczin,„ ad mandatum & voluntatem Serenissimæ Reginæ,„ Sophiæ, translata per Andream de Jassowits:„ scripta per Petrum de Cadoszitz 18. Aug. anno 1455.„ superstite adhuc vidua Sophia Regina, regnante„ jam filio ejus Casimiro Jagellonide.* Fuerunt hæc„ Biblia in Bibliotheca cujusdam Patroni. *Regenvolscius lib. 1. syst. hist. Chron. Ecclesiarum Polonic. cap. 7. pag. 23.*

Biblia ex Latino in linguam Polonicam conversa, auspiciis Stanislai Karnlovii Archiepiscopi Gnesnensis, mandato Gregorii XIII. Pont. Max. atque in lucem edita concessu Clementis VIII. Hæc quidem recognita ab hominibus ejusdem gentis valdè peritis atque Theologis, præsertim à Jacobo Wuieko, in folio. Cracoviæ apud Lazarum 1599.

Possevinus in Apparatu sacro, titulo Biblia. Cum in eam Catholicam versionem diligentissi-„ mè insudasset Jacobus Viecus, Theologus Socie-„ tatis nostræ. *Et titulo Jacobus Viecus:* Vetus &„

„Novum Teſtamentum è Vulgata Latina editione „Polonica fecit, mandante Gregorio XIII. Pont. „Max. & approbante Clemente VIII.

Biblia Polonica ex verſione Hieronymi Leopolitani, (*Hunc vocat Joannem Leopolienſem Sixtus Senenſis lib. 4. Bibl. ſanctæ.*)in 8. Hanoviæ 1608.

Biblia Polonica, in folio. Cracoviæ 1619.

Eadem ex verſione Juſti Rabi S. J. 1657. *Sotuel in Bibliotheca Scriptorum S. J.*

Pſalmi Polonice ex verſione Jacobi Wuieki, in 4. Cracoviæ 1594.

Novum Teſtamentum Polonice, 4. Cracoviæ 1606. In 8. Ibidem 1621.

BBILIA POLONICA

à Proteſtantibus vulgata.

Biblia Polonica, tranſlata à Martino Janicio *qui obiit 1596.* at in lucem nondum edita. *Adrianus Regenvolſcius p 413. ſyſtematis hiſtorico-Chronolog. Eccleſiarum Polonicarum, in 4. Trajecti ad Rhenum 1652.* vel ſub anagrammate & alio titulo: *Andreæ VVengerſcii lib. Slavoniæ Reformatæ continentis hiſtor. Eccleſiarum Slavonicarum, in 4. Amſtelodami 1674. Eadem eſt editio.*

Biblia Polonica ex Lutheri tralatione Germanica *forſan à Mart. Janitio*, in 8. *abſque loco 1596.*

Eadem Uladiſlao IV. Poloniæ Regi dicata & oblata, in uſum Eccleſiarum Confeſſionis Auguſtanæ hâc linguâ utentium, cum epiſtola Chriſtophori Radzivil ad Uladiſlaum IV. 4. Decembris 1632. & ad eundem epiſtola paſtorum Zbarawienſium, Thorunii 8.

No-

Novembris 1632. ſtudio & curâ Pauli Paliuri. *Wengerſcius hiſt. Eccl. Sclavonic. pag. 391.* in 8. Andreæ Huneſeld 1632. 1635. In 12. Amſtelod. 1658. In 8. ibidem 1660.

Pſalmi Polonice, in 12. *abſque loco 1588.*

Novum Teſtamentum Polonicè, in fol. Thorunii 1585. Idem, V. *Idem Polyglotton 1599.* In 4. 1601. In 8. Dantiſci 1606.

Idem ex editione anni 1632. In 12. Dreſdæ 1707.

BBLIA POLONICA

à Socinianis publicata.

Biblia Polonica à Pinczovianis translata ex Hebraicis & Græcis fontibus, curâ & ſumptu Nicolai Radzvilii Palatini Vilnenſis, cum ejus epiſtola nuncupata Sigiſmundo Auguſto Poloniæ Regi. In folio, Breſtiæ, urbis in Lithuania 1563. *Extat rariſſima hujus editionis exemplum Pariſiis in Bibliotheca Bullioniana.*

David Chytræus, qui vivebat his temporibus, in Saxonia illuſtrata ad annum 1540. hæc refert: Biblia ex Ebraicis & Græcis fontibus in linguam Polonicam verſa *Nicolaus Radzvilius* primus Sarmatis dedit *anno 1562.* in interpretes & typographos cir-,, citer decem millibus aureorum impenſis.,,

" *Nicolaus Radzvil* his diebus impenſis in in-,, terpretes ac typographos decem plus minus flore-,, norum millibus, primus Sarmatis ſacro-ſancta Bi-,, blia ex Hebraicis atque Græcis fontibus, lingua Po-,, lonica dedit in folio Breſtæ Lithuanorum excuſa A.,,

 1563.

„1563. Bibliorum interpretes fuerunt inter alios: „Simon Zacius, Petrus Statorius Tonvillanus, „Gregorius Orsacius, Andreas Tricesius, Jacobus „Lubelius sive Lublinius. „ *Regenvolscius lib. 1. hist. Ecclesiar Slavonicarum cap 16. pag. 142.*

“ Ibidem (*Pinczoviæ*) a nonnullis Reformatis „(*vel potius Unitariis*) Bibliorum versio Polonica „est concinnata; postea cura & sumptu Nicolai „Radzvilii, Ducis in Olika & Nesvez, Palatini Vil„nensis, in urbe Lithuaniæ Brestia, cujus is præfe„ctum agebat, typis expressa. „ *Andreas Wissovvatius in narratione sua apud Regenvolscium pag. 505.*

Biblia Polonica, ad fontes Hebræos & Græcos examinata a Simone Budnæo, in 4. Zaslavii, oppidi Lithuaniæ, apud Danielem Lezyca 1572.

Liber Psalmorum Davidis & Hymnorum seu Cantilenarum, quo Fratres Poloni in Ecclesiis suis utuntur, Polonice translatus, a Valentino Smalcio potissimum concinnatus, in 12. Racoviæ 1610. 1625.

Novum Testamentum Polonice ex versione Simonis Budnæi, in 8. *absque loco* 1572.

Idem e Græco in Polonicum translatum & Jano Kiskæ dicatum cum nonnullis annotationibus per Martinum Czechovicium, (*cum præfatione Georgii Enjedini. Sandius hanc præfationem memorat in Bibl. Antitrinit. pag. 94. at illam præponit versioni N. Test. Germanicæ a Crellio scriptæ. Huic editioni potius præfigenda est.*) 4. (*Racoviæ*) Alexii Rodecki 1577.

Idem

Idem ibidem, *absque anno.*

Novum Testamentum Polonice e Græco versum a Valentino Smalcio, in 12. Racoviæ 1620.

SECTIO QUARTA.
BIBLIA RUTHENICA
seu MOSCOVITICA.

BIblia Ruthenica, *quorum meminit Petrus Paulus Vergerius in libro vulgari anno 1559. edito cui titulus:* A gl 'Inquisitori che sono per l' Italia del catalogo de libri eretici pag. 46. *Hoc est Inquisitoribus Italiæ de Catalogo librorum hæreticorum.* "Sed Biblia nunc versa sunt & excusa jam a qui-,, busdam annis in lingua Ruthena. Illa Vilnæ in,, Lithuania conspexi. Recensite nunc hanc trans-,, lationem in catalogo vestro. Deinde S. Matthæi,, Evangelium convertere feci in eandem linguam,, qua utuntur quoque populi in Carinthia & Car-,, niola. Denique traducta est sacra sacra Scriptu-,, ra in linguam elegantiorem & in usum plurium,, gentium, quæ brevi tempore typis subjicietur.,, *Ita ille.*

Biblia Veteris & Novi Testamenti Slaveno-Russica, seu ex Græco sermone in linguam Slavam vel Illyricam translata (*à Constantino, Cyrillo dicto, Slavorum Apostolo*), dialecto Moscovitica, & characteribus Cyrillianis, jussu & impensis Ducis Ostroviæ *Constantini Basilii*, cum ejus admonitione Slavice & Græce & oratione Interpretis ad Deum item Slavice & Græce, in fol. Ostroviæ, typis Joan-

nis Theodori filii ex Magna Russia, anno Mundi 7089. Christi 1581.

Admonitio Latine reddita. " Ego Constantinus ,,dictus, & in sancto baptismate vocatus Basilius, ,,gratia Dei Salvatoris nostri Dux Ostroviæ, Vai-,,voda Kioviæ, Palatinus Volhiniæ, electis in Christo ,,& dilectis Fratribus non solum secundum carnem, ,,sed & in Spiritu sancto, omnibus linguam Slavam ,,scientibus & viventibus in Ecclesia Apostolica & ,,Catholica magno studio pronuntio, versionem i-,,stam Bibliaque legenda commendo, Deoque gra-,,tias ago, quod benedictione & misericordia sua ,,atque erga homines amore dignatus sit Deus qui ,,me in hunc finem principem constituit, ut hoc o-,,pus absolutum viderem, quod nunc ubique vide-,,tis, nempe Vetus & Novum Testamentum typis ,,impressum in civitate à Deo custodita & in prima-,,ria sede nostra, Ostroviæ in Volhinia, à creatione ,,mundi septies millesimo octingentesimo primo, & ,,anno Nativitatis Christi millesimo quingentesimo ,,primo.,,

Ad calcem voluminis: " Johannes Theodori fi-,,lius ex Magna Russia, qui Biblia ista Basilii jussu ,,typis excuderat, gratias Deo reddit quod dignus esset habitus, qui omnibus divinas Scripturas typis ,,impressas publicaret.,,

Biblia Russica ex Græco, fol. Moscuæ 1663.

"Biblia Russica transferebantur anno 1698 ex i-,,diomate authentico in linguam Russicam, cura & ,,studio Ernesti Glück Livonii. *Nova litteraria* ,,*Maris Balthici 1701. pag. 94.* Obiit Ern. Glück anno

anno 1705. Hæc versio perficitur jussu Petri Ale-„ xiovits Magni Ducis Moscoviæ, *ut referunt Memoriæ Trevoltianæ, Junii 1706. p. 1068.*

" Ernestus Glück, Præpositus Livoniensis, qui,„ post Narvam à Russis expugnatam captivus Mo-„ scuam abductus est . . . dolet, quod Rutheni nondum,„ fruantur accurata satis SS. Bibliorum versione Slavonica, cum ea, qua hactenus utuntur, vitio seculi,„ quo à Methodio Illyrico (*vel potius à Cyrillo Constantinopolitano*) confecta est, magna obscuritate,„ laboret, ut vix periodum integram laicus Ruthenus,„ ad amussim possit intelligere. Cui malo non-„ nullum adhibitum est remedium edito Dictionario,„ trilingui, h. e. dictionum Slavonicarum, Græcarum,„ & Latinarum Thesauro in 4. hoc anno 1705. ita ut,„ vocibus obscurioribus in versione illa Slavonica,„ obviis lux jam aliqua sit accensa. Sed illud reme-„ dium nondum sufficere Glückius existimat, cum,„ haud pauca in versionem irrepserint menda alia, &,„ cum ipsa analogia fidei pugnantia: ut jam à longo,„ tempore publico, S. Czareæ Majestatis mandato,„ interdictum sit, ne à quoquam imprimeretur,„ denuo ac in lucem emitteretur. † Itaque no-„ vam plane versionem adornari, optandum,„ fuerit, neque ad rem eam quisquam ipso,„ Glückio magis futurus est idoneus, qui talem,„ jam olim ex fontibus perfecerat, sed in direptione,„ hostili Bibliothecæ ipsius universæ, cum Narva præ-„ dæ militum furibundorum pateret, amissam, & jam,„ nunc versionem N. T. Græci iterum se aggressum,„ profitetur. „ *Acta Erudit. Lipsiens. anni 1705. pag. 240.*

"Ut sacræ litteræ in lingua Ruthena emendati-„us legerentur, supremus Moscorum Monarcha cu-„ram novæ atque accuratæ versionis Theologis ali-„quot insignioribus demandavit. „ *Ibidem pag. 383.*

Psalterium Ruthenicum in 8. Vilnæ 1581. in 32, 1629.

Idem cum Novo Testamento editum, in folio, *absque anno & loco. Saubertus in prolegomenis ad varias lectiones S. Matthæi pag. 48.* V. *infra Nov. Testamentum.*

Psalmi eo ordine quo canuntur ab Ecclesia editi, 8. *Extant in Bibl. Bodleiana inter msc. codices cod. 344.*

Iidem cum Novo Testamento excusi, in 8. Vilnæ 1623.

Psalterium Ruthenicum cum Breviario & canone Paschali, in 4. Venetiis 1658.

Novum Testamentum ex Græco, linguâ & literis Moscoviticis impressum, ruditer ac sine ulla arte formis ligneis incisis imaginibus insignitum, præterea singulis Novi Testamenti libris præfatio ex Theophylacto aliisque Patribus Græcis ab initio adjuncta est, una cum Psalterio Davidis, in folio. *Absque anno & loco. Extat in Bibliotheca Bodleiana inter msc. codices cod. 2043. in Bibl. Colbertina & in Bibl. Basileensi.*

„ Tametsi vero Olearius *in itinere Moscovitico* „(fide forsan aliorum) scribat, Novum Testamentum „Moscovitis legi solitum, ex Latina Vulgata inter-„pretatione in sermonem Slavicum ac Russicum „translatum extare scriptum atque typis impressum;

versio-

versionem tamen in nostris versatam manibus à,, Vulgata illa multum abscedere pluribus observavi,, locis, ut dubium mihi non sit, Græcum N.T. textum,, à Græcis Christianis acceptum vernaculâ sua, Sela-,, vonicâ, cujus dialectus est Moscovitica, transtulisse Russos.,, *Ita Saubertus ib. ut supra p. 49.*

Novum Testamentum ex lingua Græca de novo translatum in idioma Rutheno-Slavonicum dialecto Moscoviticâ, studio Monachorum sanctæ Universitatis in cœnobio adventus SS. & vivifici Spiritûs, fraternitatis spiritualis Vilnensis, religionis Orthodoxæ Græcæ, *à quibus Theodorito Sapiehæ Subcamerario Witpescio ac Præfecto Ostriensi nuncupatum est. Præmittitur Psalterium Davidis & Cantica Veteris & Novi Testamenti, & ad calcem legitur Calendarium & lectiones Evangeliorum & Epistolarum juxta usum Græcorum*, 8. Vilnæ 1623.

Novum Testamentum Russicum, 8, Moscuæ 1702.

SECTIO QUINTA.
BIBLIA CROATICA.

UNgnadius Sonnekius Biblia in linguam Tur-,, cicam & Croaticam converti curavit.,, *Jac. Aug. Thuanus lib. 36. Histor. ad an. 1565.*

Psalmi Croaticè ex versione Primi Truberi, 4. Tubingæ 1566.

Novum Testamentum Croaticum. *Bibl. Electoralis Dresdensis. Struvius cap. 4. Introduct. ad Hist. rei litterariæ §. 6.*

Novum Teſtamentum linguâ Harvatſchim ſeu Croaticâ, characteribus Cyrillianis, interprete Primo Trubero cum ejus præfatione Germanica Maximiliano Regi Bohemiæ &c. nuncupata, in 4. Tubingæ, Georgii Gruppenbachii 1553. 1557.

Ex præfatione. "Populi qui Croatiam, Dalma-„tiam, Boſniam, Serviam & Bulgariam incolunt, huc „uſque nec omnes ſacræ Scripturæ libros, nec cate-„chiſmum in linguam ſuam converſos habuerunt, „Miſſali, Breviario, aliiſque libris Liturgicis duntaxat „utebantur.

Novum Teſtamentum Croaticum literis Cyrillianis, dedicatum Wolfgango Comiti Palatino Rheni, interpretibus Primo Trubero, Antonio Dalmata, & Stephano Conſule Iſtriæ, liberalitate Baronis Joannis Ungnadii ab Sonneneck editum, in 4. Tubingæ, 4. Martii 1563.

Idem nuncupatum Alberto Marchioni Brandeburgico, 2. vol. 4. Ibidem 1565. *Utrumque hoc exemplar ſolâ dedicatione differt.*

Idem ex eadem verſione. 8. Ibidem 1581.

Evangelia pro Dominicis & Feſtis diebus, Croatice per Primum Truber, Antonium Dalmatam & Stephanum Conſulem Hiſtriæ, 4. Tragurii, 1562.

Epiſtolæ & Evangelia per annum Croatice, fol. Venetiis 1586.

SECTIO

SECTIO SEXTA.

BIBLIA VENDICA

seu VENEDICA aut SORABICA.

Biblia Slavonica seu Vendica, literis Latinis, interpretibus Georgio Dalmatino, & Adamo Bochoritz Labacensibus, (*Sethus Calvisius in Chronologia ad annum 1584*) in folio. Wittembergæ, hæredum Joannis Krafftii 1584.

Eadem in 4. 1596. *forsan Bohemica.*

Eadem usque ad I. Regum. V. *Biblia Polyglotta 1599.*

Biblia Vandalicè seu Slavice jussu Friderici Guilelmi Electoris Brandeburgici conversa & edita. *Jacobus Tollius in Epistola 2. Itineraria pag. 42. verba faciens de Vandalis, qui Slavonicâ nunc utuntur linguâ, ipsamet Electoris Brandeburgici ipsum alloquentis verba refert:* " Biblia porro verti in eorum linguam, edique se curasse, aiebat optimus Elector. "

Biblia Pruthenicè seu linguâ veteri Pruthenorum ejusdem jussu reddita, nondum forsan in lucem emissa. *Idem Tollius ib. hac addit:* "Præter hos, *sc. Vandalos*, & Pruthenos veros *seu Borussos*, priscæque originis, inter subjectos se numerare, & eorum quoque linguâ exprimi Biblia curasse narrabat *idem Elector. Henninius in annotat. ad hanc epistolam scribit p. 53* " hoc idioma Borussorum veterum diversissimum esse à Germanico, quo utuntur alias cæteri incolæ. "

Psalmi septem Pœnitentiales linguâ Vendicâ seu Sorabica aut Slava Lusatorum (*quâ utuntur Pagani*

in

in vicis Lusatiæ,) interprete quodam Pastore Porschwicensi, editi post annum 1574. † *Act. Erud. Lips. 1693. p. 305.*

Evangelium Matthæi & Marci, eadem lingua, interprete Michaële Frencelio. Budissinæ 1670.

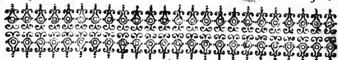
Epistolæ Pauli ad Romanos & ad Galatas, eadem lingua, ex ejusdem versione, in 8. Ibidem 1693.

Epistolæ & Evangelia, eadem lingua, jussu speciali Statuum superioris Lusatiæ, interpretibus Paulo Prætorio, Tobia Zschuderly, Joan. Christophoro Crügero, Georgio Matthæi, & Michaële Ræzio, in 8. Budissinæ 1695.

Pericopæ Evangeliorum & Epistolarum Dominicalium, dialecto Slaveno-Carniolana, 8. Græcii 1672.

CAPUT

CAPUT XII.

BIBLIA ALIIS LINGUIS Europæis, diversis à præcedentibus, expressa.

SECTIO PRIMA.

BIBLIA ISLANDICA *seu RUNICA.*

BIblia Islandica Manuscripta ante annos 364. ut refert Petrus Undalensis Danus. *Arngrimus Jonas p. 128. speciminis Islandiæ historici Amstelodami anno 1643. editi.*

Biblia Islandica juxta versionem Germanicam Lutheri, interpretibus Gutbrando Thorlacio & aliis, jussu Friderici II. Daniæ Regis, fol. Holmiæ 1584.

" De Bibliorum Islandicorum versione illud,, velim D. Pastorem admonuisse, interpretes (qui,, forte multi fuerunt) non ad unguem aliquando,, secutos esse Martini (*Lutheri*) translationem, ita ut,, verbum verbo respondeat, in toto illo Biblico opere,,, sed aliquando Latinam versionem.,, *Gutbrandus Thorlacius (qui cum fuerit ex eorum numero, id asserere potuit) in epist. ad Joan. Hamichium pag. 100. libelli Epistol. de Bibliis Elianis anno 1604. Norimbergæ editi.*

Eadem,

Eadem, versibus distincta, *& a priori versione juxta Kortholtum in aliquibus discrepantia. 2. vol.* fol. Holæ Islandorum 1637. 1644. *una eademque est editio.*

Liber Psalmorum Islandice, 8. Holæ 1619.

Novum Testamentum Islandice, Thorlaci, 8. Ibidem 1610.

IV. Evangelia lingua Norræna sive Islandicà. V. *Eadem Polyglotta 1671.*

SECTIO SECUNDA.
BIBLIA BRITANNICA
seu WALLICA aut CAMBRICA.

Biblia Wallica *Veteris Testamenti, interprete Guillelmo Morgan, & Novi ex versione Richardi Davies ab eodem Guillelmo Morgan recognita;* cum præfatione ejusdem Latina, Elizabethæ Anglorum Reginæ dicata, fol. Londini, typis Christ. Barker 1588.

Ex præfatione. " Quam piam curam vestro-„rum Britannorum habuit V.M. hoc unum quod sa-„crosancti DEI verbi instrumenta utraque, Vetus „scilicet & Novum... in sermonem Britannicum „verti non modo benigne permiserit, sed summo-„rum inclytissimi hujus regni Comitiorum au-„thoritate sollicite sancierit, semper contestari valet. „... Liturgiam cum Novo Testamento duntaxat „Reverendus ille Pater Richardus Davies Menuensis „Episcopus (auxiliante Guillelmo Salesburio) an-„nis abhinc viginti Britannice interpretatus est.... „Quum igitur reliquarum Scripturarum interpreta-tionem

tionem in linguam Britannicam necessariam esse,, viderem, piorum precibus acquiescens, ut hoc opus,, aggrederer, memet exorari passus sum. Quod,, cum vix aggressus essem, & rei difficultate & im-,, pensarum magnitudine pressus succubuissem, &,, solum Pentateuchum ad prelum perduxissem, nisi,, Cantuariensis Archiepiscopus, ut progrederer, ad-,, juvisset liberalitate, authoritate & consilio. Cu-,, jus ad exemplum alii boni viri opem mihi maxi-,, mam tulerunt. Quorum hortatu, industria at-,, que labore motus, fultus & adjutus sæpe, quum,, non modo Vetus Testamentum totum interpreta-,, tus sim, sed Novum etiam in emendata quadam,, scribendi ratione repurgaverim... Rev. Patres A-,, saphensis & Bangoriensis Episcopi opus istud exa-,, minare, perpendere, atque approbare dignati sunt.,, Opem tulerunt Gabriel Goodman, David Po-,, welus, Edmundus Pricæus, & Richardus Vacha-,, nus. &c. ,,

Biblia Wallica *ex Guillelmi Morgan & Richardi Davies interpretatione recognita prorsus a Richardo Episcopo Asaphensi*, cum ejus epistola Latina Deo & Jacobo I. Anglorum Regi nuncupata & Epistola Guillelmi Morgan, folio. Londini. Joanis Bill, 1620.

Ex Epistola dedicatoria. " Nihil in se dignius,, DEO & Regi ut rebar gratius, Britannis ad salu-,, tem acommodatius me facere posse credidi, quam si,, id pro virili conarer in Britannica Bibliorum versio-,, ne, quod feliciter factum est in Anglicana... pio,, Rever. Prædecessorum exemplo adductus, viz. Ri-,, chardi Davies primo Asaphensis, postea Menuensis,, Epi-

„Episcopi, qui auxiliante Guillelmo Salesburio Novum Testamentum; & Guillelmi Morgani Asaphensis nuper Episcopi, qui sacra Biblia sermone Britannico in lucem edidit; ad illorum translationes, novissimam præsertim manus movi, atque ubi opus videbatur, tanquam vetus ædificium, nova cura instaurare cœpi... Ego certe quædam cum prædecessoris laude retinui, quædam mutavi, atque sic compegi, ut & hic sit *ἀμφιδεξόμενον παράδειγμα*, & ut dictu sit difficile num vetus an nova, Morgani an mea, dicenda sit versio.

Eadem, 8. Londini 1638. 1654. 1677. † 1689.

Psalterium Wallice sive Cambrice, 4. Londini 1588.

Novum Testamentum Wallice, interprete Richardo Davies, auxiliante Guillelmo Salesburio cum duplici præfatione, una Anglica Guillelmi Salesburii ad Elizabetham Reginam, altera Richardi Episcopi S. Davidis ad Cambro-Brittannos, 4. Londini, Henrici Denham 1567.

Biblia in linguam Insulæ Sodovensis prope Angliam translata à Joanne Philips Episcopo Sodovensi, *qui obiit 1633. Wittenii Biographium historicum ad annum 1633.*

SECTIO TERTIA.

BIBLIA HIBERNICA.

Biblia in Hibernicam linguam translata. Extat msc. vetus in Hibernia *in Bibliotheca Dudleii Loftusii cod. 104. n. 953. catalogi editi.*

Vetus

Vetus Teſtamentum verſum à King Hiberno & recognitum à Guillelmo Bedell Epiſcopo Kilmorienſi, 2. vol. fol. tomus 1. *in Bibl. Narciſſi Archiepiſcopi Dublinienſis cod. 314. num. 1987.* tomus 2. *in Bibl. Collegii S. Trinitatis Dublinienſis num. 849.*

Pſalterium characteribus Hibernicis vetuſtiſſimis cum cantico Moſis, Hannæ & trium Puerorum. Codex iſte fuiſſe dicitur Oſwini Regis. B*ibliotheca Cottoniana pag. 61.* Idem *ibidem pag. 103.* Idem antiquum & pulchrè ſcriptum. B*ibl. Dudleii Loftuſii cod. 78. num. 927.*

" Richardus Fitz-Ralph ſeu Radulphus,, Archiepiſcopus Armachanus Novum Chri-,, ſti Teſtamentum in Hibernicò ſermone (à ſe,, fortaſſis translatum *inquit Joan.* B*aleus*) anno uno,, aut altero ante ſuam mortem (*obiit 1360.*) in quo-,, dam Eccleſiæ ſuæ muro occultavit ... & repertus,, eſt ille liber circa annum à nato Servatore 1530.,, in reparatione ejus Eccleſiæ ,, *Joan. Baleus cent. 14. de ſcript. Britanniæ cap. 97.*

"Joan. Foxus *p. 381. Act. Martyrum Londini 1596.* Richardum cenſet authorem translationis Bibliorum in linguam Hibernicam: quorum vetuſta exemplaria à ſe conſpecta eſſe Angli quidam probatæ fidei homines eidem confirmarunt. Hujusmodi fragmenta in Hibernia paſſim extant. *Jacobus Uſſerius hiſt. dogmat. de ſacris vernaculis ad an. 1358. pag. 156.*

Novum Teſtamentum Hibernice ex verſione Jo. Kernæi *qui obiit an. 1600. Waraus de Script. Hiberniæ pag. 86.*

IV. Evangelia Hibernice. Codex membranaceus in folio cum præfixis canonibus antiquis & argumentis singulorum capitum, cum picturis passim insertis, literis quibusdam intertextis, miri operis & antiquitatis, liber *D. Columkille* vulgo dictus. *Dublini, Bibl. Collegii SS. Trinitatis cod. 277. num. 417.*

Evangelia SS. Matthæi & Marci Hibernicè. *Bibl. Sionensis Londini, Joan. Crovvaus in Elencho Script. in S. Scripturam.*

Biblia seu Veteris Testamenti libri qui sunt in Canone Hebræo, *sermone Hibernico & charactere Anglo-Saxonico, ex versione King recognitâ à Guillelmo Bedell Kilmoriensi Episcopo, cujus curâ & diligentiâ juxta præcedentes codices edita est*, impensis Roberti Boyle Equitis aurati, in 4. Londini 1685.

"Statuerat *Guill. Bedell* Bibliorum Hibernicorum ,,copiam facere hujus regni incolis, ac hinc licet neminem indipisci posset, qui præter hunc sermonem, ,,Hebraicum etiam calleret, Hibernum tamen quendam, *King* dictum, qui exactè simul linguam Anglicanam noverat, incitavit, ut sacrum codicem ex Anglica saltem versione Hibernice redderet. Interpretationem inde partam Bedellus posteà studiose recensendam sibi sumpsit, collatis insimul cum Anglica versione textu Hebraico, 70. Interpretibus & ,, translatione Hal. Diotati. Exemplar istius ,,translationis sumptibus Dn. Boyle sub prelo sudare ,,narratur. *Acta Erud. Lips. anni 1686. pag. 242. ex vita Guill. Bedell.*

Novum Testamentum ex Græco, sermone Hibernico & literis Anglo-Saxonicis per Guillelmum Dornwillium, cum ejus Epistola Anglica Jacobo I, Anglo-

glorum Regi nuncupata, 4. Dublini, Guill. Viserr 1602.

Idem ex eadem versione, studio & impensis Rob. Boyle, literis Anglo-Saxonicis, 4. Londini, Eberingtham 1681.

Biblia integra (*absq; libris deutero-canonicis*) ex eadem versione literis Romanis, 8. Londini Caroli Bill 1689-90.

SECTIO QUARTA.

BIBLIA CANTABRICA.

Biblia Cantabrica seu veteri lingua Hispana *penes Jos. Scaligerum fuisse testatur liber inscriptus* Scaligerana *sub nomine* Basques: *forsan Nov. Testamentum hac linguâ editum indicare voluit; libellus enim iste non semper accuratus est; v. g. sub nomine* Samaritains *refert* Scaligerum habuisse Biblia Samaritana, *hoc nomine denotans Chronica Samaritanorum quæ ex ejus legato nunc extant in Bibliotheca Leidensi. Item titulo* Biblia, de Græca N. Testamenti editione Romæ mandato Sixti V. adornata *verba facit*, eamque censet optimam, *cum Vetus duntaxat Testamentum summus ille Pontifex in typographia Vaticana edendum mandaverit. Addit ibidem:* Habui Biblia Hispanica à Judæis versa; est optima translatio... Hispanica versio, quæ excusa est Genevæ, ex Ferrariensi desumpta est. *Bis peccat Scaliger in his verbis; non vulgo versionem hanc Ferrariensem ut optimam habent viri eruditi, scabra namque est admodum & inepte superstitiosa; deinde utramque editionem sane Scaliger inter se non contulerat, cum afferit eam quæ anno 1569. excusa est Genevæ aut alibi (locus enim non indicatur) ex Ferrariensi*

origimem ducere, quippe quæ minus cum Ferrarienfi quam Gallica cum Latina convenit.

Novum Teſtamentum Cantabricè, ſive lingua Berrienſi *vulgo des Baſques*, interprete Joanne de Licarrague de Briſcous, authoritate Joannæ d'Albret Navarræ Reginæ typis excuſum, eique dicatum in 8. Rupellæ, Petri Haultin 1571.

SECTIO QUINTA.
BIBLIA LITHUANICA,
LETTICA & ESTHONICA, FINNONICA & LAPPONICA.

Biblia Lithuanica ex verſione Samuëlis Boguslai Chylinski. Londini 1660.

Biblia in linguam Letticam & Eſthonicam opera & directione Joannis Fiſcheri converſa, juſſu Caroli XI. Regis Sueciæ, in 4. Rigæ Livonum, typis Joannis Georgii Wilcke 1689.

Novum Teſtamentum Lettice & Eſthonice, in 4. Ibidem 1685. In 4. Regiomonte 1701.

Biblia Finnica, interprete Æſchillo Petræo, edita cura & ſtudio Martini Stodii, Gregorii Matthæi filii & Henrici Hofman Profeſſorum Academiæ Aboenſis, Chriſtinæ Reginæ dicata, in folio, Holmiæ, H. Keyſer 1642.

Biblia Finnonice denuo verſa ab Henrico Florino, 4. Aboæ 1685.

Novum Teſtamentum & Pſalterium Finnicè ex verſione Michaëlis Agricolæ, in 4. Holmiæ 1648.

Manuale lingua Lapponica, ſcilicet Pſalterium, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Siracides, Eangelia

lia & Epistolæ Dominicales, ex versione Joannis Tornæi, 8. Holmiæ, H. Keyser 1648.

Pericopæ Evangeliorum & Epistolarum Dominicalium & Festivalium, lingua Lapponica ab Olao Stephano Graanio reddita. V. *ejus Manuale Lapponicum*, in 8. Holmiæ, Nicolai Wankif 1669.

" Manuale Lapponicum (*inquit Erricus Benzelius in Epist. hoc anno ad me scripta*) bis prodiit; sed dialecto diversa. Joannes Jonæ Tornæus Lap-,, ponice vertit Manuale Suecicum & in eodem hos,, quidem libros sacri codicis, Psalterium Davidis,,, Proverbia Salomonis & Ecclesiasten atque Eccle-,, siasticum: prodiit Stokholmiæ 1648. per Henr.,, Keyser, in 8. sed utut id egerit, ut a singulis Lappo-,, num intelligi posset, dialectos subinde miscendo,,, vix tamen, quod speraverat, obtinuit; nam reliqui,, Lappones dialectum ei vernaculam, i. e. Tornen-,, sem (& quæ Finnorum, ut ii ipsi situ terræ & perpe-,, tuis commerciis proximi, simillima est) prorsus non,, intelligunt. Hinc Olaus Stephani Graanius edi-,, dit Manuale Lapponicum, Stockholmiæ anno,, 1669. apud Nicolaum Wankif, idque dialecto me-,, re Lapponica, sed librorum sacrorum nullus ei in-,, sertus est, pericopæ tantum Evangeliorum & Epi-,, stolarum Dominicalium & Festivalium &c.,,

SECTIO SEXTA.

BIBLIA HUNGARICA.

Biblia Veteris Testamenti Hungarice ex versione Stephani Szanti *qui obiit 1612. Sotuel.*

Biblia Hungarica juxta Latinam editionem Vulgatam ex versione Georgii Kaldi, S. J. fol. Coloniæ & Viennæ Austriæ 1626.

Eadem ex versione Casparis Caroli, 4. Hanoviæ, Levini Hulzii 1608. In 8. Oppenhemii 1612. † 8. Herbornæ 1686.

Eadem secundâ curâ in lucem edita ab Alberto Molnar, fol. Francofurti 1608.

Psalmi Hungarice, 12. Herbornæ 1607. Amstelodami 1650.

Novum Testamentum ex versione Casparis Caroli, 12. Ibidem, Joan. Altal 1646.

CAPUT

CAPUT XIII.
BIBLIA LINGUIS
AMERICANIS.

PRoverbia Salomonis, aliaque multa fragmenta sacræ Scripturæ in linguam Mexicanam translata a Ludovico Rodrigues. *Wadingus de Scriptoribus Ord. Min.*

Epiſtolæ & Evangelia in linguam Mexicanam verſa a Didaco de S. Maria *qui obiit 1579. De Altamura Bibl. Dominicana.*

Eadem translata in linguam Mixtecam, quæ vulgaris eſt in nova Hiſpania, per Benedictum Ferdinandum *qui claruit 1568. Nicol. Antonius Bibl. Hiſpana.*

Eadem in idioma, quod eſt in uſu apud Indos Occidentales, translata per Arnaldum a Baſaccio. *Wadingus ibidem.*

Biblia (ſeu libri qui ſunt in Canone Hebræo) in linguam Indicam ſeu Virginianam translata a Joanne Eliot, Carolo II. Magnæ Britanniæ Regi nuncupata, in 4. Cantabrigiæ in nova Anglia, typis Samuelis Green 1663. *Item* Novum Teſtamentum ex ejusdem verſione, in 4. 1661.

Eadem ex ejusdem verſione, *ut fert titulus, editio a præcedente diverſa*, In 4. Ibidem 1685.

Novum Teſtamentum lingua Indica, 12. Londini, Matthæi Symmons 1646.

CAPUT XIV.

CONCORDIÆ EVANGELICÆ

EX

IPSO EVANGELIORUM TEXTU CONCINNATÆ

ET

ALPHABETICO AUCTORUM NOMINE DISPOSITÆ.

Llcubrationes quæ hoc nomine insigniuntur, hic etiam referre placuit, sunt enim ex ipsis Evangelistarum verbis, licet non eodem ordine, confecta. Cum autem omnes manu non triverim, facile mihi condonabitur, si quasdam adjiciam non ipsum Evangelii textum referentes.

† *V. CL. Jo. Alb. Fabricius Biblioth. Græca lib. 4. c. 5. eodem plane instituto Harmoniæ Evangelicæ scriptores litterarum ordine recenset. Collato igitur utroque catalogo, quos prætermissos hic vidi auctores, obelo notatos adjeci.*

Novum opus seu Harmonia quatuor Evangeliorum, Græce, *Parisiis, Bibl. Memmiana.*

Con-

Concordia quatuor Evangelistarum cum commentario. *Bibl. Ecclesiarum Angliæ cod. 1343.*

Evangelia Harmonicè disposita & explicata. *Ibidem cod. 289.*

Liber oblongus, *Ormulum* inscriptus, continens Harmoniam historiæ Evangelicæ Latine cum commentario linguâ Scoticâ. *Ibidem cod. 5113.*

Plenarius sive Harmonia Evangeliorum jussu Ludovici Pii Imperatoris conscripta, *Germanice. Lipsiæ, Bibl. Paulina, Fellerus pag. 79.*

Vita seu Evangelium J. C. ex quatuor Evangelistis. Francofurti 1594.

Monotessaron seu historiæ Evangelicæ libri sex, 4. Lipsiæ.

Historia passionis & resurrectionis J. C. *Gr. Lat.* 8. Lipsiæ 1557.

Danielis AGRICOLÆ, Monotessaron passionis Christi, 4. Basileæ 1614.

Er. ALBERI, Harmonia Evangeliorum. Roterodami.

Julii ALENI Dei Salvatoris vita, passio & mors ex 4. Evangelistis, Sinice. *Sotuel.*

Joannis ALESII, Methodus Evangelii J. C. sive Harmonia IV. Evangelistarum, in 8. Lichæ 1605.

† *Nat.* ALEXANDRI Harm. Evang. V. *ejus Expositio litteralis & moralis Evangelii J. C. secundum IV. Evangelistas* fol. Paris. 1703.

Christoph. ALTHOFERI Harmonia Evangelistarum, in 4. Jenæ 1653. 1658.

Dion. AMELOTTE, Vita Christi aut unitas quatuor Evangelistarum, *Gallice*, 12. Parisiis 1669. *Latine*, Ibid. 1670.

AMMONII, *Sacca dicti*, Harmonia, Canones & Capitula IV. Evangelistarum, interprete Victore Capuano, (*qui eam Tatiano malè inscripsit*) studio Othomari Luscinii edita. Augustæ Vindelic. 1523. 4. Moguntiæ 1524. 8. Coloniæ 1532. Eadem in Orthodoxographis & in Bibl. PP. † Eadem ex recognitione Casp. Bruschii, 8. Erfurti 1544. & in Micropresbytico in fol. Basileæ 1550. † Eadem *Gallicè* 8. Lugduni 1526. Eadem *Latine & Danice*, *Bibl. Cottoniana pag. 33.* Codex scriptus circa annum Christi 1020. tempore Canuti Angliæ & Daniæ Regis.

" Ammoniana Harmonia exhibebat integram „historiam Evangelicam, ipsissimis Evangelistarum verbis conceptam; adnexis ad marginem „textus cæterorumque Evangelistarum locis parallelis. Operis fundus erat Evangelium S. Matthæi, ut ex Eusebio discimus in epist. ad Carpianum. „Huic enim adjectas fuisse ait ab Ammonio reliquorum ὁμοφώνους seu ejusdem argumenti περικοπάς. *Joannes Millius pag. 63. prolegom. in Nov. Test. Græcum.*

J. ANDRE', Historia J. C. sive Harmonia IV. Evangelistarum, 12. Parisiis 1670.

Ant. ARNAULD, Historia & concordia Evangelica studio Theologi Parisiensis, 12. Parisiis 1653. 1660. Lovanii 1675. 4. editio 12.. Antuerpiæ 1689. Eadem V. Biblia Gallica, fol. Bruxellis 1701. 1702. *Gallice* 12. Parisiis 1669. Bruxellis 1676. 8. Ibid. 1700.

† *Jo.* AVENARII, Harmonia Evangel. 12. Basileæ 1588.

Joan.

Joan. BAAZII, Harmonia Evangelica, 4. Calmariæ 1627.

Ludov. DE BAR, Passio J. C. ex IV. Evangelistis ordinate contexta cum explicat. 8. Romæ 1591.

Sebastiani BARRADII, Concordia Evangelica cum comment. 4. vol. fol. Conimbricæ 1599. & sequent. Moguntiæ 1601 1627. 4. vol. 4. Venetiis 1606. 4. vol. Lugduni 1608. 1621. Antuerpiæ 1613. 1622.

Benj. BEAUBORT, Monotessaron Evangeliorum cum exposit. *Gallicè*, 8. Parisiis 1552. 1560.

Thomæ BEAUXAMIS, Evangelica Concordia, seu historia cum comment. 4. vol. fol. Parisiis 1585, 3. vol. fol. ibid. 1590. Lugduni 1593. Parisiis 1650.

Cæsaris BECILLI, Connexio Evangeliorum in qua textus ordine servato rerum gestarum series indicatur, 8. Romæ 1625. 12. Parisiis 1631. & 1651.

Detlevii Beckmanni, Historia vitæ & gestorum J. C. ex IV. Evangelistis, Germanice, 8. Hamburgi 1684.

† *Jani Bircherodii*, series Chronologica annorum J. C. 4. Hafniæ 1679.

Jo. Bourghesii, Historia & Harmonia Evangelica tabulis & quæstionibus explicata. fol. Montibus Hannoniæ 1644.

Lau-

Laurentii BRANCATII de Laurea, vita & opera Jeſu Chriſti manu SS. Evangeliſtarum ſcripta vel contextus Evangelicus uno quatuor Evangeliſtarum calamo ſacram Jeſu Chriſti deſcribens hiſtoriam, opus poſthumum, 12. Romæ 1695.

Ant. BROECWEY, Breve Evangeliorum Monoteſſaron, 8. Coloniæ 1539. 1542. 1550. Pariſiis 1551.

Florentii DE BRUIN, Harmonia Evangeliſtarum, (*ab initio Evangelii ad primum Chriſti paſcha à Joanne annotatum*) *Belgice*, 8. Dordraci 1690.

Jo. BUGENHAGII, Concordia Evangelica Hiſtoriæ paſſi Chriſti & glorificati, 8. Wittebergæ 1524.

Joan. BUISSONII *aliàs* RUBI, Hiſtoria & Harmonia Evangelica ſeu vita J. C. ex IV. Evangeliſtis in unum hiſtoriæ corpus congeſta, adjectis ſuis locis ordinis & conſenſus ratione, 8. Duaci 1571. 1575. 12. Coloniæ, 1572. 1608. 8. Romæ 1575. Leodii 1593. 12. Pariſiis 1608. 1609.

Henr. BULLINGERI diſpoſitio hiſtoriæ Evangelicæ per IV. Evangeliſtas in formam enchiridii redacta, 8. Tiguri 1557.

Henr. BUNTINGII, Harmonia Evangeliſtarum, *Germ.* fol. Magdeb. 1589. 1594. *Latinè*, fol. Ibid. 1591. *Suecicè*, fol. Holmiæ 1617.

Georgii CALIXTI, Quatuor Evangelicorum Scriptorum Concordia, *ex ejus dictatis inſcio autore edita*, 4. Halberſtadii 1624. Brunſwici 1634. 1649. Goslariæ 1638. Helmſtadii 1643. 1664.

Abrah. CALOVII, Harmonia quatuor Evangeliſtarum, commentario in IV. Evangeliſtas præmiſ-

ſa,

sa. V. *ejus Biblia V. & N. T. illustrata*, 4. vol. fol. Francofurti 1672-76. †Eadem Germanice, 8. Wittebergæ 1680.

Joannis CALVINI, Harmonia SS. Matthæi, Marci & Lucæ cum comment. fol. Genevæ 1553. 1560. 1582. 1595. 1604. 1614. 1624. 8. Ibid. 1563. Eadem Gallice, fol. Ibid. 1554. 1563. 1573. 4. Ibid. 1561.

Jacobi CAPELLI, Historia Christi ex IV. Evangelistis in Harmoniæ speciem digesta. V. *ejus operum catalogus*.

Thomæ CARTWRIGHTI, Harmonia Evangelica per analysin Logicam & metaphrasin Historicam illustrata. 4. Amstelodami 1630.

Francisci CARRIERE, Medulla Bibliorum, seu Concordia Evangelica, 16. Lugduni 1660.

Matthæi a CASTRO Epitome Concordiæ Jansenianæ 8. Antuerpiæ 1593.

Joann. CHARLIER Gersonii, Monotessaron seu unum è IV. Evangeliis, 8. Coloniæ 1546. *& inter opera Gersonii.*

Mart. CHEMNITII, Concordia Evangelica. V. *Joannis Gerhardi Concordia.*

† *Jo.* CHRISTIANI, Speculum Harmonicum præcipuarum harmoniarum, 4. Bernæ 1642. Idem *Germanice* 1643.

CLEMENTIS Langthoniensis Monotessaron, seu Concordia IV. Evangelistarum. *Oxonii, Biblioth. Universitatis cod. 19. Bibl. Collegii Mertonensis cod. 707. Bibl. Bodleiana cod. 1172. 2045. 2333. Cantabrigiæ* Bibl. *Aulæ Pembrochianæ cod. 43. n. 1972. Bibl. Ecclesiarum Angliæ codd. 1314. 8245. Romæ,*

Biblioth.

Biblioth. Cardinalis Ottoboni, codex scriptus à trecentis annis, Anglice à Jo. Wiclefo reddita, Biblioth. Bodleiana cod. 1279. Biblioth. Norfolciana.

Joan. CLERICI, Harmonia Evangelica, in qua uno conspectu 4. columnis verba Græca Evangelistarum integra conferuntur, addita Latina versione vulgata & editoris paraphrasi, fol. Amstelodami 1699. *Latine tantum* 4. Lugd. *seu potius* Francofurti 1700. *Anglice* 4. 1700.

† *Jo.* CLUVERII, Harmonia Evangelistarum digesta secundum paschata & itinera Christi, ex editione filii Mich. Cluverii, 4. Rostoch. 1628.

† *Laur.* CODOMANNI, Harm. Evang. *Germanice* 4. Norimbergæ 1568.

Barthol. COMANDI, vita & opera Jesu Christi manu SS. Evangelistarum scripta, vel contextus Evangeliorum sive unicum Evangelium secundum quatuor Evangelistas, 12. Romæ 1695.

Alani COPI, Historiæ Evangelicæ unitas seu singularia vitæ D. N. J. C. eo ordine, quo gesta sunt, recensita & ex ipsis quatuor Evangelistarum verbis contexta, Lovanii 1572. 4. Duaci 1603.

Simonis A CORROY, Pandectæ novæ Legis, seu Harmonia Evangelica & concatenatio, 16. Lugduni 1547. Parisiis 1551. Antuerpiæ 1555.

Abrahamus GOUET du Vivier, Historia Evangelica ordine naturali disposita, sive nova Harmonia IV. Evangelistarum (*ex ipsorum contextu secundum ver-*

sionem

sionem Gallicam Genevensem,) 4. Hagæ Comitis 1706.

Ludov. COULON, Harmonia IV. Evangelistarum circa passionem J. C. cum notis, *Gallicè*, 12. Parisiis 1645.

Roberti CREIITHII, Harmonia Evangelistarum *Dempsterus, hist. gentis Scoticæ.*

Pauli CRELLII, Monotessaron historiæ Evangelicæ. *Germ. è Bugenhagio fere*, 8. Wittebergæ 1566. 1571. 1613.

Adriani CROMMII, sanctissima IV. Evangelia historico ordine Concordiæ in modum digesta, 4. Lovanii 1633.

Didaci DEZA, Monotessaron, hoc est, contextus unicus quatuor Evangelistarum. *Bibl. Collegii Hispalensis, Nic. Antonius in Bibl. Hispana.*

† *Jac* DORAKRELLII ab Eberherz, Concord. Evangel. *Germanicè*. V. *ejus Harmonia Biblica*, fol Luneburgi 1686. Eadem separatim novis curis filii recensita, 8. ibid. 1688.

Thomæ DRAXI, Harmonia Evangelica ex Matthæo, Marco & Luca, commentariis Joan. Calvini oppolita, fol. Genevæ.

Thomæ EALCONII, Harmonia ex IV. Evangelistis, *Polonice. Sandius in Bibl. Antitrinitariorum.*

† *Laur.* ERHARD, Harm. Evang. *Anglice.* V. *ejus Hist. Ecclesiastica generalis trium priorum seculorum*, fol. Lond. *1707.*

† *Laur.* EDINGERI, Delineatio Harmonica ἀνολοθείας Evangelii de Christo, 8. Hafniæ 1670.

† *Rup.*

† *Rup.* ERYTHROPHILI, Catena aurea in Harmoniam Evangelistarum, 4. Magdeburgi 1604. & *Germanice* 4. 1608.

ERNESTI III. *Saxoniæ Ducis*, Harmonia Evangelica, *German. Witte, in biographio historico.*

Andreæ FABRI, Syntagma Hist. Evangelicæ, Harmonicum, *Germ.* 4. Ulmæ 1642.

Mart. Theodosii FABRICII, Harmonia historiæ passionis & resurrectionis J. C. ex quatuor Evangelistis concinnata, *Germ. Lat. Gr. & Hebraicè*, 8. Wittebergæ 1595.

Christoph. FISCHERI, Harmoniæ Evangelicæ ex IV. Evangelistis concinnatæ pars 1. *German.* fol. Ultzæ 1575. 1579. 1583.

† *Laur.* FORERI Vita J. C. 8. Dillingæ 1640.

† *Mich.* FOUGUE, Harm. Evang. *Gallicè* 1574. *conf. Rich. Simon Epist. select. l. 2. p. 101.*

Wilh. FRASERII, Concordantiæ in Evangelia, *Dempsterus Hist. gentis Scoticæ.*

† *Paul.* FRISII, liber de tempore ministerii Christi 4. Wittebergæ 1604.

Henr. GARTWAITH, Harmonia Evangelica, *Anglicè*, 4. Londini 1630. 1657.

Joan. GERHARDI, Harmonia Evangelica *Gr. & Lat. ex versione Desid. Erasmi*, è Mart. Chemnitio inchoata, à Polycarpo Lysero continuata, & à Joan. Gerhardo absoluta, 4. Francof. 1593. 1608. Jenæ 1617. 1626. 1627. fol. Francof. 1615. 3. vol. fol Genevæ 1628. 1645. Roterodami 1646. Jenæ & Hamburgi 1647. Francof. 1657. 3. vol. fol. Hamburgi 1704.

Rob.

Rob. GOULLET, Tetramonon Evangeliorum collectum & adunatum, 8. Parisiis 1635.

† *Sam.* GRADOCKII, Harm. Evang. *Anglice*, fol. Londini 1668.

Francisci DE LA GRANGE, Vita Sancti Sanctorum ex verbis singulorum IV. Evangelistarum, id est Monotessaron additis notis Evangelistarum, *Hebr. Gr. Lat. Imbonatus, Bibl. Latino-Hebræa.*

Frid. GREIFFEN, IV. Evangelistarum consonantium historia Christi, seu Harmonia Evangelistarum, *German.* Tubingæ 1647.

Christiani GROSSII, Harmonia Evangelistarum, *German.* 8. Stutgardiæ 1666.

Joannis HAMBRÆI, Passio D.N.J.C. Syriace & Latine ex IV. Evangelistis, 16. Parisiis 1635.

Joan. DE LA HAYE, Quaternio Evangelistarum, seu Evangelicæ historiæ dispositio ipsis Evangelistarum verbis ordinatâ serie distributa, 4. Duaci 1607. 2. vol. fol. Ibid. 1609.

† *Joan. Henr.* HEIDEGGERI, Harm. IV. Evangel. V. *ejus Enchirid. Bibl. lib. 8. cap. 6.*

Prothasii HENRIET, Harmonia Evangelica, 4. Parisiis 1660. 12. Ib. 1665. *Gallicè*, 4. Ib. 1667.

HERMANNI *Zoëstii*, Evangelium ex quatuor unum, V. *Catalogus operum*, 8. Havniæ 1701.

Georgii HESERI, Vitæ Christi Monotessaron Evangelicum, 12. Monachii 1657.

Joan. Andreæ HIUD, Historia historiarum sive Vita Christi una cum Harmonia ex IV. Evangelistarum verbis, *Anglicè*, 8. Londini 1632.

† *Jo.* HUSSI, Collectio gestorum Christi secundum tres annos prædicationis ejus digesta. V. *ejus Opera* fol. Norimb. 1558.

Corn JANSENII *Gandav.* Concordia Evangelica, 8. Lovanii 1549. Eadem cum commentario, fol. Lovanii 1572. 1577. 1617. Ludguni 1576. 1594. 1606. 2. vol. 4. Venetiis 1566. 1579. Antuerpiæ 1585. 1613. Coloniæ 1592. Coloniæ & Moguntiæ 1624.

† *Corn.* JANSENII *Yprensis* Tetrateuchus, 4. Lovan. 1639.

Petri IRUROSQUI, Series totius Evangelii J. C. ex IV. Evangelistis concinnata, fol. Stellæ Navarræorum 1557.

Jacobi JUNTERBUCK, Passio Domini secundum IV. Evangelistas. *Frisius in Bibliotheca Gesneriana.*

† *Dav.* KLUGII, Harmonia Evangelistarum Chemnitio-Lysero-Gerhardiana in tabulas redacta, 4. Jenæ 1670.

† *Antonii à* KONINCKSTEIN Enarratio in Monotessaron Evangelicum, 8. Coloniæ 1539.

Joan. KROMAIERI, Harmonia Evangelistarum, *Germanice* 8. Jenæ 1636.

Bernardi LAMY, Historia sive Concordia IV. Evangelistarum, 12. Parisiis 1689. Eadem cum commentario, 4. Ibid. 1699.

† *Joan.* LIGHTFOOT Harmonia Evangelistarum inter se & cum Vet. Test. V. *ejus Operum tom. 1.*

† *Val. Ern.* LOESCHERI Tentamen accuratæ Harmoniæ V. *in ejus Relationibus non-antiquis Germanice editis an. 1701. p. 164. seq.*

Gilbar-

Eilhardi LUBINI, Monotessaron seu historia Christi ex IV. Evangelistis, *Lat. Gr. Germanice*, 4. Rostochii 1609. 1612. Francof. 1615. *Lat. & Gr.* 4. Rostochii 1628.

Severini LUBOMLII, Monotessaron Evangelicum, ex IV. Evangelistis connexum, folio Cracoviæ 1607.

Reinhardi LUTZ, Harmonia seu Historia sancta ex IV. Evangeliis cum comment. fol. Basileæ 1561. absque comment, 8. Ibid. 1563.

Thomæ LYDIAT, Harmonia Evangeliorum Hebraice, 2. vol. 4. ex dono Guillelmi Cowardi. *Bibl. Bodleiana pag 86. catalogi librorum msc. Angliæ part. 2.*

Ejusdem, Harmonia Evangeliorum Græce. *Ibidem.* Harmonia Evangeliorum Anglice. *Ibidem.*

Polycarpi LYSERI, Harmonia Evangelistarum. V. *Joannes Gerhardus.*

† *Jo. Heinr.* MAII, Harmonia Evangelica omnium dictorum & factorum Domini nostri J. C. usque ad Pascha σαυρώσιμον, perpetua paraphrasi & commentario ex singulis commatibus cognitionem veritatis & praxin pietatis commonstrante illustrata. 4. Giessæ 1707.

Ex præfatione: Compendium non tantum vasti operis Chemnitio-Lyseriani, Lightfootiani aliorumque exhibebo, sed & occasionem suppedito plura meditandi.

† *Jo.* MATHESII Historia J. C. è IV. Evangelistis, *Germanice*, Norimbergæ 1568.

Gerhardi MERCATORIS, Evangelicæ historiæ quadripartita monas, sive Harmonia IV. Evangelistarum, contra Carolum Molinæum, 4. Duysburgi 1592. 1603.

† *Gortvvaldi* MESCHINI tabula nova Harmoniæ Evangelicæ, edita Spiræ, *teste Lipenio*.

† *Theobaldi* MEVSCHII Harmonia Evang. 4. Hanoviæ 1604.

† *Rich.* MONTACVTII Harm. Evang. V. *ejus Origines Ecclesiasticæ*, 2. vol. fol. Londini 1636, 1640.

Caroli MOLINÆI, Collatio & Unio IV. Evangelistarum cum annotat. 4. *absque loco* (*Hanoviæ Fabric.*) *1565*. Eadem, V. *ejus opera*, Parisiis 1681.

Dominici NANI *Mirabellii*, Monotessaron Evangeliorum, sive Harmonia è quatuor Evangelistis *Genuæ*, *Bibl. Fr. Prædicatorum Cœnobii Castellensis*, *Sixtus Senensis*.

Sebast. NIEMANNI, Harmonia Evangelica historiæ passionis Christi, 4. Jenæ 1671.

† *Georg.* OENOPOLÆ, Harmonia Evangelica, fol. Francofurti 1607.

† *Jo. Godfr.* OLEARII, Vita Christi, *Germanice*, 12. Halis Sax. 1669.

Andr. OSIANDRI, Harmonia *Græce & Latine*, libris IV. in quibus Evangelica historia e IV. Evangelistis ita in unum est contexta, ut nullius verbum ullum omissum, nullum alienum immixtum, nullius ordo turbatus, nihil non suo loco positum: omnia vero litteris & notis ita distincta sunt, ut quid cujusque Evangelistæ proprium, quid cum

alüs

aliis & cum quibus commune sit, primo statim adspectu deprehendere queas, addito libro annotationum & elencho sive indice per tabulas argumentorum. fol. Basileæ 1573. *Germanice*, 8. 1540.

† *Osiander*, inquit Jo. Ge. Pritius Introd. in lect. N. T. c. 15. § 18. primus suscepit ostendere, nullum Evangelistam extra ordinem suam condidisse historiam.... Demum *Abr. Calovius*, peculiarem harmoniæ sacræ adhibendam esse operam ratus.... adeo dextre coagmentavit Evangelistarum relationes, ut neutiquam opus habuerit, ullam, quæ ab Evangelistis refertur, historiam eo, quo proponitur, loco movere & transponere.... Post hunc *Sandhagenius* harmoniam Evangelistarum exhibuit secundum ordinem temporis, quo quæque contigerunt, & quam ipsi auctores sacri observarunt, dispositorum. *Idem quoque institutum fuisse videtur Abr. Coueti de Vivier.*

† *Pauli de* PALATIO, Harmonia Evangel. 4. Constantiæ 1605.

Francisci PARIS, Concordia Evangeliorum cum explicationibus, *Gallice*, 2. vol. 8. Parisiis 1696-8.

Joan. DE PARYS, Margarita Evangelica, seu Vita Christi ex IV. Evangeliis ordinate disposita, 4. Antuerpiæ 1657. & cum Auctario 1660.

† *Joach.* PERIONII, Harm. Evang. fol. Paris. 1553.

† *Dionys.* PETAVII, V. *ejus Doctrina temp. XII. 18.*

† *Pauli* PEZRON, V. *ejus Historia Evangelica per Judaicam & Romanam confirmata, 12. Parisiis 1696.*

Jacobi LA PEYRE D'AUZOLES, Sancta Evangelia juxta sanctos Evangelistas, fol. & 4. Parisiis 1610. Eadem *Gallicè*, fol. & 4. Ibid. 1610.

Guill. POSTELLI, Concordia IV. Evangelistarum sive Vita Christi, *Gallice*, 16. Parisiis 1562.

POTENSTEINERI, Harmonia Evangelica, *German.* 4. Amstelod. 1653.

Caroli LE PREVOST D'HERBELAY, Vita Christi sive Concordia IV. Evngelistarum, *Gallice*, 4. Parisiis 1653. 2. editio aucta, 4. Ibid. 1656.

Greg. PRIMATICCII, unum Evangelium ex quatuor Evangeliis contextum. V. *Epistola ejus nuncupatoria comment. in Epist. Pauli*, 4. Venetiis 1564.

† *Jo. Georg.* PRITII Harm. IV. Evangel. V. *ejus tabula Chronologica c. 36. Indroduct. in lectionem N. T. 12. Lips. 1704.*

† EIUSDEM Historia passionis J. C. ex IV. Evangelistis *Græce* collecta. V. *N. T. Græcum ex editione secunda Pritii 12. Lipsiæ 1709.*

Gabr. DE PUISHERBAUT, Tetramenon sive Symphonica & concentus IV. Evang. 16. Parisiis, 1547.

† *Barthol.* RADMANNI Vita Christi, Fol. Francofurti 1600.

Vinc. REGII, Concordia Evangelica. V. *Ejusdem Evang. dilucidationes, 3. vol.* fol. Coloniæ 1615-16.

Jo. Pauli. RESENII, Apparatus Evangelicus sive Harmonia IV. Evangelistarum. *Bibl. Academiæ Hafniensis, Mollerus pag. 297.*

Eberh. REUSS, Harmonica deductio vitæ JESU Christi, 4. Francofurti 1603.

Joan. Bapt. RICCIOLI, Evangelium unicum, ex ipsis verbis IV. Evangelistarum conflatum, 12. Bononiæ 1667.

Barth.

Barth. RICCII, Vita D.N. J.C. ex Evangeliorum contextu cum figuris, 8. Romæ 1607. Eadem cum scholiis, 8. Pictavis 1621. *Italicè*, 4. Romæ 1609.

† *Jo.* RICHARDSONI, Harmonia Evang. V. *Usserii Annales V. T. in fine.*

Petri à RIVO, Monotessaron seu Concordia Evangelica msc. *Lovanii apud Patres S. J. Valerius Andreas.*

Jo. ROBERTI, Mysticæ Ezechielis quadrigæ, hoc est sancta IV. Evangelia historiarum ac temporum serie vinculata *Græc. Lat.* fol. Moguntiæ 1615.

† *Franc. de* ROXAS Concordia Evangel. cum comment. fol. Madrit. 1621.

Sebast. LE ROUX, Concordia IV. Evangelistarum plena, recte ordinatam, planeque cohærentem J. C. historiam novâ eaque expeditissimâ arte exhibens, cum variis annotationibus, 8. Parisiis 1699. *Gallicè*, 8. Ibidem 1699.

† Singularis artis opus appellat Autor hanc Evangelist. Concordiam à se adornatum, qua una X. annorum spatio se totum detentum fuisse innuit, & eandem nunc demum absolutam operæ industriæque omnium, quotquot unquam in simili labore occupati fuerint, anteferendam esse totus sibi persuadet. *Act. Erud. Lips. a. 1700. p. 82.*

Joan. RUBUS, V. *Buissonus.*

Danielis SACHSII, Harmonia Evangelistarum, *Germanicè* 3. vol. fol. Francofurti 1651. 1658. 1662.

† *Casp.* SAGITTARII Harmonia Evangelica Passionis J. C. 4. Jenæ 1684.

" Idem argumentum docte persecutus est & „Evangelistarum narrationes diligenter inter se contulit. *Ant.* BYNAEUS in libris 3. de Christo crucifixo 4. Amst. 1691. 1696. 1698.

† *Casp. Herm.* SANDHAGENII, Introductio in historias J. C. secundum ordinem temporis, *Germanice*, 8. Luneburgi 1688. *Latine* V. *Joann. Georg. Pritii Introd. in Lect. Nov. Test. cap. 35.* 12. Lips. 1704.

Justi Georgii SCHOTTELLI, Concordia IV. Evangelistarum, *Germanice* 8. Brunswigi 1675.

Andreæ SEELMATER, Symphonia Evangelistarum, 4. Basileæ 1613. *German.* 4. Ibidem 1634.

Nicol. SELNECCERI, historia passionis, mortis & resurrectionis Christi, *Græce & Lat.* ex IV. Evangelistis collecta cum prolegomenis 8. Lipsiæ 1583.

† *Casp.* SERRANO Compendium Concordiæ Evangel. Jansenii, 8. Colon. 1593.

† *Georgii* SIGELII Historia J. C. fol. Norimberg. 1585.

† *Barthol.* SIULTATI Diarium Humanitat. Christi, *Germanice*, 4. Francofurti ad Viadrum 1600.

† *Georgii* STEINHARDI Evangelistarium, Lipsiæ 1593.

† *Rob.* STEPHANI Harmonia Evangel. fol. Parisiis 1553.

Jo.

†*Jo.* STINERI Harmon. Evangel. fol. Colon. 1629.

TATIANI *Syri*, ſanctorum Evangeliorum Diateſſaron, id eſt unum ex quatuor. *Extat in Orthodoxographis*,

" Tatianica (*Harmonia*) quæ titulo iſto fertur," brevicula erat hiſtoria rerum Chriſti, propriis Au-," ctoris verbis expreſſa; ac nihil minus quam Har-," monia.," *Ita Jo. Millius pag. 53. Prolegom. in Nov. Teſtamentum Græcum.*

† TAYLORI, Vita Chriſti *Anglice*, fol. Londini 1657.

† *Salom. van* TILL, Harmonia Evangelica *Belgicè. V. ejus Commentarius in Matthæum*, 4. Dordraci 1687.

† *Seb. Nau.* TILLEMONTII, Harm. Evang. *Gallice. V. ejus Memoriarum ad Hiſt. Eccleſiaſt. ſpectantium P. 1.* in 4. Pariſiis & in 12. Bruxellis 1694.

Guidonis TERRENI *ſive è Perpiniano*, Quatuor unum, hoc eſt Concordia Evangelica cum commentariis, fol. Coloniæ 1631. 1641. 1646. 1657.

Nicolai TOINARD, Evangeliorum Harmonia Græco-Latina *cum quibusdam notis & prolegomenis* fol. Pariſiis Andr. Cramoiſy 1707. *Jam ante aliquot annos hac fere integra ſchedis ſejunctis excuſa fuerat.*

Ex Capite II. Prolegomenor. "Græcus textus ex-," cuſus eſt ad vetuſtiſſimos duos Vaticanos codices ac," Latinam veterem verſionem, quando ſcilicet hæc," cum illis convenit. Variantes autem illas à Vulgato," textu Vaticanas lectiones, nunquam quod ſciam re-,"

„censitas, excerpsit vir clariss. Carolus Cato de Court, „easque dum viveret nobiscum officiosissime com-„municavit. *Ex Capite III.* Series textus Latini singu-„lari columnâ comprehenditur... Græci textûs inter-„pretationem partim novam, partim ex veteri Vul-„gata mixtam, modo plene modo compendiose ex-„hibet.„

Joannes VARENACKERI, Monotessaron. Asservatur Lovanii in Theologorum Collegio absolutius quidem eo, quod Joannes Gerson edidit, magnâ tamen parte illi simile. *Valerius Andreas.*

Arnoldi VENNEKENS, Libellus de vita & passione J. C. collectus ex IV. Evangelistis. Gandavi 1575.

† *Jo. Mariæ* VERRATI, Carmelitæ, Harmonia Evangelica, Venetiis 1571.

Hieron. VIGNIER, Concordantia Evangelica, *Gallice*, 12. Parisiis 1662.

Didaci de VILLALOBOS, Concordia Evangelistarum seu Evangelium secundum quatuor Evangelistas cum annotationibus minime vulgaribus, 8. Pinciæ 1555.

† *Pauli* VOETII H. Evang. 4. Amstelodami 1654.

† *Gerh. Jo.* VOSSII Harmoniæ Evang. de passione, morte, resurrectione & ascensione J. C. libri 3. 4. Amst. 1656. Ejusdem liber de Genealogia Christi, 4. ibidem 1643. & inter Opera VI. Vol. in fol. edita.

Jacobi USSERII, † (seu potius *Anonymi Angli*, in Bibliotheca Usserii reperta) Harmonia Evangelistarum, ex Anglico *Germanicè* translata 8. Francof. 1672. & cum præfatione Aug. Herm. Franckii 8. Halæ Sax. 1700.

† "In hac Harmonia laudandum, quod Chrono-logiam

logiam habeat præfixam, & in tralatione Germa-„ nica non textus saltem adhibeatur ex versione Lu-„ theri; sed & Anglica versio in nostrum idioma con-„ versa, aliis tamen litteris repræsentetur; tum quod„ eruditissimæ ad textum sacrum adjectæ sint anno-„ tationes, eundem multis in locis insigniter illustran-„ tes, licet eædem per omnia omnibus vix sese adpro-„ baturæ sint. *Jo. Georg. Pritius in Introd. in lect. N. T. c. 15.*

Michaëlis WALTHERI, Concordia historica quatuor Evangelistarum, *Germanice*, 4. Norimbergæ. 1633.

† *Edidit etiam Waltherus Harmoniam Biblicam, s. Conciliationem locorum V. & N. T. apparenter sibi contradicentium, Norimbergæ a. 1654. sæpiusque ibidem excusam.*

† *Guilielmi* WHISTON brevis Consideratio Chronologiæ V. T. & Harmoniæ Evangelistarum, Anglice, 4. Cantabrigiæ 1702.

† *Danielis* WITBY, H. Evangelist. *Anglice*, V. *Comment. in N. T. fol.* Londini 1702

Jo. WICLEFUS, V. *Clemens Langthoniensis.*

Georgii WIRTH, Vita seu Evangelium J. C. ex Evangelistis &c. fol. Francof. ad M. 1594. † 4. 1610.

Philippi WOLTERRANI, *sive Volaterrani*, Concordantiæ Evangeliorum. *Wadingus.*

Andreæ ZANI, Monotessaron historiæ passionis Dominicæ contextum ex IV. Evangeliorum narratione &c. *Italice*. Venetiis 1645.

† *Philippi* ZIEGLERI Concordia Evangel. *Germanice*, in fol. Francof. 1620.

Sunt

† *Sunt & alii nonnulli, quos præter hactenus commemoratos Harm. Evang. scriptores recenset Fabricius; nempe e priscis Eccles. doctoribus* Theoph. Antiochenus, Julius Africanus, Eusebius, Epiphanius, Augustinus, Hieronymus, &c. *è recentioribus* Baronius, Basnagius, Centuriatores Magdeb. Bebelius; *Sed veterum illorum, si quæ unquam extitere, harmoniæ interciderunt, ceteri non peculiares libros sub hoc titulo publicarunt, sed in Annalibus suis &c. data occasione Evangelistarum relationes invicem contulere. His deniq; addendi sunt* duo auctores Anonymi, *quorum alter* Parisiis 1653. *alter* 2. vol. 12. Bruxellis 1676. & quidem *Gallice* Concordiam Evangelicam *edidit.*

CAPUT

CAPUT XV.
CONCORDANTIÆ BIBLIORUM, INDICES MAJORES, AC VARIANTIUM LECTIONUM COLLECTIONES.

SECTIO PRIMA.
CONCORDANTIÆ BIBLICÆ.

ANTE aliquot ſecula piis & induſtriis in Eccle-„ ſia Chriſti viris occaſio data eſt de *Indice S.*„ *Scripturæ* cogitandi, qui non tantum res fru-„ ſtatim, ſed univerſam Scripturam per membra red-„ deret, ut facilis eſſet vel ad voces dubias inve-„ ſtigandas, ſeu ad loca Scripturæ conferenda, ſeu ad„ memoriam juvandam ſive acceſſus, ſive regreſſus.„ Indicem hunc Biblicum tanquam rem novam, no-„ voque ceu artis vocabulo CONCORDANTIAS,„ vocarunt, & à Bibliis BIBLICAS, quales diverſis„ temporibus, in diverſis linguis, diverſæ prodierunt.„ *Ita Joan. Buxtorfius in præfat. Concordantiarum Hebraic.*

CON-

CONCORDANTIÆ Hebraicæ.

DE usu Concordantiarum Biblicarum, auctore Conrado Kirchero, 4. Wittembergæ 1622.

Concordantiæ Hebraicæ, in 4. *Bibl. Bodleiana cod. 5440. Bibl. Ecclesiarum Angl. cod. 3468.*

מאיר נתיב id est, Illuminans viam seu Concordantiæ Hebraicæ, auctore R. Mardochæo Nathan, cum præfatione R. Isaaci Nathan, fol. Venetiis, Dan. Bombergi 283. (1523.

Legitur in Chronico David Gans, cui titulus, Germen David pag. 6. ad annum 198. supput. minoris (qui est annus Christi 1438) " R. Mardochæus Na-„than transtulit librum Concordantiarum ex lingua „Latina in linguam Hebræam anno 198. sicut cla-„rum est ex præfatione libri ipsius. In quibusdam au-„tem libris scriptum est, quod nomen authoris sit R. „Isaac Nathan.„

" Idem est Mardochæus Nathan & Isaac Nathan. „Incepit opus suum anno min. supput. 198. h. e. an-„no Christi 1438. & absolvit A. 208. h. e. Christi „1448. intra decennii nimirum spatium. Neque ta-„men solus laborem omnem devoravit, sed plurium „Scriptorum operâ ea in re usus est, sicut ipse fate-„tur: " *Et quia desideravi ut quam citissime opus „perficeretur, scribis pluribus injunxi negotium con-„ficendi illud* &c. *Ita Jo. Buxtorfius in præfat. Concord. Biblicarum.*

Scribit

Scribit *Ghedaliah in Chronico suo Schalscheleth Hakkabalah, fol. 36. quod* " R. Isaac Nathan trans-„ tulit Concordantias, quas composuit Pere (*Pater*)„ Arloto (*Arlotus*) ex lingua Latina in linguam He-„ braicam. „ *Buxtorfius ibidem.*

Concordantiarum Hebraicarum capita quæ sunt de vocum expositionibus à R. Mardochæo Nathan conscripta & Latinè translata per Antonium Reuchlinum, fol. Basileæ, Henricpetri 1556.

"Reuchlini interpretatio est vitiosissima & innu-„ meris scatet erroribus, ubi mentem authoris non„ est assecutus; præterquam quod in ea textus He-„ bræus corruptissime est punctatus.„ *Idem ibidem.*

Eadem capita lingua Latina descripta a Nic. Fullero, cujus versio nunquam in lucem edita est, sed in Bibl. Bodleiana cod. 2970. propria ipsius manu exarata servatur. *Pocockius in præfat. comment. in Joelem.*

Concordantiæ Hebraicæ R. Mardochæi Nathan *mendis quibusdam e priori editione sublatis, sed nihil adauctis vel immutatis*, *Buxtorfius ibidem*, in folio. Basileæ, Ambr. Frobenii 5341. (1581.

Concordantiæ Bibliorum Hebræo-Germanicæ, literis Hebraicis per R. Anschel. 4. Cracoviæ 344. (1584.

Concordantiæ Bibliorum Hebraicæ & Latinæ. auctore Maria a Calasio, 4. vol. fol. Romæ 1621.

"Textus Hebræus hic ex R. Mardochæi concor-„ dantiis est desumptus, ejusdemq; ordo & methodus,„ retenta.... Voces Chaldaicæ ex Daniele & Esra pas-„ sim suis locis insertæ, sed non omnes. Radicum„ expositionibus Hebraicis R. Nathanis subjuncta est,„ La-

„Latina illarum interpretatio, quæ, ut apparet, ex „Reuchlino majore ex parte est desumpta. Huic „expositioni ampliorem deinde author ipse „addidit. Præterea voces aliarum linguarum, ut „Rabbinicas, Chaldæas, Syriacas, à Radicibus He-„bræis descendentes & cum illis convenientes, si-„mul adducit & explicat. Universum autem opus „literali interpretatione Latinâ ad latus positâ, quæ „ex Pagnino utplurimum desumpta est, illustra-„tum, additis in margine Vulgatæ versionis & LXX. „Interpretum discrepantiis. „ *Buxtorfius ibidem.*

Concordantiæ Hebraicæ studio Christ. Crinesii editæ, 4. Wittebergæ 1627.

Corcordantiæ Bibliorum Hebraicæ, novâ & artificiosâ methodo dispositæ, in locis innumeris depravatis emendatæ, deficientibus plurimis expletæ, radicibus antea confusis distinctæ, & significatione vocum omnium Latinâ illustratæ. Accesserunt novæ Concordantiæ Chaldaicæ vocum quæ corpore Biblico Hebraico continentur, cum præfatione quâ Operis usus abunde declaratur, per Joannem Buxtorsium filium, fol. Basileæ, Königii 1632.

"Materia harum Concordantiarum sunt omnes „voces Hebrææ flexiles, quotquot in S. Scripturæ „Vet. Test. libris Hebræâ linguâ scriptis extant; „quædam etiam particulæ indeclinabiles: deinde „voces Chaldææ omnes, quotquot in Danielis & „Esræ capitibus continentur. Voces Hebræas sup-„peditavit nobis è suis Concordantiis R. Nathan. *Idem, in præfatione sua.*

Manua-

ManualeConcordantiarum Hebræo-Biblicarum, 4. Wittebergæ 1653.

Concordantiæ particularum Hebræo-Chaldæarum, auctore Christiano Noldio, fol. Hafniæ 1675. 4. Ibidem 1679.

Fons Sion sive Concordantiarum Hebraicarum & Chaldaicarum Jo. Buxtorfii epitome ad instar Lexici, auctore Christiano Ravio, 8. Berolini 1677.

Epitome Concordantiarum Bibliorum Hebræo-Græco-Germanicorum 2. partibus absoluta, quarum prior voces omnes Hebraicas & Chaldaicas Veteris Testamenti; posteriorGræcas Nov. Test. & quæ in versioneLXX.Interpretum leguntur exhibet, cum significatis Germanicis è versione Lutheri, authore Friderico Lanckisch, 4. Lipsiæ & Francofurti 1680.

Thesaurus linguæ sanctæ seu Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum, una cum Concordantiis Hebraicis, in quibus universæ & singulæ voces Hebræo-Biblicæ cum locis suis, quibus in textu occurrunt, enarratæ sunt & expositæ &c. à Guillelmo Roberson, 4. Londini 1680.

Concordantiæ Hebræo-sacræ juxta seriem cujusque constructionis Syntacticæ &c. authore Antonio Laymanno, fol. 1681.

CONCORDANTIÆ
Chaldaicæ & Syriacæ.

Concordantiæ Chaldaicæ VeterisTestamenti. V. *supra Concord. Hebr. ad an. 1621. 1632. 1675. 1676. 1677.*

Concordant.Chald.& Syr.ex Dan.& Esræ capitibus Chald. scriptis studio M. Frostii, 4. Witteb. 1617.

Concordantiæ & Syriacæ Novi Testamenti per Davidem Clodium. *Witte in Biographio, hist. ad an. 1687.*

Lexicon Syriacum Concordantiale Novi Testamenti elaboratum a Carolo Schaaf. 4. Lugd. Batav. 1708.

CONCORDANTIÆ Græcæ.

MEmoratur *de Euthalio Rhodio* Monacho S. Basilii, quod ad industriam Hugonis Carensis „Græco sermone collegerit opus Concordantiarum in universa Biblia anno D. 1300. Hujus „authoris meminit Sixtus Senensis & ex eo Genebrar- „dus in Chronologia. „ *Jo Buxtorfius præf. Concorc. Hebr.*

Concordantiæ Veteris Testamenti Græcæ Ebræis vocibus respondentes auctore Conrado Kirchero, 2. vol. 4. Francofurti, Claudii Marnii 1607.

Concordantiæ Græcæ Veteris Testamenti, Hebraicis vocibus respondentes, sive Conradi Kircheri Concordantiæ inversæ, 2. vol. fol. *Biblioth. Bodleiana codd. 3046-47.*

Epitome Concordantiarum Græcarum Kirchori, ab Arnoldo Bootio confecta. *Bibl. Segueriana pag 37.*

Symphonia sive Novi Testamenti Concordantiæ Græcæ, auctore Xisto Betuleio, fol. Basileæ 1546.

Con-

Concordantiæ Græcæ Novi Teſt. ab Henrico Stephano concinnatæ, fol. Genevæ, typis Pauli Stephani 1600.

Eadem, ſecunda editio auctior, fol. Genevæ, Choüet 1624.

Concordantiæ Græcæ Novi Teſtamenti correctius, ordinatius, diſtinctius & plenius editæ, operâ Eraſmi Schmidii, *optima editio*, in fol. Wittebergæ, Bergeri 1638.

CONCORDANTIÆ Latinæ.

OMnium primæ fuerunt Concordantiæ Latinæ, quibus reliquæ omnes nativitatis ſuæ debent originem. Illarum author primus quis fuerit, certo dici vix poteſt. Manuſcripta Exemplaria, ut & primæ illarum editiones nomen authoris adſcriptum non habent neque tempus... Quatuor tamen authores præcipue nominari video, à quibus primordia ceperint."

" Primus eſt *Antonius* dictus *de Padua* B. Franciſci diſcipulus... qui obiit A. D. 1231. Hujus auctoris meminerunt plurimi Scriptores, ſed quod Concordantiarum fuerit author, nihil produnt."

Secundus eſt *Hugo Carenſis* ſeu *de S Caro* ex ordine Prædicatorum primus ad Cardinalitiam dignitatem evectus: obiit A. D. 1262 .. Hic Biblia univerſa commentariis illuſtraſſe fertur. *Poſt hos Commentarios*, ſcribit Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta lib. 4. *primus omnium excogitavit indicem magnum in ſacro-ſancta Biblia* CONCORDANTIÆ BIBLIÆ *prænotatum, laborioſum ſane & immenſi tædii, ac temporis opus, ſed ſacrorum voluminum ſtudioſis*

„*magnopere necessarium &c.* Sixto adstipulatur Antoninus Senensis, part. 3. Summæ historialis tit. 19. „cap. 5. §. 2.

„Tertius est Arlottus, Ordinis Minorum, qui floruit A.D. 1290. Hujus meminerunt Trithemius, „Gesnerus & Sixtus Senensis, eique Concordantiarum V. & N. Testamenti collectionem tribuunt.

„Quartus est Conradus Halberstadiensis, Ordinis „Prædicatorum, de quo scribit Sixtus Senensis in Bibl. „sancta, *quod ad imitationem Hugonis Cardinalis „consimili labore Concordantias Bibliorum ordinaverit, in quibus non solum dictiones declinabiles, „quod prius fecerat Hugo, sed & omnes indeclinabiles orationis partes juxta Alphabeti seriem adjecerit.* Floruit & hic A. D. 1290. juxta Senensem & „Trithemium.

„Tempore Concilii Basileensis anno 1430. *Joannes de Segovia,* vel ut alii *de Secubia* Th. Dr. & „Canonicus Toletanus separato volumine particularum indeclinabilium Indicem seu Concordantias copiosas congessit, & in præfatione expresse scribit, *particulas illas in majoribus Concordantiis tum non repertas fuisse (deinde occasionem hujus laboris Buxtorfius hic indicat :)* Totum „autem opus quinquennii spatio ad umbilicum & „ultimam suam perfectionem ab ipso perductum „fuit.„

Hæc ex Jo. Buxtorfio in præfat. Concordantiarum Hebraicarum.

Rem alio modo narrat Joannes Trithemius tom. 2. Chronici Hirsaugensis pag. 65. his verbis : " Concordantias Bibliæ V. & N. Testamenti, quas *Re-*„ *per-*

pertorium haud improprie nuncupamus, ipse (*Conradus Halberstadiensis*) primus juxta ordinem „ Alphabeti excogitasse dicitur. ... Post plures annos, „ hoc ipsum Bibliæ repertorium per multos viros eruditos fuit ampliatum & maxime tempore Concilii „ Basileensis per Joannem de Ragusio, deinde Gualtherum Scotum, ac postremo per Joannem de Secubia S. Th. Doctorem studiosissime consummatum est, & in ea forma, qua nunc impressum cernitur, perfectum. *Hæc ille.*

Concordantiæ Bibliorum & Canonum, fol. Bononiæ, Hugonis de Colonia 1479. 1486.

Concordantiæ Magnæ, fol. Norimbergæ, Antonii Coburger 1485. 1487.

Concordantiæ Bibliorum, studio Joan. Nivicellensis, fol. Basileæ 1489.

Concordantiæ majores cum declinabilium tum indeclinabilium utriusque Testamenti dictionum; præmissa præfatione Jo. Frobenii editoris; pars secunda quæ dictionum indeclinabilium Concordantias continet, a Joanne de Secubia, fol. Basileæ, Frobenii 1486. 1523. 1525. 1526.

Concordantiæ, in folio. Apud Hæredes Vegelii 1500.

Index Alphabeticus ex singulis libris & capitibus tam Veteris quam Novi Testamenti, auctore Gabriele Bruno. V. *Biblia Latina* Basileæ 1514.

Magnæ Concordantiæ S. Scripturæ, fol. Lugduni, Marefchal 1526. 1528.

Concordantiæ majores S. Scripturæ, studio Jo. Schotti, fol. Argentorati 1526.

Index utriusque Testamenti, 8. Antuerpiæ, Joan. Steelsii 1534.

Biblia Alphabetica seu Concordantiæ Bibliorum ita digestæ, ut, sub qualibet Alphabetici ordinis litera, utriusque Testamenti authoritates à monosyllabis incipientes reperiantur. Opus majoribus, ut vocant, Concordantiis longè tum locupletius, tum perfectius, auctore Henrico Regio, 4. Coloniæ 1535.

Index Bibliorum seu Epitome historiarum sacrarum &c. ab Conrado Pellicano, fol. Tiguri 1537.

Index copiosissimus Veteris & Novi Testamenti, studio Roberti Stephani. 8. Parisiis, ejusdem typis 1540.

Concordantiæ majores, 4. Lugduni, Giuntæ, Gryphii 1540. In fol. Basileæ 1543.

Concordantiæ breviores, 8. Parisiis 1544.

Index V. & N. Testamenti, 8. Venetiis, ad insigne Spei 1544.

Magnæ Concordantiæ à Francisco Arola recognitæ, 4. Lugduni, Gryphii 1551.

Concordantiæ Bibliorum innumeris locis recognitæ à Joan. Gastio, fol. Basileæ 1551.

Concordantiæ breviores omnium fere materiarum, per Ant. Konygstein, 2. vol. 8. Parisiis 1551-52.

Concordantiæ utriusque Testamenti, studio Rob. Stephani, fol. Parisiis 1555.

Sacrorum Bibliorum absolutissimus Index quem Concordantias majores vocant, fol. Basileæ, Hervagii 1561. 1568.

Con-

Concordantiæ utriusque Testamenti, per Joan. Benedictum, fol. Parisiis 1562.

Concordantiæ Bibliorum novæ, integræ, 4. Antverpiæ, Arnoldi Birckmanni 1567.

Index Biblicus ad certa capita ordine alphabetico dispositus, 8. Antuerpiæ 1571.

Concordantiarum S. Scripturæ œconomia methodica, à Georgio Bulloco, in fol. Ib. Plantin. 1572.

Concordantiæ Bibliorum, 8. Ibid. Plantin. 1581. In 4. Ib. iisdem typis 1585.

Concordantiæ Bibliorum repurgatatæ & locupletatæ, In 4. Lugd. apud Juntas 1586.

Concordantiæ Bibliorum juxta recognitionem Clementinam, 4. Antuerpiæ 1599.

Concordantiæ Bibliorum maximæ, fol. Francofurti, apud Wechelios 1600.

Concordantiæ Bibliorum, 4. Lugduni, 1603.

Concordantiæ Bibliorum una cum annotationibus Francisci Lucæ Brugensis, fol. Antuerpiæ 1606. In 4. Antuerpiæ, Lugduni, Venetiis 1612. Lugduni 1615.

Concordantiæ sacr. Bibliorum Vulgatæ editionis, Hugone Cardinali authore, ad recognitionem jussu Sixti V. Pont. Max. Bibliis adhibitam recensitæ & emendatæ, operâ & studio Francisci Lucæ Brugensis, fol. Antuerpiæ, Moreti 1617. 4. Genevæ & Francof. 1625. 4. Parisiis, Dion. de la Noüe 1635. 1638.

Eædem ab Huberto Phalesio recognitæ, fol. Antuerpiæ, Moreti 1642. 4. Lugduni, Juilleron 1649. 1652. 4. Parisiis, apud Societatem 1656. 4. Lugduni 1667.

Eædem ad antiquos & novos codices collatæ, opera Theologorum Lovaniensium, 4. Coloniæ 1629 fol. Coloniæ 1661. 4. Ibid. 1663.

Eædem ab Hub. Phalesio recognitæ, in 8. majori. Coloniæ Agrippinæ, Balthazaris ab Egmond 1684. Moguntiæ 1685. in 4. Lugduni 1687. 1700.

Eædem nunc denuo cura & studio Jo. Georgii Siberbaur recognitæ, 4. Viennæ Austriæ, Mart. Endteri 1700.

Concordantiæ Bibliorum maximæ, fol. Francofurti & Hanoviæ 1618.

Index Biblicus, studio Joan. Piscatoris, 8. Herbornæ 1622.

Index Bibliorum quadruplex generalis, 8. Lugduni Batavorum 1623.

Index in sacra Biblia locupletissimus ex Latina versione Tremellii quoad Vetus, & Bezæ quoad Novum Testamentum, per Paulum Tossanum, fol. Francofurti 1624.

Concordantiæ Bibliorum morales & historicæ, auctore Petro Eulard, 4. Antuerpiæ 1625.

Concordantiæ Bibliorum majores cum narratione de iisdem Concordantiis per Gasparem de Zamora, *editio copiosissima at nimium in varia divisa membra*, fol. Romæ, Zanetti 1627.

Index Novi Testamenti, auctore Michaele Crellio, 12. Altemburgi 1645.

Concordantiæ morales Bibliorum cum promptuario Scripturæ, auctore Luca Wadingo, 4. Coloniæ 1647.

Lexicon Concordantiale Bibliorum, auctore Pau-

Paulo Tossano, auctum cura Jani Fabricii Clozii, fol. Francofurti 1681.

Inventarium in Testam. novum, vulgo Concordantia vocant, operâ Nicolai Zegeri, 8. Antuerpiæ 1607.

Concordantiæ utriusque Testamenti generales, à Petro de Besse emendatæ, fol. Parisiis 1611.

Concordantiæ Bibliorum perfectæ, fol. Coloniæ 1611.

Eædem repurgatæ & locupletatæ, 4. Genevæ 1612

Doctrinale Bibliorum Harmonicum, sive Index ad instar Concordantiarum, auctore Georgio Vito, fol. Lavingæ 1613. Wittebergæ 1614.

CONCORDANTIÆ Gallicæ.

INdex præcipuarum materiarum, à Matthæo Gravelin confectus, Gallice. V. *Biblia Neocomi edita 1535. & sequentes Bibliorum Genevensium editiones.*

Idem auctus & emendatus, 4. Lugduni 1546.

Idem per locos communes & ordine alphabetico dispositus, Gallicè, 8. typis Thomæ Courteau 1561. In fol. Genevæ 1564.

CONCORDANTIÆ Germanicæ.

INdex Germanicus in Biblia in ordine litterarum Bibliis Germanicis Tiguri jam aliquoties in majori forma impressis præfixus, auctore Georgio Mangolt. *Anonymus prodiit, inquit Gesnerus in pandectis de Theol. tit. 2. pag. 9.*

Concordantiæ Bibliorum Germanicorum à Leonardo Brunnero confectæ, fol. Argentorati 1546.

Concordantiæ Germanicæ versionis Lutheri, auctore Petro Patiente, in folio. Francofurti 1571.

Eædem, per Lucam Stockelium, 4. Herbornæ 1606.

Eædem auctore Conrado Agricola, fol. Francofurti 1610. 1621. 1658. 1674.

Eædem, à Joanne Piscatore collectæ, 4. Herbornæ 1610.

Eædem a Jo. Fabro collectæ, Ingolstadii 1615.

Eædem, per Paulum Crellium, fol. Francof. 1627.

Eædem curâ Danielis Fesselii editæ, fol. Ibidem 1662.

Eædem, *sub titulo*, Scriptura seu Stella Cœlorum, auctore Joanne Jano, in folio. Francofurti 1650.

Eædem, *sub titulo*, Promptuarium Biblicum Jo. Niedlingii, 4. Lipsiæ 1653.

Eædem Conradi Agricolæ emendatæ, studio Christoph. Zeissii, fol. Francofurti 1653.

Eædem à Martino Gumbrecht confectæ, fol. Dresdæ 1654.

Supplementum Concordiarum Biblicarum Conradi Agricolæ, auctore Christophoro Zeissio, 4. Francofurti 1664.

Concordantiæ Ernestinæ sive novæ Concordantiæ Germanicæ, Hebraicæ & Græcæ, auctore Friderico Lankischio, fol. Lipsiæ 1677. 1688. 1696. 1705.

Concordantiæ Bibliorum, studio Georgii Michaelis, 8. Lipsiæ 1707.

CON-

CONCORDANTIÆ Belgicæ.

Concordantiæ Bibliorum Belgicorum per Petrum Janz Twisck, Mennonitam. *Joann. Henr. Ottius pag. 233. hist. Anabapt.* fol. Hoorn 1615. Harlemii 1648.

Concordantiæ Belgicæ per Sebastian. Dranck, fol. Harlemii 1618.

Concordantiæ Bibliorum Veteris Testamenti, inceptæ per Joannem Martinium Dantiscanum, & absolutæ per Abrahamum Trommium.

CONCORDANTIÆ Svecicæ.

Concordantiæ Biblicæ ex Germanico in Svecicum idoma ab Achacio Rahamb translatæ Holmiæ sub prælo sudant per partes edendæ, ex quibus nuper litera A. prodiit in folio. *p. 39. Holmiæ literatæ in 4. anno 1707. editæ.*

Concordantiæ Sveco-Ebraicæ & Græcæ, auctore Laurentio Halenio, cujus specimen editum est, in fol. formâ maximâ. "Spes est (*inquit Illustrissimus Benzelius*) confecto bello Moscovitico, regiis sumptibus, 2. vol. prodituras esse."

CONCORDANTIÆ Anglicæ.

Concordantiæ Bibliorum Anglicorum, fol. Londini, Graffton 1550.

Eædem

Eædem morales per Guillelmum Kingth. Londini 1610. Indices Biblici, in 4. Ibidem 1613.

Concordantiæ Bibliorum per Clementem Cotton, in fol. Londini 1618. 1625. 1631. in 4. Ib. 1635.

Eædem auctæ per Samuelem Newman, fol. Londini 1643.

Thesaurus Biblicus seu Concordantiæ Biblicæ, fol. Ibid. 1644. 1650. 1658.

Concordantiæ Biblicæ per Robertum Wickins, 4. Oxonii 1647. In 8. ibidem 1655.

Regale propugnaculum S. Scripturæ sive Concordantiæ Bibliorum, 8. Londini 1649.

Concordantiæ Bibliorum per Vavasforem Powel, 8. Londini 1671.

Eædem, auctore Joan. Owen, 8. Londini 1673.

Concordantiæ Bibliorum Anglicorum, Cantabrigiæ 1689. *Horum meminit Nic. Haasius in scheda qua Clavis suæ Biblicæ edendæ rationem exponit.*

SECTIO SECUNDA.

PRÆCIPUÆ VARIANTIUM

Lectionum Collectiones.

DE ORIGINE VARIANTIUM LECTIONUM.

VAriantes in *utriusque* Testamenti textu le„ctiones dari (*sic sua orditur prolegomena va„riantium lectionum in Matthæum Jo. Saubert. p. 1.*) „usus docet quotidianus, atque ex mss. & im„pressis codicibus dudum comprobarunt viri eru„diti. Cum enim sacri illius textus autographa in „manibus non versentur amplius, sed apographa, „exarata ab hominibus humanæ imbecilliati at-

que

que adeo erroribus obnoxiis; neque sapientiæ di-,, vinæ visum sit descriptores ac librarios, ita uti ipsos,, Auctores, ab omni erroris labe servare immunes:,, factum inde est, ut ignorantia aut præcipitantia,, illorum leviores quædam labeculæ in diversos,, irreperent codices, cum quorum numero numerus,, etiam earum sensim accrevit. Ita tamen divina,, invigilavit providentia, Ecclesiæque diligentia, ut,, in iis quæ ad salutem necessaria sunt, quæ ad,, fidem ac mores spectant, omnia sint pura ac in-,, tegra.

Variantes vero illæ, uti diversæ sunt ætatis, ita di-,, versi procul dubio sunt generis.

Et primum quidem conjectura haut levi li-,, cebit advertere, variarum plusculas originem pe-,, tiisse ex industria lectorum, & desidia inertiaque,, descriptorum. Illos nimirum codice Græco usos,, ipsa (*hæc de N. T. dicuntur*) textus vocabula in,, margine exposuisse per synonyma aut pene idem,, significantia, quas notas hos (descriptores inquam),, in suo codice vel ipsi inseruisse textui, vel ad paginæ,, oram similiter adnotasse, & pro variantibus habuis-,, se, sive ipsos, sive postmodum alios non videtur esse,, improbabile.

Pag 3. Quandoque vocabulum textus non Sy-nonymo sed plane alio ad meliorem sententiæ in-,, tellectum forte declararunt in margine; qualia,, vel ab imperitis textuali lectioni potuerunt substi-,, tui, vel in margine relicta pro variis haberi. *pag.*,, 4. Par ratio est, sicubi ex priscis quidam in suis,, codicibus non substraverunt vocabulis vocabula,, sed iis quæ in textu erant, salvis ac remanentibus,, addi-

„addiderunt unum vel plura, uberioris explicationis „ergo, etsi judicio interdum minus limato, *pag. 5.* „His ita præcognitis jam porro observamus, istius- „modi expositiones, quas hodie pro variis habent, „ad marginem nonnullibi nasci potuisse, cum E- „braismus, aut figurata in textu occurreret locutio; „cui illustrandæ hujus illiusve codicis possessor „apposuit locutionem planam atque simplicem. „*pag. 7.* Huc referendum, quod locis Scripturæ „suppresso auctoris nomine citatis curiosus lector „nomen in margine memoriæ causa adscripserit, „quod dehinc ab aliis forte inter varias est relatum. „Sic etiam nomina propria sensui explanando inter „varias videntur addita, vel ex antecedentibꝰ repetita. „ *Pag. 7.* Aliam variarum classem struxisse vide- „tur, licet interdum minus feliciter, facta a lectoribus „locorum, parallela putabant, inter se collatio, „ubi vel ex eodem vel ex aliis Evangelistis, „modo singulæ voces, modo integræ phrases ac „sententiæ ad marginem fuere adscriptæ, & ab aliis „forte deinceps habitæ pro variis. *pag. 14.* Novum „variarum genus introduxisse videtur, in propriis „hominum locorumque nominibus, itidemque „vocabulis Ebraicis describendis dialectorum di- „versitas, & hinc nata diversimoda pronuntiandi „ratio quæ pro regionum varietate obtinuit. *pag.* „20. Denique meretur observari vetustissimos co- „dices (*id de Græcis & Latinis intelligendum est*) „exaratos esse literis illis majoribus & uncialibus, „sine additis spiritibus ac accentibus, & sine „vocum distinctione; unde qui minoribus textum „literis descripserunt, genuinæ lectionis alicubi
igna-

ignari permutarunt inter se *quædam vocabula*,„ ex quo hujusmodi variarum lectionum emerse-„ runt plusculæ. (*Horum omnium exempla hîc profe-*„ *runtur.*) *pag.* 22. Ex his quæ hactenus disseruimus,„ liquido potest patere, quo loco habendæ, cu-„ jusve authoritatis reputandæ sint quam plurimæ,„ marginalium illarum lectionum, quas docti &„ industrii lectores in diversis codicibus observâ-„ runt, & multæ editiones expresse ostentant,„ vulgoque varias nuncupant. " *Hactenus Joannes Saubertus ex cujus opere non cuique obvio hæc paulo fusiora de origine & caussis variarum lectionum, veluti hujus sectionis præfatiunculam, hîc exscribere placuit.*

" Hoc vitio ut plurimum laborant, qui va-„ riantes codicum msc. lectiones ediderunt, quod,„ quales sint hi codices, an antiqui, an bonæ no-„ tæ, non indicent. Illud autem accidit, quod,„ qui eos laudant, ipsos aliquando non inspexe-„ rint aut non examinaverint." *Rich. Simon cap. 29. Hist. crit. textûs N. T. pag. 341.*

VARIÆ LECTIONES

Hebraicæ.

סיג לתורה i. e. Sepes Legis. Liber R. Meir F. Theodori Levitæ (*qui obiit an. Chr. 1244.*) de Masora. *Sabtai Bibliotheca Rabbinica.*

עט סופר i. e. Cœlum Scribæ. Tractatus S. David F. Joseph Kimhi, de Masora & accentibus, Hebraice. *Elias Levita in Tabulis fractis.*

טעמי המסורת i. e. Rationes in Masoram seu observationes criticæ R. Meir F. Baruch, Germani

mani (*qui obiit an. Chr. 1310*)circa textum Biblicum, codex in 8. *Bibl. Vaticana num. 183. & 344. Bartoloccius tom. 4. Biblioth. Rabbin. pag. 16.*

Masora utraque magna & parva, studio R. Jacob filii Hhajim collecta ex codicibus msf. cum ejus præfatione de varietate lectionis & correctionis. V. *Biblia Rabbinica 1526. 1549. 1568. 1617. 1619.* V. *Biblia Hebræa 1647. 1677.*

מסורת המסורת, sive traditio doctrinæ circa textum sacrum Hebræum, genuinæ ejus lectioni inserviens, auctore R. Elia Levita, Hebraicè, 4. Venetiis 298 (1538.

Idem liber Hebraicè, cum Latina quorumdam locorum versione, à Sebast. Munstero, 8. Basileæ 1539.

אור אמת i. e. Signum veritatis. Liber criticus, continens expositionem dictionum peregrinarum & varias lectiones ex libris *Medrasim* in universa Biblia, auctore R. Meir Bombonasse, Hebraicè, in fol. Thessalonicæ 325. (1565. 5355. (1595. Pragæ 384. (1624. 400. (1640.

Masora sacrorum librorum, collecta à Simeone F. Isaac Levita, Hebr. Lublini 332. (1572.

מנחה כהן i. e. Munus Sacerdotis. Collectanea Masorethica in quinque libros Mosis, authore R. Joseph F. R. Seriah Haccohen, Hebraicè, 8. Gismi prope Constantionopolim 358. (1598.

Liber Masorarum seu doctrinæ criticæ circa textum sacrum editus, studio S. Joseph F. Samuëlis Aben Rei, *aliis* F. Dias, Hebr. 4. Venetiis 367. (1607.

Commentarius in Masoram seu Abbreviaturæ Maso-

Maſorethicæ ex R. Juda Bahur, F. Sanalki, Hebr. 8. Pragæ 370. (1610.

Commentarius R. Jacob F. Iſaac in Maſoram, libellus continens ea quæ prætermiſit R. Elias Bahur in libro dicto Fragmenta Tabularum, Hebr. 4. Lublini 376. (1616. Idem cum additionibus, Hebr. Amſtelod. 410. (1650.

Joannis Buxtorfii *Patris* Tiberias ſive Commentarius Maſorethicus, quo primum explicatur, quid Maſora ſit: tum hiſtoria Maſoretharum ex Hebræorum annalibus excutitur. Secundo clavis Maſoræ traditur. Denique analytica Maſoræ explicatio in caput I. Geneſeos proponitur, in fol. & 4. Baſileæ 1620.

Idem (quo *tertio loco* caſtigationes innumerorum mendorum per univerſam Maſoram proponuntur) recognitus & additamentis non paucis hinc inde locupletatus a Jo. Buxtorfio filio, fol. & 4. Ibid. 1665.

Variantes lectiones inter Judæos Orientales ſeu Babylonios & Occidentales ſeu Palæſtinos. " De,, antiquitate harum varietatum fatentur, (*inquit*,, *Waltonus proleg.* 8. §. 27.) qui maxime in,, Hebræorum ſcriptis verſati ſunt, ſibi non con-,, ſtare, quando collectæ fuerint. Felix Pratenſis,, primus eas publicavit in Bibl. Venetorum edi-,, tione anni 1518. Unde hunc indicem habuerit,,, vel a quo collectus ſit, non exprimit; videntur,, lectiones tamen eſſe antiquæ & punctorum vo-,, calium inventionem præceſſiſſe, ut affirmat Elias,, præfat. 3. in Maſoram, cum omnes ſint circa lite-,, ras & voces, nullæ circa puncta & accentus.,,

„Numerantur 210. quarum nulla est in Lege. Ca-„talogus earum refertur in Bibliis Rabbinicis & in „Polyglottis Londinensibus, tomo 6." *Ita Waltonus.*

Variantes lectiones inter Ben Ascher & Ben Nephthali. R. Aaron F. R. Mosis de Tribu Aser & R. Jacob F. Nephthali fuerunt Principes seu „Rectores Academiarum. Uterque floruit anno „Christi 1034. & codicem proprium, quam emen-„datissime potuit, conscripsit; quem publici juris „fecit, ut ex eis reliqui suorum sequacium cor-„rigerentur. Differentia inter illas lectiones non „est circa literas & voces, sed de punctis quibus-„dam, maxime vero de accentibus. Hinc con-„stat (*pergit Waltonus ibidem*) lectiones istas gram-„maticales tantum rixas fuisse, nulliusque mo-„menti, cum sensus idem sit in utraque lectio-„ne, & cum circa puncta & accentus versentur. „Extra dubium ponit Elias, annotatas fuisse has „varietates postquam puncta & accentus inventa „essent. Numerantur vero 864. Illarum cata-„logus extat in Bibliis Rabbinicis, in Polyglottis „Antuerpiensibus & Londinensibus, & alibi passim." *Ita Waltonus ibidem.*

De variis hujusmodi lectionibus juvat integrum afferre Eliæ Levitæ testimonium ex 3. præfatione Massoreth Hammasoreth pag. 17. Differentiæ in-„ter eos (*sc. Judæos Orientales & Occidentales*) „sunt in dictionibus & literis, in diversimode „scriptis & lectis & in defectivis, non autem „in punctis & accentibus. Et hoc argumento est „differentias istas scriptas fuisse, antequam inven-„ta essent puncta & accentus. Verum differentiæ

in-

interBenAser & BenNephthali, quæ sunt tantum de„ punctis &accentibus, nullum dubium est quin scri-„ ptæ fuerint post punctorum &accentuum inventio-„ nem, quod est facile intellectu. *Hæc Elias.*

נתיבות עולם i. e. Semitæ seculi. Tractatus R. Manahem F. Mosis Rabba de Keri & Ketib juxta ordinem Pentateuchi, Hebr. *Sabtai Bibl. Rabbin.*

Catalogus eorum quæ in utroque Testamento aliter scripta sunt vitio scriptorum quam in Hebræo & Græco & quibusdam Bibliis antiquis, authore Alph. de Zamora. V. *tom.* VI. *Bibl. Polygl. Complutensium.*

Variæ lectiones textus Hebraici cum præfatione Benedicti Ariæ Montani de varia in libris Hebraicis lectione ac de Massoreth ratione atque usu, V. *Bibl. Polygl. Antuerp. Apparatus.*

Liber Hebraicarum lectionum, authore Joanne Maldonato, (in quo author variantes textus Hebraici lectiones & à Græco discrepantes recenset:) *Hujus ipse meminit. cap. 13. vers. 15. in Evang. Matthæi.*

Sixtini Amama dissertatio de Keri & Chetib i. e. variis lectionibus &c. V. *ejus coronis ad Grammat. Martino-Buxtorfianan,* in 8. Amstelodami 1635.

אור תורה i. e. Lux Legis. Ordinatio seu correctio Scribarum, liber criticus in quo expenduntur ex decem antiquis codicibus msc. variæ lectiones textus Hebraici, auctore R. Manahem de Lonzano, Hebr. in 4. Constantinopoli. Venetiis 378. (1618. Amstelod. 419. (1659.

Index locorum Veteris Testamenti, in quibus

occurrit varia aliqua lectio. V. *ad calcem Criticæ sacræ Ludov. Capelli*, fol. Parisiis 1650.

Tractatus de codicum Hebræorum variis lectionibus quæ *Keri* & *Chetib* dicuntur, seu duplex illarum, catalogus unus secundum ordinem librorum, alter secundum classes ad quas singulæ reducuntur. V. *Bibl. Polyglott. Londinens. tomus IV.* 1657.

VARIANTES LECTIONES Samaritanæ.

VAriæ lectiones ex antiquis Hebræo-Samaritanis codicibus collectæ V. *Jo. Morini opuscula Hebræo-Samaritana*, 12. Parisiis. 1657.

Collatio Pentateuchi Hebraici cum Samaritico, instituta à Briano Waltono, Edm. Castello & Joan. Lighfoot, *ut patet ex præfatione Waltoni* V. *tomus VI. Bibl. Polygl. Londin.* 1657.

Edmundi Castelli de animadversionum Samariticarum in totum Pentateuchum ab eo collectarum scopo & usu. *Ibidem.*

VARIÆ LECTIONES Chaldaicæ.

VAriæ lectiones & annotatiunculæ quibus Targum i. e. Chaldaica Paraphrasis infinitis in locis illustratur & emendatur studio Francisci Raphelengii. V. *Bibl. Polygl. Antuerpiæ 1572. Apparatus.*

Variantes Lectiones Samuelis Clerici in Chaldaicam Paraphrasin. V. *tom. IV. Bibl. Polyglott.* 1657.

Variæ

Variæ lectiones in Targum Hierosolymitanum, in fol. *Bibl. Colbertina cod. 610.*

VARIÆ LECTIONES Syriacæ.

איצר ראזא i. e. Thesaurus secretorum, scholia (seu potius variantes lectiones) in omnes utriusque Testamenti libros valde succincta, ex variis Interpretibus & scriptoribus Græcis & Syris collecta à Gregorio Abulfaragio, *Syriace. Florentiæ, Bibl. Medicæa Palatina cod. 25. Renaudot.* Ex his edita sunt paucula excerpta in librum Psalmorum à Dudleio Loftusio & in Latinum versa per Edm. Castellum cum ejus annotationibus. V. *Tomus VI. Bibl. Polyglot. Londin. 1657. pag. 44. post animadversiones ejusdem Castelli in Pentat. Samarit.*

"Gregorius crebram in scholiis suis instituit,, collationem textuum Græci, Armenici, Ægyptiaci,, Aquilæ, Symmachi, quin & Carcaphiensis subinde,, versionem injicit ad Psalmum nempe 107. & 136.,, *Hottingerus pag. 185. dissert. de translat. Bibl. in Vern. linguas.*

Variantes lectiones in Syriaca versione Veteris Testamenti è codicibus msc. ab Herberto Thorndicio excerptæ. V. *Tomus VI. Bibl. Polyglot. Londini 1657.*

Loca restituta in N. T. Syriaci contextu, ope antiquissimi codicis msc. studio Boderiani. V. *Bibl. Polygl. Antuerp. an. 1572. Apparatus.*

Collatio trium exemplarium N. T. sc. Viennensis, Boderiani & Trostii cum Parisiensi V. *Tom. IV. Bibl. Polygl. Londin. pag. 50.*

Variæ lectiones ex Novi Testamenti Syriaci codice msc. Coloniensi. V. *N. T. Syriacum*, 24. Antuerpiæ 1575.

Notationes variantis lectionis Novi Testamenti Syriaci ex quinque impressis exemplaribus collectæ à Martino Trostio. V. *N. Test. Syriacum An. 1621.* V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus VI. pag. 51.*

Notæ criticæ Ægidii Gutbirii in Novum Testamentum Syriacum, quibus præcipua variæ punctationis exempla, aliæque variantes lectiones, quæ observationem merentur, inter se conferuntur ex optimis exemplaribus olim collectæ. V. *Nov. Test. Syriacum*, in 8. Hamburgi 1667.

Variæ lectiones Syriacæ 4. Evangelistarum à Jo. Albrechto collectæ, 8. Jenæ 1666. † V. *supra pag.* 188.

VARIÆ LECTIONES Arabicæ.

Variantes lectiones Pentateuchi Arabici, seu Arabica versio Pentateuchi cum R. Saadiæ versione, tam quæ in codd. mss. quam quæ in Bibliis Constantinopolitanis extat, collata ab Eduardo Pocockio linguarum Hebraicæ & Arabicæ Professore cum ejus præfatione, in qua variantium in Pentateucho Arabico lectionum ratio redditur. V. *Tomus VI. Bibl. Polyglott. Londinensium.*

Series lectionum Græcarum & Arabicarum ex Evangeliis & Psalmis. Exemplar antiquissimum & octingentis forte (ut è Græco codice colligebat Scaliger)

Scaliger) ab hinc annis scriptum. *Bibl. Leidensis cod. 38. Scaligeri pag. 281. catalogi editi.*

VARIÆ LECTIONES Æthiopicæ.

VAriantes lectiones in Æthiopica Psalmorum versione tum ex editionibus Joannis Potken 1513. & 1518. tum ex msc. Psalterio Pocockii cum brevibus ad loca difficiliora annotationibus per Edmundum Castellum. V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus VI. pag. 46.*

Variæ lectiones & notæ à Jobo Ludolfo collectæ in Psalterium Æthiopicum. V. *Idem* 4. Francofurti 1701.

Annotationes Edmundi Castelli in Æthiopicam versionem Cantici Canticorum. V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus VI.*

Annotationes ejusdem in versionem Nov. Test. Æthiopici. *Ibidem pag. 49.*

VARIÆ LECTIONES Persicæ.

THomæ Gravii observationes quædam in Persicam Pentateuchi versionem & interpretationem quatuor Evangeliorum. *Ib. p. 48. & 56.*

VARIÆ LECTIONES Græcæ.

FRagmenta veterum Interpretum Græcorum *Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis* ex variis antiquis msc. codicibus *à Petro Morino, ut patet ex ejus epistolis p. 366.* collecta. V. *Biblia Græca*

A. 1587. 1597. 1628. 1653. 1697. V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus* vi. V. *Joan. de la Cerda adversar. sacrorum capita* 174. 182. V. *Vetus Test. Lat. Romæ editum* 1588. & *Critici sacri* 1697.

Eadem cum notis Joannis Drusii, 4. Arnhemii 1619.

Eadem ex plurimis codicibus msc. decuplo aucta studio Bernardi de Montfaucon, cum ejusdem annotationibus, 2. vol. in folio. *brevi in lucem edenda ut mihi author ipse contestatus est.*

Locorum aliquot V. & N. T. diversa lectio, partim ex optimorum exemplarium collatione, partim observatione doctorum collecta. V. *Biblia Græca* 1545.

Variæ lectiones & scholia Græca à Petro Morino collecta. V. *Biblia Græca* 1587. 1597. 1628. 1653. 1693. V. *Bibl. Polygl. Londin. tomus* vi. V. *Vetus Testam. Latine Romæ editum* 1588. V. *Jo. Ernesti Grabii Epistola ad Joan. Millium, specimen* 3. *in* 4. *Oxonii* 1705.

Flaminii Nobilii *vel potius Petri Morini* notæ in variantes lectiones versionis Græcæ, adjectis omnibus quæ in scholiis Romanis habentur, à Nobilio vero omissa erant; præterea omnia, quæ in Jo. Drusii fragmentis veterum Interpretum extant, suis locis insertis reperies. V. *Tomus* vi. *Bibl. Polygl.* 1657.

Catalogus eorum quæ in utroque Testamento aliter scripta sunt vitio Scriptorum quam in Græco, auctore Alph. de Zamora. V. *Tomus* vi. *Bibl. Polygl. Complutensium* 1517.

Se-

Septuaginta Interpretum editio Romana cum Aldina, Complutensi & Oxoniensi msc. libro collata, studio Briani Waltoni. V. *tom.* VI. *Bibl. Polygl.* 1657.

Eadem cum variis exemplaribus collata. *Ibidem.*

Variarum in Bibliis Græcis lectionum libellus à Guillelmo Cantero concinnatus. V. *Bibliorum Polyglottorum anni* 1572. *Apparatus.*

Variantes lectiones V. & N. Testam. ex codice msc. Alexandrino ab Alexandro Huisso collectæ. *Extant ad calcem singulorum capit. versionis* 70. *Interpr. in Bibliis Polyglot. Londinensibus.*

Patricii Junii Annotationes in Manuscriptum codicem Alexandr. V. *Tomus* VI. *eorundem Bibliorum.*

Variantes lectiones ex annotatis Hugonis Grotii in universa Biblia. V. *ejus comment. in utrumque Testamentum.*

Eædem cum ejusdem de iis judicio collectæ, curà Thomæ Piercii. V. *Tomus* VI. *Bibl. Polygl. Londinensium.*

" Exemplaris *N. Testamenti Alexandrini* lectio-,, nibus variantibus Junii Patricii collectis usus est,, primus omnium Grotius in Annotationibus suis,, in N. T. In his *nobilissimum qui est in Anglia*,, *codicem* (Alexandrinus is ipse erat) per omnem,, fere paginam citat, & in consilium adhibet;,, ejusque potissimum ope, consultis etiam Scri-,, ptoribus Vet. ac versionibus, in expendendis,, recepti textus nostri lectionibus egregium agit,, Aristarchum. Sed cum in palæstra hac haud mul-,, tum esset versatus, & vero haud explorate sub-,, inde ipsi constaret de testimoniis à se prolatis,,, nil mirum, si in his rebus loco non uno celpita-,,

„verit vir maximus.„ *Joannes Millius pag. 145. prolegom. in N. Test. Græcum.*

Liber Genesis ex Bibl. Cottoniana per Jacobum Usserium & Patric. Junium collatus cum editione Francofurtana,&nunc cum editione Romana. V.*Tomus* vi.*Bibl. Polygl. Londini.*

Liber Josuæ ab Andr.Masio cum antiquis codicibus msc. Syriacis collatus& restitutus,cum asteriscis, obelis, lemniscis,hypolemniscis&c.V. *ejusdem Comment. in fol. Antuerpiæ 1574.* V. *Tomus* vi. *Bibl. Polygl. Londini. 1657.*

Liber Chronicorum msc. antiquus in Bibl. publica Cantabrig.collatus cum editione Romana.*Ibidem in Bibl.Polygl. 1657.*

Periochæ in Psalmos ex msc. Alexandrino seu tituli Psalmorum Gr. & Lat. *Ibidem.*

Collationes Psalteriorum Græcorum, fol. *Bibl. Bodleiana cod. 5261,*

Guillelmi Sirleti Annotationes variarum lectionum in Psalmos, V. *Bibl. Polyglot. Antuerp. Apparatus.*

Esaias ex codice msc. Rupifucaldiano cum editione Romana collatus operâ Guillelmi Norisii qui varias lectiones,& quidquid in isto codice observatione dignum erat, collegit, summoque judicio digessit. V. *Tomus* vi. *Bibl. Polygl. Londini.*

Prophetæ minores ex codice Cardinalis Barberini vetustissimo cum editione Romana collati, quibus adjiciuntur collationes eorumdem Prophetarum ex Cyrilli commentariis nuper editis extractæ. *Ibidem.*

Ver-

Verſiones Prophetarum minorum Græca & vulgaris, necnon *Targum* cum Hebræo fonte collata a Joanne Lightfoot. V. *ejus operum tom. 3. pag. 19.* fol. Ultrajecti 1699.

Laurentii Vallæ Annotationes in Novum Teſtamentum, fol. Pariſiis 1505.

Eædem editæ ſtudio Deſid. Eraſmi, 8. Baſileæ 1526. 1541. &c.

Deſid. Eraſmi Annotationes in N. T. fol. Baſileæ 1516. 1519. 1522. 1527. 1535. 1540. 1542. 1545. 1579. &c.

Theod. Bezæ Annotationes in N. Teſtamentum, fol. Genevæ 1556. 1565. 1582. 1588. 1598. Cantabrigiæ 1642.

In horum trium Auctorum Annotationibus varia exemplaria tam Græca quam Latina ſæpe laudantur.

Variantes lectiones Novi Teſtamenti ex 16. codicibus mſc. collectæ a Roberto Stephano. V. *N. Teſt. Græcum in fol. 1550.* V. *Bibl. Polyglot. tom.* VI. *1657.*

Aliæ variæ N. T. lectiones. V. *Novum Teſtamentum Græcum* 1563. 1564. 1566. 1568. 1570. 1597. 1601. 1615. 1618. 1622. 1633. 1641. 1642. 1648.

Variantium N. T. lectionum libellus a Guill. Cantero concinnatus. *V. Bibl. Polygl. Antuerp. 1572. Londinenſia 1657.*

Variantes lectiones N. T. ex 16. Codicibus mſſ. a Jacobo Uſſerio collectæ. *Extant Tomo* VI. *Polyglot. Londin.*

" Uſſerius noſter (*inquit Jo. Millius pag. 132. prolegom. in N. T. Gr.*) exemplar *Cantabrigienſe*, " ad editionem N. T. Gr. anni 1624. Elzevirianam, "

accu-

„accurate contulit, ejusque varietates, ut & alio-„rum insuper 15. mss. codicum, cum Waltono com-„municavit, in Bibliorum Polygl. tomo sexto, sive „appendice reponendas. „

Variæ lectiones Scripturæ sacræ. V. *Joan. Ludov. de la Cerda adversariorum sacrorum cap. 129. 163. & in N. T. ibid. cap. 91. & 187.* V. *Dion. Amelotte versio Gallica Novi Test. 1666. V. Bibl. Polygl. Tom.* VI. 1657.

„ " Collegerat Rob. Stephanus ex 16. exempla-„ribus antiquis discrepantes lectiones, quas in edi-„tionibus suis majoribus excudit. Collegerat etiam „Rever. Usserius ex aliis libris 16. msc. ex Aca-„demiis utrisque & alibi conquisitis loca varian-„tia, quæ nobis benigne communicavit. Exem-„plaria alia 16. contulerat Marchio Velesius Faxar-„dus, quæ collegit, hæc postea publicavit Jo. „Lud. de la Cerda in adversariis sacris. Hæc o-„mnia cum aliis quibusdam quæ comparaveram, in „unum corpus tomo VI. congessimus, ut quid in „singulis notatu dignum sit, lector uno aspectu percipere possit. „ *Ita Waltonus in præfat. Bibl. Polyglot. Londin. Hæ omnes referuntur Tomo* VI. *eorundem.*

Variantes lectiones Novi Testamenti ex X. vel XII. codicibus collectæ, msc. *Bibl. Barberina. De hoc codice scribit Isaacus Vossius in Responsione ad Christ. Schotanum de 70. Interpretibus pag. 416. his verbis :* " In Bibliotheca Francisci Cardinalis „Barberini vidimus olim discrepantes lectiones ex „decem vel duodecim exemplaribus collectas. „ *Eædem sunt quæ in sequenti titulo enumerantur.*

Col-

Collationes Græci contextus omnium librorum N. T. juxta editionem Antuerpiensem cum 22. codicibus msc. antiquis præsertim ex Bibl. Barberina. Præmittitur præfatio Matthæi Caryophili. V. *ad calcem Catenæ Græcæ in Marcum Romæ a Possino A. 1673. editæ.*

Variæ lectiones N. T. Gr. collectæ a Stephano Curcellæo. V. *Novum Testamentum Græcum 1658. 1675.*

Variantes Novi Testamenti lectiones quæ Stephani Curcellæi diligentiam effugerunt, à Joan. Lomeiero collectæ. V. *ejusdem dissert. philol. decadis 1. dissert.* 4. in 8. Daventriæ 1694.

Variæ lectiones N. T. Gr. V. *Novum Testamentum Græcum Oxon. 1675. 1697. 1699. 1703. studio & labore Joannis Fell Angli congesta.*

Sylloge major, quam antehac visa est, variantium lectionum N. Test. Gr. V. *N. T. Gr. studio Jo. Millii editum cum ejus prolegomenis & appendice (in quibus maximus harum numerus recensetur)* fol. Oxonii 1707. † *Idemq; meliori ordine dispositum nnvisque mss. collationibus auctum studio Lud. Kusteri* fol. Amstelodami 1709.

† Variæ lectiones N. T. Gr. collectæ ab Henr. Ernstio. "H. Ernstius *de studiis diebus festis convenientibus c. 2. p. 29.* ait se Nov. Testamentum cum,, omnibus fere editis & non paucis mss. codd. Pa-,, trumque Græcorum commentariis summo studio,, contulisse & ad editionem parasse. Sane in Bibl.,, Gudiana (*superioribus annis vendita*) extat,, editio N. Test. Genev. de a. 1620.4. ab Ernstio col-,, lata cum XX. Codd. editis vel mss. *Jo. Alb. Fabricius* Bibl. Gr. L. IV. c. 5.

† Al-

† Allegationes textuum è N. T. Græcorum ex Patribus & autoribus aliis Græcis, quatenus aut ab editis vulgatorum codicum textibus & variis circa eos lectionibꝰ discrepant, aut diversitates lectionum, quæ constant, firmant & fulciunt. *Hoc opus inter inedita* Guil. Coddæi *memorat Jo. Meursius in Athenis Batavis.*

† Variæ lectiones IV. Evang. ex Euthymi Commentario à Jo. Hentenio collectæ & Commentar. huic præmissæ 8. Parisiis 1574.

Variæ lectiones Græci textûs in IV. Evangelia & Actus Apostolorum ex quatuor antiquissimis msc. à Patricio Junio desumptæ. Codex in 12. *Cantabrigiæ, Bibl. Collegii S. Emmanuelis cod.* 119. Eædem, V. *Joannis Morini Exercit.* Bibl. *lib. 1. Exercit. 2. cap. 3.*

Notarum ad varias lectiones in IV. Evangeliis occurentes libellus duplex, quorum uno Græcæ, altero Latinæ varietates explicantur, auctore Francisco Luca Brugensi. V. *ad calcem ejus Commentarii in* IV. *Evangelia*, fol. Antuerpiæ, 1606-1616.

Franciscus Lucas Brugensis ad calcem com„mentariorum in IV. Evangelia suffixit libellum „*hunc*, quo quidem nihil est in hoc genere do„ctius & elaboratius. Neque enim loca variantia „leviter attingit; multo minus temere, fide alie„na, seu potius ex præjudicatis notionibus de iis „pronuntiat, uti jam ante Beza; sed inspectis, „ubi fieri poterat, collatisque exemplaribus, ex„plorata etiam Exemplarium ipsorum indole, in „consilium insuper adhibitis scriptis Patrum, no-

aeque praestantioris versionibus; singulis deniquе,„ summa cum diligentia pensitatis,quae in hac inqui-„ sitione lucis quidpiam foenerari posse videntur, su-„ am demum de ipsis, ubi forte opus erat, proponit,„ sententiam. Hinc exacta fere,ut diximus, apud e-„ um omnia; judicium de lectionibus probum, ipsi-„ que fere veritati ad amussim congruum.„ *Jo. Millius pag. 136. prolegom. in N.T. Graecum.*

Lectiones Variae IV. Evangeliorum collectae per Marchionem Velesium Petrum Exardum Hispan. facta collatione sexdecim exemplarium, quorum octo erant ex Bibl. Regis Hispaniae Laurentiana. Collegit ea tantum loca, in quibus vetusta illa, quae ad manus habuit msc. cum Vulgata Latina conveniebant, & â Graecis codicibus impressis discrepabant, quae postea vulgavit Ludov. de la Cerda in Adversariis sacris cap. 91. fol. Lugduni 1626.

“Ad Novi Testamenti Graeci exteriorem mar-„ ginem minio varias lectiones sua manu suo-„ que labore sexdecim codicum factâ collatione,„ plerasque vetustate insignes adjecerat Petrus Fa-„ giardus Velesius Marchio. Ingens thesaurus,„ magnopere aestimandus (*ait Joh. Mariana tract.*„ *pro edit. Vulgata cap. 17. pag. 83.*) si vir ille o-„ ptimus & Graecae linguae praestans, quibus ex li-„ bris singulae lectiones essent depromptae, no-„ tasset &c.„

“Graecum Testamentum (*inquit idem praefat.*„ *scholiorum in N.Test.*) nescio quâ sorte nactus„ eram, quod Petrus Fagiardus Marchio Velesius,„ ad

„ad fidem ſexdecim Græcorum exemplarium, ca-
„ſtigavit, quæ magnâ diligentiâ undique conges-
„ſit, neque impenſæ parcens, neque labori, vir
„Græce doctus... Illud certe deſideratur, ut va-
„riis lectionibus, quas ad marginem minio adje-
„cit, deſignaret, ex quibus codicibus ſingulas ſum-
„pſiſſet.

"Ante annos plus viginti Petrus Faxardus, Mar-
„chio Veleſius ad exemplaris Græci excuſi Nov.
„Teſtam. marginem exteriorem minio adſcripſe-
„rat varias lectiones ſedecim mſſ. codicum; è qui-
„bus octo, vetuſtate pleraque inſignia, ſuppedi-
„tavit Bibliotheca Regia D. Laurentii; cætera
„aliunde corrogata ſunt. Exemplar hoc nactus
„forte Mariana, varietates iſtas libri ſui Nov. Teſt.
„ad oram tranſcripſit... Librum ipſum qualem
„plane eum ad exemplar Veleſianum ordinave-
„rat, per annos circiter viginti apud ſe detentum,
„tradidit demum Mariana Ludovico de la Cerda,
„cujus operâ lectiones iſtæ prodiere cap. 91. Ad-
„verſariorum ſacrorum. Ex iis autem conſtat, Ve-
„leſio haud aliud in animo fuiſſe, quam ut perle-
„ctis & collatis invicem ſupradictis exemplaribus,
„eas ad oram libri lectiones eaſque ſolas notaret,
„quæ favebant Editioni Vulgatæ.„

"De ipſis ita ſtatuendum cenſeo. 1. Pro certo
„habeo, magnam earum partem, originarium Ita-
„licorum Interpretum textum referre, adeoque
„pro genuinis ipſis Apoſtolorum fere habendas
„eſſe. 2. Ex interpolatis, partem aliquam, eas dico
„quæ conveniunt cum iis quas exhibent Syriaca,
„aliæque aliquot verſiones Orientis, ex iiſdem Ita-
ſorum

lorum Interpretum Græcis prodiisse. 3. Ex iis, quæ,,, adeo mirifice favent Vulgatæ versioni, ut ad,, exemplaria Latina confictæ videantur, raras esse,, quæ post accuratum examen, haud deprehen-,, dantur ex uno aut altero Græco Exemplari or-,, tum deducere, 4. Haud diffitendum quidem, in,, Exemplaribus apud Latinos exaratis, paucas quas-,, dam ad Latinum textum à Latinis fuisse fictas &,, formatas. Hujusmodi unam, alteram, tertiam,, videas in hac Velesiana sylloge, non item mul-,, tas, quod primo intuitu suspicaberis. „ *Jo. Millius pag. 138. prolegomen. in Novum Testamentum Græcum.*

Joannis Sauberti variæ lectiones textus Græci Evangelii S. Matthæi ex pluribus impressis ac msc. codicibus collectæ, & cum versionibus partim antiquis, partim præstantissimis, nec non Patrum veteris Ecclesiæ Græcorum commentariis collatæ, &c. præmissis prolegomenis de origine, auctoritate & usu variarum in Græco N. T. textu lectionum &c. 4. Helmstadii 1672.

Variæ lectiones Græcæ in librum Actuum Apostolorum ex Regio Alexandrino Vaticanæ Bibliothecæ codice desumptæ. V. *Zacagni tom. 1. Collectan. monument. veterum pag. 443.* In 14. Epistolas Pauli. *Ibid. p. 576.* In 7. Epistolas Canonicas, *Ibid. pag. 489.*

Variantes lectiones Epistolarum Pauli ex codice Claromontano, à Joanne Morino collectæ. V. *Ejusdem liber 1. Exercit. Bibl. Exercit. 3. cap. 3.*

VARIÆ LECTIONES Latinæ.

ILlud certum eſt (*inquit Joannes Millius pag.* „*107. Prolegomen. in N. Teſtamentum Græcum*) „elucubratos fuiſſe circa hæc tempora (*hoc eſt* „*ſeculo* XII.) tractatus quoſdam criticos, *Correcto*„*ria Biblia* dictos, in quibus, factâ codicum ali„quot Latinorum inter ſe & ſubinde cum Græco „textu & ſcriptis Patrum collatione, vitia gra„viora notata erant & emendata. Ex his pauci „aliquot ad noſtra uſque tempora devenerunt, „iiſque uſi ſunt Robertus Stephanus, (*Franciſcus* „*Lucas Brugenſis*,) aliique Editores, in emacu„landis Bibliis, quæ ſuperiore ſeculo (*nempe* XVI.) „caſtigatiſſima prodiêre.“ *Hæc ille.*

Correctiones Biblicæ variantes juxta diverſos textus, in 4. *Bibl. Veneta*, *Tomaſinus pag. 27. catalogi.*

Correctio Bibliæ compilata cum ſumma diligentia à Fratribus Ordinis Prædicatorum (reperies hic varias lectiones Bibliorum Latinorum V. & N. Teſt.) ex gloſſis D. Hieronymi aliorumque doctorum, ex libris Hebræorum, antiquiſſimis exemplaribus, quæ etiam ante tempora Caroli Magni ſcripta fuerunt. Codex membranaceus in fol. *Lipſiæ*, *Bibl. Paulina*, *Acta Lipſienſia anni 1690. pag. 94.*

Correctorium Bibliorum mſſ. ab incerto auctore qui *Epanorthotes* ſeu Corrector vocatur, magnâ diligentiâ ac fide contextum. Hic auctor antiquos Vulgatæ editionis codices ſecutus eſt; eoſ-

eosque cum Hebræis, Græcis & veterum Patrum commentariis sedulo contulit. Exemplar multis annis scriptum, & pluribus forte compositum fuit olim Augustini Hunnæi. *Franciscus Lucas in catalogo mss. quibus usus est in* Notationibus ad Biblia sacra. *Bibl. Lovaniensis PP. S. J.*

Idem de hoc codice cap. 8. annotat. lib. Geneseos, v. 7. hac ait: " Est nobis ab Augustino „Hunnæo antiquum Bibliorum correctorium mu„tuo datum, multis annis scriptum, & pluribus „forte compositum quod ad hunc modum legit „&c. *deinde addit:* Quæ namque à nostri seculi „scriptoribus ex mss. codicibus collectæ sunt „variæ lectiones, omnes propemodum in eo com„perimus, & ad fontes fideliter examinatos de„prehendimus. Neque dici potest, ejus libri aucto„rem ex iis esse, qui ad Hebræos codices Latinos „mutare student, non semel enim Hebræos sui „temporis corruptos asserit, & sequendos Lati„nos antiquos docet, eosque, qui ad Hebræa „Latina mutarunt exemplaria, arguit. Hæc sit „libri, qui sæpe à nobis citandus erit, descriptio. *Ita Lucas Brugensis.*

Correctorium Bibliæ lib. I. *Bibliotheca Monasterii Elnonensis cod. 179. Sanderus part. 1. pag. 47.*

Correctorium Bibliæ super Hebræos, Græcos & Latinos *codices.* Adjicitur aliud Correctorium in utrumque etiam Testamentum, prioris veluti supplementum. Legitur ad calcem voluminis manu recentiori scriptum: Correctorium editum fuit circa annum 1230. Codex membranaceus in 4. majori. *Bibl. Sorbonæ plut. 2. radio 3.*

Correctiorum Bibliorum *de quo hæc ait Guill. Lindanus lib.3. de optimo genere interpretandi pag.* 100. & 101. " Tale quoddam vidimus pervetu-„ stum in Cartusia Zeelhemensi juxta Diesthemium,„ sita, quod Biblia ad Codices Caroli Magni,„ perdiligenter castigatos notabat emendanda, lo-„ cis sane ut non paucis, ita minime quoque pœ-„ nitendis. Ejus generis & in Sorbona extat quo,„ usus est Robertus Stephanus, alia alibi ex-„ tant. „

Correctorium Bibliorum Romæ a Nicolao Cardinali conscriptum, *de quo scribit ibidem Lindanus his verbis:* " Præ cæteris equidem desiderarim,„ illud quod ante annos 400. Romæ Nicolaus S.„ Damasi Diaconus *Cardinalis* scripsit (*floruit hic*,„ *an.1145.*) maxima uti apparet diligentia, ubi,„ conquiritur *lustrans armaria*, inquiens, *nequi-*„ *bam hoc adipisci, veracia sc.* Bibliorum Latino-„ rum *exemplaria invenire, quia & quæ a doctissi-*„ *mis viris dicebantur correcta, unoquoque in suo*„ *sensu abundante, adeo discrepabant, ut pene quot*„ *codices tot exemplaria reperirem, usque adeo et-*„ *iam millesimo fere post interpretationem Hierony-*„ *mi anno, codices sacræ Scripturæ mendosi atque cor-*„ *rupti erant, & ita inter se discrepantes.* Ubi qui-„ busdam interfertis de mutilatis Hebræorum codi-„ cibus addit: *hoc sui esse studii quoad potuit, super-*„ *flua resecare, transformata reformare & ea adde-*„ *re rursus quæ a præsumptoribus tanquam superflu-*„ *a fuerant amputata.* „Hæc Nicol. in opere de emendatione sacræ Scripturæ, *quod laudat etiam Bessarion in opusculo ad hæc verba Joannis*, si eum vo-

lo

lo manere. *Utrum alicubi extet hoc opus Nicolai de S. Damaso, haud constat.*

Variantes lectiones ex Bibliis Latinis. V. *Biblia Latina Vulgata* 1532.1540.1546. 1547.1574.

Variantes lectiones Bibl. Latinorum ex vetustissimis msc. codicibus collectæ a Joanne Harlemio, *ut refert Sotuel*, & ad textum Hebr. Chald. Græcum & Syriacum examinatæ a Theologis Lovaniensibus. V. *Apparatus Bibl. Polyglott. Antuerp.* 1572.

Francisci Lucæ Brugensis notationes in sacra Biblia, quibus variantia discrepantibus exemplaribus loca discutiuntur, 4. Antuerpiæ 1580. In fol. Ibid. 1583. In fol. Lipsiæ 1657. V. *Critici sacri.*

Ex præfatione, " Cum commissum mihi esset eas, quæ in Lovaniensium Bibliorum marginibus annotatæ erant lectionum varietates, ad fontes & veterum commentarios revocare, &, si quidem concinerent, marginalibus id notis signare, ut quoquo modo germana ab adulterina discerni posset lectio: animadverti sæpenumero fieri haud posse, ut notis id in margine indicaretur... Quamobrem consilium subiit, ad calcem Bibliorum, brevibus ejusmodi annotari posse... nec paucis, quemadmodum statueram, absolvere potui, ut ad calcem Bibliorum adjici possent, nec cito, uti speraveram, ut una cum Bibliis prodirent. Quare nunc seorsum, secunda cum Bibliorum editione, prodeunt, necessariæ quidem ad intelligenda marginalia annotata Bibliorum illorum nostra opera adauctorum; quippe ad quas illa remittant, sed quæ a marginalibus illis annotatis ipsæ non pendeant, quibus-

cumque Biblior. editionibus atque exemplaribus,, adhibitis servientes. In his porro textum, ini-,, tio singularum notationum, ita fere proposuimus,,, ut in Lovaniensibus est Bibliis: quem deinde,, cum aliis Latinis exemplaribus, impressis &,, scriptis, contulimus; habuimus impressa exem-,, plaria semper octo aut novem; scripta 32. aut,, 33. ut minimum, sæpe plura; ea quæ statim,, descripturi sumus; propria dico, præter ea quæ,, ante nos Parisienses, Hentenius aliique anno-,, taverant.... Deinde consuluimus commentaria,, enarrationes, scholia, translationes primæ, me-,, diæ, postremæ ætatis, auctorum Græcorum &,, Latinorum quoscunque habere potuimus... Post,, hæc adhibuimus in Veteri quidem Testamen-,, to, Hebraicum, Græcum & Chaldaicum, tex-,, tus; in Novo, Græcum & Syriacum.... Postre-,, mo, siquid vel ex locorum circumstantiis, vel,, ex locis similibus, vel aliunde, de lectionis va-,, rietate intelligi posset, id omne perscrutari conati su-,, mus.,, *Hæc Lucas Brugensis.*

" Istis in lectiones utriusque Testamenti anno-,, tationibus nihil quicquam est accuratius. Lectio-,, nes (de N. T. jam loquor) omnifariam, ex,, compluribus mss. & excusis, ex Latinis codici-,, bus optimis ac probatissimis, ex Græcorum & La-,, tinorum monumentis, versioneque Syriaca, sum-,, mo studio collegit, nec minori digessit, expenditque,, judicio. ,, *Jo. Millius pag. 136. proleg. in N. Test.*,, *Græcum.*

Variæ lectiones V. & N. Testamenti Vulgatæ Latinæ editionis a Francisco Luca Brugensi,,

Jo-

Joanne Hentenio, aliisque Theologis Lovanienſibus collectæ, & cum codicibus Syriacis, Bibliis Regiis, veterumque Eccleſiæ Patrum & ſcriptorum verſionibus & explicationibus collatæ. V. *Bibliorum Polyglott. Lond. tom.* VI.

Romanæ correctionis in Latinis Bibliis Vulgatæ editionis juſſu Sixti V. recognitæ loca inſigniora a Franc. Luca Brugenſi obſervata, in 12. Antuerpiæ 1601. In fol. & 8. Ibidem 1603. In 8. Lugduni 1604. In 4. & 8. Antuerpiæ 1608. V. *ad calcem Bibl. Latinorum.* 4. Moguntiæ 1609. In fol. Duaci 1617. Pariſiis 1624. Antuerpiæ 1630. 1634.

Ex præfatione. "Dum igitur diſpicio, quod-„nam efficaciſſimum remedium huic malo queat „adhiberi, ne amplius *in Latinæ Veteris Vulgatæque verſionis Bibliorum editione, auctoritate Sixti V. & Clementis VIII. a Notariorum mendis vitiisque* „*diligentiſſime expurgata,* ea loca corrumpantur, „quæ jam dexterrime correcta ſunt: viſum eſt mihi „expediens fore, ut adhibito autographo Romano „colligerem præcipua atque inſigniora, quæ in hac „editione a Romanis Patribus reſtituta ſunt, loca: „& indicata ea, quæ rejecta eſt, lectione, ita clarè di-„ſtinguerem unam ab altera, ut deinceps nemo non „clare intelligere poſſet, quæ proba ſit lectio, quæ re-„proba; quæ textu expulſa, quæ in textum ſummi „Pontificis auctoritate recepta... Sic concinnatum „a nobis eſt hoc Correctorium, indicato ad ſingula „loca nodo ipſo difficultatis, adeoque puncto in quo „varietas conſiſtit, ut etiamſi contingeret typogra-„phicum vitium in ipſummet irrepere, facile eſſet ex „circumſtantiis deprehendere &c. Audomaropoli 1602. „

Eadem cum conjecturis Leandri à S. Martino; adjectæ ad calcem cujusq; tomi Glossæ ordinariæ ejusdem studio editæ. Duaci 1617. Antuerp. 1634.

Francisci Lucæ Brugensis libellus alter continens alias lectionum varietates in Bibliis Latinis ex vetustis msc. exemplaribus collectas, quibus post geminam Sixti V. & Clementis VIII. expurgationem possit perfectior reddi feliciter cœpta correctio, si accedat Romani Pontificis autoritas. V. *Bibl. Latina*, 4. Antuerpiæ 1618. *& ad calcem Bibl. Latinorum Joann. Marianæ*, in folio. Antuerpiæ 1624. V. *Critici sacri 1698. & tom. 1. Supplement. Crit. sacror.* Francofurti 1700.

Ex Epistola nuncupatoria Jacobo Blasæo Episcopo Audomaropolitano, Postquam præcedentem librum prænotasset, subdit: "Jam offero alterum „libellum, in quem, Doctorum Theologorum „hortatu, congessi alia loca notatu digna ex ve„teribus editionis Vulgatæ mss. libris collecta, „quæ hactenus non correcta, merito fortasse ple„raque corrigi possent, summo Pontifice similiter „committente. Quamvis enim priores illi Patres „felicissime laborarint, & plura Vulgatæ editionis lo„ca dexterrimè restituerint, ita ut omnino faten„dum sit, editionem eorum cæteris omnibus, quæ ad „hunc usque diem prodierunt, emendatiorem purio„remque esse, quod non temere habet Præfatio: ta„men, quod etiam Præfatio admittit, difficile sit af„firmare, numeris omnibus esse absolutam. Etiam in „Vaticana, eaque prima horum Bibliorum editione, „impressores non pauca errata admiserunt, quæ pas„sim in priore libello notavimus. Scio, quod Patres

illi correctores, nonnulla quæ emendare potuissent,,, consulto qualia erant reliquerint, ad offensionem,, populorum vitandam, veteri D. Hieronymi exem-,, plo, in libris Regum præsertim & Proverbiorum, è,, quibus multa fuerant auferenda, juxta fidem con-,, spirantium mss. codicum editionis Vulgatæ; sed,, tamen & illa annotasse, &, ne memoria eorum pe-,, reat, hoc libello indicasse expedit.,,

Ejusdem notæ ad varias lectiones N. T. Latini. V. *Bibl. Polyglot. Londinens. tom. VI.*

Ejusdem notarum ad varias lectiones in IV. Evangeliis occurrentes libellus duplex quorum uno Græcæ, altero Latinæ variantes explicantur. V. *ejus comment.* in 4. *Evangelia* in fol Antuerp. 1606 16.

Bellum Papale seu Concordia discors Sixti V. & Clementis VIII. circa Hieronymianam editionem Bibliorum (*complectitur hic liber variantes utriusque editionis lectiones*) auctore Thoma James, 4. Londini 1600. 8. Ibid. 1678.

Ex præfatione pag. 2. "En opus multorum nec dierum, nec horarum (nam unius mensis curricu-,, lo acta, transacta sunt omnia, liber scriptus exscriptusque :) verumtamen sensi in tam parvo opere,, non parvos labores... Quid ita? quia necesse fuit,, ordinem propositum servanti... notare singula,, mutata, addita vel detracta, discrepantia in aliqua,, parte vel particula; ut nullus apex nec apicula in,, posterum in ulla editione reperiri posset, quæ juxta,, eam Sixti ad unguem non emendaretur.,, *Et pag. 4.* "Pro Sixto faciunt *in Veteri Testamento* (secus accidit in novo) Lovanienses, Stephanus bona ex,, parte, Hentenius, & quotquot editiones receptæ,,

„ſunt in Eccleſia Romana per ſpatium multorum „annorum: pro Clemente nuda veritas Hebraica, „Chaldaica, Græca.„

Variæ lectiones, in quibus textus Hebr. Chald. Gr. Syriacus, vel potius eorum verſiones Latinæ: item auctores Eccleſiaſtici & interpretes novi qui à Latina Vulgata differunt, à Joanne de la Haye *nimis ambitioſo & ſatis inutili ſtudio* collectæ in Bibliis Maximis 1660.

„Si materiæ copiam attendas (*inquit auctor in præ-„fatione*) quis in dubium revocare poteſt, noſtrum „Codicem omnes alios excedere? quid enim in Com-„plutenſi, Regio, Londinenſi, Pariſienſi continetur? „Nullus eorum prætergreditur plura Idiomata, „quam Latinum, Græcum, Hebræum, Samarita-„num, Chaldæum, Syrum, Arabicum, Perſicum, „Æthiopicum; noſter autem præterea, & Illyricum „Gothicum, Italum, Hiſpanum, & aliquando Galli-„cum præbet; necnon varios loquendi modos ex „pluribus Bibliis & Patribus in medium producit.„

Epanorthotes Caſtigationes in Novum Teſtamentum, in quibus depravata reſtituuntur, adjecta reſecantur, & ſublata reponuntur, authore Tacito Nicolao Zegero, 8. Coloniæ 1555.

Idem V. *Critici ſacri.*

“Relinquit auctor (*ut refert Valerius Andreas* „*in Bibliotheca Belgica pag. 881.*) id opuſculum lo-„cis multis ſua manu locupletius.„ *Extat forſan Lovanii apud Sodales Minoritas.*

“Prologus ad Lectorem. Tanta eſt paſſim in N. „Teſt. codicibus, tum Latinis, tum Græcis, varietas „diſcrepantia & corruptela, præſertim in iis qui ante

an-

annos hos triginta aut quadraginta, vel calamo ex-„ arati, vel typis sunt expressi, ut nonnisi perplexæ„ fuerit difficultatis comprobare & demonstrare, quæ,„ in ipsis haberi ac censeri debeant pro germanis, A-„ postolicis & intemeratis. Græca exemplaria dissi-„ dent à Latinis, Græca pariter & Latina moderna à„ veteribus, vetera à veteribus, moderna à„ modernis. In tanta ergo codicum varietate, quo„ confugias, quid sequaris, cui tuto credas? &c.

Idem ibidem circa finem: "Ubi nec *SS. Patres* nobis satisfaciebant, nec item alii similiter probati,„ & antiqui Scriptores; imo ubi etiam satisfacere for-„ tasse poterant, ad majorem rei certitudi-„ nem ad vetusta confugimus exemplaria; inter quæ,„ antiquiora, celebrioraque fuere: Biblia sacra cœ-„ nobii Gemblacensis, ejusdem cœnobii tria diversa,„ exemplaria IV. Evangelistarum, & unum exemplar,„ epistolas continens Apostolicas & Apocalypsim;„ quo etiam domi usus sum: volumen quatuor Evan-„ geliorum Caroli Magni Aquisgrani: Codex Dona-„ tianus Brugis: Codex Evangeliorum Elstensis in„ Geldria: Codex Corsendoncensis in Quem-„ pinia: Codex aureus Dominæ Margaritæ, pridem,„ Machliniæ, nunc servatur Binsii, qui omnes miræ,„ sunt vetustatis.„

Idem in peroratione hujus libri loquens de codicibus, quibus usus est, hæc refert: "Deprehen-„ dimus eos ipsos codices, quos nonnulli castigatiores,„ pro admodum antiquis habuere, vix ante annos tre-„ centos aut quadringentos, & plures etiam eorum,„ longo intervallo citra descriptos fuisse... At vero,„ quæ nos passim citamus nominatim exemplaria,„ tam sunt vetusta, ut nonnulla descripta credantur,„

ante

„ante annos octingentos aut nongentos *(hæc scri-*
„*bebat A. D. 1555.*) ne quid plus dicamus, veluti E-
„xemplar Evangelicum Caroli Magni & Exemplar
„item Evangelicum Guerinfredi in Elst, ita ut non-
„nulla ob vetustatem vix legi potuerint. „ *Hæc ille.*

Variantes aliquot lectiones in Matthæi Evangelio secundum antiquam versionem Latinam Vulgatam desumptæ ex vetustissimorum PP. Latinorum scriptis, studio & labore Joannis Martinay, in 12. Parisiis 1695.

BIBLIORUM EXCUSORUM ELENCHUS CHRONOLOGICUS.

Cum designatione compendiaria unius saltem Bibliothecæ in qua servatur unumquodque horum exemplar, vel unius Scriptoris aut Catalogi à quo memoratur.

QUÆ vidimus, crucis signo; quæ non vidimus, sed in Bibliothecis extant vel recensentur à fide dignis authoribus, asterisco; cætera, nullâ appositâ notâ exhibentur. Ut omni prorsus difficul- *tati*

tati occurratur, notandum est quasdam editiones hoc signo † velut à me visas (reapse vidi aut in officinis Librariorum, aut alibi) recenseri subjunctâ Bibliothecâ quæ eas possidet, quamque adire non licuit.

DESIGNATIO BIBLIOTHECARUM
& Scriptorum ordine Alphabetico.

A, 1. Biblioth. RR. PP. Augustinianorum discalc. Parisiis.
A. 2. . . . . Avemariana, Parisiis.
A. 3. . . . . RR. PP. S. Antonii, Parisiis.
A. 4. . . . . Anglorum Collegii, Parisiis.
A. 5. . . . . Augustinianorum, Bononiæ.
A. 6. . . . . Librorum Anglesey, 4. Lond. 1686.
A 7. . . . . Joan. Arthuri, 4. Londini 1683.
A. 8. . . . . Amelinck, 4. Amstelod. 1664.
A. 9. . . . . Nic. Antonii Hispana, 2. vol. fol. Romæ 1671.
A. 10. Melchioris Adami, vitæ Theolog. German. 8. Francofurti 1651.
A. 11. Acta Eruditorum Lipsiensia ab anno 1682.
A. 12. Bibliotheca RR. PP. Augustinianorum, Parisiis.
A. 13. . . . . Albomantellana, Parisiis.

§.

B. 1. . . . . Bibliotheca Collegii Bernardinorum, Parisiis.
B. 2. . . . . RR. PP. Benedictinorum Anglorum, Parisiis.

B. 3.

B.3. . . . . Bodleiana, fol. Oxonii 1675.

B.4. . . . . Benteſiana, 4. Amſtelodami 1702.

B.5. . . . Barberina, 2. vol. fol. Romæ 1681.

B. 6. . . . . Berolinenſis Brandeburgica.

B. *7.* . . . . Illuſtr. Dni. Begon, Rupellæ.

B. *8.* . . . . Baſileenſis Civica.

B. *9.* . . . . Brunſwicenſis.

B. *10.* . . . . Bentley. 4. Londini 1687.

B. *11.* . . . . Rabbinica Joan. Buxtorfii, 8. Baſileæ 1642.

B. *12.* . . . . Linguarum Orient. ejuſdem, 12. Ibidem 1704.

B. *13.* . . . . Rabbinica Bartoloccii. 4. vol. fol. Romæ 1681-1693.

B. *14.* . . . Franc. Burmanni, 4. Leidæ 1680.

B. *15.* Præfatio Bibliorum Suecicorum Errici Benzelii an. 1703.

B. *16.* Bibliotheca Abrahami Booth, 4. Amſtelodami 1679.

B. *17.* Arn. Bootii, Index Auct. citatorum in animadverſionibus ſacris.

B. *18.* Albertus Bartholinus de ſcriptis Danorum, 8. Lipſiæ 1700.

B. *19.* Bibliotheca Theologica Pauli Bolduani, 4. Jenæ 1614.

B. *20.* Nici Baſſæi collectio librorum, 4. Francofurti 1592.

B. *21.* Bibliotheca Bernenſis civica.

B. *22.* . . . . RR. PP. Barnabitarum Pariſiis.

§

C. 1. Bibliotheca Colbertina Pariſiis.

C. 2. . . . . Condæana ſeu Sereniſſ. Principis Condæi.

C. 3.

C. 3. . . . . RR. PP. Cœlestinorum Parisiis.

C. 4. . . . . RR. PP. Capucinorum in vico S. Honorati Parisiis.

C. 5. . . . . RR. PP. Capucinorum in Pratis, Parisiis.

C. 6. . . . . Cardinalitia Parisiis.

C. 7. . . . . Dn. de la Coste Pastoris S. Petri Parisiis.

C. 8. . . . . Carolina Tiguri.

C. 9. . . . . Frid. Bened. Carpzovii, 8. Lipsiæ 1700.

C. 10. . . . . Cromhoult, 4. Amstelod. 1699.

C. 11. . . . . Joan. Cloppenburgii, 4. Hardervici 1663.

C. 12. . . . . Guill. Coddæi, Leidæ 4. 1630.

C. 13. . . . . Illustr. Dn. de Coaslin Episc. Metensis.

C. 14. . . . . Joan. Cocceii, 4. Leidæ 1671.

C. 15. . . . . Clarissarum Lovanii.

C. 16. Guill. Cave, de libris Græcis, Append. Tom. 2. hist. literariæ de Script. Eccles.

C. 17. Jos. Carus in præfat. Psalterii, 8. Romæ 1683.

C. 18. Andr. Chevillier, Origine de l'Imprimerie, 4. Parisiis 1694.

C. 19. Jean la Caille, Histoire de l'Imprimerie, 4. Paris 1686.

C. 20. Guill. Crowæi Elenchus Script. in. S. Script. 12. Londini 1672.

C. 21. Jod. Coccii Thesaurus Catholicus, Tom. 1. fol. Coloniæ 1619.

C. 22. Joan. Clessii Elenchus virorum Illustr. 4. Francof. 1602.

C, 23. Pierre Coton, Geneve Plagiaire, in folio. Paris. 1618.
C, 24. Bibliotheca Carmelitana in vico Billetarum Parisiis.

§.

D, 1. Bibliotheca RR. PP. Dominicanorum in vico S. Honorati Parisiis.
D. 2. . . . . RR. PP. Dominicanorum Lugduni.
D. 3. . . . . RR. PP. Dominicanorum Bononiæ.
D, 4. . . . . S. Dionysii in Francia.
D. 5. . . . . Ludov. de Dieu, 4. Leidæ 1643.
D, 6. Doulsekeri Catalogus officinæ, 8. Argentorati ab an. 1696.
D, 7. Dionysii Genuensis Bibl. Capucinorum, in fol. Genuæ 1691.
D. 8. Jo. Durellus, vindiciæ Ecclesiæ Anglic. 4. Londini 1669.
D. 9. Georg. Draudii, Bibl. Classica, 3. vol. 4. Francofurti 1625.

§.

E, 1. Elzeviriorum catalogus officin. 12. Leidæ 1674.
E, 2. Ehingeri catalogus Bibl. Augustanæ, fol. Augustæ 1633.

§.

F. 1. Biblioth. RR. PP. Fuliensium Parisiis.
F, 2. . . . . Francofurtana ad O. fol. Francofurti 1706.
F. 3. . . . . de Forcroy, 8. Parisiis 1690.
F. 4. . . . de Feutlor, 8. Parisiis 1693.
F. 5. Abr. Frencelius de orig. linguæ Sorabicæ, 4. 1693.

F. 6.

F. 6. Jac. Frisius, Epitome Bibl. Gesnerianæ, fol. Tiguri 1583.

F. 7. Thomæ Fritsch Catalogus officin. 8. Lipsiæ 1705.

F. 8. Petri Francii Musæum, 8. Amstelod. 1705.

F. 9. Bibliotheca Illustriss. Dn. Nic. Josephi Foucault Comitis Consistoriani, Parisiis.

§.

G. 1. Bibliotheca S. Genovefæ Parisiis.

G. 2. . . . . S. Germani à Pratis, Parisiis.

G. 3. . . . . S. Galli in Helvetia.

G. 4. . . . . Dn. Gallois Prof. Regii nunc defuncti, Parisiis.

G. 5. . . . . Guelferbytana seu Wolfenbutellana.

G. 6. . . . . Germanorum Aurelianensis, 4. edita.

G. 7. . . . . Franc. Gomari, 4. Leidæ 1641.

G. 8. . . . . Henningi Grosshi, 4. Lipsiæ 1600.

G. 9. . . . . Gallandii, 4. Parisiis 1653.

G. 10. . . . . Th. Grafwinckel, 4. Hagæ-Comitis 1667.

§.

H. 1. Jo. Hartley catalogus universalis, 2. vol. 8. Londini 1699.

H. 2. . . . . Hegeri catalogus 4.

H. 3. . . . . Haller catalogus 4.

H. 4. Corn. Hackii catalog. officin. Leidæ 1669.

H. 5. Hoffmanni Lexicon universale, 4. vol. fol. Leidæ 1698.

H. 6. Bibl. Casp. Haer, 4. Amstelod. 1665.

H. 7 . . . . Nic. Heinsii 12. Leidæ 1682.

§.

I. 1. Biblioth. Collegii S. J. Parisiis.

I. 2. . . . . Domûs probationis S. J. Parisiis.
I. 3. . . . . Domûs professæ S. J. Parisiis.
I. 4. . . . . Collegii Romani S. J.
I. 5. . . . . Collegii S. J. Lugduni.
I. 6. . . . . S. Jacobi Proviniensis.
I. 7. Index libr. prohibit. fol. Madriti 1667.
I. 8. Jansonii catalogus officin. 4. Amstel. 1663.
I. 9. Bibliotheca Dn. de Jongh, 4. Ibid. 1679.

§.

K. 1. Bibliotheca Koerten, 4. Leidæ, 1668.
K. 2. . . . . Theologica Anglorum Kempii, 4. Regiomonti 1677.
K. 3. Kortholtus de variis script. editionibus, 4. Lipsiæ 1686.

§.

L. 1. Biblioth. Lazariana, Parisiis.
L. 2. . . . S. Lupi Trecensis.
L. 3. . . . Leidensis, 4. Leidæ 1674.
L. 4. . . . Joan. de Laet, 4. Ibid. 1650.
L. 5. . . . Joan. Lydii, 4. Ibid. 1643.
L. 6. . . . . Henr. Laurentii, 4. Amstel. 1649.
L. 7. . . . Theologica Lipenii, 2. vol. fol. Francofurti 1682.
L. 8. G. G. Leibnitii Epistola ad me scripta 19. Junii 1707.

§.

M. 1. Biblioth. Mazarinæa Parisiis.
M. 2. . . . S. Martini à campis Parisiis.
M. 3. . . . RR. PP. Minimorum Parisiis.
M. 4. . . RR. PP. Minorum Conventualium Parisiis.
M. 5. . . RR. PP. Minorum Recollectorum Parisiis.

M. 6.

M. 6. . . RR.PP. Minimorum Nigeonæa prope Parisios.

M 7. . . Abr. van der Meer, 4. Leidæ 1638.

M. 8. . . Jo. Frid. Mayeri historia vers. Germ. Lutheri, 4. Hamburgi 1701.

M. 9. Biblioth. Jo. Massovii. 4. Cantabr. 1687.

M. 10. . . Hafniensis Jo. Mullenii, 4. Hafniæ 1670.

M. 11. . . Oweniana Edm. Midllington, 4. Cantabrigiæ 1684.

M. 12. . . Leon Marii, 4. Amstelod. 1653.

M. 14. . . Septentrionis eruditi, Molleri, 8. Hamburgi 1698.

M. 15. Mareschalli præfatio in Evang. Malaica, 4. 1677.

M. 16. Bibliotheca RR. PP. Maturinorum Parisiis.

§.

N. 1. Biblioth. Dni Nolin Advocati Parisiis.

N. 2. . . Navarræa Parisiis.

N. 3. . . Norimbergensis à Jo. Sauberto, 12. Norimbergæ 1643.

N. 4. . . Norfolciana, 4. Londini 1681.

N. 5. . . Eminentiss. Cardinalis de Noailles Parisiensis Archiepiscopi.

§.

O. 1. Biblioth. Oratorii Domûs Parisiensis.

O. 2. . . Oratorii Domûs Dominæ Virtutum.

O. 3. . . Oratorii Domûs Institutionis Parisiis.

O. 4. . . Oratorii Domûs S. Maglorii Parisiis.

O. 5. . . Oiseliana, 8. Leidæ 1692.

O. 6. . . Jo. Bapt. Ottii, collectio Editionum Biblicarum quam mecum communicavit.

O. 7. Biblioth. Feiconis Oedtsonii, 4. Leovardiæ 1681.

O. . . . Joan. Orlers, 4. Leidæ 1616.

§.

P. 1. Biblioth. Ecclesiæ Parisiensis.

P. 2. . . Dn. Pillon controversistæ Parisiis.

P. 3. . . D. Pastel Doctoris Sorbon. Parisiis.

P. 4. Pocciantii, catalogus Script. Florent. 4. Florent. 1589.

P. 5. Bibl. Pandolironensis Monast. prope Mantuam.

P. 6. Catalogus Christ. Plantini officinalis, 8. Antuerpiæ 1575.

P. 7. Biblioth. Dn. Pinssonat linguæ Hebr. Prof. Regii Parisiis.

P. 8. . . Adriani Pauw Hollandiæ Pension. 4. Hagæ 1654.

§.

R. 1. Bibliotheca Regia Parisiensis.

R. 2. . . Illustr. Marchionis de Rouci Parisiis.

R. 3. . . Abbatis Eusebii Renaudot Parisiis.

R. 4. . . Illustr. Dn. d' Estampes Archiepiscopi Rhemensis, in 4.

R. 5. . . Jani Rutegersii, 4. Leidæ 1630.

R. 6. . . Franc. Raphelengii, 4. Leidæ 1626.

R. 7. . . Christ. Rompf, 4. Ibid. 1640.

R. 8. . . Andreæ Rivet, 4. Ibid. 1657.

R. 9. . . Rotheana, 4. Amstelodami 1669.

§.

S. 1. Biblioth. Sorbonæ Parisiis.

S. 2. . . Seminarii S. Sulpitii Parisiis.

S. 3. . . Segueriana msc. 8. Parisiis 1685.
S. 4. . . Cardin. Sluzii. 4. Romæ 1690.
S. 5. . . Frid. Spanhemii, 8. Amstelodami 1701.
S. 6. . . Sionensis, [illegible] Londini 1650.
S. 7. . . Willebr. Snellii, 4. Leidæ. 1629.
S. 8. . . Joan. Smetii, 4. Ibid. 1653.
S. 9. . . Rich. Smith, 4. Londini 1672.
S. 10. Schefferi Suecia illustrata, 8. Lipsiæ 1699.
S. 11. Biblioth. Dn. de Salmonet, 4.
S. 12. . . Antitrinitariorum Sandii, 8, Freistadii 1684.
S. 13. . . Scaphuziana.
S. 14. . . Theophili Spizelii, fol. Augusf. 1705.
S. 15. . . Rabbinica Schabtai, 4. Amstelodami 1681.
S. 16. . . Hafniensis publica Scavenii, 4. Hafniæ 1665.
S. 17. . . Jo. Casp. Stokeri, Tiguri.
S. 18. Catalogus librorum Viduæ a Someren, 12.
S. 19. Jac. Severt, Anacrise des Bibles, fol. Paris 1612.

§.

T. 1. Biblioth. Telleriana, fol. Parisiis 1693.
T. 2. . . Tertii Ordinis S. Francisci, Parisiis Picpus.
T. 3. . . Thevenotiana, 8. Parisiis 1694.
T. 4. . . Tigurina Civica.
T. 5. . . Ant. Thysii, 4. Leidæ 1677.
T. 6. . . Henr. Thibault, 4. Medioburgi 1669.
T. 7. Theobaldus, de bello Hussitico, 4. 1626.
T. 8. Biblioth. Thomana Lipsiæ.
T. 9. . . Jac. Triglandii, 4. Amstelod 1665.
T. 10. Catalogus officin. Sam. de Tournes, 12. Genevæ 1670.

§.

V.1. Biblioth. S. Victoris Parisiis.
V.2. . . Illustr. Dn. de Verthamont Parisiis.
V.3. . . Ultrajectina, fo[illegible]rajecti 1670.
V.4. . . Vitodurensis in[illegible]ctu Tigurino.
V.5. . . Gerardi Jo. Vossii, 4. Leidæ 1656.
V.6. . . Saxo-Vinariensis.
V.7. . . Gallica Antonii du Verdier, fol. Parisiis 1584.
V.8. . . Ulfeldii, 4. Leidæ.
V.9. Franc. Veron, Preface du N.Test.François, 4. Paris 1647.
V.10. Biblioth. Joan. Vorstii, 4.
V.11. . . Adriani Woxstii, 4. Leidæ 1664.
V.12. . . van Asche, 4. Roterod. 1650.
V.13. . . Vogelsang. 4. Leidæ 1664.
V.14. . . Upsaliensis, 4. Upsaliæ 1706.

§

W.1. Biblioth. Benj. Watford, 4. Londini 1691.
W.2. . . Wetstenii Catalogus officin. 12. 1686.
W.3. Waltheri officina Biblica, 4. Wittebergæ 1668.
W.4. Bibliotheca Joannis de VVilhem, 4. Hagæ 1658.
W.5. . . Joan. VVoürdani, 4. Leidæ 1666.
W.6. . . Joan. Weimanni, 4. Ibid. 1663.
W.7. . . Wittiana, 12. Dordraci 1701.

ELENCHUS CHRONOLOGICUS
BIBLIORUM EXCUSORUM.

M. CCCC. LVII.

Psalterium Latinum, 4. Moguntiæ, *Lambecius.*

M.

M. CCCC. LXII.

† Biblia Lat. 2. vol. fol. Moguntiæ *R. 1. C. 1. T. 1.*

M. CCCC. LXVI.

*Biblia Latina, Auguſtæ Vindelic. *A. 10. C. 18.*

M. CCCC. LXIX.

* Biblia Latina, fol. Reutlingæ *N. 3. Saubertus.*

M. CCCC. LXXI.

† Biblia Latina, 2. vol. fol. Romæ *A. 13. D. 3.*

† Biblia Italica, 2. vol. fol. Venetiis, *bis R. 1. M. 1.*

M. CCCC. LXXII.

† Biblia Latina, fol. Moguntiæ *M. 1. G. 1.*

M. CCCC. LXXIII.

* Biblia Latina, 2. vol. fol. *abſque loco G. 3.*

M. CCCC. LXXIV.

* Pſalterium Latinum, Norimbergæ *N. 3.*

M. CCCC. LXXV.

† Bibl. Lat. 4. Placentiæ *C. 1.* fol. Norimb. *B. 3.*

* Biblia Belgica, 2. vol. in folio. Coloniæ *K. 1.*

M. CCCC. LXXVI.

† Bibl. Lat. fol. Pariſiis *C. 3. G. 1.* Neapoli *B. 3.*

† Biblia Latina, in folio. Pariſiis *C. 3. G. 1.*

† Biblia Latina, fol. Venetiis, *bis C. 1. M. 1.*

M. CCCC. LXXVII.

*Biblia Latina, 2. vol. fol. Norimbergæ *V. 3. F. 9.*

† Biblia Lat. fol. typis Berhardi Richel. *R. 9. A. 12.*

† Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis. *bis R. 1.*

* Biblia German. Auguſtæ Vindelic. *G. 5. S. 13.*

* Eadem, fol. Norimbergæ *Biblioth. Auguſtana.*

* Biblia Belgica, 2. vol. fol. Delphis *L. 3. P. 8.*

* Biblia Belgica, 4. Delphis *B. 4.*

† N. T. Gallicum, fol. Lugd. *circa* 1477. *R. 1.*

M. CCCC. LXXVIII.

† B. Lat. fol. Venet. *M.* 1. *O.* 1. Norib. *C.* 1. *B.* 6.

M. CCCC. LXXIX.

* B. Lat. fol. Lugduni *I.* 5. Coloniæ *B.* 6. *V.* 3.
† Biblia Latina, in folio. Norimbergæ *G.* 3.
† Biblia Latina, in fol. Venetiis *M.* 1.
* Biblia Latina, in fol. *absque loco G.* 5.
Biblia Belgica, in folio. Goudæ *H.* 1.

M. CCCC. LXXX.

† Biblia Latina, 4. Venetiis, *bis. G.* 1. *I.* 6.
† Biblia Lat. fol. Ulmis *C.* 1. Norimbergæ *T.* 1.
*. B. Lat. Nicol. de Lira 7. vol. fol. Coloniæ *V.* 3.
* Biblia German. 2. vol. fol. Augustæ *S.* 13. *E.* 2.

M. CCCC. LXXXI.

† Biblia Latina, fol. Venetiis *G.* 1. *absque loco D.* 1.
† B. Lat. Nic. de Lira, 4. vol. fol. Venetiis *R.* 1.
* Eadem, 7. vol. fol. Norimbergæ *P.* 5. *V.* 8.
† Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *C.* 1.
† Psalterium Græco Latinum, fol. Mediolani *T.* 1.

M. CCCC. LXXXII.

† B. Lat. Nic. de Lira, 4. vol. fol. Venetiis *G.* 2.
† Biblia Lat. fol. Argentor. *R.* 1. Norimb. *G.* 2.

M. CCCC. LXXXIII.

† B. Lat. in folio. Augustæ *A.* 2. *absque loco I.* 1.
† B. L. 2. vol. fol. Venet. *C.* 3. 4. Ibid. *G.* 3. *M.* 6.
* Biblia German. fol. Augustæ *G.* 15. Norib. *B.* 13.

M. CCCC. LXXXIV.

† Biblia Latina Vulgata, 4. Venetiis *V.* 1.
* Biblia Latina, fol. typis Joan. Zainer *G.* 3.
† Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis *M.* 1.

M. CCCC. LXXXV.

† Biblia Latina Vulg. fol. *absque loco B.* 1. *B.* 6.
* Biblia Germanica, in folio, Argentorati *G.* 5.

M. CCCC. &c.

M. CCCC. LXXXVI.

*Biblia Latina, fol. *absque loco* B. 6. G. 5. P. 8.
*Prophetæ priores Hebraice, fol. Socini R. 3.
†Psalterium Græcum, 4. Venetiis R. *Soubiziana*.

M. CCCC. LXXXVII.

†B. Lat. fol. *absque loco* V. 1. 4. Venetiis G. 1.
*Biblia Lat. Antuerp. B. 4. fol. Basileæ G. 5.
†B. L. Nic. de Lira, 5. vol. fol. Noribergæ A. 2.
†Biblia Gallica glossata, 2. vol. fol. Parisiis R. 1.
*Biblia Germanica. Augustæ Vindelicorum K. 2.
*Psalterium Belgicum, in 4. Delphis P. 8.

M. CCCC. LXXXVIII.

Biblia Hebraica, in folio. Soncini B. 5.
†Psalterium Latinum, in 4. Parisiis V. 1.

M. CCCC. XC.

†Biblia Latina, in folio, per Milietum L. 1.
*B. Germ. 2. vol. 4. Augustæ F. 1. Norib. M. 8.
†Pentateuchus Hebraicus, in 4. *absque loco* R. 1.

M. CCCC. XCI.

*Biblia Latina, in fol. in 4. Venetiis T. 1. R. 5.
†Biblia Latina, in 8. Basileæ G. 1. B. 6.
†Pentateuchus Hebraicus, fol. Olyssipone R. 1.
*Psalterium Belgicum, in 8. Zwolæ M. 7. P. 8.
†Libri Sapientiales Latine, 4. Parisiis. S. 1.
†Epistolæ sancti Pauli Latine, 4. Parisiis V. 1.

M. CCCC. XCII.

*B. Lat. Nic. de Lira, 4. vol. fol. Argentor. L. 5.

M. CCCC. XCIII.

*B. Lat. Nic. de Lira, 6. vol. fol. Norimb. G. 5.
*Prophetæ priores Hebraice, fol. *absque an.* B. 5.
*Psalterium Saxonicum, in 4. Lubecæ P. 8.

M. CCCC. XCIV.

* Biblia Hebræa, in fol. in 4. in 8. Pisauri B. 11.
† Biblia Hebræa, in 8. Brixiæ *O.* 1. *L.* 3.
† Biblia Latina, in fol. per Matthiam Hus G. 1.
† Biblia Latina, in 4. Venetiis, *bis I.* 1. *S.* 13.
* Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *G.* 5.
Biblia Germanica, Augustæ Vindelicorum *C.* 8.
* Biblia Saxonica, in folio. Lubecæ B. 4. *G.* 5.
† Prophetæ priores Hebraice, in folio. Leiriæ *R.* 1.

M. CCCC. XCV.

* Biblia Lat. Nic. de Lira 6. vol. fol. Venetiis *D.* 3.
† Biblia Latina, in 8. Basileæ *O.* 1.

M. CCCC. XCVI.

* Biblia Latina, in 4. Brixiæ *C.* 3.
* B. Lat. Nic. de Lira, 6. vol. fol. Norimb. *N.* 3.

M. CCCC. XCVII.

† B. Lat. 8. Venetiis *T.* 1. fol. Argentor. *B.* 6.
† Biblia Latina, in 4. per Joan. Pivard. *M.* 1.
* Esaias & Hieremias Hebr. fol. Ulyssipone *S.* 15.

M. CCCC. XCVIII.

† B. L. Nic. de Lira, 6. vol. fol. Basileæ *M.* 2. *B.* 6.
† Biblia Latina Vulgata, in 4. Venetiis *M.* 1.

VETERES EDITIONES absque anno.

† B. Lat. *sine loco M.* 1. 8. Parisiis, Lugd. *B.* 6.
† B. L. cum gl. ordin. 3. v. fol. *absque loco S.* 1. B. 6.
† B. Gallica Glossata, 4. Parisiis Le Noir. *R.* 1.
† Biblia Italica Marmochini, fol. Venetiis.
† Biblia Gallica Glossata, in folio. Parisiis *C.* 5.
* Biblia Italica Malermi, in fol. *absque loco G.* 5.
* Biblia Germ. fol. Coloniæ *G.* 5. *absque loco. G.* 5.

*Pen-

* Pentateuchus Hebraicus, 12. Sabionetæ B. 12.
† Psalterium Græcum, in 4. Venetiis, Aldi *R. 1.*
† Psalterium Gallicum, 4. Petit le Rouge *R. 1.*
† Psalterium Hispanicum, 4. *absque anno C. 1.*
*Proverbia Hebræa, in fol. Neapoli *S. 15.* B. *1.*
† Novum Testamentum Gallic. fol. Lugd. *R. 1.*

M. D.

† Biblia Lat. fol. Parisiis B. 1. Norimbergæ *T. 2.*
*Eadem, 4. typis Jo. Pivard *O. 1.* 8. Lugd. *T. 10.*

M. D. I.

† Biblia Lat. fol. Parisiis *I. 1.* 8. Venetiis *M. 1.*

M. D. II.

* B. Lat. cum glossa ordin. 6. vol. fol. Basileæ *F. 1.*
† Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *R. 1.*
* Psalterium Latinum, in 4. Basileæ *B. 6.*

M. D. III.

Psalterium Latino-Germanicum, 4. Basileæ *O. 6.*

M. D. IV.

† B. Lat. Hugonis Card. 9. vol. fol. Basileæ *C. 2.*
† Biblia Latina, fol. Parisiis, Jo. Petit *V. 1. G. 5.*
* Psalterium Germanicum, in 4. Spiræ *F. 1.*

M. D. V.

† Biblia Latina, fol. Lugduni, Cl. Davost *G. 1.*

M. D. VI.

† Biblia Latina, fol. Parisiis *C. 2.* Venetiis *T. 1.*
* Biblia Bohemica. Venetiis *T. 7.*

M. D. VII.

† Biblia Latina, in folio. Parisiis, Pigouchet *C. 3.*
† Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis, *bis R. 1.*
* Biblia Germanica, 2. vol. fol. Augustæ *T. 7.*
† Novum Testamentum Latinum, 8. Parisiis *I. 1.*
† Epistolæ Apostol. & Apocalypsis, 8. Paris. *S. 2.*
† Epistolæ S. Pauli Gallicè, in folio. Parisiis *R. 1.*

M D

M.D.VIII.

† B. L. cum gl. ordi. 7. vol. fol. Basileæ *S. 1. M. 16.*
* Psalterium Latinum, 4. Argentorati *B. 6.*

M.D.IX.

† * Biblia Lat. fol. Lugduni *C. 1.* Basileæ *P. 8.*
† Psalterium Quintuplex Fabri. fol. Parisiis *O. 1.*
N. Testament. Lat. & Germ. 4. Antuerp. *L. 7.*

M.D.X.

* Psalmi Suecicè. Antuerpiæ *S. 9.*
Apocalypsis Latinè, in 12. Parisiis *G. 7.*

M.D.XI.

Biblia Hebraica, in 4. Venetiis Bombergi *B. 11.*
* † Biblia Latina, 8. Parisiis *I. 5.* Lugduni *M. 1.*
† Biblia Latina, in fol. Rothomagi, Olivier *I. 1.*
* Biblia Lat. in 4. Cadomi *G. 9.* Venetiis *T. 4.*
† Prophetæ omnes Hebr. 2. vol. fol. Pisauri *R. 1.*

M.D.XII.

† Biblia Latina, fol. Parisiis, Pigouchet *M. 1.*
† Eadem, fol. & 8. Lugduni, Jac. Sacon *M. 1. I. 1.*
† Psalmi 7. Pœnit. Heb. Lat. in 8. Tubingæ *O. 5.*
* Evang. & Epist. Hispan. *Præf. eorumdem 1544.*

M.D.XIII.

† * B. Lat. fol. Lugduni *M.* 16. Norimbergæ *F. 1.*
† Psalterium Æthiopicum, in 4. Romæ *R. 1.*
† Psalterium Quintuplex Lat. fol. Parisiis *C. 1.*
* Psalterium Germanicum, in 4. Metis *T. 7.*
† Canticum Cantic. Æthiopicè, 4. Romæ *R. 1.*

M.D.XIV.

* † Biblia Latina, fol. & 8. Lugduni *C. 9. M. 1.*
* † Biblia Lat. 8. Parisiis *P.* 8. fol. Basileæ *G. 3.*
* Biblia Latina, in 8. Parisiis *P.* 8.

M.D.

M. D. XV.

*† Biblia Latina, in fol. & 8. Lugduni *B. 6. O.* 1.
* Pentateuchus Hebraice & Chaldaice. *A.* 10.
† Agiographa Hebraice, fol. Thessalonicæ *O.* 1.
† Psalterium quintuplex Latine, fol. (*Cadomi*) *V.* 1.
† Psalt. Lat. ex Hebr. Pratensis, 4. Venetiis *M.* 1.
† IV. Evangelia & Apocalypsis Lat. 12. Paris. *G.* 1.

M. D. XVI.

† Biblia Latina, in fol. Lugduni, *bis A.* 12. *B.* 8.
† Job Lat. ex Hebr. Justiniani, 4. Parisiis *R.* 1.
† Psalt. Pentagl. Justiniani, in fol. Genuæ. *R.* 1.
† Psalterium Hebraicum, in 24. Basileæ. *O.* 1.
† N. Testamentum Gr. Lat. Erasmi, fol. Basileæ *S.* 1.

M. D. XVII.

† Biblia Polyglotta, 6. vol. fol. Compluti. *R.* 1.
* Biblia Hebraica in folio, *absque loco C.* 8.
* Biblia Latina, in folio. Lugduni *P.* 8.
† Biblia Gallica Glossata, 2. vol. fol. Paris. *C.* 4.
* Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis *R.* 5.
* Tobias Hebraice, in 4. Constantinopoli *B.* 3.

M. D. XVIII.

† Biblia Hebr. Rabbinica, in folio. Venetiis *R.* 1.
† Biblia Hebraica, 4. Venetiis, Bombergi *R.* 1.
† Biblia Græca, fol. Venetiis, Asulani *R.* 1.
† Biblia Latina, in fol. in 8. Lugduni *T.* 1. *G.* 1.
* Biblia Gallica Glossata, fol. Lugduni *I.* 5.
* B. Germ. fol. Norib. B. 6. Augustæ *T.* 8. *B.* 6.
* Biblia Belgica, fol. Antuerp. Lovanii *P.* 8. *T.* 6.
* Psalterium Tetraglotton, fol. Coloniæ *R.* 1.
Psalterium Hebr. Gr. & Latine, in fol. Basileæ.
* Liber Esther Hebraice, fol. Thessalonicæ.
* N. Testamentum Lat. Erasmi, fol. Basileæ *G.* 3.

M. D. XIX.

M. D. XIX.

†*B. Lat. 8. Parisiis, *bis O.* 1. *I.* 5. Venetiis *D.* 1.
*†B. Lat. fol. 8. Lugduni, Marescchal *M.* 4 *P.* 8.
† N. Testam. Gr. Lat. Erasmi. fol. Basileæ *R.* 1.
*N. Test. Lat. Erasmi, in 8. Lovanii *C.* 11. *P.* 8.
† Epistolæ Apostolorum Latine, 8. Parisiis *N.* 1.

M. D. XX.

† Biblia Latina, in fol. Lugduni, *bis* G. 1. *S.* 1.
† B. Lat. Nic. de Lira, 5. vol. fol. Lugduni *R.* 1.
† Biblia Gallica Glossata, 2. vol. fol. Parisiis *R.* 1.
† Ruth & Threni Lat. Justiniani, 4. Parisiis *S.* 1.
† Prophetæ posteriores Hebr. in fol. Soncini *O.* 1.
† Apocalypsis Italice, in folio. Mediolani *C.* 1.

M. D. XXI.

† Biblia Hebraica, 4. Venetiis, Bombergi *R.* 1.
† Biblia Latina, fol. 8. Lugduni, Sacon *M.* 1.
† Biblia Gallica Glossata, in fol. Lugduni *M.* 1.
† N. Testamen. Gr. Gerbelii, 4. Haganoæ *R.* 1.
† N. T. Lat. Erasmi, 4. Argent. Basil. *N.* 1. B. 9.
† Idem, in 8. Moguntiæ, Basileæ *N.* 1. *C.* 2.
*Epistolæ S. Pauli Gallice, 4. Parisiis *H.* 11.

M. D. XXII.

† Biblia Latina, in folio. Lugduni, Sacon. *T.* 1.
† Biblia Lat. studio Osiandri, 4. Noribergæ *M.* 1.
† Eadem *Protest.* 6. vol. in 8. Argentorati *N.* 1.
*† Eadem, 4. 8. Basileæ *G.* 3. *G.* 1.
*Biblia Saxonica, in fol. Halberstadii *G.* 5.
† Psalterium Hebræum, fol. Thessalonicæ, *bis O.* 1.
† Psalterium Hebr. 24. Venetiis, Bombergi *R.* 2.
† Psalmi V. Hebr. & Lat. in 4. Parisiis *N* 1.
† Psalt. Lat. ex Hebr. Pratensis, 4. Haganoæ *O.* 1.
† Proverbia Hebraice, in fol. Thessalonicæ. *O.* 1.

† Prov.

†Prov. Eccles. Canticum Hebr. 12. Venetiis. *S.* 1.
†N. Test. Gr. Lat. Erasmi, in fol. Basileæ *O.* 1.
*N. Test. Gr. Lat. Erasmi, 4. Wittebergæ *B.* 6.
*Nov. Testamentum Latinum, 8. Coloniæ *N.* 4.
†* Idem, in 8. Basileæ, Moguntiæ G. 1. B. 6.
* N. Testam. German. Lutheri, fol. witteb. *G.* 5.
N. Testam. German. ex Lat. Erasmi, Lipsiæ *B.* 9.
†IV. Evangelia Latina, in folio. Meldis *O.* 1.
*Eadem Germanice, in 8. Augustæ *O.* 6.
*Evang. Joan. Germ. Crumbach. Lipsiæ, *Mayer.*
†Epistolæ Latinæ N. Testam. 8. Parisiis *B.* 22.

M. D. XXIII.

†B. Lat. 8. Parisiis, *bis C.* 1. *S.* 6. fol. Lugd. *D.* 1.
†B. Lat. *Protest.* fol. Norimbergæ, Peypus *M.* 1.
* Vetus Test. Saxonicum, fol. Wittebergæ *G.* 5.
†Pentateuchus Hebr. & Chald. fol. Venetiis *R.* 1.
* Idem Germ. fol. witteb. *M.* 8. 8. Basileæ *O.* 6.
* Genesis Lat. ex Gr. Oecolampadii, Basileæ *F.* 6.
†Psalterium Hebr. in 8. Basileæ, Frobenii *S.* 1.
*Ecclesiast. Lat. ex Hebr. Shirvood, 4. Ant. *B.* 3.
†N. Testamentum Lat. Vulg. 16. Parisiis *G.* 2.
*N. Testam. Lat. Erasmi, 4. Noribergæ *B.* 9.
†Idem, in 8. Basileæ, Argentorati *C.* 2. *D.* 1.
†N. Test. Gall. *Fabri*, 2. vol. 8. Paris. *R.* 1. *N.* 1.
*N. Test. Germ. Lutheri, fol. Wittebergæ *G.* 5.
*Idem, fol. 4. 8. Basileæ *P.* 8. *G.* 5. *O.* 6.
*N. Testamentum Belgicum, 8. *absque loco P.* 8.
*Epistola ad Romanos Germanice. Grimmæ *B.* 9.

M. D.

M. D. XXIV.

† B. Lat. Nic. de Lira, 8. vol. fol. Parisiis *G.* 2.
* Biblia Latina, in 8. Lugduni *G.* 3.
* Biblia Latina *Proteſt.* in 4. Tiguri *P.* 8.
† Biblia Gall. Gloſſata, 2. vol. fol. Pariſiis *A.* 3.
† Pentateuchus Hebr. Chald. fol. Venetiis *O.* 1.
* Idem German. Lutheri, in 8. Wittebergæ *G.* 5.
* Libri hiſtor. & poëtici Germ. fol. Ibidem *G.* 5.
† Pſalmi Hebraice, 18. Venetiis, Bombergi *R.* 1.
† Pſalmi 24. Hebr. Lat. in 8. Pariſiis *N.* 1.
Pſalterium Græcum, 12. Argentorati *O.* 6.
* Pſalt. Lat. ex Hebr. Bugenhagii, 4. Baſileæ *B.* 1.
† Pſalterium Latinum, in 16. Pariſiis *P.* 1.
† Pſalt. Lat. ex Græco Luſcinii, 8. Auguſtæ *N.* 2.
† Pſalterium Italicum Phileti, 4. Venetiis *R.* 1.
* Pſalt. German. Lutheri, 8. Wittebergæ *G.* 5.
* Pſalterium German. Lutheri, 8. Baſileæ *S.* 13.
* Pſalt. German. Buceri, fol. Norimbergæ *F.* 6.
† Proverbia, Eccleſ. Cant. Hebr. 24. Venet. *N.* 1.
† Proverbia Hebr. Lat. Munſteri, 8. Baſil. *O.* 1.
† Eccleſiaſtes Hebr. Lat. Munſteri, 8. Baſileæ *S.* 1.
† N. Teſtam. Gr. 8. Argentor. Baſileæ *O.* 1. *C.* 1.
† Novum Teſtament. Latinum, 12. Pariſ. *A.* 1.
† N. Teſtam. Gall. *Fabri*, 2. vol. 8. Pariſiis *N.* 1.
* N. Teſt. Germ. Lutheri. fol. 4. 8. VVitteb. *G.* 5.
* Idem, in folio. Auguſtæ, Norimbergæ *G.* 5.
* N. Teſtamentum Belgicum, 8. Delphis *W.* 8.
* N. Teſt. Danicum, Michaelis, 8. Lipſiæ *S.* 9.

M. D. XXV.

† Biblia Hebræa, 4. Venetiis, Bombergi *T.* 1.
† Biblia Lat. Vulg. 5. vol. in 16. Pariſiis *P.* 1.

Biblia

† Biblia Latina, in fol. Lugduni, Mareschal *R. 1.*
† Biblia Italica Malermi, in fol. Venetiis *R. 1.*
* Biblia Belgica, 4. fol. 12. Antuerpiæ *S.* 7.
* Deuteronomium Lat. Lutheri, 8. Basileæ *B. 1.*
* Libri Poetici Germ. Luth. 8. Erfurti *G. 5.*
† Psalterium Gallicum *Fabri*, in 8. Parisiis *S. 2.*
* Psalt. German. Lutheri, fol. Norimbergæ *G. 5.*
† Psalterium Saxonicum, in 4. Witteb. *G. 5.*
† Prov. Lat. ex Hebr. Melanchthonis 8. Hag. *M. 1.*
*Prov. Germ. Melanchthonis 4. Francof. *B. 6.*
†Cantica Cant. Hebr. Lat. Munsteri, 8. Basil. *I. 1.*
†N. Testam. Latinum, 8. Parisiis, *bis B. 5. N. 1.*
†N. T. Gall. *Fabri*, 8. Parisiis, Basileæ, *bis N. 1.*
*N. T. Germ. Lutheri, fol. Argentor. *G. 5.*
*N. Testam. Helveticum, fol. Tiguri *O. 6.*

M. D. XXVI.

†B. Hebr. Rabbinica, 4. vol. fol. Venet. *B. 1. O. 3.*
†Biblia Græca, 4. vol. in 8. Argentorati *O. 1.*
†Biblia Latina, 8. Parisiis *D. 1.* Lugduni *G. 2.*
†*Biblia Latina, in fol. Lugduni, *bis C. 1. P. 8.*
†B. Lat. 3. vol. 8. Antuerp. *M. 1.* Coloniæ *A. 3.*
†Biblia Latina ex Græco, in 4. Basileæ *O. 1.*
*Biblia Belgica, in fol. Antuerp. *C. 11. P. 8.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Pratensis, 16. Basileæ *M. 4.*
*Jonas & Habacuc Gem. Lutheri, 4. *absque loco C. 9.*
†N. Testam. Latin. Erasmi, 8. Basileæ *S. 2.*
*N. Testam. Suecicum in fol. Holmiæ *S. 9.*
†N. Testam. Angl. Tyndalli, Antuerpiæ *Fuller.*
*Epist. ad Hebræos Hebr. Lat. 4. Compluti *D. 1.*

M. D. XXVII.

†*Biblia Lat. fol. Lugduni *C. 1.* Coloniæ *P. 8.*
†Biblia Latina *Protest.* in 4. Norimbergæ *G. 5.*

†Biblia Belgica, in 8. Amstelodami, *Bootius*.
†Pentateuchus Hebr. Chald. in 8. Venet. *O. 1.*
†Pentateuchus Hebr. in 8. Venet. *O. 1.*
†Pentat. Angl. Tyndalli, Hamburgi, *Hollandus*.
†Job Lat. ex Hebr. Brentii, 8. Haganoæ *C. 9.*
*Prophetæ Germ. Hetzeri, 8. VVormatiæ *S. 13.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Pellicani 8. Argent. *I. 1.*
†N. T. Gr. Erasmi, in fol. Basileæ *R. 1.*
†*N. Test. Lat. 16. Parisiis *O. 2.* 8. Lugd. *B. 9.*
*N. T. Germ. Emseri, fol. Dresdæ *K. 1.*
*N. T. Germ. Luth. fol. Argent. *G. 5.*
*N. T. Angl. Tyndalli, Hamburgi, *Hollandus*.

M. D. XXVIII.

†Biblia Hebræa, 4. Venetiis, Bombergi *D. 1.*
†Biblia Lat. in fol. & 8. Parisiis *R. 1. I. 7. O. 1.*
†Biblia Lat. fol. Lugd. *C. 3.* Antuerpiæ *T. 3. I. 7.*
†Bibl. Lat. cum gl. ordin. 6. vol. fol. Lugduni *C. 6.*
†Bibl. Lat. ex Hebr. Pagnini, in 4. Lugd. *R. 1.*
†Bibl. Gall. *Jac. Fabri*, 4. vol 8. Antuerpiæ *N. 1.*
Pentateuchus Saxonice in fol. VVittebergæ.
Psalt. Prov. Eccles. Canticum Lat. 4. Paris. *O. 1.*
*Psalt. Danicum Vormundi, 8. Rostochii *S. 9.*
Psalt, Dan. ex Germanico, 8. Malmogiæ.
*Isaias & Zacharias, German. 4. VVittebergæ *G. 5.*
*Sophonias Lat. ex Hebr. Buceri, 8. Argent. *F. 1.*
†N. T. Lat. in 12. Parisiis *M. 4.*
*N. T. Germ. Emseri, in 8. æB. Lipsiæ *6.*
*N. T. Saxonicum, fol. VVitteb. *G. 5.*

M. D. XXIX.

†B. Lat. 6. vol. in 24. Parisiis, 8. Norib. F. 1.
*Bibl. Lat. in fol. Coloniæ *F. 1.* Lugduni B. 6.
†Bibl. Gall. Glossata, 2. vol. fol. Parisiis *C. 2.*

†Biblia

*B. Germ. Hetzeri, fol. Wormatiæ, *Zeltner p. 13.*
*Biblia Helvet. 6. vol. in 12. Tiguri *S. 13.*
*Biblia Belgica, 2. vol. in fol. Antuerpiæ *B. 4.*
†Pentateuchus Latine, in 16. Lugd. *N. 1.*
†Idem & N. T. Lat. fol. Witteb. *F. 1. N. 1.*
†Pſalt. Lat. Vulg. Luth. 8. Witteb. *R. 1.*
†Pſalt. Lat. ex Hebr. Buceri, 4. Argentorati.
*Apocrypha German. 8. Auguſtæ Vindelic. *S. 13.*
†Nov. Teſt. Gall. Fabri, *abſque loco N. 1.*
*N. T. Germ. Emſeri, 8. Coloniæ *F. 1. B. 9.*
*N. Teſt. Danicum, 8. Antuerp. *S. 9.*

M. D. XXX.

†*Biblia Lat. fol. Pariſiis *O. 3.* Coloniæ *G. 5.*
†Eadem *Proteſt.* fol. Baſileæ *M. 4.* Norib. *G. 9.*
†Biblia Gallica *Jacobi Fabri*, fol. Antuerpiæ *S. 1.*
Biblia Saxonica, 4. vol in 8. Argentorati.
*Biblia Helv. fol. 4. 8. Tiguri *G. 5. T. 4. S. 13.*
†Pentateuchus Hebræus, in fol. Cracoviæ *A. 1.*
†Pſalt. ſextuplex *Polyglotton*, 8. Lugduni *R. 1.*
*Pſalt. Lat. ex Hebr. Th. de Vio fol. Venet.
†Pſalt. Gall. *Fabri*, in 16. *abſque loco N. 1.*
*Daniel. Germ. Luth. in 4. Witteb. *C. 9. B. 9.*
†N. Teſt. Lat. Eraſmi, 8. Baſileæ *S. 1.*
*N. Teſt. Ital. Brucioli, 8. Venetiis *B. 6.*
*N. Teſt. Helvet. in 4. Tiguri *G. 5.*

M. D. XXXI.

†Biblia Lat. fol. 8. Lugduni *I. 1. M. 1. I. 7.*
†Biblia Gallica Gloſſata, fol. Lugduni *M. 4.*
*Biblia Helvetica, in folio. Tiguri B. *6.*
†Pſalterium Hebr. Gr. Lat. in fol. Baſil. *O. 11.*
†Pſalterium Italicum Brucioli, 8. Venet. *R. 1.*
*Pſalt. Germ. Luth. in 8. *abſque loco A. 12.*

*Psalterium Danicum, in 8. Antuerpiæ *B. 6.*
†Canticum Cantic. Hebr. Lat. 4. Parisiis *B. 3.*
†N. Testamentum Græcum, in 8. Basileæ *D. 1.*
*N. Testamentum Lat. Erasmi, Antuerpiæ *P. 8.*
†N. Test. Lat. Th. de Vio, 2. vol. fol. Venet. *S. 1.*
†N. Testam. Gall. *Fabri*, in 8. Antuerpiæ *N. 1.*
*N. Testamentum Belgicum, 12. Antuerp. *C. 11.*
*N. Testamentum Danicum, 8. Antuerp. *K. 3.*
†Epistolæ Pauli Lat. *Fabri*. fol. Coloniæ *O. 1.*

M. D. XXXII.

†Biblia Lat. fol. Parisiis, Rob. Stephani *R 1. I. 7.*
†Biblia Latina, fol. 8. Lugduni *G. 1. A. 1. I. 7.*
†Biblia Italica Malermi, in folio, Venetiis.
†Biblia Italica Brucioli, in folio. Venetiis *R. 1.*
*Biblia Saxonica, in 8. Wittembergæ *B. 9.*
*Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ, *bis R. 9. K. 1.*
*Liber Judicum Danice, 8. *absque loco B. 18.*
†Psalterium Hebræum, 16. Basileæ *C. 24.*
*Psalmi 5. Hebr. & Lat. in 4. Parisiis *B. 3.*
*Psalt. Lat. ex Hebr. Buceri, in folio, Argentor.
†Psalt. Lat. ex Hebr. Pellicani, in 8. Tiguri *N. 1.*
†Psalterium Germanicum. Coloniæ, *Mayerus.*
*Prov. Lat. ex Hebr. Melancht. 8. Norib. *M. 1.*
†N. Testamentum Lat. Erasmi. 8. Basileæ *V. 1.*
*N. Testam. Gall. *Fabri*, in 12. Antuerpiæ *C. 11.*
†N. Testam. Germ. Emseri, fol. Tubingæ *M. 1.*

M. D. XXXIII.

†Biblia Hebræa, 4. Venetiis, Bombergi I. 1.
†Biblia Latina, in folio Lugduni *M. 1.*
†Biblia Saxon. Bugenhagii, in fol. Lubecæ *R. 1.*
†Psalterium Hebr. Gr. Lat. in folio. Parisiis *O. 1.*

† Psal-

†Psalterium Hebræum, in 8. Lipsiæ *G. 3. P. 8.*
†Psalterium Græcum, in 16. Antuerpiæ *M. 4.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Zwinglii, 24. Tiguri *R. 1.*
†Idem, in 16. Parisiis, Lugduni *D. 1. N. 1.*
*Psalt. Germ. Lutheri, in 8. *absque anno B. 9.*
†Proverbia Italice Brucioli, in 8. Venetiis *O. 1.*
*N. Test. Lat. Erasmi, in 8. Wittebergæ *B. 9.*
*N. Testamentum Lat. Gall. 12. Lugduni *P. 8.*
†Epistolæ D. Pauli Gr. Lat. 8. Venetiis *D. 1. T. 1.*

M. D. XXXIV.

†Biblia Latina, in 8. Parisiis, *bis D. 1. S. 2. I. 7.*
†*Biblia Lat. fol. Antuerpiæ, *bis M. 1. G. 5. I. 7.*
†Biblia Gall. *Jac. Fabri*, fol. Antuerp. *G. 1. T. 1.*
*B. Germ. Dietembergeri, fol. Moguntiæ *G. 5.*
†Biblia Helvetica, in 4. Tiguri *S. 1. G. 3.*
*Biblia Belgica, in folio, Antuerpiæ *K. 1. P. 8.*
*Job Italice Brucioli, in 4. Venetiis *E. 6.*
†Psalterium Ital. Brucioli, in 4. Venetiis *O. 1.*
†Nahum Lat. ex Hebr. Bibliandri, 8. Tiguri *O. 1.*
†N. Testamentum Gr. 8. Parisiis, Colinæi *O. 1.*
†N. Testam. Gall. *Fabri*, in folio. Neocomi *S. 1.*
*N. Testam. Germ. Emseri, 8. Friburgi *G. 3.*
*N. Testam. Germ. Lutheri, fol. Francof. *G. 5.*
*Epist. S. Pauli Lat. Erasmi, fol. Roeschildiæ *B. 6.*

M. D. XXXV.

†B. Hebr. Lat. Munsteri, 2. vol. fol. Basileæ *R. 1.*
*†Biblia Lat. 4. Lugduni I. 7. Coloniæ *M. 1.*
†Eadem *Protest.* 8. *absque anno M. 1.* Argent. *C. 12.*
†Biblia Gall. Olivetani, in fol. Neocomi *R. 1.*
†Biblia Italica Malermi, in folio. Venetiis *M. 4.*
*B. Germ. Lutheri, fol. Witteb. Augustæ, *G. 5.*

Biblia Saxonica, in folio. Argentorati.
*Biblia Belgica, in folio. Antuerpiæ *S. 13. P. 8.*
*Biblia Angl. Coverdalii, fol. Londini *B. 3. P. 8.*
†Pent. Psalt. N. T. Lat. 4. Londini B. *3. N. 1.*
†Psalterium Græcum, in 8. Venetiis *M. 1.*
*Psalt. Lat. Vulg. Lutheri, 8. Wittebergæ *M. 10.*
*Apocrypha Saxonice, in 8. Magdeburgi *M. 8.*
*N. Testamentum Græcum, in 8. Basileæ *P. 8.*
†N. Test. Gr. Lat. Erasmi, in fol. Basileæ *M. 1.*
†*N. Test. Lat. 12. Parisiis *N. 1.* Antuerp. *H. 1.*
†N. T. Lat. Erasmi, 8. Basileæ *O. 1.* Moguntiæ.
*N. Testamentum Lat. Germ. 4. Tiguri *C. 3.*
*N. Testam. Germ. Lutheri, 8. Augustæ *G. 5.*

M. D. XXXVI.

†Biblia Hebraica, 3. vol. 4. Basileæ *G. 1. T. 1.*
†*B. Lat. fol. Lugd. *quater* B. *6. I. 7. A. 12. A. 1.*
†Biblia Lat. 8 Lugduni, Jac. Giuntæ B. *22. I. 7.*
*Biblia Germ. Lutheri, fol. Wittebergæ *G. 5.*
*Biblia Saxonica, in folio. Magdeburgi *G. 5.*
*Biblia Helvetica, in folio, Tiguri B. *6. P. 8.*
†Genesis Hebraice, in 4. Parisiis *F. 1.*
*Psalt. Lat. ex Hebr. Melancht. 8. Argent. *F. 6.*
†Libri Sapientiales Lat. in 18. Parisiis *L. 1.*
†Novum Testamentum Lat. 16. Parisiis *S. 2.*
*N. Test. Lat. ex Germanico, 8. Witteb. *G. 5.*
†Epist. ad Romanos Lat. Sadoleti, 8. Venet. *R. 1.*

M. D. XXXVII.

*†B. Lat. fol. Parisiis *B. 6.* Lugduni *I. 7. N. 5.*
†Biblia Latina, in 4. Antuerpiæ *O. 1. I. 7.*
†Biblia Germ. Jo. Eckii, fol. *absque loco I. 1.*
*Biblia Anglica Matthæi, in fol. Londini *B. 3.*

*Pentateuchus Danice, in 8. Magdeburgi *S. 9.*
†Psalter. Hebræum, 18. Venet. Bombergi *R. 2.*
†Psalt. Lat. Vulg. Lutheri, in 8. Witteb. *R. 1.*
†Psalterium Gall. Belisem, 16. *absque loco I. 1.*
†Psalt. Italicum Brucioli, in 4. Venetiis *V. 1.*
*Psalt. Germ. Lutheri, in 8. Wittebergæ B. *9.*
†Ecclesiastes Italie. Brucioli, in 4. Venetiis *V. 1.*
*Sapientia Saxonice, in 8. Magdeburgi B. *9.*
*Prophetæ Germ. Lutheri, 8. Wittebergæ B. *6.*
†Isaias Italice Brucioli, in 4. Venetiis *R. 2.*
†N. Testam. Lat. 2. vol. 18. Antuerpiæ *F. 1.*
*N. Testament. Lat. *Protest.* in 8. Basileæ *S. 13.*
†Evangelium Matthæi Hebr. Lat. fol. Ibid. *O. 1.*
*Epistolæ N. Test. Germ. 8. VVittebergæ *C. 9.*

M. D. XXXVIII.

†Biblia Latina, fol. Lugduni, a Porta *I. 1. I. 7.*
*†B. L. 4. 8. Antuerp. P. 8. 8. Venet. *O. 1. I. 7.*
†Biblia Latina *Protest.* in folio Basileæ *T. 1.*
†Biblia Lat. Pellicani, 7. vol. fol. Tiguri *O. 3.*
†Biblia Gallica Glossata, 2. vol. fol. Parisiis *A. 2.*
†Biblia Italica Brucioli, 4. Venetiis *D. 1. G. 5.*
†Biblia Italica Marmochini, in fol. Ibid. *R. 1.*
†Biblia Germ. Lutheri, fol VVittebergæ, *Sandius.*
†Biblia Helvetica, 4. 8. Tiguri *R. 1. V. 1.*
*Biblia Anglica *Coverdalii*, fol. Londini *A. 11.*
†Genesis Italice, Aretini, 8. Venetiis *R. 1.*
†Job & Daniel Hebraice, 16. Basileæ *N. 1.*
†Psalterium Hebræum, 16. Basileæ *O. 4.*
Ecclesiasticus Lat. ex German. 8. Magdeburgi.
†N. Testam. Græcum, 2. vol. 16. Venetiis *R. 1.*
†N. Testamentum Græcum, 8. Basileæ *S. 1.*
†N. Testam. Lat. Erasmi, 16. Antuerp. *C. 1.*

†N. Testamentum Lat. Erasmi, 4. Tiguri *I. 3.*
†N. Testam. Gall. *Fabri*, 16. Antuerpiæ *N. 1.*
*N. Testam. Ital. Brucioli, 8 Antuerpiæ *V. 5.*
*N. Testamentum Belgicum, 8. Ibidem *D. 5.*
*N. Testam. Lat. & Anglicè, 4. Londini *S. 9.*

M. D. XXXIX.

*Biblia Latina, 4. vol. in 16. Parisiis *P. 8.*
†Biblia Lat. ex Hebr. Munsteri, 4. Tiguri *A. 1.*
†Biblia Italica Brucioli, 4. Venetiis *I. 1.*
Biblia Germanica Lutheri, fol. Witteb. *Sandius.*
†Biblia Anglica Tavernerii, fol. Londini *D. 1.*
†Psalmi 7. Pœnit. Ital. Aretini, 8. Venetiis *S. 1.*
†Novum Testamentum Lat. in 18. Parisiis *O. 2.*
*N. Test. Lat. Erasmi, 8. Basil. Mogunt. *V. 3.*
†N. T. Gall. *Olivetani*, 12. *absq; loco G. 1. N. 1.*
*N. Test. Lat & Germanicè, 4. Antuerp. *B. 1.*
*N. Testam. Saxonicum, 8. Magdeburgi *B. 9.*

M. D. XL.

†Biblia Lat. fol. Parisiis, Rob. Stephani *R. 1. I. 7.*
*†Biblia Latina, in fol. Parisiis *I. 7. M. 2.*
Eadem, in 4. *absque typographi nomine*, *I. 7.*
†Biblia Latina, 8. vol. in 16. Parisiis *T. 1.*
Biblia Latinà, fol. 8. Lugduni *I. 7.*
Biblia Latina, in 8. Venetiis *I. 7.*
†Biblia Latina, fol. Antuerpiæ, Goini *M. 3. I. 7.*
*Biblia Latina *Protest.* fol. Basileæ, Froben. *I. 5.*
†Biblia Gall. Genevensia, 4. *Geneva C. 7.*
†Biblia Gall. *Olivetani*, 8. *absque loco N. 1.*
†Vetus Testam. Italice Brucioli, fol. Venet. *O. 1.*
*Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *G. 5. P. 8.*
*Biblia Latina & Belgica, fol. Antuerpiæ *H. 6.*

† Pro-

†Prophetæ Minores Hebraicè, 4. Parisiis *R. 1.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Th. de Vio, fol. Parisiis *O. 1.*
*Psalt. L. ex Hebr. Draconitidis, 8. Marp. *C. 13.*
†Agiographa Hebr. 4. Parisiis, R. Stephani *R. 1.*
†N. T. Gr. Lat. Erasmi, fol. 8. Basileæ *O. 1. G. 3.*
†Nov. Testamentum Latinum, 16. Lugd. *S. 2.*
†N. Test. Lat. *Protest.* 4. Londini *B 3. G. 5.*
†N. Testam. Lat. Erasmi, 8 Antuerpiæ *R. 1.*
†N. Testam. Lat. Erasmi, 2. vol. 8. Parisiis *C. 1.*
*N. Test. Germ. Lutheri, 4. 8. Wittebergæ *G. 5.*
*N. Test. German. Lutheri, 4. Lipsiæ *G. 5. E. 2.*
†Epistolæ Pauli Gallice, 8 Antuerpiæ *O. 3.*

M. D. XLI.

†Biblia Lat. Jo. Benedicti, fol. Parisiis *R. 1. I. 7.*
†*Biblia Latina, 8. Parisiis, *bis R. 1. I. 7.*
†Biblia Lat. *Protest.* fol. Lugduni *G. 1. T. 1.*
Eadem, fol. & 8. Antuerpiæ, *quinquies I. 7.*
†Biblia Lat. ex Hebr. Pagnini, fol. Coloniæ *M. 1.*
†Biblia Gallica glossata, fol. Parisiis *C. 1.*
†Biblia Gallica *Jacobi Fabri*, fol. Antuerp. *O. 1.*
Biblia Gallica Genevensia, 4. Lugduni.
†Biblia Italica Brucioli, fol. Venetiis *O. 1.*
*Biblia German. Lutheri, fol. Lipsiæ *G. 5. B. 6.*
*Biblia Saxonica, fol. Wittebergæ *G. 5. B. 6.*
*Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ *G. 3. B. 6.*
*Biblia Suecica FF. Petri, fol. Holmiæ *B. 5. P. 8.*
†Biblia Anglica Tonstalli, fol. Londini *R. 1. B. 3.*
†Pentateuchus Lat. 4. Parisiis, R. Stephani *O. 1.*
Genesis Italice Aretini, 8. Venetiis.
*Ecclesiasticus Danice, 8. Magdeburgi *P. 5.*
†*N. T. Gr. Lat. Erasmi, fol. 8. Basil. *R. 1. G. 3.*

†N. Test. Lat. 4. 16, Parisiis, Colinæi *O. 1. N. 1.*
†N. Testam. Lat. 8. Parisiis, R. Stephani *O. 1.*
†N. Test. Lat. 2. vol. 16. Parisiis, Girault *G. 2.*
†N. Test. Lat. 2. vol. 16. Lugduni, Dolet *G. 2.*
†N. Testam. Lat. Isid. Clarii, 8. Venetiis *R. 1.*
*N. T. Lat. Erasmi, 8. Basil. *V. 3.* Mogunt. *B. 9.*
†N. Test. Italicum Brucioli, 16. Venetiis *O. 1.*
Epistolæ & Evangel. Gall. Dolet. *Lugduni V. 11.*

M. D. XLII.

†Biblia Latina, 8. typis Franc. Gryphii *C. 4. I. 7.*
Biblia Latina, 5. vol. 16. Parisiis *I. 7.*
Biblia Latina, 8. Lugduni, *quinquies I. 7.*
Biblia Latina, 6. vol. in 16. Lugduni *I. 7.*
†*Biblia Latina, fol. Antuerpiæ, *bis N. 1. I. 7.*
*Biblia Latina, in folio. Venetiis *R 5.*
†B. Latina Isidori Clarii, fol. Venetiis *R. 1. I. 7.*
†B. Lat. ex Hebr. Pagnini, fol. Lugduni *R. 1.*
*Bibl. German. Lutheri, fol. Wittebergæ *G. 5.*
*Biblia Helvetica, in 4. Tiguri *R. 6.*
*Biblia Belgica, in folio. Antuerpiæ *B. 4.*
*Pentateuchus Hebr. Chald. fol. Cremonæ *B. 3.*
*†Tobias Hebr. Lat. 4. Basil. *B. 3.* Isnæ *R. 2.*
†Psalterium Hebræum, fol. Isnæ *G. 2.*
Psalterium Lat. ex Hebr. Buceri, Basileæ.
*Novum Testamentum Græcum, 8. Basileæ *F. 1.*
†N. Testamentum Latinum, 16. Parisiis *A. 2.*
*N. Testamentum Lat. 12. Antuerpiæ *S. 13. P. 8.*
†N. Test. Italicum Zachariæ, 8. Venetiis *R. 1.*
*N. Test. Germ. Lutheri, 4. Wittebergæ *G. 5.*
*†N. Test. Helveticum, fol. 16. Tiguri *O. 6. N. 1.*

M. D.

M.D.XLIII.

†Biblia Latina, 8. Parisiis, *bis S. 1. N. 1. I. 7.*
Biblia Latina. Antuerpiæ *I. 7.*
†Biblia Latina Tigurina ex Hebr. fol. Tiguri *R. 1.*
†Biblia Gall. glossata, 2. vol. 8. Parisiis *F. 1.*
*Biblia German. Lutheri, fol. Wittebergæ *G. 5.*
†Pentateuchus Hebr. Chald. 8. Venet. *N. 1. B. 4.*
†Psalterium Græcum, 16. Parisiis *I. 1. S. 1.*
*Psalterium Gr. Lat. 16. Antuerpiæ *M. 7. R. 6.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Draconitidis, 8. Marp...
*Psalt. Gall. Genevense, 8. Genevæ *O. 6.*
*Psalmi 7. Pœnit. Hispanice, 8. Antuerpiæ *P. 8.*
†N. Test. Græcum Jo. Gastii, 8. Basileæ *S. 2.*
†N. Test. Gr. Lat. Erasmi. 8. Parisiis *O. 4.*
†N. Testam. Lat. Jo. Benedicti, 8. Parisiis *R. 1.*
†N. Test. Lat. 2. vol. 12. Parisiis, Stephani *R. 1.*
†. N. Test. Lat. 2. vol. 16. Parisiis, *bis A. 1. G. 2.*
*N. Testam. Lat. Erasmi, fol. Lipsiæ *V. 3.*
†N. Testam. Gall. *Fabri*, 16. Antuerpiæ *I. 1.*
†N. T. Hisp. Franc. de Enzinas, 8. Ib. *N. 1. S. 4.*

M.D.XLIV.

†Biblia Hebræa, 4. Venetiis, Bombergi *O. 1.*
*Biblia Latina, 8. Parisiis, Lugduni *I. 7.*
*Biblia Latina, in folio. Lugduni *B. 4. I. 7.*
Biblia Latina. Antuerpiæ, Vortesman *I. 7.*
Biblia Latina, 8. Venetiis ad insigne Spei. *I. 7.*
Biblia Lat. *Protest.* 8. Basileæ *I. 7.*
†Biblia Lat. *Protest.* fol. Lipsiæ *S. 2. B. 4.*
†B. Lat. Tigur. ex Hebr. 4 8. Tiguri *O. 3. T. 2.*

†B. Ital.

†B. Ital. Brucioli, 3. vol. fol. Venet. *O.3.B.3.V.1.*
*Biblia Germ. Lutheri, fol. Witteb. *M.8.*
*Pentat. Germ. Mich. Adami, 4. Constantiæ *C.8.*
†Prophetæ priores Hebr. 4. Paris. Stephani *R.1.*
†Job & Daniel Hebr. 24. Venetiis *N.1.*
†Prov. Cant. Ecclesiastes Hebr. 24. Ibid. *N.1.*
*Daniel Lat. ex Hebr. Draconit. 8. Marp. *F.6.*
†N. Testamentum Gr. 8. Basileæ *F.1. G.3.*
†N. Testam. Lat. 2. vol. 16. Parisiis *F.1.*
†N. T. Lat. Isidori Clarii, 8. Antuerpiæ *C.1.*
†N. Test. Ital. Brucioli, 2. vol. 16. Venetiis *R.1.*
†Epistolæ D. Pauli Gallice, 8. Parisiis *S.1.*
†Epistolæ & Evang. Hispanice, 8. Antuerp. *N.1.*

M. D. XLV.

†Biblia Græca Melanchthonis, fol. Basileæ *R.1.*
†B. Lat. 2. vol. 8. Parisiis, Rob. Steph. *R.1. I.7.*
†B. Lat. Nic. de Lira, 7. vol. fol. Lugduni *V.1.*
Biblia Latina Lugduni *ter. I.7.* Antuerp. *I.7.*
†Biblia Gallica glossata, in fol. Parisiis *M.4.*
*Biblia Gall. Genevensia, 4. Lugd. *bis I.5. V.9.*
*Biblia Italica Brucioli, 3. vol. 4. Venetiis *B.3.*
*Biblia German. Lutheri, fol. VVitteb. *G.5. S.13.*
*Biblia Saxon. 2. vol. fol. Magdeburgi *B.9.*
*Biblia Helvetica fol. 4 Tiguri *B.6. O.6.*
Biblia Belgica, in fol. Antuerpiæ.
†Job Hebraice, in 4. Constantinopoli *O.1.*
†Psalterium Hebraicum Gr. Lat. 8. Basileæ *R.1.*
*Psalterium Græcum, in 12. Venetiis *F.2.*
†Psalterium Græcum, 24. Argentorati *B.22.*
†Psalterium Græco-Latinum, 12. Parisiis *V.1.*
†Psalterium sextuplex Lat. 8. Argentorati *G.2.*
†Psalmi Lat. ex Hebr. Zwinglii fol. Tiguri *O.1.*

†. N.

†N. Testam. Gr. 4. 12. Basileæ *F. 1. V. 1.*
†N.T.Lat.2. vol.12. Parisiis, R. Stephani *O.1.*
†Nov. Test. Lat. 16. Parisiis *F. 1.*
*N. T. Lat. Erasmi, 8. Antuerp. *P. 8.*
†N. T. Gall. Genevense, 16. Lugd. *P. 3.*
†N. T. ex Lat. Erasmi, 12. Venetiis *N. 1.*

M. D. XLVI.

†Bibl. Hebr. 7. vol. 6. Parisiis, Stephani *R. 1.*
†B. Hebr. Lat. Munsteri, 2. vol. fol. Basileæ *R. 1.*
†Biblia Lat. fol. Parisiis, Rob. Stephani *O. 1. I. 7.*
†* Biblia Lat. fol. Lugd. *quater M. 1. T. 1. I. 7.*
Biblia Latina, in 8. Lugduni *I. 7.*
†Biblia Gall. glossata, 2. vol. in fol. Parisiis *G. 1.*
*†Biblia Gall. Genev. fol. 4. Genev. *V. 9. O. 3.*
*Biblia Ital. Malermi, fol. Venetiis *G. 5.*
†Biblia Italica Brucioli, 2. vol. fol. Venet. *C. 1.*
†Biblia Italica Marmochini, fol. Venet. *I. 1.*
*Biblia Saxonica, 4. Witteb. & Jenæ.
†Pentateuchus Tetraglottus, in fol. CP. *R. 1.*
*Pentateuchus Hebræus, 4. Venet. *S. 15.*
†Idem Lat. ex Hebr. Castalionis, 8. Basileæ *O. 1.*
†Idem Lat. ex Chald. Fagii, fol. Argentor. *O. 1.*
†Psalt. Hebræum, 18. Venet. Justiniani *A. 1.*
*Psalterium Hebr. & Lat. in fol. Parisiis *C. 19.*
†Psalt. Græco-Latinum, in 16. Basileæ *M. 1.*
†Psalt. Lat. Vulg. & Pagnini, 8. Parisiis *R. 1.*
†N. Testam. Gr. 16. Parisiis, R. Steph. *R. 1.*
†N. T. Lat. 16. Lugd. *O. 4.* Antuerp. *F. 1.*
*N. T. Germ. Luth. 4. VVitteb. *G. 5.*

M. D.

M. D. XLVII.

†Biblia Lat. fol. Lovanii *I.* 1. *N.* 1. *V.* 3.
†Biblia Italica Brucioli, 4. Venet. *I.* 1. *O.* 3.
†Pentateuchus Tetraglottus, fol. CP. *R.* 1.
*Pentat. Hebræus, 8. Venet. Justiniani *S.* 15.
†Psalt. Hebræum, 16. Basileæ *F.* 1. *S.* 4.
*N. T. Græcum, 8. Tiguri *G.* 4. *S.* 13.
†N. T. Lat. Erasmi, 16. Lugduni *C.* 1.
*Evangelium Joan. Gr. Lat. 8. Basileæ B. 3.

M. D. XLVIII.

Biblia Latina, in 8. Parisiis *O.* 6.
†Biblia Gall. Genevensia, in fol. Lugd. *G.* 1.
†Biblia Ital. Brucioli, 3. vol. in fol. Venet. *I.* 1.
*Biblia Tigurina, 4. Tiguri *G.* 5. *S.* 13.
*Biblia Belgica fol. Lovanii *C.* 15.
*Biblia Belgica fol. Coloniæ B. 7. *P.* 8.
†Pentateuchus Hebr. & Chald. fol. Venetiis *R.* 1.
†Pentat. Hebr. in 8. Venetiis, Bombergi. *O.* 1.
†Psalterium Hebr. Gr. Lat. Basileæ *I.* 1. B. 5.
†Proverbia Hebr. Lat. Munsteri, 8. Ibid. *R.* 1.
†Ecclesiasticus Lat. ex Germ. 8. VVitteb. B. 6.
†N. Test. Æthiopicum, 4. Romæ *R* 1.
*N. Test. Lat. *Protest.* 8 Lugduni *O.* 6.
†N. T. Gal. *Fabri*, 8. Antuerpiæ *T.* 2.
*N. Test. Italicum, 8. Venet. *G.* 5.

M. D. XLIX.

†Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. fol. Venet. *R.* 1.
†Biblia Lat. Jo. Benedicti, fol. Parisiis *R.* 1. *I.* 7.
†*Biblia Latina, 8 Parisiis *M.* 4. Lugd. *I.* 7.
†*Biblia Anglica, in fol. Londini. *bis* *R.* 1 B. 3.
*Biblia Bohemica, in fol. Pragæ *G.* 5.

*Tobias

*Tobias Hebr. & Lat. Munsteri, 4. Basileæ *B. 3.*
†Psalterium Hebræum, in folio. Venetiis *O. 1.*
*Psalterium Græco-Latinum, 24. Basileæ *A. 6.*
†N. Testam. Gr. 16. Parisiis, R. Stephani *R. 1.*
†N. Testamentum Gr. 16. Parisiis *F. 1. C. 19.*
*N. Testamentum Græcum, 12. Parisiis.
†N. Testamentum Gr. Lat. 16. Parisiis, *bis O. 1.*
†N. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 16. Parisiis *N. 1.*
*N. Testamentum Græcum, 8. Basileæ *P. 8.*
*Novum Testamentum Latinum, 16, Lugduni.
*N. Testamentum Lat. Erasmi, 12. Basileæ *R. 6.*

M. D. L.

†Biblia Gr. Lat. 4. vol. 8. Basileæ *T. 1.* B. *3.*
†Biblia Lat. 2. vol. fol. Lugduni, Gryphii *R. 1.*
†Biblia Latina. 5, vol. 16. Lugduni *G. 2.*
Biblia Latina, 4. Venetiis *R. 5.*
*†Biblia Lat. Tigurina fol. 4. Tiguri *P. 8. I. 1.*
†B. Gall. Lovaniensia, fol. Lovanii *I. 4. N. 1.*
†Biblia Gall. Genevensia, fol. Lugduni *T. 2.*
*Eadem, 8. Ibid. *I. 6.* Basileæ *V. 4.*
*Biblia Germanica Eckii, fol. Ingolstadii *G. 5.*
*Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Colon. *O. 6.*
*Biblia Helvetica, in 4. Tiguri *O. 6.*
†Biblia Danica Palladii, in folio. Hafniæ *R. 1.*
†Biblia Anglica Coverdalii, 4. Londini *R.* 1.
*Pentateuchus Hebræus, 4. CP. *C. 13.*
*Psalterium Græcum. in 8. Argentorati *V. 3.*
†Psalterium Hispanicum, 8. Lugduni *A. 1.*
†N. Test. Gr. fol. Parisiis, Rob. Stephani *R.* 1.
†Nov. Testam. Lat. Erasmi, 12. Lugduni *R. 2.*
†N. Testam. Ital. Brucioli, 16. Lugduni *N.* 1.

*N.

*N. Test. Suecicum, 4. Holmiæ *S. 10.*
N. Test. Anglicum, 8. Londini.

M. D. LI.

†Biblia Hebr. 4. Venet. Justiniani *R. 1.*
†Biblia Hebr. 4. Francofurti ad *O. N. 1.*
†Biblia Latina, in 8. Parisiis *T. 2.*
†Biblia Lat. fol. Lugd. Frellonii *O. 1. I. 7.*
*Biblia Lat. *Protest.* 8. Lugduni, *bis I. 7.*
†Biblia Lat. ex Hebr. Castalionis, fol. Basileæ *R. 1.*
†Biblia Gall. Genev. fol. Lugd. *bis I. 5. S. 1.*
†Eadem, in 4. typis Joan. Crespin *G. 1.*
Biblia Italica Brucioli 4. Venetiis *F. 9.*
*Biblia Germ. Luth. fol. VVitteb. *M. 13.*
†Biblia Angl. Tyndalli, in fol. Londini *M. 1.*
†Pentat. Hebr. Lat. *Munsteri*, 4. Venet. *R. 1.*
†Psalt. Lat. ex Hebr. Musculi, fol. Basileæ *O. 1.*
†Psalterium Gall. Budæi, in 8. Genev. *I. 1.*
*Haggæus Chald. Lat. in 4. Parisiis B. *3.*
†Ecclesiasticus Græce, 8. Basileæ *R. 1.*
†N. T. Gr. Lat. 8. Typis Rob. Stephani *R. 1.*
†Nov. Test. Lat. 16. Parisiis *O. 1. G. 2.*
†N. Test. Lat. Castalionis, 12. Basileæ *D. 1.*
†Nov. Testam. Gall. Genevense 16. Genev. *P. 2. C. 7.*
†N. T. Ital. Max. Theophili, 16 Lugd. *I. 1.*
*N. T. Danicum Michaëlis, VVitteb. *B. 18.*
†Evangelium S. Matth. Hebr. 8. Parisiis *O. 1.*

M. D. LII.

†Biblia Hebræa, 4. vol. 18. Venetiis *R. 2.*
*Biblia Hebr. fol. Cracoviæ *S. 15.*
*Biblia Lat. Jo. Benedicti, fol. Parisiis B. *4. I. 7.*

*Biblia

*Biblia Latina, in 4. Parisiis *P. 8.*
*Biblia Gall. Genev. 2. vol. 8. Genevæ *C.* 23.
† Eadem, 5. vol. in 12. Genevæ *O.* 1.
*Biblia Germanica. fol. Basileæ *G.* 5.
*Biblia Helvetica, 4. Tiguri *B.* 6. *P.* 8.
† Psalmi Gall. Budæi, 12. *Genevæ* Stephani *O.* 1.
† Libri Sapientiales Gallice, 12. Ibidem *O.* 1.
* Sapientia Lat. Petri Nannii, 4. Basileæ *L.* 3.
† Threni Hieremiæ Hebr. Gr. Lat. 8. Ibid. *O.* 1.
† Threni Hieremiæ Hebr. 4. Parisiis *F.* 1.
*Jonas Lat. ex Hebr. Placi, 8. Viennæ *F.* 6.
† N. Testamentum Latinum, 16. Parisiis *F.* 1.
† N. Test. Lat. Gall. 2. vol. 12. *Genevæ C.* 2.
† Evangelium Marci Lat. in 8. Basileæ *O.* 1.

M. D. LIII.

† Biblia Gall. Genev. fol. Typis R. Stephani *R.* 1.
† Biblia Gallica Genevensia, 4. Genevæ *I.* 1.
† Eadem 8. sub insigni Palmæ *I.* 5.
† Eadem, 5. vol. 16. Lugduni *O.* 1.
† Eadem, 3. vol. 16. typis Riveris *N.* 1.
* Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis *G.* 5.
† Biblia Hispana Judæorum, fol. Ferrariæ *R.* 1.
* Biblia Belgica, fol. Antuerpiæ *W.* 4. *P.* 8.
† * Biblia Anglica, fol. 4. Londini *R.* 1. *S.* 9.
* Liber Exodi Germanice, 4. Pragæ *B.* 12.
* Psalterium Hispanicum, 12. Ferrariæ *P.* 8.
† Canticum & Ecclesiastes Lat. 8. Basileæ *M.* 1.
† N. Test. Gr. 16. Typis Joannis Crispini *R.* 1.
* Nov. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 8. Basileæ *C* 9.
* N. Testam. Lat. 12. Typis Car. Stephani *R.* 6.

Novum Teſtamentum Latinum, Lugduni *I.* 7.
† N. Teſt. Lat. Caſtalionis, 8. Baſileæ *E.* 1. *H.* 7.
† N. Teſtamentum Lat. Germ. 8. Coloniæ *R.* 3.
† Novum Teſtamentum Gallicum, 18. Genevæ.
* N. Teſtamentum Italicum, 12. Venetiis *G.* 5.
* Novum Teſtamentum Saxonicum, 8. *G.* 5.
* Novum Teſtamentum Belgicum, 8. Antuerpiæ.
* N. Teſt. Croaticum Truberi, 4. Tubingæ *L.* 3.

M. D. LIV.

†* Biblia Lat. *Proteſt.* 8. Lugd. *T.* 1. Baſil. *B.* 6.
† B. Lat. ex Hebr. Caſtalionis, fol. Baſileæ *O.* 1.
Biblia Gallica Genev. fol. Genevæ, *bis S.* 19.
† Biblia Gallica Genevenſia, fol. Lugduni *S.* 2.
†* Eadem, in 4. in 8. Genevæ *I.* 1. *P.* 8.
Biblia Germanica Lutheri, fol. Embdæ. *Sandius.*
Biblia Saxonica, fol. Magdeburgi. *Sandius.*
* Biblia Helvetica, fol. Tiguri *T.* 4. *P.* 8.
† Pſalterium Lat. Gallicum, 18. *Genevæ.*
† Eccleſiaſtes Lat. ex Chald. 4. Lugduni *R.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Benedicti, 12. Pariſiis *A.* 1.
† Nov. Teſtamentum Latinum, 24. Ibid. *O.* 3.
†* N. T. Lat. Eraſmi, 8. 16. Tiguri *P.* 8. *M.* 4.
† N. T. Gall. *Fabri*, 8. 12. Antuerp. *N.* 1. *S.* 13.
† Novum Teſtamentum Gallicum Genevenſe, 8. Typis Conradi Badii *I.* 1.

M. D. LV.

† Biblia Latina, Lugduni, Frellonii *I.* 1. *I.* 7.
† Eadem, 8. Typis Roberti Stephani *D.* 1.
† Eadem, 8. Lugduni, Antonii Vincentii *O.* 1.
Eadem. Salmanticæ, de Portonariis *I.* 7.

Biblia

Biblia Gallica Genev. fol. Genevæ *C. 23. V. 9.*
† Biblia Gallica Castalionis, fol. Basileæ *O. 1.*
* Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *O. 6.*
† Psalterium Latinum Gallicum, 8. Parisiis *S. 2.*
† Psalt. L. ex Hebr. Castalionis, 16. Antuerpi *G 2.*
† Psalterium Hispanicum, 8 Antuerpiæ *O. 1.*
† Quinque parva Volumina Hebr. 4. Parisiis. *O. 1.*
† Ecclesiasticus Græce, 8. Basileæ *N. 1. B. 6.*
† N. Test. Syriacum, 4. Viennæ Austriæ *R. 1.*
† N. Testam. Lat. & Gall. in 8. Basileæ *R. 1.*
† Idem, 2. vol. 12, sub insigni Palmæ *N. 1.*
* N. Testam. Latinum Erasmi. 8. Francof. *B. 6.*
* N. Test. Gall. Italic. 8. *absque loco N. 1. G. 5.*
* N. Testam. Germanicum. in 8. Norib. *I. 5.*
† Evang. Matthæi Hebr. & Lat. 8. Parisiis *R. 1.*
Epistolæ S. Pauli Gallicæ Glossatæ excusæ.

M. D. LVI.

Biblia Latina, in 8. Lugduni *I. 7.*
† Biblia Latina, 6. vol. in 12. Lugduni *R. 1.*
† Biblia Latina *Protest.* in folio. Lugduni *O. 1.*
† Psalt. Lat. ex Hebr. Castalionis, fol. Basileæ *R. 1.*
†* Biblia Gall. Genev. 4. Genevæ, *bis S. 1. O. 6.*
† Biblia Gallica Genevensia, 4. Lugduni *I. 1.*
† Biblia Gallica Genevensia, 8. Genevæ *P. 2.*
* B. German. Dietembergeri, fol. Coloniæ *P. 8.*
* Biblia Germ. Lutheri, fol. Wittebergæ *G. 5.*
* Biblia Helvetica, in fol. Tiguri *O. 6.*
* Biblia Belgica. in 4. Embdæ *C. 11.*
† Pentateuchus Hebraicus, in 4. Parisiis *O. 1.*
* Tobias Hebr. Lat. Munsteri, 8. Basileæ *F. 2.*
† Psalterium Hebræum, 16. Basileæ *O. 1.*

† Psalter. Hebræum, 32. Sabionetæ *L.* 3. *P.* 3.
† Psalt. Lat. 8. Typis Roberti Stephani *O.* 1.
† Psalt. Lat. Georg. Majoris, 12. Lipsiæ *N.* 1.
† Psalterium Lat. Castalionis, 16. Basileæ *D.* 1.
* Prophetæ Min. 5. Hebr. Chald. 4. *Genevæ* O. 1.
† Oseas &c. Lat. ex Chaldæo 4. Parisiis *N.* 1.
† N. Testamentum Lat. 16. Parisiis *bis F.* 1. *S.* 2.
† N. Testam. Lat. 16. Lugduni, *bis R.* 1. *C.* 3.
† N. Testamentum Lat. Bezæ, fol. *Genevæ O.* 1.
† Novum Testam. Castalionis, 16. Basileæ *S.* 1.
† N. Test. Ital. Max. Theophili, 16. Lugd. *N.* 1.
† N. Testam. Hispan. Jo. Peres, 8. Venetiis *R.* 2.
† N. Testamentum German. in 8. Basileæ *C.* 1.

M. D. LVII.

† Biblia Latina Isid. Clarii, fol. Venetiis *R.* 1. *I.* 7.
† B. L. *Protest.* 3. vol. fol. Typis R. Stephani *R.* 1.
*† Bibl. Lat. *Protest.* 4. 8. Basileæ *F.* 4. *S.* 13.
† Biblia Gallica Genev. in folio. Lugduni *R.* 1.
* Biblia Gall. Genevensia, 5. vol. 16. *Genevæ I.* 5.
* Biblia Bohemica, in folio. *absque loco B.* 6.
† Psalterium Gr. Lat. 18. Basileæ *O.* 1.
* Psalt. Lat. Ambrosianum, fol. Mediolani *B.* 4.
† Psalt. Lat. ex Hebr. Calvini, fol. Genevæ *S.* 1.
† Psalterium Lat. cum notis, 8. Parisiis *C.* 18.
† Psalt. Hispanum Jo. Perez, 8. Venetiis *R.* 1.
† Esaias Lat. ex Hebr. Musculi, fol. Basileæ *O.* 1.
† Prophetæ Minores Chaldaice, 4. Parisiis *O.* 1.
† N. T. Lat. Gall. Genev. 8. 16. Lugd. *P.* 2. *T.* 2.
* N. Testamentum Helveticum, 8. Tiguri *O.* 6.
* N. Testam. Croaticum, 4. Tubingæ B. *6. S.* 13.

† Evangel. Matthæi Hebr. Lat. 8. Basileæ *O. 1.*
† Epistola ad Hebræos Hebr. & Lat. 8. Ibid. *O. 1.*

M. D. LVIII.

†Bibl. Lat. Jo. Benedicti, fol. Parisiis *M. 1. I. 7.*
†Biblia Latina *Protest.* 8. Lugduni *P. 1.*
†Biblia Gallica Genev. 4. 8. Lugduni *O. 1. C. 1.*
†Biblia Gallica Genev. fol. Genevæ *I. 1. V. 1.*
†Biblia Italica Malermi, fol. Venetiis *T. 1.*
*Biblia Germ. Jo. Eckii, fol. Ingolstadii. *Mayerus.*
†Biblia Germ. Lutheri, fol. Witteb. *O. 3. G. 5.*
†Psalterium Hebræum, 32. Sabionetæ *R. 2.*
* Psalt. Lat. Georg. Majoris 12. Wittebergæ. *S. 13.*
† Psalter. Gall. 17. Lugduni *R. 1.* Genevæ *P. 2.*
† Psalt. &c. Gall. Genevensia, 12. Lugduni *N. 1.*
†N. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 8. Basileæ *V. 1.*
† Novum Testamentum Italicè, 17. Lugduni *O. 1.*
*N. Testamentum Danicum, 8. Witteb. *S. 16.*

M. D. LIX.

† Biblia Latina *Protest.* in folio. Lugduni.
† Biblia Latina, 8. Antuerpiæ, Plantini *C. 1.*
* † Biblia Gallice, fol. 8. Genevæ *S. 19. C. 1.*
† Biblia Gallica Genevensia, in fol. Lugduni *I. 1.*
†Psalter. Gr. Lat. 16. Parisiis, *bis R. 1. R. 2.*
† Prophetæ Min. Chald. Lat. 4. Parisiis *O.*
† Abdias Hebr. Lat. 8. Basileæ *R. 2.*
† *N. T. Gr. Lat. Erasm. 8. Lugd. *R. 1.* Tiguri B. *6.*
† N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, in fol. Basileæ *C. 1.*
† *N. Testam. Lat. 24. Parisiis *O. 4.* 16. Lugd.
*N. Testam. Lat. Erasmi, 16. Antuerpiæ *S. 8.*
† N. Testam. Gall. Genev. 2. vol. 8. Blesis *R. 1.*

M. D. L X.

† Biblia Latina, in 8. Parisiis *I. 1.*
† B. Gall. fol. *bis*, 4. 8. Genev. *S. 1. S. 2. I. 1. G. 5.*
* B. Lat. & Gall. Genev. fol. Lugduni *M. 7. G 3.*
* Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *F. 2.*
* Biblia Belgica Bieskens, fol. Antuerp. *M. 8. P. 8.*
Psalterium Latinum Buceri, in folio, Basileæ.
Psalterium Latinum ex Græco, 8. Francofurti.
† Psalterium Gallicum Genev, 16. Lugduni *T. 2.*
† Nov. Testam. Gr, Lat. Bezæ, fol. Basileæ *S. 1.*
† N. Testamentum Latinum, 12. Lugduni *V. 1.*
† N. Testamentum Gall. Genev, 16. *Genevæ S. 1.*
† N. Test. Ital. 8. Typis Nic. Tudeschi *N. 1.*
† N. Test. Rhæticum Biffrun, 8. *absque loco T. 1.*

M. D. L X I.

* Biblia Latina, in fol. Antuerpiæ *V. 3. P. 8. I. 7.*
* Biblia Latina, in 8. Lugduni *B. 6. I. 7.*
† Biblia Gallica Genevensia, 4. Lugduni *R. 1.*
Biblia Germ. Lutheri, 4. 8. VVittebergæ *D. 3.*
* Biblia Helvetica, 2. vol. 4. Tiguri *F. 2.*
* Biblia Anglica, in 8. Londini *H. 1.*
* Biblia Bohemica, fol. *absque loco G. 3.*
* Pent. Hebr. Chald. fol. Rivæ Tridenti *S. 15.*
* Genes. capita 5. Latinè. fol. VVittebergæ *F. 2.*
† Proverbia Chaldaicè, 4. Parisiis *N. 1.*
* Ecclesiasticus Lat. Justi Jonæ 8. Norimb. *M. 8.*
† Jonas Lat. ex Hebr. Happelii, 8. Basileæ *S. 2.*
† N. Testam. Gallicum, 12. Genevæ *S. 1. I. 1.*
† N. Test. Germ. Lutheri, 16. Argentorati *O. 1.*
* N. Testam. Lat. Germ. 8. Francofurti *O. 5.*

M. D.

M. D. LXII.

*B. Lat. *Proteſt*. fol. 8. Lugduni *P. 5. I. 7.*
*Eadem, in 8. Baſileæ *I. 8.*
†Biblia Gall. in fol. Genevæ, *ter R. 1. O. 1. S. 1.*
†Eadem 4. vol. in 8. Genevæ R. 1.
*Eadem, fol. 8. Lugduni *R. 8. I. 5.*
†Biblia Italica, in 4. Genevæ *R. 1.*
* Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Moguntiæ *G. 5.*
†Biblia Anglica, in fol. 4. Genevæ *M. 1. H. 2.*
†Pſalterium Hebr. & German. 4. Mantuæ *O. 1.*
†Pſalterium Slavicum, 8. Venetiis.
†Libri Sapientiales Lat. 16. Lugduni *I. 1.*
†Eccleſiaſtes Chaldaicè, 4, Pariſiis *N. 1.*
*Prophetæ Germanice, 8. Francofurti *B. 6.*
N. Teſtamentum Gr. Lat. Eraſmi, 8. Baſileæ,
†N. Teſtamentum Latinum, 16. Antuerp. *F. 1.*
*N. Teſtamentum Gall. Genev. 8. Genevæ *S. 13.*
†*Idem, 4 8. Lugduni *G. 1. I. 5.*
*N. Teſt. Saxonicum, 2. vol. 4. Witteb. *M. 8.*
†Evangelia Dominic. Croatice, 4. Tragurii *R. 1.*

M. D. LXIII.

*Biblia Hebræa, 4. Venetiis, Juſtiniani *S. 13.*
†Biblia Latina, 4. 8. Antuerpiæ *B. 3. P. 8. I. 7.*
†*Bibl. Gallica, fol. Genevæ, *ter R. 1. S. 19.*
†Eadem, in 4. Genevæ, *bis B. 22.*
†Eadem, in fol. in 4. Lugduni *S. 1. D. 1.*
*Bibl. Germ. Lutheri, in folio. VVittebergæ *V. 5.*
*B. Belgica, 4. Typis Leon. Kinderen *D. 5. P. 8.*
*Biblia Polonica Socinianorum, fol. Breſtiæ *S. 13.*
†Pentateuchus Hebræus, 4. Venetiis *G. 1.*
†Ruth Hebraice, in 4. Pariſiis *N. 1.*

† Pſalterium Lat. Gallicum. 8. Pariſiis *O. 4.*
* Pſalmi quidam Luſitanice, 8. Pariſiis.
† Iſaias Lat. ex Hebr. Forerii. fol. Venetiis *R. 1.*
† Oſeas Lat. Tremellii, in 8. Heidelbergæ *R. 1.*
Joel Lat. ex Chald. in 4. Pariſiis.
* Malachias Hebr. & Lat. 8. Coloniæ *F. 2.*
N. Teſtamentum Gr. Lat. Bezæ, 8. *Genevæ.*
† N. Teſtamentum Latinum, 4. Lovanii *T. 1.*
† Nov. Teſtam. Latinum, 16. Pariſiis *O. 3. F. 1.*
* N. Teſtamentum Lat. Eraſmi, 8. Tiguri *F. 2.*
* N. Teſtam. Gallicum, 12. Antuerpiæ *P. 8.*
† N. T. Gall. 4. 8. 16. Genevæ *I. 10. F. 1. O. 1.*
† Idem, 4. 16. Lugduni *C. 1. R. 1.*
† Idem, in 12. Cadomi *S. 1.*
* N. Teſt. Germ. Lutheri, 8. Magdeburgi *G. 11.*
* N. Teſt. Germ. Lutheri, 4. Francofurti *P. 8.*
* N. Teſtam. Belgicum, 8. Antuerpiæ *M. 7.*
* N. Teſtamentum Croaticum, 4. [illegible]ubingæ *G. 5.*

M. D. LXIV.

† B. Lat. Jo. Benedicti, fol. Pariſiis *S. 1. I. 7.*
† B. Lat. 5. vol. 16. Antuerpiæ, Plantini *T. 1.*
† B. Lat. Iſidori Clarii, fol. Venetiis *O. 1. I. 7.*
*† B. Lat. *Proteſt.* fol. 4. Tubingæ *V. 4. M. 1.*
† [illegible] Lat. ex Hebr. Pagnini, 4. Tiguri *I. 1. O. 3.*
† Eadem, in folio. Baſileæ, Guarini *S. 1.*
† * Biblia Gallica, in fol. in 4. Genevæ *I. 1. I. 5.*
* Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *S. 13.*
Biblia Germanica Lutheri, fol. Jenæ.
† Ruth Chaldaice, 4. Pariſiis *R. 1.*
† Pſalterium Latinum Corneri, 12. Lipſiæ *R. 1.*

Pſal-

Psalterium Latinum Buceri, fol. Genevæ *M, 10.*
*Psalt. Gall. Lovaniense, 24. Antuerpiæ *M. 7.*
Psalt. Germ. Lutheri. Norimbergæ *F. 6.*
†Proverbia Salomonis Lat. 16. Parisiis *S, 2.*
N. Testamentum Græcum, in 24. Antuerpiæ.
†N. Test. Gr. 12. Typis Jo. Crispini *N. 1. R. 2.*
†Nov. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 8. Lipsiæ *I. 1.*
†N. Testam. Latinum, in 16. Lugduni *F. 1.*
N. Testamentum Latinum, 8. Venetiis *B. 13.*
*†N. T. Gall. Genev. 4. 8. *absq; loco T. 10. N. 1.*
† N. T. Gall. Genev. 16. Lugduni *P. 2.*
*Nov. Testam. Bohemicum, 8. *absq; loco G. 3.*

M. D. LXV.

†B. Lat. Jo. Benedicti, fol. Parisiis *R. 1. I. 7.*
†B. L. 4. 5. vol. 8 16. Antuerp. *T. 1. M. 1. C. 1.*
†Biblia Gallica, fol. Genevæ, *bis G. 1. P. 2.*
† Biblica Gallica Genevensia, fol. Lugduni *S. 2.*
* B. Lat. Germ. Eberi, 10. vol. 4. Tubingæ *G. 5.*
†Biblia Germ. Lutheri, fol. Francofurti *O. 1.*
*Biblia Saxonica, fol. Wittembergæ *M. 8.*
*Biblia Helvetica, fol. Tiguri *O. 6.*
*Biblia Belgica, fol. Colon. Antuerp. *bis K. 1.*
*Biblia Belgica, fol. Embdæ *G. 5. P. 8.*
*Psalt. Pentaglotton, fol. VVittebergæ *B. 6.*
†Psalterium Hebr. 18. Parisiis, Stephani *R. 1.*
Psalterium Gallicum Budæi, 16. Parisiis.
*Proverbia Pentaglotta, fol. Wittebergæ *B. 6.*
†Isaias Latine Forerii, 8. Antuerpiæ *O. 1.*
Joël Chald. Latine, 4. Parisiis.
†N. Testam. Gr. 16. Typis Jo. Crispini *R. 1.*
†N. T. Gr. Lat. Bezæ, fol. 8. Genevæ *R. 1. I. 1.*

† N. Test. Lat. Gall. Genev. 16. Parisiis *N. 1.*
* N. Testam. Gallicum Genev. 12. Genevæ *C. 9.*
† N. Testam. Gall. Genev. 16. Lugduni *B. 22.*
* N. Testamentum Italicum, 12. Lugduni.
* N. Test. Lat. Germ. 2. vol. 4. VVitteb. *B. 6.*

M. D. LXVI.

† Biblia Hebræa, 4. Venet. Joan. de Gara *M. 6.*
† Eadem, 4. 8. 16. Antuerp. Plantini, *ter R. 3.*
† Biblia Latina, fol. Francofurti *R. 1. I. 7.*
† Eadem, fol. *bis.* Lugduni *C. 1. C. 2.*
† Biblia Gallica Ren. Benoist, fol. Parisiis *R. 1.*
* Biblia Gallica, fol. 8. Genevæ *S. 19. I. 5.*
* Biblia Gallica Genev. 8. Typis Durand *I. 5.*
† Biblia Gallica Genevensia, 8. Aureliis *C. 2. I. 1.*
†* Eadem, in folio. Lugduni *R. 1. S. 19.*
† Biblia Italica Malermi, 4. Venetiis *V. 1.*
* B. Germ. Lutheri, 8. Francofurti ad M. *G. 5.*
† Biblia Belgica, in folio. Antuerpiæ *I. 1.*
† Pentat. Hebræus, in 4. Venetiis, Zanetti *O. 1.*
† Genesis Latinè Strigellii, 8. Lipsiæ *O. 1.*
† Exodus Latinè Strigelii, 8. Lipsiæ *O. 1.*
† Psalterium Hebræum, 8. VVittebergæ *M. 5.*
† Psalterium Lat. Majoris, in 12. Argentor. *S. 1.*
* Psalmi 7. pœnitent. Italicè, 8. Florentiæ *B. 5.*
* Psalterium Latinum German. fol. Lipsiæ *F. 2.*
* Psalterium Belgicum, 8. Leidæ *P. 8.*
* Psalterium Croaticum, 8. Tubingæ *O. 6.*
† Libri Sapientiales Lat. 16. Parisiis *L. 1.*
Abdias, Jonas, Sophonias, Lat. 4. Parisiis.
* Novum Testamentum Græcum, 8. Tiguri *S. 13.*
† N. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 8. Basileæ *R. 1.*

*N. Testamentum Lat. Erasmi, 12. Tiguri *C. 9.*
† Novum Test. Lat. Gall. 2. vol. 12. Parisiis *T. 2.*
† N. Testam. Gall. Lovan, 8. Antuerpiæ *L. 1.*
N. Testam. Gall. Genev. 16. Genevæ *S. 19.*
*Nov. Testam. Ital. Zachariæ, Florentiæ *P. 4.*
*N. Testamentum Belgicum, 12, Antuerp. *S. 8.*

M. D. LXVII.

† B. Lat. Joan. Benedicti, fol. Parisiis *T. 1. I. 7.*
*† Biblia Latina, 8, Lugduni *D. 3. O. 3.*
† Eadem, 8. & 5, vol. 24. Antuerpiæ *D. 1. V. 1.*
† Biblia Gallica, 8. *Geneva V. 1.* Parisiis.
† Biblia Italica Malermi, in folio, Venetiis *O. 1.*
† Biblia German. Lutheri, fol. Francofurti *I. 1.*
† Pentateuchus Hebr. in folio. Cremonæ *R. 1.*
† Proverbia Hebr. & Lat. 8. Basileæ *O. 1.*
*Prophetæ Minores Hebr. 8. Basileæ B. *12.*
Iidem Lat. ex Chaldæo, 8. Heidelbergæ *L. 7.*
† N. Test. Gr. Lat. Bezæ, 8. Typis Stephani *R. 1.*
*N. Testam. Lat. Erasmi, 12. Argentorati *G. 7.*
N Testamentum Gall. Lovan. 16 Lugduni.
† Nov. Testam. Gall. Genev. 16. Parisiis *P. 2.*
† N. Test. Lat. Gall. Genev. 16. Lugduni *C. 7.*
*Novum Testamentum Germ. 8. Embdæ *C. 12.*
† N. Test. Wallicum, *Davies*, 4. Lond. *R. 3. B. 3.*

M. D. LXVIII.

† B. Hebr. Rabbinica. 4. vol. fol. Venetiis *R. 1.*
†* B. Lat. 8. Lugd. *quater V. 1. D. 1. O. 1. S. 19.*
Biblia Latina, in 8. Coloniæ *C. 20.*
† Biblia Lat. Gall Ren. Benoist, 4. Parisiis *O. 1.*
† Biblia Latina, Gallica Genev. fol. Genevæ *R. 1.*

† Biblia

† Biblia Germ. Lutheri, 4. Heidelbergæ *S. 1.*
* Biblia Belgica, fol. *absque loco M. 13. P. 8.*
* Biblia Anglica, fol. Londini *B. 7.*
† Tobias Gallice, in 4. Antuerpiæ *G. 2.*
† Psalterium Græcum, 8. 16. Antuerp. *B. 20. C. 22.*
† Psalterium Lat. Lindani, 8. ibidem *O. 1.*
* Psalt. German. Reisneri, 8. Francofurti *F. 2.*
* Sapientia Lat. ex Græco, 8. Lipsiæ *F. 2.*
† Ecclesiasticus Gr. Lat. 8. Lipsiæ *O. 1. N. 1.*
† N. Testamentum Gr. 16. Parisiis, Stephani *O. 1.*
† N. Test Gall. Genev. 8. 24. Genevæ *G. 1. I. 1.*
* N. Testam. Bohemicum, 4. *absque loco S. 13.*

M. D. LXIX.

*† Biblia Latina 4. 8. Antuerp. *B. 3. C. 1.*
* Biblia Lat. *Protest.* 4. 8. Basileæ *G. 5. F. 2.*
† Eadem fol. 5. vol. 18. Lugduni *I. 1. C. 1.*
†* Biblia Gallica, in 8. Genevæ, *bis S. 1. I. 5.*
† Biblia Hispan. C. Reyna, 4. *absque loco R. 1.*
* B. Germ. Lutheri, 4. vol. 8. Francofurti *B. 6.*
* Psalterium Hebr. Lat. in 8. Basileæ *G. 3.*
† Ecclesiastes Hebraicè, 4. Parisiis *G. 1.*
† N. Test. Gr. Lat. Syr. fol. Typis Stephani *R. 1.*
† N. Testam. Lat. 24. Antuerpiæ, Plantin. *R. 2.*
† N. Testamentum Lat. 16. Lugduni *L. 1.*
† N. Testam. Gall. Ren. Benoist, 16. Parisiis *L. 1.*
N. Testamentum Italicè. 4. *absque loco.*
*† N. Test. Anglicum, 4. 24. Londini *S. 6. B. 2.*
† IV. Evangelia & Actus Lat. 4. Lovanii *C. 1.*

M. D. LXX.

† Biblia Latina, in fol. Antuerpiæ *bis N. 1. C. 4.*

† Biblia

†Biblia Latina, 5. vol. in 16. Ibidem *F. 1. I. 7.*
*Biblia Lat. 8. 3. vol. in 12. Ibidem *P. 8. G. 5.*
Bib. Gall. Genev. 8. *absque loco bis S. 14. S. 19.*
*Eadem, 3. vol. 12. Lugduni *G. 5.*
†Eadem, 6. vol. 16. Genevæ *R. 1.*
†Biblia Germ. Lutheri, fol. Francofurti *T. 1.*
*Biblia Anglica, fol. Genevæ *B. 3.*
*Historia Judith Gallicè, 4. Antuerpiæ *P. 6.*
*Psalterium Lat. Majoris, 12. Wittebergæ *C. 9.*
†Ecclesiasticus Gr. Lat. 8. Lipsiæ *R. 1.*
*Idem German. Lutheri, 8. *absque loco C. 9.*
†*N. T. Gr. Lat. Erasmi, fol. 16. Basil. *O. 1. D. 9.*
†Idem, in 8. Lipsiæ *T. 1.*
N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, 8. Genevæ *D. 9.*
*N. Test. Lat. Germ. 4. Francofurti *G. 5.*
*N. Testamentum Gallicum, 8. Genevæ *G. 5.*
*Nov. Testam. German. 12. Francofurti *C. 11.*
*N. Testam. Belgicum, 16. Antuerpiæ *P. 6.*
†Epistola ad Galatas Syr. Lat. 4. Genevæ *C. 1.*

M. D. LXXI.

Biblia Hebræa, fol. Genevæ *S. 15.*
†*Biblia Lat. 8. Francofurti *O. 5.* Venet. *C. 21.*
*Biblia Gallica Genevensia, fol. Lugduni *C. 13.*
*Biblia Ital. del Bernavia, fol. *absque loco R. 4.*
*Biblia Helvetica, fol. Tiguri *O. 6.*
*Biblia Belgica, 4. Dordraci *G. 5. P. 8.*
†Psalterium Hebr. 32. Mantuæ *O. 2.*
Psalterium Latinum, 4. Lovanii *C. 22.*
†Psalt. Italicum, 12. 32. Parisiis *R. 1. N. 1.*
†Ecclesiastes Hebr. Lat. 8. Venetiis *I. 1.*
Macchabæorum libri Lat. 8. Lipsiæ.

†N. T.

†N. T. Gr. Lat. Syr. 2. vol. fol. Lugduni *C. 1.*
*N. Testam. Lat. Castalionis, 12. Venetiis *D. 9.*
N. Testam. Gall. Genev. 16. Antuerpiæ *S. 19.*
*N. Test. Belgicè, 8. Antuerpiæ, Plantini *M. 7.*
†N. Testam. Cantabricum, 8. Rupellæ *R. 1.*
†IV. Evangelia Saxon. Angl. 4. Londini *R. 1.*
*Epistolæ & Evangelia Slavicè, 8. *sine loco B. 3.*

M. D. LXXII.

†Biblia Polyglotta, 8. vol. fol. Antuerpiæ *R. 1.*
*Biblia Latina, in fol. in 8. Antuerpiæ *G. 8.*
†Biblia Latina, in folio. Venetiis *T. 1.*
†Biblia Latina *Protest.* 2. vol. 4. Basileæ *O. 6.*
†Bibl. Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *C 1.*
†Biblia Germ. Lutheri, fol. Wittebergæ *M. 1.* f. Francof.
Eadem, 2. vol. in 4. Francofurti *B. 19.*
*Biblia Anglica, fol. Londini *H. 1.*
*B. Polonica Socinianorum, 4. Zaslavii *S. 6. S. 12.*
*Ecclesiasticus Gall. 8 Antuerpiæ *P. 6.*
†N. Testamentum Lat. Erasmi, 16. Basileæ *C. 1.*
*N. Testamentum Latinum, 8. Venetiis *B. 5.*
†N. Testam. Lat. Castalionis, 16. Basileæ *R. 2.*
N. Testam. Lat. Gall. in 4. in 8 Basileæ *D. 9.*
*N. Testam. Gall. Lovan. 16. Antuerpiæ *S. 4.*
†N Testam. Gall. Lovan. 16. Rothomagi *T. 2.*
*N. Testam. Germ. Emseri, fol. *sine loco G. 5.*

M. D. LXXIII.

†B. Hebr. 8. 24. Antuerp. Plantini *O. 1. M. 1.*
†Biblia Hebraica, 4. Venetiis *M. 1.*
†Biblia Latina, fol. 8. Parisiis *O. 1. I. 7. C. 4.*
†Biblia Lat. Castalionis, fol. Basileæ *B. 3. F. 1.*

Biblia

Biblia Anglica, fol. Londini *C. 20.*
†Pſalterium Latinum 12. Lipſiæ *R. 1.*
*Pſalterium Lat. Molleri, 8. Wittebergæ *B. 3.*
†Pſalterium Italicum *Heri*, 4. Venetiis *R. 2.*
†N. Teſtamentum Syriacè, 8. Antuerpiæ *O. 1.*
†N. Teſtamentum Græcum, 8. Antuerpiæ R. 1.
N. Teſtamentum Lat. Caſtalionis, 8. Baſileæ.
†N. Teſtam. Gall. Lovan. 16. Antuerpiæ *B. 22.*
*Evangel. Joannis Lat. ex Syro, 4. Francof. *F. 2.*

M. D. LXXIV.

†* B. Lat. 8. 12. 24. Antuerpiæ *D. 1. S. 13. S. 2.*
*Biblia Latina, in 4. Venetiis B. 4.
*Biblia Latina *Proteſt.* in 8. Baſileæ *G. 3.*
†Biblia Lat. Germ. Eberi, in 4. VVittebergæ *I. 1.*
*Biblia Gallica Genevenſia, in fol. Lugduni.
Biblia Germanica Lutheri, fol. Francofurti.
†Joſue Hebr. Gr. Lat. in folio. Antuerpiæ *O. 1.*
†Pſalterium Hebræum, in 24. Antuerpiæ *N. 1.*
*Pſalterium Græcum. 4. Argentorati *N. 4. B. 6.*
*Pſalterium Suecicum, in 8. Roſtochii *S. 10.*
*Pſalmi 7. pœnit. Venedice, *abſque loco B. 3.*
†Canticum Canticorum Hebr. 4. Pariſiis *G. 1.*
†N. Teſtam. Gr. 24. Antuerpiæ, Plantini *R. 1.*
*N. Teſtamentum Gr. Lat. 12. Antuerpiæ *G. 5.*
†N. Teſtam. Latinum Bezæ 16. Londini *S. 9.*
†Nov. Teſtamentum Anglicum, 16. Londini.
*EvangeliumLucæ Hebr. 8. VVittebergæ *O. 6.*

M. D. LXXV.

†Biblia Latina, in 4. Venetiis B. *13.*
†Biblia Latina Gall. Genev. fol. Lugduni *S. 1.*

* Biblia Germ. Dietembergeri, Coloniæ *B. 21.*
* Biblia Germ. Lutheri, fol. Hanoviæ *M. 13.*
* Eadem, 4. vol. in 8. Francofurti *G. 6.*
† Psalterium Latinum Corneri, 12. Lipsiæ *O. 1.*
Psalterium Gallicum. 16. Parisiis *V. 11.*
* Libri Græci, 4. Antuerpiæ *F. 8.*
† N. Testamentum Syriacum, 24 Antuerp. *I. 1.*
* † N. Test. Lat. Bezæ, 4. 8. Genevæ *F. 2. F. 1.*
* N. Testamentum Lat. Erasmi, 8. Tiguri *S. 13.*

M. D. LXXVI.

* Biblia German. Lutheri, fol. Wittebergæ *G. 5.*
* Biblia Suecica, in folio. Upsaliæ *V. 8.*
† Esther Hebraice, 4. Cremonæ *R. 1.*
† Jobus Hebr. & Barbaro-Gr. 4. CPli *O. 1.*
* Psalterium Hebræum, 24. Wittebergæ *F. 2.*
† Psalterium Lat. Lindani, 8 Coloniæ *B. 5. N. 1.*
† Psalterium Lat. Flaminii, 16. Lugduni *F. 1.*
† Psalterium Gallicum, 12. Genevæ *O. 1.*
† Nov. Testam. Gr. 16. Typis H. Stephani *R. 1.*
* N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, 8. Heidelbergæ *V. 3.*
† N. Testamentum Italicum, 8. *absque loco D. 1.*
* N. Testam. Anglicum, fol. Edimburgi. *6.*
* Evangelia Anniv. 4. linguis, 8. Lipsiæ *S. 2.*

M. D. LXXVII.

* Biblia Latina *Protest.* in fol. Basileæ *B. 6.*
* Biblia Anglica, 4. Londini *C. 11.*
* Biblia Bohemica, in folio. Pragæ *G. 5.*
† Psalterium Latinum, 8. Lipsiæ *M. 1.*
† Libri V. Sapientiales Gall. in 32. Genevæ *O. 1.*
† N. Testam. Gr. Lat. Erasmi, 8. Basileæ *C. 2.*

† N. T.

† N.T.Gall.R.Benoist,16.Antuerp. *N.* 1.P. 8.
* N.Testamentum Gall.8.16. Genevæ *G.* 5. *I.* 5.
† N. Testamentum Belgicum,8.Antuerp. *M.* 1.
* N.Test.Polon.Socinianorum,4.Racoviæ *S.* 12.

M. D. LXXVIII.

* Epitome Bibl. 6. linguis, 8. Wittebergæ *B.* 6.
* Biblia Latina,in 4. Venetiis *B.* 3.
* Biblia Lat. *Protest.*4. 8. Basileæ *G.*5. *D.* 9.
† Biblia Gall. Lovaniensia, fol. Antuerpiæ *R.* 1.
† Biblia Gallica Genev. in folio. Lugduni *D.* 4.
* Biblia Anglica,in folio.Londini *B.* 3.
† Genesis Hebraice,8. Romæ *N.* 1.
Psalter. Hebr. Gr.Lat.in folio. Genevæ *B* 7.
† Psalterium Lat.Genebrardi,24. Parisiis *O.* 1.
† Psalterium Lat. Heresbachii,4. Basileæ *M.* 1.
* N.Testam.Gr.Lat. Erasmi, 8.Lipsiæ *S.* 13.
† N.Testamentum Latinum,16. Lugduni *G.* 2.
† N. Testamentum Latinum,8.Francofurti *G.* 5.
† N.Testam.Gall. Lovan. 16.Lugduni *M.* 5.
† Acta Apost. Lat. ex Arabico, 8.*sine loco* *R.*1.
† Epistola ad Hebr.Lat. ex Syro, 8.Duaci *E.* 2.

M. D. LXXIX.

† Biblia Latina,8.Venetiis *N.* 1.
* Biblia Latina Tigurina, 4. Tiguri *F.* 2.
† Biblia Lat.Junii,3. vol.fol.Francofurti *R.* 1.
* Biblia Italica, 4.Venetiis *G.*3.
† Biblia Germanica Lutheri,fol. Neostadii *M.* 1.
* Biblia German. Lutheri, fol. Wittebergæ *P.* 8.
* Biblia Belgica, 4.*sine loco* C. 11. *P.*8.
* Biblia Belgica,in folio. Delphis *T.* 6.

† Psalterium Latinum, 8. Genevæ *R.* 1.
* Psalterium Belgicum, 8. Antuerpiæ *P.* 8.
* Ecclesiastes Latine Corani, 8. Londini *R.* 1.
† N. Testamentum Lat. Bezæ, 8. Londini *R.* 1.
† N. Test. Gall. R. Genoist, 16. Rothomagi *N.* 1.
* N. Testamentum Belgicum, 12. Leidæ *P.* 8.

M. D. LXXX.

* † Biblia Latina, 4. 8. Antuerpiæ *C.* 11. *F.* 1.
Biblia Latina Osiandri, 7. vol. 4. Tubingæ.
† Biblia Gallica Lovan. 2. vol. 8. Rothomagi *C.* 4.
* † B. Gallica Genev. fol. Genevæ *bis* *B.* 3. *T.* 2.
Biblia Belgica, in folio, Dordraci *E.* 1.
* Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *B.* 3. *S.* 13.
† Psalterium Latinum Bezæ, 8. Antuerpiæ *S.* 1.
† Psalterium Latinum Junii, 12. Londini *D.* 1.
† Esaias Græce Curterii, in folio. Parisiis *O.* 1.
* Ecclesiasticus Gr. Lat. 8. Helmstadii *M.* 10.
†. N. Testam. Græc. Lat. Bezæ, 8. *Genevæ* *O.* 1.
† N. T. Lat. Gall. Ren. Benoist. 16. Rothom. *R.* 1.

M. D. LXXXI.

* B. Hebr. Lat. fol. In Burgo Aracenensi *P.* 5.
† Biblia Latina Junii, 4. Londini *M.* 4.
Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Lugduni *S.* 19.
Biblia German. Lutheri, fol. Francofurti *B.* 19.
* Biblia Belgica, in folio. Leidæ *T.* 4.
† Biblia Belgica, in 8. Delphis *V.* 1.
* Biblia Anglica. 8. Londini *H.* 1.
† Biblia Moscovitica, in folio. Ostroviæ *R.* 1.
Pentat. Hebr. Hutteri, in fol. Hamburgi *L.* 7.
† Psalterium Hebr. 24. Romæ, Zanetti *R.* 1.

† Psalte-

†Psalterium Lat. Genebrardi,8.Parisiis *O.* 1.
†Psalterium Latinum Bezæ, in 8. Genevæ *S.* 1.
Psalterium Latinum,in folio.Wittebergæ *L.*7.
*Psalmi 75. Italice,Perotti,8. *sine loco.*
†Psalterium Anglice Gibie,12 Londini *D.*1.
*Psalterium Ruthenice,8. Vilnæ *S.* 13.
†N.Testam.Gall.Lovan in 16.Parisiis *F.* 1.
†Nov.Testamentum Germ.8.Francofurti *A.* 1.
*N.Testamentum Helveticum,4.Tiguri *O.* 6.
*†N Testam.Croaticum,8. Tubingæ *B.*6.*T.* 7.

M. D. LXXXII.

†Biblia Hebraica,4.Antuerpiæ,Plantin.*R.* 2.
†Biblia Hebr.in 4.Venetiis,de Gara *M.*1.
†Biblia Gr.Lat.5.vol.in 8.Basileæ *I.* 1.*A.* 1.
†Biblia Lat.Pellicani,4.vol.in fol.Tiguri *S.*1.
*†Biblia Gallica Lovan.Parisiis *F.*7.Lugd.*V.* 1.
†Eadem,in 8.Rothomagi,*bis G.*2.*L.*2.
Biblia Germanica Lutheri, in 8. Francofurti.
Biblia Anglica,in 7. Londini *H.*1.
†Psalterium Latinum,in 8.Parisiis *V.*1.
*Psalterium Germanicum,8.Riobenhoffn.*M.*10.
*Proverbia Germanice,in 4.Cracoviæ *S.* 15.
†N.T.Gr.Lat.Bezæ, fol. typis R.Stephani *R.* 1.
†N.Test.Germ.Lutheri,12.Francofurti *O.*1.
†N.Testam.Anglicum,4.Rhemis *O.*1.*B.*3.
†Evangel.Matthæi Hebr.Lat.8. Basileæ *M.* 1.
†Epistola ad Hebræos Hebr.Lat.8.Basil.*M.*1.

M. D. LXXXIII.

†Biblia Latina,in folio.Antuerpiæ,Plantin. *R.* 1.

† Biblia Latina, 8. Lugduni *F.* 2. Genevæ *I.* 1.
† Biblia Latina, in 4. Venetiis *A.* 12.
⋆ B. Germ. Dietembergeri, in folio. Coloniæ *P.* 8.
* B. Germ. Luth. fol. Norib. *O.* 6. Francof. *D.* 9.
⋆ Bibl. Belgica, fol. Delphis *W.* 3. Amſtelod. *G.* 5.
⋆ Pentateuchus Hebraicus, in fol. Baſileæ *B.* 3.
† Pſalterium Latinum Gall. in 8. Pariſiis *S.* 2.
† Pſalterium Italicum, in 8. *Pariſiis C.* 1.
N. Teſt. Gr. Lat. Caſtalionis, 8. Venetiis *D.* 9.
N. Teſtam. Gr. Lat. Ariæ, 8. Antuerp. *O.* 1.
† Nov. Teſtam. Lat. Bezæ 16. Antuerpiæ *P.* 2.
† N. T. Germ. Dietembergeri, 8. Coloniæ *S.* 14.
⋆ Epiſt. ad Galatas Arab. Lat. 4. Heidelb. *B.* 3.

M. D. LXXXIV.

† Biblia Hebr. Lat. fol. Antuerpiæ, Plantin *R.* 1.
* Biblia Latina, in 8. Antuerpiæ *T.* 4.
† B. Lat. Vatabli, 2. vol. fol. Salmanticæ *O.* 1.
Biblia Gallica, 8. Genevæ *C.* 23.
† Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *R.* 1.
Biblia Germanica Lutheri. 4. Wittebergæ *R.* 6.
† Biblia Islandica, in folio. Holmiæ *S.* 16. *P.* 8.
Biblia Vendica, in folio. Wittebergæ *I.* 1. *G.* 5.
† Pſalterium Hebraicum, in 24. Antuerpiæ *R.* 6.
† Pſalmi 7. Pœnit. Syriace, 8. Romæ *O.* 1.
† Pſalterium Græcum, in 24. Antuerpiæ *R.* 1.
† Pſalterium Græco-Latinum, 16. Antuerp. *R.* 1.
† Pſalterium Gallicum Lovan. 16. Pariſiis *M.* 5.
† Libri Sapientiales Gall. 16. Pariſiis *M.* 5.
† Libri Græci, 4. Antuerpiæ *O.* 1.
† Threni Gallice, in 8. Spiræ *F.* 1.
† Nov. Teſtam. Gr. Lat. Syr. in 4. Pariſiis *R.* 1.

† N.

†N. Testam. Gr. Lat. in folio. Antuerpiæ *R.* 1.
N. Test. Gr. Lat. Castalionis 8. Ibidem *D.* 9.
†N. Testamentum Latin. 24. Antuerpiæ *N.* 1.
†N. Testamentum Lat. Bezæ, 8. Ibidem *D.* 9.
*N. Testamentum Gallicum, in 8. Genevæ *P.* 8.

M. D. LXXXV.

† Biblia Latina Junii, 4. Londini *S.* 2.
*Biblia Latina, 2. vol. 8. Francofurti *B.* 20.
†* Bibl. Gall. Lovan. fol. 4. Lugduni *A.* 12. *S.* 19.
† Biblia Germ. Lutheri, fol. Francofurti *M.* 1.
† Biblia Anglica, in folio. Londini *R.* 1.
† Esther Hebraice, 4. Venetiis *R.* 1.
* Psalmi 60. Italice. 12. Genevæ *G.* 10.
†N. Testamentum Gallice, 12 Rothomagi *S.* 1.
*N. Testamentum Polonice, fol. Thorunii *B.* 3.

M. D. LXXXVI.

† Biblia Hebr. Gr. Lat. 2. vol. fol. *Genevæ R.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Parisiis *F.* 1.
* Biblia Anglica, 8. Londini *A.* 6.
† Ruth Gr. Lat. in 8. Franeckeræ *O.* 1.
† Esther Lat. *Pagnini*, in 8. Ibidem *O.* 1.
† Psalterium Hebræum, in folio. Hamburgi *O.* 1.
† Psalterium Hebræum, in 4. Venetiis *O.* 1.
† Psalterium Latinum Lindani, 8. Coloniæ *F.* 1.
† Psalterium Italicum, 8. Venetiis *R.* 1.
† Daniel Hebræus, 4. Venetiis *R* 1.
N. Testamentum Græcum, 8. Basileæ *D.* 9.

M. D. LXXXVII.

† Biblia Hebræa Hutteri, fol. Hamburgi *G.* 2.
† Biblia Græca Vet. Testamenti, fol. Romæ *R.* 1.
† Biblia Latina, in 8. Antuerpiæ *S.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Parisiis *O.* 3.
* Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *O.* 6.
† Pentateuchus Hebræus, in fol. Cracoviæ *R.* 1.
Genesis Hebraice, in 8. Wittebergæ *B.* 20.
† Psalterium Gall. de Beaune, 8. Parisiis *A.* 1.
* Psalt. German. Lutheri, in 4. Lipsiæ *C.* 9.
Quinq; Meghilloth Hebr. 8. Wittebergæ *B.* 20.
† N. Testam Græcum, 16 Genevæ *N.* 1. *B.* 5.
† Idem, 16. Typis Henrici Stephani *C.* 1.
† Nov. Testam. Lat. Bezæ, in 8. Londini *T.* 1.

M. D. LXXXVIII.

† Biblia Hebr. Hutteri, 2. vol. fol. Hamburgi *C.* 1.
* B. Lat. cum glossa ordin. 4. vol. fol. Venet. *F.* 2.
Biblia Latina, in 4. Venetiis *B.* 6.
† Biblia Latina ex Græco, in folio. Romæ *R.* 1.
† Biblia Latina, in 8. Lugduni *I.* 7.
† Biblia Gallica Lovaniensia, in fol Parisiis *C.* 1.
† B. Gall. fol. 4. 8. 12. Genevæ *R.* 1. *I.* 1. *O.* 1. *S.* 19.
* Biblia German. Lutheri, in 4. Neostadii *M.* 8.
* Biblia Wallica, in folio. Londini *B.* 3. *P.* 8.
* Biblia Pomeranica, in 4. Bardi *G.* 5. *B.* 6.
† Pentateuchus Hebraice, 24. Venetiis *N.* 1.
† Psalterium Italicum. 16. Parisiis *A.* 1.
* Psalterium Polonicum, 12. *sine loco* *T.* 4.
* Psalterium Wallicum, 4. Londini *C.* 20.
† N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, fol. Genevæ *O.* 1.
* N. Test. Germ. Lutheri, 8. Argentorati *G.* 8.

M. D

M. D. LXXXIX.

† B. Lat. cum glossa ord. 6. vol. fol. Lugd. *V.* 1.
† Biblia Germ. Lutheri, 2. vol. 4. Witteb. *A.* 1.
* Biblia Helvetica, 4. Tiguri *T.* 1.
* Biblia Belgica, in folio. Antuerpiæ *M.* 14.
* Biblia Danica, in folio. Hafniæ *M.* 10.
* Psalterium Suecicum, 8. Holmiæ *P.* 8.
† Machabæorum libri Gall. in 8. Parisiis *I.* 1.
† N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, fol. *Genevæ O.* 1.
N. Testamentum Germ. 8. Francofurti *C.* 22.
† N. Testamentum Belgicum, 8. Delphis *M.* 7.

M. D. XC.

* Biblia Hebraica, 8. Antuerpiæ.
† Biblia Latina Sixti V. in folio. Romæ *R.* 1.
* Biblia Latina, in 8. Antuerpiæ G. 5. *C.* 13.
† B. Lat. cum glossa ord. 6. vol. fol. Parisiis *F.* 1.
† Biblia Latina Junii, 4. Genevæ *M.* 1.
* Biblia Gallica Lovan. in folio. Antuerpiæ *B.* 4.
Biblia Germanica Lutheri, 4. Francof. *C.* 22.
* Biblia Belgica, 4. Leidæ. *V.* 12. *S.* 6.
* Biblia Belgica, in folio. Amstelodami *B.* 4.
* Esther Germanice, 4. Cracoviæ *B.* 12.
† Job Hebraice, 4. Venetiis. *O.* 1.
* Psalterium Hebræum, 4. Venetiis *S.* 15.
† Proverbia Hebraice, 16. Leidæ *S.* 2.
Novum Testamentum Græcum, 8. Antuerpiæ.
† N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, 8. Genevæ *A.* 4.
† Nov. Testam. Gall. Genev. 12. Rupellæ *O.* 1.
N. Testam. Germ. Loniceri, 8. Francof. *C.* 22.

M. D. XCI.

Biblia Latina, 8. Basileæ *D.* 9.

B. Lat. Pagnini, 8. Witteb. Genevæ, Tiguri B. 19.
* Eadem, 2. vol. 8. Francofurti F. 2.
* Biblia Gallica Genevensia, 12. Genevæ C. 23.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Tubingæ S. 13.
* Eadem, in folio. Wittebergæ G. 5.
* Eadem, in 4. Neostadii F. 5.
† Pentateuchus Hebr. Chald. 8. Venetiis D. 1.
† Tobias Græce, 4. Franeckeræ R. 1.
* Psalterium Germanicum. 4. Lipsiæ P. 8.
† Prov, Eccles. Cant. Hebr. 24. Argentor. R. 1.
* N. Testamentum Græcum, 24. Leidæ R. 6.
N. Test. Gr. Lat. Castalionis, 18. Lipsiæ D. 9.
* N. Testamentum Lat. Erasmi, 8. Lipsiæ C. 9.
* Nov. Testam. Belgicum, 8. Middelburgi R. 6.
† Evangelia 4. Arabice, in folio. Romæ R. 1.
† Eadem Arabice & Latine, in fol. Romæ O. 1.
† Oratio Dominica 26. linguis, 4. Romæ R. 1.

M. D. XCII.

† Biblia Latina Clementis VIII. fol. Romæ R. 1.
* Biblia Lat. Osiandri, 2. vol. fol. Tubingæ F. 2.
Biblia Gallica Genevensia, fol. Francof. D. 9.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Ibidem G. 5.
† Biblia Anglica, 8. Londini M. 1.
* Liber Ruth Tetraglottus, 8. Wittebergæ F. 2.
Psalterium Tetraglotton, 8. Norimbergæ.
* Psalterium Hebræum, 16. Leidæ R. 6.
* Psalt. Italicum Paschalis, 16. Genevæ V. 6.
† Daniel Hebraice, 4. Venetiis R. 1.
* N. Testamentum Græcum, 16. Londini M. 10.
† N. Testamentum Gr. Lat. 8. Coloniæ M. 1.
† N. Testamentum Gall. Genev. 8. Rupellæ T. 1.

*N.

*N. Teſtamentum Helveticum, in 8. Tiguri *T.* 4.
†Evang. & Acta Germ. Schadæi, 8. Argent. *M.* 1.

M. D. XCIII.

†Biblia Latina, 4. Romæ *O.* 1.
*Biblia Lat. Oſiandri, 4. 8. Tubingæ *F.* 2. *G.* 5.
Biblia Latina *Proteſt.* in fol. Lipſiæ *B.* 19.
†Biblia Latina Junii, in folio. Londini *R.* 1.
†Biblia Bohemica, 4. in Caſtello Kralits *I.* 1.
*Pentateuchus Germ. Gualtheri, 8. Tiguri *F.* 2.
*Liber Samuelis Germanice, 4. Cracoviæ *S.* 15.
*Pſalterium Germ. Gualteri, 8. Tiguri *P.* 8.
*Pſalterium German. 12. Halæ Saxonum *S.* 13.
*N. Teſtamentum Germ. Lutheri, 8. Witteb. *S.* 6.
*N. Teſtamentum Helveticum, 4. Tiguri *O.* 6.

M. D. XCIV.

†Biblia Latina, fol. Lugduni *A.* 1.
*Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *O.* 6.
†Biblia Germanica Lutheri, fol. Neoſtadii *S.* 1.
Eadem, 4. Lipſiæ, Wittebergæ, Jenæ *D.* 9.
*Pſalterium Latinum Majoris, 8. Argent. *S.* 13.
†Pſalterium Latinum Piſcatoris, 8. Londini *O.* 1.
*Pſalt. Gall. Belgicum, 12. Amſtelodami *G.* 6.
†Pſalterium Polonicum, in 4. Cracoviæ *N.* 1.
Canticum Canticor. Gallice, 8. Genevæ *C.* 22.
†N. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, 8. Lipſiæ *O.* 1.
†N. T. Gr. Lat. Bezæ 12. Franeckeræ *P.* 2. *P.* 8.
*N. Teſt. Gr. Lat. Bezæ, 24. Francofurti *B.* 7.
*Idem, in 4. Genevæ *G.* 5.
†N. T. Gall. Germ. 12. 16. Genevæ *A.* 1. *G.* 6.
†N. Teſtam. Gallicum Genev. 8. Niorti *P.* 2.

M. D. XCV.

† Biblia Hebræa, 4. vol. 16. Leidæ *M.* 5.
† * Eadem, 4. 8. 16. Francof. ad O. *S.* 2. *F.* 2. *P.* 3.
Biblia Hebræa, in 4. Venetiis *R.* 4.
† Biblia Hebr. Hutteri, in folio. Hamburgi *S.* 2.
B. Germ. Lutheri, 8. Herb. *D.* 9. Sigenæ *C.* 22.
* Biblia Saxonica, in folio. Wittebergæ *M.* 8.
† Biblia Belgica, in folio. Hagæ Comitis *W.* 4.
† Biblia Anglica, 4. Londini *G.* 1.
† Biblia Bohemica, 8. *sine loco V.* 5.
† Psalter. Hebr. 16. Ex officina Plantiniana *O.* 1.
† Psalterium Lat. Gall. de Beaune, 16. Parisiis *C.* 1.
* Psalmi 7. Pœnitent. Italice, 12. Antuerpiæ *B.* 4.
* N. Testam. Gr. Lat Erasmi, 4. Lipsiæ *E.* 2.
* N. Test. German. Lutheri, 8. Hamburgi *B.* 3.
Acta Apostolorum Gr. Lat. 12. Ingolstadii *G.* 8.

M. D. XCVI.

† Biblia Gr. Lat. Germ. 4. vol. fol. Hamburgi *T.* 1.
† * Biblia Lat. Junii, fol. 8. Hanoviæ *O.* 3. *R.* 3.
† Biblia Germanica Lutheri, fol. Neostadii *G.* 5.
Eadem, fol. Norimb. Francof. Witteb. *D.* 9.
* Biblia Germanica Lutheri, 4. Delphis *K.* 1.
* Biblia Saxonica, fol. Hamburgi *B.* 6. *G.* 5.
Biblia Helvetica, in folio, in 4. Tiguri *B.* 19.
* Biblia Belgica, 4. Leidæ *B.* 4.
* Biblia Belgica, fol. Dordraci *D.* 5. *G.* 7.
* Biblia Polonica, 8. *absque loco C.* 9.
* Biblia Bohemica, 4. *absque loco G.* 5.
* † Psalterium Hebr. 8. 16. Venetiis *S.* 15. *M.* 1.
† Psalterium Hebr. 16. Francofurti ad O. *M.* 1.

* Pro-

*Proverbia & Jobus Hebr. 16. Ibidem *S.* 17.
†Ecclesiasticus Gr. Lat. 4. Franekeræ *R.* 1.
*Danielis Visiones Angl. in 4. Londini *S.* 6.
Nov. Testam. Gr. Lat. 8. Francofurti *C.* 23.
*Nov. Testam. Gall. Genev. 4. Genevæ *R.* 6.
†N. Testam. Italicum, 8. *Genevæ A.* 1. *G.* 5.
†Nov. Test. Hispan. 12. Typis del Campo *O.* 1.

M. D. XCVII.

†Biblia Græca, *Junii.* fol. Francofurti *I.* 1.
†Biblia Lat. Osiandri, 3. vol. fol. Tubingæ *S.* 2.
Biblia Germanica Lutheri, fol. Wittebergæ.
†Pentateuchus Hebr. in 4. Venetiis *R.* 2.
*Liber Ruth Hebr. 4. Gismi *B.* 3. *S.* 15.
* Liber Job Hebraice, 4. Pragæ *S.* 15.
†Psalterium Gallicum Genev. 8. Genevæ *O.* 1.
*Psalterium Suecicum, in 8. Rostochii *S.* 10.
†Ecclesiastes Hebraice, 4. Thessalonicæ *O.* 1.
* Idem Lat. ex Germ. Jonæ, 12. Lipsiæ *F.* 7.
*N. Test. Germ. Lutheri, 12. Hamburgi *S.* 8.
†Cantica Novi Test. Gothice, 8. Leidæ *R.* 1.

M. D. XCVIII.

†*Biblia Latina 8. Romæ *D.* 1. Lugduni *B.* 4.
Biblia Latina *Protest.* fol. Lipsiæ *D.* 19.
†Biblia Gallica Lovan. 2. vol. 8. Parisiis *M.* 4.
Biblia Germ. Lutheri, fol. Francofurti *B.* 19.
*Biblia Helvetica, fol. Tiguri *O.* 6.
*Biblia Belgica, fol. Dordraci *B.* 4.
*Biblia Anglica, fol. Londini *E.* 1.
*Pentateuchus Hebr. in folio. Pragæ *S.* 15.
†Psalterium Hebræum, in 32. Venetiis *F.* 1.

* Psalte-

* Psalterium Hebræum,in 4. Cremonæ S. 15.
† Daniel Hebraice,in 4. Constantinopoli O. 1.
† N. Testam.Gr.Lat.Erasmi, 8. Lugduni O 1.
† N. Test.Gr.Lat. Bezæ,in folio Genevæ O. 1.
* N.Test.Germ.Lutheri,8.Norimbergæ O. 6.
Nov. Testamentum German 12.Basileæ G.22.
* N.Test.Anglicum,12. Londini C. 5.

M. D. XCIX.

†* B. Hexagl. f. Norib. *quater M 1.M.3.G.2.N.* 3.
† Biblia Hebr.Gr. Lat.in fol. Heidelbergæ O. 3.
*Biblia Latina,4 8. Antuerpiæ G. 5.
† B. Latina Osiandri, 4. Jenæ C.8.Lipsiæ R. 2.
* Biblia Gallica Lovaniensia,in fol. Parisiis B. 3.
† Biblia Gallica Lovaniensia, 4. Lugduni O. 3.
*Biblia Germanica Lutheri,fol.Wittebergæ T. 4.
* Biblia Saxonica, 4.Witteb F.1. Francof.B. 6.
† Biblia Belgica,in fol.Antuerpiæ,T.1.
* Biblia Belgica, 8. 12. Leidæ G. 5.
* Biblia Anglica,4.Londini B. 3.
† Biblia Polonica Wuyka,fol.Cracoviæ R. 1.
† N. Testam.12 linguis,fol. Norimbergæ R. 1.
† N.Testam.Gr.Lat.2.vol. 16. Lugduni R. 2.
† N.Testam.Gr.Lat.8.Typis Comelini O 1.
† N.Testamentum Gr. Lat.8.Lugduni L. 1.
N. Test. German.12.Montispelcardiæ D. 9.
*Epistola ad Hebræos Lat.ex Hebr. 8. Lovanii.

M. DC.

† Biblia Latina,16. Lugduni G. 1.
† Biblia Latina Hugonis, 7. vol. fol. Venetiis O. 1.
† Biblia Latina Osiandri,fol.Tubingæ R.2.

* Biblia

*Biblia Latina Pagnini, 8. Francofurti G. 5.
†Biblia Gallica Genevenſia. fol. *Genevæ C.* 1.
*Biblia Germ. Dietembergeri,fol. Coloniæ *B.* 6.
Biblia Germanica Lutheri,4.Norimb.*D.* 9.
†Threni Hebraice,4.Venetiis *R.*1.
†Macchabæorum liber I.Gr.Lat. 4. Franek.*O.*1.
†N.T.12.linguis Hutteri, 40. Norimbergæ *G.* 1.
†N.Teſtamentum Gr.Lat.2.vol.16. Lugduni.
†N.Teſtam Græcum,16.Francofurti *C.*24.
†Nov.Teſtam.Anglicum, 4 Antuerpiæ *S.*1.
*N.Teſtamentum Danicum,12.Hafniæ *B.* 6.

M. DC. I.

*Biblia Germanica Lutheri,in fol. Caſellis *G.*5.
*Biblia Germanica Lutheri, in 4. Herbornæ *G.* 6.
*Biblia Anglica,fol.4.8. Londini *V.* 8. *H.*1.
Geneſis Tetraglotta,8 Norimbergæ *C.* 26.
Iſaias Hebr. Gr. Lat.in 4. Norimbergæ *C.* 20.
*Oſeas Latine *Ariæ*,in 12.Wittebergæ *G.* 6.
†Abdias Lat.ex Chald.4.Londini *R.* 1.
Malachias Tetragl.in 4 Norimbergæ *C.* 20.
†Quinque Meghilloth Hebr.4.Venetiis *O.* 1.
Eccleſiaſticus Germanice, 12.Coloniæ *D.* 9.
†Nov.Teſtam Græcum.fol.Francofurti *H.* 7.
*Nov.Teſtam.Græcum,12.Leidæ B. 5. *S.*5.
†. N.T. Gall. 12.Rupellæ F.1.24. Genevæ *T.* 2.
†Nov.Teſtam.Angl.fol.Londini *M.* 1.*G.* 5.
†Novum Teſtamentum Angl.in 24.Dort.*V.*1.
*N.Teſtamentum Danicum,12.Hafniæ *B.*7.
*Nov.Teſtam.Bohemicum,4. *abſque loco G.* 5.
*Nov. Teſtam. Polonicum, 4. *abſque loco S.* 16.
Idem forſan.
*Evangelia IV.Latine,in folio.Madriti *A.* 9.

*Epiſtolæ

* Epistolæ & Evangel. Hispan. Barcinone *A.9.*

M. DC. II.

* Biblia Latina Junii, 4. Hanoviæ *S.* 4.
† Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Parisiis *A.* 1.
† Biblia Hispanica de Valera, fol Amstelod. *R.* 1.
† Biblia Germanica Eckii, fol. Ingolstadii *D.* 9.
* Bibl. Angl. fol. 8. 12. Londini *B.* 3. *L.* 4. *G.* 5.
* Psalterium Tetraglotton, 8. Norimbergæ *F.* 2.
† Psalterium Hebr. Hutteri, fol. Hamburgi *F.* 1.
* Psalterium Græcum, in 8. Venetiis *B.* 3.
* Nov. Test. Gr. 8. Ex officina Commelini *M.* 10.
† Nov. Testam. Gr. Lat. Bezæ, 12. Leidæ *F.* 5.
† N. Testamentum Lat. Gall. 16. Lugduni *O.* 4.
* N. Testamentum Gallicum, 12. Rotomagi *G.* 5.
* Nov. Testam. Gallo-Belgicum, 12. Leidæ *P.* 8.
† N. Test. Hibernicum, 4. Londini *R.* 1. *B.* 3.

M. DC. III.

† B. Hebr. Hutteri, fol. Hamb. *T.* 1. Colon. *O.* 1.
† Biblia Latina, in folio. Antuerpiæ. *R.* 1.
† Eadem cum glossa ord. 5. vol. fol. Venetiis *O.* 2.
† Biblia Latina Junii, in folio. Hanoviæ *O.* 3.
† Biblia Gall. Lovaniensia, in fol. Lugduni *O.* 1.
* B. Germ. Dietembergeri, 4. Moguntiæ *V.* 4.
* B. Germ. Lutheri, fol. 4. 8. Argent. *B.* 13. *D.* 9.
† B. Germ. Piscatoris, 4. vol. 4. Herbornæ *S.* 17.
† Biblia Belgica, in folio. Amstelodami *F.* 1.
* Biblia Anglica, in 4. Londini *P.* 8.
* Pentateuchus Germanice, in folio. Basileæ *B.* 3.
† Prophetæ priores Hebr. in folio. Venetiis *O.* 1.
† Job Hebraïce, 4. Venetiis *O.* 1.
† Job, Ecclesiastes &c. Germ. 18. Lubecæ *D.* 9.
* Psalterium Germanicum, 12. Halæ Saxon. *S.* 13.

† N.

†N.Test.Tetraglotton.4.vol 4.Witteb.G.1.
†N.Testam.Gall.Lovan 16.Rotomagi *M.* 5.
†N.T.Lat.Gall.Genev.in 24.Rupellæ *V.* 1.
†N.T.Germ.Dietembergeri.8.Coloniæ *S.* 2.
*N.Test.Germ.Polani,8 Ba[illegible] *F.*2. *G.* 3.
†Nov.Test.Belgicum,8.Hagæ-Comitis *M.*1.
Nov.Testam.Anglicum,8.Dordraci *B.*13.
†N. Testamentum Anglicum, 12. Londini *S.* 8.
* Epist. & Evang. Hispan. in 8. Madriti *A.* 9.
†Oratio Dominica 50. linguis, 8. Francof. *R.* 1.

M. DC. IV.

†* Biblia Gall. Lovan. fol. Lugduni, *ter V.* 1. *S.*6.
*Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *E.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri,fol. Wittebergæ *F.*2.
*Biblia German. Lutheri, 4. Francofurti *G.* 6.
* Biblia Belgica, in folio. Leidæ.
* Psalterium Suecicum, in 8. Upsaliæ *S.* 10.
†Eccles. Sapientia, Ecclesiast. Italice *B.* 6.
†Ecclesiasticus Gr.Lat. in 8. Augustæ *O.* 1.
†N. Testamentum Græcum, 16. *Genevæ V.* 1.
†N.Testam.Gr.Lat.Bezæ,in 8.Genevæ *S.*5.
†*N.T.Belg.8 Leidæ *A.*1.Antuerpiæ *L.*6.
*Nov.Testamentum Danicum,4.Hafniæ *B.* 6.

M. DC. V.

†Biblia Latina Vatabli,4.Hanoviæ *M.* 1.
*Biblia Latina Piscatoris,8.Herbornæ *B.* 17.
†Biblia Gallica Lovaniensia, 4.Rothomagi *F.* 1.
†Biblia Gallica Lovaniensia.4.Lugduni *B.*22.
†Biblia Gallica Genevensia, 8.Genevæ *D.* 1.
Biblia Germ.Lutheri,in fol.Francofurti *B.* 19.
* Tobias Hebraice.Venetiis *S.*15.
†Psalterium Hebræum,4.Venetiis *O.*1.

†N.

†N.Testamentum Gall.Genev.8.Salmurii *S.* 1.
*N.Testam.Germ.Emseri.12. Coloniæ *C.* 9.
†N.Testam.Germ.Lutheri, 8.Hamburgi *K.* 1.
* Idem,4.Witteb.S13.in 12.Hanoviæ *D.* 9.
*N.Testam.Suecic[illegible],in 4.Holmiæ *B.* 6.
*N.Testam.Danicum,12.Hafniæ *F.* 1.*B.*5.

M. DC. VI.

Biblia Lat. Osiandri, in folio. Tubingæ *F.* 2.
†Biblia Gall. Genev. in fol. Rupellæ *B.* 13. *C.* 7.
Biblia Gall. Genev. in fol. Amstelodami *D.* 9.
* Biblia Germ. Lutheri, 4. 8. Wittebergæ *G.* 5.
* Biblia German. Piscatoris, Herbornæ *B.* 3.
* Biblia Belgica, in folio. Dordraci *P.* 8.
* Biblia Anglica, 4. Londini *T.* 5.
*Pentateuchus Hebr.Chald. in fol. Basileæ *B.* 8.
Psalterium Hispanicum, in 8. *sine loco* *T.* 10.
* Psalterium Rhæticum, 8. *sine loco* *V.* 4.
*N. Test. Gr Lat Erasmi, 8. Wittebergæ *B.* 6.
†N. Testam. Gall. Lovan. 16. Rotomagi *T.* 2.
†N. Testam. Gall. Genev. 16. Rupellæ *M.* 4.
N. Testam. German. Emseri, 8. Coloniæ *D.* 9.
N. Test. German. Lutheri, 4. Ambergæ *D.* 9.
N. Test. German. Lutheri, 12.Neostadii *D.* 9.
*Nov. Testam. Polonicum, 4. Cracoviæ *E.* 1.
*Nov. Testam. Polonicum, in 8. Dantisci *F.* 2.
†Evangelia 4. Gr. Lat. in folio. Antuerpiæ *O.* 1.

M. DC. VII.

†Biblia Latina, 4. Venetiis *F.* 1.
†Biblia Latina Junii, in folio. Genevæ *S.* 1. *B.* 3.
†Biblia Italica Diodati, in 4. Genevæ *R.* 1. *B.* 3.
Biblia Germanica,in fol. Heidelb. Norib. *D.* 9.

*Biblia

* Biblia German. Lutheri, fol. Wittebergæ *B. 6.*
†* Biblia Danica, 4. 8. Hafniæ *N.* 1. *P.* 5. *P.*8.
* Biblia Anglica, in fol. in 4. Londini *H.* 1. *S.* 8.
* Pentateuchus Hebraicus, in 4. Basileæ *B.* 12.
† Pentateuchus Chaldaicus, in folio. Basileæ *R.* 1.
* Psalterium Hungaricum, 12. Herbornæ *P.* 8.
Jona Tetraglottus, in 8. Magdeburgi *C.* 20.
† Ecclesiasticus German. 24. Argentorati *S.* 1.
† N. Testamentum Latinum, in 16. Romæ *P.* 1.
* Nov. Testam. Gall. Lovan. 12. Lugduni *O.* 5.
* Nov. Testamentum Lat. Gall. 4. *Genevæ I.* 5.
† N. Testamentum Rhæticum, 8. *sine loco C.* 1.
* Nov. Testam Belgicum, 8. Middelburgi *S.* 4.
Nov. Testamentum Anglicum, in 8. Londin.

M. DC. VIII.

† Biblia Latina, in fol. in 8. Venetiis *R.* 1. *T.* 1.
† Biblia Lat. Gall. Lovaniensia, fol. Parisiis *O.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, 4. Lugduni *O.* 3.
† Biblia Gall. Genevensia, 4. Genevæ *I.* 1. *S.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4. Jenæ *G.* 5.
* Eadem, in folio. Wittebergæ *F.* 2. *P.* 8.
* Eadem, in 8. Herbornæ *P.* 8.
* Biblia Germanica Piscatoris, 4. Ibidem *G.* 5.
† Biblia Anglica, in 8. Londini *S.* 2.
Biblia Polonica, 8. Hanoviæ *L.* 7.
† Biblia Hungarica, 4. Hanoviæ *C.* 2.
Eadem, in folio. Francofurti *B.* 19.
* Pentateuchus Hebræus, in fol. Pragæ *S.* 15.
* Deuteron. Latine Franzii, 4. Wittebergæ *F.* 2.
† Psalterium Hebr. 16 Venetiis de Gara *O.* 1.
Psalterium Belgicum. 8. Roterodami.
† Proverbia, Job Hebraice, 16. *Leidæ.*

†N. Testam. Gall. Genev. in 12. Rupellæ *P.* 2.
† Idem 16. 24. Genevæ *S.* 1. *S.* 2.
† Nov. Testam Ital. Diodati, 8. *Genevæ C.* 1.
* Nov. Testam. Belgicum, 4. Alcmariæ *G.* 7.
* N. Testamentum Belgicum, 8. Leidæ *M.* 7.
* Epist. & Evang. Hispan. fol. *absque loco A.* 9.

M. DC. IX.

† Biblia Hebr. Lat. in folio. Genevæ *O.* 1.
† Biblia Lat. var. transl. 2. vol. fol. Venetiis *R.* 1.
† Biblia Latina, 4. Lugduni, Moguntiæ *O.* 1.
† Eadem in 8. Lugduni, *M.* 1. Coloniæ *O.* 3.
† Biblia Lat. Osiandri, in folio. Francofurti *A.* 1.
* Eadem, 4. Tubingæ *S.* 13.
* Biblia Gallica Lovan. in folio Lugduni *P.* 8.
* Biblia Germ. Dietembergeri, 8. Mogunt. *G.* 5.
* Biblia Belgica, in folio. Leidæ *V.* 11. *P.* 8.
* Biblia Belgica in 8. Dordraci *O.* 8.
* Biblia Anglica, 4. Londini *A.* 6.
† Prophetæ priores Hebr. in folio. Venetiis *R.* 1.
† Job Lat. ex Hebr. in 4. Parisiis *R.* 1.
* Duo capita Job Danice. Hafniæ *M.* 14.
† Sapientia Lat. ex Gr. in folio Hanoviæ *R.* 1.
† N. Testamentum Græcum, 24. Genevæ *A.* 1.
† N. Testamentum Gr. Lat. in 16. Genevæ S. 2.
† Nov. Testamentum Gr. Lat. in 8. *Leidæ O.* 1.
† Nov. Test. Gall. Lovan. 16. Rotomagi *A.* 1.
† Nov. Test. Gall. Genev. in 8. Rupellæ *M.* 4.
* Nov. Test. Germ. Lutheri, in 4. Witteb. *T.* 3.
* Oratio Dom. veteri lingua Aleman. 4. Ff. *C.* 9.

M. DC. X.

† B. Hebr. 2. vol. 24. Hanov. *R.* 2. Leidæ *B.* 22.
† Biblia Gallica, fol. Genevæ, *ter O.* 1. *S.* 1. *C.* 9.

† Biblia

† Biblia Germ. Dietembergeri, fol. Coloniæ *I.* 3.
* B. Germ. cum notis Osiandri, fol. Stutgardiæ *B.* 6.
* Biblia Germ. Piscatoris, in 4. Herbornæ G. 5.
* Biblia Belgica, fol. 4. Amstelodami *B.* 14.
† Biblia Anglica, 2. vol. in 4 Duaci *O.* 1.
* Biblia Anglica, in 4. Londini *C.* 11.
* Biblia Anglica, fol. Edimburgi *B.* 3. *P.* 8.
† Decalogus & Oratio Domin. Saxon. 4. *R.* 1.
† Quinque Meghilloth Hebr. in folio Pragæ *R.* 1.
* Job Angl. Broughtoni. Londini *S.* 6.
† Psalt. Syriacum, in fol. In Monte Libano *C.* 1.
* Psalmi 7. pœnit. Suecice, in 8. Holmiæ *S.* 10.
* Psalterium Polon. Smalcii, 12. Racoviæ *S.* 12.
† N. Testamentum Gr. Lat. 16. Lugduni *V.* 1.
† Nov. Testam. Gall. Lovan. 16. Lugduni *L.* 1.
† N. Testamentum Gall. 4. 12. Genevæ *F.* 1. *P.* 2.
N. Test. Germ. Emseri, in 8. Coloniæ *B.* 19.
† Nov. Testam. Belgicum, 8. Antuerpiæ *I.* 3.
* N. Testamentum Islandicum, 8. Holæ *M.* 14.
Evangelia 4. Tetragl. in 8. Lipsiæ *C.* 20.

M. DC. XI.

* Biblia Hebraica, in 8. Basileæ *B.* 3.
* Biblia Latina, 4. Venetiis *S.* 4.
* Biblia Latina, in 8. Lugduni *W.* 2.
† Biblia Latina Osiandri, fol. Francofurti *S.* 2.
† Biblia Latina Junii, in 4. Hanoviæ G. 1.
† Biblia Gallica Lovan. in 8. Rothomagi *V.* 1.
† Biblia Germanica Eckii, in folio. Coloniæ *I.* 1.
Biblia German. Lutheri, fol. Argentorati *B.* 19.
Biblia Belgica, fol. 4. Amstelodami *O.* 7. *C.* 20.
† * Eadem, 8. Leidæ *B.* 3. Dordraci *C.* 20.
* Biblia Anglica, in folio Londini *B.* 3.

† Psalterium Lat.Piscatoris,8.Herbornæ *O.1.*
† Nov.Testamentum Gr.Lat.16. Lugduni *O.3.*
† Nov.Test. Gr. Lat. Bezæ,8.Genevæ.*I.1.*
* Nov.Testam. Latinum,4.Francofurti *F.2.*
* N. Test.German.8.24.Hanoviæ *O.6. D.9.*
* Nov.Testamentum Gall.Belg.12.Leidæ *B.4.*
* N.Testamentum Anglicum,12.Londini *O.6.*
† Epist.D.Judæ Arab.Lat.in folio.Breslæ *O.1.*

M. DC. XII.

† Biblia Gallica Lovaniensia,4. Rotomagi *L.1.*
* Biblia Germanica Lutheri,4.Goslariæ *G.5.*
* Biblia Germanica Piscatoris,4. Herbornæ *V.4.*
* Biblia Belgica,fol. Hagæ *W.5.*Dordraci *W.3.*
Biblia Belgica, in 4 Delphis *L.6.*
* Biblia Anglica,in 4. Londini *G.5. P.8.*
* Eadem,in folio,in 8.Londini *C.12.P.8.*
† Biblia Hungarica,8.Oppenheimii *S.1.*
* Liber Samuelis, Germ.4.Basileæ *S.15.*
† Psalterium Lat. Gallicum,in 12.Parisiis *O.2.*
† Psalterium Anglicum,in 4. Londini *A.6.*
* Canticum Canticorum Hebr.4. Pragæ *S.15.*
† N.Testamentum Græcum,in 24.Leidæ *F.1.*
† Nov.Testam.Gr.Lat.8. Genevæ *A.1*
† N.Testam. Gall. Lovan.16.Rotomagi *F.1.*
† N.Testamentum Lat.Gall,8.Rotomagi *C.6.*
* N.Testamentum Gallicum,8.Genevæ *R.6.*
N.Test.Germ.Lutheri,8.Wittebergæ *D.9.*
* N.Testam.Germ.Gall.8.Hanoviæ *G.5.*
† Epist.ad Rom.Syriace,4.Witteb.*F.2.N.1.*
* Epist.ad Galatas Gr.Lat.in 8.Bremæ *F.2.*
* Epistola ad Titum Arab.Lat.in 4.Leidæ *B.3.*
† Epist. 4.Catholicæ Lat.in fol.Moguntiæ *O.1.*

† Episto-

† Epistolæ tres Joannis Latine, 4. Leidæ *O.* 1.
Apocalypsis Germanice, 4. Boeslaviæ *D.* 9.

M. DC. XIII.

† Biblia Hebraica Latina, 8. vol. 8. *Leidæ O.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Lugduni *V.* 1.
* Biblia Gallica Genevensia, in fol. Genevæ *P.* 8.
Biblia Saxonica, in folio. Goslariæ *D.* 9.
* Biblia Belgica, in 4. Dordraci *L.* 6.
† Biblia Anglica, in 8. Londini *B.* 2.
* Biblia Bohemica, in folio. Pragæ *B.* 3. *G.* 5.
† Pentateuchus Hebraice, 16. *Leidæ O.* 1.
† Psalterium Gallicum, 8. Parisiis *L.* 1.
† Nov. Testamentum Gr. Lat. in 8. Leidæ *O.* 1.
† N. Testamentum Latinum. 16. Samieli *C.* 2.
* N. Test. Lat. Piscatoris, in 4. Herbornæ *H.* 2.
† Passio Matthæi Arab. Lat. 4. Leidæ *O.* 1.

M. DC. XIV.

† Biblia Hebr. Chald. in 8. Hanoviæ *O.* 1.
* Biblia Latina. 8. Lugduni *G.* 5. *P.* 8.
† Biblia Latina *Protest.* fol. 8. *sine loco T.* 10. *M.* 1.
* Biblia Latina, in 4. Francofurti *P.* 8.
† Biblia Gall. Lovaniensia, in fol. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Gallica Genevensia, 4. Salmurii *P.* 2.
Biblia German. Lutheri, fol. Francofurti *D.* 9.
* Biblia Belgica, fol. 4. 8. Amstel. *B.* 4. *L.* 6. *E.* 1.
† Psalmi 12. Tetraglotti, 8. Bremæ *R.* 1.
† Psalterium Arabicum, 4. Romæ.
† Psalterium Arabicum Lat. 4. Romæ *O.* 1.
† Psalterium Anglicum, 8. Edimburgi *M.* 1.
Proverbia Lat. Melanchtonis, 8. Holmiæ *C.* 20.
† N. T. Triglotton, 4. Amstel. Rostochii *G.* 3. G. 5.
† N. Testamentum Gall. Genev. 16. Genevæ *I.* 1.

† Nov. Testam. Gall. Genev. 24. Salmurii *S.* 1.
N. T. Germ. Dietembergeri, 8. Coloniæ *D.* 9.
N. Test. Germ. Lutheri, 12. Francofurti *D.* 9.
* N. Testamentum Helveticum, 8. Tiguri *O.*6.
† N. Test. Belgicum, in 24. Amstelodami *M.* 4.
† Epist. ad Galatas Tetraglotta, 8. Bremæ *R.* 1.

M. DC. XV.

† Biblia Hebraica, 12. Venetiis, Bragadini *R.* 2.
† Biblia Gallica Lovaniensia, fol. Parisiis *M.* 4.
* Bibl. German- Lutheri. fol. Argentorati *M.* 10.
* Biblia German. Lutheri, 8. Wittebergæ *C.* 11.
† Biblia Belgica, 12. Leidæ G. 4.
* Biblia Anglica, in 4. Londini *S.* 9.
*Psalt. Tetraglotton. 4. Amstelodami *O.* 5.
* Psalterium Hebræum, 8. Wittebergæ *S.* 4.
† N. Test. Tetraglotton, 4. Amstelodami *A.* 1.
* Nov. Testam. Triglotton, 4. Rostochii *M.* 10.
† Nov. Testam. Græcum, 16. Genevæ *M.* 1.
† N. Test. Gall. Genevense, 16. Salmurii *S.* 2.
† Epist. ad Rom. & ad Gal. Arab. 4. Leidæ *R.* 1.

M. DC. XVI.

† Biblia Hebr. Lat. fol. Ex offic. Comelin. *T.* 1.
* Biblia Lat. fol. Lugduni M. 10. 4. Venetiis *B.* 3.
† B. Lat. var. Translat. 3. vol. Antuerpiæ *R.* 1.
† Biblia Gall. Genevensia, in 8. Rupellæ *O.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, in 8. Herbornæ *S.* 16.
† Biblia Anglica, in fol. in 4. Londini *M.* 1. *I.* 1.
* Psalterium Hebræum, 4. Hanoviæ *S.* 15.
† Psalterium Italicum, 8. Parisiis *C.* 1.
† Nov. Testamentum Arabicum, 4. Leidæ *R.* 1.
† Nov. Testam. Lat. Bezæ, 12. Genevæ *R.* 7.

M. DC.

M. DC. XVII.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. fol. Venetiis *R*. 1.
* Biblia Latina, in 8. Lugduni *G*. 5.
† Biblia Lat. cum gl. ord. 6. vol. fol. Duaci *O*. 1.
† Biblia Latina Junii, in folio. Genevæ *O*. 1.
† Bibl. Germ. Lutheri, in fol. Heidelb. G. 5. *F*. 2.
Biblia Germanica Lutheri, 8. Rostochii *D*. 9.
* Biblia Germanica Piscatoris, 4. Herbornæ *T*. 4.
* B. Belgica, fol. Amstel. *P*. 8. 8. Dordraci *B*. 3.
† Bilia Anglica, in folio. Londini M. 1.
* N. Testamentum Gr. Lat in 12. Genevæ *B*. 5.
* N. Testam. Germ. Lutheri, 6. Rostochii *F*. 2.
Idem, 8. Argentorati, 16, Hamburgi *D*. 9.
* N. Testamentum Belgic. 8 Middelburgi *D*. 5.
* N. Testamentum Anglicum, fol. Londini *S*. 6.
† Apocalypsis Syr. Lat. in 4. Leidæ *O*. 1.

M. DC. XVIII.

† Biblia Hebr. 4. 6. vol. 18. Genevæ *B*. 5. *A*. 1.
† Biblia Latina, in 8. Romæ *V*. 2.
† Biblia Latina, in folio 4. Parisiis *S*. 1. *T*. 1.
† Eadem, 4. Antuerpiæ *O*. 1. 8. Lugduni *O*. 1.
† Biblia Latina Osiandri, fol. Francofurti *T*. 1.
* Biblia Latina Pagnini, 4. Francofurti *T*. 4.
* Biblia Lat. Junii, fol. 8. Francofurti *W*. 2. *D*. 9.
B. Germ. Dietembergeri, fol. 8. Moguntiæ *D*. 9.
* Biblia Germanica Lutheri, 4. Luneburgi *G*. 5.
* Eadem, Wittebergæ *M*. 8. 8. Hanoviæ *V*. 4.
* Eadem, 2. vol. 4. Goslariæ *P*. 8.
* Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *O*. 6.
* Biblia Suecica, in folio. Holmiæ *V*. 6. *B*. 6.
† Biblia Anglica, 8. Londini.
† Job Lat. ex Chald. in 8. Romæ *O*. 1.

† Psalterium Græco-Latinum, 24. Parisiis *B.* 22.
* Psalter. German. Lutheri, 4. Wittebergæ *F.* 7.
* N. Test. Gr. Lat. Erasmi, 8. Wittebergæ *S.* 13.
* Nov. Testam. Gr. Lat. in 4. Tubingæ *M.* 10,
* Nov. Testam. Lat. Castalionis, 8. Leidæ *K.* 1.
* N. Testam. Germ. Lutheri, 8. Norimb. *S.* 13.
* N. Testam. Germ. Lutheri, 8. Argent. *T.* 10.
* Nov. Testam. Anglicum, 12. Londini *S.* 17.

M. DC. XIX.

† Biblia Hebr. Rabbinica, 4. vol. fol. Basil. *R.* 1.
† Biblia Hebraica Latina, in folio. Genevæ *S.* 2.
† Biblia Latina, 8. Antuerp. *O.* 1. Coloniæ *L.* 1.
Biblia Gallica Genev. in fol. Salmurii *I.* 9. *P.* 8.
† B. Germ. Dietembergeri, 8. Moguntiæ *L.* 1.
* Biblia Saxonica, in 8. Hamburgi.
* Biblia Anglica, in folio. Cantabrigiæ *H.* 1.
* Biblia Polonica, in folio. Cracoviæ *P.* 8.
† Pentateuchus Germanice, in folio. Venetiis *S.* 1.
† Psalmi 4. Hebr. Lat. in 4. Parisiis *O.* 1.
† Psalterium Lat. Magistri, in 24. Parisiis *R.* 1.
* Psalterium Islandicum, 8. *sine loco B.* 3.
† Nov. Testamentum Græcum, 4. Genevæ *R.* 1.
† N. Testamentum Latinum, 24. Lugduni *S.* 2.
† N. Testam. Gall. Lovan. 16. Rothomagi *L.* 1.
N. Test. Germ. Lutheri, 12. Francofurti *D.* 9.
N. Testam. Germ. Lutheri, 4. Goslariæ *D.* 3.
† Evangelia 4. Arab. Lat. in folio. Romæ *R.* 1.

M. DC. XX.

† Biblia Gallica Lovaniensia, Lugduni *M.* 4.
† * Bibl. Germ. Lutheri, fol. 4. Argent. *R.* 1. *G.* 5.
Biblia Saxonica, in 8. Hamburgi.
† Biblia Wallica, in folio. Londini *M.* 1. *G.* 5.

* Genesis

* Genesis Lat. ex Hebr. in 8. Cothenis *B.* 3.
* N. Testam. Polon. Smalcii, 12. Racoviæ *C.* 14.

M. DC. XXI.

† Biblia Latina, in folio. Coloniæ *O.* 1. *B.* 5.
† Biblia Gallica Lovan. in folio. Parisiis *R.* 1.
† Biblia Germanica Dietembergeri, folio. Coloniæ.
Biblia Germ. Lutheri, fol. 8. Wittebergæ *D.* 9.
* Biblia German. Lutheri, in 8. Herbornæ *O.* 5.
* Biblia Belgica, 12. Amstelodami *L.* 6.
* Pentateuchus Hebr. Chald. in 8. Venetiis *B.* 3.
† Libri Samuelis Hebr. Lat. in 12. Leidæ *O.* 1.
* Psalterium Græcum, in 8. Venetiis *B.* 3.
† Psalterium Sclavonicum, 4. Romæ *R.* 1.
† Oseas Hebr. Chald Lat. in 4. Leidæ *O.* 1.
† N. Test. Syriacum & Lat. 4. Cothenis *R.* 1.
* N Testam. Latinum Piscatoris, 4. Herbornæ.
* N. Testam. Gallicum Genev. 8. Salmurii *V.* 13.
† Nov. Testam. Gall. Genev. 24. Genevæ *S.* 2.
* N. Test. Gall. Belg. in 12. Amstelodami *P.* 8.
* N. Testamentum Suecicum, 4. Holmiæ *C.* 13.
* Nov. Testamentum Polonicum. 8. Cracoviæ.
Evangel. Matthæi Syr. Lat. 8. Hamburgi *C.* 20.

M. DC. XXII.

* Biblia Latina, in 8. Lugduni *F.* 8.
* Biblia Gallica Genev. fol. 4. Genevæ *G.* 3. *I.* 5.
† Biblia Hispanica, 4. Francofurti *R.* 1.
* Biblia Germ. Lutheri, fol. 8. Witteb. *L.* 6. *L.* 7.
* Biblia Germ. Lutheri, in 4. Herbornæ *B.* 6.
† Biblia Suecica, in 4. Lubecæ *M.* 1.
† Pentateuchus Arabicus, in 4. Leidæ *R.* 1.
† Psalterium Hebraicum, in 12. Leidæ *R.* 2.
† Isaias Latine Oleastri, in folio. Parisiis *R.* 1.

† Nov.Teſtamentum Græcum,8.Londini *I*.1.
† Idem per Schmidium,in 4.Wittebergæ *S*. 1.
*† N.T.Gall 8.Genevæ *L*.6.24.Sedani *D*.1.
* Nov.Teſtamentum Belgicum,4.Amſtel. *L*. 6.

M. DC. XXIII.

* Biblia Belgica,in folio. Leidæ *M*.13.
† Pſalterium Ruthenicum,8.Vilnæ *O*.1.
† Nov.Teſtam.Gall.Genev.24.Rupellæ *S*.2.
* N.Teſt.Germ.Emſeri,in 8. Coloniæ *T*.7.
* N.Teſtamentum Belgicum,16.Hornii *L*. 6.
† N.Teſtamentum Ruthenicum,in 8.Vilnæ *O*.1.

M. DC. XXIV.

† Biblia Latina,10.vol.16.Romæ *T*.1.
† Biblia Latina Lanſſelii,fol.Antuerpiæ *O*.1.
† Biblia Latina Junii,2.vol.fol.Hanoviæ *A*.1.
* Biblia Gallica Lovanienſia,8.Rotomagi *B*. 13.
* Biblia German.Lutheri,fol.Argentorati *S*. 13.
* Eadem,in folio.in 12 Luneburgi *G*.5.
* Biblia Germ.Lutheri,in 8 Francofurti *O*. 6.
† Biblia Germ.Piſcatoris,4.Herbornæ *M*.1.
* Biblia Belgica,fol.8 Amſtelod.*L*.6. *G*. 6.
* Biblia Belgica,in folio.Harlemii *P*. 8.
* Biblia Anglica,8.Londini *O*. 5.
Geneſis Lat.ex Hebr.in 4.Lipſiæ *L*.7.
† N.Teſtam.Gr.Lat.16.Leidæ,Elzevirii *R*.1.
† N.Teſt.Gr.Lat.Bezæ,24.Amſtelod. *R*.1.
† Nov.Teſtam.Gall.Lovan.8.Rotomagi *O*. 1.

M. DC. XXV.

† Biblia Latina *Proteſt*.in 4.Wittebergæ *B*. 6.
* B.German.Lutheri,5.vol.12.Dantiſci *O* 6.
† Eadem 3. vol.fol.Argentorati *M*. 1.
* Biblia Belg.in fol.Amſtel.*C*.11.Dordraci *H*. 1.

* Biblia

*Biblia Anglica,4.8.Londini *A.7.T.5.*
*Psalterium Syro-Latinum,4. Parisiis *O.* 1.
†Idem Thomæ Erpenii,4.Leidæ *O.*1.
†Psalterium Lat.Rod.Magistri,12.Parisiis *O.* 1.
*Psalt.Polonicum Smalcii,12.Racoviæ *S.*12.
*Proverbia Hispan.Ramon,in 8.Madriti *A.* 9.
†N.Testam Gr.Lat.Bezæ,18.Genevæ *L.*1.
†N.Testamentum Hispanicum,8.Amstel.*O.*1.

M. DC. XXVI.

†Biblia Germ Dietembergeri,fol.Coloniæ *O.*1.
*Biblia Germ.Lutheri,fol.Wittebergæ *I.*8.P.8.
†Eadem,4.vol.12.Argentorati *M.*4.
*Biblia Belgica,in folio.Antuerpiæ *L.*6.
*Biblia Anglica, Londini *S.*11.
*Biblia Hungarica, in folio,Viennæ *B.* 5.
*Daniel Chaldaice,in 8.Hafniæ *S.* 16.
†Nov.Test Gr.Lat. Bezæ,in 8.Amstel.*A.*1.
†Nov.Testam.Gall. Genev.24.Genevæ *I.* 1.
*N.Testamentum Saxonicum,8.Hamb.*M.*8.
†N.Testam.Anglicum,in 24.Londini *B.*22.
*Epist.ad Titum Syriace,in 8.Hafniæ *S.*16.

M. DC. XXVII.

*Biblia Latina *Protest* in fol.Norimbergæ *V.*4.
†Biblia Latina Junii,12.Amstelodami *O.* 1.
*Biblia Belgica,in folio, Harlemii.
*Pentateuchus Hebraicus, 4.Venetiis *B.* 13.
*Psalterium Græcum,in 8.Venetiis *C.* 16.
Prophetæ Germ.in 8.Luneburgi *O.* 6.
†N.Testam.Græco-Latinum,8.Genevæ *A.* 1.
†Novum Testamentum Lat.in 24.Parisiis *O.*3.
†N.Testam.Gallicum Genev.24.Amstel.*R.*1.
†N.Testamentum Belgicum,12. Amstelod. *R.*1.
†Apo-

† Apocalypſis Syr.Lat.in 4.Leidæ *R.*1.

M. DC. XXVIII.

† Biblia Gr.Lat.Morini,3.vol.fol.Pariſiis *R.* 1.
† Biblia Latina, 8. Antuerpiæ *I.* 1.
† Biblia Latina Junii, 12. Amſtelodami *R.* 1.
* Biblia Gallica Lovan. in ſolio. Pariſiis *P.* 8.
* Biblia Belgica, 8. Amſtelodami *B.* 16.
* Biblia Anglica,in 8.Londini *G.*5.
* Pſalterium Hiſp.Judæorum,12.Amſtel.*C.* 13.
* Pſalterium Germ.Gualteri,8.Tiguri *O.*6.
† Canticum Canticorum Gallice,12.Pariſiis *R.*1.
† Eccleſiaſticus Græce,8.Argentorati *F.* 1.
* Eccleſiaſticus Rhætice,12. Tiguri *O.* 6.
† Nov.Teſt.Gr.in 32.Sedani,Jannoni *F.*1.
† Nov.Teſtam.Gr.Lat.Gall.8.Genevæ *G.*1.
† Novum Teſtamentum Lat.32.Pariſiis *O.* 4.
† N.Teſtamentum Lat.Bezæ,32.Amſtel. *O.*3.

M. DC. XXIX.

* Biblia Hebræa, 8.Pragæ *S.*15.
† Biblia Latina, Pariſiis *O.*2.16.Antuerpiæ *O.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri,8.Luneburgi *G.*5.
* Biblia Belgica,fol.Amſtelod.12.Leidæ *L.* 6.
† Biblia Anglica,in fol.in 8.Londini *O.*1.*I.*1.
* Biblia Anglica,in folio.Cantabrigiæ *M.* 10.
† Pſalterium Gall. le Maitre,12.Pariſiis *O.* 1.
* Pſalterium Sclavonicum,8.Romæ *B.*3.
* Nov.Teſtament.Græcum,12.Hanoviæ *F.* 2.
* N.Teſt.Helveticum,in 4.Tiguri *S.*13.
* N. Teſtam.Belgicum,12. Amſtelodami *G.* 6.
* Evang.Matth.& Marci,Malaice,4.Enchuſæ *G.*3.

M. DC. XXX.

† Biblia Latina *absque ſummariis*,12.Coloniæ *O.*1.

† Biblia

† Biblia Latina Haræi, in folio. Antuerpiæ O. 1.
† Biblia Latina Menochii, 2. vol. fol. Coloniæ O. 1.
† Biblia Latina Junii, in folio. Genevæ G. 2.
† Biblia Hispan. Judæorum, fol. Amstelod D. 1.
Biblia German. Eckii, in folio. Ingolstadii L. 7.
† Biblia German. Ulembergii, fol. Coloniæ T. 1.
* Biblia Germ. Lutheri, fol. Argentorati G. 5.
* † Biblia Anglica, 4. 8. Londini W. 4. A. 1.
† Psalterium Lat. de Muis, in fol. Parisiis R. 1.
† N. Testamentum Græcum, 8. Amstelodami T. 1.
† N. Testamentum German. in 8. Parisiis M. 1.
N. Testamentum German. in 8. Basileæ H. 1.
* N. Testam. Germ Crellii, in 8. Racoviæ F. 2.
† Epist. 4. Cathol. Triglottæ, in 4. Leidæ R. 1.
† Epistolæ Joannis Arab. Lat. in 16. Parisiis O. 1.

M. DC. XXXI.

† Biblia Hebræa, 8. Amstelodami Θ. 1.
† Biblia Latina, 8. Lugduni F. 1. 4. Antuerp. O. 1.
† Biblia Lat Gallica Lovaniensia, fol Parisiis R. 1.
* Biblia German. Lutheri, in 8. Leidæ G. 5.
† Biblia Anglica, in 8. Londini B. 2.
† Pentat. Hebr. Chald. 4. Amstelodami R. 1.
† Nov. Testam. Hebraice, 8. Amstelodami A. 1.
† N. Testam. Lat. Bezæ, 12. Amstelodami P. 2.
† N. Test. Gall. Lovan. 2. vol. 8. Parisiis S. 2.
* Nov. Testam. Gall. 8. Genevæ, Amstelod. I. 8.
† N. Testam. German. Emseri, 8. Coloniæ R. 3.
* N. T. Germ. Lutheri, 8. 24. Francof. O. 6. S. 13.
† Nov. Test. Anglicum, in 24. Londini B. 2.
† Epistolæ & Evangel. Slavice, 4. Romæ R. 1.

M. DC. XXXII.

† Biblia Latina Tirini, 3. vol. fol. Antuerpiæ O 1.

† Biblia

† Biblia Latina Gordoni, 3.vol.fol Parisiis *O. 1.*
† Biblia Lat.Junii,in 12. Amstelodami *R. 2.*
* Biblia Belgica,fol.Roterod.Amstel. G.5.*P. 8.*
† Biblia Polonica,8.Gedani *T. 1.B. 6.*
† Ruth Gr.Lat.in 4. Amstelodami *R.1.*
† Psalt.Prov.Eccl.Hebr.Lat.8.Parisiis *O. 1.*
* Nov.Testam.Græcum,8.Cantabrigiæ *M. 12.*
† N.Testamentum Græcum,24.Genevæ *V. 1.*
† N.Testamentum Gall.Lovan.12.Parisiis *A. 1.*
* Nov.Test.German.Lutheri,24.Amstel. *L. 6.*
* Nov.Testam.Belgicum,8.Amstelodami *L.6.*
† Epistola I.Joannis,Syr.Lat.4.Cothenis *F. 1.*

M. DC. XXXIII.

† Biblia Latina Junii,in 12. Amstelodami *V. 2.*
† Biblia Gallica Genevensia,12.Sedani *V.1.*
Biblia Germanica Lutheri, 12. Luneburgi.
* Biblia Belgica,fol.4.Amstelodami *M.13.L. 6.*
† Biblia Belgica,8.Leidæ *M. 1.*
* Biblia Anglica,in folio.Londini *A.6.*
† Biblia Danica,in folio,Hafniæ *T.1.* G. 5.
† N.Testamentum Græcum,8.Londini *O.1.*
† Nov.Testam.Gr.16.Leidæ,Elzevirii *O.1.*
† N.Testam.Gr.24.Amstelodami ,Blaeu *O. 1.*
† N.Test.Latinum Bezæ,12.Amstelodami *C. 1.*
N. Testamentum Belgicum,4.Harlemii *I.8.*
† N.Testamentum Anglicum,4.Parisiis *A. 4.*
* Nov.Testamentum Suecicum,4.Leidæ G.5.

M. DC. XXXIV.

† Biblia Lat.8.24.Coloniæ Agrip.*R.2.F.1.*
† B.Lat.cum gl.ordin.6.vol fol.Antuerp.*R.1.*
† Biblia Gall.Lovaniensia,in 8.Rotomagi *A.1.*
* Biblia Anglica,in folio.Londini *S.9.*

* Biblia

* Biblia Suecica,8.Leidæ M.10.
† Pentat.Psalt.Angl.in folio.Londini M.1.
† Psalterium Hebraicum,16.Amstelodami M.1.
* N.Testamentum Græcum,in 8.Lovanii *B.* 5.
N.Testamentum Germanicum,24.Basil. *L.*6.
* N.Testamentum Belgicum,4.Leovardiæ *I.* 8.
* Nov.Testam.Belgicum,24.Amstelod. *L.*6.

M. DC. XXXV.

† Biblia Hebraica,4.Venetiis *R.*1.
† Biblia Hebraica,4.Amstelodami *R.* 1.
† Biblia Latina Osiandri,fol.Francofurti *R.*1.
* Biblia Gallica Genev.8.Amstelodami *N.* 4.
† Biblia Germ.Lutheri,fol. Luneburgi G.1.G. 5.
* Biblia Germanica Lutheri,8.Herbornæ *S.*13.
* Biblia Suecica,in 8.Leidæ *B.*6. *P.* 8.
Biblia Polonica,in 8.Dantisci *C.*20.
† Biblia Anglica,2.vol.in 4. Parisiis G. 1.
* Biblia Anglica,fol.4.Cantabrigiæ *C.*20.*H.*1.
† Psalterium Hebraicum,24.Amstelod.*N.*1.
† Ecclesiastes Lat.Drusii,in 4.Ibidem *R.*1.
† N.Testam.Lat.Erasmi,8.Wittebergæ *C.*9.
Nov.Testamentum Belgicum,24 Amstelod.
† Passio J.C.Syriace & Latine.16. Parisiis.

M. DC. XXXVI.

* Biblia Germanica Lutheri,4 Leidæ *O.* 6.
* Biblia Belgica,2.vol.fol.Leidæ M.13.*O.*7.
† Biblia Suecica,in 8. Leidæ M.1.
* Biblia Anglica,in folio.Londini *S.*6.
† Job Latine ex Hebræo,4.Amstelodami *R.* 1.
* Ecclesiastes Latine ex Hebræo,4.Bremæ.
Canticum Canticor.Germ.4.Noribergæ *L.*7.
† Oseæ capita 4.Gr.Lat.in folio.Parisiis *O.*1.

†N.

† N. Testamentum Græcum, 16. Basileæ *C.* 1.

M. DC. XXXVII.

† Biblia Latina, 8. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Gallica Genevensia, 4. Genevæ *V.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Norimb. *O.* 5.
† Biblia Belgica, in fol. Leidæ *R.* 1. Hagæ *T.* 1.
* Eadem, in 8. Amstelod. *L.* 6. 12. Leidæ *H.* 7.
* Biblia Anglica, 4. 8. Londini *T.* 4. *V.* 8.
* Biblia Anglica, in 4. Cantabrigiæ *H.* 1.
† Biblia Anglica, 12. Edimburgi *R.* 1.
† Biblia Islandica, 2. vol. in folio. Holæ *M.* 1.
† Liber Job Græce, in folio. Londini *R.* 1.
† Job Latine ex Hebræo, in folio. Parisiis *O.* 6.
† Psalterium Hebraicum, 12. Leidæ *G.* 1.
*Malachias Hebraice, 4. Rostochii.
*Nov. Testamentum Belgicum, 8. Leidæ *I.* 8.

M. DC. XXXVIII.

† Biblia Lat. 8. 24. Coloniæ Agripinæ *O.* 1. *R.* 2.
† Biblia Latina, 8. Lugduni *O.* 3.
† Biblia Gallica Genevensia, folio. Genevæ *S.* 1.
Biblia Germ. Lutheri, 12. Amstelodami *E.* 1.
† Biblia Helvetica, in folio. Tiguri *R.* 1.
* Biblia Anglica, fol. 4. Cantabrigiæ *H.* 1. *P.* 8.
† Eadem, 8. 12. 24. Londini *N.* 1.
* Biblia Wallica, 8. Londini *O.* 6.
† Fragmenta Bibl. Anglo-Saxon. 4. Ibidem *R.* 1.
† Job, Psalterium, Prov. Gall. 4. Genevæ *R.* 1.
† Psalterium Gallicum, 16. Parisiis *B.* 22.
† N. Testamentum Græcum, 16. Amstelod. *S.* 2.
† Nov. Testam. Græcum, 4. Genevæ *R.* 1. *O.* 1.
N. Testam. Lat. Piscatoris, in folio. Herbornæ.
* Evang. Matth. & Marci Malaice, 4. Amst. *M.* 15.

M.

M. DC. XXXIX.

† Biblia Hebraica,4. Venetiis *R*. 1.
† Biblia Hebraica,8. Amſtelodami *F*. 1.
† Biblia Latina Junii,8. Amſtelodami *O*. 2.
† Biblia Gallica Lovanienſia,fol. Pariſiis C. 2.
*† Biblia Belg.fol Leidæ *K*. 1. 8. Amſtel. *A*. 1.
† Biblia Anglica, in folio. Londini *R*. 1.
† Geneſis capita 2. Perſice,4. Leidæ *R*. 1.
† N. Teſtam. Gr. 8. 24. Amſtelodami *O*. 1. *L*. 1.
† Nov. Teſt. Lat. in 24. Coloniæ Agrippinæ.
† N. Teſt. Lat. Bezæ,24. Amſtelodami *R*. 2.
† N. Teſt. Gallicum Lovan. 16. Pariſiis *I*. 1.

M. DC. XL.

† Biblia Gallica Lovanienſ.4. Pariſiis *A*. 2. *I*. 3.
* Biblia German. Lutheri, in 4. Luneburgi *G*. 5.
* Biblia Belgica,8. Leidæ M. 11.
*† Biblia Angl.fol.4.8. Londini *P*. 8. *R*. 1. *C*. 1.
* Biblia Anglica, in fol. Amſtelodami *G*. 5.
† Pentat. Hebr. Chald.4. Amſtelodami *R*. 1.
* Pentateuchus Hebraicus,12. Venetiis *B*. 13.
† Pſalterium Latino-Saxonicum 4. Londini *R*. 1.
* Nov. Teſt. Rhæticum, Gritti,8. Baſileæ *T*. 4.
* N. T. Belgicum,8 Amſtel. & 12. Leidæ *H*. 4.
* Evangelia Domin. Illyrice,4. Romæ. *Sotuel.*

M. DC. XLI.

* Biblia Græca Latina, in folio. Pariſiis.
† Biblia Gallica Lovanienſia,fol. Pariſiis *C*. 3.
† Biblia Italica Diodati, in folio. Genevæ *R*. 1.
* Biblia Germ. Vinarienſia,fol. Noribergæ *G*. 5.
* Biblia Germ. Lutheri,2. vol. fol. Luneburgi *G*. 5.
† Biblia Belgica, in folio Leidæ *O*. 1.
† * B. Angl. f. 4. 8. 12. Lond. *B*. 3. *C*. 1. *O*. 2. *S*. 17.

† Prophetæ posteriores Hebr.fol. Amstelod. *O.* 1.
Psalterium Germ.Opitii, 12. Luneburgi *V.* 8.
† Nov. Testam.Gr.8.Leidæ,Elzeviriorum *O* 1.
† N.Testam.Gall.Lovan. 16.Rotomagi *A.* 1.
Nov. Testamentum Belgicum,8. Leidæ *L.* 6.
† Epist.ad Rom.Gr.Lat.Gall.8.Gallonii *O.* 1.

M. DC. XLII.

† Biblia Latina,8.vol.in folio.Parisiis *R.* 1.
* Biblia Gallica Genevensia,4. Genevæ *I.* 5.
* Biblia Germanica Lutheri,4 Luneburgi *B.* 6.
* Biblia Belgica,fol. Amstelod. *G.* 5.Leidæ *B.* 4.
Biblia Anglica 12.24.Londini *L.* 6.
* Biblia Anglica.8.Edimburgi *S.* 11.
† Biblia Finnica,in folio.Holmiæ *R.* 1.
† Psalterium Hebr,Gr.Lat.in fol.Parisiis *R.* 1.
† N.Test.Gr.fol.Ibid.è Typogr.Regia *R.* 1.
† N.Test.Gr.Lat.Bezæ,fol.Cantabrigiæ *R.* 1.
* Nov.Testam.Helveticum,12.Tiguri *C.* 9.
* Novum Testamentum Belgicum, 24. Leidæ.
* Idem,in 8.Amstelod. *L.* 6.Middelburgi *I.* 8.

M. DC. XLIII.

† Biblia Magna,5.vol.fol.Parisiis *R.* 1.
† Biblia Gallica Corbin,8.vol.16.Parisiis *L.* 1.
† Biblia Germ.Vinariensia,fol.Noribergæ *S.* 1.
* Biblia Belgica,in fol.Amstelodami *K.* 1. *P.* 8.
* Biblia Anglica,8.Londini *S.* 16.
* Psalterium Græcum,4. Venetiis *C.* 16.
Psalterium Hexaglotton,fol. Rostochii.
N.Testam.Gall.Genev 18.Charentonii *E.* 1.
† Nov.Test.Gall.Genev.12. Sedani *I.* 1.

M. DC. XLIV.

† Biblia Gallica Diodati,fol.Genevæ *R.* 1.

* Biblia

*Biblia Germanica Lutheri, 8. Leidæ *S.* 17.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Basileæ *S.* 5. *P.* 8.
* Biblia Belgica, 4 Amstelodami *L.* 6.
† Biblia Islandica, in folio. Holæ *R* 1.
† Job Lat. ex Hebr. in folio. Franekeræ *O.* 1.
* Psalterium Hebraicum, 32. Amstelodami *S.* 17.
* Psalterium Gall. de Marolles, 8. Parisiis *R.* 1.
†* Nov. Testam. Lat. 8. 24. Parisiis *O.* 1. *S.* 13.
* N. Test. Belgicum, 8. Goudæ, Roterod. *L.* 6.
† Nov. Test. Danicum, 8 Hafniæ *M.* 1.

M. DC. XLV.

† Biblia Heptaglotta, 10 vol fol. Parisiis *R.* 1.
† Biblia Latina Gallica Genev. 4. Genevæ *P.* 2.
* Biblia Belgica, in fol. Leidæ, Dordraci *B.* 6.
† Biblia Anglica, 8. Londini *B.* 2.
† Pentateuchus Hispan. 8. Amstelodami *O.* 1.
* N. Test. Gr. Boecleri, 12 Argentorati *M.* 10.
† Nov. Test. Gall. Genev. 8. Quevillii *M.* 4.

M. DC. XLVI.

† Biblia Lat. Piscatoris, 3. vol. fol. Herbornæ *C.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, 4. Lugduni *O.* 3.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Luneburgi *G.* 5.
Biblia Belgica, fol. Amstelodami *L.* 6.
† Biblia Suecica, in fol. Holmiæ *T.* 1. *P.* 8.
† Pentateuchus Hebraicus, 16. Amstelod. *R.* 2.
† Psalterium Hebræo-Lat. 18. Franekeræ *R.* 2.
† Psalterium Gallicum, 18. Parisiis *L.* 1.
†* N. Test. Lat. 24. Colon. *N.* 1. Amstel. *E.* 1.
† Nov. Test. Gall. Veron. 16. Parisiis *O.* 1.
† N. Testament. Gall Genev. 24. Leidæ *T.* 2.
Nov. Test. Gall. Genev. 8. Amstelodami.
† Nov. Test. Belgicum, in fol. Antuerpiæ *V.* 1.

Nov. Teſtamentum Belgicum, 12. Leidæ *I*. 8.
† N. Teſt. Hungaricum, 12. Amſtelodami *R*. 1.
N. Teſtamentum Indicum, 12. Londini *R*. 1.
* Evang. Lucæ & Joan. Malaice 4. Amſtel. *M*. 15.

M. DC. XLVII.

† Biblia Latina, in 8. Pariſiis *O*. 2. Lugd. *A*. 1.
† Eadem, 8. 24. Coloniæ Agrippinæ *R*. 2. *O*. 3.
† Biblia Gallica Lovanienſia, 8. Rotomagi *F*. 1.
* Biblia Belgica, fol. Leidæ *T*. 6. Goudæ *P*. 8.
* Biblia Danica, fol. 4. 8. Hafniæ *M*. 10.
† Job, Proverbia, &c. Gallice, 8. Pariſiis *O*. 3.
† N. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, 8. Amſtelod. *O*. 1.
† Nov. Teſtamentum Lat. Gall 8. Pariſiis *I*. 4.
† Nov. Teſtam. Gall. Veron, 4. Pariſiis *O*. 1.
† N. Teſtam. Gall. Genev. 12. Charentonii *P*. 2.
† N. Teſtam. Gall. Belgic. 8. Roterodami *P*. 2.
N. Teſtam. Germ. Lutheri, 8. Norimb. *E*. 1.

M. DC. XLVIII.

† Biblia Lat. fol. Pariſiis *S*. 1. 8. Venetiis *T*. 1.
† Biblia Latina Junii, 8. Amſtelodami *S*. 2.
† Biblia Gallica Lovanienſia, fol. Rotomagi *O*. 3.
Biblia Germanica Lutheri, 24. Argentor. *E*. 1.
† Biblia Anglica, 16. Cantabrigiæ *N*. 1.
* Eadem, 4. 12. Londini *A*. 6. *S*. 5.
† Pſalterium Hebr. Lat. in 12. Baſileæ *G*. 1.
† Pſalterium Slavice, 8. Romæ *O*. 1.
* Pſalt. Prov. &c. Lapponice, 8. Holmiæ *T*. 1.
* Novum Teſtamentum Græcum, 8. Amſtel. *F*. 8.
† N. Teſtamentum Latinum, in 8. Pariſiis *O*. 1.
* Nov. Teſt. Rhæticum Gabrielis, 8. Baſil. *T*. 4.
* Nov. Teſtamentum Belgicum, 12. Ultraj. *B*. 4.
* Nov. Teſtam. Finnicum, 4. Holmiæ *S*. 10.

M. DC.

M. DC. XLIX.

† Biblia Hebraica,4. Venetiis,Caleoni *R.* 1.
† Biblia Germ.Vinarienſia,fol.Norimb. *M.* 10.
Biblia German.Lutheri,8. 12.Amſtelod. *E.* 1.
† Biblia Anglica,4.Londini *C.* 1.
† Pentateuchus Lat.ex Chald. 4.Londini. *T.* 1.
* Eſther Germanice,4.Amſtelodami *S.* 15.
† N.Teſtamentum Lat. 2.vol. 12.Pariſiis *R.* 1.
† Nov.Teſt.Gall.de Marolles,8.Ibid. *R.* 1.
Nov.Teſtam. German.in 8.Francofurti *I.* 8.

M. DC. L.

† Biblia Latina,in 4. Antuerpiæ *O.* 1.
† Biblia Lat. Malvendæ,5. vol.fol.Lugd. *D.* 1.
* Biblia German.Lutheri,fol.Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Suecica, 4. Stregniſiæ *B.* 15.
† Pſalterium Hebræum,in 12.Leidæ *O.* 5.
† Pſalterium Latinum ex Hebr.fol. Pariſiis *O.* 1.
Pſalterium Hungaricum,12.Amſtelod. *E.* 1.
† Cantica Novi Teſt.Syr.Lat.8.Erfurti *L.* 6.
† Nov.Teſtam. Gall.Lovan.16.Trecis *M.* 5.
† N.Teſtamentum Belgicum,24.Roterod. *V.* 1.

M. DC. LI.

Biblia Latina Junii, 8.Amſtelodami *O.* 6.
* Biblia German.Lutheri,8.Norib. *E.* 1. *I.* 8.
† Biblia Anglica,in 8.Londini *R.* 2.
† Job Latine Codurci,4.Pariſiis *O.* 1.
* Pſalterium Gall.Joan. Adam,12.Ibid. *Sotuel.*
* Pſalterium Anglicum,8.Londini *B.* 3.
† Nov. Teſtamentum Lat. 12.Pariſiis *F.* 1. *A.* 1.
* Nov.Teſtam Latinum Bezæ,8.Londini *B.* 3.
* N.Teſtam.Lat.Bezæ,24.Amſtelodami E. 1.
† N.Teſtamentnm Gall.Lovan.16.Lugduni *L* 1.

* Evangelia 4. Malaice, 4 Amstelodami *B.* 3.

M. DC. LII.

† Biblia Latina, 10. vol. 12. Parisiis, Vitré *T.* 1.
† Biblia Gallica Genev. in 12. Charentonii *O.* 1.
* Biblia Germanica Piscatoris, 4. Herbornæ *I.* 8.
Biblia Anglica, 12. Londini.
* Pentateuchus Hebr. Lat. 8. Upsaliæ *S.* 10.
* Psalterium Hebræum, 4. Amstelodami *S.* 15.
* N. Testamentum Gall. Genev. 8. Quevillii *E.* 1.
* Evangelium Matthæi Persice, fol. Londini *B.* 3.
Epist. I. Joannis Syriace, 4. Wittebergæ *T.* 10.

M. DC. LIII.

† Biblia Græca, 4. Londini *R.* 1.
† Biblia Lat. 4. Parisiis, è Typogr. Regia *R.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, 8 Luneburgi *G.* 5.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Bremæ *S.* 13.
† Biblia Anglica. in 18. Londini *B.* 2. *O.* 5.
* Psalterium Hebraicum, 4. Amstelodami *S.* 15.
* N. Testamentum Græcum, 4. Londini *B.* 21.
† Nov. Test. Gall. de Marolles, 12. Parisiis *A* 1.
† Nov. Test. Gall. Genev. 24. Genevæ *G.* 1.

M. DC. LIV.

† Biblia Gallica Lovaniensia, in folio. Rotomagi.
† Biblia German. Lutheri, 16. Luneburgi *O.* 1.
* Biblia Belgica, in fol. Amstelodami *O.* 5.
* Biblia Anglica, 12. Londini G. 5.
* Biblia Wallica, 8 Londini *F.* 4.
† N. Test. Græcum, 12. Roterodami *O.* 1.
† N. Test. Belgicum, 24. Amstel. *V.* 1.
† Epist. Jacobi Triglotta, 4. Leidæ *B.* 3. *N.* 1.

M. DC. LV.

† Biblia Suecica, in folio. Holmiæ *R.* 1.

† Liber

† Liber Esther Græce, 4. Londini *R.* 1.
† Idem Latine ex Chaldæo, 4. Ibid. *O.* 1.
† Psalterium Decaplum, in folio. Londini R. 1.
† Libri Sapientiales Gall. 12. Parisiis *O.* 3.
† Danielis laciniæ Græce, 4. Londini R. 1.
* N. Test. Gr. Lat. 12. Hamburgi *H.* 3. E. 1.
† Nov. Testamentum Lat Gall. 8. Parisiis *O.* 1.
† N. Test Gall. Genev. 12. Charentonii *C.* 1.
N. Testamentum Germ. 12. Heidelbergæ I. 8.
† Epist. 4. Cathol. Triglottæ, 4. Leidæ N. 1.

M. DC. LVI.

† Biblia Lat. 16. Parisiis *T.* 1. 8. Lugduni *M.* 2.
† Biblia Germanica Lutheri, fol. Luneburgi *C.* 1.
* Biblia Belgica, 8. fol. Amstelodami *C.* 10. E. 1.
† Canticum Canticor. Triglotton, 4. Leidæ N. 1.
* Idem Germanice, in 8. Francofurti.
† Jonas Triglottus, 8. Trajecti R. 1.
† N. Test. Græcum, 16. Amstel. *N.* 1.
† N. Testamentum Lat. 16. Parisiis, Martin *N.* 1.
† Nov. Test. Latinum, 4. Francofurti R. 1.
* N. Testamentum Helveticum, 8. Tiguri *O.* 6.

M. DC. LVII.

† B. Heptaglotta, 6. vol. in folio Londini R. 1.
† Biblia Hebraica Latina, in folio. Lipsiæ R. 1.
† Biblia Gallica, in folio. Genevæ G. 2.
* Biblia Rhætica, in folio. Schuol *V.* 4.
† Biblia Belgica, in folio. Antuerpiæ R. 1.
* Biblia Suecica, in 4 Holmiæ *B.* 15.
† Biblia Anglica, in folio. Londini *N.* 2.
† Job, Proverbia &c. Gall. in 8. Parisiis *O.* 1.
† Psalterium Lat. in 16. Parisiis, Martin *N.* 1.
† Joel Triglottus, 8. Trajecti R. 1.

† Nov.Testam.Lat.12.Parisiis,Martin *N*.1.
† Nov.Testam.Gall.Lovan.24.Parisiis *O*. 1.
† N.Testamentum Gall.4.8.Genevæ *N*.5.*S*. 5.
† IV.Evangelia Persice Lat.fol.Londini *R*.1.

M. DC. LVIII.

† Biblia Latina,in 8.Lugduni *A*. 1.
† Biblia Latina Piscatoris,in folio.Herbornæ *R*. 2.
† Biblia Anglica,8.Londini *R*.2.
* Biblia Polonica,8.Amstelodami *C*.14.
Psalter. Gallicum Diodati,12. Salmurii *T*. 10.
* Psalterium German.Gualteri,8.Tiguri *O*. 6.
† Psalterium Ruthenicum,in 4.Venetiis M.1.
* Canticum Canticorum Germanice, 4. Giessæ.
† Nov.Testam.Gr,Lat.fol. Norimbergæ *R*. 1.
† N.Test Gr.Curcellæi,12.Amstelodami *R*. 1.
† N.Testamentum Gallicum,4.Genevæ *S*.2.
† Apocalypsis Gallice,in folio.Parisiis *R*. 1.

M. DC. LIX.

† Biblia Latina,in 8.Coloniæ *I*.1.
* Biblia Germanica Lutheri,8.Luneburgi *G*. 5.
* Biblia Belgica,in folio.Amstelodami *W*. 6.
† N.Testam.Gr.Lat.in folio.Francofurti *R*.1.
* N.Test.Lat.Anglicum,12.Londini *A*.6.
Nov.Test.Germ.Lutheri,24.Amstelodami.

M. DC. LX.

† Biblia Maxima, 19. vol. fol. Parisiis *O*. 1.
* Biblia German.Lutheri,4.Luneb.Witteb. *G*. 5.
* Biblia Belgica,fol.Amstelodami *B*.7. *K*. 1.
† Biblia Anglica,in folio.Cantabrigiæ *R*.1.
* Biblia Anglica,in 8.Londini *H* 1.
† Biblia Polonica,8.Amstelodami *R*. 3.
* Biblia Lithuanica,Londini.

* Penta-

*Pentateuchus Hebr. in 8. Helmſtadii *S.* 14.
*Geneſis Æthiopice, 4. Leidæ *M.* 10.
†Ruth Æthiopice, 4. Amſtelodami *R.* 1.
†Pſalterium Lat. Cocceii, fol. Ibidem *R.* 1.
†Sophonias Æthiop. Lat. 4. Leidæ *N.* 1.
*Eccleſiaſticus German. 8. Amſtelodami *S.* 15.
†N. Teſtamentum Græcum, 12. Argentor. *R.* 1.
†Nov. Teſtam. Gr. pars in folio. Londini *O.* 1.
†Nov. Teſtam. Lat. Holden, 12. Pariſiis *O.* 1.
N. Teſtam. Gall. Lovan. 12. Pariſiis.
†N. Teſtam. Gall. de Marolles, 12. Ibid. *O.* 1.
†N. Teſt. Gall. Belgicum, 8. Amſtelodami *R.* 1.
*N. Teſt. Germ. Felbingeri, in 8 Ibidem *B.* 6.
*N. Teſt. German. 4. Amſtelodami *G.* 5.
*Evangelium Hebraicum, 4. Nedemburgi *S.* 15.

M. DC. LXI.

†Biblia Hebr. Athiæ, 8. Amſtelodami *R.* 2. *T.* 1.
†Biblia Gallica Corbin, 8. vol. 16. Pariſiis *D.* 1.
†Biblia Hiſpan. Judæorum, 8. Amſtelod. *T.* 1.
*Biblia Germanica Lutheri, 18. Luneburgi *G.* 1.
*Biblia German. Lutheri, 8. Wittebergæ *B.* 6.
*Biblia Belgica, fol. Amſtelodami *L.* 3.
Biblia Angl. 4. Londini, 8. Cantabrigiæ *H.* 1.
*Pſalterium Armenum. Amſtelodami *B.* 3.
†Joel, Jonas &c. Æthiop. Lat. 4. Leidæ *N.* 1.
†N. Teſtamentum Hebræum, 8. Londini *D.* 1.
†Nov. Teſtam. Gall. Lovan. 16. Pariſiis *I.* 1.
*Nov. Teſtamentum German. 12. Baſileæ *O.* 6.
†Nov. Teſtam. Belgicum, 12. Amſtelod. *B.* 6.

M. DC. LXII.

†Biblia Hebraica Niſſelii, 8. Leidæ *R.* 1.
†Biblia Latina, fol. Pariſiis, Vitré *R.* 1.

† Biblia Gallica Lovanienſia, fol. Lugduni *O.* 2.
* Biblia Germanica, in folio. Moguntiæ *G.* 5.
* Biblia Germ. Lutheri, 4. Norimbergæ.
* Biblia Germ. Vinarienſia, fol. Noribergæ *M.* 8.
* Biblia Belgica, fol. Amſtelodami *V.* 4.
* † Biblia Angl. 8. Amſtel. *B.* 12. 12. Leidæ *O.* 3.
* Geneſis Malaice. Hagæ Comitis *M.* 15.
† Pſalterium Hebr. Latinum, 12. Baſileæ *O.* 1.
N. Teſtamentum Græcum, 18. Amſtelodami.
N. Teſtamentum Latinum, 12. Pariſiis.
† Nov. Teſtam. Gall. Lovan. 24. Pariſiis *L.* 1.
† N. Teſt. Gall. Genev. 12. Charentonii *P.* 2.
† N. Teſt. Belgicum, 4. 8. Amſtelod. *I.* 8. *H.* 7.
† IV. Evangelia Gr. Lat. 4. Amſtelodami *O.* 1.
Oratio Dominica XL. linguis. Rigæ.

M. DC. LXIII.

† Biblia Latina, 8. Lugduni *S.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Luneburgi *M.* 8.
* Biblia Belgica, in folio. Leidæ *B.* 4. *G.* 5.
Biblia Anglica, 4. Londini *H.* 1.
* Biblia Moſcovitica, in folio. Moſcuæ *B.* 6.
† Biblia Virginiana, 4. Cantabrigiæ *R.* 1.
* Pentateuchus Genev. fol. Groningæ *T.* 10.
* Eſther Hebraice, 4. Amſtelodami *S.* 15.
† Job Chaldaice Gr. Lat. 4. Franekeræ *R.* 1.
* Pſalterium Latinum. Romæ *C.* 17.
†. N. Teſtam. Syr. Gutbirii, 8. Hamburgi *R.* 1.
* N. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8. Tiguri *E.* 1.

M DC. LXIV.

† Biblia Latina, 8. Pariſiis *S.* 2.
† Biblia Latina Oſiandri, 8. Stutgardiæ.
† Biblia German. Lutheri, fol. Luneburgi *M.* 4.
* Eadem,

*Eadem, 4. Wittebergæ, Slesvici *G*. 5.
† Biblia Belgica, in folio. Amstelodami *O*. 1.
‡ Psalterium Gallicum de Saci, 12. Parisiis *S*. 2.
† N. Testamentum Latinum, 16. Lugduni *S*. 2.
* N. Testam. Germ. Lutheri, 8. Haganoæ *C*. 9.

M. DC. LXV.

† Biblia Græca, 3. vol. 12. Cantabrigiæ *T*. 1.
† Biblia Latina, 3. vol. 12. Parisiis *C*. 1.
† Biblia Gallica, 4. Genevæ *C*. 7. *S*. 4.
† Biblia Gallica Genevensia, 12. Leidæ.
† Biblia Germanica Lutheri, in fol. Basileæ *S*. 2.
* Pentateuchus Hebraicus, 8. Amstelod. *S*. 15.
Genesis Lat. ex Hebræo, 8. Upsaliæ.
* Job German. Olearii, 4. Lipsiæ *L*. 7.
† Psalterium Gallicum, 12. Parisiis, *bis O*. 1.
* Canticum Canticorum Lat. Cocceii, 4. Leidæ.
* Cantica Bibl. Danice, 8. *sine loco B*. 6.
* Nov. Test. Italicum Diodati, 8. Harlemii *S*. 13.
† N. Testamentum Belgic. 16. Amstelodami *O*. 1.
† Evang. Gothica & Saxon. 4. Dordrechti *R*. 1.

M. DC. LXVI.

† Biblia Armena, 4. Amstelodami *R*. 1.
† Biblia Latina, in 4. Parisiis, Vitré *R*. 1.
† Biblia Latina, 8. vol. 12. Coloniæ.
* Biblia Germanica, 4. Moguntiæ. *L*. 7.
Biblia German. Piscatoris, 4. Herbornæ *E*. 1.
* Biblia Anglica, 4. Cantabrigiæ *H*. 1.
† Psalterium Hebræum, in 12. Amstelodami *O*. 1.
† Psalterium Hebræum Lat. in 12. Ibidem *R*. 2.
* Psalterium Armenum, 4. Amstelodami *B*. 6.
† Psalter. Gallicum de Marolles, 12. Parisiis *O*. 1.
† Psalterium Gallic. de Saci, in 12. Parisiis *R*. 1.

Nov.

Nov. Teſtamentum Gall. Lovan. 24. Pariſiis.
† N. Teſtamentum Gall. Amelotte, 8. Pariſiis *O.* 1.
† N. Teſtam. Gall. 4. Genevæ *V.* 1. 12. Niorti.
† Nov. Teſtamentum Turcicum, 4. Oxonii *R.* 1.
† Epiſtolæ Novi Teſt. Gall. 12. Amſtelod. *O.* 1.

M. DC. LXVII.

† Biblia Hebraica Athiæ, 8. Amſtelodami *O.* 1.
† Biblia Latina de Eſcobar, fol. Lugduni *O.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, in fol. Pariſiis *F.* 1.
† Biblia Gallica Lovanienſia, 4. Rotomagi M. 16.
* Biblia Germanica Lutheri in folio. Baſileæ *S.* 13.
* Biblia Helvetica, in folio. in 4. Tiguri *T.* 4.
† N. Teſt. Montenſe, 12. Montibus, Lugduni *S.* 2.

M. DC. LXVIII.

† Biblia Germanica, in folio. Francofurti *B.* 4.
Biblia Anglica, 4. Cantabrigiæ *H.* 1.
Biblia Anglica, in folio. 12. 24. Londini *E.* 1.
† N. Teſtamentum Armenum, 8. Amſtel. *R.* 1.
† N. T. Montenſe, 4. 12. 16. 24. Montibus *S.* 2.
† N. T. Gall. Amelotte, 2. vol. 12. Pariſiis *O.* 1.
† N. Teſt. Gall. Godeau, 2. vol. 8. Ibidem *O.* 1.
† N. Teſt. Gall. Genev. in 16. Charentonii *P.* 2.
* N. Teſtamentum Malaicum, 4. Amſtel. M. 15.
† IV. Evangelia Hebr. in folio. Romæ *R.* 1.

M. DC. LXIX.

† Biblia Latina, fol. 4. Lugduni *A.* 1. M. 7.
† Biblia Gall. Genevenſia, 2. vol. fol. Amſtel. *R.* 1.
* Biblia Anglica, 4. Cantabrigiæ *K.* 2.
* Biblia Anglica, 8. 12. Londini *K.* 2.
* Nov. Teſtam. Gr. Lat. Eraſmi, 4. Gieſſæ *H.* 3.
Nov. Teſtam. Montenſe, 12. Lugduni *W.* 2.
† N. Teſtamentum Genev. 12. Charentonii *O.* 1.

N.

N. Teſtamentum Genevenſe, in 8. Leidæ *E.* 1.
N. Teſt. Germ. Lutheri, 12. Amſtelod. *E.* 1.
†N. Teſtamentum Belgicum, 12. Sylvæ-Ducis.
*Epiſtolæ & Evangelia Lapponice, 8. Holmiæ.

M. DC. LXX.

*Biblia Armena, in folio. Amſtelodami *L.* 3.
†Biblia Latina, 5. vol. 24. Coloniæ *A.* 1.
†Biblia Gallica Genevenſia, 8. Amſtelod. *A.* 1.
Biblia Germanica Ulembergii, fol. Coloniæ *L.* 7.
*Biblia German. Vinarienſia, fol. Norimb. *G.* 5.
*Biblia Germanica Lutheri, 4. Luneburgi M. 8.
*Biblia Germanica Athiæ, fol. Amſtelod. *K.* 3.
†Biblia Danica, 8. Hafniæ *V.* 1.
*Pentateuchus Hebr. in 12. Amſtelodami *T.* 9.
N. Teſtamentum Latinum, 24. Ibidem *W.* 2.
†Nov. Teſtam. Montenſe, 8. Montibus *O.* 1.
*Nov. Teſtam. Helveticum, 12. Tiguri *O.* 6.
*Evang. Matth. & Marci, Sorab. 8. Budiſſinæ *F.* 5

M. DC. LXXI.

†Biblia Arabica Lat. 3. vol. fol. Romæ *R.* 1.
†Biblia Germanica Lutheri, fol. *ſine loco* *G.* 4.
†Pentateuchus Hebraicus, 8. Venetiis *O.* 1.
*Pentateuchus Hebr. Chald. 4. Amſtelod. *S.* 5.
† Pſalterium Gallic. de Saci, 12. Pariſiis *A.* 4.
*N. Teſtam. Gr. Lat. Bezæ, in 8. Tiguri *C.* 9.
†N. Teſtamentum Anglicum, 8. Londini *B.* 2.
†IV. Evang. Goth. Island. Lat. 4. Holmiæ *R.* 1.

M. DC. LXXII.

*Biblia Latina Junii, 8. Tiguri.
*Biblia Germ. Lutheri, fol. Luneb. Francof. *G.* 5.
*Biblia Anglica, fol. Londini *H.* 1.
*Biblia Suecica, in 4. Holmiæ *B.* 15.

†Pſal-

† Psalterium Armenum, in 24. Amstelod. *O.* 1.
* Proverbia Gallica de Saci, 12. Bruxellis *L.* 7.
† Nov. Testamentum Græcum, 12. Lond. *F.* 7.
† Nov. Testam. Gall Godeau, 12. Parisiis *O.* 1.
† Nov. Testam. Gall. Genev. 12. Charentonii.
* Nov. Testam. Gall. Germ. 8. Francofurti *W.* 2.
† IV. Evangelia Gallice, in 12. Parisiis *O.* 1.
† Epistolæ S. Johannis Arabice, 16. Ibidem *R.* 1.

M. DC. LXXIII.

* Biblia Latina Junii in 8. Tiguri *O.* 6.
† Biblia German. Lutheri, 12. Amstelodami *O.* 1.
* Biblia Belgica, fol. Hagæ-Comitis *B.* 3.
* Biblia Anglica, 4. Cantabrigiæ *H.* 1.
* Biblia Anglica, 12. Londini *W.* 2.
† Psalt. Prov. Lat. Cocceii, fol. Amstelod. *R.* 1.
† Psalterium Armenum, 8. Massiliæ *O.* 1.
† Psalterium Gall. de Saci, 12. Parisiis *A.* 1.
* Abdias Tetraglottus, 4. Bremæ.
† N. T. Gr. Lat. Erasmi, 4. Francof. *B. Soubiziana.*
† N. Testamentum Gr. Lat. 2. vol. 12. Lugduni.
† N. Testam. Gr. Lat. Gall. 8. Montibus *O.* 1.
N. Testamentum Gall. Amelotte, 12. Parisiis.
† Nov. Testam. Montense, 12. Montibus *S.* 2.
† Evang. Joannis & Epist. N. T. fol. Amstel. *R.* 1.

M. DC. LXXIV.

† Biblia Latina, 8. Lugduni *A.* 2.
* Biblia Germanica Judæorum, 4. Pragæ *S.* 1 5.
* Biblia Suecica, 8. Holmiæ *B.* 15.
* Biblia Anglica, fol. Cantabrigiæ *S.* 9.
* Nov. Testam. Gr. 12. Londini, *bis H.* 1. *A.* 6.
* N. Test. Gr. Lat. Erasmi, 12. Francofurti *C.* 9.
† N. Testamentum Latinum, 16. Parisiis *A.* 1.

† N.

†N. Testamentum Latinum, 2. vol. 8. Lovanii.
†N. T. Montense, 2. vol. 24. Montibus *S.* 2.
†N. Testamentum Genev. 4. Charentonii *O.* 1.
*Novum Testamentum Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.

M. DC. LXXV.

†Biblia Gallica Genev. 4. Charentonii *A.* 1.
Biblia Gallica Genevensia, 12. Leidæ.
*Biblia Anglica, 4. Oxonii *H.* 1.
*Psalterium Hebraicum, in 8. Amstelod. *S.* 15.
*Idem Hebr. Lat. in 12. Basileæ W. 2.
†N. Testamentum Græcum, 8. Oxonii *O.* 1.
†Idem Curcellæi, 8. Amstelodami *O.* 1.
†Idem, 12. Ultrajecti *S.* 17.
†N. Testam. Montense, 2. vol. 8. Parisiis *O.* 1.
†Idem Lat. Gall. 12. Lugduni *S.* 2.
†Idem Gall. 8. Bruxellis.
†Idem Gall. 2. vol. 24. Gratianopoli *O.* 1.

M. DC. LXXVI.

*Biblia Latina, in 8. Lugduni *I.* 6.
†Biblia Anglica, 8. Londini *B.* 2.
†Psalterium Latinum, 12. Parisiis *O.* 1.
†Oseas Hebr. Lat. 4. Groningæ *O.* 1.
†Nov. Testam. Montense, 2. vol. 8. Parisiis.
†Idem Lat. Gall. 12. Montibus *S.* 2.
*Nov. Testam. Helveticum, in 12. Tiguri *O.* 6.
*Epist. ad Hebræos Ebr. 4. Lipsiæ *C.* 9.

M. DC. LXXVII.

†Biblia Hebr. Clodii, 8. Francof. ad M. *D.* 1.
*Biblia Germanica Lutheri, 4. Luneburgi *G.* 5.
Biblia Germanica Judæorum, 4. Amstelodami.
*Biblia Belgica, 4. 8. Amstelodami *B.* 4.

*B.

* B. Anglica, 4. Londini *F.* 8. Edimb. *S.* 5.
* Biblia Wallica, in 8. Londini.
† Psalterium Armenum, 24. Amstelodami *O.* 1.
† Psalterium Latinum, 12. Parisiis *O.* 1.
* N. Testamentum Græcum, 12. Tiguri *T.* 4.
N. Testamentum Latinum, 24. Amstelod. *W.* 2.
* Nov. Test. Gall. Amelotte, 12. Parisiis *F.* 4.
† Nov. Test. Gall. Genev. 18. Amstelodami *P.* 2.
Nov. Testam. Gall. German. 8. Francofurti.
* N. Testamentum Belgicum, 8. Amstelod. *S.* 17.
* Nov. Testamentum Anglicum, 8. Londini *S.* 14.
† Evangelia 4. Malaice, 4. Oxonii *R.* 1.

M. DC. LXXVIII.

† Biblia Hebraica, Venetiis.
† Bibliorum Gallicorum specimina, 4. Parisiis.
† Biblia Gallica Genevensia, fol. Genevæ *N.* 5.
† Biblia Gall. Genevensia, 12. Amstelodami *C.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri, in fol. Lipsiæ *O.* 6.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Basileæ *O.* 6.
Biblia Belgica, 12. Groningæ *W.* 2.
Biblia Anglica. Cantabrigiæ.
† Psalterium Gr. Lat. 12. Oxonii *R.* 1.
† Psalmi 7. Pœnitent. Syr. Lat. 4. Lipsiæ *O.* 1.
† Canticum Cant. Lat. Schudt, 4. Lipsiæ *R.* 1.
* Abdias Hebr. Chald. 12. Jenæ *C.* 9.
† Nov. Testamentum Græcum, 24. Amstelod.
† Nov. Testamentum Gall. Lovan. 24. Parisiis.
N. Testamentum Gall. Amelotte, 24. Ibidem.

M. DC. LXXIX.

* Biblia Rhætica, fol. Schvolæ *T.* 4.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Genevæ *O.* 6.
† * Eadem, fol. Luneburgi, Marpurgi *W.* 2.

* Eadem,

* Eadem, 4. Altemburgi. 12. Francofurti *S.* 13.
* Biblia Germanica Judæorum, fol. Amstel. *S.* 14.
† Psalterium Gallicum de Saci, 12. Parisiis *O.* 3.
† N. Test. Lat. 12. Lovan. *N.* 1. 24. Colon. *A.* 1.
* Nov. Testamentum Lat. Bezæ, 8. Oxonii *F.* 2.
† N. Testamentum Montense, 16. Montibus *S.* 2.
† IV. Evangelia Gallicè, 12. Parisiis *O.* 1.

M. DC. LXXX.

* Biblia Latina, 4. Lugduni *W.* 1.
† Biblia Latina, 6. vol. 12. Lugduni *A.* 1.
† Biblia Latina Junii, 12. Londini.
Biblia Germanica Lutheri, 4. Rudolstadii.
* Biblia Anglica, in folio. Londini *H.* 1.
* Psalterium Hebr. Lat. 12. Trajecti *F.* 7.
† Abdias Armen. Lat. 4. Lipsiæ *R.* 1.
† N. Testamentum Gallicum, 8. Genevæ *O.* 1.
Nov. Testamentnm German. 8. Wittebergæ.
* N. Test. Belg. Harsoeker, 12. Amstelod. *G.* 5.
Nov. Testam. Belgicum, 4. Amstelod. *S.* 18.
* Oratio Dominica fere C. linguis, 4. Berolini.

M. DC. LXXXI.

† Biblia Latina, 3. vol. fol. Gratianopoli *B.* 1.
† Biblia Gallica Lovaniensia, 4. Rotomagi *L.* 1.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Bremæ *S.* 13.
* Nov. Test. Lat. Castalionis, 8. Amstelod. *C.* 9.
† N. Test. Lat. Gall. 2. vol. 12. Montibus *O.* 1.
† N. Test. Gall. Amelotte, 2. vol. 12. Parisiis.
† N. Testamentum Hibernicum, 4. Londini *O.* 1.

M. DC. LXXXII.

† Biblia Latina, in 8. Coloniæ *R.* 2.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Wittebergæ *C.* 8.
* Eadem, 8. Bremæ *C.* 9. fol. Basileæ.

* Biblia Helvetica. Tiguri.
*† Biblia Anglica,fol.4.8.Oxonii *H.*1. *G.* 4.
† V. & N. Test.excerpta Syr.Lat.4. Cizæ *R.* 1.
* Pentateuchus Hebr.& Chald. *A.*11.
† Pentateuchi Samarit.excerpta,4.Cizæ *R.* 1.
* Ecclesiasticus Græce,8.Lipsiæ *F.*7.
* Nov.Testam.Castalionis,12.Londini *W.* 7.
† N. Testamentum Montense,4.Parisiis *O.* 1.
* N. Testam.Germanice,8.Wittebergæ *C.* 9.

M. DC. LXXXIII.

† Biblia Græca,8. Amstelodami *S.* 2.
† Biblia Gallica Lovaniensia,fol. Parisiis *H.*1.
* Biblia German. Lutheri, 4.Jenæ,8. Norimb.
* Biblia Helvetica,8.Tiguri *O.*6.
†* Biblia Anglica,in fol.in 8 Londini *H.* 1.
* Biblia Anglica,in 4. Cantabrigiæ *H.* 1.
* Pentateuchus Hebraicus,16.Amstel.*S.* 17.
* Libri Chronic.Chald.Lat.4.Augustæ *R.* 1.
† Psalterium Hebraico Belgicum, 12. Trajecti.
† Psalterium Latinum Jos. Cari, 8. Romæ *O.* 1.
* Jonas Hebr. Chald.8.Lipsiæ *S.*14.
* N.Testam.Germanicum,8.Luneb. *C.*9.

M. DC. LXXXIV.

† Biblia Latina,fol. Lugduni *O.* 1.
† Biblia Germanica Ulembergii,8.Coloniæ *L.* 1.
* Biblia Germ.Lutheri,fol.Schleusingæ *M.*8.
† Eadem,3.vol.8.Norimbergæ *R.* 2.
* Biblia Germanica Piscatoris,fol.Bernæ *B.* 21.
* Eadem.fol.Francof. *O.*6.8.Duisburgi *S.* 13.
* Biblia Belgica,in 4.Amstelodami *B.*7.
* Biblia Suecica,8.Holmiæ *B.*15.
* Biblia Anglica,fol. Oxonii *H.* 1.

*Psalte-

*Psalterium Belgicum Amstelodami *W*.7.
† N.Test.Lat.Gall.2.vol.12.Montibus *R*.1.
†N. Test.Gall.Genev.12.Amstelod.C.7.
† N.Test.Gall.Angl.Belg 8. Ibidem.
*Nov.Test.Helveticum,Basileæ *O*.6.
† Evang. 4.Goth.& Saxon.4.Amstelod. *O*.1.

M. DC. LXXXV.

*Biblia Gallica Genevensia,in 4.Genevæ *B*.7.
† Vet.Testam.Hibernice,in 4.Londini *R*.1.
Biblia Finnonica, 4 Aboæ.
† Biblia Virginiana, 4. *D*. 1.
† Psalterium Hebraicum,12.Cantabrigiæ *N*. 1.
† Psalterium Græcum,in 4.Romæ *R*. 1.
*Psalterium German.Reisneri,8.Vesaliæ *O*. 6.
† Threni Hebraice, 12.Cantabrigiæ *N*. 1.
*N.Test.Lithuanicum,4.Rigæ *G*.5.

M. DC. LXXXVI.

† Biblia Latina,in 8. Lugduni.
* Biblia German.fol. 4.Francofurti W.2. *F*. 7.
* Biblia German.Lutheri, 12. Amstelodami.
† Prophetæ priores Hebr in folio. Lipsiæ *R*.1.
† Psalterium Gallicum, 12.Parisiis *R*. 1.
† Psalterium Gallicum Macé, 8.Parisiis *R*. 1.
† Psalterium Gall.Cocquelin,8.12.Ibid. *R*. 1.
† N.Test.Gall.Amelotte, 12.Parisiis *O*.4.
† Novum Testamentum Germanicum, 12. Amstelodami *N*. 1.

M. DC. LXXXVII.

*Biblia Græca,in folio. Venetiis *A*. 11.
*Biblia Gallica Genevensia,4 Amstelod. *B*. 4.
* Biblia Germ.Judæorum,fol.Amstelodami *B*. 6.
*Biblia Anglica,in 12.Londini *S*.13.

† Genesis Lat. Gall. 4. vol. 12. Parisiis *R*. 1.
† Psalterium Gall de Choisi, 4. Parisiis *C*. 1.
* Nov. Testam. Lat. Bezæ, 8. Londini *S*. 14.
† N. Test. Gall. Lovaniense, 4. 8. Burdigalæ.
† N. Testamentum Gall. 3. vol. 12. Parisiis *R*. 1.

M. DC. LXXXVIII.

* Biblia Germanica Lutheri, in folio. Ulmis.
* Biblia Anglica, 4. vol. fol. Londini *A*. 11.
* Biblia Suecica. 8. Amstelodami *B*. 15.
† Psalterium Hebr Lat. 12. Ultrajecti *R*. 2.
* Psalterium Hebr. Angl. 12. Amstelodami *W*. 2.
† N. Testamentum Græcum, 18. Amstelodami.
† N. Test. Gall. Amelotte, 4. 24. Parisiis *O*. 1.
* Novum Testam. Helveticum, 12. Tiguri *O*. 6.

M. DC. LXXXIX.

* Biblia Anglica, 4. Londini *H*. 1.
† Biblia Anglica, fol. Londini *M*. 1.
* Biblia Lithuanica, 4. Rigæ *B*. 6.
* Job Hebr. Lat. 8. Tiguri *A*. 11.
† Psalterium Gallicum ex Hebr. 8. Trevoltii *O*. 1.
† Canticum Cant. Gall. Aurat, 8. Lugduni *R*. 1.
† N. Testamentum Gall. Lovan. 12. Parisiis *R*. 1.
† N. Testam. Montense, 4. vol. 8. Parisiis *R*. 1.
† Apocalypsis Gall. Bossuet, 8. Parisiis *R*. 1.

M. DC. XC.

† Biblia Gallica Lovan. 5. vol. 12. Parisiis *R*. 1.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Norimbergæ *W*. 2.
* Eadem, 8. Stadæ M. 8. 4. Cassellis *D*. 6.
† Biblia Danica, 4. vol. 8. Hafniæ *B*. 7.
† Biblia Hibernica, 8. Londini *O*. 1.
† Psalmi x. Hebr. Lat. fol. Amstelodami *R*. 2.
† Cant. Canticorum Gallice, 8. Parisiis *O*. 1.

† N.

† N. Teſtamentum Genev. 12. Amſtelodami B. 22.
* Nov. Teſtamentum Germ. 12. Luneburgi C. 9.
* Nov. Teſtam. Helveticum, 12. Tiguri O. 6.

M. DC. XCI.

† Biblia Lat. 4. Pariſiis A. 1. 8. Lugduni S. 2.
* Biblia Gallica Genevenſia, in 4. Genevæ.
* Biblia Germ. Ulembergii, in fol. Coloniæ V. 6.
Biblia German. Vinarienſia, fol. Norimb. D. 6.
* Biblia Helvetica, fol. Tiguri O. 6.
* Libri Græci, 8. Lipſiæ C. 9.
* Pſalterium Hebr. Lat. 12. Baſileæ F. 7.
† Pſalterium Latinum Boſſuet, 8. Lugduni R. 1.
† Pſalterium Latinum du Pin, 8. Pariſiis R. 1.
† Pſalterium Gallicum ejusdem. 12. Ibidem R. 1.
† Eccleſiaſticus Hebr. Lat. 4. Argentorati R. 1.
* Nov. Teſtamentum Græcum, 12. Lipſiæ C. 9.
N. Teſtamentum Gallicum, 8. Genevæ W. 2.
* N. Teſtamentum Germanicum, 12. Lipſiæ C. 9.
N. Teſtamentum Germ. 12. Luneburgi D. 6.

M. DC. XCII.

† Biblia Hebr. Jo. H. Maii, 8. Francofurti D. 1.
* B. Germ. Ulembergii, fol. 8. Colon. D. 6. C. 9.
* Biblia German. Lutheri, 8. 24. Luneburgi.
* Eadem, fol. Lipſiæ, Marpurgi.
* N. Teſtamentum Græcum, 8. Francofurti F. 7.
† N. Teſtamentum Gall. Amelotte, 24. Pariſiis.
† N. Teſtam. Gall. Queſnel, 4. vol. 8. Pariſiis.

M. DC. XCIII.

* Biblia Latina, fol. Bambergæ B. 6.
* Biblia Gallica, fol. Genevæ W. 2.
* Biblia German. fol. Norib. D. 6. Francof. F. 7.
† Libri Sapientiales Latine, 8. Lugduni R. 1.

N. Testam. Gr. Lat. 4. 12. Francofurti *D.* 6.
Nov. Testam. Gr. Germ. 12. Luneburgi *D.* 6.
† N. Test. Gall. Quesnel. 4. vol. 8. Parisiis *O.* 1.
* Evang. Matthæi. Gr. Belg. 4. Amstelod. *O.* 6.
Epist. ad Rom. Galat. Sorab. 8. Budiss. *F.* 5.
† Apocalypsis Syr. Lat. Amstelodami *R.* 1.

M. DC. XCIV.

† Biblia Hebr. Eisenmegeri. 12. Francof. *G.* 4. *F.* 7.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Marpurgi *M.* 8.
* Eadem, fol. Schleusingæ, Lipsiæ *M.* 8.
* N. Testam. Syriacum, in 8. Hamburgi *F.* 7.
† Novum Testamentum Latinum cum consid. Quesnelii, 8. vol. 16. Lovanii.
*† N. Testamentum Germanicum, 12. Lipsiæ *C.* 9.

M. DC. XCV.

* Biblia Germanica Lutheri, 4. Schleusingæ.
* Pentat. Hispan. Serrani, 4. Amstelodami.
* Genesis capita 4. Hebr. Lat. 8. Francof. *A.* 11.
† Novum Testamentum Latinum, in 12. Parisiis.
† N. Test. Lat. Huré, 2. vol. 12. Rotomagi *R.* 1.
* N. T. Lat. Castalionis, 8. Francof. *F.* 7. *D.* 6.
N. Testam. Belgicum, 12. Amstelodami *S.* 18.
† Evangelium Matthæi Latinum, 12. Parisiis *R.* 1.
† Evangelia IV. Venedice, 8. Budissinæ *R.* 1.

M. DC. XCVI.

Biblia Lat. ex Græco, 12. Amstelodami *D.* 6.
† Biblia Lat. Seb. Schmidii, 4. Argentorati *R.* 1.
† Biblia Gall. de Saci, 25. vol. 8. Parisiis *R.* 1.
† Eadem, 25. vol. 8. Lugd. 32. vol. 12. Amstelod.
Biblia German. Lutheri, 12. Wittebergæ *D.* 6.
† Pentateuchus Lat. J. Clerici, fol. Amstelod. *O.* 1.
* Genesis capita 4. Æthiop. Lat. 4. Francof. *B.* 6.
† N. Testamentum Latinum, 16. Bruxellis *R.* 1.

Nov.

Nov. Test. Lat. Castalionis, 12. Londini W. 2.
N. Testam. Gallicum Amelotte, 12. Parisiis.
† N. Test. Gall. Quesnel, 4. vol. 8. Ibid. *O.* 1.
† Nov. Testam. Gall. Genev. 4. Ultrajecti *A.* 11.
* N. Testamentum Germanicum, 8 Lipsiæ *C.* 9.
N. Testamentum Germ. 12. Amstelodami *W.* 2.

M. DC. XCVII.

† Biblia Græca, 2. vol. 8. Lipsiæ, Goslariæ *F.* 7.
† Biblia Latina, 6. vol. 24. Parisiis, Leonard.
† Biblia Latina Castalionis, fol. Francofurti *R.* 1.
Biblia German. Lutheri, 8. Wittebergæ *D.* 6.
* Eadem, fol. Francofurti & Lipsiæ *B.* 6.
* B. Germ. Vinariensia, fol. Norimbergæ *M.* 8.
† Psalterium Lat. Jos. Cari, in 4. Romæ *A.* 11.
N. Testamentum Græcum, 24. Lipsiæ *D.* 6.
† Novum Testamentum Latinum, 22. Lovanii.
† N. Test. Lat. Gall. 2. vol. 12. Montibus *R.* 1.
N. Testam. Belgicum, 12. Amstelodami *S.* 18.

M. DC. XCVIII.

* Biblia Germanica Lutheri, 8. Stadæ.
† Psalmi x. Hebr. Lat fol. Amstelodami *R.* 1.
† N. Testamentum Armenum, 8 Amstelod. *R.* 1.
Nov. Test. Polyglotton, fol. Londini.
† N. Test. Gr. 4. 12. Amstelodami *R.* 1. *C.* 9.
† Nov. Test. Gr. Lat, 12. Amstelodami *R.* 2.
* Nov. Test. Gr. Belgicum, 12. Ibidem.
† N. Test. Lat. fol. Ibid. *O.* 1. 12. Bruxellis.
† Nov. Test. Lat. Bezæ, 24. Londini.
* N. Test. German. 12. Amstel. Slesvici *S.* 13. *D.* 6.
* Nov. Test. Belgicum, 12. Embricæ.

M. DC. XCIX.

† Biblia Hebr. Jablonski, 4. Berolini *D.* 6.

* Biblia Latina Castalionis, fol. Londini.
Biblia Gallica Genevensia, 12. Amstelodami.
* Biblia Germanica Lutheri, 8. Lipsiæ.
† Heptateuchus Anglo-Saxon. 4. Oxoniæ *R. 1.*
† N. Testamentum Græcum, 12. Amstelodami.
† N. Test Gallicum Montense, 12. Montibus.
† N. Testam. Gall. Quesnel, 4. vol. 8. Parisiis.
N. Testam. Germ. Lutheri, 8. Stutgardiæ *D. 6.*
Nov. Testam. Germ. Lutheri, 12, Lipsiæ *D. 6.*
* Nov. Testam. Helveticum, in 12. Tiguri *O. 6.*

M. DCC.

† B. Hebr. David Nunnes Torres, 12. Amstel. *P. 7.*
† Eadem cum comm. 4. vol. 12. Ibidem *P. 7.*
† Biblia Gallica de Saci, 3 vol. 4. Bruxellis *R. 1.*
* Biblia Gallica Genev. fol. Amstelodami *B. 4.*
* Biblia German. Lutheri, 4. Wittebergæ *D. 6.*
* Eadem, 4. Francofurti, fol. 8. Norimbergæ.
† Pentat. Hebr. Chald. 12. Amstelod. *P. 7.*
† Pentateuchus Hebraicus, 12. Amstelod. *P. 7.*
Genesis capita 5. Arab. Lat. 4. Francof. *D. 6.*
† Psalterium Gall. Loriot, 3. vol. 12. Parisiis *R. 1.*
† Psalterium Anglicum, 12. Parisiis.
N. Test. Gr. Lat. Erasmi, 8. Francofurti *F. 7.*
† N. Test. Gallicum Montense, 12. Bruxellis *R. 1.*
* N. Testam. Germ. Rabbin. 4. Francofurti *V. 9.*
† Oratio Dominica C. linguis, 4. Oxonii *R. 1.*

M. DCC. I.

† Biblia Lat. Gall. de Saci, 4. vol. fol. Leodii *R. 1.*
† Biblia Gallica de Saci, 2. vol. 4. Parisiis *R 1.*
† Eadem, 8. vol. in 12. Bruxellis.
† Eadem, 9. vol. in 12. Antuerpiæ.
B. Germ. Ulembergii, fol. Bambergæ *D. 6. F. 7.*

* Biblia

* Biblia Germ. Lutheri, fol. Francof. Lipsiæ *F.* 7.
† Pentateuchus Hebr. 12. Amstelodami *P.* 7.
* Genesis Lat. ex Hebr. 4. Giessæ *D.* 6.
† Psalterium Æthiopicum, 4. Francofurti *R.* 1.
† Psalterium Æthiop. Lat. 4. Francofurti *R.* 1.
* Psalter. German. Ulembergii, 8. Coloniæ *F.* 7.
† Psalterium Anglicum, 8. Londini.
† Libri Sapientiales Gallice, 8. Parisiis *R* 1.
† Canticum Cantic. Æthiop. 4. Francofurti *R.* 1.
Daniel Lat. ex Hebr. 4. Giessæ *D.* 6.
* N. Test. Græcum, 24. Amstelodami *D.* 6. *F.* 7.
* Nov. Testam. Gr. 8. 12. Londini *D.* 6. *F.* 7.
* N. Testam. Lithuanicum, 4. Regiomonte *L.* 8.

M. DCC. II.

* Biblia Hebraica, 12. Amstelodami *F.* 7.
† Biblia Lat. Gall. de Saci, 3. vol. fol. Leodii *O.* 1.
† Eadem, 16. vol. in 12. Parisiis *R.* 1.
† Biblia Gallica Genev. fol. Amstelodami *R.* 1.
* Biblia Germ. 12. Halæ, 8. Wittebergæ *D.* 6.
† Genesis capita 4. Heptagl. 4. Francofurti *R.* 1.
† Nov. Testam. Græcum, 8. 24. Lipsiæ *R.* 1.
* N. Testamentum Gall. Amelotte, 24. Parisiis.
† N. Testam. Gall. Quesnel, 4. vol. 12. Leodii.
† N. Test. Gall. Simon, 4. vol. 8. Trevoltii R. 1.
* N. Testamentum Russicum, 8. Moscuæ *L.* 8.

M. DCC. III.

* Biblia Lat. Junii, 8. Tiguri, Basileæ *O.* 6. *F.* 7.
† Biblia Gallica de Saci, 8. vol. 16. Montibus.
* Biblia Germanica Ulembergii, 8. Bambergæ.
* Biblia German. Vinariensia, fol. Norimb. *F.* 7.
† Biblia Suecica, fol. Holmiæ. *Biblioth. Bignoniana.*
* Specimen versionis Angl. 8. Londini *A.* 11.

† Psalterium Hebraicum, 16. Amstelod. *P.* 7.
* N. Testam. Gr. Jo. Gregorii, fol. Londini *R.* 1.
† N. Testamentum Gr. Pritii, 12. 24. Lipsiæ.
* N. Test. Barbaro-Græcum, 12. Londini *B.* 6.
† N. Testam. Latinum, 24. Parisiis, *bis R.* 1.
† N. Testam. Gall. Amelotte, 12. Parisiis *R.* 1.
† N. Test. Gall. Simon, 4. vol. 8. Rotomagi *O.* 1.
† N. T. Gall. Bouhours, 2. vol. 12. Parisiis *R*, 1.
† N. Testam. Gall. Huré, 12. 24. Parisiis *R.* 1.
† Novum Testamentum Gallicum Joan. le Clerc 2. vol. 4. Amstelodami *R.* 1.
* Nov. Testam. Germ. Trilleri, 8. Amstelodami.
* Nov. Testam. Germ. Reizii, 8. Offenbaci.

M. DCC. IV.

† Biblia Gallica de Saci, fol. Leodii, (*Rotomagi.*
Biblia Germanica Ulembergii, 8. Coloniæ.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Francofurti *D.* 6.
* Eadem, 8. Lipsiæ *O.* 6. Stutgardiæ *F.* 7.
Ecclesiastes Lat. Schmidii, 4. Argentorati.
† Nov. Testamentum Græcum, 24. Parisiis *R.* 1.
† Nov. Testamentum Latinum, in 24. Bruxellis.
† N. Testamentum Gall. Quesnel, 16. Parisiis.
† N. Testam. Gall. Bouhours, 2. vol. 16. Ibid. *P.* 3.

M. DCC. V.

† Biblia Hebraica vander Hooght, 2. vol. in 8. Amstelodami *R.* 1.
† Biblia Latina, 7. vol. 16. Parisiis *R.* 1.
* Biblia Latina, 8. Viennæ Austriæ.
* Biblia Germanica Ulembergii, 8. Coloniæ *D.* 6.
* Biblia Germanica Lutheri, fol. Luneburgi.
* Pentat. Samaritani excerpta, 4. Cizæ *A.* 11.
† Psalterium Lat. Gall. in 8. Parisiis *R.* 1.

* Eccle-

* Ecclesiasticus Germanice, 8. Halæ.
* Sapientia Salomonis German. 8. Halæ *F.* 7.
Nov. Testamentum Gr. German. 8. Giessæ.
† N. Testamenjum Gall. Quesnel, 8. 12. Parisiis.
* Nov. Testamentum Gall. Genev. 8. Londini.
* N. Testamentum Helveticum, 8. Tiguri *O.* 6.

M. DCC. VI.

† Biblia Latina du Hamel, fol. Parisiis *R.* 1.
Biblia Germanica Lutheri, 12. Norimbergæ.
† Psalterium Gallicum Macé, 12. Parisiis *R.* 1.
† Psalterium Gallicum le Noble, 8. *Parisiis R.* 1.
* Psalterium veteri lingua Anglica, 8. Londini.
† Jonas Æthiopico-Latinus, 4. Francofurti.
† Nov. Testam. Gr. Lat. Erasmi, in fol. Leidæ.
† Nov. Testam. Gall. Montense, 12. Leodii *P.* 3.
† N. Testam. Gallicum Huré, 12. 24. Parisiis.

M. DCC. VII.

* Biblia Hebraica Latina Ariæ, fol. Francof. *F.* 7.
* Octateuchus Gr. Grabii, fol. 8. Oxonii 1707.
† Biblia Latina, 4. Rotomagi.
† Biblia Gallica Lovaniensia, *4.* Rotomagi.
† Biblia Gallica de Saci, 8. fol. 16. Parisiis.
* Biblia Gallica Genevensia, fol. Amstelodami.
* Biblia Germanica Lutheri, 4. Lipsiæ.
* Biblia Germanica Lutheri 8. Luneburgi.
* Biblia Helvetica, in 12. Tiguri *O.* 6.
† N. Testam. Gr. Millii, in folio. Londini *O.* 1.
† N. Testam. Gall. Amelotte, 16, Parisiis *P.* 3.
N. Testamentum German. Lutheri, 8. Bremæ.
* Novum Testamentum Polonicum, 12. Dresdæ.

M.

M. DCC. VIII.

* Biblia Græca Lamberti Bos, 4. Amſtelodami.
* Biblia Gallica Genevenſia, fol. Amſtelodami.
* Biblia Germanica Lutheri, in 4. Argentorati, in 8. Stetini.
† Pſalterium Gallicum Lallemant, 12. Pariſiis.
* Novum Teſtamentum Syriacum Caroli Schaaf, 4. Leidæ.
* Novum Teſtamentum Gallicum Bouhours, 12. Pariſiis.

Pariſiana Bibliotheca maxima ſacrorum Bibliorum copia ditisſima hæ ſunt: Bibliotheca Colbertina, Collegii Ludovici Magni, Dominicana in vico S. Honorati, Mazarinæa, Oratoriana, San-Genovefæana, Sorbonica, Soubiziana, Telleriana, Victorina, quibus omnibus præſtat Regia. In aliis Europæ partibus iſthoc librorum genere commendantur Bibliotheca Bodleiana, Berolinenſis ſive Brandeburgica, Guelferbytana &c. ſed has omnes ſuperavit Bibliotheca Adriani Paw Hollandiæ Penſionarii, in cujus catalogo anno 1654. edito integrorum Bibliorum diverſæ editiones ad minimum trecentæ numerantur.

†BIBLIORUM EXCUSORUM,

Quæ novæ huic editioni acceſſere, vel in indice modo exhibito, forte omiſſæ ſunt,

ELENCHUS CHRONOLOGICUS.

M. CCCC. LXVII.

Biblia Germanica, in fol. *Lipſ. B. Sen.*

M.

M. CCCC. LXXXIII.

Epiſtolæ & Evangelia Annivers. Italice. *Cherub. à S. Joſeph. B. Cr.*

M. D. XXI.

Pſalmus CXVIII. Germ. Lutheri, 4. Wittebergæ. *B. Lipſienſ.*

M. D. XXIII.

Pſalterium Germ. Boſchenſtainii *Pfeifer. Crit. S.*

M. D. XXIV.

Libri Hiſtorici Germ. Lutheri. Auguſtæ Vind. *Zittaviæ B. Poſſelti.*

M. D. XXIX.

Liber Sapientiæ Germ. Lutheri, 4. Wittebergæ, *B. Poſſelti.*

M. D. XXX.

Biblia Germanica Lutheri &c. Argentorati, *Lipſ. B. Paul. & B. Poſſelti.*

M. D. XXXIV.

Biblia Germanica Lutheri, *prima editio*, f. Wittebergæ, *B. Poſſelti.*

M. D. XXXV.

Biblia Germanica Lutheri, Argentorati, *B. Poſſelti.*

M. D. LV.

*Proverbia Lat. Bayni, in fol. Pariſiis.

M. D. LXXIV.

*Pſalterium Anglicum, 8. Londini.

M. D. XCI.

Eccleſiaſticus Gr. Lat. Lubecæ, *Fabricius B. Gr. III.*

M. D. XCVII.

*Biblia Anglica, in fol. Londini.

M. DC. I.

Evan-

Evangelia & Epiſtolæ Anniverſ. IV. linguis, 8. Norimbergæ, *Fabric. B. Gr. IV.*

M. DC. VI.

Biblia Germanica Lutheri, in fol. Francofurti.

M. DC. VIII.

Pſalmus LI. Arabice & Latine, in fol. Breslæ.
Caput XVII Joannis Arabice & Lat. f. Breslæ.

M. DC. XIII.

Epiſtola ad Titum Syriace & Lat. 4. Wittebergæ.

M. DC. XIX.

Biblia Germanica Lutheri, 4. Argentorati.

M. DC. XX.

Biblia Germanica Lutheri, 12. Lubecæ.

M. DC. XXIV.

Biblia Germanica Lutheri, 4. Wittebergæ.

M. DC. XXVII.

Epiſtolæ & Evangelia Anniverſ. Italice, 4. Venetiis, *Lipſ. B. Sen.*

M. DC. XXVIII.

* Biblia Hebr. 4. Venetiis.

M. DC. XXIX.

* Pſalterium Ruthenicum, 32. Vilnæ.

M. DC. XLI.

Biblia Germ. Lutheri, f. Luneburgi.
Epiſtolæ & Evangelia Anniverſ. Germ. *Fabric. B. Gr. IV.*

M. DC. LII.

Epiſtola Joannis Syr. Lat. 4. Witteb. *Lipſ. B. Sen.*

M. DC. LXI.

Evangelia Matthæi & Joannis Formoſane & Belgice, 4. Amſtelodami, *Lipſ. B. Sen.*

M. DC. LXIII.

Pſalter. Copt. Arab. Lat. 4. Leidæ, *Cat. B. Golii.*

M.

M. DC. LXV.

Biblia Germanica Lutheri, fol. Wittebergæ.

M. DC. LXXVI.

Oratio Dominica Sinice, 4. Berolini, *Lipſ. B. Sen.*

M. DC. LXXVII.

Epiſtola II. Joannis Syr. Lat. 4. Cizæ.

M. DC. LXXVIII.

Biblia Germanica Lutheri, f. Lipſiæ.

M. DC. LXXXI.

Novum Teſtamentum Luſitanicum, 4. Amſtelodami, *Fabric. B. Gr. IV.*

M. DC. LXXXVI.

Biblia Hungarica, 8. Hebornæ, *Fabric. B. Gr. IV.*

M. DC. LXXXVII.

*Canticum Cantic. Lat. Gall. Guion, 8. Lugduni.

M. DC. LXXXIX.

Biblia Wallica, 8. Londini, *Fabric. B. Gr. IV.*

M. DC. XCIV.

Libri Apocryphi Gr. 8. Francofurti, *Fabr. III.*

M. DC. XCIX.

*Canticum Cant. Gall. Guion, 12. Coloniæ.

M. DCC. III.

Oſeas Hebraice, in 4. Helmſtadii.

* Pſalterium Lat. Gall. Vignier, 12. Pariſiis.

N. Teſtam. German. Hedingeri, 8. Bremæ.

M. DCC. V.

Eccleſiaſtes Germ. Seebachii, 8. Halæ.

M. DCC. VI.

Biblia Germanica Lutheri, 8. Wittebergæ.

Joel Hebraice, 8. Helmſtadii.

N. Teſtam. Germanic. Reizii, 8. Erlangii.

M. DCC. VII.

Biblia Germanica Lutheri, fol. Lipſiæ.

Cap.

Cap. I. Genes. Hebr. Gr. (*V. Fabr. B. Gr. IV.*) 4. Hamburgi.
N. Test. German. Hedingeri, 8. Bremæ.

M. DCC. VIII.

Biblia Latina Seb. Schmidii, 4. Argentorati.
Biblia Germ. Lutheri Vinariensia, f. Norimb.
Biblia Germ. Lutheri, 4. Lipsiæ, 8. Halæ.
Libri Historici V. T Lat. Clerici, fol. Amstelod.
Job Germanice Kortumii, 4. Lipsiæ.

M. DCC. IX.

Biblia Germ. Lutheri, 8. Sondershusæ.
Esaias Germanice Kortumii. 4. Lipsiæ.
N. Testam. Græcum, 12. & 24. Lipsiæ.

Biblia nondum excusa, sed quæ partim sub prelo sunt, partim eidem mox subjicientur:

* Biblia Hebraica, cura Coll. Orient. Halens. Halæ Saxonum.
* Biblia Hebraica van Bashuysen, Hanoviæ.
* Bibl. Hebr. Gr. Germ. Reineccii. Lipsiæ.
Biblia Hebraica Opitii, Kilonii.
* Biblia Latina, Martianay, Parisiis.
* Biblia Danica, Steenbuckii & Vindingii, Hafniæ.
* Biblia Suecica, Jo. Gezelii, Holmiæ.
* B. Russica, cura aliquot Theologorum a M. Duce designatorum; Moscoviæ.
* Libri Historici &c. V. T. Græce, Grabii, Oxonii.
N. Test. Græcum Mill. Kusteri, Amstelodami.
N. Test. Græco Barbarum, Halæ Sax.
N. T. German. 5. versionum, 4. Hamburgi.
N. T. Germ. Luth. Diecmanni, Stadæ.

DELECTUS

DELECTUS
PRÆCIPUARUM
SACRÆ SCRIPTURÆ
EDITIONUM
OCTO ET QUADRAGINTA LINGUIS EXARATARUM.

§.

Biblia *Æthiopica.* Geneſeos capita 4. Æthiop. Lat. Petræi, in 4. Leidæ 1660. Francofurti 1696. 1707.
Ruth Æthiop. Lat. Niſſelii in 4. Leidæ 1660.
Pſalmi & Canticum Canticorum Æthiop. Potken, 4. Romæ 1513.
Iidem Æthiop. Lat. Ludolfi, 4. Francofurti 1701.
Joel, Jonas, Sophonias, Malachias, Æthiop. Lat. Petræi, 4. Leidæ 1660-61.
N. Teſtamentum Æthiopice, 4. Romæ 1548-49.
Idem Æthiop. & Lat. V. *Biblia Polyglotta* 1657.

§.

B. *Anglica* Catholicorum, 2. vol. 4. Duaci 1610.
N. Teſt. 4. Rhemis 1582. fol. Londini 1602.
Idem ex veteri lingua Anglica, 8. Londini 1706.
Biblia Anglica Coverdalii, in folio. Londini 1535.
Biblia Anglica Thomæ Matthæi, fol. Ibid. 1537.

Biblia Anglica Rich. Taverneri, fol. Ibid. 1539.
B. Anglica Tonstalli & Heathi, fol. Ibid. 1549.
Biblia Anglica Genevensia, in fol. Genevæ 1562. Londini 1657.
Biblia Anglica Episcopalia, fol. Londini 1612. Cantabrigiæ 1660.
Pentat &c. Angl. Ainswort, fol. Londini 1634.

§.

Biblia *Anglo-Saxonica*. Heptateuchus & liber Job ex versione Ælfrici, 4. Oxoniæ 1699.
Fragmenta ex V. & N. Testamanto, 4. Lond. 1637.
Psalt. Lat. Saxon. Spelmanni, 4. Londini 1640.
Evangelia 4. Saxonice & Anglice, 4. Ibid. 1571.
Evangelia 4. Anglo-Saxon. 4. Dordrechti 1665.

§.

Biblia *Arabica*. V. *Biblia Polyglotta* 1645. 1657.
Biblia Arabica & Latina, 3. vol. fol. Romæ 1671.
Pentateuchus, studio Th. Erpenii, 4. Leidæ 1622.
Psalmi Arab. Lat. Vict. Scialac, 4. Romæ 1614.
N. Testam. studio Th. Erpenii, 4. Leidæ 1616.
IV. Evangelia Arab. Lat. in folio. Romæ 1591.
Epist. ad Galat. Arab. Lat. Spey, 4. Heidelb. 1583.
Epist. ad Titum Arab. Lat. Antonidæ, 4. Leidæ 1612.
Epist. 3. S. Joan. Arab. Lat. Bedvvelli, 4. Ibid. 1612.
Epist. S. Judæ Arab. Lat. Kirstenii, fol. Breslæ 1611.

§.

Biblia *Armena*, studio Oscan, 4. Amstelod. 1666.
Eadem, studio Theodori Petræi, fol. Ibid. 1670.
† Obadias Armen. Lat. Acoluthi, 4. Lipsiæ, 1680.
Novum Testamentum, 8. Ibidem 1668. 1698.

§.

§.

Biblia *Belgica*, fol. Colon. 1475. Antuerp. 1540.
Eadem revisa à Nic. de Wingh, fol. Lovanii 1548.
Eadem juxta edit. Lat. Clementinam, in folio. Antuerpiæ 1599. 1657.
Novum Testamentum ex versione Corn. Hendrickz, 8. Delphis 1524.
Idem ex versione Gallica Montensi, in 12. Embricæ 1698.
B. Belgica Calvin. 4. Emdæ 1656. fol. Ibid. 1565.
Eadem, fol. Amstel. 1614. Nova, fol. Leidæ 1687.
N. Test. ex versione Vitenhouen, 8. Delphis 1589.
Idem, Christiani Hartsoeker, 12. Amstel. 1680.

§.

Biblia *Berriensia*. Novum Testamentum lingua Berriensi *vulgo* des Basques, Joannis de Liccarague, 8. Rupellæ 1571.

§.

Biblia *Bohemica* Thaboritarum. Venetiis 1506.
Biblia Bohemica, in folio. Pragæ 1549. 1561.
B. Bohem. Lutheranorum, 6. vol. 4. Kralitz 1593.
N. Testamentum Bohemice, 4. *absque loco* 1601.

§.

B. *Chaldaica* V. *B. Polygl.* 1517. 1572. 1645. 1657.
Targum in Chronica, Beckii, 2. vol. in 4. Augustæ 1683.

§.

B. *Croatica*. Psalmi Truberi, 4. Tubingæ 1566.
N. Testam. ex ejusdem versione, 4. Ibidem 1553.

§.

Biblia *Danica* Petri Palladii, fol. Hafniæ 1550.
Eadem recusa à Theologis Hafniensibus, in folio. Ibidem 1589.

Eadem ex versione J.P.Resenii, fol.Ibid. 1647.
Pentat.ex versione Jo.Tausani,8.Magdeb. 1537.
Judices ex versione Tidemanni,8.*absq; loco* 1532.
Psalmi ex vers. Fr. Vormundi, 8. Rostochii 1528.
Psalmi ex versione Chr. Petri, 8. Antuerp. 1528.
Ecclesiasticus ex versione Tausani,8. Magd. 1541.
N. Test. ex versione J. Michaelis, 8. Antuerp. 1529.
Idem ex versione Christ. Petri, 8. Ibidem 1531.

§.

Biblia *Finnica* Æschilli Petræi, fol. Holmiæ 1642.
Eadem ex versione Henr. Florini, 4. Aboæ 1685.
N.T. & Psalmi Mich. Agricolæ, 4. Holmiæ 1648.

§.

†Biblia *Formosana* Evangelia Matthæi & Joannis, lingua Formosana, cum vers. Belgica, 4. Amstelodami 1661.

§.

Biblia *Gallica* Guiarti des Moulins, 2. vol. in fol. Parisiis (1487.)
Eadem, fol. *ex seq. editionibus alterum exemplar.*
Biblia *Jacobi Fabri Stapul.* fol.Antuerp.1530.1534.
B. Lovaniensia, fol. Lovanii 1550, Antuerp. 1578.
Biblia Lovaniensia, in folio. Parisiis 1608. 1621.
Biblia Renati Benoist, in folio. Parisiis 1566.
Biblia Jacobi Corbin, 8. vol. 16. Parisiis 1643.
B. Lud. Isaaci de Saci, 25. vol. 8. Parisiis 1696.
Eadem, 3. vol. 4. Bruxellæ 1700. 2. vol. 4. Parisiis 1701.
Eadem, 3. vol. in folio. Leodii 1702.
Psalmi Jacobi Fabri Stapulensis, 8. Parisiis 1525.
Psalmi Gabrielis de Puisherbaut, 8. Ibidem 1555.
Psalmi Regin. de Beaune, 8. Ibidem 1587.

Psalmi Rodolphi le Maitre, 12. Ibidem 1629.
Psalmi Michaelis de Marolles, 8. Ibidem 1644.
Psalmi ex duplici versione. 12. Ibidem 1671.
Psalmi Francisci Macé, 8. Ibidem 1686.
Psalmi Nicolai Cocquelin, 8. Ibidem 1686.
Psalmi Timoleontis de Choisi, 4. Ibidem 1687.
Psalmi Ludovici du Pin, 12. Ibidem 1691.
Psalmi Jacobi de Melicques, 8. Ibidem 1705.
Psalmi Eustachii le Noble, 8. Ibidem 1706.
Psalmi Philippi Lallemant, 12. Ibidem 1708.
N. Test. Guiarti Desmoulins, fol. Lugduni (1477.)
Nov. Testamentum Jacobi Fabri Stapulensis, 2. vol. 8. Parisiis 1523. in folio. Neocomi 1534.
N. T. Mich. de Marolles, 8. Parisiis 1649. 1655.
N. T. Dion. Amelotte, 8. Parisiis 1666. 12. 1677.
N. Test. Montense, 2. vol. 12. Montibus 1667.
Idem absque notis, 12. Ibid. 1667. 4. Ibid. 1668.
Idem Lat, Gall. 2. vol. in 12. Ibidem 1684. cum figuris 1697.
Novum Testamentum Antonii Godeau, 2. vol. in 8. Parisiis 1668. in 12. Ibidem 1672.
N. T. Pasch. Quesnel, 4. vol. 8. Ibid. 1692. 1699.
N. Test. Rich. Simon, 4. vol. 8. Trevoltii 1703.
N. T. Dom. Bouhours, 2. vol. 12. Paris. 1703. 1704.
Nov. Test. Caroli Huré, 4. vol. 12. Parisiis 1703.
B. Genevensia Olivetani, in folio. Neocomi 1535.
Eadem revisa, 4. Genevæ 1540. Lugduni 1545.
Eadem revisa, 4. Typis Joan. Crispini 1551. fol. Lugd. 1554. 4. Genevæ 1558. fol. Typis Rob. Stephani 1560. fol. Typis Henr. Stephani 1565. fol. Genevæ 1588. 2. fol. in fol. Amstelodami 1669. 1707.

Biblia Sebastiani Castalionis, in fol. Basileæ 1555.
Biblia Joannis Diodati, fol. Genevæ 1644.
Psalmi Ludovici Budé, 8. Genevæ 1551.
N. Testamentum Olivetani, 12. *absque loco* 1539.
N. Testam. Stephani Dolet, 12. Lugduni 1544.
Nov. Testam. Lat. Gall. 8. Basileæ, Badii 1555.
N. T. Genev. 12. Genevæ 1560. 4. Trajecti 1696.
N. Test. Joan. Clerici, 2. vol. 4. Amstelod. 1703.

§.

B. *Germanica*, fol. Norimb. 1477. *vel alia editio.*
Biblia Joan. Dietembergeri, fol. Moguntiæ 1534.
Biblia Joannis Eckii, in folio, *absque anno* 1537. Ingolstadii 1602.
Biblia Casparis Ulembergii, fol. Coloniæ 1630.
Eadem revisa a Theologis Moguntinis, in folio, Moguntiæ 1662.
Novum Testamentum Emseri, in folio. Dresdæ 1527. 8. Lipsiæ 1528.
Bibl. Martini Lutheri, fol. Witteb. 1534-35. 1542. 1545.
Eadem, 2. vol. 4. Ibid. 1546. fol. Tubingæ 1591.
Eadem, a Paulo Ebero recensita, 4. Witteb. 1565.
Eadem, cum expositione Osiandri, in folio. Stutgardiæ 1610.
Eadem Vinariensia dicta, fol. Norimb. 1641.
† Eadem ex recensione Geieri, 4. vol. 4. Luneburgi 1670.
Eadem, cum notis Calovii, fol. Wittebergæ 1682.
Eadem, ex recensione Pretthenii, in fol. Schleusingæ 1684.
† Eadem ex recensione Jo. Diecmanni, 8. Stadæ 1690.

† Job Ren. Andr. Kortumii, 4. Lipsiæ 1708.
Psalmi Adami Reusneri, in 8. Francofurti 1568.
Psalmi Martini Opitii, 12. Luneburgi 1641.
† Ecclesiastes Christ. Seebachii, 8 Halæ, 1705.
Canticum Canticorum Christophori Welhameri, 4. Norimbergæ 1636.
Idem, Ernesti Mulleri, 8. Francofurti 1556.
† Esaias R. A. Kortumii, 4. Lipsiæ 1709.
Sapientia & Eccles. Got. Arnoldi, 8. Halæ 1705.
N. Test. Joan. Adami Loniceri, 8. Francof. 1590.
N. Test. Casp. Triller, 8. Amstelod. 1703.
† N. T. ex recens. Jo. R. Hedingeri 8. Bremæ 1709.
IV. Evangelia &c. Eliæ Schadæi, 8. Argent. 1592.
B. Lutheri ad usum Calvin. fol. Neostadii 1579.
Eadem, 4. Ibidem. 1588. 8. Herbornæ 1595.
Eadem, fol. Casellis 1601. Heidelb. 1617. Basil. 1665.
Biblia Joan. Piscatoris, 4. vol. 4. Herbornæ 1603.
Biblia ex recensione Calvinist. fol. Francof. 1668.
Pentateuchus Mich. Adam, 4. Constantiæ 1544.
Psalmi Rodolphi Gualtheri, 8. Tiguri 1595.
N. Test. Jo. Jac. Breitengeri, in 4. Ibidem 1629.
Idem Joan. Henr. Reizii, 8. Offenbaci 1703.
Biblia Ludovici Hetzeri, in fol. Wormatiæ 1529.
Nov. Testam. Joan. Crellii, 8. Racoviæ 1630.
Idem Joannis Felbingeri, 8. Amstelodami 1660.
Biblia Josephi Athias, fol. Ibidem 1670.
Biblia R. Hhaiim, F. Nathan, 4. Pragæ 1674.
Biblia Jekutiel F. Isaac, 4. Amstelodami 1677.
Biblia Jozel filii Alcesnadar, in fol. Ibid. 1679.
IV. Capita Genes. Judæor. 4. Constantiæ 1543.
Novum Testamentum stylo Judæo-Germanico Mulleri, 4. Francofurti 1700.

§.

Biblia *Gothica*. IV. Evangelia. V. Eadem Anglo-Saxonica.

§.

Biblia *Græca*, in fol. Venetiis 1518. Basileæ 1545. Romæ 1587.

Eadem, Francofurti 1597. Parisiis 1628. 4. Londini 1653. † Lipsiæ 1697. in fol. Oxonii 1707.

Psalmi, fol. Mediolani 1481. 4. Venetiis 1486.

Aldi *absq; anno*, 8. Oxoniæ 1678. 4. Romæ 1685.

N. T. Gr. Lat. Erasmi, fol. Basileæ 1516. 1519. 1522. 1527. 1535. 1570. 1659. 4. Tubingæ 1618.

N. Test Gr. 4. Haganoæ 1521. 8. Parisiis 1534.

N. T. Gr. R. Stephani 1546. 1549. 1550. 1551. 1568.

N. Testam. Græcum, 12. Genevæ, Crispini 1553.

N. Testamentum Gr. Lat. Bezæ 1563. 1565. 1580. 1582. 1589. 1598.

N. Testam. Gr. Lat. Bezæ, fol. Cantabrigiæ 1642.

Nov. Testam. Gr. 8. Antuerpiæ, Plantini 1572.

Idem, 16. Typis Henrici Stephani 1576. 1587.

Idem, 4. Genevæ 1619. Wittebergæ 1622.

Idem, 16. Leidæ, Elzevirii 1624. 1633. 1648.

Idem, 24. Amstelod. Blaeu 1633. 8. Lond. 1633.

Idem, in fol. Parisiis 1642. 12. Argentorati 1645.

N. T. Gr. Lat. Erasmi Schmidii, fol. Norib. 1658.

N. Testam. Gr. 8. Oxonii 1675. fol. Lond. 1703.

Idem, studio Joannis Millii, in fol. Oxonii 1707.

† Idem, ex nova recensione Lud. Kusteri in fol. Amstelodami 1709.

Evang. Matthæi Gr. Belgice, 4. Amstelod. 1693.

Epistolæ D. Pauli Gr. Lat. in 8. Venetiis 1533.

§.

Biblia *Barbaro-Græca*, liber Job. V. Idem Hebraice 1576.

N.

N. Testam. 4. Genevæ 1638. 12. Londini 1703.

§.

Biblia *Hebraica*, fol. Soncini 1488. Pisauri 1494.
Biblia Rabbinica, fol. Venetiis 1518. 1526. 1549. Basileæ 1619.
Biblia Hebraica, 4. Venetiis Bombergi 1518. 1521. 1528. 1533. 1544.
B. Hebr. Lat. Munsteri, in fol. Basileæ 1535. 1546.
B. Hebr. R. Stephani, 4. Paris. 1544. 16. 1546.
Biblia Hebr. Plantini, 4. 8. 16. Antuerpiæ 1566.
Bibl. Hebr. Lat. Ariæ Montani, fol. Ibidem 1584.
Biblia Ebræa Eliæ Hutteri, in fol. Hamburgi 1587.
B. Hebr. studio Judæor. 4. 8. 16. Francof. 1555.
B. Hebr. cum notis Hispanicis, 4. Venetiis 1631.
Biblia Hebraica Manasseh ben Israel, 4. Amstelodami 1635.
Bibl. Hebr. R. Jacob Lumbroso, 4. Venetiis 1639.
Biblia Hebraica R. Joseph Athias, 8. Amstelodami 1661. 1667.
†Biblia Hebraica ex recensione Jablonski, 4. Berolini 1699. B. Hebr. ex recensione E. van der Hooght, 2. vol. 8 Amstelodami 1705.
Pentat. Hebr. Chald. 4. 1490. fol. Ulyssip. 1497.
Pentat. & 5. Meghilloth, 4. Constantinopoli.
Idem Hebraice & Latine, in 4. Venetiis 1551.
Iidem cum triplici Targum, in 8. 1591. 1614. in 4. 1640.
Pentateuchus Hebraicus cum duplici Targum, in folio, Amstelodami 1671.
Genesis Hebr. Lat. Joannis Elai Terseri, 8. Upsaliæ 1652.

Prophetæ priores Hebraice, Kimhi, in fol. Soncini 1486.
Psalmi Hebr. Lat. Jo. Coccei, 16. Franeck. 1646.
Psalmi 24. Hebr. Lat. Guidacerii, 8. Parisiis 1541.
Cantic. Cant. Hebr. Lat. ejusdem, 4. Ibid. 1531.
Ruth & Threni Hebr. Lat. Justiniani, 4. Ib. 1520.
Ecclesiastes Hebr. Ital. de Pomis, 8. Venet. 1571.
Job Hebraice & Barbaro Græce, 4. CPli. 1576.
Job Hebr. Lat. Jo. H. Hottingeri, 8. Tiguri 1689.
Liber Tobiæ Hebraice, 4. Constantinopoli 1517.
Idem Hebr. Lat. in 4. Isnæ 1542. Basileæ 1542.
N. Testam. Hebr. Eliæ Hutteri, 12. Lond. 1661.
IV. Evang. Hebr. Hotaris, 4. Nodenburgi 1660.
Eadem Hebr. Lat. Joan. B. Jonæ, fol. Romæ 1668.
S. Matthæus Hebr. Lat. Munsteri, fol. Basil. 1537.
Idem Hebr. Lat. Joan. Merceri, 8. Parisiis 1555.
Epistola ad Hebræos Hebr. Lat. in 4. Compluti 1526. 8 Basileæ 1582.
Eadem Hebr. Friderici Alberti Christiani, 4. Lipsiæ 1676.

§.

Biblia *Helvetica*, in folio Tiguri 1529. 1531. 1545. 4. Ibidem 1552.
Eadem, fol. Ibid. 1580. 1596. Nova, fol. Ibid. 1667.

§.

B. *Hibernica* ex versione King, 4. Londini 1685.
Eadem, charactere Latino, in 8. Londini 1685.
N. Testam. Guill. Dornwillii, 4. Dublini 1602.
Idem literis Anglo-Saxonicis, 4. Londini 1681.

§.

Biblia *Hispanica* Cassiodori de Reyna, 4. 1569. in folio. Amstelodami 1602. Judæorum, in fol. Ferrariæ 1553. Pentat.

Pentat. Manasseh ben Israel, 8. Amstelod. 1645.
Idem R. Joseph Franci Serrani, 4. Ibidem 1695.
Psalmi, in 4. *vetustissima editio*, in 8. Lugduni 1550. in 8. Venetiis 1557. Judæorum, in 12. Amstelodami 1628.
Epistolæ & Evangelia de Montesino 1512. Bercinone 1601.

N. Test. Francisci Enzinas, 8. Antuerpiæ 1543.

§.

Biblia *Hungarica* Georgii Laldi, fol. Viennæ 1626.
Eadem Casparis Caroli, 4. Hanoviæ 1608. fol. Francofurti 1608.
N. Testamentum ejusdem, 12. Amstelod. 1646.

§.

Biblia *Illyrica*, Evangelia Cassii, 4. Romæ 1640.

§.

Biblia *Indica* Joan. Eliot, 4. Cantabrigiæ 1663.
Nov. Testam. lingua Indica, 12. Londini 1646.

§.

B. *Islandica* Gutbr. Thorlaci, fol. Holmiæ 1584.
Eadem recognita, 2. vol. fol. Holæ Island. 1637.

§.

Biblia *Italica* Nic. de Malermi, fol. Venetiis 1471.
Eadem, in folio. Venetiis 1477. *vel alia editio*.
Biblia Antonii Brucioli, fol. Venetiis 1532. 1541.
Biblia Santis Marmochini, fol. Venet. 1538. 1546.
Liber Geneseos Petri Aretini, in 8. Ibidem 1538.
Psalmi Silvii Phileti, in 4. Ibidem 1524.
Psalmi Pelegrini Heri, 4. Ibidem 1573.
Psalmi Italice, in 8. Parisiis 1616.
N. Testam. Zach. Florentini. 8. Venetiis 1542.
B. ex versione Brucioli revisa, in 4. Genevæ 1562.

B. Jo-

B Joannis Diodati, 4. Genevæ 1607. fol. 1641.
N. Testam. Maximi Theophili, 16. Lugd. 1551.
Idem, in 8. Ex officina Fabii Tudeschi 1560.
Proverbia a Judæis translata, 4. Venetiis.
Ecclesiastes Davidis de Pomis, 8. Ibidem 1578.

§.

Biblia *Lapponica*, sc. Psalterium, Proverbia, Ecclesiastes, Siracides, &c. Tornæi, in 8. Holmiæ 1648. Pericopæ Evangel. 8. Ibid. 1664.

§.

Biblia *Latina*, fol. Moguntiæ 1462. Romæ 1471.
Eadem, fol. *absque loco* 1473. 4. Placentiæ 1475.
Eadem, fol. Norimbergæ 1475. Parisiis 1576.
Eadem, fol. Venetiis 1476. fol. Neapoli 1476.
Eadem, fol. Basileæ 1477. fol. Lugduni 1479.
Eadem, fol. Coloniæ 1479. fol. Ulmis 1481.
Eadem, fol. *absq. loco* 1481. fol. Antuerpiæ 1487.
Biblia cum postillis Lirani, in fol. Coloniæ 1480. Argentorati 1492.
Biblia cum glossa ordinaria, fol Norībergæ 1493. Parisiis 1589. Antuerpiæ 1634.
Biblia emendata per Augustinum de Monte Ulmi, 8. Venetiis 1497.
Biblia emendata per Albertum Castellanum, fol. Lugduni 1506.
Biblia revisa per Joannem de Gradibus, in folio, Ibidem 1521.
Biblia Rob. Stephani, fol. Parisiis 1528. 1532. 1540.
Biblia ejusdem, 8. Parisiis 1545. 3. vol. in folio. (*Geneva*) 1557.
Biblia cum scholiis Joannis Benedicti, in folio, Parisiis 1541. 1573.

Biblia

Biblia cum ſcholiis Iſidori Clarii, in folio. Venetiis 1542. 1557.
Biblia ex emendatione Joannis Hentenii, in fol. Lovanii 1547.
Biblia fol.Lugd.Gryphii 1550.fol.Francof. 1566.
Biblia recognita a Theol.Pariſ.fol.Pariſiis 1573.
B.emendata a Theol.Lovan.fol.Antuerp. 1583.
B.Lat. ex duplici verſione,fol.Salmanticæ 1584.
Biblia ex emendatione Sixti V.fol.Romæ 1590.
Biblia ex recognitione Clementis VIII. in folio. Romæ 1592.
Eadem,fol.Antuerpiæ 1603.8 Coloniæ 1630.
Biblia Lat.Gall.Lovanienſia, fol. Pariſiis 1615.
Biblia variarum translationum,fol. Venetiis 1609. Antuerpiæ 1616.
B.cum notis Petri Lanſſelii, fol. Antuerpiæ 1624.
B.cum notis Joan.Haræi,fol.Antuerpiæ 1630.
B.cum notis Steph.Menochii, fol. Coloniæ 1630.
Bibl.cum notis Jacobi Tirini,fol.Antuerpiæ 1632.
Biblia cum notis Jacobi Gordoni,fol.Pariſiis 1632.
Biblia in folio.Pariſiis,e Typographia Regia 1642 4. Ibidem 1653.
Biblia Magna Joan.de la Haye,fol.Pariſiis 1643.
Biblia Richeliana,16.Pariſiis,Martin 1656.
Biblia Maxima Jo.de la Haye, fol. Pariſiis 1660.
Biblia cum chronologia,fol. Pariſiis, Vitré 1662.
Biblia cum notis Jo.du Hamel,fol.Pariſiis 1706.
Pſalter.quintuplex Fabri,fol.Pariſiis 1509.1515.
Pſalterium ex duplici verſione, 8. Oliva Roberti Stephani 1556.
Pſalt.Lat.Ambroſianum,fol.Mediolani 1557.
Pſalter.emendatum a Lindano,8. Coloniæ 1576.

Pſal-

Psalterium Romanum Jos. Cari, Romæ 1663. 1683.
Psalterium ex duplici versione, 8. Parisiis 1691.
N. Test. Lat. 16, Parisiis, Simonis Colinæi 1523.
Idem, Parisiis, Roberti Stephani 1541. 1543. 1545.
Idem cum scholiis Isid. Clarii, 8. Venetiis 1541.
Idem cum scholiis Jo. Benedicti, 8. Parisiis 1543.
Idem 2. vol. 12. Parisiis, e Typogr. Regia 1649.
Biblia Latina ex recensione Osiandri, in fol. Norimbergæ 1524.
Biblia Lat. Vulgata revisa, 8. *absque loco* 1535.
Eadem emendata a Pellicano, fol. Tiguri 1538.
Eadem, in 8. Lugduni, Tornæsii 1554. in folio. Ibidem 1556.
Eadem versibus distincta, 8. Typis Stephani 1555.
Eadem, 8. Lugduni, Antonii Vincentii 1555.
B. Lucæ Osiandri, fol. Tubingæ 1592. 1600. 1635.
Pentateuchus &c. ex recensione Lutheri, in fol. Wittebergæ 1529.
Idem ex recognitione Strigelii, 8. Lipsiæ 1566.
Psalmi ex revisione Lutheri, 8. Wittebergæ 1529.
Psalmi IV. translationum, 8. Argentorati 1545.
Psalmorum Decapla Joannis Viccars, in folio. Londini 1655.
Novum Testamentum Henrici Hammondi, fol. Amstelodami 1698.
N. Test. & Psalmi Tachygraphice, 32. Londini.
Biblia ex Hebræo Pagnini, in 4. Lugduni 1528. in folio 1542.
Biblia Latina Tigurina, in folio Tiguri 1543.
Biblia Sebast. Castalionis, fol. Basileæ 1551. 1573.
Biblia Tremellio-Juniana, in folio. Francofurti 1579. Londini, 1593 Francofurti 1596, Genevæ 1617. Hanoviæ 1624.

Biblia Joannis Piscatoris, fol. Herbornæ 1645-58.
Biblia Thomæ Malvendæ, fol. Lugduni 1650.
Biblia Sebastiani Schmidii, 4. Argentorati 1696.
Biblia Thomæ de Vio Cajetani, fol. Lugd. 1639.
Pentateuchus &c. Joannis Clerici, in folio. Amstelodami 1696. 1708.
Quidam Libri Veteris Testamenti ex diversorum interpretatione. V. *Supra cap.* 4. *pag.* 718. *& seq. Ex singulo Interprete seligenda est saltem prima editio.*
Job ex variis 7. Interpretibus V. *ibidem pag.* 720.
Psalmi ex 25. Interpretibus. V. *ibidem pag.* 721.
Biblia Latina ex Chaldæo. Targum Onkelosi, ex versione Pauli Fagii, in folio. Argentor. 1546.
Targum Hierosolymitanum Francisci Taylor, 4. Londini 1649.
Targum XII. Prophetarum Joannis Merceri, 4. Parisiis 1559.
Targum libri Job, Victorii Scialac, in 8. Romæ 1618.

Plurimæ Versiones Latinæ ex linguis Orientalibus sub his linguis recensentur.

Biblia Latina ex Syro. Evangelium secundum Joannem ex versione Martini Chemnitii, in 4. Lipsiæ 1573.
Epistola ad Romanos Christophori Crinesii, 4. Wittebergæ 1612.
Epistola ad Hebræos Matthæi Galeni, in 8. Duaci 1578.
Biblia Latina ex Arabico. Evangelium S. Joannis ex versione Pauli Tarnovii, 4. Rostochii 1619.

Acta

Acta & Epistolæ Apostolorum Francisci Junii, 8. Francofurti 1596.

Biblia Latina ex Græco, cura Cratandri, in 4. Basileæ 1526.

Genesis Joannis Oecolampadii, 8. Basileæ 1523.

Psalmi Ottomari Luscinii, 8. Augustæ 1524.

Psalmi Joannis Loniceri, 8. Francofurti 1560.

Quidam Libri ex Græco. V. *supra cap.* 4. p. 749.

Novum Testamentum ex recensione Deloeni, in 4. Londini 1540.

Novum Testamentum Pagnini, Thomæ de Vio, Castalionis, Schmidii. V. *Biblia Latina ex Hebræo.*

Novum Testamentum Erasmi, Bezæ, Piscatoris. V. *idem Græce.*

§.

Biblia *Lettica* Joannis Fischeri, 4. Rigæ 1689.

§.

Biblia *Lithuanica* Chylinski. Londini 1660.

§.

Biblia *Lusitana*, Psalmi quidam, 8. Parisiis 1563.

†Nov. Testam. Barthol. Heynen & Jo. de Vooght, 4. Amstel. 1681.

§.

Biblia *Malaica*, Genesis Browverii. Amst. 1662.

Nov. Test. ex ejusdem versione. Ibidem 1668.

Matthæus & Marcus Alb. Ruyl, 4. Ibidem 1638.

Lucas & Joannes Joannis van Hasel, 4. Ib. 1646.

IV. Evangelia & Actus Heurnii, in 4. Oxonii 1677.

§.

Biblia *Persica*, Pentat. V. *Idem Polyglot.* 1546.

Idem

Idem & IV. Evangelia. V. *Biblia Polyglotta* 1656.
IV. Evangelia Wheloci, in folio. Londini 1657.

§.

Biblia *Polonica* Jacobi Wuieki, fol. Cracoviæ 1599.
Eadem Hieronymi Leopolitani, in 8. Hanoviæ 1608.
Biblia Polonica Lutheran. 8. 1596. Gedani 1632.
Biblia Polonica Socinian. in folio. Brestiæ 1563.
Eadem à Budnæo examinata, in 4. Zaslavii 1572.
Nov. Testamentum Polonice, fol. Thorunii 1585.
Novum Testamentum Valentini Smalcii, in 12. Racoviæ 1620.

§.

Bibl. *Polyglotta* Complutensia 1517. Antuerp. 1572. Vatabli 1586. Wolderiana 1596. Hutteriana 1599. Parisiensia 1645. Londinensia 1657.
Pentat. Tetraglottus, fol. Constantinopoli 1546.
Alter Tetraglottus, in fol. Ibidem 1547.
Octaplus Psalterii, Justiniani, fol. Genevæ 1516.
Psalmi Tetraglotti Potken, in fol. Coloniæ 1518.
Psalterium sextuplex, 8. Lugduni, Gryphii 1530.
Psalterium quintuplex Joannis Draconitidis, fol. Wittebergæ 1565.
Psalt. sextuplex Gerschovii, fol. Rostochii 1643.
Psalmi x. Tetragl. Meibomii, fol. Amstelod. 1698.
Novum Testamentum Triglotton Tremellii, fol. *Genevæ* 1569.
Idem XII. linguis Hutteri, fol. Norimbergæ 1599.
Idem Tetraglotton Hutteri, 4. Norimbergæ 1605.
N. Test. Gr. Lat. Gall. Bezæ, 8. Genevæ 1528.
Nov. Testam. Gr. Lat. Gall. 8. Montibus 1673.
N. Test. Gall. Angl. Belgice, 8. Amstelod. 1684.

IV.Evangelia Gothice, Islandice,&c. in 4. Holmiæ 1671.
Oratio Dominica plus C. Linguis,in 4. Londini 1700.

§.

Biblia *Pomeranica*, in 4. Bardi 1588.

§.

Biblia *Rhætica* Jacobi Antonii Vulpii, in folio. Schuolæ 1657.
Psalmi ex versione Chiampel,in 8. Basileæ 1606.
Ecclesiasticus Lucii Papæ,12.Tiguri 1628.
N.Test. Jacobi Biffrun,8. 1560. Pesclavii 1607.
Nov.Test.Joannis Gritti,8. Basileæ 1640.
Nov. Test.Lucii Gabrielis, 8. Ibidem 1648.

§.

Biblia *Ruthenica*,in folio. Ostrovii 1581.
Biblia Russica,in folio. Moscuæ 1663.
Psalterium Ruthenicum, 4.Venetiis 1658.
Novum Testamentum, fol. *absque loco & anno.*
Idem denuo translatum,8.Vilnæ 1623.
Idem ex nova versione,8.Moscuæ 1702.

§.

Biblia *Samaritana*.Pentat. V. *B. Polygl.* 1645. 1657.

§.

Biblia *Saxonica ante Lutherum*, fol. Lubecæ 1493.
Biblia Saxonica Joannis Bugenhagii,in folio. Ibidem 1533.
Eadem revisa a Woldero,fol. Hamburgi 1596.

§.

†Biblia *Sinica*, Oratio Dominica Andr. Mülleri.4. Berolini 1676.

§.

Biblia *Slavica*. Psalterium, 4. Romæ 1621.

Idem

Idem recognitum, 8. Ibidem 1648.

§.

Biblia *Suecica* FF. Nericiorum, fol. Holmiæ 1541.
Eadem revisa a Joanne Rudbeckio, in folio. Ibidem 1618.
Eadem cum præfatione Benzelii, fol. Ibid. 1703.
Psalmi Jacobi Ulphonis, in 4. 1510.
Psalmi Petri Michaelis, 8. Rostochii 1574.
Psalmi Petri Joannis Gothi, 8. Ibidem 1597.
Novum Testamentum Amundi Laurentii, in 4. Holmiæ 1550.

§.

Biblia *Syriaca*. V. *Biblia Polygl.* 1645. 1657.
Psalmi Syriace & Arabice, fol. in Libano 1610.
Psalmi Syr. Lat. Th Erpenii, 4. Leidæ 1625.
Psalmi Syr. Lat. Sionitæ, in 4. Parisiis 1625.
N, Testam. cura Widmanstadii, 4. Viennæ 1555.
Nov. Testam. cura Trostii, 4. Cothenis 1621.
Novum Testamentum studio Gutbirii, in 8. Hamburgi 1663.
† Nov. Test. studio Leusdenii & Car. Schaaf, in 4. Leidæ 1708.
Epistolæ IV. Syriace Pocockii, 4. Leidæ 1630.
Apocalypsis Syriace Ludovici de Dieu, in 4. Ibidem 1627.

§.

Biblia *Turcica*. Novum Testamentum G. Seaman, 4. Oxoniæ 1666.

§.

Biblia *Valacha*. Nov. Testam. typis editum.

§.

Biblia *Vendica* G. Dalmatini, fol. Witteb. 1584.

Matthæus & Marcus Tremellii, Budissinæ 1670.
Epist. ad Rom. & ad Galatas, 8. Ibidem 1693.

§.

Biblia *Virginiana.* V. *Biblia Indica.*

ſ.

Biblia *Wallica* Guillelmi Morgan, in folio. Londini 1620.
Psalterium Wallicum, 4. Londini 1588.
Novum Testamentum Richardi Davies, 4. Londini 1567.

SERIES CHRONOLOGICA

PRIMARUM TOTIUS SACRI CODICIS EDITIONUM IN QUALIBET LINGUA.

Biblia Latina . .	1462	B. Danica .	1550
B. Italica . .	1471	B. Hispanica .	1553
B. Belgica .	1475	B. Polonica .	1563
B. Germanica .	1477	Biblia Ruthenica	1581
B. Gallica . .	1487	B. Islandica .	1584
B. Hebraica .	1488	B. Venedica .	1584
B. Bohemica .	1506	B. Wallica .	1588
B. Valentina .	1515	B. Pomerana .	1588
B. Græca .	1517	B. Hungarica .	1608
B. Chaldaica .	1518	B. Finnonica .	1642
B. Anglica .	1535	B. Syriaca .	1645
B. Suecica .	1542	B. Arabica . .	1645

B.

B. Rhætica .	1657	B. Armenica .	1666
B. Lithuana .	1660	B. Hibernica .	1685
B. Virginiana .	1665	B. Lettica . .	1685

† *Bibl. Germanicorum prima editio quo anno prodierit, non adeo certum exploratumque est, ut ex illis, quæ supra cap. IX. hac de re disputantur, facile patet. Quod si exemplari Lipsiensis subscriptioni fides habenda sit, annus 1467. ei assignari debet.*

INDEX
CODICUM MANUSCRIPTORUM
IN HOC SYLLABO CONTENTORUM.

Polyglotti . .	11.	Coptici . . .	45.
Hebraici . .	110.	Græci . .	380.
Hebr. Samarit. . .	14.	Latini . .	100.
Chaldaici . .	4.	Gallici . .	40.
Syriaci . . .	61.	Italici . . .	6.
Samaritani . .	1.	Hispani . .	2.
Æthiopici . .	22.	Romanenses . .	15.
Arabici . .	110.	Gothici . .	3.
Persici . . .	34.	Germanici . .	12.
Turcici . . .	3.	Belgici . . .	4.
Armeni . .	8.	Anglo-Saxonici .	26.

Anglici	80.	Hibernici	7.
Slavici	10.		
Bohemici	3.	Summa	1110.

† *His a Domino le Long memoratis Codicibus in nova hac editione accessere:*

Hebraici	11.	Græci	8.
Hebr. Samarit . . .	3.	Latini	1.
Syriaci	1.	Germanici	3.
Arabici	5.	S.	32.

SYSTEMA LINGUARUM ET DIALECTORUM IN QUAS CONVERSA EST S. SCRIPTURA.

LINGUÆ ORIENTALES.
LINGUÆ EUROPEÆ.
LINGUÆ AMERICANÆ.

ORIENTALES.

A. Hebraica & congeneres dialecti.
- 1. Hebraica.
- 2. Chaldaica.
- 3. Syriaca.
- 4. Samaritana.
- 5. Arabica.
- 6. Æthiopica.

B. Persica.

C.

C. Turcica.
D. Armena.
E. Georgiana.
F. Coptica.
G. Malaica.
H. Sinica.
† I. Formoſana.

EUROPEÆ.

A. 1. Græca vetus
2. Barbaro-Græca.

B. Latina ejusque propagines.
1. Latina.
2. Gallica.
3. Italica.
4. Hiſpanica.
5. Romanenſes.
a. Pedemontana.
b. Provincialis.
c. Catalana.
d. Rhætica.
e. Valacha.

C. Gothica ſeu priſca Teutonica ejusque ſorores.

1 Gothica.
2 Teutonica.
3. Saxonica.
4. Helvetica.
5. Belgica.
6. Danica.
7. Suecica.
8. Saxonica vetus.
9. Anglica.

D. Slavica & conſonantia idiomata.

1. Slavica.
2. Bohemica.
3. Polonica.
4. Ruthenica.
5. Croatica.
6. Venedica.

E. Aliæ linguæ Europeæ.
1. Islandica.
2. Wallica.
3. Hibernica.
4. Berrienſis.
5. Eſthonica.
6. Lithuanica.
7. Finnica.
8. Lapponica.
9. Hungarica.

AMERICANÆ.

A. Mexicana.
B. Mixteca.
C. Virginiana.

INDEX VERSIONUM BIBLICARUM ALPHABETICUS,

juxta linguas in quas tota S. Scriptura vel aliqua ejus pars conversa est; Versiones sublestæ aut dubiæ fidei asterisco notantur.

Æ*Gyptiaca*, tempore S. Antonii.

Æthiopica, Anonymi; * alia tempore Apostolorum; * alia ex lingua Arabica; Ludov. de Azevedo.

Anglica, * Anonymi, anni 1290. Henr. Ainsvvort; Henr. Broughton; Milesii Coverdale; Duaceni Collegii; Episcopalis; Genevensis; Antonii Gilbie; Joan. King; Thomæ Matthæi; * Regin. Peacock; Jo. Pervie; Regia sub Jacobo I.; Remensis Collegii; Rich. Rolle; * Rich. Rolle; Taverner; Jo. Trevisæ; Guill. Tyndall; Ambr. Usserii; Jo. Wiclefi; * Jo. Wiclefi.

Anglo-Saxonica, Anonymi; * alia sub Æthelstano Rege; Ælfrici; Alfredi; * Alfredi; Adelmi; Vener. Bedæ; * Ven. Bedæ; * Eadfridi.

Arabica, Anonymorum ex Hebræo & ex Græco; * alia ante Hieronymi tempora; Abulbircat; Abusaidi; Hareth F. Senan; * Joannis Hispalensis; Missionariorum in Aleppo; Nesjulaman

man; Sergii Risii; Saadiæ Gaonis; * Saadiæ Gaonis.

Armena, Anonymi; * alia tempore S. Joan. Chrysostomi; * Mesropæ; Moysis Grammatici & Davidis Philosophi; Barthol. Parvi & Joan Angeli.

Belgica. Anonymi; Adami Boreel; Joannis Cornelii; Christ. Hartsoeker; Corn. Heidrickst; Jac. Merland; Theologorum anni 1637. Jo. Vitenhoue, Nicol. van Winghe.

Berriensis, Joan. de Licarrague.

Bohemica, Anonymi; Lutheranorum; Thaboritarum.

Britannica vetus, Rich. Davies; Guillelmi Morgan.

Cambrica, V. *Britannica vetus*.

Castellana, V. *Hispana*.

Catalana.

Chaldaica, Anonymorum, Hierosolymitana; Jonathanis; Josephi Cæci; Onkelosi; Pseudo-Jonathanis.

Coptica.

Croatica, Anonymi; alia studio Joannis Ungnadii, scilicet Primi Truberi.

* *Dalmatica* S. Hieronymi.

Danica, And. Bredalini; Jo. Michaelis: Petri Palladii & aliorum; Christ. Petri; Pauli Resenii; Ivari Stubæi; Jo. Tausani; Petri Tidemanni; Jonæ Turonis; Francisci Vormundi.

Dano-Saxonica Færmanni & Ovveni.

Finnica, Mich. Agricolæ; Henr. Florini; Eschili Petræi.

† *Formosana* Dan. Gravii.
* *Francica* seu Germanica vetus tempore Caroli Magni.
Gallica, Anonymi veteris; Joannis Adam; Dion. Amelotte; Steph. de Ansa; Franc. Aurat; Regin. de Beaune; Corn. Bonav. Bertrami; Ren. Benoist; Jac. Ben. Bossuet; Domin. Bouhours; Lud. Budé; Car. le Cene; Tim. de Choisy; Joan. le Clerc; Nic. Cocquelin; Phil. Codurci; Jac. Corbin; Jac. Descoutures; Joan. Desmarest; Guiarti des Moulins; Jo. de Sy; Jo. Diodati; Steph. Dolet; * Anton. Dufour; Lud. Ellies Du Pin; Jac. Fabri; Cl. Fleury; Joan. Gagnæi; Arm. de Gerard; Joan. le Grand; Ant. Godeau; Petri Gorse; Car. Huré; Phil Lallemant; Nic. de Leuse; Ant. le Maitre; Isaaci le Maitre; Rod. le Maitre; Mich. de Marolles; Mich. Mauduit; Jac. Melicque; Eust. le Noble; Petri Roberti Olivetani; * Nic. Oresmi; Rad. de Praelles; Guill. de Puisherbault; * Jo. de Rely; Rich. Simon; Valdensium; Fr. Veron; Joan. du Vignay.
Georgiana.
Germanica vetus, Anonymi; Matthiæ van Beheim; * Rabani Mauri; Notkeri; * Otfridi.
Germanica seu super. Saxoniæ, Anonymi; Mart. Buceri; Jo. Dietembergeri; Jo. Eckii; Hieron. Emseri; Jo. Loniceri; Mart. Lutheri; Phil. Melanchthonis; Adami Reisneri.
Germanica inferioris Saxoniæ, Anonymi; Joan. Bugenhagii; alia jussu Bugslavi XIII.
Germanica recens, Gottfr. Arnoldi; Joan. Brei-

Breitingeri; Joan. Crellii; Jer. Felbingeri; † Ren. Andr. Kortumii; Phil. Hassiæ Lantgravii; Moguntinorum anni 1662; Mart. Opitii; Jo. Piscatoris; Amandi Polani; Jo. Henr. Reizii; † Christ. Seebachii; Jo. Sauberti; Casp. Trilleri; Gasp. Ulembergii; Christ. Wellhameri.

Germanica Judæorum, Mich Adam; Rud. Bernardi; Lud. Hetzeri; R. Hhaiim F. Nathan; R. Jacob F. Bounam; Jekutiel F. Isaac; Josephi Athiæ; Jozel F. Alcesnadar; Andr. Mulleri; R. Salomonis F. Jacob Kets; Eliæ Schadæi.

Gothica Vlphilæ.

Græca * ante Alexandrum M. * alia sub Philadelpho ex Chaldæo; * alia sub Ptolemæo Lago; * alia a xxx. alia a v. hominibus facta; * alia sub Herode magno; alia * ex Pentateucho Samaritano; * Apollinarii; Aquilæ; Hug. Broughtoni; Editio v. vi. vii.; * Eusebii Cæsariensis; * Hesychii; * S. Jacobi; * Luciani Martyris; Georgii Mayr; * Origenis; Patrophili; Sophronii; Symmachi; * Theodori Antiocheni; Theodotionis.

Græca vulgaris & Barbara, Judæorum Constantinopolitanorum; Maximi Calliupolitani; R. Mosis F. Eliæ Pobian.

Hebraica, Anonymorum; Dominici Hierosolymitani; Eliæ Hutteri; Sim. Jatumæi; Joan. Bapt. Jonæ; Jo. Kemper; Jo. Leusden; R. Levi ben Gerson, Georgii Mayr; R. Schem Tobh Sciprut.

Helvetica, versio vetus anni 1529. nova anni 1667. Rod. Gualteri; Leonis Judæ.

Hibernica

Hibernica, Anonymi; Guill. Dornvvillii: Jo. Kernæi; King.

Hispana, Anonymorum,* alia ſub Alphonſo Rege Caſtellæ;* alia ſub Joanne II. Rege Legionenſi;* Alphonſi V. Aragoniæ Regis; *R. Davidis Kimhhi; Joan. Enſinas; R. Joſeph Franci Serrani; Judæorum Conſtantinopolitanorum & Ferrarienſium; Ludovici Legionenſis; Manaſſeh ben Iſrael; de Monteſino; Jo. Perez; Alph. Remon; Caſſ. de Reyna.

Hungarica, Caſp. Caroli; Georgii Kaldi; Steph. Szanti.

Illyrica Barth. Caſſii.

Indica Joannis Eliot.

Islandica Gutbrandi Thorlaci.

Italica Anonymi.* alia juſſu Sixti V.; Petri Aretini; Petri Arriegheti; Auguſtini Auguſtini; Antonii Brucioli; R. Davidis de Pomis; Joannis Diodati; Pelegrini Heri; Santis Marmochini; Franciſci Perotti; Silvii Philetti; Maximi Theophili; * Jac. de Voragine; Zachariæ Florentini.

Lapponica Joannis Tornæi; Olai St. Graanii.

Latina ex Hebræo, Rod. Agricolæ; Al- ·ſi de Zamora; Ben. Ariæ Montani; Julii Bar occii; Guill. Badvelli; Theod. Bibliandri; Jac. olducii; Mart. Buceri; Jo. Bugenhagii; Se. Caſtalionis; * Iſid. Clarii; Jo. Clerici; Jo. Cocceii; Ant. Corani; Jo. Draconitidis; Joan. Druſii; Adami Eſton; Pauli Fagii; * Pauli Fagii; Felicis Pratenſis; Fr. Forerii; Wolfg. Franzii; Jo. Friſii; Agathi Guidacerii; Hadriani Cardinalis;

Vig.

Vig. Happelii; Conr. Heresbachii; S. Hieronymi; Jo. Henr. Hottingeri filii; Laur. Humphredi; Steph. Isaaci; Leonis Judæ; Franc. Junii; Aug. Justiniani; Rod. Magistri; Georgii Majoris; Th. Malvendæ; Jannotii Manetti; Marci Meibomii; Phil. Melanchthonis; Joan. Merceri; Henr. Molleri; Sebast. Munsteri; Jo. Oecolampadii; Hieron. Oleastri; Santis Pagnini; Conr. Pellicani; Joan. Piscatoris; Andr. Plati; Christ. Ravii; Joan. Reuchlini; Joan. Sartorii; Seb. Schmidii; Joan. Jac. Schudt; Pauli a Schutten; Rob. Shirvvode; * Rob. Shirvvode; Joan. Elai Terseri; Imman. Tremellii; * Franc. Vatabli; Thomæ de Vio Cajetani; Jodoci Willichii; Ulrici Zvvinglii.

Latina ex Chaldæo, Alphonsi de Zamora; And. de Leon; Ben. Ariæ Montani; Bern. Baldi; Julii Bartoloccii; Friderici Beckii; Ant. Cevalerii; Adriani Chilion; Sam. Clerici; Petri Costi; Pauli Fagii; Gilb. Genebrardi; S. Hieronymi; Joan. Merceri; Conr. Pellicani; Arn. Pontaci; Joan. Quinquarborei; Erasmi Osvvaldi Schreckenfuschii; Franc. Taylor; Jo. Terentii; Imman. Tremellii.

Latina ex Syro, Andreæ de Leon; Edm. Castelli; Christoph. Cellarii; Ludov. de Dieu; Abrahami Ecchellensis; Thomæ Erpenii, Balthazaris Etzelii; Guid. Fabricii; Eduardi Pocockii; Sergii Risii; Gabr. Sionitæ; Imm. Tremellii.

Latina ex Samaritano, Christoph. Cellarii; Jo. Morini.

Latina

Latina ex Æthiopico, Christoph. Burcklinij Edm. Castelli; Dudleii Loftusii; Jo. H. Michaelis; Jo. Georgii Nisselii; Th. Petræi.

Latina ex Arabico, Jo. Antonidæ; Guill. Bedwelli; Abr. Ecchellensis; Th. Erpenii; Fr. Junii; Petri Kirstenii; Sergii Risii; Vict. Scialac; Gabr. Sionitæ; Rutgeri Spey.

Latina ex Persico, Sam. Clerici; * Andr. Deusingii; Thomæ Hyde; Abr. Wheloci.

Latina ex Armeno, Andr. Acoluthi; Dudleii Loftusii.

Latina ex Græco, Anonymi auctoris antiquæ vulgatæ; Ben. Ariæ Montani; Cl. Baduelli; Jo. Balivi; Matthæi Bergii; Theod. Bezæ; Burgundionis; Jo. Camerarii; Seb. Castalionis; Petri Cholini; Jo. Cocceii; Complutensium DD. Rod. Dosma; Jo. Drusii; Desid. Erasmi; Jac. Fabri; S. Hieronymi; Sim. Jatumæi; Fr. Junii; Jo. Loniceri; Ottomari Luscinii; Janotii Manetti; Andr. Masii; Petri Nannii; Jo. Oecolampadii; Erasmi Schmidii; Seb. Schmidii; Nic. Selnecceri; Vict. Strigelii; Jo. de Vergara; Christ. Wellhameri.

Latina ex Germanico, Justi Jonæ; Steph. Vigilii.

Lettica Samuelis Boguslai; Joan. Fischeri.

Lithuanica. V *Lettica*.

Lusatica. V. *Vendica*.

Lusitana * Anonymi, jussu Joannis I. Lusitaniæ Regis; alia recentior.

Malaica Dan. Brouwerii; Jo. van Hasel; Justi Heurnii; Alb. Corn. Ruyl.

Mexicana Didaci de S. Maria, Lud. Rodriguez.

Mixteca

Mixteca Arn. a Bisaccio; Bened. Ferdinandi.

Moscovitica Anonymi; alia jussu Basilii Ducis Ostroviæ; Ernesti Gluck; Vilnensium Monachorum.

Normanno-Saxonica.

Norrana. V. ***Islandica.***

Pedemontana.

Persica Anonymorum; Carmelitæ Lusitani; Jesuitarum quorumdam; Judæorum Constantinopolitanorum.

Polonica, jussu Reginæ Hedvigis; Sim. Budnæi; Mart. Janicii; Joannis Leopolitani; Lutheranorum anni 1596. Pinczovianorum; Justi Rabi; Valent. Smalcii; Jac. Wuieki.

Pomeranica. V. ***Germanica inferioris Saxoniæ.***

Provincialis. V. ***Catalana & Pedemontana.***

* *Punica*, tempore S Augustini.

Rhætica sive lingua Grisonum, Jac. Biffrun; Jac. Dorta; Lucii Gabrielis; Joan. Gritti; Ant. Vulpii.

Romanensis V. ***Catalana, Pedemontana, Provincialis, Rhætica, Walacha.***

Punica. V. ***Islandica.***

Ruthenica. V. ***Moscovitica.***

Samaritana.

Saxonica Vetus. V. ***Anglo-Saxonica,*** * alia jussu Ludovici I. Imperatoris.

Saxonica. V. ***Germanica.***

Scotica.

Sinica, Ludovici Buglivii; Emanuelis Dias; Jacobi Rho.

Slavica S. Cyrilli; alia. V. ***Bohemica, Croatica,***

ca, *Dalmatica*, *Illyrica*, *Polonica*, *Ruthenica*, *Sorabica* *seu* *Vendica*.

Sodovensis Insulæ.

Sorabica. V. *Vendica*.

Suecica, * jussu S. Brigittæ; Laur. Andreæ; Ægid. Aurelii; Petri Joan. Gothi; Jo. Gezelii; Amundi Laurentii; Jo. Magni; Petri Michaelis; Olai & Laur. Petri; Jo. Rudbeckii; Jac. Ulphonis.

Syriaca * tempore Salomonis; * alia sub Abgaro Rege; Anonymi ex Hebræo; Anonymi ex Græco; * Thomæ Heraclensis; * Mar Abba; *B. Marci.

Teutonica vetus. V. *Germanica*.

Turcica Ali Beig; alia studio Jo. Ungnadii.

Valacha.

Valentina.

Vendica, Adami Bochorits; Georgii Dalmatini, Michaelis Frencelii; Pauli Prætorii & aliorum; Porschvvicensis cujusdam Pastoris.

Virginiana. V. *Indica*.

Wallica. V. *Britannica*.

INDEX

INDEX ALPHABETICUS AUCTORUM

Qui sacrarum Literarum versionem aliquam, potiores illarum editiones, Harmoniam Evangelicam, Concordantias Bibliorum & Variantium Lectionum Collectiones in lucem emiserunt.

In quo uniuscujusque nomen, cognomen, patria, Religionis cultus, munia, dignitas primaria indicantur: quos labores in S. Scripturam susceperint, quo vixerint anno, aut quo fuerint fato functi, annotatur.

ABbot, (Georgius) Anglus Surriensis, apud Guilfordiam natus, Theologiæ Doctor & Professor Oxoniensis, Archiepiscopus Cantuariensis (*obiit* 1633.) V. *Anglicani Interpretes.*

Abraham Usque vulgo *Oschi*, Lusitanus, Judæus, (*claruit* 1553.) in excudendis Bibliis Hispanicis Ferrariæ editis industriam patefecit *pag.* 151. II. *partis.*

Abulbircat, ab aliis *Abulbaracat*, Syrianus, Bassorensis, ex Judæo Muhammedanus, Medicus, translationis Arabicæ Pentateuchi author a

quibusdam habitus, quæ tamen genuinus est Abusaidi fœtus. *p.*229. 1.*partis.*

Abusaidus Samaritanus (*claruit* 1070.) Pentateuchum ex Hebræo-Samaritano in linguam Arabicam convertit, notasque adjecit. *p.*228. 1. *partis.*

Acoluthus (Andreas), Silesius, Vratislaviensis, Luther. In Regia Societate Scientiarum Borussico-Brandenburg. Socius, Ling. Orient. Prof. in Gymnasio Elizabethano nec non Archi-Diac. & Sen. in templo Bernhardin. Vratislav. (*obiit* 1704.) Obadiæ prophetiam ex Armeno Latine expressit. *p.*283. 1. *partis.*

Adam (Joannes), Gallus, Lemovicensis, Jesuita (*obiit* 1684.) Psalmos ex Latino Gallicos fecit. *p.*62. 11. *partis.*

Adam (Michael) civis Tigurinus. Judæus ad Christianismum conversus (*claruit* 1550.) Pentateuchum Mosis & libros historicos Veteris Testamenti in Germanicam linguam transtulit. *p.* 262. 11. *partis.*

Adeodatus. V. *Joan. Diodati.*

Adrianus. V. *Hadrianus.*

Ægyptiaca Bibliorum interpretatio tempore S. Antonii Eremitæ. *p.* 284. 1 *partis.*

Ælfricus sive *Alfricus*, Anglus, Abbas Malmesburiensis, Archiepiscopus Cantuariensis (*obiit* 1006.) quosdam S. Scripturæ libros Anglo-Saxonice vertit. *p.* 303. 309. 11. *partis.*

Ælius Antonius Nebrissensis. V. *Antonius Nebrissensis.*

Æneas

Æneas (Joannes) Bohemus Calvin. senior (*obiit* 1594.) V. *Bohemi Theologi.*

Agellius (Antonius), Neapolitanus, Surrentinus, Theatinus, trium ling. Hebr. Gr. Latinæ peritus, Episcopus Acernensis (*obiit* 1608.) Bibliorum Gr. & Latinorum editioni Romanæ multum laboravit. *p.* 409. 627. I. *partis.*

Aglionbie (Joannes), Anglus, Anglicanus, Th. Dr. Oxoniensis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Agricola (Conradus) Germ. Luther. Typographus Norimbergensis (*vixit* 1610.) Concordantias Bibliorum Germanicas reddidit auctiores. *pag.* 410. II. *partis.*

Agricola (Michael) Nylandia-Finno, Luther. Episcopus Aboensis (*obiit* 1556.) Psalterium & Novum Testamentum lingua patria donavit. *p.* 372. II. *partis.*

Agricola (Rodolphus), Frisius, in vico Bafflon prope Groningam natus, Syndicus Groninganus (*obiit* 1485.) non tam versionem Psalmorum confecit, quam pensum solvit suo præceptori. *p.* 679. I. *partis.*

Ainswvorth (Henricus), Anglus, Separatista (*claruit* 1612.) Pentateuchum, Psalmos, & Canticum Canticorum ex Hebraica lingua in Anglicam convertit. *p.* 336. II. *partis.*

Alanus (Guillelmus) vulgo *Allen*, Anglus, Lancastriensis S.R.E. Cardinalis (*obiit* 1594.) Novum Testamentum cum aliis Anglice vertit 1582. & ad reformationem editionis Vul-

gatæ Latinæ a Gregorio XIV. deputatus est. *p.* 627. I. *partis p.* 321. II. *partis.*

Alberus (Er.) Variscus, Calvin. Harmoniam Evangelicam concinnavit. *p.* 377. II. *partis.*

Albrecht (Joannes) Germ. Luth. (*vixit* 1666.) varias 4. Evangeliorum Syriacorum lectiones collegit. *p.* 422. II. *partis.*

Alcuinus (Flaccus) sive *Albinus*, Anglus, Eboracensis, Cœnobii S. Martini Turonensis Abbas (*obiit* 804.) sacros codices Latinos jussu Caroli Magni ejus discipuli manu sua exaravit. *pag.* 537. I. *partis.*

Aldelmus Durotellus, seu Blandunius Kenredi filius & Inæ Occident. Anglorum Regis ex patre nepos, Latine & Græce doctissimus, Shireburnensis Præsul (*obiit* 709.) Psalterium in linguam Anglo-Saxonicam transtulit juxta Baleum. *p.* 299. II. *partis.*

Alenius (Julius), Italus, Brixiensis, Jesuita, Confucius Occidentis apud Sinas dictus (*obiit* 1649.) Vitam Christi, Passionem & Mortem ex 4. Evangelistis Sinice descripsit. *p.* 377. 2. *partis.*

Alesius (Joannes) Juvanensis (*obiit* 1575.) Harmoniam IV. Evangelistarum contexuit. *p.* 377. II. *partis.*

Alexandrina Biblia Polyglotta. *p.* 44. I. *partis.*

Alfredus seu *Alvredus* Magnus, Anglorum Rex, Grammaticus, Philosophus, Rhetor &c. (*claruit* 890.) Psalterium Davidicum in idioma Saxonicum transferre aggressus est, quin &

& aliis Scripturæ libris manum eum admovisse Baleus scribit. *p.* 300. II. *partis.*

Ali Beigh, antea vocatus *Bobowski*, Polonus, è Christiano Muhammedanus, *Tergjuman Bashi* sive Primarius Interpres Muhammedis IV. Turcarum Imperatoris (*claruit* 1660.) Biblia Turcice reddidit. *p.* 275. I. *partis.*

Alphonsus V. sapiens dictus, Arragoniæ Rex (*obiit* 1458.) versionem Proverbiorum Salomonis Hispanicam confecit. *p.* 144. II. *partis.*

Alphonsus Alvares de Toledo, Hispanus, Toletanus, (*claruit* 1513.) librum Job una cum Gregorii Magni moralibus in sermonem Hispanicum traduxit.

Alphonsus, Hispanus, ex Judæo Christianus, Medicus Complutensis, linguæ Hebr. peritissimus (*claruit* 1515.) *Complutenses Doctores.*

Alphonsus de Zamora, Hispanus, Judæus conversus, in Hebraicis literis multum versatus, (*claruit* 1515.) Targumim Onkelosi, Jonathanis, Josephi Coeci & aliorum in Latinum, sicut & Epistolam Pauli ad Hebræos in Hebraicum sermonem transtulit. V. *Complutenses Doctores.* *p.* 14. 731. 732. 733. 734. I. *partis.* *p.* 424. II. *partis.*

Amama (Sixtinus) Frisius, Calvin. literarum sacrar. Prof. Franekeranus (*obiit* 1629.) dissertationem de *Keri* & *Chetib* sive de variis lectionibus Hebr. codicum conscripsit. *p.* 419. II. *partis.*

Amelotte (Dionysius), Gallus, Santo, Th. Dr. Congregationis Oratorii Presbyter (*obiit*

 1678.

1678.) Novum Testamentum è Latino Gallicum fecit, composuitque Evangelicam Harmoniam .*p*. 72. 377. II. *partis*.

Ammonius, Saccas dictus, Philosophus Alexandrinus, Origenis Magister (*obiit* 230.) harmoniam 4. Evangelistarum composuit. *p*. 378. II. *partis*.

André (J.) Gallus (*vixit* 1670.) historiam seu Concordiam Evangelicam confecit. *p*. 378. II. *partis*.

Andreas Asulanus, Italus, socer Aldi Manutii Typographus Venetus (*claruit* 1518.) Græcam LXX. Interpretum editionem procuravit. *p*. 403. I. *partis*.

Andreas de Leon, Zamorensis, ex Clericis Regular. Minor. (*vixit* 1640.) universam Vet. Test. Chaldaicam paraphrasim & Novum Testamentum Syriacum in Latinam linguam transfudit : Polyglotta quoque Biblia typis edenda tentavit. *p*. 4. 161. 184. 732. 734. 735. I. *partis*.

Andreas (Laurentius), Suecus, Luther. Archidiaconus Upsaliensis (*claruit* 1526.) Novum Testamentum jussu Gustavi I. Suecorum Regis sermone Suecico donavit. *pag*. 298. II. *partis*.

Andrewes (Lancelottus), Anglus, Londinensis, Anglicanus, Th.Dr. Episcopus Vintoniensis (*obiit* 1626.) V. *Anglicani Interpretes*.

Angli Puritani, sc. Miles Coverdale, Christ. Goodman, Anton. Gilbye, Th. Sampson, Guill. Cole, & Guill. Wittinghamus (*claruerunt* 1560.)

1560.) versionem S. Scripturæ in Anglicum idioma Genevæ confecerunt. *p*. 327. 11 *partis*.

Anglica, Biblia Polyglotta. V. *Londinensia*.

Anglicani Interpretes (*claruerunt* 1612.) jussu Jacobi I. Magnæ Britanniæ Regis verterunt: *Pentateuchum & libros Josue, Judicum, Ruth & quatuor Regum*, Lancelott. Andrevvs, Joan. Ovverall, Adrianus Sarravia, Barth. Clarke, Jo. Laisfield, Guill. Leigh, Guill. Burgley, Joan. King, Th. Thompson, Cl. Bedvvel: *Binos libros Chronicorum, Jobum, Psalmos, Proverbia, Canticum Canticorum & Ecclesiasten*, Eduardus Liveleius, Guill. Richardson, Laur. Chaderton, Guill. Dillingham, Andrevvs, Th. Harrison, Rich. Spalding, & Th. Binck: *Prophetas omnes*, Jo. Harding, Jo. Raynold, Th. Holland, Rich. Kilbye, Miles. Smith, Rich. Brette, Fairclovve: *Libros Deutero-canonicos*, Jac. du Port, Guill. Brainthvvait, Jo. Radclyffe, Ward Eman, Andr. Dovvnes, Jo. Boyse, Ward: *Quatuor Evangelia, Actus Apostolorum & Apocalypsim*, Th. Ravius, Georg. Abbot, Rich. Eedes, Th. Thompson, Henr. Savill, Jo. Perrin, Ravens, Joan. Harmar (*vel* Joan. Agliombie, Leon. Hutten): *Epistolas Pauli & Canonicas*, Barlovve, Georg. Hutchenson, Joan. Spencer, Fenton, Rabbet, Rob. Sanderson, Dackius. Milesius Smith una cum Thoma Bilsono omnium pensa recognovit. *p*. 330. 11. *partis*.

Ansa (Stephanus de) *aliis* de *Emsa*, Gallus, Sacerdos Lugdunensis (*claruit* 1180.) pluri-

mos S. Scripturæ libros in linguam vernaculam seu Gallicam, studio & impensis Petri Valdi, transfudit. *p*.2. II. *partis*.

Anschel Judæus Germanus (*vixit* 1584.) Concordantias Bibliorum Hebræo-Germanicas edidit. *p*.399. II. *partis*.

Antonides (Joannes), Westfrisius, Alcmarius, Calvin. Arabice doctus (*claruit* 1612.) Epistolam Pauli ad Titum ex Arabico sermone in Latinum transtulit. *p*.742. I. *partis*.

Antonius Nebrissensis, *vulgo* de Lebrixa, Hispanus ex cognominis sui oriundus oppido, 3. ling. peritus, primus Academiæ Complutensis Prof. (*obiit* 1522.) V. *Complutenses Doctores*. *p*. 14. I. *partis*.

Antuerpiensia Biblia Polyglotta. V. *Regia Biblia*.

Appollinarius junior, Laodicenus Episcopus, Hæresiarcha, (*vixit* 370.) quosdam S. Scripturæ libros non soluta oratione, sed versibus Græcis reddidit, ideo inter translatores non recensendus. *p*.327. I. *partis*.

Aquila, Ponticus, ex Christiano Judæus, (*claruit* 128.) primus post LXX. Interpretes Bibliorum Hebræorum Græcam versionem aggressus est. *p*.302. I. *partis*.

Aquinus (Philippus), Gallus, Avenionensis, ex Judæo Christianus, Hebr. literarum Prof. Parisiensis (*obiit circa annum* 1650.) V. *Parisiensia Biblia Polyglotta*.

Arator (Stephanus) V. *Szantus*.

Arias (Benedictus) Montanus, Hispanus, Hispalen-

palensis, ling. Lat. Gr. Hebr. & Chald. sciens, Th. Dr. Ordinis S. Jacobi Eques, & Sacerdos (*obiit* 1611.) Bibliorum Polyglottorum Antuerpiensium editionis curam omnem consumpsit; Latinam Paraphrasis Chaldaicæ libri Esther translationem confecit; sacrorum librorum a Pagnino conditam sive ex Hebræo, sive ex Græco ad verbum expendit, librumque edidit de Masora. *p.*20.409.702. I. *partis. pag.* 419. 2.*partis.*

Arlottus, Tuscus, oriundus a Prato, Minorita, (*claruit* 1290.) Concordantias Bibliorum juxta quosdam invenit. *p.* 404. II. *partis.*

Arnauld (Antonius), Parisinus, Th. Dr. Sorbonicus (*obiit* 1694.) V. *Montensis versio.* Author esse creditur Concordiæ Evangelicæ anno 1653. typis editæ. *p.*75.378.II.*partis.*

Arrighettus (Maurus), Italus, Florentinus, Dominicanus (*claruit* 1570.) Psalmos Hebræos in linguam Etruscam transtulit. *p.* 121. II. *partis.*

Athias (Josephus), Judæus, Amstelodamensis Typographus, (*claruit* 1667.) Biblia Hebraica characteribus nitidissimis, Hispanica, Germanica & Anglicana in lucem edidit. *p.* 116. I. *partis. p.*159.271.336. II. *partis*

Augustinus Augustini, Italus (*claruit* 1595.) Psalmos septem Pœnitentiales Italicos fecit. *p.* 134. II. *partis.*

Aurat (Franciscus), Gallus, Presbyter (*vixit* 1689.) Canticum Canticorum Gallice vertit & edidit. *p.* 64. II. *partis.*

Aurelius (Ægidius) , Suecus, Upsaliensis, Luther. Syndicus Holmiensis (*claruit* 1647.) Psalmos septem pœnitentiales Suecice conversos in publicum emisit. *p.* 298. II. *partis*.

Azevedo (Ludovicus de), Lusitanus, ex oppido Chaves, Jesuita (*obiit* 1634.) Novum Testamentum Anhamarica lingua, quæ Curialis est in Æthiopia, donavit. *p.* 258. I. *partis*.

† *Althoferus* (Christophorus) Germ Hersbruccensis, Luther. Theol. D. & Prof. Altdorfinus, tandemque Superintendens Culmbacensis, (*obiit* 1660.) Harmoniam Evangelistarum concinnavit. *pag.* 377. II. *partis*.

B *Aasius* (Joannes) senior, Suecus, Smalandus, Luther. Episcopus Wexoniensis (*obiit* 1649.) Harmoniam Evangelicam ordinavit. *p.* 379. II. *partis*.

Baduellus (Claudius) , Gallus, Calvin. Philologus, Prof. Nemausensis (*claruit* 1567.) libros quos Protestantes vocant Apocryphos e Græco Latine juxta editionem Complutensem edidit in Bibliis Latinis A. 1557. a Rob. Stephano excusis. *p.* 664. I. *partis*.

Balbus (Bernardinus) , Urbinas, LL. Lat. Gr. & Orientalium peritus, Guastallæ Abbas (*obiit* 1617.) Paraphrasin Onkelosi Latinam fecit. *p.* 732. I. *partis*.

Ballivus (Joannes) *vulgo* Bailly, Gallus, Apamæus, Novum Testamentum in Latinum idioma transtulit ex Græco. *p.* 748. I. *partis*.

Bar (Ludovicus de), Gallus, Senonensis, Subdiaconus Apostolicus (*vixit* 1591.) Passionem Christi e quatuor Evangelistis contexuit. *p.* 379. II. *partis.*

Barlovius Anglus, Episcopus Lincolniensis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Barradius (Sebastianus), Olyssiponensis, Jesuita, Th. & facr. literarum Prof. (*obiit* 1615.) in Concordiam & historiam Evangelicam a se digestam commentatus est. *p.* 379. II. *partis.*

Bartoloccius (Julius) de Celleno, Etruscus, Congr. S. Bernardi reformatæ, Lingu. Hebr. Prof. in Collegio Neophytorum Romæ, & S. Sebastiani ad Catacumbas Abbas (*obiit* 1687.) librum Tobiæ ex Hebræo & Canticum Canticorum ex Chaldæo Latinitate donavit. *p.* 138. 736. I. *partis.*

Basaccio (Arnaldus), Gallus, Minorita, Evangelia & Epistolas totius anni in linguam Indicam convertit. *p.* 375. II. *partis.*

Baudartius (Guillelmus), Belga, Deysanus, Calvin. Snecanæ Ecclesiæ in Frisia Pastor (*obiit* 1640.) V. *Belgici Interpretes.*

Baynus (Rodolphus), Anglus, Cantabrigiensis, Cathol. 3. ling. peritus, lingu. Hebr. Prof. Parisiensis (*obiit* 1560.) novam Proverbiorum versionem Latinam a se confectam commentariis suis adjunxit. *p.* 728. I. *partis.*

Beaune (Reginaldus de), Gallus, Turonensis, linguæ Lat. & Gr. peritissimus, Archiep. Bituricensis (*obiit* 1605.) Psalmos Davidis Gallice reddidit. *p.* 61. II. *partis.*

Beaupore

Beauport (Benjaminus), Gallus , Minorita, (*vixit* 1560.) Monotessaron Evangelicum confecit. *p.* 379. II. *partis.*
Beauxamis (Thomas), Parisinus, Carmelita (*obiit* 1589.) Concordiam Evangelicam disposuit. *p.* 379. II. *partis.*
Becillus (Cæsar), Italus , Urbinas, Presbyter Congregationis Oratorii de Urbe (*claruit* 1630.) Connexionem Evangeliorum fecit. *p.* 379. II. *partis.*
Beckius (Matthias Fridericus), Germ. Suevus, Kaufburæ natus, Luther. ling. Orient. & Europæarum peritus , Augustanæ Ecclesiæ Minister (*obiit* 1701.) Targum utriusque libri Paralipomenon in Latinum convertit. *p.* 737. I. *partis.*
Beckmannus (Detlevius), Tondera-Holsatus, Luther. Pastor Hamburgensis (*obiit* 1684.) Historiam D. N. J. C. ex quatuor Evangelistis scripsit. *p.* 379. II. *partis.*
Beda Venerabilis , Anglus Northanimbræus, Monachus & Presbyter , utriusque linguæ peritus (*obiit* 735.) Evangelium S. Joannis , non autem universam sacram Scripturam in linguam Saxonicam convertit. *p.* 300. II. *partis.*
Bedell (Guillelmus), Anglus , in Essexia natus, Anglic. 3. ling. peritus , Episc. Kilmoriensis in Hibernia (*obiit* 1642.) Biblia per King Hibernice versa recognovit *p.* 369. 370. II. *partis.*
Bedwellus (Guillelmus) , Anglo-Saxo, Halinsburgiensis, Anglic. ling. Orient. peritus (*claruit* 1612.) Abdiam ex Hebræo , & Epistolam Pauli

Pauli ad Coloſſ. itemque Epiſtolas Joannis ex Arabico ſermone in Latinum idioma tranſtulit. *p.* 730. 742. *& addenda* 1. *partis.*

Bebeim (Matthias von), Germanus (*claruit* 1343) quatuor Evangelia Germanice vertit. *p.* 183. II. *partis.*

Beliſem (Antonius), Gallus, Calvin. (*claruit* 1537.) Pſalmos Gallice vertit. *p.* 110. II. *partis.*

Bellarminus (Robertus), Etruſcus, de Monte Politiano, Jeſuita, Th. Mag. Archiepiſcopus Capuanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1621.) Bibliorum Latinorum Vulgatæ editionis juſſu Clementis adfuit recognitioni eorumque præfationem ſcripſit. *p.* 625. 628. I. *partis.*

Bellegarde (Franciſcus de), Gallus, Presbyter Nannetenſis, Ex-Jeſuita (*vivit*) Libros Sapientiales in Gallicum ſermonem tranſtulit. p. 63. II. *partis.*

Benedicti (Petrus), Suecus, Canonicus Lincopienſis, Joanni Magno Upſalienſi Archiepiſcopo a ſacris (*claruit* 1534.) Novum Teſtamentum ex Latino Suecice reddidit. *p.* 299. II *partis.*

Benedictus (Joannes), Normannus, Vernolii natus, Th. Dr. Navarræus (*obiit* 1573.) Biblia Latina Vulgatæ editionis recenſuit, ſcholiiſque illuſtravit. *p.* 595. 652. I. *partis.*

Benoiſt (Renatus) Gallus, Andegavenſis, Th. Dr. Pariſienſis, S. Euſtachii Paſtor (*obiit* 1598.) Biblia Gallica a Genevenſibus edita caſtigavit, & fidei Catholicæ reddere conſona tentavit. *p.* 53. 68. II. *partis.*

Ben-

Benzelius (Ericus Erici), Suecus, Upfalienfis, Luther. 3. ling. peritus, Academiæ patriæ Bibliothecæ Præfectus (*vivit*) Gothicam Evangeliorum verfionem in linguam Latinam tranftulit. *p.* 172. II. *partis*.

† *Bergius* (Matthias) Germ. Brunsvicenfis, Luther. Ethicæ Profeffor Altorfinus (*obiit* 1592.) Latinam fententiarum Siracidæ feu Ecclefiaftici translationem ex Græco adornavit. *p.* 440. 750. I. *partis*.

Bernardus (Radulphus), Germanus (*vivit*) Novum Teftamentum Judæo-Germanicum literis Hebraicis confcripfit. *p.* 272. II. *partis*.

Bertramus (Bonaventura Cornelius), Gallus, Picto, Thoarfenfis, Calvin. ling. Lat. Gr. Hebr. Chald. & Syriacæ peritus, Th. Prof. Laufannenfis (*obiit* 1594.) inter Revifores Bibliorum anno 1588. Genevæ editorum primus adfuit. *p.* 104. II. *partis*.

Besnier (Petrus), Gallus, Turonenfis, Jefuita, plurimarum ling. tam Orient. quam vulgarium peritus (*obiit* 1705.) Gallicam Novi Teftamenti verfionem a Dominico Bouhours concinnatam cum 14. linguarum verfionibus contulit atque recenfuit. *p.* 86. II. *partis*.

Besse (Petrus de), Gallus, Th. Dr. Parifienfis, Regi Galliæ a concionibus (*obiit* 1639.) Biblia Gallica Lovanienfia cum textu Latino Editionis Vulgatæ edidit an. 1608. & Concordantias UtriusqueT. Latinas emendavit. *p.* 52. 409. II. *partis*.

Betuleius

Betuleius (Xiſtus), Suevus, Memmingenſis, Luther. ling. Lat. & Græcæ peritus (*obiit* 1554.) Novi Teſtamenti Concordantias Græcas confecit. *p.* 402. II. *partis.*

Beyerlinck (Laurentius), Belga, Antuerpianus, Eccleſiæ patriæ Cathedralis Canonicus & Archipresbyter (*obiit* 1627.) Biblia Latina variarum Translationum in lucem emiſit. *p.* 634. I. *partis.*

Beza (Theodorus), Gallus, Heduus, Vezelius, Calvin. ling. Græcæ & Lat. peritus, Th. & Paſtor Genevenſis (*obiit* 1605.) Latinam ex Græco ſermone verſionem Novi Teſtamenti adornavit, Gallicam vero una cum Joanne Calvino caſtigavit. *p.* 470. 754. I. *partis p.* 100. 103. 113. II. *partis.*

Bibliander (Theodorus), Helvetius, natus Epiſcopocellæ, 3. ling. peritus, Th. Prof. & Miniſter Tigurinus (*obiit* 1564.) octo ultima capita Ezechielis, Danielem, Jobum, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum & 48 Pſalmos ex Hebræo Latine vertit, extremamque verſioni Tigurinæ manum impoſuit. *p.* 688. 731. I. *partis.*

Biffrun (Jacobus), Rhætus, Engadina, Calvin. (*claruit* 1560.) Novum Teſtamentum ſermone patrio donavit. *p.* 164. II. *partis.*

Bignay (Joannes du), *aliis* du Vignay, Gallus, ex ordine Hoſpitalitatis S. Jacobi de Altopaſſu (*claruit* 1306.) precibus Reginæ Joannæ Ducis Burgundiæ, Philippi Valeſii Uxoris, Epiſto-

Epiſtolas & Evangelia totius anni in Gallicum idioma tranſtulit. *p.* 36. II *partis.*

Bilſonus (Thomas), Anglus, Vintoniæ natus, Anglic. Th. Pr. Oxonienſis, Epiſcopus Wigornienſis (*obiit* 1616.) V. *Anglicani Interpretes.*

Bing (Thomas), Anglus, linguæ Hebraicæ Prof. Cantabrig. (*claruit* 1612.) *Anglicani Interpretes.*

Blois (Joannes de), Gallus, Dominicanus, Pſalterium Gallice reddidit. *p.* 34. II. *partis.*

Bochoritz (Adamus), Carneolus, Labacenſis, Luther. (*claruit* 1584.) Biblia in linguam maternam convertit. *pag.* 363. II. *partis.*

Boeclerus (Johannes Henricus), Germanus, Cronhemio-Francus, Luther. hiſt. & eloq. Prof. Argentoratenſis, Conſiliarius Cæſareus & Comes Palatinus (*obiit* 1672.) Novi Teſtamenti Græci editionem ex antiquiſſimo codice manuſcripto vulgavit. *p.* 493. I. *partis.*

Bogermannus (Joannes), *alias* Boyerman, Belga, Calvin. Th. Dr. & Prof. Franekeranus, Eccleſiæ Leovardienſis Antiſtes, Synodi Dordracenæ Præſes (*obiit* 1640.) V. *Belgici Interpretes.*

Bohemi Theologi, Albertus Nicolai, Lucas Helicæus, Joannes Æneas, Georgius Wetterus, Eſaias Cæpolla, Joannes Ephraimus, Paulus Jeſſenius, Joannes Capito, Calviniani, ſacros codices e fontibus Hebraicis & Græcis in linguam Bohemicam converterunt,

ab

ab anno 1579. ad annum 1593. *pag.* 350. II. *partis.*

Bombergus (Daniel), Belga, Antuerpienſis, Cathol. linguæ Hebr. peritus, Typographus Venetus (*obiit* 1549.) plurimas, easque correctiſſimas ſacri codicis editiones ope quorumdam Judæorum in lucem dedit. *p.* 100. I. *partis.*

Bootius (Arnoldus), Belga, Calvin. 3. ling. peritus, Medic. Dr. (*obiit* 1650.) Epitomen Concordantiarum Græcarum N. Teſt. ſcripſit. *p.* 402. II. *partis.*

Boreel (Adamus), Zelandus, Mennonita, 3. ling. peritus (*obiit* 1666.) Evangelium Græce cum Belgica ſua verſione imprimi curavit. *p.* 510. I. *partis. p.* 286. II. *partis.*

Boſſuet (Jacobus Benignus), Gallus, Divionenſis, Th. Dr. Navarræus, Epiſcopus Meldenſis (*obiit* 1704.) Gallicam Apocalypſeos interpretationem confecit. *p.* 89. II. *partis.*

Bouhours (Dominicus), Gallus, Pariſinus, Jeſuita, (*obiit* 1702.) N. Teſtamentum ex Vulgata Latina in Gallicum idioma tranſtulit. *p.* 86. II. *partis.*

Boulduc (Jacobus), Gallus, Pariſinus, Capucinus, 3. ling. peritus (*obiit* 1650.) librum Job ex Hebræo Latine vertit. *p.* 720. I. *partis.*

† *Bourgheſius* (Joannes), Hanno, Profeſſor Duacenſis (*claruit* 1629.) Hiſtoriam & Harmoniam Evangelicam tabulis & quæſtionibus explicatam dedit. *pag.* 379. II. *partis.*

Boyse (Joannes), Anglus, Sudovolgiensis, Anglicanus, Ecclesiæ Eliensis Canonicus, (*obiit* 1640.) V. *Anglicani Interpretes.*

Braintbvvait (Guillelmus), Anglus, Socius Collegii Emmanuelis Cantabrigiæ (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Brancatius (Laurentius) de Laurea, Italus, Minorita, S. R. E. Cardinalis, (*obiit* 1693.) Concordiam ex quatuor Evangelistis contexuit. *p.* 380. II. *partis.*

Bredalinus (Ericius Andreas), Danus, Gutopia-Langelandus, Episcopus Nidrosiensis (*obiit* 1672.) Danicam Canticorum Biblicorum translationem prælo commisit. *p.* 291. II. *partis.*

Breitingerus (Joannes Jacobus), Germanus, Tigurinus, Calvin. Templi majoris Antistes (*obiit* 1646.) Novum Testamentum Græcum lingua Helvetica donavit. *p.*264. II. *partis.*

Brentius (Joannes), Germanus, Suevus, Wilæ oppido natus, Luther. Theologus, Præpositus Stutgardianus, (*obiit* 1570.) Librum Job ex Hebræo Latinum fecit. *p.* 719. I. *partis.*

Brettus (Richardus), Anglus, Londinensis, Anglicanus, linguæ Græcæ & omnium Orient. peritus, Th. Dr. Oxoniensis (*obiit* 1637.) V. *Anglicani Interpretes.*

Bristous (Richardus) *vulgo* Bristovv, Anglus, Vigorniensis, Th. Dr. & Pr. Duacensis (*obiit* 1582.) versioni Anglicanæ Novi Testamenti Rhemis editæ operam impendit. *p.* 321. II. *partis.*

Broeckvvey (Antonius), Belga , Noviomagus, Minorita, (*obiit* 1541.) breve ſcripſit Evangeliorum monoteſſaron. *p*. 380. II. *partis*.

Broughtonus (Hugo) , Anglus, Wallenſis, natus Oldenburgi, Calvin. Theologus (*obiit* 1612.) Anglicanam Jobi & Viſionum Danielis verſionem publicavit. *p*. 336. 337. II. *partis*.

Browuerius (Daniel) Belga , Calvin. V. D. Miniſter (*claruit* 1688.) Geneſim ac Novum Teſtamentum in linguam Malaicam tranſtulit. *p*. 297. 298. I. *partis*.

*Bruciol*ı (Antonius) Etruſcus , Florentinus (*claruit* 1540.) Biblia ex Hebræo & Græco textu , vel ut aliis placet, ex verſione Latina Pagnini in linguam Tuſcicam convertit. *p*. 115. II. *partis*.

Bruin (Florentius de), Belga, Calvin. (*claruit* 1690.) Harmoniam Evangeliſtarum Belgice ſcripſit. *p*. 380. II. *partis*.

Brunius (Melchior), Germanus, D. Martini Parochus Colonienſis (*claruit ante annum* 1590.) Bibliorum Germanicorum novam verſionem aggreſſus.eſt. *p. 178. II. partis*.

Brunnerus (Leonardus) , Germanus , Luther. (*vixit* 1548.) Concordantias Bibliorum Germanicorum confecit. *p*. 410. II. *partis*.

Brunus (Gabriel), Venetus, Minorita (*claruit* 1490.) Indicem Alphabeticum S. Scripturæ ordinavit. *p*. 405. II. *partis*.

Bucerus (Gerſomus) Belga, Calvin. Paſtor Eccleſiæ Verianæ in Zelandia (*obiit* 1631.) V. *Belgici Interpretes*.

Bucerus (Martinus), Germanus, Alsatus, Selestadiensis, Calvin. 3. ling. peritus, Th. Profess. & Minister Argentorat. (*obiit* 1551.) Psalmorum libros quinque ad veritatem Hebraicam planius quam vulgo, gemina versione in Latinum traduxit, primumque sub Aretii Felini nomine vulgavit: Sophoniam quoque ex Hebræo Latine vertit, non vero Novum Testamentum ex Græco, ut scribit Melchior Adami. *p.* 676. 721. 731. I. *partis.*

Budé (Ludovicus) Guillelmi filius, Parisinus, Calvin. linguæ Hebr. Prof. Genevensis (*obiit* 1552.) Gallicam ex Hebræo Psalmorum versionem condidit. *p.* 110. II *partis.*

Budnæus (Simon), Polonus, Massovius, Socinianus, Ecclesiæ Keccensis Minister (*claruit* 1580.) Biblia Polonica ad fontes Hebræos & Græcos expensa dedit in lucem. *pag.* 356. II. *partis.*

Bugenhagius (Johannes), Pomeranus, ex oppido Julino, Luther. Th. Dr. & Prof. Wittembergensis (*obiit* 1558.) sacras literas idiomate inferioris Saxoniæ ex Germanica Lutheri translatione expressit, ipsique Luthero in elaboranda sua Bibliorum interpretatione præsto fuit: Psalterium etiam ex Hebræo Latinum fecit, † & Concordiam Evangelicam Historiæ passi Christi & glorificati scripsit. *p.* 725. I. *partis.* *p.* 207. 247. 380. II. *partis.*

Buglius (Ludovicus), Siculus, Jesuita, Sinensi Missioni addictus (*obiit* 1682.) Psalterium &

& Evangelia totius anni Sinice reddidit.*pag.* 298. I. *partis.*

Buissonius (Joannes), *alias* Rubus, Hanno, Athensis, Th. Prof. Lovaniensis (*obiit* 1595.) Historiam & Harmoniam Evangelicam composuit. *p.* 380. II. *partis.*

Bullingerus (Henricus), Helvetius, Ecclesiæ Tigurinæ Minister (*obiit* 1575.) Historiam Evangelicam per quatuor Evangelistas in formam Enchiridii redegit. *p.* 380. II. *partis.*

Bullocus (Georgius), Anglus, Cathol. Th. Dr. & Prof. (*obiit* 1580.) Concordantiarum Biblicarum œconomiam methodicam edidit, *p.* 407. II. *partis.*

Buntingus (Henricus), Saxo, Hannoveranus, Luther. Theologus, Historicus, Superintendens Goslariensis (*claruit* 1590.) Harmoniam Evangelistarum contexuit. *p.* 380. II. *partis.*

Burgley (Guillelmus), Anglus, Archiepiscopi Cantuariensis Capellanus (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes,*

Burgundio, civis Pisanus, Græcæ & Latinæ eloquentiæ peritus (*obiit* 1194.) partem libri Geneseos, & Evangelium Joannis ex Græco Latine reddidit. *p.* 747. I. *partis.*

Buxtorfius (Joannes) Pater, Westphalus, Camœnæ natus, Calvin. ling. Hebr. & Chald. peritissimus, ling. Orient. Profess. Basileensis (*obiit* 1629) Biblia Hebraica cum Targumim & commentariis Rabbinorum, *item* Commentarium Massoreticum edidit. *p.* 112. I. *partis p.* 417. II. *partis.*

Buxtorfius (Joannes) Filius , Germanus , Basileensis, Calvin. Th. Dr. linguæ Hebr. Prof. (*obiit* 1664.) Concordantias Hebraicas V. T. nova & artificiosa methodo dispositas evulga-[illegible]400. 11. *partis*.

CÆ*pola* (Esaias), Bohemus. V. *Bohemi Theologi*.

Calasius. V. *Marius a Calasio*.

Calixtus (Georgius), Holsatus , Luther. Th. Dr.&Prof.Helmstadiensis,AbbasRegiæLutheræ (*obiit* 1656.) quatuor Evangeliorum Concordiam disposuit. *p*. 380. 11. *partis*.

Calmet (Augustinus) , Lotharingus , Comerciensis , Benedictinus Congregationis S. Vitoni (*vivit*) Gallicam sacri codicis translationem ab Isaaco le Maitre de Saci concinnatam plurimum recognovit , commentarioque Gallico illustravit. *p*. 59. 11. *partis*.

Calovius (Abrahamus) , Borussus, Morungæ natus, Luther. Th. Dr. & Prof. Wittembergensis, Circuli Electoralis Saxonici Superintendens Generalis (*obiit* 1686.) Harmoniam Evangelicam suis commentariis in Evangelia præfixit. *p*. 380. 11. *partis*.

Calvinus (Joannes) , Gallus , Picardus , Noviodunensis, sectæ suæ Antesignanus, Th. & sacr. literarum Professor atque Minister Genevensis (*obiit* 1564.) Psalmos Latinos ad textum Hebræum recensuit : Petrum Robertum Olivetanum in vertendis Bibliis Gallicis plurimum juvit, versionemque Novi Testamenti pluries reco-

recognovit: trium quoque priorum Evangelistarum Harmoniam confecit. *p.* 615. I. *partis.p.* 73. 91. 381. II. *partis.*

Camerarius (Joachimus) , Germanus, Francus, Pabepergensis, Luther. linguæ Græcæ & Latinæ Prof. Lipsiensis (*obiit* 1574.) versionem libri Ecclesiastici ex Græco Latinam fecit. *p.* 440. 750. I. *partis.*

Canterus (Guillelmus) , Belga , Ultrajectinus, Cathol. Latine & Græce probe doctus (*obiit* 1575.) Bibliis Græcis Antuerpiensibus operam dedit : novam horum versionem Latinam adortus est : varias denique lectiones ad Biblia Græca collegit. *p.* 22. 746. I. *partis. p.* 425. II. *partis.*

Capellus (Jacobus) Gallus, Sedanensis, Calvin. linguæ Hebraicæ & Theol. Prof. (*obiit* 1633.) Historiam Christi ex IV. Evangelistis harmonice digessit. *p.* 381. II. *partis.*

Capellus (Ludovicus), Gallus , Sedanensis , Calvin. Th. Dr. & linguæ Hebr. Prof. Salmuriensis (*obiit* 1658.) varias codicis Hebræi lectiones ad calcem Criticæ sacræ collegit. *p.* 420. II. *partis.*

Capito (Joannes), Bohemus , Calvin. senior. V. *Bohemi Theologi.*

Capucini Missionarii tres in Aleppo Syriæ, Arabicam S. Scripturæ ex Græco & Latino interpretationem ab ipsis adornatam anno 1632. ad sacram Congregationem de propaganda fide miserunt. *p.* 221. I. *partis.*

Carafa (Antonius) Neapolitanus , linguæ

Græcæ peritissimus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1591.) Biblia Græca jussu Gregorii XIII. edenda suscepit, quæ suasu & auctoritate Sixti V. vulgata sunt. *p.* 409. I. *partis*.

Caryophilus (Joannes Matthæus) Cretensis, Archiepiscopus Iconiensis (*obiit* 1635.) ex XXII. codicibus msc. Græcis Novi Testamenti variantes lectiones congessit. *p.* 429. II. *partis*.

Carolus Magnus Imperator, (*obiit* 814.) Novum Testamentum juxta quosdam Germanice converti curavit. *p.* 174 II. *partis*.

Carolus (Caspar), Hungarus, Luther. (*claruit* 1608.) Biblia Hungarica juxta versionem suam publici juris fecit. *p.* 374. II. *partis*.

† *Cartvvrightus* (Thomas), Anglus, Hertfordiensis, (*obiit* 1603.) Harmoniam Evangelicam construxit. *p.* 381. II. *partis*.

Carriere (Franciscus), Gallus, Aptensis, Minorita, Theol. Dr. (*claruit* 1660.) Concordiam Evangelistarum composuit. *p.* 381. II. *partis*.

Cassius (Bartholomæus) Dalmata, Curietensis, Jesuita, (*obiit* 1650.) Evangelia & Epistolas Illyrice interpretatus est. *p.* 349. II. *partis*.

† *Castro* (Matthæus a) Belga, Insulensis. (*obiit* 1597.) Corn. Jansenii Concordiam Evangelicam in compendium redegit. *p.* 381. II. *partis*.

Castellio (Sebastianus) seu, ut mavult appellari, *Castalio*, vulgo *Chateillon*, Allobrox, Calvin,

vin. 3. ling. peritus, linguæ Græcæ Prof. Basileensis, (*obiit* 1563) Biblia ex fontibus Hebræis & Græcis Latine & Gallice reddidit. *p.* 480. 695. I. *partis. p.* 97. II. *partis.*

Castellus (Edmundus), Anglus, Anglic. Th. Dr. ling. Oriental. callentissimus, linguæ Arabicæ Prof. Cantabrig. (*claruit* 1669) edendis Polyglottis Londinensibus Waltonum plurimum adjuvit: fragmenta Danielis, libros Tobiæ & Judith, Epistolas Hieremiæ & Baruch, librum primum Macchabæorum ex Syro, Canticum Canticorum ex Æthiopico Latine reddidit: animadversiones quoque in Pentateuchum Samaritanum scripsit. *p.* 33. 737. 744. I. *partis p.* 420. 423. II. *partis.*

Cellarius (Christophorus), Germanus, Francus, Smalcaldiæ natus, Luther. linguarum Orient. peritus, Eloq. Prof. Halensis (*obiit* 1707.) Excerptorum Pentateuchi Samaritani necnon Veteris & Novi Testamenti Syriaci Latinam versionem edidit. *p.* 193. 205. 738. 741. 742. I. *partis.*

Cevalerius (Antonius Rodolphus) *vulgo Chevalier*, Gallus, Normannus, Moncapiensis prope Viram, Calvin. Hebr. literarum Prof. Genevensis (*obiit* 1572) Targum Hierosolymitanum & Pseudo-Jonathanis in Pentateuchum Latine expressit: quadrilinguem etiam Bibliorum editionem aggressus est. *p.* 4. 733. I. *partis.*

Chaderton (Laurentius), Anglus, Anglic. Ma-

gister Collegii Trinitatis Cantabrigiensis. (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Charlier (Joannes), Gallus, a vico patrio Diœcesis Rhemensis *Gerson* cognominatus, Th. Dr. & Cancellarius Parisiensis (*obiit* 1429.) Monotessaron ex quatuor Evangeliis concinnavit. *p.* 381. II. *partis.*

Chemnitius (Martinus), Germanus, Marchita, Britzensis, Luther. Th. Dr. & Superintendens Brunsvvicensis (*obiit* 1586) Harmoniam Evangelicam cœpit quæ ab aliis absoluta est: Evangelium Joannis ex Syra versione Latine scripsit. *pag.* 739. I. *partis. pag.* 381. II. *partis.*

Chilius (Adrianus), Belga, Maldeghemius, Gr. & Latine doctus, Pastor Brugensis (*claruit* 1533.) Targum in Psalmos Latio donavit *p.* 735. I. *partis.*

Choisy (Franciscus Timoleon de), Parisinus, Prior S. Laudi Rothomagensis, Academiæ Francicæ Socius, (*vivit*) Psalmos in Gallicum sermonem transfudit. *p.* 62. II. *partis.*

Cholinus (Petrus), Helvetius, ex vico Zug sive Tuginus, Calvin. quinque ling. peritus, sacrarum literarum Profess. Tigurinus (*obiit* 1542.) Libros Deutero-canonicos, novumque Testamentum ex Græco in Latinum idioma convertit. *p.* 749. 753. I. *partis.*

† *Christianus* (Joannes) (*vixit* 1642.) Speculum Harmonicum præcipuarum Harmoniarum edi curavit. *p.* 381. II. *partis.*

Christia-

† *Chriſtianus* (Fridericus Albertus) antea vocatus Baruch F.R. Moſis, Germanus, Moravienſis, ex Judæo Lutheranus, ling. Thalmudicæ maxime peritus ejusdemque in Acad. Lipſ. Lector, poſt iterum Judæus factus (*claruit* 1683.) Jonam cum Maſora & Comment. Rabbin. vocumque explicatione edidit, itemque Epiſtolam Pauli ad Hebræos in Hebraicum idioma tranſtulit. *pag.* 132. 147. 1. *partis.*

Chylinski (Samuel Boguslaus), Lithuanus, Luther. (*obiit* 1668.) Lithuanicam ſacri codicis interpretationem abſolvit. *p.* 372. 11. *partis.*

Ciacconius (Petrus), Hiſpanus, Toletanus, Lat. & Gr. doctus, Canonicus Hiſpalenſis, (*obiit* 1581.) in edendis Romæ Bibliis Græcis operam navavit. *p.* 410. 1. *partis.*

Clajus (Joannes), Germanus, Herzbergenſis, Luther. 3. ling. peritus (*claruit* 1579.) Evangelia Anniverſaria quatuor linguis in lucem emiſit. *p.* 57. 1. *partis.*

Clarius (Iſidorus), Brixianus, natus in oppido Chiari unde nomen accepit, 3. ling. peritus, Benedictinus, Epiſcopus Fulginas (*obiit* 1555.) non novam Bibliorum interpretationem cudit, ſed Vulgatam duntaxat interpolavit ac recenſuit. *p.* 598. 1. *partis.*

Clarke (Bartholomæus), Anglus, Socius Collegii Chriſti Cantabrigienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Clarke (Samuel). V. *Clericus.*

Clemens, Anglus, Claudioceſtrienſis, Canon. Regul. Langthonienſis (*claruit* 1179.) Concordi-

cordiam IV. Evangelistarum composuit. *p.* 381. II. *partis.*

Clemens VII. Pont. Max. antea dictus Julius Medicis, Florentinus, (*obiit* 1534.) consilium inierat ut sacri codicis Hebræi Latina versio a sex Judæis & a sex Christianis viris adornaretur. *p.* 676. I. *partis.*

Clemens VIII. Pont. Max. Hipolytus Aldobrandonus antea dictus, Florentinus, (*obiit* 1605.) Vulgatam Latinam S. Scripturæ versionem initio sui Pontificatus recensendam mandavit & auctoritate sua edidit. *p.* 625. I. *partis.*

Clericus (Joannes) vulgo *le Clerc*, Genevensis, Arminianus, 3. ling. peritus, Theologus, Hist. & lingu. Hebr. Prof. Amstelodamensis, (*vivit*) Pentateuchum & libros historicos Vet. Test. ex Hebræo Latinos fecit. Integra quoque Biblia Gallica reddidit, quorum solum Nov. Testam. prodiit. Harmoniam denique Evangelicam Gr. & Lat. edidit. *p.* 717. I. *partis p.* 110. 116. 382. II. *partis.*

Clericus (Samuel) vulgo *Clarke*, Anglus, Warvvicensis, Anglic. in linguis Orientalibus multum versatus, Bibliothecæ Bodleianæ Præfectus (*obiit* 1669.) Latinam librorum Chronicorum ex Chaldæo & IV. Evangeliorum ex Persico idiomate versionem condidit. *pag.* 736. 746. I. *partis, p.* 420. II. *partis.* Idem. V. *Londinensia Biblia Polyglotta.*

Clodius (David), Germanus, Hamburgensis, Luther. Th. Dr. Th. & linguæ. Hebr. Prof. Giessenus, (*obiit* 1687.) Biblia Hebraica cum

Latinis

Latinis lemmatibus, & Concordantias Syriacas N. T. edidit. *p.* 119. 120. 1. *partis. p.*402. 11. *partis.*

† *Cluverius* (Joannes) Stormarus, Theologus (*obiit* 1633.) Harmoniam Evangelistarum secundum paschata & itinera Christi digessit. *p.* 382. 11. *partis.*

Cocceius (Joannes) vulgo *Cocq*, Germanus, Bremensis, Calvin. Cocceianorum caput, 3. ling. peritus, sacrarum literarum Prof. Leidensis (*obiit* 1669.) librum Job, Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, Prophetas omnes ex Hebræo: Evangelium Joannis, Actus & Epistolas Apostolorum ex Græco in Latinum sermonem transtulit. *pag.* 721. 727. 728. 729. 757. 759. 1. *partis.*

Cocquelin (Nicolaus), Parisinus, Th. Dr. Sorbonicus, Ecclesiæ Parisiensis Cancellarius, (*obiit* 1693.) Gallicam Psalmorum versionem publicavit, *p.* 62. 11. *partis.*

Codurcus (Philippus), Gallus, ex Calviniano Catholicus, linguæ Hebraicæ peritus, Regi a secretis consiliis, (*claruit* 1650.) librum Job Latine, eundemque, Proverbia Salomonis, Ecclesiasten & Canticum Canticorum Gallice ex Hebræo convertit. *p.* 721. 1. *partis p.* 60. 11. *partis.*

Cole (Guillelmus), Anglus, Lincolniensis, Calvin. Th. Prof. Ecclesiæ patriæ Decanus, (*obiit* 1600.) V. *Angli Puritani.*

Columna

Columna (Marcus Antonius), Romanus, Th. Dr. Archiepiscopus Salernitanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1597.) a Gregorio XIV. una cum Cardinale Alano ad reformationem Bibliorum Vulgatæ editionis Latinæ deputatus est. *p.* 627. I. *partis.*

Comandus (Bartholomæus), Italus, de Castro novo, Minorita, Th. Magister, Parochus Basilicæ SS. Apostolorum Romæ, (*claruit* 1695.) unicum Evangelium secundum quatuor Evangelistas coordinavit. *p.* 382. II. *partis.*

Comitolus (Paulus), Italus, Perusinus, Jesuita, Latinis & Græcis eximie perpolitus (*obiit* 1626) editioni Græcorum Bibliorum Romæ jussu Sixti V. susceptæ operam impendit. *p.* 409. I. *partis.*

Complutenses Doctores (*claruerunt* 1515.) scilicet Ferdinandus Nonnius vulgo Nunnes Pincianus, Alphonsus de Zamora, Alphonsus Medicus Complutensis & Petrus Coronellus jussu Francisci Cardinalis Ximenii Hebraicos Veteris Testamenti libros: Demetrius Lucas Cretensis, Ælius Antonius Nebrissensis, Didacus Lopes Stunica, & Joannes de Vergara omnes tam Veteris quam Novi Testamenti libros ex Græco in Latinum idioma transtulerunt. *p.* 13. 402. 585. I. *partis.*

Conradus, Germanus, Halberstadiensis, Ord. Prædicatorum (*claruit* 1290.) Concordantiis Latinis particulas indeclinabiles adjecit. *p.* 404. II. *partis.*

Conrart (Valentinus), Parisinus, Calvin. Regi a se-

a secretis, Academiæ Francicæ socius (*obiit* 1675.) quandam Novi Testamenti Gallici editionem tam ex versione Dionysii Amelotte quam ex Montensi, una cum Joanne Daillé filio conflavit. *p.* 115. II. *partis.*

Copus (Alanus), Anglus Londinensis, Th. Pr. Romæ ad S. Petrum (*claruit* 1560.) Historiam Evangelicam juxta IV. Evangelistas recensuit. *p.* 382. II. *partis.*

Corbin (Jacobus), Gallus, Bituricensis, Cathol. Regi a sanctioribus Consiliis (*claruit* 1643.) Gallicam totius S Scripturæ translationem edidit. *p.* 55. II. *partis.*

Coronellus (Paulus) Hispanus, Segoviensis, ex Judæo Christianus, ling. Lat. Gr. & Orient. insigniter gnarus, S. Scripturæ Pr. Salmanticensis, (*obiit* 1534.) V. *Complutenses Doctores.*

Corranus (Antonius) Hispanus, Hispalensis, Calvin. (*claruit* 1580.) Ecclesiasten ex Hebræo Latinum fecit. *p.* 728. I. *partis.*

Corroy (Simon a), Neapolitanus, Cœlestinus. (*obiit* 1554.) Harmoniam Evangelicam contexuit. *p.* 382. II. *partis.*

Costus (Petrus), vir Hebraice & Chaldaice doctus (*claruit* 1554.) Ecclesiasten ex Chaldæo a se Latine versum edidit. *p.* 736. II. *partis.*

Cotton (Clemens), Anglus (*vixit* 1618.) Concordantias Bibliorum Anglicorum collegit. *p.* 412. II. *partis.*

Coverdale (Milesius), Anglus, Eboracensis, Anglic. Episcopus Excesteriensis, deinde Catholicus, (*claruit* 1550.) quosdam duntaxat

S. Scri-

S. Scripturæ libros ex Latino in Anglicum sermonem transfudit. *p.* 322. 327. II. *partis.*

Coüet du Vivier (Abrahamus), Gallus, V. D. Minister Hagensis, (*vivit*) Evangelicam historiam non interrupto Evangelistarum ordine dispofuit. *p.* 382. II. *partis.*

Coulon (Ludovicus), Gallus, Presbyter, (*claruit* 1645.) Harmoniam quatuor Evangelistarum circa passionem I. C. contexuit *p.* 383. II. *partis.*

Coustures (Jacobus des), Baro, Normannus, Abrincensis, Cathol. (*obiit* 1702.) Genesim ex Vulgata Lat. Gallice reddidit. *p.* 59. II. *partis.*

Cranmerus (Thomas) Nottinghamensis, Anglic. Archiepiscopus Cantuariensis, (*crematus an.* 1556.) Anglicanas Bibliorum interpretationes pluribus in locis emendavit, convertitque Evangelium S. Matthæi. *p.* 327. 340. II. *partis.*

Creiithius (Robertus), Scotus, Minorita, Harmoniam IV. Evangelistarum condidit. *p.* 383. II. *partis.*

Crellius (Joannes), Germano-Francus, natus in vico Helmetzhemii prope Norimbergam, Socinianus, Pastor & Rector Racoviensis, (*obiit* 1633.) Novum Testamentum Græcum una cum Stegmanno in idioma Germanicum transtulit. *p.* 269. II. *partis.*

Crellius (Paulus), Germanus, Islebiensis, Luther. Th. Dr. & Prof. Wittemb. (*obiit* 1579.) Promptuarium Biblicum seu Concordantias Bibliorum Germanicorum & Monotessaron Evangelicum concinnavit. *p.* 383. 410. II. *partis.*

Cresto-

Crestonus (Joannes), Italus, Placentinus, Carmelita, Gr. & Lat. peritus, Theol. Dr. (*claruit* 1481) Græco Psalmorum contextui Latinam à se confectam versionem adjecit. *p.* 436. I. *partis.*

Crinesius (Christophorus), Bohemus, Schlacco-Valdensis Luther. Th. Dr. & Prof. Altorfinus, (*obiit* 1629) Epistolas Pauli ad Rom. & Titum ex Syriaco Latine transtulit, & Concordantias Hebraicas edidit. *p.* 206. I. *partis.* *p.* 400. II. *partis.*

Crommius (Adrianus), Orschotanus, Jesuita, (*claruit* 1633) quatuor Evangelia historico ordine Concordiæ in modum digessit. *p.* 383. II. *partis.*

Crumbach (Nicolaus), Germanus, Catholicus, Theol. Licentiatus, (*claruit* 1522) Evangelium S. Joannis Germanice reddidit. *p.* 201. II. *partis.*

Curcellæus (Stephanus), Genevensis, Arminianus, Theol. Prof. (*obiit* 1659) Novum Testamentum Græcum cum plurimis variis lectionibus edidit. *p.* 495. I. *partis.* *p.* 429. II. *partis.*

S. Cyrillus antea dictus *Constantinus*, Constantinopolitanus, Slavorum Apostolus (*claruit* 880) Slavicam sacrorum codicum translationem adornavit. *p.* 344. II. *partis.*

Czechovicius (Martinus), Lithuanus, Socinianus, Pastor Lubliniensis (*obiit* 1608) Novum Testamentum è Græco Polonicè expressit. *p.* 356. II. *partis.*

D*aillé* (Joannes) Joannis filius, Parisinus, Calvin.

Calvin. (*vivit*) quandam Novi Teſtamenti Gallici editionem unà cum Valentino Conrart recenſuit. *p. 115.* II. *partis.*

Dakins (Guillelmus), Anglus, Th. Prof. Cantabrigienſis (*obiit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

*R. **David*** filius Joſeph Kimhhi, Hiſpanus, Judæus, (*claruit* 1190) Hiſpanicam Bibliorum verſionem ſcripſit juxta Voëtium; item librum de Maſora edidit. *p.* 150. 415. II. *partis.*

*R. **David*** Filius Iſaac de Pomis, Italus, Spoletanus, Judæus (*claruit* 1587) librum Eccleſiaſtæ & forſan alios ex Hebræo Italicè reddidit. p. 140. II. *partis.*

David Philoſophus. V. *Moſes Grammaticus.*

Davies (Richardus), Anglus, Anglic. Epiſcopus Menuenſis (*claruit* 1567) Britannicam Novi Teſtamenti tralationem unà cum Guillelmo Salesburio concinnavit. *p.* 366. 368. II. *partis.*

Decapla Biblia juſſu Sereniſſimi Magni Ducis Etruriæ adornanda. *p.* 5. I. *partis.*

Demetrius Lucas, Cretenſis, Græcus, literarum Lat. & Gr. peritiſſimus (*claruit* 1515) V. *Complutenſes Doctores.*

Denkius (Joannes), Bavarus, Anabaptiſta, (*obiit* 1528) unà cum Hetzero Biblia in linguam Germanicam tranſtulit. *p.* 266. II. *partis.*

Desmareſt (Joannes) de S. Sorlin, Pariſinus, Cathol. Academiæ Franciсæ Socius, Impenſarum Bellicarum Inſpector, (*obiit* 1676) Apocalypſim Gallicè reddidit. *p.* 89. II. *partis.*

Des

Des Moulins vel *des Molins* (Guiartus), Gallus S. Petri Ariensis Canonicus & Præpositus (*claruit* 1294) Gallicam Sacræ Scripturæ versionem elaboravit. *p.* 7. 25. 60. 64. II. *partis*.

Deusingius (Antonius), Belga, Meursensis, Calvin. Med. Prof. Groninganus, linguæ Arabicæ, Turcicæ & Persicæ callentissimus (*claruit* 1660) Pentateuchum non Latinè vertit sed Persico duntaxat charactere exaravit. *p.* 166. 745. I. *partis*.

Deza (Didacus), Hispanus, Taurensis, Dominicanus, Th. Prof. Archiepiscopus Hispalensis (*obiit* 1525) Monotessaron Evangelicum composuit. *p.* 383. II. *partis*.

Dias (Emmanuel) junior, Lusitanus, ex oppido Castelbranco Diœcesis Egitanensis (*obiit* 1659) Evangelia totius anni in linguam Sinicam convertit, commentariisque illustravit. *p.* 298. I. *partis*.

Didacus de S. Maria, Dominicanus, Mexicanæ Provinciæ Præfectus (*obiit* 1579) Epistolas & Evangelia in linguam Mexicanam convertit. *p.* 375. II. *partis*.

Diecmannus (Joannes) Germ. Luth. Th. Dr. & Superintendens Generalis Stadensis, (*vivit*) Biblia Germanica Lutheri semel iterumq; emendatissime edi curavit. *p.* 217. II. partis.

Dietenbergerus (Joannes), Germanus, à natali Diœcesis Moguntinensis vico sic dictus, Dominicanus, Theologus, sacrarum literarum Prof. (*obiit* 1534) Germanicam ex Latino Bibliorum interpretationem concinnavit, *p.* 190 II. *partis*.

Dieu (Ludovicus de), Flesfinga-Zelandus, Calvin. lingv. Lat. Gr. & Orient. peritissimus, Leidensis Minister, (*obiit* 1642) Apocalypsim Joannis ex sermone Syriaco, & Genesim ex Persico Latinè reddidit. *p.* 737. 745. I. *partis.*

Dillingham (Guillelmus), Anglus, Th. Dr. & Prof. Cantabrigiensis (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

Diodati (Joannes), Italus, Lucensis, Th. Dr. linguæ sanctæ & Theol. Profess. Genevensis (*obiit* 1649) Biblia ex Hebræo & Græco in linguam Italicam & Gallicam transfudit. *p.* 107. 136. II. *partis.*

Dolet [Stephanus], Gallus, Aurelianensis, Atheus juxta Jul. Cæs. Scaligerum, ling. Gr. Lat. & Gallicæ peritus, Typographus Lugdunensis (*crematus* 1545) Canticum Cantic. & Nov. Testamentum Gallicè interpretatus est. *p.* 111. 112. 118. II. *partis.*

Dominicani Galli circa annum 1234. jussu Jordani totius Ordinis Præpositi sacrorum Bibliorum Latinorum exemplaria ex antiquis codicibus emendarunt. *p.* 547. 555. I. *partis. p.* 362. II. *partis.*

Dominicus Hierosolymitanus, Judæus, Medicus ad Christum conversus (*claruit* 1617) libros Deutero-canonicos & Novum Testamentum ex Latino in idioma Hebraicum convertit. *p.* 92. 93. I. *partis.*

Dornvvillius (Guillelmus), Hibernus, Anglicanus, Theol. D. Archiepiscopus Tumensis (*obiit* 1618) Novum Testamentum patrio sermone donavit. *p.* 370. II. *partis.*

Dorta (Jacobus) à Vulpera, Rhætus, Engadinus, Calvin. Ecclesiæ Scoliensis Pastor (*obiit* 1700) sacra Biblia in linguam Engadinam tradnxit. *p.* 164. II. *partis.*

Dosma (Rodericus) Delgado, Hispanus, civis & Canonicus Pacensis, ling. Græcæ & Orient. peritissimus (*obiit* 1607) quatuor Evangelia Latina ex Græco recognovit. *p.* 757. I. *partis.*

Dovvnes (Andreas), Anglus, linguæ Græcæ Prof. Cantabrigiensis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Draconites (Joannes) Germanus, Francus, Carlostadiensis, Luther. linguæ Gr. & Orient. gnarus, Theol. Pr. Marpurgensis, Episcopus Sambiensis in Borussia (*obiit* 1566) Biblia quintupla suscepit, sacrosque nonnullos Veteris Testamenti libros ex Hebræo Latinos fecit. *p.* 3. 51. 52. 719. 725. 728. *I. partis. p.* 174. *II. partis.*

Draxus (Thomas), Anglus, Warwicensis, Calvin. (*obiit* 1616) Harmoniam Matthæi, Marci & Lucæ, Harmoniæ Joannis Calvini opposuit. *p.* 383. *II. partis.*

Drusius (Joannes), Belga, Aldenardensis, Calvin. 3. linguarum cognitione instructus, linguæ Hebraicæ Prof. Franekeranus (*obiit* 1616) quosdam Veteris Testamenti libros ex Hebræo, quosdam quoque ex Græco Latinitate donavit. *p.* 679. 719. 728. I. *partis.*

Dryander (Joannes). V. *Enzinas.*

Duacense Collegium Anglorum (*circa annum* 1608) Vetus Testamentum Anglicè reddidit. *p.* 321. II. *partis.*

Ducæus (Fronto) vulgò *du Duc*, Gallus, Burdegalensis, Jesuita, Gr. & Lat. doctus, S. Scripturæ Prof. (*obiit* 1623) Biblia Græca à se recensita excudere cogitarat, sed suo frustratus est labore, *p.* 423. 1. *partis*.

Dufour (Antonius) Gallus, Aurelianensis, Dominicanus, Th. Parisiensis Dr. Episcopus Massiliensis (*obiit* 1509) Gallica Guiarti des Moulins Biblia recognovit, ediditque jussu Annæ, Britanniæ Ducissæ, Francorum Reginæ: novam verò interpretationem non est aggressus, *p.* 29. II. *partis*.

Du Pin (Ludovicus Ellies). V. *Ellies*.

Duport (Jacobus), Anglus, Cantabrigiensis, linguæ Gr. & Theol. Profess. Decanus Petroburgensis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

E *Adfridus*, aliis *Egbertus*, Lindisfarnensis Episcopus, vir in bonis literis versatus (*claruit* 730) plures sacræ paginæ libros in Saxonicum idioma transtulit. *p.* 300. 307. II. *partis*.

Ealconius (Thomas), Polonus, Socinianus, Principis Nicolai Radzvilii Ecclesiastes (*vixit* 1565) Harmoniam ex quatuor Evangelistis Polonicè scripsit. *p.* 383. II. *partis*.

Eberus (Paulus), Germano-Francus, Kitzingengensis, Luth. vel Crypto-Calvinista, linguæ Hebr. peritus, Pastor Wittembergensis (*obiit* 1569) Vulgatam Latinam Bibliorum editionem ad nutum Germanicæ Lutheri versionis interpolavit. *p.* 666. 1 *partis*.

Ecchellensis (Abraham), Maronita, Philos. & Theol. Dr. ling. Orient. Prof. Regius Parisiensis (*obiit* 1664) Libellum Ruth ex Syro & Arabico sermone in Latinum transfudit. *p.* 28. 737. 743. I. *partis.*

Eckius (Joannes) vulgò *Ecken*, Germanus, Suevus, Th. Dr. Canonicus Eistatensis (*obiit* 1543) Vetus Testamentum Germanicè reddidit. *p.* 192. II. *partis.*

Edingerus (Laurentius) Danus, Luther. Delineationem Harmonicam ἀκολȣθείας Evangelii de Christo a. 1670. 383. II. *partis.*

Eedes (Richardus), Anglus, Londinas, Th. Dr. Decanus Vigorniensis (*obiit* 1604) V. *Anglicani Interpretes.*

Elias Levita dictus Bahhur, Germanus, natus in urbe Eysch prope Noribergam, Grammaticus, ex Judæo Christianus (*obiit* 1542) tractatum de Masora in lucem emisit. *p.* 416. II. *partis.*

Eliot (Joannes), Anglus, Pastor Ecclesiæ Bostoniensis in America (*claruit* 1670) versionem Bibliorum in linguam Virginianam confecit. *p.* 375. II. *partis.*

Ellies du Pin (Ludovicus) Parisinus, Th. Dr. Parisiensis (*vivit*) Psalmorum interpretationem Latinam Vulgatam ad textum Hebraicum accommodavit, eosdemque Gallice reddidit. *p.* 649. I. *partis.* *p.* 62. II. *partis.*

Emserus (Hieronymus), Germanus, Suevus, SS. Canonum Licentiatus, Georgii Ducis Saxoniæ Capellanus, (*obiit* 1527) Germanicam ex Latina

Vulgata Novi Testamenti versionem condidit, *p.* 197. II. *partis.*

Ensinas (Joannes) alias *Dryander*, Hispanus, Burgensis, Calvin. (*crematus* 1545) Novum Testamentum ex Græco in linguam Castellanam traduxit. *p.* 149. II *partis.*

Ephraimus (Joannes), Bohemus, Calvin. senior, (*obiit* 1608.) V. *Bohemi Theologi.*

Erasmus (Desiderius), Batavus, Roterodamus, Theol. Dr. humaniorum literarum, ling. Gr. & Lat. cognitione celeberrimus (*obiit* 1536) N. Test. Gr. Latio donavit *p.* 443 750. II. *partis.*

Erpenius Dux Saxoniæ, Germanus Luther. (*obiit* 1675) Harmoniam Evangelicam confecit *p.* 384. II. *partis.*

Erpenius (Thomas) Batavus, Gorcomius, Calvin. ling Orient. apprimè doctus, Theol. & Philos. Prof. Leidensis (*obiit* 1624) Pentateuchum & Novum Testamentum Arabicè edidit, Latinamque Psalmorum ex Syro versionem concinnavit *p.* 245. 247. 738. I. *partis.*

Eston (Adamus) Anglus, Ordinis S. Benedicti, Th. Dr. Oxon. Episcopus Herefordiensis, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1397) Vetus Testamentum ex Hebræo Latinum fecit. *p.* 675. I. *partis.*

Etzelius (Balthazar), Germanus, Bremensis, Bucho, Jesuita, ling. Orient. Prof. (*obiit* 1648) Epistolas 4 Catholicas ex Syriaco Latinè reddidit, *p.* 740. I. *partis.*

Eulard (Petrus), Belga, Ariensis, Jesuita, (*obiit* 1636) Concordantias Bibliorum morales & historicas edidit. *p.* 408. II. *partis.*

Eusebius cognomento Pamphili, Palæstinus, Arrianæ hæreseos insimulatus, Episcopus Cæsariensis (*obiit* 340) Græcam LXX. interpretum editionem procuravit: novam ex Hebræo tralatione non est aggressus, *p.* 313. 325. 269, 1. *partis.*

Euthalius, Rhodius, Monachus S. Basilii (*claruit* 1300) Concordantias Bibliorum Græcorum collegit. *p.* 402. 11. *partis.*

FAber (Andreas) Germanus, Lutheranus (*claruit* 1652) Harmoniam Evangelicam digessit. *p.* 384. 11. *partis.*

Faber (Jacobus) vulgò *Fabry*, Picardus, Stapulensis, Th. Dr. Parisiensis, ad Lutherana dogmata propensus (*obiit* 1537) Psalterium Latinum quintuplex edidit: Epistolas Apostolorum ex Græco Latinè, Psalterium ac N. Test. imò & forsan utrumque fœdus Gallicè reddidit: item Novi Testamenti Latinam editionem Vulgatam emendare studuit. *p.* 646. 757. 1. *partis, p.* 41. 60. 64. 11. *partis.*

Faber (Joannes), Germanus, Cathol. (*claruit* 1615) Germanicas Bibliorum Concordantias publicavit. *p. 410.* 11. *partis.*

Fabricius (Joannes Albertus) Germanus, Lipsiensis, Luther. Th. Dr. & humaniorum litterarum Professor in Gymnasio Hamburgensi (*vivit*) Tobiam Latine interpretatus est & cum reliquis libris deutero-canonicis edidit, itemq; antiquas Capitis I. Geneses versiones Græcas collegit. *p. 434. 439. 1. partis.*

Fabricius (Guido), Boderianus, vulgò *le Fevre de la Boderie*, Normannus, Falesianus, Cathol. lingua-

rum Gr. Hebr. & Syr. peritus, linguarum Exoticarum Interpres Regius (*claruit* 1580) Regiis Bibliis Antuerpiensibus suam operam impendit, Latinamq; Novi Testamenti ex Syro versionem suppeditavit. *p.* 21. 739. 1. *partis*.

Fabricius (Guillelmus), Gallus, 3 ling. peritus Canonicus Pictaviensis (*claruit* 1540) in Latinis Bibliis edendis, locisque cognatis annotandis Robertum Stephanum plurimùm adjuvit. *p.* 594. 1. *partis*.

Fabricius (Martinus Theodosius), Germanus, Luther. (*claruit* 1595) Harmoniam historiæ passionis & resurrectionis D. N. J. C. ex quatuor Evangelistis quadruplici linguâ vulgavit. *p.* 384. 1. *partis*.

Fabricius (Nicolaus), Guidonis frater, Falesianus ling. Orient. gnarus (*claruit* 1572) V. *Regia Biblia Polyglotta*.

Færmannus, Presbyter Harvoodensis (*claruit* 1000) Dano-Saxonicam 4 Evangeliorum versionem scripsit. *p.* 308. 11. *partis*.

Fagius (Paulus), vulgò *Buchlin*, Germanus, Palatinus, Tabernas, Calvin. ling. Hebr. & Chald. peritus, Th. Prof. (*obiit* 1550) non Vetus Testamentum, sed duntaxat librum Tobiæ ex Hebræo, & Targum Onkelosi in linguam Latinam transtulit. *p.* 676. 731. 732. 1. *partis*.

Faireclovve (Richardus), Anglus, Art. Mag. Oxoniensis, (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes*.

Faxardus (Petrus), Hispanus, Marchio Velesius, ling. Græcæ eruditione præstans (*claruit* 1600) plurimas ex 16. codicibus msc. lectiones Novi

vi Testamenti Græci congessit. *p.* 431. 11. *partis.*

Favus (Antonius), Gallus, Dunensis, Calvin. Th. Dr. & Minister Genevensis *(obiit 1616)*. V. *Genevenses Theologi.*

Fel-bingerus (Hieremias), Germanus, Briga-Silesius, Socinianus, Græcè doctus, scholæ Cossinensis Rector *(claruit* 1660*)* Germanicam Novi Testamenti versionem ex editione Græca Curcellæi confecit. *p.269. 11. partis.*

Felinus (Aretius), V. *Martinus Bucerus.*

Felix, Etruscus, Pratensis, ex Judæo Christianus, Augustinianus, ling. Hebr. peritissimus *(obiit* 1539) primam Bibliorum Rabbinicorum editionem recensuit, & Psalterium Latinum ex Hebræo conversum publicavit. *p. 99. 721.* 1. *partis, p. 417.* 11. *partis.*

Fenton, Anglus (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

Fernandes (Benedictus), Hispanus, Dominicanus, Provinciæ Mixtecæ in nova Hispania Præfectus *(claruit 1568)* Epistolas & Evangelia in linguam Mixtecam transtulit. *p.375.* 11. *partis.*

Ferdinandus Nonnius. V. *Nunnes.*

Fischerus (Christophorus), Germanus, Luther. Th. Ducatûs Luneburgensis Superintendens Generalis (*claruit* 1577) Harmoniam ex 4. Evangelistis contexuit. *p.* 384. 11. *partis.*

Fischerus (Joannes), Germanus, Luther. Th. Prof. Generalis per Livoniã Superintendens, deinde Magdeburgensis (*obiit* 1703) Biblia in linguam Letticam converti curavit. *p.* 372. 11. *partis.*

Fleuri (Claudius), Parisinus, Prior Commendatarius

tarius Argentolii (*vivit*) Gallicam adornavit Novi Testamenti versionem. *p.* 88. II. *partis.*

Florinus (Henricus), Finno, Luther. Pastor & Præpositus Pæmarensis (*obiit* 1705) Biblia Finnonice denuò vertit. *p.* 372. II. *partis.*

Forerius (Franciscus) vulgò *Foreiro*, Lusitanus, Olyssiponensis, Dominicanus, Theol. 3. ling. peritissimus (*obiit* 1580) plurimas ex Hebræo libros Veteris Testamenti Latinè reddidit, quorum solus excusus est Esaias. *p.* 678. 730. I. *partis.*

Franzius (Wolfgangus), Saxo, Plaviæ natus, Luther. Theol. linguæ Hebraicæ Interpres (*obiit* 1628) Librum Deuteronomii ex Hebræo in Latinum convertit. *p.* 719. I. *partis.*

Fraserius (Guillelmus), Scotus, sancti Andreæ Episcopus (*claruit* 1286) Concordiam in Evangelistas scripsit. *p.* 384. II. *partis.*

Frencelius (Michael), Cosela-Lusatus, Luther. Pastor Postwicensis (*vivit*) Evangelia SS. Matthæi & Marci, item Epistolas Pauli ad Romanos & ad Galatas in linguam Sorabicam transfudit. *p.* 364. II. *partis.*

Frisius (Joannes), Helvetius, Tigurinus, Calvin. 3. ling. peritus (*obiit* 1565) Libros poëticos & propheticos V. T. Libellos Ruth & Esther ex Hebræo Latine reddidit. *p.* 678. I. *partis.*

Frizon (Petrus) Gallus, Rhemensis, Theol. Dr. in magna Galliæ Eleemosyna Vicarius Generalis (*obiit* 1651) Gallicam Bibliorum versionem, Lovaniensem dictam edidit, illustravitque scholiis, chronico &c. *p.* 52. II. *partis.*

S. Fru-

S. Frumentius, qui & Abba Salama vocatur, S. A-thanasii suppar, Æthiopiæ Metropolita, Æthiopicam totius sacri codicis interpretationem condidisse fertur. *p.* 251. 256. 1. *partis*.

GAbriel (Lucius), Rhætus, Ilantinus, Calvin. in pago Altotetten ditionis Tigurinæ Pastor (*claruit* 1648) Novum Testamentum patrio sermone expressit. *p.* 165. 11. *partis*.

Gagnæus (Joannes), vulgò de *Gagny*, Parisinus, Theol. Dr. Francisci I. Eleemosynarius (*obiit* 1549) Epistolas Pauli ad Romanos & ad Hebræos Gallicè vertit. *p.* 88. 11. *partis*.

Galænus (Matthæus), Zelandus, Westcapellius, sacr. literarum Prof. Academiæ Duacenæ Cancellarius (*obiit* 1573) Epistolam ad Hebræos è Syro Latinè reddidit. *p.* 740. 1. *partis*.

Gartvvaith (Henricus) Anglus (*claruit* 1630) Harmoniam Evangelicam contexuit. *p.* 384. 11. *partis*.

Geierus (Martinus) Germ. Lipsiensis, Luth. Th. Dr. & Prof. itemq; Superintendens Lipsiensis, Ecclesiarum Electoratus Saxoniæ supremus Antistes, (*obiit* 1680) duas præstantissimas Bibliorum editiones, quarum altera textus originales cum versione Latina, altera Germanicam Lutheri versionem exhibet, procuravit. *p. 115. 1. partis. p. 215.* 2. *partis*.

Genebrardus (Gilbertus), Gallus, Arvernus, Theol. Dr. Parisiensis, linguæ Hebraicæ Prof. Regius (*obiit* 1597) Targum in Joëlem Latinè interpretatus est. *p.* 734. 1. *partis*.

Genevenses Theologi, sc. Theod. Beza, Antonius Fayus, Jacobus Jaquemotus, Simon Goulartius,

&

&c Bonav. Corn. Bertramus (*claruerunt* 1588) Gallicam Petri Roberi Olivetani Bibliorũ translationem ad textum Hebræum & Græcum recensuerunt & emendarunt. *p*. 103. 11. *partis*.

Georgius Dalmatinus, Carneolus, Labacensis, Luther. (*claruit* 1584) suam vertendis Bibliis in linguam Venedicam, operam contulit. *p*. 363. 11. *partis*.

Gerard (Armandus de), Gallus, civis & Canonicus Sarlatensis (*obiit* 1697) Gallicam Cantici Canticorum versionem edidit. *p*. 64. II. *partis*.

Gerhardus (Joannes), Saxo, Quedlinburgensis, Luther. Theol. Dr. & Prof. Jenensis (*obiit* 1637) Harmoniam Evangelicam à Martino Chemnitio inchoatam & à Polycarpo Lysero continuatam absolvit. *p*. 384. 11. *partis*.

Gerschovius (Jacobus,) Germanus, Luther. (*claruit* 1643) Psalterium Hexaplum vulgavit. *p*. 51. 1. *partis*.

Gezelius (Joannes) pater, Suecus, Dalenartus, Luther. Theol. Dr. & Prof. 3. ling. peritus, Episcopus Aboensis (*obiit* 1690) vulgatam Bibliorum Suecanorum versionem emendavit. *p*. 297. 11. *partis*.

Gezelius (Joannes), filius, Suecus, Episcopus Aboensis (*vivit*) cum patre juncta operâ præcedentem translationem elaboravit. *p*. 297. II. *partis*.

Gilbye (Antonius), Anglus, Lincolniensis, Calvin. (*claruit* 1560) V. *Angli Puritani*.

Gluck (Ernestus,) Livonius, Luth. Præpositus Mariæburgensis (*obiit* 1705) anno 1698. in eo totus

totus occupatus erat ut facras literas ex authentico in linguam Russicam transferret, at morte præventus absolvere non potuit, *p.* 358. II *partis.*

Godeau (Antonius), Gallus, Drocumensis, unus è 40. Academiæ Franciæ, Episcopus Vincinensis (*obiit* 1672) Gallicam Novi Testamenti versionem, verbis aliquot intertextis explicationis ergò, confecit. *p.* 82. II. *partis.*

Goodman (Christophorus), Anglus, Cestriensis, Calvin. Theol. Prof. (*obiit* 1602.) V. *Angl. Puritani.*

Gorse (Petrus), Gallus, Albiensis, Jesuita (*obiit* 1661) Libros Sapientiales, excepto Cantico, Gallicè reddidit, *p.* 63. II. *partis.*

Gothus (Petrus Joannes), Suecus, Norcopensis, Luther. (*claruit* 1597) Psalmos Suecicè versos edidit. *p.* 198. II. *partis.*

Goulartius (Simon), Gallus, Sylvanectensis, Calvin. Theol. Genevensis, deinde Pastor Arminianus (*obiit* 1628) V. *Genevenses Theologi.*

Goullet (Robertus), Gallus, Theol. Dr. & S. Scripturæ Prof. Parisiensis (*claruit* 1535) Tetramonon Evangelicum adornavit, *p.* 385. II. *partis.*

Graanius (Olaus Stephanus), Luther. Pædagogus & Pastor Lapponum in Lyckzele in Lapponia Uhmaensi (*vivit*) Manuale dialecto merè Lapponica edidit, in quo leguntur pericopæ Evangeliorum & Epistolarum Dominicalium & festivalium, *p.* 373. II. *partis.*

Grabe (Joannes Ernestus), Borussus, Regiomontanus,

Grittus (Johannes), Rhætus, Calvin. (*claruit* 1640.) Rhæticam N. T. versionem novam publicavit. *p.* 165. II. *partis*.

Grossius (Christianus), Saxo, Wittembergensis, Luther. Theol. Dr. Theol. & ling. Hebr. Prof. Superintendens Generalis in Pomerania (*obiit* 1673.) Harmoniam Evangeliorum scripsit. *p.* 385. II. *partis*.

Guadagnolus (Philippus), Italus, Malleanensis, Clericorum Minorum Procurator Generalis, ling. Oriental. peritus (*obiit* 1656.) Vetus Testamentum in linguam Arabicam convertit, vel potius recognovit. *p.* 241. I. *partis*.

Gualtherus (Rodolphus) Helvetius, Tigurinus, Ecclesiæ Tigurinæ Pastor Primarius (*obiit* 1586.) Pentateuchum & Psalmos ex Hebræo Germanice transtulit: Novum vero Testamentum ab Erasmo Latine versum recensuit. *p.* 688. I. *partis*. *p.* 262. II. *partis*.

Guidacerius (Agathus), Calaber, ex oppido Rocha Corragii, linguæ Gr. & Hebr. Prof. Regius Parisiensis (*claruit* 1540.) XXIV. priores Psalmos & Canticum Canticorum ex Hebræo in Latinum traduxit, *pag.* 727. 729. I. *partis*.

Guillelmus Abbas Hirsaugensis. V. *Eduardus Leus*.

Gumbrecht (Martinus), Germanus, Lutheran. (*claruit* 1650.) Concordantias Bibliorum Lutheri concinnavit. *p.* 410. II. *partis*.

Guthirius (Ægidius), Germanus, Weissensea-Turingus, Luther. linguæ Syriacæ peritus (*obiit* 1667.) plurimas Novi Testamenti Syriaci lectiones una cum textu vulgavit. *p.* 422. I. *partis*.

H *Adrianus* Castellensis, Italus, Cornetanus, Episcopus Vuellensis, S. R. E. Cardinalis, deinde purpura spoliatus (*obiit* 1518.) Veteris Testamenti libros ex Hebræo sermone in Latinum vertere inceperat. *p.* 675. I. *partis*.

Halenius (Laurentius), Suecus, Luther. 3. ling. peritus, Pastor in Soderala Helsingiæ Diœceseos Upsaliensis (*vivit*) Concordantias Sueeico-Ebraicas & Græcas nuper ad finem perduxit. 411. II. *partis*.

Hambræus (Jonas), Suecus, Helſingus, Luther. ling. Orient. Prof. Pariſienſis (*claruit* 1630.) Paſſionem D.N.J.C. Syriace & Latine edidit: Arabicasque S. Joannis Epiſtolas Latio donavit. *p.* 743. I. *partis*. *p.* 385. II. *partis*.

Happelius (Wigandus), Germanus, Heſſus, Marpurgenſis, Luther. JCtus, primum linguæ ſanctæ, deinde Jurisprudentiæ Profeſſor Marpurgenſis, (*obiit* 1572.) novam ex Hebræo Jonæ verſionem Latinam condidit. *pag.* 731. I. *partis*.

Harding (Joannes), Anglus, in Agro Hutonienſi natus, Theol. Dr. & Prof. Oxonienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Hardingus (Stephanus), Anglus, Ordinis Ciſtercienſis Abbas II. (*obiit* 1137.) Bibliorum S. Hieronymi emendationem inſtituit. *p.* 546. I. *partis*.

†*Hardt* (Hermannus von der) Germanus, Luther. Præpoſitus Mariæberg. & linguarum Orientalium Profeſſor Helmſtadienſis (*vivit*) Hoſeam cum Comment. Rabb. recenſuit, itemque tres primas Joelis elegias metro reſtitutas philologice enarravit. *p.* 131. *partis* I.

Hareth filius Senan, Arabs, antiquiſſimus Arabum S. Scripturæ Interpretum verſionem LXX. in idioma Arabicum convertit, ex qua ſolus extat Pentateuchus & liber Sapientiæ. *p.* 219. 222. 233. II. *partis*.

Harlay (Franciſcus de) de Chanvalon ſenior, Pariſinus, Th. Dr. Archiepiſcopus Rothomagenſis (*obiit* 1653.) S. Pauli ad Romanos Epiſtolam Gallice vertit. *pag.* 88. II. *partis*.

Harlemius (Joannes), à loco patrio dictus, nomine Guillelmi, Batavus, Jeſuita, ling. Orient. peritus (*obiit* 1578.) Indicem Biblicum texuit, variasque Bibliorum Latinorum lectiones ex mſc. codicibus collegit. *p.* 21. I. *partis*. *p.* 437. II. *partis*.

Harmar (Joannes), Anglus, Neubergenſis, Theol. Dr. linguæ Græcæ Prof. Oxonienſis (*obiit* 1613.) V. *Anglicani Interpretes*.

Harriſon (Thomas), Anglus, Theol. Profeſſor Cantabrigienſis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Har-

Hartsoeker (Christianus), Belga, Arminianus, Ecclesiæ Roterodamensis Minister (*claruit* 1680.) Belgicam Novi Testamenti translationem ex Græco typis commisit. *p.* 286. *II.partis.*

Hasel (Joannes van), Be'ga, Calvin. (*claruit* 1646.) Evangelia SS. Lucæ & Joannis in linguam Malaicam transfudit. *p.* 147. *I.partis.*

Haye (Joannes de la), Hanno, Athensis, Jesuita, Theol. & sacrarum literarum Profess. (*obiit* 1614.) quaternionem Evangelistarum ordinavit. *p.* 385. *II.partis.*

Haye (Joannes de la), Parisinus, Minorita, (*obiit* 1661.) Biblia quæ Magna dicuntur, edidit; nec non ea quæ Maxima, improbo labore, nequiori vero industria dedit in lucem. *p.* 639. 640. I.*partis.*

Heathus (Nicolaus), Anglus, Th. Dr. Episcopus Roffensis, deinde Eboracensis Archiepiscopus (*claruit* 1553.) Biblia Anglicana jussu Henrici VIII. recensuit, & Acta Apostolorum Anglice vertit. *p.*325. *II.partis.*

†*Hedingerus* (Jo. Reinhardus) Germ. Luth. Th. Dr. in Sacro Consistorio Consiliarius & Concionator Aulicus Stutgardiensis, (*vivit*) Novi Testamenti versionem Germanicam Lutheri plurimum interpolatam & ad praxin pietatis accommodatam semel atque iterum vulgavit. *p.* 240. *II.partis.*

Hedvvigis Ludovici Regis Hungarorum & Polonorum filia, Vladislai IV. Poloniæ Regis uxor (*obiit* 1400.) prima sacrum codicem in idioma Polonicum curavit transferri, *p.* 352. *II.partis.*

Heideggerus (Joannes Henricus), Helvetius, Barotisvillæ in Agro Tigurino natus, 3. ling. peritus, Theol. Dr. ling. Hebr. & Th. Prof. Tigurinus (*obiit* 1698.) V. *Tigurini Ministri.*

Heindricktz (Cornelius), Belga, (*claruit* 1524.) Novi Testamenti versionem patrio sermone adornavit. *pag.* 275. II. *partis.*

Helicaus (Lucas), Bohemus, Judæo patre baptisato natus, Calvin. (*claruit* 1578.) V. *Bohemi Theologi.*

Henriet (Prothasius), Gallus, Sezanensis, Minorita Recollectus (*obiit* 1658.) Harmoniam Evangelicam concinnavit. *p.*385. II.*partis.*

rum Gr. Hebr. & Syr. peritus, linguarum Exoticarum Interpres Regius (*claruit* 1580) Regiis Bibliis Antuerpienſibus ſuam operam impendit, Latinamq; Novi Teſtamenti ex Syro verſionem ſuppeditavit. *p.* 21. 739. 1. *partis.*

Fabricius (Guillelmus), Gallus, 3 ling. peritus Canonicus Pictavienſis (*claruit* 1540) in Latinis Bibliis edendis, locisque cognatis annotandis Robertum Stephanum plurimùm adjuvit. *p.* 594. 1. *partis.*

Fabricius (Martinus Theodoſius), Germanus, Luther. (*claruit* 1595) Harmoniam hiſtoriæ paſſionis & reſurrectionis D. N. J. C. ex quatuor Evangeliſtis quadruplici linguâ vulgavit, *p.* 384. 1. *partis.*

Fabricius (Nicolaus), Guidonis frater, Faleſianus ling. Orient. gnarus (*claruit* 1572) V. *Regia Biblia Polyglotta.*

Færmannus, Presbyter Harvoodenſis (*claruit* 1000) Dano-Saxonicam 4 Evangeliorum verſionem ſcripſit. *p.* 308. 11. *partis.*

Fagius (Paulus), vulgò *Buchlin*, Germanus, Palatinus, Tabernas, Calvin. ling. Hebr. & Chald. peritus, Th. Prof. (*obiit* 1550) non Vetus Teſtamentum, ſed duntaxat librum Tobiæ ex Hebræo, & Targum Onkeloſi in linguam Latinam tranſtulit. *p.* 676. 731. 732. 1. *partis.*

Faireclovve (Richardus), Anglus, Art. Mag. Oxonienſis, (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

Faxardus (Petrus), Hiſpanus, Marchio Veleſius, ling. Græcæ eruditione præſtans (*claruit* 1600) plurimas ex 16. codicibus mſc. lectiones Novi

vi Teſtamenti Græci congeſſit. *p.* 431. 11. *partis.*

Favus (Antonius), Gallus, Dunenſis, Calvin. Th. Dr. & Miniſter Genevenſis *(obiit 1616)*. V. *Genevenſes Theologi.*

Fel-bingerus (Hieremias), Germanus, Briga-Sileſius, Socinianus, Græcè doctus, ſcholæ Coſſinenſis Rector *(claruit 1660)* Germanicam Novi Teſtamenti verſionem ex editione Græca Curcellæi confecit. *p. 269. 11. partis.*

Felinus (Aretius), V. *Martinus Bucerus.*

Felix, Etruſcus, Pratenſis, ex Judæo Chriſtianus, Auguſtinianus, ling. Hebr. peritiſſimus *(obiit 1539)* primam Bibliorum Rabbinicorum editionem recenſuit, & Pſalterium Latinum ex Hebræo converſum publicavit. *p. 99. 721. 1. partis. p. 417. 11. partis.*

Fenton, Anglus (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

Fernandes (Benedictus), Hiſpanus, Dominicanus, Provinciæ Mixtecæ in nova Hiſpania Præfectus *(claruit 1568)* Epiſtolas & Evangelia in linguam Mixtecam tranſtulit. *p. 375. 11. partis.*

Ferdinandus Nonnius. V. *Nunnes.*

Fiſcherus (Chriſtophorus), Germanus, Luther. Th. Ducatûs Luneburgenſis Superintendens Generalis (*claruit* 1577) Harmoniam ex 4. Evangeliſtis contexuit. *p.* 384. 11. *partis.*

Fiſcherus (Joannes), Germanus, Luther. Th. Prof. Generalis per Livoniã Superintendens, deinde Magdeburgenſis (*obiit* 1703) Biblia in linguam Letticam converti curavit. *p.* 372. 11. *partis.*

Fleuri (Claudius), Pariſinus, Prior Commendatarius

tarius Argentolii (*vivit*) Gallicam adornavit Novi Testamenti versionem. *p.* 88. I I. *partis.*

Florinus (Henricus), Finno, Luther. Pastor & Præpositus Pæmarensis (*obiit* 1705) Biblia Finnonice denuò vertit. *p.* 372. II. *partis.*

Forerius (Franciscus) vulgò *Foreiro*, Lusitanus, Olyssiponensis, Dominicanus, Theol. 3. ling. peritissimus (*obiit* 1580) plurimas ex Hebræo libros Veteris Testamenti Latinè reddidit, quorum solus excusus est Esaias. *p.* 678. 730. I. *partis.*

Franzius (Wolfgangus), Saxo, Plaviæ natus, Luther. Theol. linguæ Hebraicæ Interpres (*obiit* 1628) Librum Deuteronomii ex Hebræo in Latinum convertit. *p.* 719. I. *partis.*

Fraserius (Guillelmus), Scotus, sancti Andreæ Episcopus (*claruit* 1286) Concordiam in Evangelistas scripsit. *p.* 384. II. *partis.*

Frencelius (Michael), Cosela-Lusatus, Luther. Pastor Postwicensis (*vivit*) Evangelia SS. Matthæi & Marci, item Epistolas Pauli ad Romanos & ad Galatas in linguam Sorabicam transfudit. *p.* 364. II. *partis.*

Frisius (Joannes), Helvetius, Tigurinus, Calvin. 3. ling. peritus (*obiit* 1565) Libros poëticos & propheticos V. T. Libellos Ruth & Esther ex Hebræo Latine reddidit. *p.* 678. I. *partis.*

Frizon (Petrus) Gallus, Rhemensis, Theol. Dr. in magna Galliæ Eleemosyna Vicarius Generalis (*obiit* 1651) Gallicam Bibliorum versionem, Lovaniensem dictam edidit, illustravitque scholiis, chronico &c. *p.* 52. I I. *partis.*

S. Fru-

S. Frumentius, qui & Abba Salama vocatur, S. Athanasii suppar, Æthiopiæ Metropolita, Æthiopicam totius sacri codicis interpretationem condidisse fertur. *p.* 251. 256. 1. *partis.*

GAbriel (Lucius), Rhætus, Ilantinus, Calvin. in pago Altotetten ditionis Tigurinæ Pastor (*claruit* 1648) Novum Testamentum patrio sermone expressit. *p.* 165. II. *partis.*

Gagnæus (Joannes), vulgò de *Gagny*, Parisinus, Theol. Dr. Francisci I. Eleemosynarius (*obiit* 1549) Epistolas Pauli ad Romanos & ad Hebræos Gallicè vertit. *p.* 88. II. *partis.*

Galænus (Matthæus), Zelandus, Westcapellius, sacr. literarum Prof. Academiæ Duacenæ Cancellarius (*obiit* 1573) Epistolam ad Hebræos è Syro Latinè reddidit. *p.* 740. I. *partis.*

Gartvvaith (Henricus) Anglus (*claruit* 1630) Harmoniam Evangelicam contexuit. *p.* 384. II. *partis.*

Geierus (Martinus) Germ. Lipsiensis, Luth. Th. Dr. & Prof. itemq; Superintendens Lipsiensis, Ecclesiarum Electoratus Saxoniæ supremus Antistes, (*obiit* 1680) duas præstantissimas Bibliorum editiones, quarum altera textus originales cum versione Latina, altera Germanicam Lutheri versionem exhibet, procuravit. *p. 115. 1. partis. p. 215.* 2. *partis.*

Genebrardus (Gilbertus), Gallus, Arvernus, Theol. Dr. Parisiensis, linguæ Hebraicæ Prof. Regius (*obiit* 1597) Targum in Joëlem Latinè interpretatus est. *p.* 734. I. *partis.*

Genevenses Theologi, sc. Theod. Beza, Antonius Fayus, Jacobus Jaquemotus, Simon Goulartius, &

totus occupatus erat ut ſacras literas ex authen tico in linguam Ruſſicam transferret, at morte præventus abſolvere non potuit. *p.* 358. 11 *partis.*

Godeau (Antonius), Gallus, Drocumenſis, unus è 40. Academiæ Franciæ, Epiſcopus Vincinenſis (*obiit* 1672) Gallicam Novi Teſtamenti verſionem, verbis aliquot intertextis explicationis ergò, confecit. *p.* 82. 11. *partis.*

Goodman (Chriſtophorus), Anglus, Ceſtrienſis, Calvin. Theol. Prof. (*obiit* 1602.) V. *Angl. Puritani.*

Gorſe (Petrus), Gallus, Albienſis, Jeſuita (*obiit* 1661) Libros Sapientiales, excepto Cantico, Gallicè reddidit, *p.* 63. 11. *partis.*

Gothus (Petrus Joannes), Suecus, Norcopenſis, Luther. (*claruit* 1597) Pſalmos Suecicè verſos edidit. *p.* 198. 11. *partis.*

Goulartius (Simon), Gallus, Sylvanectenſis, Calvin. Theol. Genevenſis, deinde Paſtor Arminianus (*obiit* 1628) V. *Genevenſes Theologi.*

Goullet (Robertus), Gallus, Theol. Dr. & S. Scripturæ Prof. Pariſienſis (*claruit* 1535) Tetramonon Evangelicum adornavit, *p.* 385. 11. *partis.*

Graanius (Olaus Stephanus), Luther. Pædagogus & Paſtor Lapponum in Lyckzele in Lapponia Uhmaenſi (*vivit*) Manuale dialecto merè Lapponica edidit, in quo leguntur pericopæ Evangeliorum & Epiſtolarum Dominicalium & feſtivalium, *p.* 373. 11. *partis.*

Grabe (Joannes Erneſtus), Boruſſus, Regiomontanus,

Grittus (Johannes), Rhætus, Calvin. (*claruit* 1640.) Rhæticam N. T. verſionem novam publicavit. *p.* 165. II. *partis.*

Grosſius (Chriſtianus), Saxo, Wittembergenſis, Luther. Theol. Dr. Theol. & ling. Hebr. Prof. Superintendens Generalis in Pomerania (*obiit* 1673.) Harmoniam Evangeliorum ſcripſit. *p.* 385. II. *partis.*

Guadagnolus (Philippus), Italus, Malleanenſis, Clericorum Minorum Procurator Generalis, ling. Oriental. peritus (*obiit* 1656.) Vetus Teſtamentum in linguam Arabicam convertit, vel potius recognovit. *p.* 241. I. *partis.*

Gualtherus (Rodolphus) Helvetius, Tigurinus, Eccleſiæ Tigurinæ Paſtor Primarius (*obiit* 1586.) Pentateuchum & Pſalmos ex Hebræo Germanice tranſtulit: Novum vero Teſtamentum ab Eraſmo Latine verſum recenſuit. *p.* 688. I. *partis.* *p.* 262. II. *partis.*

Guidacerius (Agathus), Calaber, ex oppido Rocha Corragii, linguæ Gr. & Hebr. Prof. Regius Pariſienſis (*claruit* 1540.) XXIV. priores Pſalmos & Canticum Canticorum ex Hebræo in Latinum traduxit, *pag.* 727. 729. I. *partis.*

Guillelmus Abbas Hirſaugenſis. V. *Eduardus Leus.*

Gumbrecht (Martinus), Germanus, Lutheran. (*claruit* 1650.) Concordantias Bibliorum Lutheri concinnavit. *p.* 410. II. *partis.*

Gutbirius (Ægidius), Germanus, Weiſſenſea-Turingus, Luther. linguæ Syriacæ peritus (*obiit* 1667.) plurimas Novi Teſtamenti Syriaci lectiones una cum textu vulgavit. *p.* 422. I. *partis.*

H *Adrianus* Caſtellenſis, Italus, Cornetanus, Epiſcopus Vuellenſis, S. R. E. Cardinalis, deinde purpura ſpoliatus (*obiit* 1518.) Veteris Teſtamenti libros ex Hebræo ſermone in Latinum vertere inceperat, *p.* 675. I. *partis.*

Halenius (Laurentius), Suecus, Luther. 3. ling. peritus, Paſtor in Soderala Helſingiæ Diœceſeos Upſalienſis (*vivit*) Concordantias Sueeico- Ebraicas & Græcas nuper ad finem perduxit. 411. II. *partis.*

Hambræus (Jonas), Suecus, Helfingus, Luther. ling. Orient. Prof. Parifienfis (*claruit* 1630.) Paffionem D.N.J.C. Syriace & Latine edidit: Arabicasque S. Joannis Epiftolas Latio donavit. *p.* 743. I. *partis. p.* 385. II. *partis.*

Happelius (Wigandus), Germanus, Heffus, Marpurgenfis, Luther. JCtus, primum linguæ fanctæ, deinde Jurisprudentiæ Profeffor Marpurgenfis, (*obiit* 1572.) novam ex Hebræo Jonæ verfionem Latinam condidit. *pag.* 731. I. *partis.*

Harding (Joannes), Anglus, in Agro Hutonienfi natus, Theol. Dr. & Prof. Oxonienfis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Hardingus (Stephanus), Anglus, Ordinis Ciftercienfis Abbas II. (*obiit* 1137.) Bibliorum S. Hieronymi emendationem inftituit. *p.* 546. I. *partis.*

†*Hardt* (Hermannus von der) Germanus, Luther. Præpofitus Mariæberg. & linguarum Orientalium Profeffor Helmftadienfis (*vivit*) Hofeam cum Comment. Rabb. recenfuit, itemque tres primas Joelis elegias metro reftitutas philologice enarravit. *p.* 131. *partis* I.

Hareth filius Senan, Arabs, antiquiffimus Arabum S. Scripturæ Interpretum verfionem LXX. in idioma Arabicum convertit, ex qua folus extat Pentateuchus & liber Sapientiæ. *p.* 219. 222. 233. II. *partis.*

Harlay (Francifcus de) de Chanvalon fenior, Parifinus, Th. Dr. Archiepifcopus Rothomagenfis (*obiit* 1653.) S. Pauli ad Romanos Epiftolam Gallice vertit. *pag.* 88. II. *partis.*

Harlemius (Joannes), à loco patrio dictus, nomine Guillelmi, Batavus, Jefuita, ling. Orient. peritus (*obiit* 1578.) Indicem Biblicum texuit, variasque Bibliorum Latinorum lectiones ex mfc. codicibus collegit. *p.* 21. I. *partis. p.* 437. II. *partis.*

Harmar (Joannes), Anglus, Neubergenfis, Theol. Dr. linguæ Græcæ Prof. Oxonienfis (*obiit* 1613.) V. *Anglicani Interpretes.*

Harrifon (Thomas), Anglus, Theol. Profeffor Cantabrigienfis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Har-

Hartsoeker (Christianus), Belga, Arminianus , Ecclesiæ Roterodamensis Minister (*claruit* 1680.) Belgicam Novi Testamenti translationem ex Græco typis commisit. *p.* 286. *II.partis.*

Hasel (Joannes van), Belga, Calvin. (*claruit* 1646.) Evangelia SS. Lucæ & Joannis in linguam Malaicam transfudit. *p.* 147. *I.partis.*

Haye (Joannes de la), Hanno, Athensis, Jesuita, Theol. & sacrarum literarum Profess. (*obiit* 1614.) quaternionem Evangelistarum ordinavit. *p.* 385. *II.partis.*

Haye (Joannes de la), Parisinus , Minorita, (*obiit* 1661.) Biblia quæ Magna dicuntur, edidit; nec non ea quæ Maxima, improbo labore, nequiori vero industria dedit in lucem. *p.* 639. 640. I.*partis.*

Heathus (Nicolaus), Anglus, Th. Dr. Episcopus Roffensis, deinde Eboracensis Archiepiscopus (*claruit* 1553.) Biblia Anglicana jussu Henrici VIII. recensuit, & Acta Apostolorum Anglice vertit. *p.*325. *II.partis.*

†*Hedingerus* (Jo. Reinhardus) Germ. Luth. Th. Dr. in Sacro Consistorio Consiliarius & Concionator Aulicus Stutgardiensis, (*vivit*) Novi Testamenti versionem Germanicam Lutheri plurimum interpolatam & ad praxin pietatis accommodatam semel atque iterum vulgavit. *p.* 240. *II. partis.*

Hedvvigis Ludovici Regis Hungarorum & Polonorum filia, Vladislai IV. Poloniæ Regis uxor (*obiit* 1400.) prima sacrum codicem in idioma Polonicum curavit transferri, *p.* 352. *II. partis.*

Heideggerus (Joannes Henricus), Helvetius , Barotisvillæ in Agro Tigurino natus, 3. ling. peritus, Theol. Dr. ling. Hebr. & Th. Prof. Tigurinus (*obiit* 1698.) V. *Tigurini Ministri.*

Heindricktz (Cornelius), Belga, (*claruit* 1524.) Novi Testamenti versionem patrio sermone adornavit. *pag.* 275. II. *partis.*

Helicaus (Lucas), Bohemus, Judæo patre baptisato natus, Calvin. (*claruit* 1578.) V. *Bohemi Theologi.*

Henriet (Prothasius), Gallus, Sezanensis, Minorita Recollectus (*obiit* 1658.) Harmoniam Evangelicam concinnavit. *p.*385. II.*partis.*

Hentenius (Joannes), Belga, Nechliniæ in diœcesi Leodiensi natus, Dominicanus, Theol. Dr. & sacrarum literarum Prof. Lovaniensis (*obiit* 1566.) Biblia Latina Vulgatæ editionis cum msc. exemplaribus summa fide contulit, a mendis plurimis Græcos Hebræosque fontes secutus expurgavit. *p.* 605. I. *partis.*

Herbornensia dicuntur Biblia, a Luthero quidem Germanice versa, sed præfationibus, summariisque a Theologis Calvinianis Academiæ Herbornensis illustrata anno 1587. *p.* 243. II *partis.*

Heresbachius (Conradus), Germanus, Cliviensis, Cathol. 3. linguar. peritus JC. (*obiit* 1576.) Psalmos ex Hebræo Latinos fecit. *p.* 726. I. *partis.*

Hermannus Zoeftius a patria Zoest sic dictus, Westphalus, Cisterciensis (*claruit* 1440.) Evangelium ex quatuor unum collegit. *p.* 385. II. *partis.*

Heserus (Georgius), Germanus, Weyrensis in Austria superiori, Jesuita (*claruit* 1670.) Vitæ Christi monotessaron Evangelicum conscripsit. *p.* 385. II. *partis.*

Hesronita (Joannes), Maronita é Monte Libano, linguæ Syriacæ Prof. Parisiensis (*claruit* 1625.) Pentateuchum ex Arabico & libros Salomonis ex Syro Latine reddidit. *p.* 33. 737. 742. I. *partis.*

Hesychius, Episcopus urbis alicujus in Ægypto (*martyr occubuit* 311.) corrigendis Græcæ LXX. versionis exemplaribus operam navavit; at novam ex Hebræo translationem non aggressus est. *p.* 314. I. *partis.*

Hetzerus (Ludovicus), Bavarus, Anabaptista, (*capite truncatus an.* 1529.) Biblia Germanica, Wormatiensia dicta, in lucem edidit. *p.* 266. II. *partis.*

Heurnius (Justus), Batavus, Amstelodamensis, Calvin. in India Orientali Ecclesiastes (*claruit* 1650.) Evangeliorum versionem Malaicam ad novam Belgicam emendavit, Actus vero Apostolorum Malaice transtulit. *p.* 297. I. *partis.*

R. Hhaiim filius Nathan, Germanus, Judæus, (*claruit* 1647) Biblia ex Hebræo Germanice reddidit, & literis Hebraicis emisit in lucem. *p.* 271. II. *partis.*

S. Hiero-

S. *Hieronymus*, Dalmata, Stridonensis, 3. ling. peritus, Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter, & Ecclesiæ Doctor (*obiit* 420.) Vetus Testamentum Latinum cum Græcis Hexaplorum codicibus collatum emendavit, additis, ubicumque aliquid mutaret, notis & asteriscis. Quosdam etiam libros, & in his Jobum & Psalmos e Græco accurate convertit: Græcam LXX. versionem ex melioris notæ exemplaribus correctam juxta Guillelmum Cave edidit. Omnes Veteris Testamenti libros ex Hebraica veritate in Latinum sermonem transtulit, quibus etiam addidit libros Judith & Tobiæ ex Chaldaica lingua, usus opera cujusdam Judæi. Novum denique Testamentum Græcæ veritati reddidit; sed Dalmaticam Bibliorum versionem nullo modo concinnavit. *p.* 318.329.525.527.736. I. *partis*. *pag.* 342. II. *partis*.

Hieronymus Leopolitanus, Ruthenus, Minorita, Theol. Lector & Cathedralis Ecclesiæ Cracoviensis Ecclesiastes, (*claruit* 1536.) Sacræ Scripturæ libros in Polonicam linguam transfudit. *p.* 354. II. *partis*.

Hierosolymitanum Targum in Pentateuchum ab auctore incerto scriptum. *p.* 162. I. *partis*.

Hispanica vetus Bibliorum translatio a Judæis Hispanis confecta, primum integra Ferrariæ excusa anno 1553. Jam Constantinopoli Pentateuchus literis Hebraicis anno 1547. prodierat. *p.* 151. II. *partis*.

Hiud (Joannes Andreas), Anglus, Anglic. (*claruit* 1632.) Harmoniam IV. Evangelistarum composuit. *pag.* 385. II. *partis*.

Hoffmannus (Henricus), Suecus, Luther. Th. Pr. Aboensis (*claruit* 1642.) vertendis Finnice Bibliis suam operam præbuit. *p.* 372. II. *partis*.

Hollandus (Thomas), Anglus, Puritanus, Rector Collegii Excestriensis, Regius Prof. (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Hommius (Festus), Frisius, Calvin. Pastor Leidensis (*obiit* 1632.) V. *Belgici Interpretes*.

Hottingerus (Joan. Henr.) pater, Helvetius, Tigurinus, Calvin.

Calvin. Th. Dr. & ling. Orient. peritus (*obiit* 1667.) V. *Tigurini Ministri.*

Hottingerus (Joannes Henricus), filius, Helvetius, Tigurinus, Calvin. ling. Orient. Prof. Tigurinus (*obiit* 1692.) librum Job ex Hebræo Latio donavit. *p.* 721. I. *partis.*

Hugo, Gallus, Delphinas, natus Barcinonettæ, dictus de S. Caro, alias de S. Jacobo, Dominicanus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1264.) Latinorum Bibliorum Concordantias primus excogitavit. *p.* 403. 407. II. *partis.*

Huissius (Alexander), Anglus, in parœcia S. Cuthberti natus, Anglic. (*obiit* 1661.) V. *Londinensia Biblia Polyglotta p.* 39. I. *partis.*

Humfredus (Laurentius), Anglus, Buckinghamiensis Th. Dr. & Pr. Oxoniensis, Decanus Wintoniensis (*obiit* 1589) Abdiæ Propheriam Latine ex Hebræo reddidit. *p.* 730. I. *partis.*

Huré (Carolus), Gallus, Senonensis, 3. ling. peritus, in Academia Parisiensi Professor emeritus (*vivit*) Gallicam, quæ vulgo Montensis dicitur, Novi Testamenti versionem pluribus in locis castigavit & edidit. *p.* 87. II. *partis.*

Hutchenson (Rodolphus), Anglus (*obiit* 1605). V. *Anglicani Interpretes.*

Hutterus (Elias), Germanus, Lusatus, Luther. linguæ Hebraicæ Profess. Lipsiensis (*claruit* 1600.) Biblia Ebræa novis characterum formis edidit: alia vero sex linguis, mutata in quatuor quibusque exemplaribus ultima translatione, publicavit; Novum denique Testamentum XI. linguis imprimi curavit, in quo Hebraicam versionem suam suppeditavit. *p.* 26. 47. 48. 49. 51. 55. 56. 57. 110. 143. I. *partis.*

Hutten (Leonardus), Londinas, Th. Dr. Oxon. ædis Christi Canonicus (*obiit* 1632). V. *Anglicani Interpretes.*

Hyde (Thomas de), Anglus, Psalterium & Joannis Apocalypsim Anglico sermone donavit. *p.* 318. II. *partis.*

Hyde (Thomas), Anglus, ling. Græcæ & Orient. peritissimus, Protobibliothecarius Bodleianus (*obiit* 1703.) Biblius

Bibliis Polyglottis Londinens. operam navavit tum in Arabicis, Syriacis, Persicis &c. corrigendis, tum in Pentateucho Persico characteribus Persicis describendo, ejusque versionem Latinam concinnando. p. 36. 39. 745. I. *partis*.

R. JAcob F. Bounam Cappelman dictus, Germanus, Judæus, Paraphrases Chaldaicas in quinque parva volumina Germanico idiomate vulgavit. p. 272. II. *partis*.

R. *Jacob* F. Hhaiim, F. Isaac, F. Adoniæ, Tunetanus, Judæus, Venetiis exul (*claruit* 1526.) Biblia Rabbinica in gratiam Danielis Bombergi ordinavit, quibus doctam præfationem & Masoram utramque adjunxit. p. 102. *I. partis* p. 416. *II. partis*.

R. *Jacob* F. Joseph Tavos, sive al Tusi, ex urbe Tusensi in Chorasana Persiæ regione, Judæus, Pentateuchi versionem Persicam ex Hebræo concinnavit, quæ Constantinopoli anno 1547. prodiit. p. 170. *I. partis*.

S. *Jacobus* Apostolus, dictus Minor, Frater Domini, primus Hierosolymorum Episcopus (*Martyr occubuit anno Christi* 62.) Græcam Evangelii secundum Matthæum versionem ex Hebræo condidisse fertur. p. 333. I. *partis*.

Jacobus de Voragine, seu de Varagine, Ligur, Dominicanus, Archiepiscopus Januensis (*obiit* 1298.) Biblia Latina Italice reddidit juxta Sixtum Senensem. p. 119. *II. partis*.

James (Thomas) Anglus, in Vecta Insula natus, Anglic. Th. Dr. Protobibliothecarius Oxoniensis (*obiit* 1629.) scripsit Bellum Papale seu discrimen inter editiones Bibliorum Latinorum a Sixto V. & a Clemente VIII. procuratas. p. 441. *II. partis*.

Janicius (Martinus), Polonus, Calvin. Theol. Ecclesiæ Secemineensis Pastor (*obiit* 1596.) sacras literas in linguam Polonicam convertit. p. 354. *II. partis*.

Jansenius (Cornelius), Flander, Hulstensis, Theol. Dr. & S. Scripturæ Prof. Episcopus Gandavensis (*obiit* 1576.) Concordiam Evangelicam scripsit. p. 386. *II. partis*.

Jaquemotus (Joannes) Gallus, Barrensis, Calvin. Ecclesiæ Genevensis Pastor. V. *Genevenses Theologi*.

Jarava (Johannes) , Hispanus , Cathol. Medicus (*claruit* 1550.) quædam Jobi capita , aliquot Psalmos & Hieremiæ Threnos lingua patria expressit. *p.* 146. II. *partis.*

Jassowits (Andreas de) , Polonus (*claruit* 1410.) jussu Reginæ Sophiæ Vladislai IV. Poloniæ Regis uxoris, Biblia in idioma Polonicum transtulit. *p.* 353. II. *partis.*

Jatumæus (Jacobus *alias* Simon), Cretensis , Dominicanus, Thebarum Metropolita (*claruit* 1400.) totius Novi Testamenti seriem maxima diligentia collegit, & subinde in Hebræum & Latinum vertit sermonem. *p.* 93. 747. I. *partis.*

Le *Jay* (Guido Michael), Parisinus, Catholicus, Advocatus, Regi a sanctioribus consiliis (*obiit* 1665.) Biblia Polyglotta Lutetiæ Parisiorum suis sumptibus imprimi curavit *p.* 28. I. *partis.*

R. *Jekutiel* F. Isaac, Germanus, Judæus (*vixit* 1679.) Biblia Germanica literis Hebraicis excudit. *p.* 271. II. *partis.*

Jessenius (Paulus), Bohemus, Hunnobrodæ natus, Calvinianus, (*obiit* 1600.) V. *Bohemi Theologi.*

Jesus filii Sirach nepos Ecclesiasticum ex Hebræo seu Chaldæo-Syriaco Græce vertit. *p.* 332. I. *partis.*

Interpretes qui vulgo dicuntur Septuaginta , Judæi , Græce & Hebraice docti (*claruerunt ante Christum* 230.) sub Ptolemæo Philadelpho Ægypti Rege Biblia Hebraica in Græcum idioma reddiderunt. *pag.* 302. 402. I. *partis.*

Joannes Angelus, Bononiensis, Dominicanus, in Armenia Missionarius , Præfectus Ecclesiæ Teflitensis. (*claruit* 1333.) sacras literas ex Latino sermone in Armenum traduxit. *p.* 279. I. *partis.*

Joannes Aragonum Rex. V. *Eduardus Leus.*

Joannes-Baptista Jona .V. *Juda Jona.*

S. *Joannes* Chrysostomus, Antiochenus, Archiepiscopus Constantinopolitanus (*obiit* 407.) Armenam Bibliorum interpretationem fecisse vel jussisse dicitur. *p.* 276. I. *partis.*

Joannes,

Joannes Hispalensis Episcopus (*claruit* 717.) sacras literas Arabice reddidit juxta Vasæum & Marianam. *p.* 217. 236. I. *partis.*

Joannes Josephus, Græcus, novam versionis LXX. interpretum editionem propalavit. *pag.* 319. I. *partis.*

Joannes, Lusitanus, Carmelita Excalceatus, sui Ordinis in Ispahan Persidis olim Præfectus (*claruit* 1618.) ibi versionem Persicam Psalmorum ex Latino elaboravit. *p.* 167. I. *partis.*

Joannes Matthias, Suecus, Luther. Episcopus Stregnensis (*claruit* 1650.) Biblia Suecica recognovit. *p.* 296. II. *partis.*

Joannes, Placentinus. V. *Joannes Prestonus.*

Joannes, Segoviensis, Hispanus, Theol. Prof. Canonicus Toletanus (*claruit* 1440.) Biblicas vocum indeclinabilium Concordantias collegit. *p.* 404. II *partis.*

Joannes, Silesius, Glocoviensis, Canonicus S. Floriani Cracoviæ (*obiit* 1507.) multos S. Scripturæ libros in linguam Slavicam transtulit. *p.* 346. II. *partis.*

Justus *Jonas, alias* Jodocus Cocq, Germanus, Saxo, natus Northusæ Cheruscorum oppido, Luther. Theol. Dr. & Prof. Jenensis (*obiit* 1555.) librum Ecclesiastici ex Germanico Lutheri sermone in Latinum transfudit. *p.* 759. I. *partis.*

Jonathan F. Uziel, Judæus, Prophetas tam priores quam posteriores Chaldaica paraphrasi expressit, non vero Pentateuchum ut quidam scribunt *p.* 162. I. *partis.*

Joannes *Jones*, vulgo *Leander* a S. Martino, Anglus, Londinensis, Benedictinus, Theol. & linguæ Hebraicæ Prof. Duacensis, congregationis Anglicanæ Superior (*obiit* 1636.) Biblia Latina cum glossa ordinaria &c. Duaci anno 1617. vulgavit. *p.* 635. I. *partis.*

R. *Joseph* Athias, Amstelodamensis, Judæus, celebris Typographus (*claruit* 1670.) Biblia Hebraica, Hispanica, Germanica & Anglica suis typis edidit. *pag.* 116. I. *partis p.* 159. 271. 336. II. *partis.*

R. *Joseph Saghi Nabhor* i. e. multus luce per antiphrasin sive cœcus, Judæus, Targum in quosdam libros Hagiographos scripsit. *p.* 163. I. *partis.*

R.Joseph Francus Serrano, Judæus, linguæ sanctæ Prof. Amstelodamensis (*vixit* 1695.) Pentateuchum ex Hebræo in linguam Hispanicam transtulit. *p.* 160. II. *partis.*

R. Joseph F. Samuelis Aben Dias, aliis Rei (*vixit* 1607.) librum de Masora edidit. *p.* 416. II. *partis.*

Joye (Georgius), Anglus, Bedfordiensis, Calvin. (*obiit* 1553.) Psalterium Latinum ex versione Felicis Pratensis, Proverbia, Ecclesiasten, Isaiam & Hieremiam Anglice reddidit. *p.* 320. II. *partis.*

R. Jozel F. Alcesnadar, Germanus, Judæus (*vixit* 1679.) Germanicam ex Hebræo Veteris Testamenti versionem in lucem dedit. *p.* 271. II. *partis.*

Irurosqui (Petrus), Navarrus, Dominicanus, Theol. Dr. Parisiensis (*claruit* 1297.) seriem IV. Evangeliorum contexuit. *p.* 386. II. *partis.*

Isaac (Stephanus), ex Judæo Christianus, Germanus, linguæ Hebraicæ Prof. Coloniensis, (*claruit* 1563.) Malachiam Prophetam ex Hebræo Latinum fecit. *pag.* 731. I. *partis.*

R. Juda Arieh vulgo Leo Mutinensis, Judæus, Synagogæ Venetæ Rector (*obiit* 1654.) Bibliorum Rabbinicorum editionem anno 1617. cura ac opera sua publicavit: Italicam quoque Veteris Testamenti versionem scribere susceperat, sed cum sui consilii compos esse non posset, Lexicon Hebræo-Italicum juxta seriem Bibliorum emisit in lucem. *p.* 111. I. *partis.* *p.* 141. II. *partis.*

Judæ (Leo), Alsatus, Geremensis, linguæ Hebraicæ peritus, Minister Ecclesiæ Tigurinæ, (*obiit* 1542.) omnes fere Veteris Testamenti libros ex Hebræo Latine expressit, libros vero Deutero-canonicos Germanice. *p.* 688. I. *partis.* *p* 249. 263. II. *partis.*

Judæus quidam Africanus Arabicam ex Hebræo Pentateuchi translationem confecit. *p.* 225. I. *partis.*

Junius (Franciscus) pater, vulgo *du Jon*, Gallus, Bituricensis, Calvin. Theol. & sacr. literarum Pr. Leidensis (*obiit* 1602.) Hebraicos V. Testamenti libros una cum Tremellio Latinos fecit: Deutero-canonicos & Novum Testamentum ex Græco, Actus Apostolorum & binas Pauli

Pauli epiſtolas ex Arabico in Latinum convertit: editionem quoque Bibliorum Græcorum recognovit, variisque lectionibus illuſtravit. *p.* 410. 703. 743. 750. 756. I. *partis.*

Junius (Franciſcus) filius Germanus, Heidelbergenſis, Calvin. Theol. & Philol. ling. Septentrionalium doctiſſimus (*obiit* 1678.) quatuor Evangelia Gothice cum lexico Gothico edidit. *p.* 170. II. *partis.*

Junius (Patricius) vulgo *Young*, Scotus, natus Seatoni in Lothiana, Anglic. Lat. & Gr. doctus, Jacobi I. Bibliothecarius (*obiit* 1652.) Jobum juxta Codicem Alexandrinum edidit, & variantes lectiones Græcas V. & N. Teſtamenti collegit. *p.* 436. I. *partis p.* 425. II. *partis.*

Junterbuck (Jacobus), Germanus, Cartuſianus (*claruit* 1466.) paſſionem ſecundum IV. Evangelia compoſuit. *p.* 386. II. *partis.*

Juſtinianus (Auguſtinus), Italus, Genuenſis, Dominicanus, ling. Græcæ & Oriental. peritiſſimus, Epiſcopus Nebienſis (*obiit* 1536.) utrumque Teſtamentum quinque præcipuis linguis in unum corpus, *Octapla*, inſcriptum compegit, quorum Pſalterium duntaxat vulgavit: Job & Pſalmos ad veritatem Hebraicam reſtituit. *p.* 249. 720. 721. I. *partis.*

K *Aldi* (Georgius), Hungarus, Tyrnavienſis, Jeſuita (*obiit* 1634.) interpretationem ſacrorum librorum ex Latino in Hungaricum idioma concinnavit. *p.* 374. II. *partis.*

Kemper (Joannes) V. *R. Moſes de Cracovia.*

Kernæus (Joannes) Hibernus, Anglic. S. Patricii Dublinienſis Theſaurarius (*obiit* 1600.) Novum Teſtamentum patrio ſermone ſcripſit. *p.* 369. II. *partis.*

Kilbye (Richardus), Anglus, Leiceſtrienſis, linguarum peritiſſimus, Dr. & Prof. Collegii Lincolnienſis Rector (*obiit* 1620) V. *Anglicani Interpretes.*

King (Joannes), Anglus, Buckinghamienſis, Anglic. Theol. Epiſcopus Londinenſis (*obiit* 1621.) V. *Anglicani Interpretes.*

King, Hibernus (*vixit* 1620.) ſacrum codicem ex Anglico Hibernice reddidit. *pag.* 369. 370. II. *partis.*

Kircherus

Kircherus (Athanasius) Germanus, Fuldensis, Jesuita, ling. Orient. peritus, linguæ Hebr. Professor Romanus (*obiit* 1680.) Psalmos Arabicos in Latinum commutavit. *p*. 233. I. *partis*.

Kircherus (Conradus), Germanus, Augustanus, Luther. (*claruit* 1607) Græcas Veteris Testamenti Concordantias Hebraicis vocibus respondentes edidit. *p*. 402. II. *partis*.

Kirstenius (Petrus), Silesius, Vratislaviensis, Luther. ling. Orient. peritus, Philosophus & Med. Doctor (*obiit* 1640.) Psalmum LI. Caput XVII. Joannis Ev. & Epistolam S. Judæ ex Arabico Latine expressit. *p*. 743. *conf. addenda* I. *partis*.

Knigth (Guillelmus), Anglus, (*vixit* 1610.) Anglicorum Bibliorum Concordantias edidit. *p*. 412 II. *partis*.

† *Kortum* (Renatus Andreas) Germanus, Luther. Ecclesiastes Ascherlebensis in principatu Halberstadiensi (*vivit*) Jobum & Isaiam ex lingua originali in Germanicum sermonem transtulit & paraphrasi quadam notisque illustravit. *p*. 233. II. *partis*.

Kromayerus (Joannes), Germanus, Misnicus, Dobelensis, Luther. Superintendens Generalis Vinariensis, (*obiit* 1643.) quatuor Evangelistarum Harmoniam confecit. *p*. 386. II. *partis*.

† *Kusterus* (Ludolphus) Germanus, Calvin. I. V. Dr. Græcæ & Latinæ linguæ peritissimus, (*vivit*) Novum Testamentum Græcum cum variantibus Lectionibus studio *Millii* editum recensuit, meliori ordine disposuit, & variis lectionibus plurium codd. mss. novisque observationibus auxit. *p*. 509. I. *partis*.

L*Aisfield* (Joannes), Anglus, Theol. Dr. Cantabrigiensis, (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Lallemant (Jacobus), Gallus, Jesuita (*vivit*) Gallicam Psalmorum versionem dedit in lucem. *p*. 63. II. *partis*.

Lamy (Bernardus), Gallus, Cenomanus, Presbyter Congregationis Oratorii (*vivit*) Harmoniam seu Concordiam IV. Evangelistarum concinnavit. *p*. 386. II. *partis*.

Lankisch (Fridericus) Germanus, Saxo, Luther. (*obiit* 1686) Hebræo-Græco-Germanicas & vice versa Bibliorum Concordantias vulgavit. *p*. 401. 410. II. *partis*.

Laurentius (Amundus), Danus, Luther. (*claruit* 1550.) Suecicam Novi Testamenti versionem aggressus est, *p.* 299. II. *partis.*

Lansselius (Petrus), Flander, Gravelinganus, Jesuita, ling. Gr. & Oriental. peritus (*obiit* 1632.) Latinam Bibliorum editionem Vulgatam cum suis & Emmanuelis Sa, ac Marianæ notis edidit. *p.* 637. I. *partis.*

Le Cene (Carolus), Gallus, Calvin. V. D. Minister, (*obiit* 1703.) novam Bibliorum Gallicam versionem adortus est. *p.* 109. II. *partis.*

Leempute (Henricus), Belga (*claruit* 1646.) Novum Testamentum patrio sermone publicavit. *p.* 285. II. *partis.*

Leigh (Guillelmus), Anglus, Th. D. (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

R. Leo de Modena. V. *R. Juda Arieh.*

Levacovich (Raphael), Croata, Minorita, Archiepiscopus Acridæ (*claruit* 1648.) Psalterium Slavicum recognovit, *pag.* 346. II. *partis.*

R. Levi F. Gerson, Gallus, Provincialis, ex oppido Bagnoli, Judæus (*obiit* 1370.) capita quædam Danielis & Esræ ex Chaldæo in Hebræum interpretatus est. *p.* 92. I. *partis.*

Levineius (Joannes), Flander, Teneramundanus, Gandavo oriundus, Canonicus Antuerpiensis (*obiit* 1599.) in Plantiniana, deinde in Romana Bibliorum Græcorum editione sedulam operam navavit, *p.* 22. 414. I. *partis.*

Leus (Eduardus), Guillelmus Abbas Hirsaugensis, Joannes Aragonum Rex, Joannes Pocanus, Petrus Sutor: hi quinque viri cum aliis, de quibus loco suo dicitur, inter S. Scripturæ translatores recensentur a Sixto Senensi & a Possevino &c. nihil tamen unquam ex sacris libris in quamlibet linguam converterunt.

Leusden (Joannes), Batavus, Ultrajectinus, Calvin. linguæ Hebraicæ Professor Ultrajectinus, (*obiit* 1699.) Psalterium Latinum ad veritatem Hebraicam recognovit; Bibliis quoque Hebraicis & Novo Testamento Græco excudendis operam & laborem contulit. *p.* 116. 502. 727. I. *partis.*

Leusse

Leuse (Nicolaus de), dictus de Fraxinis, Belga, Theol. Licentiatus Lovan. (*claruit* 147.) Biblia Gallica, Lovaniensia dicta, ex aliis prioribus versionibus castigavit. *p.* 48. *II partis.*

Licarrague (Joannes de) Briscous, Calvin. (*claruit* 1571.) Novum Testamentum lingua Berriensi vulgo *en Basque* interpretatus est. *p.* 372. *II.partis.*

Lisle (Guillelmus), Anglus, Anglic. (*claruit* 1640.) Pentateuchum, Josue, Judices &c. ex versione Anglo-Saxonica Ælfrici Anglice expressit. *p.* 310.317. *II.partis.*

Livelejus (Eduardus), Anglus, linguæ Hebraicæ & Theol. Prof. Cantabrigiensis (*obiit* 1607.) V. *Anglicani Interpretes.*

Loftusius (Dudleius), Hibernus, Anglic. ling. Oriental. peritissimus, J. V. Doctor (*claruit* 1657.) Novum Testamentum ex Æthiopico idiomate & IV. Evangelia ex Armeno in Latinum transfudit. *p.* 744.746. *I. partis.*

Londinensia Biblia Polyglotta studio & cura Briani Waltoni edita anno 1657. juvantibus Edmundo Castello, Samuele Clerico, Alexandro Huisso & Thoma Hyde. *pag.* 33. *I. partis.*

Lonicerus (Joannes Adamus), Germanus, Luther. (*claruit* 1590.) Novum Testamentum Germanice reddidit. *p.* 238. *II.partis.*

Lonicerus (Joannes), Germanus, Mansfeldensis, Orthernius, Luther. Theol. Doctor (*obiit* 1569.) Psalterium Græcum Latine vertit & Biblia Græca an. 1526. dedit in lucem. *p.* 405. 749. *I.partis.*

Lovaniensia Biblia Latina studio Joan. Hentenii an. Eadem cura Francisci Lucæ Brugensis anno 1574. G a Nicolao de Leuse recognita anno 1550. Belgica ex pr scis versionibus a Nicolao van Wingh adornata anno 1548. *p.* 605. 612. *I. partis p.* 48. 69. 274. *II. partis.*

Lubelius (Jacobus) sive *Lublinius*, Polonus, Socinianus, in minori Polonia Minister (*claruit* 1600.) V. *Pinczoviani Theologi.*

Lubinus (Eilhardus), Germanus, Oldeburgensis, Luther. Theol.

Theol. Doctor Rostochiensis (*obiit* 1621.) Novum Testamentum, & Monotessaron Evangelicum tribus linguis edidit. *p.* 56. *I. partis p.* 387. *II. partis.*

† *Lubomlius* (Severinus) Polonus, Ordinis Prædicatorum, Monotessaron Evangelicum ex *IV.* Evangelistis confecit. *p.* 387. *II. partis.*

Lucas (Franciscus), Flander, Brugensis, ling. Gr. Hebr. Chald. & Syr. peritissimus, Ecclesiæ Cathedtalis Audomarensis Theologus & Decanus (*obiit* 1619.) Bibliorum Regiorum seu Polyglottorum Antuerpiensium editioni una cum aliis præfectus est: plurimosque libros circa variantes lectiones composuit. *p.* 21. *I. partis p.* 407. 730. 437. *II. partis.*

Lucianus, Syrus, Samosatenus, Gr. & Hebr. doctus, Presbyter Antiochenus (*martyr occubuit* 331.) varias Veteris Testamenti versiones Græcas inter se contulit, novam non condidit, sed eam, quæ LXX. Interpretum dicitur, accurate emendavit. *pag.* 313. 318. *I. partis.*

Lucius (Ludovicus), Germanus, Basileensis, Calvin. Logicæ Prof. (*obiit* 1642.) sacra Biblia ex originali textu Germanice reddidit. *p.* 258. *II. partis.*

Ludolphus (Jobus) *alias Leutolf*, German. Luther. sacræ Cæsareæ Majestati & Electori Palatino a Consiliis, ling. Orient. inprimis Æthiopicæ peritissimus (*obiit* 1704) variantes lectiones una cum Psalterio Æthiopico edidit. *p.* 260. *I. partis. p.* 413. *II. partis.*

Ludovicus, Hispanus, Legionensis, Bellomontanus, Augustinianus, 3. linguarum apprime doctus, sacræ Scripturæ Prof. Salmanticensis (*obiit* 1591.) Librum Job & Canticum Canticorum ex Hebræo in Castellanum idioma transtulit. *p.* 144. *II. partis.*

Lugdunensis Ecclesiæ Latina sacri codicis versio ab Andrea Du-Vallio falso excogitata. *p.* 533. *I. partis.*

Luscinius (Othomarus), Germanus, Argentinus, Monachus cœnobii SS. Uldarici & Afræ (*obiit* 1535.) Psalterium ex Græco & dialectis Hebraicis Latio donavit. *p.* 749. *I. partis.*

Lutherus (Martinus), Saxo, Islebius, Lutheranorum Parens

Parens, (*obiit* 1546.) Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis, plurimis juvantibus, in sermonem Misnicum convertit. *p.* 201. II. *partis*.

Lutz (Reinhardus), Germanus, Erythropolitanus, Calvin. (*claruit* 1560.) Harmoniam ex IV. Evangelistis conscripsit. *p.* 387. II. *partis*.

Lydiat (Thomas), Anglus, Oxoniensis, Ankringtonæ natus, Anglic. Chronographus & Theol. (*obiit* 1646.) Harmoniam Evangelistarum Hebraice, Græce & Anglice scripsit. *p.* 387. II. *partis*.

Lyserus (Polycarpus) filius, Saxo, Wittembergensis, Luther. Theol. Dr. & Prof. Lipsiensis, Præpositus Wurzensis (*obiit* 1633.) Concordiam Evangelicam à Martino Chemnitio inchoatam continuavit, at non absolvit. *pag.* 387. II. *partis*.

MAcé (Franciscus), Gallus, Parisinus, Theol. Dr. S. Opportunæ Pastor & Capicerius, (*vivit*) Psalmorum Gallicam interpretationem adornavit. *p.* 62. II. *partis*.

Machabæus (Joannes). V. *Petrus Palladius*.

Le Maitre (Antonius), Gallus, Parisinus, celeberrimus in Senatu Parisiensi Patronus, 3. ling. peritus (*obiit* 1658.) Psalmos ex Hebræo Gallicos fecit, & 4. Evangelia ex Græco & Latino Gallice reddidit. *p.* 62. 75. II. *partis*.

Le Maitre (Ludovicus Isaac) de Saci Antonii frater, Parisinus, Sacerdos (*obiit* 1684.) universam sacram Scripturam Veteris Testamenti Gallice expressit, novi autem una cum aliis elaboravit. *p.* 58. 62. 63. 75. I. *partis*.

Le Maitre (Rodolphus), Gallus, Cathol. ling. Hebr. gnarus, Regiæ Familiæ Primarius Medicus (*claruit* 1615.) Psalmos ex Hebræo Latine, eosdemque & Canticum Canticorum Gallice vertit. *p.* 726. I. *partis*. *p.* 61. 93. II. *partis*.

†*Maius* (Jo. Henricus) Germanus, Luther. Theol. Dr. & Lingu. Orient. Professor Giessensis (*vivit*) Novum Testamentum Græco German. edidit, & Harmoniam Evangelicam scripsit eandemque perpetua paraphrasi & commentario illustravit. *p.* 507. I. *partis*. 387. II. *partis*.

† *Major*

Major (Georgius), Germanus, Norimbergensis, Luther. Theol. Dr. & Professor VVittenbergensis (*obiit* 1574) Psalmorum versionem Latinam condidit *p.* 726. 1. *partis.*

De Malermi (Nicolaus) seu *de Malerbi*, Venetus, Camaldulensis, Abbas S. Michaëlis de Lemo (*claruit* 1470) sacras literas ex Vulgata editione Latina in Italicum sermonem traduxit. *p.* 122. II. *partis.*

Malvenda (Thomas) Hispanus, Valentinus, Setabitanus, Dominicanus, 3. ling. peritus, Theol. Prof. (*obiit* 1628) novam ex Hebræo Veteris Testamenti usque ad caput 14. Ezechiëlis versionem aggressus est, morte præventus ultrà progredi non potuit. *p.* 712. I. *partis.*

Manahem F. Judæ de Lonzano, Judæus (*claruit* 1600) librum edidit sub hoc titulo, *Lux Legis*, in quo plurimas ex variis codicibus Hebraicis msc. lectiones collegit. *p.* 419. II. *partis.*

Manasseh ben Israel, Amstelodamensis, Judæus, Synagogæ Lusitanæ Amstelodamensis Rector (*obiit* 1657) Biblia Hebraica edidit & Codices sacros ex Hebræo in Hispanicum sermonē convertit. *p.* 114. I. *partis. p.* 159. 160. II. *part.*

Manetus (Janotius), Italus, civis & Senator Florentinus, 3. ling. peritus, Eques Romanus (*obiit* 1459) Psalterium & partem Veteris Testamenti ex Hebræo, Novum autem integrum ex Græco in Latinum transtulit. *p.* 679. 748. I. *partis.*

Manutius (Aldus), Romanus, celebris Typographus, Venetus (*obiit* 1514) Biblia Hebraica, Græca & Latina emittere in lucem cogitaverat. *p.* 1. 437. I *partis.*

Mar Abba cognomento Magnus, Syrus, Nestorianus (*claruit seculo* 6) Syriacam ex Græco Vet. Testamenti versionem, si Hebedjesu fides adhibeatur, confecit. *p.* 173. I. *partis.*

Maraccius (Ludovicus), Italus, Lucensis, Clericus minor Congregationis Lucensis, linguæ Arabicæ lector (*vivit*) Novum Testamentum Arabicè vertit, totâque Biblia Arabica recognovit. *p.* 241. I. *partis.*

S. Marcus, Levita, Judæus Cyrenensis, Evangelista, S. Petri Discipulus & Interpres, Ecclesiæ Alexandrinæ Fun-

dator (*obiit an.* 68) Novum Testamentum juxta Syros auctores ex Græco in Syriacum interpretatus est. p. 182. *I. partis.*

Mardochæus vel etiam Isaac Nathan, Judæus (*claruit* 1438) Hebraicorum Bibliorum Concordantias digessit. *p.* 398. *II. partis.*

Mareschallus (Thomas), Anglus, Leicestriensis, Anglic. varium linguarum cognitione clarus, Theol. Dr. Ecclesiæ Glocestriensis Decanus (*obiit* 1684) Anglo-Saxonicam quatuor Evangeliorum versionem cum suis observationibus edidit, eorum quoque editionem Copticam magno cum apparatu molitus est, sed, morte interveniente, haud perfecit. *p.* 291. *I partis. p.* 312. *II. partis.*

Marius à Calasio, ab oppido nativo sic dictus, Italus, Minorita, ling. Hebr. Professor Romæ (*obiit* 1620.) Hebræo Latinas Veteris Testamenti Concordantias collegit. *p.* 399. *II. partis.*

Marmochinus (Santes), Italus, Florentinus, Dominicanus (*claruit* 1540) Italicam Bibliorum versionem ab Antonio Brucioli conditam plurimis in locis recognovit, *p.* 128. *II. partis.*

De Marolles (Michael), à vico natali in Provincia Turonensi nuncupatus, Abbas Villalupensis (*obiit* 1681) Vetus & Novum Testamentum Gallicè reddidit. *p.* 56. 61. 70. II. *partis.*

Marotte (Simeon) vulgò *de Muis*, Gallus, Aurelianensis, linguæ Hebraicæ Professor Regius Parisiis, Suessionensis Archidiaconus (*obiit* 1644) Psalmos Davidis ex Hebræo Latinos fecit. *p.* 726. I. *partis.*

Martianay (Joannes), Gallus, Occitanus, ex oppido S. Severi, Benedictinus Congregationis S. Mauri, 3. ling. peritus (*vivit*) Psalteria tria Gallice versa, cum notis literalibus, harmonicis & ethicis ex ipsis S. Hieronymi operibus excerptis brevi excudenda dabit; Bibliothecam divinam S. Hieronymi seu Biblia Latina Vulgata unà cum operibus ejusdem Doctoris publicavit; aliam Bibliorum Vulgatæ versionis editionem adortus est. *p.* 516. 644. *I. partis.*

Martin (David), Gallus, Calvin. (*vivit*) Gallicam sacræ Scriptu-

Scripturæ translationem à Genevensibus Theologis anno 1588. revisam iterùm recensuit. *p.* 109. II. *partis.*

Martin (Gregorius), Anglus, Suffexianus, Mackfeldiæ natus, 3. ling. peritus, Th. Prof. Remensis (*obiit* 1582) Novum Testamentum ex Latinò in Anglicum idioma transtulit. *p.* 321. II. *partis.*

Masius (Andreas), Belga, Lenniaci prope Bruxellam natus, ling. Græcæ, Hebraicæ & Syræ peritissimus, Cathol. a Consiliis & Secretis Duci Cliviæ (*obiit* 1573) Librum Josuæ tam ex Hebræo quam Græco Latinitate donavit. *p.* 47. 719. 749. II. *partis.*

Matthæus (Thomas). V. *Joannes Rogers.*

Matthias Canonicus Lincopiensis, S. Brigittæ à sacris confessionibus (*claruit* 1370) Biblia idiomate Gothico hujus Reginæ jussu scripsisse dicitur. *p.* 293. II. *partis.*

Mauduit (Michael), Normannus, Viriensis, Congregationis Oratorii Sacerdos, Gr. & Lat. doctus (*vivit*) Gallicam Novi Testamenti versionem condidit, at non dedit in lucem. *p.* 36. II. *partis.*

Maximus Callipolitanus, Hieromonachus Græcus (*claruit* 1630) Novi Testamenti Barbaro-Græcam metaphrasin adornavit, quæ Genevæ prodiit, 1638. *p.* 512. I. *partis.*

Mayr (Georgius), Germanus, Boius, Jesuita, 3. ling. peritus (*obiit* 1623) Novum Testamentum Latinum Hebraicè & Græce expressit. *p.* 92. 332. I. *partis.*

Meibomius (Marcus), Germanus, Holsatus, Luther. 3. ling. peritus (*obiit* 1706) x. Psalmos Davidis, item tria Veteris Testamenti capita, cum tribus versionibus texuiGræco adjectis adparere voluit. *p.* 51. 727. I. *partis.*

Melanchthon (Philippus), Germanus, Palatinus, Brettanus, Luther. 3. ling. peritus, Th. Prof. VVittenbergensis [obiit 1560] Psalmos aliquot Davidis, & Salomonis Proverbia ex Hebræo in Latinum convertit; & Novi Testamenti versioni Germanicæ à Luthero factæ suam operam contulit. *p.* 727. 728. I. *partis*; *p.* 235. II. *partis.*

De Melicques (Jacobus), Gallus, Parisinus, Cathol. minutorum sumptuum Regius Quæstor (*obiit* 1705) Gallicam confecit Psalmorum versionem quæ post ipsius mortem prodiit. *p.* 63. II. *partis.*

Le Menand (Guillelmus) Gallus, Minorita, (*obiit* 1478) Biblia Gallica jussu Ludovici XI. Regis Francorum edidit. *p.* 36. *II. partis.*

Mercator (Gerardus), Belga, Rupelmondanus, Mathematicus, Cosmographus (*obiit* 1594) Harmoniam quatuor Evangelistarum concinnavit. *p.* 388. *II. partis.*

Mercerus (Joannes), Gallus, Occitanus, Uticensis, Calvin. ling. Gr. Hebr. & Chald. doctiss. ling. Orient. Prof. Regius Parisiis (*obiit* 1570) Targum in libellum Ruth & in XII. Prophetas minores, necnon Hebraicum S. Matthæi Evangelium latinitate donavit. *p.* 731. 734. 736. I. *partis.*

Merland (Jacobus), Belga, velut antiquæ versionis Belgicæ translator ab Usserio refertur. *p.* 273. II. *partis.*

B. Mesropa, Armenus (*claruit* 387) statuerat libros Veteris Testamenti transferre in Armenicum sermonem, sed hunc laborem discipulis suis reliquisse narrat hujus vitæ scriptor. *p.* 278. I. *partis.*

Metenses Heterodoxi circa annum 1200. quosdam S. Scripturæ libros in Gallicum idioma verti curarunt. *p.* 2. II. *partis.*

Michaelis (Joannes Henricus), Germanus, Lutheran. ling. Orient. Prof. in Academia Fridericiana (*vivit*) Psalterii Æthiopici Latinam interpretationem adortus est. *p.* 744. I. *partis.*

Michaelis (Joannes), Danus, Luther. Malmogiensis civitatis Consul (*obiit* 1532) Novum Testamentum Danicè reddidit. *p.* 291. 292. II. *partis.*

Millius (Joannes), Anglus, Theol. Dr. & Pr. Canonicus Cantuariensis (*obiit* 1707) Nov. Test. Græcum unà cum omnibus, quas incredibili labore, summoq; studio colligere potuit, variantibus lectionibus edidit. *p.* 507. I. *partis.*

Moguntini Theologi anno 1662. auctoritate Joannis Philippi Archiepiscopi & Electoris Ulembergianam Bibliorũ versionem castigarunt & ediderunt. *p.* 195. II. *partis.*

Molinæus (Carolus), vulgo *du Molin*, Parisinus, primùm Catholicus, deinde Calvinista, posteà Augustanæ Confessioni addictus, iterùm Catholicus, J. C. sacrarum literarum Prof. (*obiit* 1466) collationem IV. Evangelistarum perfecit. *p.* 388. *II. partis.*

Mollerus

Mollerus (Christianus) Germanus, Luth. Past. Eccl. Sandovienfis Nov. Test. e Lutheri versione litteris Hebraicis descriptum a. 1700. edidit. *p.* 272. *II. partis.*

Mollerus (Henricus), Germanus, Hessus, Homburgensis, Calvin. Th. Dr. & Prof. Hebr. doctus (*obiit* 1589) Latinam ex Hebræo Psalmorum interpretationem condidit. *p.* 726. *I. partis.*

Montensis Novi Testamenti translatio ab Antonio le Maitre incepta, absoluta & recognita plurimùm ab Antonio Arnauld & Ludovico Isaaco le Maitre de Saci, juvantibus Petro Nicole & Claudio de Sainte Marthe. *p.* 75. *II. partis.*

De Montesino (Ambrosius), Hispanus, Minorita, Episcopus Sardiniæ, (*claruit* 1512) Epistolas & Evangelia totius anni Hispanico sermone reddidit. *p.* 146. *II. partis.*

De Montfaucon (Bernardus), Gallus, Alectensis, è castro, vulgò de *Roquetaillade*, Benedictinus, 3. ling. peritus (*Bibit*) Fragmenta veterum Græcorum interpretum decuplo auctiora prælo nunc subjicit. *p.* 309. 312. *I. partis. p.* 424. *II. partis.*

Morgan (Guillelmus), Anglus, Episcopus Asaphensis (*claruit* 1599) Veteris Testamenti Cambricam versionem concinnavit. *p.* 366. *II. partis.*

Morinus (Joannes) Gallus, Blesensis, Congregationis Oratorii Sacerdos, in Orientalibus linguis versatissimus (*obiit* 1659) Pentateuchi Samaritani editionem unà cum sua Latina interpretatione in Bibliis Polyglottis Parisiensibus excudendam suppeditavit: Biblia Græca & Latina juxta duplicem Romanam editionem vulgavit, & variantes lectiones ex Pentateucho Samaritano collegit. *p.* 28. 156. 425. 618. I. *partis. p.* 420. *II. partis.*

Morinus (Petrus), Parisinus, Presbyter & Theologus, ling. Gr. & Orient. apprimè doctus, Vaticanæ Typographiæ Præfectus, (*obiit* 1608) in Bibliis tam Græcis quàm Latinis jussu Sixti V. Romæ excusis multum laborem insumpsit, veterúmq; interpretum fragmenta ex plurimis msc. codicibus primus collegit. *p.* 409. 520. I. *partis.*

R. Moses de Cracovia, Polonus, ex Judæo Christianus, vocatus Joannes Kemper, Luther. linguæ Talmudicæ Interpres in Academia Upsaliensi (*Bibit*) Novum Testamentum Hebraicè vertit. *p.* 94. I. *partis.* Tt 3 R.

R. Moses F. Eliæ Pobian, Judæus, Constantinopolitanus (*claruit* 1576) Librum Job & Proverbia Salomonis lingua Romæâ, id est Barbaro-Græcâ expressit. *p.* 139. 512. l. *partis*.

Moses Grammaticus, Armenus, circa annum 410. unà cum Davide Philosopho & Mampræo Armenam codicis sacri conversionem scripsit. *p.* 277. I. *partis*.

Moses Propheta & Judæorum Legislator, filius Amram, Ægyptius (*obiit an.* M. 2584) Librum Job ex Arabico idiomate in Hebræum convertisse temere scribitur. *p.* 91. l. *partis*.

De Muis (Simeon). V. *Simeon Marotte*.

Mullerus (Andreas, Germanus), Greiffenhagius, Luther. Præpositus Berolinensis, litteraturæ Orientalis, imprimis Sinicæ, peritissimus (*claruit sub finem superioris seculi*) Orationem Dominicam Sinice, charactere Sinico, cum notis edidit. *p.* 298. 299. l. *partis*.

Mullerus (Ernestus) Hassus, Marpurgensis, Luth. Ecclesiastes, & Definitor Giessensis (*obiit* 1681) Germanicam Cantici Canticorum versionem edidit, *p.* 233. *II. partis*.

Mullerus (Ioannes), Helvetius, Tigurinus, Calvin. Theol. Professor & Minister (*obiit* 1684) V. *Tigurini Ministri*.

Munsterus (Sebastianus), Germanus, Ingelhemensis, Calv. ling. Hebr. & Chald. non mediocriter peritus, (*obiit* 1552) Libros Hebraicos Veteris Testamenti, Tobiam, S. Matthæi Evangelium & Epistolam S. Pauli ex Hebræo in Latinum sermonem interpretatus est. *p.* 48. 104, 684. 731. l. *partis*.

Musculus (VVolfgangus), Lotharingus, Dusavus, 3. ling. peritus, Theol. Prof. Bernensis (*obiit* 1565) Psalmos ex Hebræo Latine vertit; Genesim & Isaiam ad textum Hebraicum conformavit. *p.* 718. 725. 730. *I. partis*.

N

Anus (Dominicus) vel Annius Mirabellius, Pedemontanus, Albensis, Ecclesiæ Savonensis Archipresbyter (*claruit* 1470) Monotessaron Evangelicum contexuit. *p.* 388. ll. *partis*.

Nesiulaman, filius Azalkefati, Arabs, quatuor Evangelia in Arabicum transtulit. *p.* 235. 247. 203. l. *partis*.

Neumann (Samuel), Anglus, (*bixit* 1643) Biblicas Concordantias Anglico idiomate confecit. *p.* 412. II. *partis.*

Nicolai (Albertus) V. *Bohemi Theologi.*

Nicolaus, S. Damasi Diaconus, linguæ Hebraicæ peritissimus, S. R. E. Bibliothecarius & Cardinalis (*claruit* 1145) opus de S. Scripturæ emendatione conscripsit. *Bessarion in opusculo, si eum solo manere. p.* 436. II. *partis.*

Nicole (Petrus), Carnotensis, Theol. Baccalaureus, linguæ Latinæ & Græcæ peritus (*obiit* 1695). V. *Montensis versio.*

De Nielle (Carolus), Gallus, Minister Genevensis, (*claruit* 1594) Canticum Canticorum Gallicè reddidit. *p.* 89. II. *partis.*

Niemannus (Sebastianus), Germanus, Lubecensis, Luther. Theol. Dr. & Prof. Jenensis (*obiit* 1684) Harmoniam historiæ Passionis Christi contexuit. *p.* 338. II. *partis.*

Niemchantus (Joannes), Bohemus, Hunnobrodus, Calv. (*obiit* 1611.). V. *Bohemi Theologi.*

Nisselius (Joannes Georgius), Germanus, Palatinus; Calvin. ling. Orient. parumper gnarus, Typographus Leidensis (*obiit* 1662) Librum Ruth, Canticum Canticorum, & Sophoniam ex lingua Æthiopica Latio donavit, Bibliaque Hebræa ex optimis editionibus excudit. *p.* 98. 744. *I. partis.*

Nobilius (Flaminius), Italus, Lucensis, Græcè, Latinèque doctissimus, Theologus (*obiit* 1590) Italicam seu veterem Latinam Bibliorum versionem ex SS. Patribus. & Scriproribus Ecclesiasticis collegit. *p.* 520. I. *partis.*

Le Noble (Eustachius), Gallus, Trecensis, Catholicus, plurium linguarum peritus, Procurator quondam Generalis Metensis (*bibit*) Gallicam Psalmorum versionem elaboravit & edidit. *p.* 63, *II. partis.*

Noldius (Christianus), Danus, Hoybyâ natus, Luther. Theol. Dr. & Profess. Hafniensis (*obiit* 1683) Concordantiam particularum indeclinabilium, quæ in Biblii occurrunt, Hebræo-Chaldaicam adornavit. *p.* 401. *II. partis.*

Nonnius (Ferdinandus). V. *Nunnes*.

Notkerus Labeo, Abbas S. Galli (*claruit* 980) Psalterium & librum Job in linguam Teutonicam convertit. *p.* 179. *II. partis*.

Nobarinus (Aloysius), Veronensis, Theatinus, (*obiit* 1650) novam Bibliorum Latinorum editionem innumeris versionibus insignitam suscepit, sed non absolvit. *pag.* 553. *I. partis*.

Nunnes (Ferdinandus) Hispanus, Pincianus, Lat. & Gr. literarum Professor Complutensis, Miles S. Jacobi (*obiit* 1558). V. *Complutenses Theologi*.

O*Ecolampadius* (Joannes), Germanus, VVinspergensis, 3. ling. peritus, Theol. Dr. & Prof. Basileensis (*obiit* 1531. Latinam ex Græco libri Geneseos & ex Hebræo Prophetarum omnium interpretationem condidit. *p.* 619. 749. I. *partis*.

Olaus (Chrysostomus). V. *Petrus Palladius*.

Olearius (Gotfridus), Germanus, Saxo-Halensis, Luther. Theol. Dr. & Superintendens Halensis (*obiit* 1685) Librum Job Germanicè expressit. *p.* 231. *II. partis*.

Oleaster (Hieronymus), Lusitanus, de Azambuja, Dominicanus, 3. ling. peritus (*obiit* 1563) Latinam ex Hebræo Prophetæ Isaiæ conversionem cum Vulgata Latina commentario suo illustravit; at in notis suis ad Pentateuchum Pagninianam adhibuit. *pag.* 730. *I. partis*.

Olibetanus (Petrus Robertus) Gallicè *Olibeteau*, Picardus, Noviodunensis, Joannis Calvini consanguineus 3. ling. peritissimus juxta Bezam, Pastor Vallium Pedemontanarum (*obiit* 1538) sacros codices Gallicè vertere ex Hebræo & Græco, ut ipse ait, primus aggressus est juvante ipso Calvino. *p.* 89. *II. partis*.

Onkelos, Proselytus Judæus, Targum in Pentateuchum concinnavit. *p.* 162. *I. partis*.

Opitius (Martinus), Silesius, Boleslaviensis, Luther. Regi Poloniæ à secretis (*obiit* 1639) Psalterium in linguam Germanicam interpretatus est. *p.* 233. *II. partis*.

Orr-

Oresmius (Nicolaus), Normannus, Theol. Dr. & Prof. Episcopus Lexoviensis (*obiit* 1382) Biblia jussu Caroli V. Francorum Regis, juxta plurimos neotericos auctores, qui à 25. abhinc annis scripserunt, vertisse falsò dicitur. *p.* 5. & 24. *II. partis.*

Origenes, dictus Adamantius, Alexandrinus, in divinis Scripturis exercitatus, scholæ Cæsareæ Palestinæ Rector & Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter (*obiit* 254) nobilissimum simul & utilissimum, quod Tetrapla, Hexapla & Octapla nuncupavit, opus condidit: versionem in eo LXX. Interpretum accuratè recensuit; novam vero Græcam ex Hebræo nunquam aggressus est. *p.* 309. 323. *I. partis.*

Orsacius (Gregorius), Socinianus. V. *Pinczoviani.*

Osiander (Andreas), Senior, Bavarus, natus Guntzenhusæ, Luther. Theol. Dr. & Professor (*obiit* 1552) Biblia Latina Vulgatæ editionis à se emendata, & Harmoniam Evangelistarum Græcè & Latinè edidit. *p.* 659. *I. partis.* *p.* 388. *II. partis.*

Osiander (Lucas), Germanus, Francus, Noribergensis, Luther. Pastor Essingensis (*obiit* 1604) Biblia Vulgata Latina secundùm Hebraicam & Græcam veritatem repurgare contendit, & ad Lutheri versionem Germanicam recensuit. *p.* 667. *I. partis.*

Oudaen (Joannes), Belga, Calvin. (*vixit* 1684) Psalmos Belgicè reddidit. *p.* 285. *II. partis.*

Overall (Joannes) Anglus, Theol. Doctor & Professor Regius Cantabrigiensis, Episcopus Norvvicensis (*claruit* 1612) V. *Anglicani Interpretes.*

P*Agninus* (Santes), Italus, Lucensis, Dominicanus, 3. ling peritus, Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus (*obiit* 1541) sacra Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis in Latinum idioma primus ultimis hisce temporibus transferre aggressus est. *p.* 680. 749. 751. *I. partis.*

Paliurus (Paulus), Moravus, Tisnoviensis, Calvin. ling. Lat. & Gr. peritus, Minister Ecclesiæ Grembocinensis (*obiit* 1632) Polonicam Bibliorum versionem emisit in publicum. *p.* 354. *II. partis.*

Palladius (Petrus), Danus, Ripensis, Luther. Theol. Dr. & Prof. Episcopus Roschildensis in Seelandia (*obiit* 1560) sacras literas ex lingua Germanica in Danicam unà cum Olao Chrysostomo, Joanne Synningio & Joanne Machabæo traduxit. *p.* 287. *II. partis.*

Pamphilus, Phœnicius, Beriti natus, Ecclesiæ Cæsareæ in Palæstina presbyter, (*martyr occubuit* 309) codices, qui Palæstini dicti sunt, sc. Bibliorum Græcorum LXX. Interpretum ex ipso Origenis Hexaplorum autographo descriptos unà cum Eusebio Cæsariensi vulgavit. *p.* 313. *I. partis.*

Papa (Lucius), Germanus, Calvin. (*vixit* 1628.) Rhæticam Ecclesiastici versionem publicavit. *p.* 164. *II. partis.*

Parent (Hieronymus), Parisinus, Theol. Doctor Sorbon. ling. Orient. peritus (*obiit* 1635). V. *Parisiensia Biblia Polyglotta.*

Paris (Franciscus), Gallus, Castillione prope Parisios natus, presbyter, S. Stephani de Monte Subvicarius (*vivit*) Concordiam Evangelicam conscripsit. *p.* 389. *II. partis.*

Parisienses Theologi, Biblia Latinæ Vulgatæ editionis ex msc. codicibus emendata anno 1573. vulgarunt, at quales fuerint illi codices non indicaverunt. *p.* 612. *I. partis.*

Parisiensia Biblia Polyglotta studio & impensis Guidonis Michaelis le Jay anno 1645. excusa sunt, accurantibus Philippo Aquino, Joanne Morino, Gabriele Sionita, & Abrahamo Ecchellensi. *p.* 27. *I. partis.*

Parkerus (Matthæus), Anglus, Norvvicensis, Theol. Dr. S. Scripturæ lector, Archiepiscopus Cantuariensis (*obiit* 1574) Biblia Anglicana, quæ Episcopalia nuncupantur, unà cum aliis recognovit. *p.* 329. *II. partis.*

Parvus (Bartholomæus) de Piscia, Italus, Bononiensis, Dominicanus, Ecclesiæ Torcellensis in Armenia Episcopus (*obiit* 1318) Biblia Armenicè unà cum Joanne Angelo reddidit. *p.* 279. I. *partis.*

De Parys (Joannes), Belga, Antuerpiensis, Jesuita, Concionator (*obiit* 1670) vitam J. C. ex quatuor Evangelistis ordinavit. *p.* 389. II. *Partis.*

Passavant (Joannes), Parisinus Congregationis Oratorii Sacer-

Sacerdos, 3. ling. peritus, Theologiæ Professor (*bibit*) Genesim, Psalmos & Novum Testamentum ex Græco in Gallicum sermonem transtulit. *pag.* 29. II. *partis.*

Patiens (Petrus), Germanus, Luther. Superintendens Generalis in Palatinatu (*obiit* 1580) Germanicas Bibliorum Concordantias ad versionem Lutheri accommodavit. *p.* 410. II. *partis.*

De Patis (Petrus), Gallus, (*claruit* 1200) non tam Psalmorum versionem Gallicam quam paraphrasim adornavit. *p.* 33. II. *partis.*

Patrophilus, Arrianus, Episcopus Scytopolitanus (*claruit* 321) Græcam ex Hebræo Veteris Instrumenti translationem scripsisse, teste Sixto Senensi, fertur. *p.* 325. *I partis.*

Peacock (Reginaldus) sive *Pecock*, Anglus, Cantabrigiensis, Episcopus Cestriensis, sed dignitate Episcopali privatus est, quod novis studeret doctrinis, ideo palinodiam canere coactus est anno 1457. in vertendis Anglicè S. Scripturæ libris multis annis insudasse falsò dicitur. *p.* 320. II. *partis.*

Pellicanus (Conradus), Svevus, Rubeaquensis, 3. ling. peritissimus, linguæ Græcæ & Theol. Prof. Tigurinus (*obiit* 1556) Biblia Latina Vulgatæ editionis interpolavit, Tigurinam versionem Latinam revidit, Psalterium Hebraicum & Targum in Prophetas & Hagiographa, excepto Psalterio, Latinitate donavit. *p.* 661. 722. 735. I. *partis.*

Perez (Joannes), Hispanus, Calvin. (*claruit* 1556) Psalmos & N. Testamentum in linguam Castelianam convertit. *p.* 149. 150. II. *partis.*

Perrot (Franciscus) Gallus, Calvin. (*claruit* 1603) Psalmos linguâ Italicâ vulgavit. *p.* 134. II *partis.*

Perbie vel *Purbie* (Joannes) *alias* Fox, Anglus, Biblia in Anglicum idioma transfudit. *p.* 320. II. *partis.*

Peryn (Joannes), Anglus, Theol. linguæ Græc. Prof. Regius, Decanus VVigorniensis. V. *Anglicani Interpretes.*

Petræus (Eschillus), Svecus, VVermelandus, Luther. Th. Dr.

Dr. & Prof. Episcopus Aboensis (*obiit* 1657) codices sacros in Finnicam linguam interpretatus est. *p.* 372. *II. partis.*

Petraeus (Theodorus), Flemburgo-Cimber, Luther. ling. Orient. peritus, (*obiit* 1669) Biblia Armena edidit, duo Geneseos capita, quosdam Prophetas minores & Epistolas Jacobi, Joannis & Judae ex Æthiopico in Latinum transtulit. *p.* 283. 743. 744. *I. partis.*

Petri (Christianus), Danus, Luther. Archiepiscopi Lundensis Cancellarius (*obiit* 1554) Danicam Psalterii Novique Testamenti translationem aggressus est. *p.* 291. 292. *II. partis.*

Petri (Fridericus), Germanus, Luther. (*claruit* 1574.) S. Lucae Evangelium Hebraicè expressit. *p.* 147. *I. partis.*

Petri (Laurentius), Svecus, Orebrogiensis, Nericius, Luther. Archiepiscopus Upsaliensis (*obiit* 1573) Biblia Veteris Testamenti Suecicè unà cum Olao fratre suo ex Germanica Lutheri interpretatione transtulit. *p.* 293. *II. partis.*

Petri (Olaus), Laurentii frater, Pastor Holmensis (*claruit* 1541) V. *Laurentius Petri.*

Petrus Aretinus ex oppido natali sic dictus, Etruscus, Poeta satyricus (*obiit* 1556) Libri Geneseos & Psalmorum VII. Poenitentialium versionem Italicam edidit. *p.* 133. 134. *II. partis.*

Petrus à Matre Dei, Carmelita Excalceatus, Aspaniae urbis incola, linguae Persicae peritissimus, quatuor Evangelia in hoc idioma convertit. *p.* 170. *I. partis.*

La Peyre d'Auzoles (Jacobus), Gallus, Alvernus. (*obiit* 1642) sancta Evangelia juxta SS. Evangelistas conscripsit Latinè & Gallicè. *p.* 390 *II. partis.*

Petrus Valdo seu Valdensis, civis & mercator Lugdunensis, sectae cognominis Auctor (*vixit* 1180) multorum sacr. librorum vernaculam versionem fieri curavit, nullam autem ipse confecit. *p.* 4. *II. partis.*

Pezron (Ivo Paulus) Brito, Hennebontii natus, Cisterciensis (*obiit* 1707) libri Geneseos versionem Gallicam adornavit. *p.* 29. *II. partis.*

Pha-

Pharao Hebræus, quatuor Evangelia ex Syro Arabicè expressit. *p.* 236. I. *partis.*

Philetus (Silvius), Romanus, Catholicus, (*claruit* 1524) Psalterium è Latino in vulgarem linguam publicavit. *p.* 134. *II. partis.*

Philippus II. Hispaniarum Rex Catholicus (*obiit* 1598) Biblia Polyglotta sive Antuerpiensia dicta, edenda jussit suaque auctoritate confirmavit. *p.* 20. *I. partis.*

Philippus III. Hassiæ Landgravius, Hersfeldiæ Princeps, Calvin. (*obiit* 1643) Bibliorum Hebraicorum Germanicam interpretationem concinnavit. *p.* 259. *II. partis.*

Philips (Joannes), Cambro-Britannus, Flintensis, Anglic. Episcopus Sodovensis [*obiit* 1633] Biblia in linguam vernaculam Insulæ Sodovensis transtulit. *p.* 368. *II. partis.*

Pinczobiani Theologi Sociniani, sc. Simon Zacius, Petrus Statorius, Gregorius Orsacius, Andreas Tricesius, Jacobus Lubelius anno 1563. sacros codices ex Hebræo & Græco Polonicè ediderunt. *p.* 355. II. *partis.*

Pinel [Eduardus], Lusitanus, Judæus, [*claruit* 1553] antiqvam Judæorum Hispanorum versionem Biblicam unà cum sociis Ferrariæ in lucem dedit. *p.* 151. *II. partis.*

Piscator [Joannes], Germanus, Argentoratensis, ex Lutherano Calvinianus, Theol. & sacrarum literarum Prof. Herbornensis [*obiit* 1626] omnes Sacræ Scripturæ libros Germanicè, quosdam autem Veteris Testamenti Latinè reddidit: Bibliorumque Germanicorum Concordantias congessit. *p.* 711. 726. *I. partis. p.* 257. 408. 410. *II. partis.*

Placus [Adamus], Germanus, Moguntinus, Calvin. [*claruit* 1552] Jonam Prophetam Latinè vertit. *p.* 730. *I. partis.*

Plantinus [Christophorus] Gallus, Turonensis, Cathol. Typographus Regius Antuerpiensis [*obiit* 1589] Biblia Regia Polyglotta, variasque sacrorum codicum editiones, tum Hebraicas & Syriacas, tum Græcas, Latinas & Gallicas vulgavit. *p.* 20. 108. 471. 609. *I. partis. p.* 50. II. *partis.*

Pobian

Pobian. V. *R. Moses F. Eliæ Pobian.*

Pocanus (Joannes). V. *Eduardus Leus.*

Pocockius (Eduardus), Anglus, Oxoniensis, Theol. Doctor ling. Hebr. & Arab. Prof. Oxoniensis, Ecclesiæ Christi Canonicus (*obiit* 1692) quatuor Epistolas Canonicas ex Syro Latinas fecit, & variantes lectiones Pentateuchi collegit. *pag.* 740. I. *partis. pagina* 422. II. *partis.*

Polanus à Polandorf (Amandus), Silesius, Oppaviensis, Calvin. Theol. Dr. & Prof. Basileensis (*obiit* 1610) Germanicam Novi Testamenti versionem adornavit. *pag.* 264. II. *partis.*

Polyglotta Biblia: Quatuor inprimis Biblia hoc nomine insigniuntur: Complutensia impensis Cardinalis Ximenii anno 1517. Antuerpiensia jussu Philippi II. 1572. Parisiensia sumptibus Guidonis Michaelis le Jay 1645. & Londinensia studio Briani VValtoni 1657. *p.* 13. 20. 27. 33. I. *partis.*

Pontacus (Arnoldus), Gallus, Burdegalensis, ling. Orient. peritus, Episcopus Vasatensis (*obiit* 1605) Targum in Abdiam, Jonam & Sophoniam Latine edidit, *p.* 734. I. *partis.*

Postellus (Guillelmus), Normannus, Barentonii natus, Presbyter, ling. Orient. Profess. Parisiensis (*obiit* 1581) Concordiam quatuor Evangelistarum contexuit. *p.* 390. II. *partis.*

Potken (Joannes), Germanus, ling. Orient. gnarus, Præpositus Ecclesiæ S. Georgii Coloniensis (*claruit* 1518) Psalterium Æthiopice, idem cum aliis tribus linguis iterum edidit. *p*, 50. 260. I. *partis.*

De Praelles Radulphus), Gallus, Advocatus, & Consiliarius Regis Caroli V. (*claruit* 1375) Biblia ex Latino in Gallicum idioma jussu Caroli V. Francorum Regis transtulit. *p.* 19. II. *partis.*

Le Prevost d' Herbelay (Carolus), Gallus, Parisinus, Congregationis Oratorii Sacerdos Canonicus Ecclesiæ Nivernensis (*obiit* 1675) Concordiam Evangelicam concinnavit. *p.* 390. II. *partis.*

Pritius (Joannes Georgius), Germanus, Lipsiensis, Lutheranus

anus, Theol. Dr. & Professor, itemque Pastor Gryphisvvaldiensis, (*vivit*) Novum Testamentum Græcum additis Summariis, locis parallelis & variis lectionibus in concinnam formam adornavit & Historiam passionis I.C. ex IV. Evangelistis Græce collegit. *p.* 505. 506, 510. I. *partis*. *p.* 390. II *partis*.

De Putsherbaut (Gabriel), Gallus, Turonensis, Fontebraldensis (*claruit* 1555) Psalmos Davidis Gallicè & Tetramenon Evangelicum dedit in lucem. *p.* 61. 390. II. *partis*.

Punica Psalmorum versio supposititia tempore S. Augustini in Africa. *p* 296. I. *partis*.

QUesnel (Paschasius), Gallus, Parisinus, Presbyter quondam congregationis Oratorii (*vivit*) Gallicam Novi Testamenti versionem, quæ Montensis dicitur, recognovit, moralesque observationes adjecit. *pag.* 83. II. *partis*

Quinquarboreus (Joannes), vulgò *Cinquarbres*, Gallus, Arvernus, Arelatensis, ling. Hebr. & Chald. Regius Professor Parisiensis (*obiit* 1587) Targum in Hoseam, Joelem, Amosum, Ruth & Threnos Latio donavit. *p.* 734. I. *partis*.

RAbbet Anglus. V. *Anglicani Interpretes*.

Rabbinica Biblia quorum sex numerantur editiones. Prima studio Felicis Pratensis adornata, Venetiis 1518. Secunda quæ prior est ex recensione R. Jacob F. Hhaiim, ibid. 1526. Tertia quæ præcedenti auctior & secunda dicitur, ex recensione ejusdem, ibidem 1549. Quarta ibidem 1568. Quinta studio Leonis Mutinensis ibid. 1617. Sexta denique curâ Joannis Buxtorfii, Basileæ 1619. excusa est. *p.* 99. 102. 107. 108. 111. 112. I. *partis*.

Rabus (Justus), Polonus, Cracoviensis, Jesuita, Theologus & S. Scripturæ Lector (*obiit* 1612) Biblia Polonicè reddidit. *p.* 354. II. *partis*.

Radclyffe (Jonas), Anglus, Lancastriensis, Collegii Trinitatis Cantabrig. Socius (*obiit* 1626) V. *Anglicani Interpretes*.

Rabamb (Achatius), Suecus, Holmensis, Lutheran. Regii Senatoris filius (*claruit* 1690) Concordantias Biblicas ex Germanico in Svecicum idioma transtulit. *p.* 411. II. *partis*.

Raphelengius [Franciscus], Belga, Lanoii ditionis Insulanæ oppido natus, Calvin. ling. Orient. peritus, ling. Hebr. Profess. Leidensis [*obiit* 1547]. V. *Regia Biblia Polyglotta.*

Rabens Anglus. V. *Anglicani interpretes.*

Rabius [Christianus], Germanus, Berolinensis, Luther. ling. Orient. Prof. Viadrinus [*obiit* 1677] novam sex priorum capitum Geneseos Latinam interpretationem aggressus est, & Jo. Buxtorfii Concordantiarum Hebr. Chald. epitomen confecit. *p.* 718. I. *partis. p.* 401. II. *partis.*

Rabius (Thomas), Anglus, Theol. Professor, Episcopus Londinensis [*obiit* 1609]. V. *Anglicani Interpretes.*

Regia Biblia Polyglotta jussu Philippi II. Hispaniæ Regis Antuerpiæ excusa, accurante Benedicto Aria Montano, juvantibus Guidone & Nicolao Fabricio fratribus, Francisco Raphelengio, Guillelmo Cantero, Joanne Levineio & Joanne Harlemio. *p.* 20. I. *partis.*

Regius (Vincentius), Siculus, Panormitanus, Jesuita, Theol. Prof. [*obiit* 1614] Harmoniam Evangelicam concinnavit. *p.* 390. II *partis.*

Reisnerus [Adamus], Germanus, Lutheranus [*vixit* 1568] Psalmos Germanicè interpretatus est, *pag.* 233. II. *partis.*

Reizius [Joannes Henricus] Germanus, Bremensis, Calvin. Cocceianus, in Comitatu Saynensi Berlenburgico olim Minister [*vivit*] Germanicam Novi Testamenti ex Græco versionem adortus est. *pagina* 265. II *partis.*

De Rely [Joannes], Belga, Artesius, Theol. Dr. Parisiensis, Episcopus Andegavensis (*obiit* 1498) Novum Testamentum in Gallicam linguam non transtulit: sed Biblia Gallica ex versione Guiari des Moulins ab ipso recognita jussu Caroli VIII. Francorum Regis imprimenda curavit. *p.* 35. 39. *II. partis.*

Remon [Alphonsus], Hispanus, Conchensis, Mercenarius, Theol. Dr. [*obiit* 1632] Proverbia Salomonis Hispanicè reddidit. *p.* 146. II. *partis.*

Resenius [Joannes Paulus] Danus, Harsaliâ-Skodbergensis, Luther. Theol. Doctor & Profess. Episcopus Seelandiæ [*obiit* 1638] Biblia ex fontibus Hebraicis & Græcis

Græcis in Danicum sermonem convertit, edi ditque harmoniam Evangelicam, p. 188. 390. II. *partis*.

Reuchlinus (Joannes), alias *Capnio*, Germanus, Suevus, Phorcensis, Legum Doctor, 3 ling. peritissimus, Comes Palatinus Cæsareus (*obiit* 1521) Latinam ex Hebræo VII. Psalmorum Pœnitentialium versionem edidit. *p.* 727. I. *partis*.

De Reyna (Cassiodorus), Hispanus, Calvin. (*claruit* 1569) Biblia in linguam Castellanam traduxit. *p.* 147. II. *partis*.

Reynolds (Joannes), Anglus, Devoniensis, Calvin. Theol. Doctor, linguæ Græcæ Prof. Decanus Lincolniensis (*obiit* 1607) V. *Anglicani Interpretes*.

Rhemense Collegium. V. *Guill. Alanus, Gregorius Martin & Richardus Bristous*.

Rho (Jacobus), Mediolanensis, Jesuita (*obiit* 1638) Sententias S. Scripturæ in linguam Sinicam convertit & edidit. *p.* 299. I. *partis*.

Ricciolus (Joannes Baptista), Italus, Ferrariensis, Jesuita, Theol. Prof. (*obiit* 1671) Evangelium unicum ex ipsis 4. Evangelistarum verbis conflavit. *pag.* 390. II. *partis*.

Riccius (Bartholomæus), Italus, Castroficardensis in Piceno, Jesuita (*obiit* 1613) Vitam Christi ex 4. Evangelistis contexuit. *p.* 391. II. *partis*.

Richardus Episcopus Asaphensis (*claruit* 1620) Britannicam Veteris & Novi Testamenti versionem plurimum recognovit, *p.* 567. *partis*.

chardus Fitz-Raph sive Radulphus, Archiepiscopus Armachanus (*obiit* 1360) translationis Bibliorum in linguam Hibernicam author esse censetur. *p.* 369. II. *partis*.

Richeliana Biblia Latina sic dicta quod sumptibus Joan. Armandi du Plessis de Vignerod Ducis de Richelieu anno 1656. edita fuerint. *p.* 640. I. *partis*.

De Richelieu (Joannes Armandus), Gallus, Pictaviensis, a loco natali sic nuncupatus, Episcopus Lucionensis, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1642) Biblia in Gallicum convertenda sermonem cogitaverat, at morte præventus opus intactum reliquit, *p.* 56. II. *partis*.

Risius (Sergius), Maronita, Archiepiscopus Damascenus (*obiit* 1638.) Latinam Bibliorum translationem tum ex

Syra, tum ex Arabica lingua confecit. *p.* 242. 737. I. *partis.*

a *Rivo* (Petrus), Belga, Ascanus ex agro Aloftensi, Theol. Dr. &Prof. Pastor ad D. Petrum Lovanii (*obiit* 1499.) Concordiam Evangelicam confecit. *p.* 391. II. *partis.*

Roberti (Johannes), Belga, Arduennas, Jesuita, Th. & S. liter. Pr. (*obiit* 1651.) sancta IV. Evangelia, historiarum serie, vinculavit. *pag.* 391. II. *partis.*

†*Robertsonus* (Gvilielmus) Anglus, Anglic. (*vixit* 1680) Novi Testamenti versionem Hebraicam ab Elia Huttero factam recensuit, & Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum scripsit. *p.* 143. I. *partis p.* 401. II. *partis.*

Roccha (Angelus), Italus, Camers, Augustinianus, Theol. Dr. ling. Hebraicæ & Chaldaicæ peritus (*obiit* 1620) Bibliis Latinis jussu Sixti V. recognoscendis operam contulit. *pag.* 623. I. *partis.*

Rocha (Petrus), Hispanus, Tarragonensis, Castellanam Psalmorum VII. Pœnitentialium versionem condidit. *p.* 144. II. *partis.*

Rodrigues (Ludovicus), Hispanus, Minorita, Proverbia Salomonis aliaque S. Scripturæ fragmenta in linguam Mexicanam traduxit, *pag.* 375. II. *partis.*

Rogers (Johannes), alias sub ementito nomine Thomas Matthæus, Anglus, Lancastriensis, Luther. cujusdam Ecclesiæ in Saxonia Superintendens (*exustus* 1555) Biblia integra consultis Hebr. Græc. Lat. German. & Anglorum exemplaribus in idioma vulgare transfudit. *p.* 325. II. *partis.*

Rolandus (Jacobus), Belga, Calvin. Pastor Amstelodamensis (*claruit* 1637.) V. *Belgici Interpretes.*

Rolle (Richardus), alias Hampolus, Anglus, Eboracensis, Augustinianus (*obiit* 1349) Psalmos lingua Anglica donavit, *p.* 318. II. *partis.*

Le Roux (Sebastianus), Gallus, Pastor Ecclesiæ de Andevilla Diœcesis Carnotensis (*vivit*) Concordiam Evangelicam Latine & Gallice dedit in lucem. *p.* 391. II. *partis.*

Rubus (Joannes), V. *Joannes Buissonius.*

Rudbeckius (Joannes), Suecus, Nericius, Luther. ling. Orient. & Theol. Prof. Episcopus Aboensis (*obiit* 1645) Biblia Suecica jussu Gustavi Adolphi Regis recognovit. *p.* 294. II. *partis*.

Rusticius (Philippus), Italus, Lucensis: hic in catalogo quodam Auctorum, qui in indice librorum expurgatorio extat, inter translatores sacri codicis in linguam Italicam post Antonium Brucioli recensetur.

Ruyl (Albertus,) Cornelii filius, Belga, Calvin. (*claruit* 1629) Evangelia SS. Matthæi & Marci Malaice reddidit. *p.* 297. I. *partis*.

R. S*aadias Gaôn* sive *Gheon*, vulgo *Sahid*, al Fiumi, sive ex Fium urbe Ægypti, Princeps Academiæ Soranæ (*obiit* 942.) integros Veteris Testamenti Hebraici codices juxta plurimos auctores in Arabicum sermonem traduxit: solus Pentateuchus literis Hebraicis anno 1546, editus est. *p.* 218. 224. 240. 244. I, *partis*.

Sachsius (Daniel), Germanus, Luther. Th. Dr. & Superintendens Cothensis (*obiit* 1676) Harmoniam quatuor Evangeliorum composuit. *p.* 391. II. *partis*.

De Saci (Ludovicus Isaacus), V. *Ludovicus Isaacus le Maitre*.

Sadoletus (Jacobus), Mutinensis, Episcopus Carpentoratensis, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1545) non scripsit novam de integro Latinam Epistolæ ad Romanos interpretationem, sed Vulgatam ad Græcum multis in locis castigavit. *pag.* 659. I. *partis*.

Salmanticenses Theologi Biblia quæ dicuntur Vatabli, ab ipsis recognita Salmanticæ anno 1584. edenda curarunt. *p.* 616. I. *partis*.

De Sainte Marthe (Claudius), Gallus, Parisinus, Presbyter (*obiit* 1690). V. *Montensis versio Gallica*.

R. Salomon F. Jacob Kets Judæus (*vixit* 1660) Librum Ecclesiastici literis Hebraicis idiomate Germanico expressit. *p.* 272. II. *partis*.

Sandersonus (Robertus), Anglus, Th. Dr. (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes*.

Saravia (Adrianus) sive *Zaravia*, Hispanus, Calvin. Th. Prof. Leidensis, Ecclesiastes in Anglia (*obiit* 1613). V. *Anglicani Interpretes*.

Sartorius (Joannes) Batavus, Amstelodamensis, Calvin. 3. ling. peritus, Theol. & Philol. (*obiit* 1566) XII. Prophetas minores ex Hebræo in Latinum transtulit. *p.* 678. I. *partis.*

Saubertus (Joannes), Germanus, Norimbergensis, Luther. Th. Dr. ejusdemque & ling. Hebr. Prof. primum Helmstadiensis, post Altorfinus (*obiit* 1688) Germanicam Bibliorum versionem ex Hebræo & Græco condidit, variasque textus Græci S. Matthæi lectiones plurimas collegit. *pag.* 219. 433. II. *partis.*

Savill (Henricus), Anglus, Miles, in variis scientiis versatissimus, (*obiit* 1621.) V. *Anglicani Interpretes.*

Scacchus (Fortunatus), Italus, Fanensis, Augustinianus, 3. ling. peritus, sacr. literarum Prof. (*obiit* 1635.) Bibliorum Latinorum editionem ex variis translationibus aggressus est. *p.* 633. I. *partis.*

Scaliger (Josephus Justus), Gallus, Agennensis, Calvin. ling. Gr. & Orient. peritissimus (*obiit* 1609.) Psalterium Hexaplum meditatus est. *p.* 11. I. *partis.*

Schadæus (Elias), Germanus, Libenvverdensis, Luther. Hebr. doctus, Pastor Ecclesiæ Argentin. (*obiit* 1593) IV. Evangelia, Actus Apostolorum, Epistolas Pauli ad Romanos & ad Hebræos literis Hebraicis Germanice reddidit. *p.* 241. II. *partis.*

Schaaf (Carolus), Batavus, Calvin. ling. Orient. Doctor in Academia Leidensi (*vivit*) Novum Testamentum Syriacum, & Lexicon ejusdem Concordantiale dedit in lucem. *pag.* 205. I. *partis p.* 401. II. *partis.*

Schieggius (Erhardus), Helvetius, Stekboreus, Calvin. (*claruit* 1582) Evangelia SS. Joannis & Lucæ in Hebr. linguam convertit. *p.* 95. I. *partis.*

Schmalking (Georgius), Germanus, Lutheranus, Psalmorum Germanicam versionem edidit Lipsiæ apud Vogelinum. *p.* 233. II. *partis.*

Schmidius (Erasmus), Germanus, Misnicus, Delitii natus, Luther. Linguæ Græcæ Prof. Wittebergensis (*obiit* 1637) Latinam ex Græco Novi Testamenti versionem concinnavit; Concordantias quoque Novi Testamenti ab Henrico Stephano confectas, ordinatius edidit. *pag.* 498. 757. I. *partis. pag.* 403. II. *partis.*

Schmi-

Schmidius (Sebastianus), Germanus, Argentoratensis, Lutheran. Theol. Dr. & Professor in patria (*obiit* 1696) sacros codices ex fonte Hebr. & Gr. Latinitate donavit. *p*. 714. 715. I. *partis*.

Schindlerus (Valentinus), Germanus, Luther. lingvæ Hebrææ Professor Helmstadiensis, Epitomen Hexaplon Bibliorum vulgavit. *p*. 45. I. *partis*.

Schottelius (Justus Georgius), Germanus, Eimbecia-Hannoveranus, Luther. J. V. D. Consiliarius Guelphicus (*obiit* 1676) Concordiam IV. Evangelistarum conscripsit. *p*. 392. II. *partis*.

Schreckenfuchsius (Erasmus Osvvaldus), Germanus, Austriacus, Luther. Matheseos & ling. Hebr. Prof. Tubingensis, (*claruit* 1551) Targum in CanticumCantic. & Ecclesiasten Latine, item N. Testamentum ex Græco Hebraice expressit. *p*. 93. 755. I. *partis*.

Schroderus (Sebastianus,) Germanus, Erfurtensis, Luther. ling. Gr. & Hebr. Prof. (*obiit* 1650) Syllogen Canticorum Novi Testamenti Syriace & Latine dedit in lucem. *p*. 205. I. *partis*.

Schudt (Joannes Jacobus), Germanus, Luther. linguæ Hebraicæ Prof. Francofurtensis (*vixit* 1700) quatuor priora libri Geneseos capita in linguam Latinam ex Hebræo interpretatus est. *p*. 719. I. *partis*.

Schutten (Paulus a), Germanus Luther. Ecclesiæ Greiffenbergensis in Pomerania Præpositus (*claruit* 1678) Latinam ex Hebræo Cantici Canticorum versionem concinnavit. *p*. 728. I. *partis*.

Scialac (Victorius), Maronita, Accurrensis, e Monte Libano, ling. Arabicæ & Syriacæ Lector. Romæ in Collegio Sapientiæ (*claruit* 1614) librum Job ex Chaldæo & Psalmos ex Arabico sermone in Latinum convertit. *p*. 735. 743. I. *partis*.

Seelmater (Andreas), Germanus, Lutheran. (*claruit* 1613.) Symphoniam quatuor Evangeliorum egit. *p*. 392. II. *partis*.

Selneccerus (Nicolaus), Germanus, ex oppido Hersbruck, Luther. ling. Orient. peritus, Theol. Dr. & Prof. Lipsiensis Superintendens (*obiit* 1592) librum Sapientiæ ex

Græco Latinum fecit, & hiſtoriam paſſionis & reſurrectionis Chriſti Gr. & Lat. ex IV. Evangeliſtis collegit. *pag.* 750. I. *partis. pag.* 391. II. *partis.*

R. Sem Tob. F. Iſaac Siprut, Judæus, Evangelium S. Matthæi Hebraice, paraphraſi barbara & ineleganti reddidit. *p.* 94. I. *partis.*

Servetus (Michael), ſub ementito nomine Michaelis Villanovani, Hiſpanus, Tarraconenſis, Arrianus, Medicus, (*combuſtus* 1553) Biblia Latina ex verſione Pagnini cum notis ſuis marginalibus & præfatione prælo ſubmiſit. *p.* 687. I. *partis.*

†*Seraphim*, Græcus, Hieromonachus Mitylenenſis, (*vivit*) Novum Teſtamentum in linguam Græcam vulgarem a Maximo Kalliupolita translatum emendavit, & ſic correctum Londini a. 1703. denuo imprimi curavit. *p.* 516. II. *partis.*

Shirvood (Robertus), Anglus, Conventrienſis, Cath. ling. Hebr. Prof. Lovanienſis (*claruit* 1523) Latinam ex Hebræo translationem libri Eccleſiaſtæ publicavit; univerſam autem ſacram Scripturam, ut ſcribit Tirinus, ex Hebræo in Latinum idioma nunquam edidit. *p.* 675. 728. I. *partis.*

Simon F. Joſeph alTabrizi ſeuTabrizenſis, Perſa Chriſtianus (*claruit* 1341) quatuor Evangelia Perſice reddidit. (*Th. Hyde in caſtigatione in Angelum à ſancto Joſeph edita poſt tractatum Alb. Bobovii de Liturgia Turcarum &c. 4. Oxonii* 1690.) *p.* 168. I. *partis.*

Simon (Richardus), Normannus, Dieppenſis, Congregationis Oratorii quondam Sacerdos, linguæ Gr. & Orient. peritus (*vivit*) novorum Bibliorum Polyglottorum ſynopſim edidit; Gallicam Pentateuchi & Novi Teſtamenti verſionem condidit. *p.* 6. I. *partis, p.* 29. 84. II. *partis.*

Sionita (Gabriel), Syrus, Edenienſis, è Monte Libano, Theol. Dr. ling. Syriacæ & Arabicæ Prof. Regius Pariſienſis (*claruit* 1650) Pentateuchum, libros hiſtoricos, Job & Pſalmos ex Syro ſermone, libros Joſuæ, Judicum, Regum & reliquos Veteris Teſtamenti ex Arabico, Latinitate donavit & edidit in Polyglottis Pariſienſibus. *p.* 737. 742. I. *partis.*

Sirletus (Guillelmus), Calaber, Stili natus, Theologus, 3. ling. peritus, S. R. E. Cardinalis (*obiit* 1585) Annotationes in varias Psalmorum lectiones Græcas confecit. *p.* 426. II. *partis.*

Sixtus V. Pont. Max. antea dictus Felix Perettus, Italus, Picenus, intra Ripensis Diœcesis limites natus, (*obiit* 1590) Biblia & Græce & Latine edenda mandavit, non autem Italicâ linguâ, ut scribit Gregorius Leti. *pag.* 409. 510. 618. I. *partis. p.* 130. II. *partis.*

Smalcius (Valentinus), Germanus, Gothâ - Thuringus, Socinianus, Racoviæ Pastor (*obiit* 1622) Polonicam Psalmorum & Novi Testamenti versionem scripsit. *pag.* 356. 357. II. *partis.*

Smith (Milesius), Anglus, Herefordiensis, Th. Dr. & Prof. ling. Lat. Gr. & Orient. peritissimus, Episcopus Glocestriensis (*obiit* 1624). V. *Anglicani Interpretes.*

Sophronius vir, teste S. Hieronymo, apprime doctus (*claruit* 390) Psalterium & Prophetas ex versione Latina S. Hieronymi in Græcum, non autem omnes sacros codices transtulit. *p.* 329. 331. I. *partis.*

Spalding (Robertus), Anglus, Theol. Doctor & linguæ Hebraicæ Professor Cantabrigiensis (*claruit* 1612.) V. *Anglicani Interpretes.*

Spencerus (Joannes), Anglus, Suffolciensis. Th. Dr. Jacobo I. Regi à sacris (*obiit* 1614.) V. *Anglicani Interpretes.*

Spey (Rutgerus), Germanus, Boppardinus, Calvin. Arabice doctus (*claruit* 1583) Epistolam Pauli ad Galatas ex Arabico Latinam fecit. *p.* 743. I. *partis.*

De Spinosa (Benedictus), Batavus, Amstelodamensis, ex Judæo Atheus (*obiit* 1677) Veteris Testamenti partem maximam ex Hebræo Belgice reddidit. *p.* 284. II. *partis.*

Statorius (Petrus), Gallus, Thionvillanus, Socinianus, scholæ Pinczoviensis Rector, (*vixit* 1573). V. *Pinczoviani.*

Stegmannus (Joachimus), senior, Germanus, Socinianus (*obiit* 1632). Germanicam Novi Testamenti ex Græco translationem una cum Crellio concinnavit. *p.* 269. II. *partis.*

Steenbuckius (Joannes), Danus, Luther. ling. Orientalium Prof. Hafniensis (*vivit*) novam Veteris Testamenti ex

Hebræo in Danicum idioma conversionem aggressus est. *p.* 291. II. *partis.*

Stephanus Abbas. V. *Hardingus.*

Stephanus Consul Histriarum (*claruit* 1562) Novum Testamentum in linguam Croaticam interpretatus est. *p.* 362. II *partis.*

Stephanus (Henricus), Rob. filius, Parisinus, Calvin. linguæ Latinæ & Græcæ peritissimus, Typographus Genevensis (*obiit* 1598) Novum Testamentum Triglotton Græce pluries edidit; Concordantias quoque Novi Testamenti confecit. *p.* 52. 471. I. *partis. p.* 403. II. *partis.*

Stephanus (Robertus), Parisinus, Catholicus deinde Calvinista, 3. ling. peritus, Typographus Regius Parisiensis, postea Genevensis anno scilicet 1551. (*obiit* 1559) binas Bibliorum Hebraicorum, trinas Novi Testamenti Græci, plurimas Bibliorum Latinorum & Novi Testamenti seorsim nitidissimas editiones adornavit. Ipse vero nullam Bibliorum Latinam ex Hebræo translationem adornavit. *p.* 106. 461. 588. 650. 664. I. *partis.*

Stiernhielmius (Georgius), Suecus, Luther. nobilis & Consiliarius Bellicus (*claruit* 1671) quatuor Evangelia quatuor linguis vulgavit. *p.* 57. II. *partis.*

Strigelius (Victorinus), Germanus, Suevus Kaufburnensis, ex Lutherano Calvinianus, Th. Prof. Heidelbergensis (*obiit* 1569) Pentateuchum Latinum Vulgatæ editionis ad Hebraicum textum castigavit; binos Macchabæorum libros Latinos fecit. *p.* 672. 750. I. *partis.*

Stubaus (Ivarus), Danus, Lutheranus, linguæ Hebraicæ Professor (*obiit* 1610) duo Jobi capita Danice expressit. *pag.* 291. II. *partis.*

Stunica (Didacus Lopes) vulgo *Zuniga*, Hispanus, Salmanticensis, ex Equestri Ordine, Theol. ling. Orient. peritus (*obiit* 1530). V. *Complutenses Doctores.*

Svaningius (Joannes), Joan. filius, Cimber, Hotternesius, Luther. ling. Orient. Prof. Archiepiscopus Seelandiæ (*obiit* 1668) Biblia Danica ex versione Resenii recognovit. *pag.* 289. II. *partis.*

De Sy (Joannes), Gallus (*claruit* 1310) jussu Joannis Francorum Regis quosdam S. Scripturæ libros Gallicos fecit. *p.* 54. II. *partis.*

Symmachus, Samaritanus natione & religione, deinde Judæus, tandem Christianus, Ebionita (*claruit* 184) Græcam Veteris Testamenti ex Hebræo versionem condidit. *p.* 303. I. *partis*.

Synningius (Joannes). V. *Petrus Palladius*.

Szantus (Stephanus) seu *Arator*, Hungarus, Javarinensis, Jesuita, 3. ling. peritus (*obiit* 1612) Vetus Testamentum ex collatione textus Hebraici, Græci & Latini in linguam Hungaricam interpretatus est. *pag.* 373. II. *partis*.

T *Aboritarum* versio Bohemica anno 1506. edita Venetiis *p.* 349. II. *partis*.

Tarnovius (Paulus), Germanus, Megapolitanus, Gramissmolæ natus, Luther. Th. Dr. & Prof. Rostochiensis (*obiit* 1631) Latinam ex Arabico Evangelii S. Joannis translationem scripsit. *p.* 743. I. *partis*.

Taron (Renatus), Gallus, Cenomanensis civis & Advocatus Regius (*obiit* 1567) Apocalypsin Gallice reddidit; *p.* 36. II. *partis*.

Tatianus, Syrus, Sophista, ex Gentili Christianus, deinde Hæresiarcha (*claruit* 173) SS. Evangeliorum diatessaron sed non ex ipsis Evangelistarum verbis composuit. *pag.* 393. II. *partis*.

Tavernier (Richardus), Anglus, Norfolciensis, Brisleiæ natus, Theol. & linguæ Græcæ peritus, Concionator Laicus, Eques, Armiger (*obiit* 1575) sacros codices Anglico sermone expressit. *p.* 325. II. *partis*,

Tausanus (Joannes), Danus Birkindia Fionus, Theol. Professor Hafniensis, Episcopus Ripensis (*obiit* 1551) Pentateuchum Mosis, Ecclesiasticum & Sapientiam Salom. in linguam Danicam transtulit. *p.* 291. II. *partis*.

Taylerus (Franciscus) sive *Taylor*, Anglus, Ecclesiæ Claphamæ prope Londinum Rector (*claruit* 1650) Threnorum versionem ex Hebræo adornavit, Targum quoque Hierosolymitanum in Pentateuchum, & duplex libri Esther Latio donavit *p.* 733. 736. I. *partis*.

Terentius (Joannes), Belga, Calvin. linguæ Hebraicæ Professor Franekeranus, (*claruit* 1663) Targum in Job Latinum fecit, non autem dedit in publicum. *pag.* 735. I. *partis*.

Terreni (Guido), Hispanus, a Perpiniano oriundus, Carmelita, Majorensis Episcopus (*obiit* 1342) Concordiam Evangelicam composuit. *p.* 393. II. *partis.*

Tersferus (Joannes Elai), Suecus, Dalekarius, Luther. Theol. Prof. linguæ Hebraicæ peritus, Episcopus Lincopiensis (*obiit* 1678) Latinam ex Hebræo versionem Pentateuchi aggressus est. *pag.* 718. I. *partis.*

Teutonica Bibliorum interpretatio Rabano Mauro, Haimoni & Strabo absque ulla vetustatis specie a Flacio Illyrico attributa. *p.* 176. II. *partis.*

Theodorus Syrus, Antiochenus, Mopsuestiæ Episcopus, Nestorianorum Antesignanus (*obiit* 428) Græcam sacri codicis ex Hebræo translationem condidit, ut scribit Claudius Salmasius. *p.* 324. I. *partis.*

Theodorus Syrus quidam, Auctor versionis Syriacæ Veteris Testamenti a Mose bar Cepha dicitur. *p.* 173. I. *partis.*

Theodotion, Ponticus, Ephesinus, ex Judæo Ebionita, iterumque Judæus (*claruit* 175) Vetus Testamentum sub secundo Commodo ex Hebræo in Græcum idioma convertit. *p.* 304. I. *partis.*

Theodulphus Italus, apud Gallos Cisalpinos natus, Abbas Floriacensis deinde Episcopus Aurelianensis (*obiit circa annum* 821.) sacra Biblia Latina sibi scribenda curavit. *p.* 535. I. *partis.*

Theodulus aben Alfathl, Melchita, Diaconus Antiochenus (*claruit circa annum* 1200.) Arabicam Psalmorum versionem ex 70. Interpretibus confecit. *p.* 132. I. *partis.*

Theophilus (Maximus), Italus, Florentinus, Calvin. (*claruit* 1551) Novum Testamentum ex Græco in sermonem vulgarem traduxit. *p.* 138. II. *partis.*

Thomas Heracleensis Episcopus, Syrus, Jacobita seu Dioscorianus, (*claruit* 551) Biblia patrio sermone reddidit. *pag.* 171. 185. I. *partis.*

Thompson (Thomas), Anglus, Cumberlandensis, Theol. Baccalaureus, Minister in oppido Montisgomeri (*claruit* 1612). V. *Anglicani Interpretes.*

Thorlacius (Gutbrandus), Islandus, Srulonius, Lutheran. Episcopus Holensis (*claruit* 1584) Islandicam sacrorum librorum ex versione Germanica Lutheri translationem concinnavit, *p.* 365. II. *partis.*

Thwisck (Petrus Joannes), Belga, Mennonita (*vixit* 1615) Belgicorum Bibliorum Concordantias texuit. *p.* 411. II. *partis*.

Tigurini Ministri & Theologi, auctores versionis Latinæ anno 1543. Tiguri excusæ, scilicet Leo Judæ, Theodorus Bibliander, Petrus Cholinus, & Rodolphus Gualtherus: Auctores versionis Germanicæ Prophetarum & librorum Deutero-Canonicorum: Auctores denique novæ *Veteris Testamenti* Germanicæ interpretationis, scilicet Joannes Henricus Hottingerus, Joannes Mullerus, Henricus Zellerus, Caspar Waserus, Joannes Rodolphus Hoffmeisterus; & *Novi Testamenti* Caspar Waserus, Caspar Suizerus, Caspar Wolphius, Joannes Henricus Ottius, Joannes Lavaterus, Guillelmus Freigius, Petrus Fuslinus *pag.* 688. I. *partis*, *p.* 249. 259. II. *partis*.

Toinard (Nicolaus), Gallus, Aurelianensis, ling. Oriental. & rei antiquariæ peritissimus (*obiit* 1706) Harmoniam Græcam quatuor Evangelistarū concinnavit. *p.* 393. II. *partis*.

Tonstallus (Cuthbertus), Anglus, J.V. Prof. 3. ling. peritus, Episcopus Dunelmensis, Catholicus tandem (*obiit* 1559) Biblia Anglica auctoritate Henrici VIII. recognovit. *pag.* 325. II. *partis*.

Tornæus (Joannes Jonæ), Suecus, Bothniensis, Lutheranus, Pastor in Tornæa (*obiit* 1681) Psalmos, Proverbia, Sapientiam, Ecclesiasticum, Epistolas & Evangelia Lapponice reddidit. *p.* 373. II. *partis*.

Tossanus (Paulus), Germanus, Calvinista, Theol. Doctor & Professor Heidelbergensis (*obiit* 1629) Biblia Germanica Lutheri cum annotationibus suis edidit, & locupletissimum sacri codicis indicem juxta versionem Latinam Junii & Bezæ confecit. *p.* 244. 408. 409. II. *partis*.

Tremellius (Emmanuel), Italus, Ferrariensis, Judæus, Catholicus, Calvinista, & iterum Judæus, (*obiit* 1580) Biblia Hebraica una cum Francisco Junio, Targum in XII. Prophetas minores, & Novum Testamentum ex Syro Latine interpretatus est. *p.* 704. 734. 738. I. *partis*.

Trevisa (Joannes). Anglus, Cornubiensis, Sacerdos, (*claruit* 1380) sacras literas in Anglicum idioma convertit. *p.* 319. II. *partis*.

Tricesius (Andreas), Socinianus. V. *Pinczoviani*,

Trill

Triller (Caſpar Erneſtus), Germanus, Lutheranus, Scholæ Ilfeldenſis in finibus Hercyniis Rector (*vivit*) Germanicam Novi Teſtamenti verſionem recens condidit. *pag.* 158. II. *partis.*

Trommius (Abrahamus), Belga, Calviniſta, Miniſter Groningenſis (*claruit* 1672) Concordantias Bibliorum Belgicorum edidit. *p.* 411. II. *partis.*

Troſtius (Martinus), Germanus, Weſtphalus, Huxarienſis, Lutheranus (*obiit* 1636) Novum Teſtamentum Syriacum cum variis lectionibus ex præcedentibus editionibus emiſit in lucem. *p.* 203. I. *partis. p.* 401. 422. II. *partis*

Truber (Primus), Carniolus, ex pago Roſterlicii, Lutheranus, Doctor Slavonicus, Paſtor loci qui dicitur Urach (*obiit* 1586) Croaticam Pſalmorum & Novi Teſtamenti verſionem concinnavit. *p.* 361. 362. II. *partis.*

Turonis (Jonas), Danus, Lutheranus, Canonicus Lundenſis (*claruit* 1584.) N. Teſtamentum ſermone patrio donavit. *p* 292. II. *partis.*

Tyndall (Guillelmus), Anglus, Wallenſis, Anglicanus, Gr. & Lat. doctus (*combuſtus* 1535) Pentateuchum, libros Hiſtoricos, Jonæ Prophetiam & Novum Teſtamentum Anglice reddidit. *p.* 322. 336. 338. II. *partis.*

V*Alera* (Cyprianus de), Hiſpanus, Calviniſta (*claruit* 1602) ſacros codices in linguam Caſtellanam a Caſſiodoro de Reyna redditos recognovit & iterum publicavit. *p.* 148. II. *partis.*

Varenackerus (Joannes,) ex pago Flandriæ Ruyſſede oriundus, Th. Dr. Canonicus & Paſtor ad D. Petrum Lovanii (*obiit* 1485) Monoteſſaron ex quatuor Evangeliſtis congeſſit. *p.* 394. II. *partis.*

Vargas (Hieronymus), Luſitanus, Judæus, (*claruit* 1553) Vetus Teſtamentum veteri idiomate Hiſpanico Ferrariæ edidit. *pag.* 151. II. *partis.*

Vatablus (Franciſcus), ex vico natali Picardiæ qui dicitur *Goaſteble* ſic dictus, linguæ Hebraicæ Profeſſor Regius Pariſienſis (*obiit* 1547) Biblia ſub ipſius nomine edita cum notis ex ſuis prælectionibus collectis quidem, ſed interpolatis non emiſit in lucem, imo illa ſuum eſſe fœtum

tum denegavit, neque Latinam cum illis excusam versionem ipse condidit. *pag.* 621. 664. 691. 707. I. *partis.*

Vennekerus (Arnoldus), Belga. Ordinis S. Brigittæ Teneramundæ (*claruit* 1575) Vitam Christi ex quatuor Evangelistis collegit. *p.* 394. II. *partis.*

De Vergara (Joannes), Hispanus, Toletanus, Theol. Doctor, Philosophiæ Professor Complutensis (*obiit* 1557). V. *Complutenses Doctores.*

Veron (Franciscus), Parisinus, Ex-Jesuita Carentonianus Pastor & Cleri Gallicani Controversista (*claruit* 1650.) Gallicam Novi Testamenti versionem, quæ Lovaniensis appellatur, paululum repurgavit. *pag.* 69. II. *partis.*

†*Verratus* (Jo. Maria), Italus, Ferrariensis, Carmelita (*obiit* 1563.) scripsit Harmoniā Evangelicam. *pag.* 394. II. *partis.*

Vignier (Henricus), Gallus, Campanus, propè Barium ad Sequanam natus, Congregationis Oratorii Sacerdos (*obiit* 1706.) Psalmos ex Latino Gallice reddidit. *p.* 63. II. *partis.*

Vignier (Hieronymus), Gallus, Blesensis, Congregationis Oratorii Sacerdos (*obiit* 1681.) scripsit Concordantiam Evangelicam. *p.* 394. II. *partis.*

De Villalobos (Didacus), Hispanus, Caroli V. & Philippi II. Medicus (*claruit* 1560.) Concordiam quatuor Evangelistarum texuit. *p.* 394. II. *partis.*

Villa-Vezzosa (Joannes), Hispanus, Segobiensis, Dominicanus, Theol. Dr. (*claruit* 1430.) Concordantias particularum orationis indeclinabilium in Bibliis collegit. *p.* 404. II. *partis.*

Vinariensia Biblia Germanica seu Ernestina auspiciis Ernesti lineæ Vinariensis Ducis Saxoniæ cum notis Doctorum Lutheranorum. *p.* 213. II. *partis.*

Vindingus (Paulus), Danus, Luther. Græcæ linguæ Professor Hafniensis (*vivit*) Novum Testamentum ex Græco in Danicum sermonem convertit. *p.* 291. II. *partis.*

De Vio (Thomas), Cajetanus, Neapolitanus, Dominicanus, S.R.E. Cardinalis (*obiit* 1534.) plurimos Veteris & Novi Testamenti libros tam ex Hebræo quam ex Græco, ope quorundam Hebraicæ & Græcæ linguæ peritorum ipse harum ignarus concinnavit, *p.* 715. 722. 752. I. *partis.*

Viten-

Vitenhove (Joannes), Belga, Calvinista, (*obiit* 1565.) Belgicam Novi Testamenti versionem aggressus est. *p.* 285. II. *partis.*
Vitre (Antonius), Parisinus, Typographus Regius, (*obiit* 1670) Biblia Polyglotta Michaëlis le Jay, binasque alias sacri codicis Latini editiones excudit. *p.* 28. 640. I. *partis.*
Vitus (Georgius), Germanus, Wittenbergensis, Luther. *claruit* 1613.) Indicem Biblicum ad instar Concordantiarum Latinarum composuit. *p.* 409. II. *partis.*
Ulenbergius (Caspar), Germanus, Westphalus, Lippiensis, Theol. Licentiatus Coloniensis, & Gymnasii Laurentiani Regens, & ad D. Columbam Pastor (*obiit* 1637.) Biblia ex Vulgata Latina in Germanicum sermonem transtulit. *p.* 193. II. *partis.*
Ulphilas, Cappadox, Arrianus, Gothorum Episcopus (*claruit* 365) universos sacræ Scripturæ libros in patrium sermonem convertit, quorum quatuor duntaxat Evangelia ad nos pervenerunt. *p.* 167. 168. II. *partis.*
Ulpho (Jacobus), Suecus, Luther. (*claruit* 1520.) Psalmos Suecice expressit. *p.* 298. II. *partis.*
Ungnad (Joannes), Croatus, Liber Baro in Sonnek Cæsareus ad Portam Othomanicam Legatus (*obiit* 1565.) Biblia in linguam Turcicam & Croaticam curavit transferri. *p.* 275. I. *partis. p.* 361. II. *partis.*
Vormundus (Franciscus), Amstelodamensis, Luther. (*obiit* 1551.) Davidis Psalterium Danice reddidit. *p.* 291. II. *partis.*
Urbanus VIII. Pont. Max. antea dictus *Maphæus Barberinus* (*obiit* 1644) mandavit, ut nova ex codd. mss. adornaretur Novi Testamenti Græci editio, quæ nunquam prodiit, versionem quoque Bibliorum Arabicam ex Latino confici jussit. *p.* 242. 488. I. *partis.*
Usserius (Ambrosius), Hibernus, Biblia Anglico sermone donavit. *p.* 320. II. *partis.*
Usserius (Jacobus), Hibernus, Dubliniensis, Archiepiscopus Armachanus (*obiit* 1655) Harmoniam IV. Evangelistarum scripsit: item ex 16. codd. mss. Græcis variantes N. T. Græci lectiones collegit. *p.* 394. 427. II. *partis.*
Wadingus (Lucas), dictus de S. Francisco, Hibernus, Waterfordiensis, Minorita (*obiit* 1652.) Concordantias morales SS. Bibliorum composuit. *p.* 408. II. *partis.*
Walæus (Antonius), Belga, Gandavensis, Calvin. Th. Dr.

ling. Gr. Philos. & Th. Pr. Pastor Leidensis (*obiit* 1639.) V. *Belgici Interpretes.*

Waltherus(Michaël), Germanus, Norimbergensis, Luther. Th. Dr. Superintendens Generalis Cello-Luneburgensis (*obiit* 1662) Concordiam Evangelicam contexuit. *p.* 395. II. *partis.*

Ward & *Ward-Eman.* V. *Anglicani Interpretes.*

Walton (Brianus), Anglus, e Clevelandia in Comitatu Eboracensi, 3. ling. peritus. Th. Dr. Episcopus Cestriensis (*obiit* 1661). V. *Londinensia Polyglotta.*

Wellhamerus (Christophorus), Germanus, Ambergensis, Luther. Pastor in Agro Norimbergensi, (*obiit* 1646) Canticum Canticorum Germanice & Novum Testamentum Latine reddidit. *p.* 757. I. *partis.* *p.* 233. II. *partis.*

Wetterus (Georgius), Bohemus, Calvin. senior (*obiit* 1599.) V. *Bohemi Theologi.*

Whelocus (Abrahamus), Anglus, Salopiensis, ling. Arab. & Saxonicæ Profess. Cantabrigiensis (*obiit* 1654) Persicam confecit 4. Evangeliorum interpretationem. *p.* 172. 764. I. *partis.*

†*Whiston* (Guilielmus), Anglus, Anglic. Mathematum Professor Cantabrigiensis (*vivit*) brevem Harmoniæ IV. Evangelistarum considerationem Anglico sermone scripsit. *p.* 395. II. *partis.*

Wiclefus (Joannes), Anglus, in septentrionali Insulæ parte natus, Heterodoxus, Th. Dr. & Prof. (*obiit* 1384) Anglicam totius sacri codicis juxta quosdam interpretationem condidit. *p.* 312. 316. 319. II. *partis.*

VVidmanstadius (Joannes Albertus), Germanus, Catholicus, J C. linguæ Syriacæ peritissimus, Cancellarius Austriæ, Eques S. Jacobi (*claruit* 1555) N. Testamentum idiomate & charactere Syriaco primus edidit. *p.* 195. I. *partis.*

VVillichius (Jodocus), Borussus, Resellianus, Luther. Med. Dr. Francofurtanus (*obiit* 1552) Psalmos ex Hebræo Latinos fecit. *p.* 726. I. *partis.*

van VVinghe (Nicolaus), Belga, Canonicus Regularis ad S. Martinum Lovanii (*obiit* 1552) Biblia Belgica, quæ Lovaniensia deinceps dicta sunt, recognovit. *p.* 274. II. *partis*

VVirth (Georgius), Lusatus, Laubæ natus, Luther. Caroli V. & Philippi II. Archiater (*obiit* 1613) Vitam Christi ex quatuor Evangelistis collegit. *p.* 395. II. *partis.*

Wittingham (Guillelmus), Anglus, Ceſtrienſis, Calvin. Miniſter Anglorum Genevæ, Decanus Dunelmenſis (*obiit* 1579.) V. *Angli Puritani.*

Vulpius (Jacobus Antonius), Rhætus, Engadinus, Calvin, Paſtor Eccleſiæ Felanenſis (*claruit* 1657.) Biblia in linguam patriam convertit. *p.* 164. II. *partis.*

Wolderus (David), Germanus, Hamburgenſis, Luther. S. Petri Hamburgi Miniſter (*claruit* 1596.) trilinguem Bibliorum editionem emiſit in publicum. *p.* 26. I. *partis.*

VViekus (Jacobus), Polonus, Vagrovecenſis, Jeſuita, 3. ling. peritus, Th. Dr. (*obiit* 1597.) Sacram Scripturam ex Latino Polonice reddidit. *p.* 353. II. *partis.*

X*imenius* (Franciſcus), Hiſpanus, Ciſneris municipio Regni Legionenſis natus, Minorita, Archiepiſcopus Toletanus. S.R.E. Cardinalis (*obiit* 1517) Biblia quadrilinguia ſuis ſumptibus imprimi curavit, at ex illis nihil unquam, ſicut refert Sixtus Senenſis, transtulit. *p.* 13. I. *partis.*

Z*acharias*, Etruſcus, Florentinus, Dominicanus, (*claruit* 1542.) Novum Teſtamentum linguâ vulgari expreſſit. *p.* 135. II. *partis.*

Zacius (Simon). V. *Pinczoviani.*

De Zamora (Caſpar), Hiſpanus, Hiſpalenſis, Jeſuita, Concionator (*obiit* 1621.) ampliſſimas & novo ordine diſpoſitas Latinorum Bibliorum Concordantias edidit, *p.* 408. II. *partis.*

Zanus (Andreas), Venetus, Minorita (*claruit* 1645.) Monoteſſaron hiſtoriæ paſſionis Dominicæ ex 4. Evangeliſtarum narratione confecit. *p.* 295. II. *partis.*

Zegerus (Nicolaus), Flander, Bruxellenſis, Minorita, Gr. & Lat. doctus (*obiit* 1559.) Latinam Novi Teſtamenti editionem juxta Vulgatam adornare decreverat, ſed morte præventus non abſolvit: plurimas vero diverſas Novi Teſtamenti Latini lectiones in ſuo Epanorthote collegit. *p.* 454. I. *partis.* *p.* 442. II. *partis.*

Zwinglius (Hulricus), Helvetius, Tugienſis, Eccleſiæ Tigurinæ Paſtor (*obiit* 1531.) Libri Job, Pſalmorum, Proverbiorum, Eccleſiaſtæ, Cantici Canticorum, Iſaiæ & Hieremiæ Latinam ex Hebræo verſionem fecit. *p.* 679. 724. 729. I. *partis.*

ADDENDA
ac
EMENDANDA
in
II. PARTE.

C*Ap. IX. Bibl. Germ. Sect. 3. pag. 218. post lin. 4. adde:* Biblia Germanica Lutheri, in fol. & 4. Francofurti ad Moenum, Zunneri, 1698.

Eadem, cum præfatione Gottlob Friderici Seligmanni, in 8. Lipsiæ 1699. in fol. 1701. in 4. 1705. in folio 1708.

Ibidem lin. 8. lege: Eadem cum figuris Meriani, fol. Francofurti 1701. *dele lineam sequentem.*

Ibidem post lin. 16. adde: Jo. Melchior Krafft, Ecclesiae Sandesnebiensis in Holsatia Pastor, aliquoties iam memoratus, Stutgardiensem hanc Bibliorum editionem adversus Theologi cuiusdam Saxonici notationes peculiari tractatu, superiore anno evulgato, vindicandam suscepit. Idem ille Kraffitius in Historia Bibliorum Germanicorum accurate consignanda ab aliquot inde annis occupatur, subsidiis ad hoc institutum necessariis egregie instructus.

Ibidem pag. 219. post lin. 12. adde : Biblia Germanica Lutheri, cura Nic. Haasii. Nova haec editio, ab auctore magno studio denuo recensita, & pluribus scholiis ac difficiliorum Scripturae locorum expositionibus aucta, magno hinc lectoribus sacrarum litterarum intelligentiae cupidis emolumento futura, sumtibus Io. Ludovici Gleditschii & Maur. Georg. Weidmanni in forma 8. iam imprimitur, & proximis, Deo volente, nundinis vernalibus a. 1719. prodibit.

Ibidem Sect. 7. p. 267. lin. 21. lege : Catholicam esse, quae versionem &c.

Cap. XIV. Concord. Evangel. pag. 377. lin. 28. † Christoph. Althoferi. *p. 379. l. 11. l.* Beni. Beauport. *l. 37.* † Io. Bourghesii. *p. 380. lin. 12.* † Io. Bugenhagii. *p. 381. l. 12.* † Thomae Cartvvrighti. *lin. 17.* † Matthaei a Castro. *p. 383. l. 17. l.* † Iac. Dornkrellii. *lin. 26. l.* † Laur. Echard. *p. 384. l. 17. l.* † Mich. Fouqué.

Cap. XV. Concordant. Bibl. p. 401. l. ult. lege : studio Mart. Trostii. *Ibidem p. 410. post l. ult. adde :* Clavis Bibliorum generalis, in duas partes divisa, autore Nicolao Haasio. Pars I. pandit sensum omnium verborum, phrasium, dictorum & rerum &c. quae in sacris utriusque Foederis pandectis occurrunt, tam ad versionem Germanicam Lutheri, quam ipsos textus originales comparata, ac vicem omnium Concordantiarum verbalium pariter atque realium sustinens. Pars II. Onomasticum Sacrum complectitur. *Hoc opus,*

cuius

cuius a se suscepti rationem in peculiari quadam scheda ante annos aliquot iam typis evulgata prolixe exposuit Autor, inter promissa adhuc referendum est.

Quod ad C. Weidlingii laborem attinet, quem Dominus le Long *Concordantiarum catalogo etiam intexuit, locum ille inter Concordantias Biblicas nullum planè meretur, ut vel ex libri inscriptione patet, quae ita sese habet:* Gazophylacium Oratorium, seu novae ac perfectae Concordantiae reales, ex recentiorum eorundemque praestantissimorum Ecclesiae nostrae oratorum, Geieri, Carpzovii, Schmidiorum, Ittigii, Mayeri, Pfeiferi, Mülleri, atque Scriverii scriptis, moralia, sacrarum litterarum interpretationes, similia, testimonia & dicta Patrum &c. excerpta sub certis titulis exhibentes, in fol. & 4. Lipsiae 1700.

Ibid. p. 412. l. 17. l. Harum meminit &c.

In Indice Auctorum, p. 652. l. 38. lege: Lanckisch (Fridericus) Germ. Lipsiensis, Luther. Philos. Magister & Bibliopola Lipsiensis, (obiit 1669.) *pag. 633. l. 24. l.* † Fabricius. *l. 29.* Geneseos. *p. 637. l. 19. l.* † Geierus.

